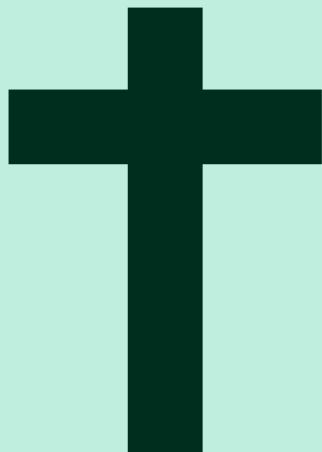

Nek Bible

Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of Papua
New Guinea

Nek Bible
Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nek

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
852e1e2e-4985-5348-9fba-a621d59eb829

Contents

Nek	1
Matayo	2
Maleko	44
Luka	70
Yoane	114

**Nek Bible
New Testament portions in the Nek language of Papua New
Guinea**

Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long Niugini

Nek Bible
**New Testament portions in the Nek language of Papua New
Guinea**

Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long Niugini

[nif]

Translation: 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version

© 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Table of Contents

Giñgit manda kïndem Matayoli youkuk Ama Wapmañ Yesu indañguk

Yesu en ama wapmañ Devit endok sambat

¹ Anutulî Yesu en Mesia * nimbî taleñguk endok soliilok kot sambat wîn ñîndîñ: Yesu endî ama wapmañ Devit endok sambat, tîmbi Devit endî Ablaam dok sambat. ² Ablaam wîn Aisak endok beu, Aisak wîn Jekop endok beu, tîmbi Jekop wîn Juda gitâ dal kwayañii endok besî. ³ Juda wîn Peles gitâ Sela endok beset. (Menjettok koi Tama.) Tîmbi Peles wîn Heslon endok beu, Heslon wîn Ram endok beu. ⁴ Tîmbi Ram wîn Aminadap endok beu, Aminadap wîn Nason endok beu, Nason wîn Salmon endok beu. ⁵ Tîmbi Salmon wîn Boas endok beu. (Meñlok koi wîn Rahap.) Tîmbi Boas wîn Obet endok beu. (Meñlok koi Rut.) Tîmbi Obet wîn Jesilok beu, ⁶ Jesi wîn ama wapmañ Devit endok beu.

Tîmbi Devit wîn Solomon endok beu. (Solomon meñ wîn dama Ulialok tamîn pakuk.) ⁷ Tîmbi Solomon wîn Reoboam endok beu, Reoboam wîn Abia endok beu, Abia wîn Asa endok beu. ⁸ Tîmbi Asa wîn Jeosafat endok beu, Jeosafat wîn Jeolam endok beu, Jeolam wîn Usia endok beu. ⁹ Tîmbi Usia wîn Jotam endok beu, Jotam wîn Ahas endok beu, Ahas wîn Hesekia endok beu. ¹⁰ Tîmbi Hesekia wîn Manase endok beu, Manase wîn Amon endok beu, Amon wîn Josaia endok beu. ¹¹ Tîmbi Josaia wîn Jeoiakin gitâ dal kwayañii endok besî. Nain wolonda Babilon nasiî Israel amatam kaikan giñgiñembi, endok kwelan kuñgulok yanañgip ñañgîlîñ.

¹² Yesulok solii Babilon ña pakîlîñ, walinin bîkap Yesu en indañguk endok kot sambat wîn ñîndîñ: Jeoiakin wîn Sealtiel endok beu, Sealtiel wîn Selubabel endok beu. ¹³ Tîmbi Selubabel wîn Abiut endok beu, Abiut wîn Eliakim endok beu, Eliakim wîn Asol endok beu. ¹⁴ Tîmbi Asol wîn Sadok endok beu, Sadok wîn Akim endok beu, Akim wîn Eliut endok beu. ¹⁵ Tîmbi Eliut wîn Eleasa endok beu, Eleasa wîn Matan endok beu, Matan wîn Jekop endok beu, ¹⁶ Jekop wîn Josep endok beu. Tîmbi Josepti tamîn Malia tîmbimbi, Maliali wakan Yesu apniñguk, koi Mesia kitîtañ.

¹⁷ Wîndîñda ama sambat Ablaam dok plon kusei kîmîpi bîkap Devittok plon talelak wîn 14, tîmbi sambat wîndîñgangot Devittok plon kusei kîmîpi bîkap Babilon ñañgîlîñ endok plon talelak wîn 14, tîmbi walinin ama sambat nombo inda-ta-bîumbi, Mesia indañguk endok kunakunatsî wîn bo 14got.

Yesu indaindanlok kasat

¹⁸ Yesu Mesia indañguk wolok kasat wîn ñîndîñ. Endok meñ Malia Josepta giñgit wîlîmîñgîlîñ. Endî gama yakan nîm kuñlîmbi, Dîndîm Woñdî kundit tîmbimbi, Maliali gwañgwa minjîp tiñguk. Wîndîñ indañmîñguk wîn inda-dakleumbi, ¹⁹ giñgitîñtîñ Josep endî biup nandîñguk. Gan endî ep tîndîñ kîndem kuñgukta siñgi mayek nîm miup nandîñtîpi, gitakan biup nandîñguk. ²⁰ Wîndîñ tîmbepi nanandi kena tî-kuñlîmbi, Wopum Anutulî añelo no nî-mulîmbi, lat plon indañmîmbi niñguk, “Josep, ama wapmañ Devit endok komblin, dîk ñîndîñ nandi: Malia gwañgwa minjîp tîlak wîn Dîndîm Woñ endoññan nanin, wala tîmbi dîk en tamga tîmbep nîm mîsîwîñ. ²¹ Gwañgwa apmekak en wakan amatamñii yomjîlok toptop plon nanin epmekak, wala tîmbi koi Yesu kitîukañ.” Añeloli wîndîñ niñguk.

²²⁻²³ Wopumđi plofet ama no damañgan kuñguk endok man plon ñîndîñ indauktok eñguk,

“Nandañ. Wembe sim ama gitâ gama nîm douñguk noli gwañgwa minjîp tîmbi, gwañgwa apniñguk, endok koi Emanuel kitînekalîñ.” *

(Kot wolok kusei wîn ñîndîñ, ‘Anutulî nîn gitâ kulak’). Manda walî bien indauktok nepek wîndîñ Malialoñ indañmîñguk.

²⁴ Tîmbi Josepti douan nanin mîlapi, Wopum dok añeloli molo manda niñguk wolok tuop klembi tiñguk. Endî tamîn Malia nañgîlîmbi, ilnan ñañgîmîk. ²⁵ Tîmbi endî wapat tamdok kuñg u gama nîm kuñgimîknan Maliali gwañgwa apniñguk, Josepti gwañgwa wolok koi Yesu kitîñguk.

2

Soliña nandi-tale amali Juda amatam dok ama wapmañ komblin kanepi biñgilîñ

* **1:1:** Anutulî ama wapmañ no amatamñii epmektok nî-mulektok e-kwambîñ da tîm biñguk. Ama wolok koi Juda amatam dok manda plon wîn Mesia, tîmbi Grik manda plon Klîsto kitîtañ. * **1:22-23:** Aisaia 7:14

¹ Elotti Juda amatamdox ama wapmañ palññilimbi, Yesu gwañgwalit Betleem it kwelan, Judia distrik wandin indañguk. Tîmbi soliña nandi-tale amalit maim lambilak kandañ nanin bimbi, Jelusalem it kwelan tombi ² e-nandimbi eñgiliñ, "Gwañgwa Juda amatamdox ama wapmañ kuuktok indak endi kwet delok patak? Nindit endok soliña maim lambilaknan indaumbi kañbi, 'Milelem tîñmîna' embi kle bamîñ."

³ Tîmbi ama wapmañ Elot endi manda wîn nandimbi, nandum milatañguk, tîmbi amatam Jelusalem kuñgiliñ gitik endi bo wîndiñgangot tiñgiliñ. ⁴ Tîmbi Elotti tapma ama biesit ba endikñe manda nandi-tale ama kitit-semum bimbi e-nandi tîmbi enguk, "Mesia endit kwet delok sîñik indauktok een?" ⁵ Eumbi tambane niñgiliñ, "Betleem it kwelan, Judia distrik kandañ. Neta, plofet ama noli Anutulok manda no niñdiñ youp biñguk patak,

⁶ 'Betleem it kwet Judia kwelan,
dîkok kandañ telak dama no indambi,

Isael amatamnai yanañgipi yambidikneukak,

wala tîmbi dîk Juda it kwet damandama tañ diwîn endok pîmbîñ nîm. Nîm sîñik.' "

⁷ Tîmbi Elotti manda wîn nandimbi, soliña nandi-tale ama telak gitak en-tiañeum bimbi, soliña wali dawanda sîñik indañguk wolok en-nandi-kiliñ eumbi ni-dakleñgiliñ. Ni-dakleum nandimbi, ⁸ Betleem niñelitndok en-mupi eñguk, "Sîndit ñambi, e-lonjît tî-kiliñ embi, gwañgwa wîn tîmbi indanekaliñ. Tîmbi indaumbi, nombo undane bim nambibim nandimbi, nak bo wîndiñgangot ñambi, milelem tiñmetat."

⁹ Wîndiñ eumbi, endi Jelusalem bimbi, Betleem ñañgiliñ. Telak plon ñañipi, soliña maim lambilaknan kandañ kañgiliñ wali bindambo inda-sembi, telak dama ti-semum ñambi, Betleem tomgiliñ. Tombimbi, soliñali gwañgwa pakuk it wolok plon ña kwambîñ dam pakuk. ¹⁰ Palim kañbi, walensiñ kîndem daumbi, silisili wopum sîñik tîmbi, ¹¹ it wolok gînañnan loñgiliñ. Lombi, gwañgwalit meñat palimbi kañgiliñ. Kañbi milelem tiñmîbi, nepek kusei kusei tuan lolon mep biñgiliñ wîn jimbi, tîmit pisapi, simba kîndemda miñgiliñ. Wîn gol wakit tuk mîlîñ kîndem siñgin plon saplesaplelok, ba nepek mîlîñ kîndem siñjlok wandin miñgiliñ. ¹² Tîmbi Anutuli doulat plon Elottok kandañ nîm undane niñelitndok molo manda enbimbi, endi telak tambon nolok isit kuseinan ñanepi ñañgiliñ.

Anutuli Yesu gwañgwa tike-kamaiñguk

¹³ Soliña nandi-tale amalit ña-taleumbi, Wopumdox añelo noli doulat plon Joseptoñ indañmîmbi niñguk, "Ama wapmañ Elot endi mik amaññi gwañgwa ñîn lonjîmbi wîlî kîmnelitndok en-mulepi tilak. Wala tîmbi dîk mîlapi, gwañgwa meñat yanañgiliñ, Isip kwelan pi ñambi, wandin kuneñaliñ, nak undane bimbiñ ganbetat wolok tuop."

¹⁴ Eumbi, Josepti mîlapi, gwañgwa meñat yanañgiliñ, tim Isip kwelan ñanepi ñañgiliñ.

¹⁵ Ñambi, wandin pat-ta-kuumbi, Elotti sembîñguk.

Wopumdi plofet ama nolok man plon niñdiñ indauktok eñguk,

"Niñana Isip kwelan kuumbi kititñmambî biñguk." *

Wîn manda wali bien indauktok wakan endi Isip kwelan ña kuñgiliñ.

¹⁶ Elotti soliña nandi-tale amalit juluñit tîñmîñgiliñ wîn ka-nandi-tombi, gimbit kolan tîmbi, mik ama en-mulimbi, Betleem it kwet diwîn ñasiñgan pakañ wandin ñañgiliñ. Ñambi, gwañgwa gwîlat tîpet nîm makleñgiliñ wîn gitik yandipmum kîmtaleñgiliñ. Neta, soliña nandi-tale amalit Elotta niñdiñ niñgiliñda tîmbi, "Nindit soliña wîn ka-ta-bîñambî, gwîlat tîpet tilak." ¹⁷ Nepek wîndiñ indaumbi, plofet Jelemaial manda niñdiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk,

¹⁸ "Rama it kwelan kwawa indaumbi,
mano kwîlîm wopum tañ.

Wîn Resellok komblinñiñ endi gwañgwanjii gitik kîm tale-sîñik tañgiliñda kut-blambla eumbi,

binelitndok en-busumbusuk tî nîm ka biañ." *

¹⁹ Ama wapmañ Elotti sembîñgukta, Wopumdox añelo noli Joseptoñ Isip kwelan lat plon indañmîmbi niñguk, ²⁰ "Gwañgwa wîlî kîmbektok eñgiliñ endi ip gitikkan kîmtaleñgiliñ, wala tîmbi dîk mîlapi, gwañgwa meñat yanañgiliñ, Isael kwelan undane ñawit." ²¹ Eumbi mîlapi yanañgipi, Isael kwelan undane biñguk. Bi tombi, ²² 'Elottok niñan Akelao endi beulok kinjan Judia distriktox ama wapmañ indaumbi yambidikñelak' gitigit wîn nandimbi, kwet wandin ña kuupi mîsiñguk. Gan lat plon molo manda nandimbi, Galili distrik wandin ñambi, ²³ it kwet no koi Nasaleit wandin ña pat-kuñguk.

* 2:6: Maika 5:2 * 2:15: Hosea 11:1 * 2:18: Jeremaia 31:15 Damañgan Resel wîn Jekoptok tamîn kuñguk, Josep git Benjamin endok meñjet. Juda amatamdi enda nandum endi endok menji wandin tilak.

Plofet amalⁱ Mesiala “Nasalet ama nⁱnekaliñ” eñgilⁱnda tⁱmbi Joseptⁱ wandiñ ña papi kuñilⁱmbi, manda walⁱ bien indañguk.

3

Yoane tuk ii-sem kena tiñguk wⁱn endi Yesulok telak ti-dindimeñmiñguk

¹ Yesuli gama Nasalet it kwelan kuñilⁱmbi, Yoane amatam tuk i-semliñguk endi Judia distrik wandiñ kwet silanin kambaññan wandinnan ña kuñipi, amatam gitⁱngit manda ñindiñ enguk, ² “Nain nⁱm ombataumbi, Kunum Molomdi amatam gitⁱngit indañgan yambi-dikneukak, wala tⁱmbi sindi ti-pañgi-pañgi-lembi, ginañji tambanewit!” ³ Wⁱn Yoanelafⁱngan plofet Aisaiai manda ñindiñ embi youkuk patak, “Kwet kambaññan silaninna amma nolⁱ ñindiñ kitⁱlak, ‘Wopumdo telak ti-nⁱmbi, ti-dindime kena tiñmⁱnekalit.’” *

⁴ Yoaneli plofet ama no nomik dasidasin kamel domdi tindin wⁱn dasimbi, boñgⁱunan bit gwilaptⁱ tembi pa kuliñguk. Tⁱmbi endok nanañ wⁱn gotak gitⁱ bupit tuk koñgom kli ginañ nanin epbi pa naliñguk. ⁵ Tⁱmbi Jelusalem it kwet ba Judia distrik ba Jodan tuk tombo tombonan nanin amatam asupgandi endoñ biⁱmbi, ⁶ yomji e-jamilaumbi, Jodan tuukan gⁱnan tambatambatok tuk i-semliñguk.

⁷ Tⁱmbi endi Falisi ba Sadusi ama asup tuk inepi biⁱum yambⁱmbi, ñindiñ enguk, “Sindi ama manji manbenjⁱ malet upmat nomik. Anutuli kolanjilok tuan ombi-samepi tilak. Sindi nokoñ biⁱmbi, ñindiñ nandañ ba, ‘Tuk inetañda, endok gitⁱmbit wilambane-kotnetamit?’ Nanandinji walⁱ bien nⁱm tilak! ⁸ Sindⁱ ginañji tambaneñgilⁱnda, wolok tuom ep tindinji kⁱndem wolok bien daut nⁱmumbi kana! ⁹ Nⁱm kañbi, ginañji manda juluñ ñindiñ eneliñ, ‘Nindi Ablaamdo sambatta tⁱmbi kolandok kinjan nⁱm tikenekamiñ.’ Nak sanba nandiwit: Anutuli gumañ eumbi, sindok kinjan kawat nolⁱ Ablaamdo sambat indaneliñ! ¹⁰ Kapinoñgo ipkan komba kuseinan kⁱmkimilin patak, wala tⁱmbi kombalⁱ bien kⁱndem nⁱm pa laliyañ wⁱn gitⁱ jinⁱmbi, komba ginañ silok.

¹¹ Amatam diwisiñ ginañji tambaneñgilⁱñ wⁱn sambi-nandinelidok nak tukgot i-samlet. Gan ama no siñgina kandañ indaukak endi Dindim Woñ git komba dindin i-samekak. Endi lolon siñik, nak kambak ñandin ñali kesi gwilap kiundilimettok tuop nⁱm. ¹² Endi amatam kⁱndem ba kolan ep danbepi tilak, wⁱn amalⁱ plaua nanañ miñjip gitⁱ gwilap ep danbi, bien wiñi-kopi, gwilap ba kilikilik siu dⁱlak, wⁱndiñgangot ama walⁱ kindesⁱ epbi, kolasⁱ komba kⁱmkim nⁱmnat ginañ ep siu dinekaliñ.”

Yoaneli Anutulok Niñan Yesu tuk iñmiñguk

¹³ Nain wolonda Yesuli Galili distrik biⁱmbi, Jodan tuukan ña tombi, Yoaneli tuk iñmektok niñguk. ¹⁴ Gan Yoaneli Yesulok kusei ka-nandi-tombi, “Wⁱndiñ nⁱm” embi, kⁱmisip ñiⁱmbi niñguk, “Dik mek nak tuk i-nameñ ñak. Nitexta tⁱmbi nokoñ biñañ?” ¹⁵ Gan Yesuli tambane niñguk, “Man ñindiñgit nandi-nambi, nak elet wⁱndiñ tⁱ! Wⁱndiñ tiñipi, Anutuli dindim kuñgula elak wⁱn tuopkan kimit-kleendetamik.” Wⁱndiñ eumbi nandiñimbi, gⁱnan tambatambattok tuk iñmiñguk.

¹⁶ Iñmi-taleumbi, wolongan tuk pawan lambi ipi kañguk wⁱn: kunum tombiⁱmbi, Anutulok Woñdi mambaip wandin endok plon piⁱumbi kañguk. ¹⁷ Kañilⁱmbi, kunum ginañ nanin manda no ñindiñ kitⁱu piⁱumbi eñguk, “Niñe nokok niñana siñik. Nak ginañinal en kasilembi, nandi-konigom tiñmilet.”

4

Satandi Yesu ti-kuyuk tiñmiñguk

¹ Yesuli tuk i-taleumbi, Satandi ti-kuyuk tiñmektok Dindim Woñdi en nañgilⁱmbi, kwet kambaññan silaninna ñañguk. ² Ñambi, tim sandap 40 nanañ gitⁱk kⁱmisip ti-talembi, nanañ gawat kuñguk. ³ Tⁱmbi ti-kuyuk amalⁱ endoñ biⁱmbi niñguk, “Tⁱkap dik Anutulok Niñan siñik kulañda, kusaka tⁱmbi dakleuktok kawat ñiⁱpakañ enbⁱmbi, kinjan nanañ indawit.” ⁴ Eumbi, mandan wilambane-kopi tambane niñguk, “Anutulok mandan ñindiñ youyoulin patak, ‘Nanañiñgot kuñgu nⁱm miⁱlak. Nⁱm. No en Anutulok man mandan kimit-klembi tañgonelakta endi wakan kuñgunet tilak.’” *

⁵ Wⁱnaña Satandi Yesu nañgipⁱ, Anutulok it kwet, Jelusalem, wandiñ ñambi, tapma it pendim malap plon lo kⁱmpipⁱ ⁶ niñguk, “Ale. Dik Anutulok Niñan siñikta, dikoppi ma piⁱ! Nekta, manda ñindiñ youyoulin patak, ‘Anutuli añeloñji gambi-dikñenelidok enbⁱmbi, dikok piⁱunda kisili gepmumbi, kawat nolⁱ kesika no nⁱm youlekak.’” ⁷ Eumbi, Yesuli

tambane nīñguk, "Nīm. Manda nombo nīndīñ youyoulīn patak, 'Dīk Molomga Anutu endok gembīn inda-dakleuktok ti-kuyuk nīm tīñmekāñ.'"

⁸ Wīndīñda Satandi nombo nañgipi, kwet jañgīn ombap sīník no wolok plon lo kīmipi, kwet gitik wolok gembīn ba paman daulimīñguk. ⁹ Daulimbi nīñguk, "Tīkap dīk naka mīlelem tī-nambi, nan-wowōñ tīmbetañda, nepenepek kalañ nīn gitik sīník dīkok bigamet." ¹⁰ Eumbi nīñguk, "Satan, dīk nambimbi ūau! Manda nīndīñ youyoulīn patak, 'Dīk Molomga Anutu en noñganda mīlelem tī-nīmbi, kuñguñga endok giñgit wīñmekañ.'" ^{*} ¹¹ Yesulī wīndīñ eumbi, Satandi kak bim ūaumbi, añelolī bim tīmbi platañgilīñ.

Yesulī amatam Anutulok kapmalnan kuñgula eni-daut tī-semguk

Yesulī Kunum Molomdok kenan kusei kīmikuk

¹² Yoane tīkembi, it kwambīñ gīnañ kīmīlīm patak' giñgit walī Yesulok pawañ gīnañ pīumbi, nain wolondañgan endi Judia distrik bimbi, Galili distrik undane noñguk. ¹³ Gan endi il kusei Nasaleit wandīñ nīm kuñguk, endi Kapaneam it kwelan pit miñlat tīmbektok wandīñ ūambi kuñguk. It kwet wīn Galili tuk guañ baliliñ patak. Kwet wīn sambat tīpettoñ, wīn Sebulon git Naptali, endok kwaset. ¹⁴ Plofet amalī nepek indauktok eñguk wīn inda-dakleuktok Yesulī Kapaneam ūañguk. Neta, plofet Aisaialī nīndīñ youkuk,

¹⁵ "Sebulon gitā Naptali endok kwaset, wīn Galili kwet, wandīñ amatam asupti kuañ, Judalok sambat endīñgot nīm. Kwet wīn telak Galili tuk guañnan ūalak wandīñ patak, Jodan tuk tambon kandañ.

Amatam wandīñ kuañ enda nīndīñ elet:

¹⁶ amatam yomjīlok kīlīm gīnañ kuañ
enda Anutulī enlok kolsalen wopum kolī sale-semguk,
tīmbi kīmkīmlök giñgit kuañ endok kañdāñ bo saleñguk." *

¹⁷ Yesulī wandīñ ūa tombi, kusei kīmipi, giñgit manda nīndīñ eu pīñguk, "Nain nīm ombataumbi, Kunum Molomdī amatam gitik indañgan yambī-dīkñeukak, wala tīmbi sīndī tī-pañgīpañgilembi, gīnañji tambanewit!"

¹⁸ Tīmbi nain nola Yesulī Galili tuk guañ balilīñan ūañipi, pis tiatia ama tīpet, dakwaya yambīñguk, wīn Simon koi no Petlo, tīm kwayañ Andlu. Endi guañnan pis tiatia līkset kop palīmbi, ¹⁹ Yesulī yambīm enguk, "Sītī bīmbi, nak nep kle-kuumbi, nak ama tiatia kena san-daut ti-samet." ²⁰ Eumbi, wolongan līkset bimbi, Yesu kle ūa en gitā kuñgimik.

²¹ Tīmbi Yesulī yousi ūañipi, ama dakwayañgot tīpet nombo ep tīmbi indañguk, wīn Sebedilok nīñāñit Yakobo git kwayañ Yoane. Endi beset Sebedi git kīkeñ plon papi, pis tiatia līksi gitēne-pakilīñ. Tīmbi Yesulī kīti-semumbi, ²² wolongan beset git kīkeñ kak bimbi, Yesu kle ūa en gitā kuñgimik.

²³ Tīmbi Yesulī Galili distrik tuop kle-gīmbut kuñguk. Kuñipi, amatam it kiyauñjī gīnañ eni-daut tī-sembi, Anutulī amatam nītek yambī-dīkñelak wolok giñgit manda kīndem eu pīumbi, amatam jīmbat kusei kusei inda-semguk ep tīmbi kīndem dañgilīñ. ²⁴ Endi wīndīñ tīmbi, koi giñgītti Silia provins tuop pīndī dañguk. Tīmbi amatam dīmbatsiat gitik endoñ yanañgipi bīñgilīñ, wīn ama jīmbat ba pīñgip gawat kusei inda-semguk, ba ama yal kolanjīat, ba ama kīm katap tañgilīñ, ba ama kesit kuñgulok tuop nīm gitikkan endoñ yanañgip bīumbi, ep tīmbi kīndem dañgilīñ. ²⁵ Tīmbi amatam kīmīn wopum Galili nanin, ba Dekapolis, Jelusalem, Judia, ba Jodan tuk tambon kandañ nasi endi endoñ pa bīmbi kle kuañgilīñ.

5

Kunum Molomdī amatam nītein yambī-dīkñelak?

¹ Tīmbi Yesulī ama kīmīn wopum kle kuñgilīñ yambīmbi, kwet kīmīnnan lombi pipakuk. Pipalīmbi, gwañgwañiilīñ endoñ bīm kīmīn tīmbi, ² kusei kīmipi, nīndīñ eni-daut tī-sembi enguk,

³ "Amatam Anutulok dainan nīsila nandum pīmbiñen tīlak
endi wakan Kunum Molomdī yambī-dīkñelak,

wala tīmbi endi amatam dīwīn yapma kle-pakañ.

⁴ Tī-blamblae tīmbi mano tī-kuañ
endi wakan Anutulī en-busumbusuk tī-semekak,

wala tīmbi endi amatam dīwīn yapma kle-pakañ.

⁵ Kayombīnembi kuañ

endî wakan Anutulî kwet gîtik endok gîngît wîsem-taleñguk wîn kasîlenekalîñ,
wala tîmbi endî amatam dîwîn yapma kle-pakañ.

⁶ Anutulok dainan dîndîm kuneiñdok nandi-koñgom wopum tañ
endî wakan Anutulî ep tîmbi plap taumbi, wolok tuop tînekalîñ,
wala tîmbi endî amatam dîwîn yapma kle-pakañ.

⁷ Nosiila gînañ busuk ti-semañ
enda wakan Anutulî wîndîñgot gînañ busuk ti-semekak,
wala tîmbi endî amatam dîwîn yapma kle-pakañ.

⁸ Gînañjî Anutulañgot biñmañ
endî wakan kunum gînañ ñambî, Anutu kanekalîñ,
wala tîmbi endî amatam dîwîn yapma kle-pakañ.

⁹ Mik gimbît nain plon kulan busuk tîmbi indañ
endî wakan Anutulî ‘wembe gwañgwanai’ enbekak,
wala tîmbi endî amatam dîwîn yapma kle-pakañ.

¹⁰ Amatam Anutulok man tañgoneñdañ tîmbi, miłlap kusei kuseilî inda-semjak
endî wakan Kunum Molomdî yambi-dîkñelak,
wala tîmbi endî amatam dîwîn yapma kle-pakañ.

¹¹ Kwapme kwapme amatamdi sîndî gîngîtnai kuañda tîmbi kosî tîmbi kolaumbi,
miłlap kusei kusei sambî, juluñit manda kolan kusei sîndok plon embi, siñgiñjî siañ,
nain wolonda sîndî amatam dîwîn yapma kle-pakañ. ¹² Neta, tuanjî wopum
kunum gînañ pat-samlak, wala tîmbi walenjî kîndem daumbi, sîlsîli tînekalîñ. Am-
atamdi plofet ama damañgan kuñgîliñ enda bo wîndîñgangot miłlap kusei kusei ti-
semañgilîñ.”

Kunum Molomdok kapmainan nîtek kulok?

¹³ Yesulî yousîmbi, gwañgwañila ñîndîñ enguk, “Palañdî* kena tiłak wolok tuop sîndî
amatam gitîtok boñgîpsînan wîndîñgangot tañ. Gan palañdok koñgom pi-taleumbi, nek
ñôla bîndambo koñgom dawik? Wîndîñ tîndîlok tuop nîm. Palañ wandin walî kena
nîmnat, wîn slak kwet plon yalîmulim ñâumbi, ama kesîsîli yali-pañgîpmañ.

¹⁴ It kwet no jañgînnan indañgan palîmbi, nepek nolî nîm masipmek. Wîndîñgangot
sîndî kwelalok amatam endok kolsalen. ¹⁵ Ama nolî kolsalen pîndopi, kambotti tapliwik
ba? Nîm a. Endî wîn indañgan kîmîlîmbi, it gînañnan pit miłlat tañ gitik enda kolî sale-
semjak. ¹⁶ Wîndîñgangot sîndok kolsalenli amatam kolî sale-semsemlok. Kusei ñîndîñda
wîndîñ tiłok; endî sîndok kunditsi kîndem ka-nandañda tîmbi, Bepsî kunum gînañ patak
en ni-kîndem danekalîñ.”

¹⁷ Yesulî yousîmbi enguk, “Sîndî naka ñîndîñ nîm nandi-nambi enekalîñ, ‘Anutulî
endîkñe manda Moselok kiinan kîmît-nîmguk, tîmbi plofet amalî manda nîñ-daut ti-
nîmgîliñ. Yesulî manda wakan wialektok indañguk.’ Sîndî wîndîñ nîm enekalîñ. Nak
manda wîn wialettok nîm indañgut, tambo nak wolok kusei tîmba inda-dakleuptok
indañgut. ¹⁸ Nak biañgan sîñk sanba: kunum kwet patekamîk tuop endîkñe manda
youp bimbin pakañ walî gitîk papat kwambîñ patnekalîñ. Wîn Anutulî nepek indauptok
elak wîn gitîk gama nîm indañlîmbi, endîkñe manda lakat sîñk nolî bo no nîm
paitnekalîñ. Nîm sîñk. ¹⁹ Wîndîñda tîkap sîndî endîkñe manda lakat sîñk wandin
no lapîpi, amatamdi wîndîñgangot tînelîñdok enî-daut sem ti-semañ, Kunum Molomdî
sînda nandum gîngîtiilok boñgîpsînan pîmbîñen sîlanin sîñk tiłak. Gan tîkap sîndî
endîkñe manda gitîk tañgonembî, amatamdi wîndîñgangot tînelîñdok enî-daut sem ti-
semañ, Kunum Molomdî sînda nandum gîngîtiilok boñgîpsînan loloñ tiłak.”

²⁰ Yesulî yousîmbi enguk, “Dîndîm kuñgûla nak ñîndîñ sanlet: endîkñe manda nandi-
tale ama git Falisi ama endî endîkñe manda youyoulîn patak wîn gitik kîmît-kle-kiliñ
eañ. Tîkap sîndî ama wîn nîm yapma klembi, Anutu nîtek kuneiñdok nandîlak wîndîñ
nîm kunekekaliñda, sîndî Kunum Molomdok gîngîtiilîñ nîm indanekalîñ.

²¹ Sîndî ama damasîla manda ñîndîñ enîenîn wîn nandi-taleañ, ‘Dîk ama no nîm wîlî
kîmbekak. * No en ama no wîlî kîmbekakta, endî manda plon kîmîttok.’ ²² Gan natna

ñîndîñ sanlet: no en nolla gimbît tiłakta, en manda plon kîmîttok. Ba no en nol manda

wînjît nîmbi ni-suambatak, en wakan ka-dîkñelok mîn wopum gînañ kîmîttok. Ba no

en nol ñîndîñ nilak, ‘Dîk ama kamen sîñk’, endî jîmbîñdok komba gînañ ni-muttox.

²³ Wala tîmbi dîk tapma tîmbepi sisuetnan ñâ ipi, nokalî nandi-kola ti-gamek wîn

nandi-sîwîtañda, ²⁴ kak, nepenepeka sisuet kuseinan kîmîpi, dîndîmgan ñâ noka tîmbi

indaumbi, en gitâ manda e-sale tîmbi, not busuk tîndekamîk. Wîndîñ ti-tale-bimek,

kîndem ñambî tapma tîmbekañ. ²⁵ Ba tîkap ama nolî manda plon gapilep tiłakta, sitî

* 5:13: Palañ wîn monîk manda plon sol. * 5:21: Kisim Bek 20:13

telak plon yakan ñandemik, wolondañgan plapkan sínik tambon ti-dindimelok manda en gita eum dindim eukak. Ním kañbi, ama walí kañ-dan amalok kiinan gapilimbí, kañdanlı bo tem dumanlok kiinan gapilimbí, endi geprmbi, it kwambíñ ginañ gapilek.²⁶ Nak biañgan sínik ganba: dik it kwambíñ ginañ papi, mìnem ombi-milok een wín ombi-taleumek gambiumbi piukañ.

²⁷ Manda ñindin damañgan een wín sindi nandi-taleañ, ‘Dik ama nolok tamín gita telak joñgo ním kuukañ.’ * ²⁸ Gan natna ñindin sanlet: ama noli tam no ka-galkta tilakta, en wakan ikan enlok ginan nanandin ginañ tam wín en gita telak joñgo kulak. ²⁹ Windinnda tíkap dauka tombonlı gep tiañeumbi, yomdok sisóñ plon pi piwíñ ñala dauka wín gitnei kopi, dauka tombongot kuukañ. Ním kañbi, gwilapka gitik jimbíñ gep kolim piuñ a. ³⁰ Ba tíkap kika tombonlı gep tiañeumbi, yomdok sisóñ plon pi piwíñ ñala kak dombi kopi, kika tombongot kuukañ. Ním kañbi, gwilapka gitik jimbíñ ñauñ a.

³¹ Tímbi damañgan ñindin pa eñgilin, ‘No endi tamín kle-kolep tilakta, wolok tuop kundit yout daklembi miukak.’ * ³² Gan natna ñindin sanlet: tam telak joñgo ním kuñguk en slakan ním kle-kokottok. Neta, ama no en tamín wandin kle kolimbi, wapai komblin tikewikta, ama walí tamín wakit endok wapai komblin yom plon yapilimbí, telak joñgo kundemik.

³³ Sindı ama damasila ñindin ñangot enenin wín nandi-taleañ, ‘Dik manda e-kwambíñ dañguñ wín ním maklembi tambilekañ. Dik Wopumduk dainan nepek nek tindilok e-top tñiguguñ wolok tuop timbekaañ.’ * ³⁴⁻³⁵ Gan natna ñindin sanlet: e-kwambinda manda no ním enekaliñ, wín kunum ba kwet ba Jelusalem wolok plon ním enekaliñ. Ñindinnda: kunum ginañ Anutuli pipapi, amatam yambi-dikñielak, tímbe kwetti wín kesilok gembabi tímbeñ, kesi wolok plon kímatak. Timbi Jelusalem wín Ama Wapamañ wopum endok il kwel. ³⁶ Tímbi dik kumbañaña sak bip ba satin timbi indauktok tuop ním, wala timbi kumbañgalá bo ním e-kwambíñ daukañ. ³⁷ Ama noli nepek nola san-kaumbi, dindimgan tambanembi, ‘On’ ba ‘Ním’ nínekalin. Tíkap sindi mandanji timbi kwambíñ danelindok nandañ wín Kolan Molomduk kandañ nanin bílak.”

³⁸ Yesuli yousimbí enguk, “Sindi manda ñindin damañgan een wín nandi-taleañ, ‘No en ama nolok dai timbi kolauktak, endok dai bo timbi kolalok. Ba no en ama nolok man kwandai wili giloñmekañ, endok man kwandai bo wili giloñmilok.’ * ³⁹ Gan natna ñindin sanlet: ama no kolan ti-samumbi, tambon ním ombiñmínekalin. Ním sínik. Tambon sindi ñindin tinekalin: tíkap ama noli bumga tombon wilekta, tombon windinngot wilekta tambaneñmekañ. ⁴⁰ Ba tíkap ama noli kipiñga kasileuktok manda plon gapilepi nandilakta, sauloñga windinngot biñmekañ. ⁴¹ Ba tíkap ama noli kaikan gangiñgínembi, nepenepeli wín kwet kímin noñgan † wolok tuop bembí ñañimeñdok elakta, dik kwet kímin tiptet wolok tuop bembí ñañimeñkañ. ⁴² Ba tíkap ama noli nepek nola gan-nandi tilakta miukañ, ba nepeka no nain dumangot tike-kuup ganlakta nandinmekaañ.

⁴³ Sindı damañgan ñindin een wín nandi-taleañ, ‘Dik nokala ginañ kíndem tñimekañ, timbi kanjikkala nandi-kola tñimekañ.’ * ⁴⁴ Gan natna ñindin sanlet: kanjiksiila ginañ kíndem ti-semnecalini, ba ama milap kusei kusei ti-samañ enda Anutuli gwilam ti-semektok nímolo ti-semekalini. ⁴⁵ Windin tñipi, sindi kunum Bepsílok wembe gwañgwa kuañ wín inda-dakleukak. Neta, endi ama gitikkan, wín ama kíndem mandan kímit-kleañ wakit ama kolan mandan wiñan enda gitik maim kolí sale-sembe, gwi ni-mut-semlik. ⁴⁶ Tíkap sindi ama ginañ kíndem ti-samañ endañgot ginañ kíndem ti-semmeliñda, nektok kuseila Anutuli tambon ombi-samek? Wín takis epep ama kolan ‡ endi bo telak wakangot kleañ wín! ⁴⁷ Ba tíkap sindi nosilañgot not ti-semaña, kunditsi walí amatam diwín endok kunditsi nítek maklewík? Amatam Anutu ním nandinmañ endi bo windin ním tañ ba?”

⁴⁸ Yesuli windin embi yousimbí, dindim kuñgula manda eñguk wolok bien wín ñindin enguk, “Kunum Bepsílok ginan nanandin ba ep tindin wín gitik kíndem ba dindim sínkgot. Windinnda timbi sindok ginañ nanandinji ba ep tindinji bo gitik kíndem ba dindim sínkgot palekak.”

6

Ginañ tiptok kena nítek tilok

* 5:27: Kisim Bek 20:14 * 5:31: Lo 24:1 * 5:33: Wok Pris 19:12, Namba 30:3, Lo 23:22 * 5:38: Kisim Bek 21:24, Wok Pris 24:20, Lo 19:21 † 5:41: Grik manda kesik yali ñoñañ 1,000ndok tuop elak, wín Roma amalok mail noñgan ba 1.5 kilomita netepek. * 5:43: Wok Pris 19:18 ‡ 5:46: Juda amalí takis epep amala nandum endi takis epñi pi, amatam juluñit ti-sembe, Judalok kanjiksí, wín Roma ama, not ti-semañ, wala timbi endi Anutulok dainan ñaneliñdok tuop ním.

¹ Yesulî yousîmbi, gwañgwañiila enguk, “Sîndî gînañjî tiptok kena tîñjîpi ka-kiliñ embi, amatamdk dausînan ep tîndînjî sambî-daklenelîndok nîm tînekalîñ. Nîm kañbi, Besî kunum gînañ patak endî tuanjî tambon nîm ombî-samek.

² Ama manjî manbenjî malet nomîk endî it kiyau gînañ ba ipaka boñgipnan gîñgilî wopumgan tîñjîpi, mînem nepenepek ama pîmbîñesîla emañ, wîn amatamđ kosî gîñgit tîke-lonelîndok windîñ tañ. Nak biañgan sanba: endî tuanjî ikan kasîle-taleañ. Wala tîmbi nain nola ba nola dîk plap kena tîñjîpi, windîñ nîm tîmbekañ. ³⁻⁴ Dîk ama pîmbîñesî ep kîmîlîñjîpi, plap kenañga tîlañ wali dausînan sembin palektok dîk kîka dîndîmdî nek tilak wîn kîka kepmaña nîm nîmbekañ. Tîmbi Bepkalî nepek dausînan sembin indalak wîn kalakta endî tuan ombî-gamekak.

⁵ Ama manjî manbenjî malet nomîk endî it kiyau gînañ ba telak balambalak ba pañga indanan ipi, nîmolo tînepi nandañ, wîn amatamđ yambî-daklenelîndok windîñ tañ. Nak biañgan sanba: endî tuanjî ikan kasîle-taleañ. Wala tîmbi nain nola ba nola dîk nîmolo tîñjîpi, windîñ nîm tîmbekañ. ⁶ Dîk nîmolo tîmbepi, dîtnañgan doundou ika gînañ lombi, yamañga sipbi, Bepka kwet sembin patak enda nîmolo tîñmekâñ. Tîmbi Bepkalî nepek dausînan sembin indalak wîn kalakta endî tuan ombî-gamekak.

⁷ Amatam anutu juluñgan nîmolo tî-semañ endî manda sîlanin asup pinapi, ‘Nîmolo ombapniла nandî-nîmetak’ windîñ nandîñjîpi pa tañ. Gan sîndî nîmolo tînepi, ⁸ endok nîmolonjîlok telal nîm klenekalîñ. Sîndî Bepsîla nepek nola gamañ nîm nî-nandîñjîmbi, nekta lonjîañ wîn endî ikan nandî-talelak. ⁹ Windîñda nîmolo nîndîñ tînekalîñ, ‘Kunum Bepni, dîkок koka wîn giñgîñgan tî-gamllok.

¹⁰ Dîk amatam gitik nîp tîmbi giñgîñgai indambi, kunum gînañ kuañdî mañga tañgoneañ wîndîñgangot nîndî kwelan ñolok tañgoneneñ.

¹¹ Dîk nanañ sandap ñolok tuop nîmîñ.

¹² Nîndî amatamđ yom tî-nîmañ wîn bi-semamîñ, wîndîñgangot dîk yomni bi-nîmîñ.

¹³ Dîk tî-kuyuk plon nîm nîmbiwiñ, tambo kolandok kiinan nanin nîpmiñ.’

¹⁴ Nandañ. Sîndî amatam ep tîndînjî kolan wîn bi-semnelîñda, Bepsî kunum gînañ patak endî bo sîndok yomji bi-samekak. ¹⁵ Gan, tîkap sîndî amatam ep tîndînjî kolan nîm bi-semnelîñda, Bepsî endî bo ep tîndînjî kolan nîm bi-samekak.”

¹⁶ Tîmbi Yesulî yousîmbi enguk, “Ama man manbenjî malet nomîk endî nanañ gitik kîmîsip tîñjîpi, dei blambiae ba tî-kolakola embi, nanañ kîmîsip tañ wîn amatam dausînan inda-daklenelîndok. Nak biañgan sanlet: endî tuanjî ikan kasîle-taleañ. Wala tîmbi nain nola ba nola sîndî nanañ gitik kîmîsip tîndîlok telak kîmît-kleñjîpi, windîñ nîm tînekalîñ. ¹⁷ Dîk nanañ gitik kîmîsip tîñjîpi, tuk imbi, kumbañga sak youlekañ. ¹⁸ Windîñ tîmbeñda, dîk nanañ kîmîsip tîlañ wîn Bepka kwet sembin patak en noñganlañgot inda-daklewîñ, amatamda nîm. Tîmbi Bepkalî nepek dausînan sembin indalak wîn kalakta endî tuan ombî-gamekak.”

¹⁹ Tîmbi Yesulî yousîmbi enguk, “Kwelan ñolok kwînakam ba bapaptî nepenepek tîmbi kolalak, tîmbi kumbu amalî it wiapi, kumbu tañ. Wala tîmbi sîndî gwîlapot kenañgot tîmbi, nepenepesi tuan wopum kwelan ñolok pat-samekot nîm tî-jumit tînekalîñ. ²⁰ Tambon sîndî tuanjî kîndem wîn kunum gînañ pat-samekot tî-jumit tînekalîñ. Wîn kunum gînañ kwînakam ba bapaptî nepek no nîm tîmbi kolalak, tîmbi kumbu amalî bo it wiapi, kumbu nîm tîañ, wala tîmbi tuanjî nîm pailekak. ²¹ Kusei nîndîñda tîmbi wîndîñ tîndîlok sanlet: nepek nekta sînîk nandum lolon tilak walañgot gînañ nanandîñjîlî pat-samlak.

²² Daut endî tipala nomîk, endî pîñgipnilok kolsalen. Tîkap daukalî kîndem patakta, kolsalenlî pîñgipka gînañ gitik kolî salelak. ²³ Gan, tîkap dauka kolanla, pîñgipka gînañ gitik kîlime-patak. Windîñda tîmbi, tîkap nepek gep kolî salelok walî kîlîm indañgukta, biañgan kîlîm mulum gînañ kulañ.”

Anutu en noñganla kena tîñmilok

²⁴ Tîmbi Yesulî yousîmbi, gwañgwañiila enguk, “Kena gwañgwa sîlanin endî molom tîpettol kena tî-semektok tuop nîm. Windîñ tîmbekta, molomñin nola not tî-nîmbi tîke-kwambîñ dambi, molomñin nola nandî-kunjît tambi, siñgi wîlmek. Windîñgangot sîndî nepek tîpelat, wîn Anutu git mînem kwîlkwîlî, endok kena tînelîndok tuop nîm.

²⁵ Wala tîmbi nîndîñ sanba nandîwît: sîndî kuñgunjîla ba gwîlapsîla nandîmbi, nanañ tuk ba dasindasinjî tuop pat-samlak wala nandî-bendî nîm tînekalîñ. Biañgan sînîk: nepek nek ñolî bien sînîk? Wîn kuñgunjîlî nanañ maklelak, tîmbi gwîlapsîlî dasindasinjî maklelak. ²⁶ Sîndî monîk yambî nandîwît: endî nanañ tîpimbi met-na wîsi-kot wîndîñ

nim tañ, gan sindok Bepsì kunum ginañ patak endi ep towilak. Timbi nitek? Sindì monik endok pimbìñ ba? Nim a! Sindì endok loloñ sinik, wala timbi endi windiñgangot sep towilak.²⁷ Ba sindoññan nanin ama nim ñal sinik kuñgunla nandi-bendi wopum timpi, kuñgun lakat nombo guma yousum ombatawìk?

²⁸ Timbi dasindasinjila nekta nandi-bendi wopum tañ? Sindì pepekañgolalok paman klinan indambi pakañ win ka nandiwit: endi dasindasinjlok kena nim tañ,²⁹ gan pamanji win kïndem benn sinik. Nak wala ñindiñ sanlet: ama wapmañ Solomon endi dasindasin pamanati dasiñguk, gan endok pamañ kli wolok paman nim makleñguk.³⁰ Kli nepék pamanji mangan indambi, desa yañetambi bindip pílak win bo Anutu en dasindasinj emlakta, nitek timbi endi dasindasinji nim timbi inda-samek? Nanandi-kiliñtiniñ lakat nim pat-samlak ba?³¹ Windiñda sindì nandi-bendi timbi, ñindiñ nim enekaliñ, 'Nindi nanañ tuk nek ep na tinekaliñ?' ba 'Nindi dasindasin nek dasi kune kamaiñ?'

³² Ama nindì Anutu biañgan en nim nandiniñmañ endok ginañji ba nanandiniñli nepenepék gitik wandindokgot pat-semlek. Timbi kunum Bepsili ñindiñ nandi-samtelek: sindì nepék gitik win nim pat-samekta guma nim kuneiñ, wala timbi nepék wala nandi-bendi wopum nim tinekaliñ.³³ Sindì ginañ nanandiniñli dama nepék ñala kimiñlim pat-samekak: sindì Anutulok giñgitñiñ indam kumbi, dindim kuñgu kuneiñ. Windiñ tinekaliñda, nepék diwin gitik wandin walì bo inda-samekak.³⁴ Wala timbi sindì desa nek indauk wolok man nandi-bendi wopum nim tinekaliñ, win desalok giñgit. Sandap nolok milap win sandap wolok tuop. Nim kañbi, yousimbi e-ta-ñaumbi milatauk."

7

Sindì amatamdi nek ti-samneliñdok nandañ, windiñgangot enda ti-semnekaliñ

¹ Yesuli manda yousimbi ñindiñ enguk, "Sindì amatam dok ep tindinji kañ-danbi, endi kolasi windiñ nim eninekaliñ. Nim kañbi, Anutuli sindì windiñgangot ti-samek.

² Nekta, telak nitek plon sindì amatam yambi-dan ti-semañ, windiñgangot Anutuli bo sambi-dan ti-samekak. Timbi kusei nitektok tuop sindì amatam yambi-dan ti-semañ, kusei wolok tuopkan Anutuli bo sambi-dan ti-samekak.

³ Dik nitek timbi nokalok dainan kiliñkiliñ minam win kalañ, gan ditnalok dauka ginañ komba bem pakamlak win nim ka-dakleñan?⁴ Ditnalok dauka ginañ komba bem windiñ pataktak, nitek nokala ñindiñ tuop nimbeñ, 'Notna, nak dauka ginañ kiliñkiliñ patak win klewa lambi-gamek.'⁵ Dik ama juluñgandok. Dama ditnalok dauka ginañ komba bem patak win kle-kopmek, siñgi kïndem dei-kiliñ embi, nokalok dai ginañ kiliñkiliñ minam patak win kle-kolekañ.

⁶ Sindì nepék no Anutulok giñgit wilimimin win tikembi, kamotta nim emnekaliiñ. Nim kañbi, kamottì undanembi, sinla sep saineliñ. Ba sindì sinlok kokomji tuan lolon win bitta nim emnekaliiñ. Nim kañbi, bit kesisili yali mina dam kotneliñ." *

⁷ Yesuli yousimbi, nimolo tindila ñindiñ enguk, "Sindì nepék nola tipikañ wala nandi tinekaliñ, timbiribi nandi-samekak. Sindì nepék nola lonjimbi tipikañ wala lolonji tinekaliñ, timbiribi nepék wolok bien kanekaliñ. Sindì yaman wiwit tinekaliñ, timbiribi Anutuli pisat-sambi sep plaptaukak.⁸ Win kusei ñindiñda: ni-nandañ tuop nandi-semlek. Lonjañ tuop bien kañ. Yama wiñañ tuop yama pisat-semekak.⁹ Sindooññan nanin nindì niñaañ nanañla eumbi kawat miwik? Nimbek nolì tuop nim.¹⁰ Ba pisla eumbi, malet no nim nanalok kïndem miwik ba? Win bo tuop nim.¹¹ Sindì ama yomat, gan nepenepek kïndem gwañgwa bisatsila emnelliñdok nandi-kiliñ eañ. Windiñda timbi, sindì ñindiñ sinik nandiwit: Bepsì kunum ginañ patak endi mek sapma klembi, nepenepek kïndem ama nindì enda ni-nandañ enda guma emekak.

¹² Sindì amatamdi nek ti-samneliñdok nandi-koñgom tañ, windiñgangot enda ti-semnekaliñ. Manda walì wakan endikñe manda Moselì kimiñ-nimuguk ba manda plofet amali niñi-daut ti-nimugiliñ wolok kusei timbi inda-daklelak.

¹³ Sindì yama gik wandiñ lonekaliñ. Jimbìñ ñañalok yama win wopum, timbi telak jimbìñ kandañ ñalak win basakñanen, ba kesitti ñañalok pañgitñin, wala timbi amatam asupgandi telak win kleañ.¹⁴ Gan kuñgu kwambìñ ñañalok yama win gik sinik, timbi kuñgu wandiñ ñañalok telak win bo tip timbi gliñgliñnat. Wala timbi ama noñgan noñgandiñgot telak yama win kañbi, ginañ loañ."

Ep tindinjlok bien walì kusasi timbi daklelak

* ^{7:6:} Yesuli e-yout manda windiñ enguk win endi Anutulok giñgit manda kïndem wala nandum tlal tiłak ama wandisi wala nim enendok enguk.

¹⁵ Yesulî yousîmbi enguk, "Plofet ama julunjuluñ enda yambî-kîliñ embi kunekealiñ. Endî sipsip busukñanen wandin nomîk sîndor bañ, gan gînañ nanandînji wîn kamot moyen sañan wandin: endî sep tîmbî kolaneliñdok nandîañ. ¹⁶ Sîndî endok ep tîndinji ba kenanjîlok bien kañbi, kusasî ka-dîndîm enekaliñ. Kuañgîmdî mandañ bien nanalok lalilak ba? Ba gînjattî gîp bien nanalok lalilak ba? Nîm a. ¹⁷ Komba tîpitîpin kîndem endî bien kîndemgot lallak, komba kolan endî bien kolan lalilak. ¹⁸ Komba kîndem endî bien kolan lalilali wîn nîm patak, ba komba kolan endî bien kîndem lalilali wîn bo nîm patak. ¹⁹ Tîmbi komba no bien kîndem nîm laliumbi jînbîm gîloumbi, komba gînañ silok. ²⁰ Wîndîñgangot sîndî plofet ama julunjuluñ endok ep tîndinji kañbi, kîndem kusasî daklenekaliñ.

²¹ Amatam 'Wopumna, Wopumna' pa naniañ endî gitikkandi Kunum Molomdok giñgit nîm indambi kunekealiñ. Wîn Bepna kunum gînañ patak endok man mandan tañgœñ endîñgot kumum gînañ lonekaliñ. ²² Kunum Molomdi amatam yambî-danbekak wolonda asupti ñîndîñ naninekaliñ, 'Wopum, wîn dîkok kokala nîndî plofet manda eñgîmîñ, yal kolan ep kle-semgiñiñ, tîmbi kundit gembînat engano asup tîngîmîñ yañ!' ²³ Wîndîñ eumbi, ñîndîñ e-daklembi enbetat, 'Sîndî Anutulok endîkñe manda makleñgiliñ. Nak nîm nandi-samlet. Sîndî nambimbi ñawit!'

²⁴ Yesulî yousîmbi enguk, "No en manda gitik ñîn san-talelet wîn tîke-kulakta, endî ama nanandînat ñandîn: endî il kîndilîpi, ita mambî ilîmbi, kawat ta kusei gînañ meli pîumbi, gembînatkan youlî gîlim da-taleñguk. Wîndîñ tîmbi, il kîndit-talem palîmbi, ²⁵ nain nola gwi gwam wopum sînîk it plon suañguk, tîm sasaleli bo it pendît-tîlalîmbi, dîñdâm pakuk. Nekta, kawat ta kusei gînañ meli pîumbi youlî gîlim dañgukta nîm gîlônguk. ²⁶ Gan no en manda gitik ñîn san-talelet wîn nandîmbi nandi-kîmkînnelakta, endî ama kamen ñandîn: endî il kîndilîpi, ita kenanjat sîlanin plon mambî ikuk. It kîndit-talem palîmbi, ²⁷ gwi gwam wopum sînîk it plon suambi, kînanjat kîndilîmbi, sasaleli bo it pendîp yout mînjulîmbi gîlom pîmbi, lîlime-taleñguk."

²⁸⁻²⁹ Yesulî amatam kîmîn wopum nanandî emguk, wîn endî endîkñe nandi-tale amanjîli eni-daut tî-semmañgîlîñ wolok tuop nîm tînguk. Nîm, endî enlok man ba gembîn plon eni-daut tî-sem tî-kuñguk, wala tîmbi manda eu taleumbi amatamdi nandi-gitiñgîtik tîmbi, dambenjî pîumbi pakîlîn.

Ama Wapmañli gembîn Juda amatamda daut semguk

8

Yesulî amatam asup ep tîmbi kîndem dañguk

¹ Yesulî kwet jañgînnan nanin pi ñaumbi, amatam kîmîn wopumdi en kle ñañgîlîñ. ² Tîmbi ama no wanda kwambîñnat endî Yesuloñ bîmbi, mîlelem tî-ñîmbi ñînguk, "Wopum, tîkap dîk nep kîmîlep nandîlañda, guma jîmbatna tîmbi taleumbi, kîndem dawa." * ³ Eumbi, kii kot-suapi, ama wîn tîke-kambi ñînguk, "Nak nandi-gamlet. Dîk kîndem da" eumbi, wolongan wanda kwambîñ walî pañlîmbi kîndem dañguk. ⁴ Tîmbi Yesulî ñîndîñ ñînguk, "Nandîlañ. Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola nîm tî-semekan. Nîm. Dîk ñâmbi, gwîlapka tapma amala daulîmîumbi, jîmbatka talelak wîn gambî-dakleukak. Tîmbi dîk amatamdi wandañga biañgan ip talek wîn gambî-nandîneliñdok Moseli endîkñe manda kîmît-nîmguk wolok tuop tapma tîmbekañ."

⁵ Tîmbi Yesulî Kapaneam it kwelan ñañguk. Na tombîmbi, Romalok mik ama 100 endok telak damanjî endî Yesuloñ bîmbi ni-gîngînembi ⁶ eñguk, "Wopum, kena gwañgwana jîmbat wopum indañmumbi, kii kesi dalandaumbi, pîñgîp gawat wopum nandîmbi, ilan patak." ⁷ Eumbi ñînguk, "Ale, nak ña tîmba kîndem dautak." ⁸ Gan mik amalok telak damanjîli tambanembi ñînguk, "Wopum, nak ama pîmbînen, nîtek dîk nokoñ ilan bîwîñ? Dîk mandañgot eumbi, kena gwañgwana kîndem dawîn." ⁹ Kusei ñîndîñda wîndîñ elet: lolonalok kapmalnan wîn natna kulet, tîmbi nokok kapmalnan mik ama dîwîn noli kuañ. Tîmbi nak nola 'Dîk ñau!' ñîmbambi ñâlak, ba nola 'Dîk bo!' ñîmbambi blak, tîmbi kena gwañgwana 'Kena ñîn tî!' ñîmbambi, kena wîn tîlak."

¹⁰ Yesulî manda wîn nandîmbi nandi silikñembi, amatam en kle ñañgîlîñ enda ñîndîñ enguk, "Yakñes! Sîndî ama ñîn kawît! Biañgan sanlet: endî Juda ama nîm, gan endî nanandî-kîlikît wopumnat! Nak Islael sîndok boñgîpsînan nanandî-kîlikît wandin nîm kañgut. ¹¹ Nak ñîndîñ sanba: Kunum Molomdi kusei kîmîpi, amatamnii indañgan yambî-dîkñembi, nanañ sina wopum tî-semekak, wolonda amatam asup kwet tuopnan nanin endî bîmbi, Ablaam, Aisak git Jekop en gita nanañ nanekaliñ. ¹² Gan Anutulî

* ^{8:2:} Juda amalok nanandî-kîlikîtñi ñîndîñ pakuk: jîmbat ba ep tîndîn dîwîn walî ama ep tîmbi kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñaśiñgan ñâneliñdok tuop nîm.

Juda amatam dama gīñgítñii ep kasileñguk wīn asup ep kleumbi, kīlīm gīnañ pīmbi, wandiñ mano kwīlīm tīmbi, manjī si-gīlīm danekaliñ.”¹³ Tīmbi Yesulī mik amalok telak dama nīmbi eñguk, “Dik ñau. Nanandi-kiliktī tīlañ wolok tuop inda-gametak.” Eumbi, wolongan sīñk telak damalok kena gwañgwa jīmbalī taleumbi kīndem dañguk.

¹⁴ Tīmbi Yesulī Petloloñ ilan ñā loñguk. Lombi kañguk wīn: Petlolok yapman tam pīñgiu komba dīumbi, ipat plon dou-pakuk.¹⁵ Tīmbi Yesulī kii plon tīke-kaumbi, jīmbalī taleumbi, tam walī mīlapi, nanañ tuk tīmbi plaptañguk.

¹⁶ Maim pīumbi, ama yal kolanjiat asup yanañgipi, Yesuloñ bīñgīliñ. Bīumbi, man mandalīngot yal ep kle-kopi, amatam jīmbatsiat gītik ep tīmbi kīndem dañgīliñ.¹⁷ Windiñ tīñgukta, endi plofet Aisaialī kundit indauktok eñguk wolok tuop tīñguk, wīn ñīndiñ,

“Endi jīmbat ba pīñgip gawatnii nīpmā tīkembi bem-nīmguk.” *

Yesulī en kle-kuñgulok manda enguk

¹⁸ Amatam asupti Yesu kle-gīmbup palīm yambīmbi, gwañgwañiñi tuk guañ tambon kandañ ñāñolok eni-dikñēñguk.¹⁹ Tīmbi endikñē manda nandi-tale ama nolī Yesuloñ bīmbi nīñguk, “Endaut. Dembek dembek ñaukañ tuop nak gep kle-kuutat.”²⁰ Eumbi tambane nīñguk, “Kamot moyen klinalok endi kwet tombañjat, tīmbi monik endi bo isīat, gan Amalok Niññañ en il no nīm palmiñlak.”²¹ Tīmbi gwañgwañiñolīnanin ama nolī Yesu ñīndiñ nīñguk, “Wopum, nandi-namumbi, dama ñā bepna kīndit tapli-bimek bīm gep kle-kuutat.”²² Gan Yesulī nīñguk, “Nīm a. Ama gīnañjī tip kīmkīmīn endi kīndem nosi tīke kīmīpi kīnditneliñ. Dikta bīm, nep kle.”

Yesulī sasale wopumda manda nīmbīmbi bīñguk

²³ Tīmbi Yesulī kīkeñ plon loumbi, gwañgwañiñi en kle ñāmbi loñgīliñ.²⁴ Tīmbi tuk guañ plon ñāñlīmbi, sasale wopum plapkan sīñk pendīpi, tuk munjulīmbi, kīkeñ kot tapliupi tīñguk. Gan Yesu enla dou kamalam pakuk.²⁵ Tīmbi gwañgwalī Yesu tīmbi sīlīkñēumbi nīñgīliñ, “Wopum, nīpmī plata! Kuñgūni taleupi tilak.”²⁶ Eumbi enguk, “Nekta gembīnjī pīumbi mis̄tañ? Nanandi-kiliktīñjī lakat nīm pat-samlak ba?” Windiñ embi mīlapi, sasale git tuk enombīumbi, sasaleñlīumbi, tuktī busukñenan douñguk.²⁷ Tīmbi ama Yesu gitā pakiliñ endi ka sīlīkñēmbi eñgīliñ, “Ama ñīn nītein sīñk, ñāala sasale git tuktī mandan tañgoneamik?”

Yesulī ama tīpet endok yal kolan kle-semguk

²⁸ Galili tuk guañ tambon kandañ, Gadala nasilok kwelan, ama tīpet yal kolanjiat endi sumnan pa kuñgīmīk. Endi ama sañasit sīñkta tīmbi ama nolī endi kuñgīmīknān kandañ ñāñambit tīndilok tuop nīm. Yesulī wolok ñā tombīmbi, ama tīpet endi sumnan nanin pīmbi, en tīmbi indambi²⁹ kītīmbi nīñgīmīk, “Anutulok Niññañ, dik nekta nīndoñ bīlañ!” Kwelan kuñgulok nainnii gama nīm dumalañlīmbi, kena gīm nīmepi bīlañ ba?”

³⁰ Bit kīmīn wopum no kambak mayañgan kuñibi, kwet minañ-pakiliñ.³¹ Tīmbi yal kolan endi Yesulī nandi-semektok nī-gīñgīnembi eñgīliñ, “Tīkap dik nīp kleup tīlañda nandi-nīmumbi, bit kīmīn da pakañ endok gīnañjī gīnañ ñā pīna.”³² Eumbi enguk, “Ale, pīm ñāwīt!” Tīmbi wolongan yal kolan endi ama tīpet yambīk bīmbi, bit asup endok gīnañjī gīnañ ñā pīñgīliñ. Pīumbi, bit gitik endi gembīnat woñepi, kwet yaliup jīlopi, jīmbīn pīmbi, tuk guañ gīnañ tuk nañbi kīm-taleñgīliñ.³³ Tīmbi bit ka-dikñē ama endi pīm ñāmbi, it kwet wopumnan ñā tombi, bittok kasat ba ama tīpet yal kolanjiat kuñgīmīk endok kasat gitik amatamda tī-semgiliñ.³⁴ Windiñda tīmbi amatam it kwet wopumnan kuñgīliñ gitik endi Yesu bī kañbi, kwestī bīm ñauktok nī-nandumbi nandi-semguk.

9

Yesulī ama no kii kesi dalandan endok yomīn bimbi, tīmbi kīndem dañguk

¹ Tīmbi Yesulī kīkeñ plon lombi, tuk guañ tombo kandañ undane ñāmbi, enlok il kwelnan tomguk.² Tīmbi ama diwīndi ama no kii kesi dalandan tañgonembi, endoñ bīñgīliñ. Bīu yambīmbi, nanandi-kiliktīñjīlok kusei ka-nandi-tombi, ama tañgo plon pakuk enda ñīndiñ nīñguk, “Notna, waleñga busukñeun: nak yomga gitik bi-gamlet.”³ Windiñda eumbi, endikñē manda nandi-tale ama diwīndi wala nandum pīumbi, nīsīñgan ñīndiñ eñgīliñ, “Ama ñālī yom biñmektok elak endi Anutula en wandin eñipi nī-lakatalak yañ!”

⁴ Yesulī gīnañ nanandīñjī ka-daklembi enguk, “Nekta gīnañjī gīnañ nanandī kolan wandin tī-namañ?”⁵ Anutuli gembīn nīm namumda, nak ama ñāla ‘Yomga bi-gamlet’ ba ‘Dik mīlapi, kesīttī ñau!’ windiñ ñīmbambi, bien kīndem indauktok ba? Nīm a!

⁶ Windiñda Amalok Niññañ kwelan ñolok yom bimbilok gembīn palmiñlak wīn nak ñīndiñ

daut sametet.” Yesuli wîndîñ embi, ama kii kesi dalandanla nîñguk, “Dik mîlapî, ipaka tîkembi, ikanan nîau!”⁷ Eumbi, wolongan mîlap ipi, ipal tîkembi, ilnan nîñguk.⁸ Tîmbi amatam kundit wîn kañgîlîñ endî misimbi, Anutulî gembî wandin amala emguk wala ni-kîndem dañgîlîñ.

Yesuli yom ama gitâ yakan nanañ nañguk

⁹ Tîmbi Yesuli walinin pi nîñipi, ama no koi Matayo takis epep ilan kena tî-palîmbi kañbi nîñguk, “Dik bîmbi nep kle-kuukañ.” Nîmbîmbi, wolongan mîlapî kle nîñguk.

¹⁰ Tîmbi Yesu git gwañgwâñiñ endî it gînañ lo pipapi, nanañ nañgîlîñ. Nañlîmbi, takis epep ama ba ‘yom ama’ * asup dîwîndî bî yousimbi, en gitâ nanañ yakan napakîlîñ. Na-palîñlîmbi,¹¹ Falisi ama dîwîndî wîn kañbi, nandum pi-sînik taumbi, Yesulok gwañgwâñiñ en-nandîmbi eñgîlîñ, “Sandartsi endî neta takis epep ba yom ama en gitâ nanañ nalak?”¹² Yesuli manda wîn nandîmbi enguk, “Kîndesi endî gwasap amalon nîm nîañ. Wîn jîmbatsiat endîngot gwasap amalon nîañ.¹³ Sîndi nîambî, Anutulok mandan nîndîñ youyoulin patak wîn pinapi, bien ka-daklenekaliñ, ‘Nak ama gînañ busuk tî-semnelîñdok nandîlet, tapma tî-namañ wala nîm.’ [◊] Wîndîñda nak yom ama en-tiañeuttok indañgut, ama nîsila nandum dîndim sînik tîlak enda nîm.”

Yesulok endaut manda komblin wakit ep tîndin damanin wîn nîm kiuttok

¹⁴ Nain wolonda Yoane tuk ii-sem kena tîñguk endok gwañgwâñiñ! Yesulon bîmbi ni-nandîmbi eñgîlîñ, “Falisi ama gitâ nîndi nanañ kîmisip pa tamîñ, gan nîteka dîkok gwañgwâñgâñlîñ wîndîñ nîm pa tañ?”¹⁵ Eumbi, Yesuli gwañgwâñiñ! kusei nekta ep tîndin damanin nîm kîmit-kleñgîlîñ wîn eu dakleuktot eyout manda dîwîn eñguk. Enîpi, enla ba gwañgwâñiñlok plon nîndîñ embi enguk, “Ama nolî tamîñ tîlakta tîmbi, sina mîn nasiisilîlok nain indaumbi, nolilî kîndem blandok telak kleñîpi, nanañ kîmisip tînelîñ ba? Wolok tuop nîm. Gan ama wîn noliilok boñgipsinan nanin yapma tîke-nîaumek, noliilî blandok telak klenepi, nanañ kîmisip pa tînekalîñ.”

¹⁶ Yesuli wîndîñ embi yousimbi enguk, “Ama nolî dasindasin damanin dîkñendîkñen mamupmeupi sandum kusip komblin nîm tîkelak. Wîndîñ tîmbekta, dasindasin wîlîmbi, sandum kusip komblin walî nîa titambi, dasindasin tiañeum blañganeumbi, gînañ wopumgan sînik indauk.¹⁷ Tîmbi wain tul komblin bo meme gwîlap kawai gînañ nîm wîlî giłolok. Wîndîñ tîmbekta, wain tullî bendî wopum dambi, meme gwîlap kawai tîmbi tawa kolaumbi, wain kwelan lamit pi-talewîk. Wala tîmbi wain tul komblin wîn gwîlap komblin gînañ pa wîlî giłolok, tîmbi nîset tîpelat kîndemgot patemîk.”

Yesuli tam jîmbalat no gembînli tîmbi kîndem daumbi, wembe sembisembîn no tîmbi milakuk

¹⁸ Yesuli wîndîñ eñlîmbi, ka-dîkñe ama nolî endoñ bîmbi, kuañ kuseinan mîlelem tîñipi nîñguk, “Wembana kombikan sînik sembîlak. Gan wandingan dik bîmbi, kîka endok plon kîmîlîmbi, kuñgun nombo indañimun.”¹⁹ Eumbi, Yesuli mîlapî, gwañgwâñiñ gitâ ka-dîkñe ama klem ilnan nîaepi nîañgîlîñ.

²⁰⁻²¹ Tîmbi tam no tam jîmbat [†] indañmî palîmbi, gwîlat 12 taleñguk endî enla nîndîñ e-nandîñguk, “Nak Yesulok dasindasingot tîke-kautatta, kîndem dautat.” Wîndîñ eñîpi, endok siñgi kandañ nîambî, dasindasin kusipgot tîke-kañguk.²² Tîke-kaumbi, undanem tam kañbi nîñguk, “Wembe, waleñga kîndem dawîn. Nanandi-kîliktiñgâñ! gep tîmbi kîndem dalañ.” Tîmbi nain wolondâñgan tam walî kîndem dañguk.

²³ Tîmbi Yesuli ka-dîkñe ama endok ilnan nîa tombi yambîñguk wîn: amatam asup kîmîn tî-palîmbi, dîwîslî blandok kap pakñuaktî pendîlîmbi, dîwîslî mano tîmbi, losala wopumgan tîñgîlîñ. Tî-palîm yambîmbi²⁴ enguk, “Sîndi mîlapî nîa-talewît. Wembe tip endî nîm sembîk. Endî slak dou-patak.” Eumbi ka-kwalepgîlîñ.²⁵ Gan amatam ep kleum pawon pi-taleumbi, Yesuli wembe pakuknan lombi, kii plon tîkeum mîlakuk.²⁶ Tîmbi kundit wolok giñgîtî kwet wolok tuop sapakñeñguk.

Yesuli ama tipet dauset sipmîsipmîn git ama no man sipmîsipmîn ep tîmbi kîndem dañgîlîñ

²⁷ Yesuli waliningan pi nîñlîmbi, ama tipet dauset sisipmîn endî siñgi kandañ klembi kîtiñmîm eñgîmîk, “Devittok Komblin, dik nîta blan tî-nîmîñ.”²⁸ Yesuli it gînañ lo palîmbi, ama tipet walî endoñ biñgîmîk. Bîumbi en-nandîmbi eñguk, “Nak gumañ sep tîmba kîndem dandemîk wîn sitî nandî-kîlikti tî-namamîk ba?” Eumbi nîñgîmîk,

* 9:10: Falisi amatam dîwîndî endikñe manda nîm kîmit-kle-kîliñ eañgîlîñ enda nandum yom ama tîñgîlîñ.

◊ 9:13: Hosea 6:6 † 9:20-21: Juda amatamđi nandum jîmbat walî tam ep tîmbi kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok nîasîñgan nîanelîñdok tuop nîm.

“Oñ, Wopum, wîndîñgân.”²⁹ Eumbi, kiil dauset tîke-kambi enguk, “Nîtek nandî-kiliñti-namamîk wolok tuop inda-samun.”³⁰ Eumbi, dautset tombîmbi, kîmîsip manda kwambîñ ñîndîñ enbi eñguk, “Siti nepek ñîn inda-samlak wîn ama dîwîn nola nîm enîndekamîk.”³¹ Wîndîñ eñguk, gan endî ñâmbi, Yesulok gîñgit wîn kwet wolok tuop e-sapakñeñgîmîk.

³² Ama tîpet walî walinin pi ñañilîmbi, amatamdi ama no yal kolanli man tîmbi sipimînguk wîn Yesulon nañgîp bîñgilîñ. Nañgîp bîumbi,³³ yal kolan kleñmîumbi, man sisipmîn endî kusei kîmîpi, manda eñguk. Tîmbi amatamdi wîn ka sîlikñembi eñgîlîñ, “Dama Islael kwelan nepek ñândin no nîm indañguk.”³⁴ Gan Falisi amalî ñîndîñ pa ñiañgilîñ, “Yal kolandok telak damanjîli gembî miñumbi, yal kolan pa ep kle-semlek.”

Ama Wapmañli kena gwañgwañii molo manda enguk

Yesuli kena gwañgwa 12 en-tiañembi, kena tîneliñdok molo manda enbi en-mukuk

35 Tîmbi Yesuli it kwet wopum ba tip gitik kle-gimbulepi ñañguk. Ñañipi, amatam it kuyaunjî ginañ eni-daut ti-sembe, Anutuli amatam yambî-dîkñelak wolok plon giñgit manda kîndem eu piñumbi, amatam jîmbat kusei kusei inda-semguk ep tîmbi kîndem dañgilîñ.³⁶ Tîmbi endî ama kîmîn wopum yambîñguk wîn endî sipsip ka-dîkñenjî nîmnat ba ti-plaplaenjî nîmnat nomik kuumbi yambum miñataumbi blan ti-semguk. Blan ti-sembe,³⁷ gwañgwañila ñîndîñ enguk, “Nanañ bien mepmettok asupgan pakañ, gan kena ama wîn lakatgot.³⁸ Wala tîmbi sindi Anutu kena molom nîmolo tîñmumbi, kena ama ep tîmbi indaumbi, kenan ginañ en-mulîm ñâmbi, bien ep kîmîn kotnekaliñ.”

10

¹ Tîmbi endî gwañgwañii 12 kîti-semum bîumbi, yal kolan ep kle-semneliñdok ba jîmbat kusei kusei ep tîmbi kîndem daneliñdok gembî emguk.² Ama enmumulîn 12 endok kosi ñîndîñ: mama Simon koi no Petlo, tîmbi kwayañ Andlu, git Sebedilok ñiñâñiit Yakobo gitâ kwayañ Yoane,³ Filip git Batlomio, tîmbi Tomas git Matayo takis epep ama, tîmbi Yakobo Alifaisalok ñiñâñiit Tadaio.⁴ Tîmbi Simon Selot^{*} git Judas Iskaliot en Yesu bola tîñmînguk.

⁵⁻⁶ Tîmbi Yesuli gwañgwa 12 wala wakan en-mupi, molo manda embi enguk, “Islael amatam endî sipsip pait-pakañ wandin, wala tîmbi sindi endoñgot ña yambînekalîñ. Sindî Samalia amatam endok isi kwestan nîm lonekalîñ, ba amatam Judalok sambat nîm endoñ nîm ñanechalîñ, Juda amatamdoñgot ñanechalîñ.⁷ Ñañipi, giñgit manda ñîndîñ enînekalîñ, ‘Kunum Molomdi amatamfii yambî-dîkñelak wîn inda-dakleup tîlak.’⁸ Tîmbi jîmbatsiat ep tîmbi kîndem danechalîñ, ba kîmîmîn ep tîmbi miłatnekalîñ. Wanda kwambîñjat ep tîmbi gilita-semnekalîñ, ba yal kolanjat ep kle-kot-semnekalîñ. Gembî samsamîn wîn tuan nîmnat, wala tîmbi sindi kena tuan nîmnat kenane-semnekalîñ.

⁹⁻¹⁰ Ama kena tîlak enda tuan miłok, wala tîmbi sindi ñaneipi, mînem gîmîn ba satnîn nîm mep ñanechalîñ. Sindî liksî nîm tañginekalîñ. Tîmbi kiupi tîpet wakit kesisi gwîlap ba toñâ youtiloc nîm mep ñanechalîñ.¹¹ Sindî it kwet wopum ba tip nolok ba nolok lonekalîñ, wolonda ama kîndem noli not ti-samektok e-lonjîmbi en-nandî tînekalîñ. Endandî tîmbiñmbi, nîsi inda-dakleumbi, en gitâ ñâmbi, wandîñ patnekaliñ tuop endok ilnangot dou miłat tînekalîñ.¹² Endok ilnan loñîpi, amatam ñîndîñ enînekalîñ, ‘Busuk sindok kandañ palekak.’¹³ Tîkap it wolok ginañ pakañ endî not ti-samnekalîñda, busuk walî endok kandañ palekak. Nîmda, Anutu nî-nandumbi, busuk wîn yapma tîkeukak.¹⁴ Tîkap it ba it kwet nolok ama noli not no nîm ti-samneliñda ba mandanjî no nîm nandineliñda, yambinekalîñ. Yambine tîñipi, dausinan kesisi plon kwîliñ sapak wit sipleum piñumbi, ‘Anutuli siñgi wit-nîmlak wîndîñ sambi-nandî-daklenekalîñ.¹⁵ Nak biañgân sanba nandîwît: Anutuli amatam yambî-danbekak wolonda it kwet sinda siñgi wit-samnekalîñ endok kolanjî wolok tuan walî amatam kolan papait nîndî damañgan Sodom git Gomola it kwelan kuñgilîñ endok kolanjîlok tuan makleukak.”[†]

Yesulok gwañgwañii endî amatam yambî-kiliñ embi kulos

¹⁶ Yesuli yousimbi enguk, “Nandañ. Nak amatamdoñ san-mulam ñâmbi, kanjîknailok boñgîpsînan kunechalîñ. Endî kamot moyen sañan wandin, tîmbi sindi sipsip gembîñjî nîmnat wandin. Endî sep tîmbi kolaneliñdok nandañ, wala tîmbi sindi nandî-kiliñ tîmbi kuñîpi, yom nîm tînekalîñ.‡

* **10:4:** Selot ama endî Roma nasılı: Juda amatam yambî-dîkñenjîlîñ wîn endok kwelan ep kleu ñaneliñdok nandîmbi, mik ti-semgîliñ. † **10:15:** Sodom git Gomola nasilok tîmîpîle wandin wala Anutuli ep siu diñguk. (Stat 18:17-19:29) ‡ **10:16:** Grik manda plon Matayoli manda wîn ñîndîñ youkuk, “Sindi malet nandi-daklenat ba mambaip yom nîmnat wandin kunechalîñ.”

¹⁷ Sındı ama yambi-kılıñ embi kunekealtıñ. Endı manda plon sep kımıtneliñdok ama biesiñlok kısınan sapılımbi, it kiyaunji gınañ sep waipnekalıñ. ¹⁸ Endı naka tımbi ama wapmañ ba ka-dıkñe ama endoñ mandala sanağılımbi, telak inda-samumbi, giñgit manda kındem en ba diwın Juda ama nım enda bo eninekalıñ. ¹⁹ Mandala sep ńańılımbi, 'Nek enetamıñ, ba manda telal nıtek plon enetamıñ' wala nandı bendı wopum nım tınekalıñ. Neta, manda plon ilımbi, wolongan Anutuli manda eelok daut samumbi enekalıñ. ²⁰ Manda enekalıñ wıñ sınlık nım. Wıñ Bepsı enlok Dındım Woñ endı sep tımbi pañgıttaumbi enekalıñ.

²¹ Ama diwın nak nım nep kleañ endı dasii ba kwayańjii nandı-kılıktı namañ wıñ kanjıknailok kısınan yapıpi, yandıpmı kımneliñdok. Ba besii diwındı gwañgwańjı bisat wındıñgangot ti-semnekaliñ. Tımbi wembe gwañgwali menjı bepsiila wındıñgot kanjık ti-sembi, amalı yandıpmı kımneliñdok enekalıñ. ²² Tımbi nokok giñgitnai kuańda tımbi amatam gitiktı nandı-kunıjtı wopumgan ti-sam ti-kunekaliñ. Gan no en mıláp wandin indañmekak tuop nep kwambıñ dambı nım nambiuak, endı wakan Anutuli kuñgu taletalen nımnatnan tıke-kımlılekak. ²³ Tımbi it kwet nolok nasılı mıláp kusei kusei samnekaliñda, it kwet nolok pımbı ńanekaliñ. Nak biañgan sanba: sindı Islael it kwet patak tuop kenanji gama nım tımbi taleñılımbi, Amalok Niňaň en bi tombekak."

Yesulok gwañgwańjı endı Anutu en noñganla misińimlok

²⁴ Yesulı yousimbi enguk, "Mılap tok kandañ nak ńindıñ sanlet: gwañgwali ńindaulıñ nım makle-patak, tımbi kena gwañgwa silanın endı molomníñ nım makle-patak. ²⁵ Wala tımbi amalı ńindaut ba molom mıláp nıtek ti-semnekaliñ, wındıñgangot gwañgwani ba kena gwañgwanla ti-semnekaliñda, wala endı manda nımnat. Endı naka Belsebul nangılıñ, wıñ Satan. Sambatsılok kumbamla wındıñ ńiñgılıñda, nıtek tımbi sambatnai nım san-kolakolae sıñık ti-samneliñ?

²⁶ Gan amala nım misinekalıñ. Nepek sembiñ patak wıñ sindı amatam enbi tawaumbi, ba manda sembiñ gitik wıñ eu inda-dakleukak. ²⁷ Manda tim sınlıñgan sansanın wıñ maim plon amatam gitik eni-dakle-semnekaliñ, ba manda janjet wıñ indañgan e-kolı piukak. ²⁸ Sindı amatamda nım misinekalıñ. Endı gwılapsıñgot wıpi, gınañji tip wıwıttok gembı nım pat-semlek. Gan Anutu endı gwılap git gınañi tip nıset tipelatkan ep munjulıñ jımbıñ pındemıktok gembı palımlak endańgot misinekalıñ.

²⁹ Monık tipnam tıpet minem kwandı gıminı noñganlıñgot tuatuan, gan noñgan piulekta, sındok Bepsıltı wıñ nandi-talelak. Endı monık kambak wandin yambi-dıcknelakta, ³⁰ sindı bo sambı-dıcknelak, tımbi kumbanjı saktok kunakunat wıñ bo nandi-talelak. ³¹ Sindı Anutulok dainan loloñ sıñık, monık tiptip asupgan yapma kleañ, wala tımbi amatamda nım misinekalıñ.

³² Sindı amalok dausınan 'Nak Yesulok giñgit kulet' wındıñ e-dakleañ, nak bo wındıñgangot kunum Bepnalok dainan sında nı-dakleutat. ³³ Gan sindı naka amalok dausınan 'Nak nım nandıñmilet' eañ, nak bo wındıñgangot kunum Bepnalok dainan sında 'Nak nım nandi-semlet' eutat."

Yesulok sambalılıñ mıláp bembımbi, no en epmi plap taukak enda tuan palmekak

³⁴ Yesulı yousimbi, gwañgwańjılla ńindıñ enguk. 'Sındı ńindıñ nım nandı-namnekaliñ, 'Endı kwelandok mik gitik tımbı taleupi indañguk'. Nak mik tımba taleuktok nım indañgut. Nım. Nak kakit nomık ³⁵ amatam ep tambıleptok indañgut. Wındıñda ama nolı beula kanjık tıñmumbi, wiulı meñla kanjık tıñmum, tamınlı nambıñ tamla kanjık tıñmekak, ³⁶ wıñ ama nolok sambalii endı endok kanjıkñii tınekalıñ. *

³⁷ Nandañ. Ama no en gınañlı nak nep kasilelak, gan gınañlı meñ ba beu ep kasile-sinik talakta, nandıñmam tuop nım ti-namlak. Tımbi ama no gınañlı nak nep kasilelak, gan gınañlı wemben ba gwañgwan kasile-sinik talakta, nandıñmam tuop nım ti-namlak.

³⁸ Tımbi ama no kloñbalı nım bembı nep kle-kulakta, enda bo nandıñmam tuop nım ti-namlak. ³⁹ Ama no kuñgun enlok bıfımlak, endok kuñgun pailımekak. Gan ama no naka tımbi kuñgun bi-namlakta, endı kuñgun taletalen nımnat indañmekak."

⁴⁰ Yesulı yousimbi enguk, "No en sında not ti-samlak, endı naka not ti-namlak, tımbi no en naka not ti-namlak, endı Anutu nan-mukuk enda not tiñmılak. ⁴¹ No en plofet ama no endok kenanla tımbi not tiñmılak, enda Anutuli plofeta tuan kındem mılák wındıñgangot mıukak. Tımbi no en ama dındım no endok dındım kuñgula tımbi not tiñmılak, enda Anutuli ama dındımla tuan kındem mılák wındıñgangot mıukak. ⁴² Sindı giñgitnai kosı nımnat ńindıñnanın no ka-nandıwıt. Nak biañgan ńindıñ sanlet: no en ama wolok kusei ka-daklembi, plap tiñmılak ba tukgot gıpi mılák endok tuan wıñ biañgan Anutuli kımılım palmekak."

11

¹ Yesulî gwañgwañii 12 wîndîñ eni-dîkñe-sem-talembi, walinin pî ñâmbi, Juda amatam eni-daut tî-semibi, gîngit manda kîndem enbektok it kwet pakîlîñnan ñânguk.

Yesu en Juda amalok ama wapmañ ba nîm wala gînañ tîpet tiñgiliñ

Yoane tuk ii-sem endi Yesulok telak dama tiñguk

² Tîmbi Yoane tuk ii-sem kena tînguk en it kwambîñ gînañ kîmîlîm pakuk. Papi, Yesu Mesialî kundit kusei kusei tînguk wolok gîngit nandîngukta, gwañgwañii dîwîn emulîm Yesuloñ ñâmbi, ³ ñîndîñ ñîkañbi eñgiliñ, "Anutulî ama nî-mulîm bî-nîmektok een wîn dîk wakan ba? Ba nola mandi-ta-kunekamîñ?" ⁴ Eumbi, Yesulî tambanem enguk, "Sîndî undane ñâmbi, kunditna dausîlî kañ ba pawanjîlî nandañ wolok kasat Yoanelâ ñîndîñ tiñmînekalîñ." ⁵ dausî sipsipmîn endî deiañ, kesit nîm kuañ endî kesit kuañ, wanda kwambîñjat endî wandanji gîlitalak. Pawanjî kamalañguk endî manda nandañ, kîmgiliñ endî nombo ep tîmba milap kaik pakañ, ba pîmbîñen enda gîngit manda kîndem enba nandañ. ⁶ Tîmbi no en kusatna ka-nandumbi, nanandi-kîliktiñ nîm pipilak, endî amatam dîwîn yapma kle-patak."

⁷ Tîmbi Yoanelok gwañgwañii Yesu kañbim ñâñlîmbi, Yesulî amatam kîmîn ti-pakîlîñda Yoanelâ ñîndîñ enguk, "Sîndî kwet kambaññan sîlaninnan ñângiliñ, wîn nek kanepi ñângiliñ? Wîn klinandok kundit no sasaleñ pendîlîmbi ñâ-bit tîmbîm kanepi ñângiliñ ba?" ⁸ Tîkap nîmda, sîndî nek kanepi ñângiliñ? Ama no dasidasin kîndem pamanat kanepi ñângiliñ ba? Nandañ: ama wandsî endî ama wapmañdok isinian pipat miłat tî-kuañ. ⁹ Wîndîñda nek kanepi ñângiliñ? Plofet ama no ba? Biañgan. Gan plofet ama kañgiliñ wali plofet sîlanin no nîm. Nak ñîndîñ sanlet: Yoane endî engano. ¹⁰ Endî Anutulok gîngit ee ama, wîn enda wakan manda ñîndîñ youp bimbin patak, 'Nandîlañ, nak gîngit ee amana no nî-mulambi, telak dama tî-gambi, telak tî-dîndime kena tî-gamekak.' ¹¹ Wîn Yoanelâ manda wîndîñ youp bimbin patak. ¹² Nak biañgan sanba: Yoanelî amatam gitîk dama kuñgiliñ ba man ñîndîngit kuañ endok loloñ sîñik yañ, gan ama pîmbîñesi gitîk Kunum Molomod gîngitñii kuañ endî bo Yoane makleañ.

¹² Yoanelî tuk ii-sem kena kusei kîmîpî tînguk walinin bîkap man ñîndîngit nepek ñândin indalak: ama kolan ba sañan endî Kunum Molomdi amatamñii nîtek yambi-dîkñelak wolok endaut manda wîn mik tî-ñîmbi, tîmbî kolaneliñdok gîngine kena tañ. ¹³ Yoanelî kenan gama nîm kusei kîmîññîlîmbi, Mose gitâ plofet ama gitîk endî Kunum Molomdi amatamñii telak nîtek yambi-dîkñeukak wolok plon manda youkîlîñ. ¹⁴ Tîkap sîndî manda ñîn tike-dasineliñdok tuopta wîn ñîndîñ: plofet amalî Elia Mesialok telak dama indauptok eñgiliñ wîn Yoane wakan. ¹⁵ No en pawañnat endî mandana nandîmbi nandi-kîlîñ eukak."

Amatamđ Yesulok kenanla nandum tlal tîngukta enombiñguk

¹⁶ Yesulî yousimbi enguk, "Nak amatam man ñîndîngit kuañ sînda nîtek ewit? Sîndî wembe gwañgwa wandin ipakanan pipapi, nosiila ñîndîñ kîti-semañ, ¹⁷ 'Paknuak pendîtnambi, sîndî kap nîm tilîñ. Ba ñîndî kap blan tinambi, mano nîm tilîñ.' ¹⁸ Kusei ñîndîñda tîmbi sînda wembe gwañgwa sanlet: Yoanelî indambi, nanañ gitîk kîmîsippi, wain tuk no nîm pa nalak, tîmbi sîndî 'Yal kolanî pîmîlak' pa ñiañ. ¹⁹ Tîmbi Amalok Niñâñ endî indambi, nanañ git wain tuk pa nalak, tîmbi sîndî ñîndîñ pa ñiañ, 'Wî kawit! Endî nanañ git wain tuk nana molom, takis epep ba yom ama not ti-semlak!' Gan amatam Anutulok nanandî kleñpi kundit kîndem tañ endî nanandî wîn dîndim sîñik tîmbi dakleañ." Yesulî wîndîñ eñguk.

²⁰ Endî dama it kwet dîwînnan kundit engano gembînat sîñik asupgan tînguk, gangan wînasîlî gînañjî nîm tambaneñgiliñ, wala tîmbi endî kusei kîmîpî, it kwet wîn enombîmbi eñguk, ²¹ "Kolasin git Betsaida nasi sîndî kilañmet! Anutulî mek salamilekak! Nak kundit engano gembînat asup sindok kandañ tîngut, gan sîndî gînañjî nîm tambaneñgiliñ. Kundit wîn Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, endî gînanjî tambaneñañ wîn inda-daklenepi blandok dasindasins dasimbi, kwîlîñ plon pipatneliñ.

* ²² Wîndîñda sanba nandiwit: Anutulî amatam sambî-danbekak wolonda sindok kolanjîlok tambon wali Tilo git Sidon nasilok tambon wîn makleukak.

²³ Tîmbi Kapaneam nasi, sîndî 'Anutulî kunum gînañ nîp loukak' wîndîñ nîm nandînekalîñ! Nîm sîñik, sîndî jîmbiñ sep kolî pîmbîlokgot. Nekta, nak kundit engano gembînat asup sindok kandañ tîngut, gan sîndî gînañjî nîm tambaneñgiliñ. Kundit wîn Sodom kwelan indaumda, wînasîlî gînañjî tambaneumbi, Anutulî it kwet wîn nîm tîmbi

* **11:10:** Kisim Bek 23:20, Malakai 3:1 * **11:21:** Kolasin git Betsaida nasi endî Juda amatam, Tilo git Sidon nasi endî Judalok sambat nîm.

kolaumbi, ninditengit guma palek.²⁴ Wintenda sanba nandiwit: Anutuli amatam sambidanbekak sindok kolanjilok tambon wal Sodom nasilok tambon win makleukak."

Amatamdi Yesu enloñ bineliñdok enguk

²⁵ Nain wolonda Yesul ninditengi eñguk, "Bep, kunum kwet molom, nak ninditenda gan-kindem dalet: dik nananditengi dwin ama nanandinjat ba nandi-daklenjat enda kimisembitenguñ, gan nanandi sembin win amatam nananditengi nimnat enda timbi daklesemuñ.²⁶ Bep, biañgan sinik, dik wintendin indauptok nanditenguñ."²⁷ Eñipi yousimbi, amatamda enguk, "Bernali gembin nanandin gitik win naka nam-taleñguk, timbi en noñganliñgot Niñan nandi-namlak. Timbi Bep win ninditenditengi? Win Niñan en ba ama nin endi epmbi, Bep daut semlak enditengot Bep nanditñmañ."

²⁸ Kena gim timbi milap bemañ sinditengi nokonñan bitalewit. Biumbi, nak patnandi samambi, simbasit busukñewin.²⁹ Nak kulan busuk molom, natnala nim ewa lolak, wala timbi sindit nambium sanañglambi, manda san-daut ti-samlet win tañgonenekalit. Wintendin ti-kuñipi, ginañjili busukñaneukak. Tañgontengi nak tañgonenekalit. ³⁰ Win milap nim, win pañgitninga n."

12

Yesulok mandali endikñe manda damañgan youkiliñ win maklelak

¹ Sabat pat-nandi nain nola Yesul plaua nanañ kena boñgipnan ñañilambi, gwañgwañi en kle-ñañgilin endi nanañjila timbi, kusei kimipi, plaua minjip mep nañgilin.² Timbi Falisi ama dwindi win kañbi, Yesu nimbi eñgilin, "Wi ka. Gwañgwañgai! Sabat patnandi nañdok endikñe manda maklembi, kena tañ."³ Eumbi enguk, "Devit git nollie en gitapakilin endi nanañ gawat inda-semgukta Devitti nittek titenguk? Sindit kasat win pinapi nandañ, gan nandi-kamalañ bek?⁴ Endi Anutulok sel it ginañ lombi, plaua nanañ simbi, Anutula tapma tiñmimin win mep piumbi, sambalii gitapakilin. Plaua win tapma ama enditengot nanalok, gan Devit git nollie endi kimisip manda maklembi nañgilin.

⁵ Timbi endikñe manda Moselit youkuk wal ninditenditengot pinat nandimbni kamalañ bek: Sabat pat-nandi nainnan tapma amalit tapma it ginañ kena tiñipi, Sabattok endikñe manda makleañ, gan wal Anutulok dainan yom nim indalak.⁶ Tapma ittok kandañ nak ninditenditengot pinat nandimbni sanlet: nepek ni patak wolok lolonili tapma it maklelak.⁷ Timbi Anutulok mandali ninditenditengot elak, 'Nak ama ginañ busuk ti-semmnelit nandilet, tapma ti-namañ wala nim.' Sindit manda wolok kusei nandikiliñeumda, ama yom nim tañ en yom plon nim yapiñtelit.⁸ Nekta, Amalok Niñan Anutuli nit-mukuk endi Sabat pat-nandi nain wolok molom."

⁹ Yesul waliningan yousim ñambi, it kuyaunjanan loñguk.¹⁰ Timbi ama no kii tombon dalandan endi wolok biñ pakuk. Wintenda ama dwinisit Yesu manda plon kimite nepi ni-nandimbni eñgilin, "Dik nittek nandilañ? Ama noli Sabatta ep timbi kindem da win kindem timbek ba nim?"¹¹ Eumbi enguk, "Sindofñan nanin no endok sipsip noñgangot palmek wal Sabat nainnan ban ginañ piumbi, endi nittek timbek? Endi sipsip win tike tiañeumbi lambiuk bek.¹² Gan amali lolon sinik, sipsip maklelak yañ! Wala timbi Sabat nainnan kundit kindem ti-semeni win kindem."¹³ Eñipi, ama wala ninditenditengot, "Kika kot-suñt" eumbi, amali wintenditengot timbiñambi, kiili binda kindem dambi, tombon wandin titenguk.¹⁴ Gan Falisi amali milapi pi ñambi, kimin timbi, telak nittek plon Yesu wiñ kiminelit nandok manda e-lonji titengilin.¹⁵ Yesul win nandi-daklembi, walinin pim ñañguk.

Yesu en nindok kena ama?

Timbi amatam asupiti Yesu kle ñaumbi, jimbatsiat gitik ep timbi kindem daumbi, 16 kena titenguk wolok giñgit joñgo nim eu satauktok e-kimisip titenguk.¹⁷ Endi wintenditengot timbiñambi, Anutuli plofet Aisaialok man plon Mesialok manda ninditengot eñguk wolok bien inda-dakleñguk,

¹⁸ "Niñ nkok kena gwañgwa nak en natnalok kasileñgut.

En wakan nak ginaññalit kasilembi, nandi-koñgom ti-ñimbi, endoññan Woñna kimilimetat.

Timbi nak telak nittek plon amatam ep timba dindimenekalit win endi kwelalok amatamda eni-dakle-semekak.

¹⁹ Endi gimbit ba manda kwambitñlok nim,

timbi endi pañga indanan manda nim eu piukak.

²⁰ Endi klinandok kundit gembin nimnat gitapakilin titak wandin no nim ombekak, ba tipalalok kolsalen duat pitpit titak wandin no nim pendilim kimbekak.

Endi kenane-palimbi, amatam dindim indanelit nandok telak wal inda-dakleukak wolok tuop.

²¹ T̄imbi kwet tuop ama wal̄ b̄imbi epmektok en mandi-patnekaliñ.” *

²² Nain wolonda ama no Yesulōñ nañgip biñgilin̄, w̄in yal kolanlı p̄iñm̄iñgukta t̄imbi man ba dai tipelatkan s̄ipḡim̄ik. T̄imbi Yesul̄ t̄imbi k̄indem daumbi, nepenepek kañbi manlı manda eelok salaktañm̄iñguk. ²³ T̄imbi amatam git̄it̄k̄i kundit w̄in ka s̄il̄ikfiembi, n̄is̄iñgan e-nandi t̄imbi pa eñgilin̄, “Ama Wapmañ Devittok Komblin b̄imb̄ilok e-ta-bañ w̄in ñakan bek?” ²⁴ Gan Falisi amali manda w̄in nandiñgilin̄da t̄imbi Yesul̄ ñindiñ eñgilin̄, “W̄in yal kolandok telak damanji Belsebul endok gemb̄inlañgot yal kolan ep kle-semlek.” ²⁵ Yesul̄ nanandinji ka-nandiñgukta ñindiñ enguk, “Ama wapmañ nolok git̄igitiñli tambipi n̄is̄iñgan miañ endi kola s̄in̄ik tañ. Ba it kwet ba sambat nol̄ w̄indiñgangot tañ endi n̄im diñdam patneliñ.” ²⁶ W̄indiñgangot Satandok git̄igit noli enlok nol no kle kolimda, Satandı enla mik t̄imumbi, endok ka-dikñenli plakan talew̄ik.

²⁷ Sindı ‘Ama wal̄ Belsebullok gemb̄inla yal kolan ep kle-kot pa tit̄ak’ w̄indiñ naka nanianñ. Manda w̄in bien t̄imbekta, sindı sindok gwañgwanji gemb̄i emumbi, yal kolan ep kle-kot pa tañ? Belsebul ba? N̄imda, manda nokok gemb̄inalok kuseila eañ wolok bien n̄im inda-daklelak yañ. ²⁸ W̄in Anutu enlok Woñdi nep plataumbi, yal kolan ep kle kotet, Belsebuli n̄im. W̄indiñda ñindiñ inda-daklelak: Anutul̄ ikan sindok boñgiñsan amatam yambi-dikñelak. ²⁹ Ba ama nol̄ ama gemb̄inat nolok it ginañnan slak lombi, git̄igitiñli joñgoñgan epmektok tuop ba? N̄im ya! Dama endi ama gemb̄inat w̄in tit̄ekmbi, toal̄ ap imbi bium palmek, nepek nek it ginañ pakañ w̄in gumañ ep talew̄ik.

³⁰ Ama no nak not n̄im ti-namlakta, endi kanjik ti-namlak. T̄imbi ama no nak n̄im nep platambi, Anutuloñ amatam n̄im ep kimin̄ tilakta, endi ep kleum papuseneañ. ³¹ W̄indiñda ñindiñ sanlet: amatam yom tañ ba Anutu ni-kolayañ, endok yomji git̄ik Anutul̄ gumañ bi-semekak, gan ama no Dindim Woñ ni-kolalakta, endok yomin̄ Anutul̄ n̄im biñmekak. ³² T̄imbi ama no Amalok N̄iñañ enda manda kolan elakta, endok yomin̄ Anutul̄ gumañ biñmekak, gan ama no Dindim Woñ gemb̄in namlak, enda manda kolan elakta, endok yomin̄ Anutul̄ man ñindiñgit ba nain taletalenan bo n̄im biñmekak. W̄indiñda kusatnala ginañ tipet nombo n̄im t̄inekaliiñ. ³³ Komba no k̄indemda, endi bien k̄indemgot pa lalilak, t̄imbi komba no kolanda, endi bien kolangot pa lalilak. W̄in komba wal̄ kolan ba k̄indem w̄in bienlī mek daut samlak.

³⁴ Sindı manjī manbenjī malet upmat nomik. Ama kolanda, n̄itek t̄imbi manda k̄indem eneliñ? Nepek kusei kusei ama nolok ginañnan tokñelakta, wakan eu lambiñlak. ³⁵ Ama k̄indem nepek k̄inde k̄indem ginañ ginañ pa wiñi-kotak, endi nepek k̄indemgot pa tit̄ak, t̄imbi ama kolan nepek kola kolan ginañ ginañ pa wiñi-kotak, endi nepek kolangot pa tit̄ak. ³⁶ Nak ñindiñ sanba: Anutul̄ amatam samb̄i-danbekak nain wolonda endi manda kolan git̄ik eñgilin̄ wolok kusei e-dakleneliñdok sanbekak. ³⁷ Neta, Anutul̄ mandañga kañi-danbi, wolok tuop dík ama diñdim ba ama kolan ganbī indaukak.”

Yesu en enlok kusai t̄imbi dakleuptok kundit engano no t̄imb̄im kaneliñdok niñgiliñ

³⁸ T̄imbi endiñk̄ne manda nandi-tale ama git̄a Falisi ama endoññan nanin diñw̄indī Yesu niñgiliñ, “Endaut, dík nandi-nim̄bi, kundit engano s̄in̄ik no t̄imb̄imbi kanetamiiñ.”

³⁹ Gan endi ñindiñ tambane enguk, “Amatam man ñindiñgit kuañ sindı kolan t̄imbi, Anutu bi-sin̄ik tañ. Sindı kundit no kanepi pa nandañ, gan plofet Yonalok kundilñgot dat sumum kanekaliñ. ⁴⁰ Yonal̄ tim sandap tipet git̄ no tuk gaut wopumdkoñ m̄in̄jīp ginañ pakuk. * W̄indiñgangot Amalok N̄iñañ endi bo maim tipet git̄ no kwet ginañ palekak kanekaliñ.”

⁴¹ Nandañ: Anutul̄ amatam manda plon yapilekak nain wolonda Niniwe nasi Yonalok molo manda nandiñgiliñ endi amatam man ñindiñgit kuañ s̄in̄ git̄a yakan m̄ilapi, sindok kusasi t̄imbi dakleukak. Neta, endila Yonalok manda ginañjī tambaneñgiliñ, gan sindila ama nin Yona maklelak endok manda nandim̄bi, ginañjī n̄im tambaneñgiliñ. ⁴² W̄indiñgangot Anutul̄ amatam manda plon yapilekak nain wolonda kwet koi Siba wolok tam wapma endi bo amatam man ñindiñgit kuañ s̄in̄ git̄a yakan m̄ilapi, sindok kusasi t̄imbi dakleukak: endila ama wapmañ Solomondok nanandi k̄indem nanduktok kwet mayañgan nanin s̄in̄ik wal̄ endoñ biñguk, gan sindila ama Solomon maklelak endok mandan nandi-kimneñgiliñ.”

⁴³ Yesul̄ yousimbi enguk, “Yal kolan nol̄ ama no ka-miñim poñawiñta, endi kwet kasabñan ña bit t̄imbi, pipapat komblin lonjiñw̄ik. Lonjiñ n̄im kañbi, ⁴⁴ enla ñindiñ ewik, ‘Nak biñdambo undane it dama pakutnan ñaw̄a’. Embi ña kawik w̄in: it w̄in jamimbi ti-kiñiñem biumbi, itḡot palek. ⁴⁵ Kañbi pi ñambi, yal kolan kit̄ tambon tambon tipet endok gemb̄injilī em makleañ ep t̄imbi indambi yanañgilīm, it wolok ginañ lombi pi pat m̄lat tiñelñ. W̄indiñda t̄imbi damañgan ama wala m̄ilap lakat indañm̄iñguk, gan man m̄ilap

wopum sînîk indañmek. Enda indañmîñguk, wîndîñgangot amatam man ñîndîñgît kolan ti-kuañ sîndoñ inda-samekak."

Yesulok sambalii wîn nin?

⁴⁶ Yesulî amatam manda en-paliñilimbi, meñ git kwayaanî endî bî tombi, pawan ipi, en gitâ manda e-nandî tînelîñdok eñgîlîñ. ⁴⁷ Tîmbi ama nolî Yesu nîmbi eñguk, "Nandîlañ. Meñga kwayaanîgai pawan bî ipi, dîkîta manda e-nandî tînepi nandañ." ⁴⁸ Gan Yesulî ama wala ñîndîñ tambane ñînguk, "Mena kwayanai wîn nin?" ⁴⁹ Eñipi, gwañgwañiila kit yout ti-sembi ñînguk, "Ñî ka: mena kwayanai ñî padañ. ⁵⁰ Neta, no en Bepna kunum gînañ patak endok man tañgonelakta, endî wakan nokok mena, kwayanai, ba witnai biañgan t añ."

Ama Wapmañli amatamñii nîtek yambi-dîkñelak wala Yesulî e-yout manda enguk

13

Giñgit manda kindem wîn nanañ minjip ama nolî kena gînañ kokuk wandin

¹ Sandap wolonda Yesulî it bimbi, tuk guañnan flambi, amatam eni-daut ti-semeipi tuk baliliñnan ña pipakuk. ² Tîmbi amatam asupti endoñ bî kîmîn tiñgîlîñda tîmbi, endî kîkeñ nolok plon lombi pipakuk. Pipalîmbi, amatam kîmîn wopum endî tuk pawan ilîmbi, ³ e-yout mandalî nepek asuptok plon eni-daut ti-semguk.

Tî-semñîpi ñîndîñ enguk, "Nandañ. Ama nolî nanañ minjip kokotta kenañ gînañ ñañguk. ⁴ Nambî, minjip kot-ti-kot-ti-ñañilimbi, minjip dîwîn telak plon pîumbi, monikti bîm na-taleñgîlîñ. ⁵ Tîmbi minjip dîwîndi kawatti salaiumbi kwet lakatgot pakuknan piñgîlîñ. Minjip kwet plongot pakiliñda tîmbi mindin plakan tawa lambîñgîlîñ. ⁶ Gan kakailî sua embi, kwet nim tîke gembîlaumbi, maimdi lambî ep dîumbi, yañetambi kîmtaleñgîlîñ. ⁷ Minjip dîwîndi kwet koselek minjip pakuknan piñgîlîñ endî yakayakan tawa lambumbi, koselekti bendîmbi ep tapliumbi kîm-taleñgîlîñ. ⁸ Minjip dîwîndi kwet galk gînañ piñgîlîñ wali lambîm wopum dambî, bien laliñgîlîñ. Kusei dîwîndi bien 100 100 laliñgîlîñ, dîwîndi bien 60 60 laliñgîlîñ, tîmbi dîwîndi bien 30 30 wîndîñ lali-tañgîlîñ. ⁹ No en pawañnat endî mandana nandîmbi nandî-kîliñ eukak."

¹⁰ Papalembi, Yesulok gwañgwañiila endoñ bîmbi nî-nandîmbi eñgîlîñ, "Amatam manda enlañ wîn kusei nîteka tîmbi e-yout manda gitâ pa enlañ?" ¹¹ Eumbi tambane enguk, "Kunum Molomdi amatam telak nîtek yambi-dîkñelak wîn damañgan pat-sembin pakuk. Nepek wîn endî sînda sanbî dakle-talelak, gan amatam dîwîndi nim. ¹² Neta, no en nepek palmîlak wîn tîke-kuumbi, enda nombo yousi-mîumbi, asupgan palmekak. Gan no en nepek palmîlak wala nandum tlai tîlakta endok nepek lakat palmîlak wîn apma tîkeñmîumbi, slak palekak. ¹³ Ama wandisî wali dautsîli kañ, gan nim ka-dîndim eañ, ba pawanji kîmikañ, gan nim nandañ ba nim nandî-dakleñañ, wala tîmbi nak manda e-yout manda git pa enlet.

¹⁴ Plofet Aisaialî nek indauktok eñguk wîn man ñîndîñgît amatam wandisîloñ inda-semlak. Endî Anutulok mandan ñîndîñ eñguk, 'Amatam ñolî manda nandînekalîñ, gan nim nandî-daklenekalîñ, ba dautsîli kanekalîñ, gan nek kañ wîn nim ka-nandîtomnekalîñ. ¹⁵ Nekta, endok gînañ nanandîñjîli kwambîñ dañgukta, pawanjîli manda nandînepi kunjit tañ, ba dautsîli nim kanelîñdok masipmañ. Wîndîñ nim tîmbîmda, endî dautsîli kañbi, pawanjîli nandîmbi, gînañjîli nandî-tombi, gînañjîli tambaneumbi, nak ep tîmba kindem danelîñdok nokoñnan bînelîñ.' ^{*} Anutulî amatam dok plon manda wîndîñ eñguk. ¹⁶ Gan sindîla dautsîli kindem kañ, tîmbi pawanjîli guma nandañ, wala tîmbi amatam dîwîn yapma kle-pakañ. ¹⁷ Nak biañgan sînîk sanba: plofet ama gitâ ama dîndim damañgan kuñgîlîñ endî nepek sindî kañ wîn kanepi nandî-koñgom tîñgîlîñ, gan nim kañgîlîñ, ba manda sindî nandañ wîn nandînepi nandî-koñgom tîñgîlîñ, gan nim nandîñgîlîñ."

¹⁸ Tîmbi Yesulî yousimbi, gwañgwañiila enbi eñguk, "Sîndî pawanji kîmipi, minjip kokottok e-yout manda sanit wolok kusei san-daklewambi nandîwît. ¹⁹ Nanañ minjip telak plon piñguk manda wolok kusei wîn ñîndîñ: amalî Anutulî amatamñii nîtek yambi-dîkñelak wolok giñgît manda nandîmbi nim tîke-kulak, tîmbi kolan molomdi bîmbi, manda gînañnan kolokin wîn apma tîkeñmilak. ²⁰ Minjip kawat plon piñguk manda wolok kusei wîn ñîndîñ: amalî giñgît manda silsilnat nandîmbi, plakan gînañ dasilak, ²¹ gan manda gînañ pîlak wali nim pa kwambîñ dalak. Nim, wali nain dumangot papi pailîmlak. Wîn kuñgunlok plon miłap indañmîlak, ba Anutulok manda

tike-kuañ endok plon miłap kusei kusei inda-semum yambilak, nain wolongan nanandikilitin pi pıłak. ²² Ba mınjıp kwet koselek mınjıp pakukan piñguk manda wolok kusei wın niñdiñ: amalı giñgit manda wın nandılak, gan kwelalok miłap ba mìnem kwılıkwił wolok nandı-koñgomlı gınañ tımbı pailımbı, manda nandılak wolok bien nım indañmılak. ²³ Mınjıp kwet galk gınañ piñgilin manda wolok kusei wın niñdiñ: amalı giñgit manda wın nandımbı nandı-kiliñ embi, kìmít kle kuañ. Endok bien wın 100 ba 60 ba 30 wolok tuop indalak.”

Kunum Molomdok ka-dikñe kena kanjık nat, gan wandingan embi sapakñełak

²⁴ Tımbı Yesulı yousimbi, e-yout manda no amatamda niñdiñ enguk, “Kunum Molomdı giñgitniñ yambı-dikñełak wın niñdiñ: ama noli kenan gınañ nanañ kındemlok mınjıp kokuk, ²⁵ gan tim boñgipnan ama gitiki dou-paliñilimbi kanjıkñili kena wolok fiambı, kli kolandon mınjıp kopi pi fiąñguk. ²⁶ Pakapi, mindin tawa lambımbı, bien indaup tımbımbı, kli kolandı bo inda-dakleñgılın. ²⁷ Inda-dakleumbı, ama wolok kena gwañgwañili wın kañbi, molomloñ fiambı niñgilin, ‘Wopum, dık kenañga gınañ mınjıp kındemgot kokuñ. Gan niñtek tımbı, kli kolanlı indalak?’ ²⁸ Windiñ ni-nandumbı enguk, ‘Win kanjıkna noli kolımbı lambılak.’ Eumbi ni-nandımbı eñgilin, ‘Windiñda nindıña kli win tamat kotnetamıñ ba?’ ²⁹ Eumbi enguk, ‘Windiñ nım. Kak biu paleñ. Nım kañbi, kli tamat kokamıñ embi, nanañ wakit tamatneliñ a. ³⁰ Biumbi, nanañ gitä kli ni-set tipelatkan lambıñdeksamık. Tımbı nanañ mepmettok nain indaumek, nak kena ama enbambi, dama kli moyen tamap imbi, kombı gınañ sium diukak. Tımbı nanañ bien wın wiśikot itna gınañ ep wiśi-koliñ palekak.’”

³¹ Yesulı e-yout manda no niñdiñ enguk, “Kunum Molomdok kaundikñe kena wın mastat mınjıp * ama noli kenan gınañ kokuk wandin. ³² Mastat mınjıp wın yaya mınjıp tip mınam sıñk yañ, gan tawa lambılak wolonda yaya walı diwın yapma klembi, kombı nomık wopum dalak, wala tımbı yaya wolok gayam plon monikti bımbı, isi tañ.”

³³ Yesulı yousimbi, e-yout manda no niñdiñ enguk, “Kunum Molomdok kaundikñe kena wın niñdiñ: tam noli kímili bendı lakatgot tikembi, plaua kwılan wopumgan wakit tabanembı, papalem kaumbi, plaua walı gitik bendımbı lambılak.”

³⁴ Yesulı amatam kímın wopumda manda gitigítik enguk wın endı telal no git nım eñguk, endı e-yout mandalıñgot enguk. ³⁵ Endı windiñ tımbımbı, plofet ama noli manda niñdiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk,
“Nak e-yout mandalıñgot manda enbi,
nanandı sembin kwet kusei kímik kímiliñan nanin pat-ta-bañ wın enba dakleutat.” *

³⁶ Tımbı Yesulı amatam kímın wopum yambık bimbi, gwañgwañii git ilan fiñoñguk. Ña palıñilimbi, gwañgwañili: endoñ bımbı ni-kañbi eñgilin, ‘Dık e-yout manda eñañ wın - kli moyen kena gınañ lambılak - wolok kusei niñtek? Win niñimbı nandına.’ ³⁷ Eumbi enguk, ‘Ama mınjıp kokuk wın Amalok Niñaoñ en wakan. ³⁸ Kena wın kwet niñ man pakamıñ wolok walan, tımbı nanañ mınjıp wın Kunum Molomdok giñgitniñ. Tımbı kli kolan wın kolan molomdok giñgitniñ, ³⁹ tımbı kanjık kli kolan mınjıp ep kokuk wın kolan molom Satan en. Mınjıp bien mepmet wın kwet nain taletalenan wolonda indaukak, tımbı kena tındı ama wın Anutulok añeloñii. ⁴⁰ Kli kolan tamap wıp siañ windiñgangot nain taletalenan kolan molomdok giñgitniñ enda inda-semekak. ⁴¹ Nain wolonda Amalok Niñaoñ endı añeloñii en-mulımbı, kwet tuop giñgitniñ endoñnan nanin ama kolan tañ en ba diwın no ep tiañeumbi yom tañ endı wakit ep kímın tımbı, ⁴² jímbeñdok kombı kwambıñ gınañ ep koli pínekalıñ. Wandıñ endı mano kwıliñ tımbı, manjı si-gıliñ danekalıñ. ⁴³ Gan amatam Bepsılok man tañgoneñgilin endı kunum gınañ lombı, maim duatak windiñ duapi, indañgan endok kapmainan kuumbı yambı-dikñeukak. No en pawañnat endı mandana nandımbı nandı-kiliñ eukak.”

Kunum Molomdok kaundikñe kenala Yesulı e-yout manda diwın no enguk

⁴⁴ Yesulı yousimbi, e-yout manda enguk, “Kunum Molomdok kaundikñe kena wolok walan wın nepek tuan wopumgan sıñk kena gınañ kímisembum pakuk wandin. Ama noli nepek wın tımbı indambi, taplim bium pakuk. Tımbı sılısılı wopum indañmıñgukta endı nepenepeli gitik fiña tuatualok kímilim tua-taleumbı, mìnem walinin tıkembi, nepek tuan wopum wın endok indañmektok kwet wın ña tua kleñguk.

⁴⁵ Tımbı Kunum Molomdok kaundikñe kena wolok walan no kawat tuan wopum wandin: ama noli kawat tuan wopumgt wın tuaup yolonjiñguk. Yolonyımbı, ⁴⁶ kawat kındem sıñk no kañbi, ña nepenepeli gitik tuatualok kímilim tua-taleumbı, mìnem walinin tıkembi, kawat wın ña tuañguk.

* ^{13:31:} Mastat mınjıp wın wambıñ mınjıp wandin. ^{◊ 13:35:} Kap 78:2

⁴⁷ Tîmbi Kunum Molomdok kaundikñe kena wolok walân no wîn ñîndîñ: pis tiatia lîk wopum tuk gînañ kolî pîumbi, pis kusei kusei epgîlîñ. ⁴⁸ Lîk tokneumbi tiañe pawân lambî pipapi, pis kañ-dan tîngîlîñ, wîn pis nanalok kîndem kambot gînañ ep kîmîpi, pis kolân wîn ep kokîlîñ. ⁴⁹ Kwet nain taletalenan wîndîñ wakan indaukak: Anutulî añeloñii en-mulîm bîmbi, ama Anutulok man tañgonañ endok boñgiipsinan nanin ama kolân epbi, ⁵⁰ jîmbiñdok komba kwambîñ gînañ ep kolî pînekalîñ. Wandîñ mano kwîlîm tîmbi, manjî sî-gîlin danekalîñ.”

⁵¹ Yesuli e-yout manda eu taleumbi, gwañgwañii en-nandîmbi eñguk, “Sîndî e-yout manda gitik sanlet wolok kusei nandî-dakleaañ ba?” Enbîmbi, endî “Oñ, nandamîñ” niñqîlîñ. ⁵² Eumbi enguk, “Wîndîñda endikñe manda nandî-tale amalî Kunum Molomdok giñgît indambi kuañ endî ama nepek kîndem wiñkot isînan kîmîlim patakñan nanin epmañ wandin: endî Anutulî nanandî damañgan eñguk ba man elak wîn nandî-daklembi, wolok tuop amatam eni-daut tî-semañ.”

Yesuli en Ama Wapmañ engano wîn Juda amala daut semguk

Yesulok il kuseinan nasili siñgi wilimgîlîñ

⁵³ Yesuli e-yout manda wîn eu taleumbi, walinin pî ñâmbi, ⁵⁴ il kuseinan ñâ tomguk. Tombi, it kiyaunji gînañ lombi, amatam eni-daut tî-semguk. Tîmbi amatam mandan nandîñgîlîñ endî nandî-gitiñgît embi, niñgîgan ñîndîñ eñgîlîñ, “Ama ñâlî nanandî wandin ba kundit engano sînk tîndîlok gembî wîn denanin tîkeñguk? ⁵⁵ Nîndî endok kusei nandamîñ yañ! Endîla it kîndikîndit ama endok ñînañgot. Meñlok koi wîn Malia, kwayañii wîn Jekop, Josep, Simon git Judas, ⁵⁶ tîmbi endok wiwii wîn nîn gitâ yakân kuamîñ. Wîndîñda nanandîn git gembîn wandin wîn nîndî daulmîñguk?” ⁵⁷ Wîndîñ eñîpi, endok mandan ba ep tîndîn wala nandum tîl tînguk. Tîmbi Yesuli enguk, “Amatam diwîndî plofet ama giñgiñgan tîñmañ, gan enloñ nasii ba noliilî wîndîñ nîm tîñmañ.” ⁵⁸ Wîndîñ embi, nîm nandî-kîlîktî tîñmîñgîlîñda tîmbi kundit engano asup wandîñ kandañ nî m tînguk.

14

Elotti Yesula nandum en Yoane kimnan nanin milakuk wîndîñ tînguk

¹ Nain wolonda Galili distriktok ama wapmañ Elot endî Yesu koi giñgît nandîmbi, ² kena amâñia ñîndîñ enguk, “Endî Yoane tuk ii-sem en wakan. Kimnan nanin milakukta tîmbi kundit engano tîmbektok gembîn wopumgan palmîlak.” ³ Kusei ñîndîñda Elotti wîndîñ nandîñmîñguk: damañgan endî enlok kwayañi Filip endok tamîn Elodia apma tîkeñguk. Apma tîkeñguk, Yoaneli ñîndîñ pa ñîlîñguk, “Dîk Elodia tamga tîkeñguñ wîn nîndok endikñe manda maklelañ.” * Wîndîñda Elotti eumbi, Yoane tîke imbi, it kwambîñ gînañ kîmîkîlîñ. ⁵ Elotti Yoane wîlî kîmbektok nandîñguk, gan amatamda misiñgukta wîndîñ nîm tînguk. Neta, Juda amalî Yoanelâ nandum plofet no tîngukta tîmbi.

⁶ Gan wînaña ñîndîñ indañguk: Elottok indainda nain indaumbi, yokñiilok nanañ sinat tî-semumbi. Elodalok wembanî bi endok dausînan kap tînguk. Kap tiumbi, Elotti wembe wolok kapta nandî-koñgom tîngukta tîmbi, ⁷ manda ñîndîñ e-kwambîñ dambî ñîñguk, “Biañgan sînk. Dîk nepek nola ba nola nan-kautañ wolok tuop gametet.” ⁸ Wîndîñ eumbi, meñloñ ñâumbi, nanandî ñîndîñ mîumbi, Elottoñ undane ñâmbi ñîñguk, “Dîk eumbi, Yoane tuk ii-sem endok bim dombîmbi, kumbam jawañ plon kîmîpi bi namit.” ⁹ Ama wapmañdî manda wîn nandîmbi nandum milatañguk. Gan manda yokñiilok dausînan e-kwambîñ dañgukta tîmbi endî nandîñmîmbi, wembelî eñguk wolok tuopkan tînelîñdok eñguk. ¹⁰ Tîmbi it kwambîñ gînañ ñâmbi, Yoanelok bim dombîmbi, ¹¹ kumbam jawañ plon kîmîpi bîm wembe mîumbi, meñloñ tîke ñâñguk. ¹² Tîmbi Yoanelok gwañgwañiilî bîm dalandan bem ñâ kîndikîlîñ. Wîndîñ tî-talembi, siñgi ñâ Yesu kasat tîñmumbi nandîñguk.

Yesuli ama 5,000 gitâ tam gwañgwanjii nanañ ep towiñguk

¹³ Yoane wîlî kîmîñguk wolok giñgît Yesuli nandîñgukta endî gwañgwañii git walinin pî ñâneliñdok kikeñ nolok plon lombi, kwet ama nîmnatnan niñgîgan kunepi ñâñgîlîñ. Ñâumbi, amatamdit giñgît wîn nandîmbi, isi kwesi bîmbi, kesitti en klem, tuk baliliñ ñâñgîlîñ. Ñakap, Yesuli ñâupi nandîñguknan ñâ tomgilîñ. ¹⁴ Tîmbi Yesuli kikeñ plon nanin piñipi, amatam kîmîn wopum yambîñguk. Yambîmbi, blan tî-sembi, jîmbatsiat ep tîmbi kîndem dañguk.

* **14:3-4:** Endikñe mandali amalî enlok dal ba kwayañlok tamîn tîkeuktok kîmîsip tîñmîlak. Dal ba kwayañ endî yamîn pap sembiñguk wolondañgot kîndem wîndîñ tîmbek. (Wok Pris 18:16, 20:21, Lo 25:5-6)

¹⁵ Kwet timlala t̄imb̄imbi, gwañgwañiil̄ Yesuloñ b̄imbi n̄iñgil̄iñ, "Kwet k̄ilim elak. T̄imbi ñin̄ kwet ama n̄imnatnan pakamit̄, w̄ind̄iñda d̄ik amatam en-mulimbi, it kwelan ñambi, nanañj̄ tua namb̄it." ¹⁶ Eumbi enguk, "Nekta ñaneliñdok eañ? S̄in nanañ ep towiwit." ¹⁷ Eumbi, jip jup t̄imbi n̄iñgil̄iñ, "N̄indok plaua nanañ k̄it tombon git̄ pis t̄ipet walñgot pat-n̄imlak." ¹⁸ Eumbi enguk, "Win nokonñan mep b̄iwit." ¹⁹ W̄indiñ embi, amatam enb̄imbi, kli yali ḡimbañ damb̄i pipakiliñ. T̄imbi Yesuli plaua nanañ k̄it tombon git̄ pis t̄ipet win̄ epbi, kunum plon deium loumbi, Anutu weñimbi, plaua win̄ omb̄imbi, gwañgwañiil̄ emuguk. Emumbi, endi ep papusenembi, amatam em-taleumbi, ²⁰ git̄ikti namb̄i na-tokñe t̄iñgil̄iñ. T̄imb̄imbi, dip pakuk win̄ gwañgwañiil̄ epmbi, sandiñ l̄ik 12 wolok ḡinañnan dasium tokñefnguk.

²¹ Nanañ nañgil̄iñ win̄ ama 5,000 n̄itepek, gan tam git̄ wembe gwañgwa n̄im ep kunakiliñ.

Yesuli tuk guañ plon yaliyalí ñañguk

²² Ama k̄im̄n git̄ikti nanañ namb̄i taleumbi, Yesuli gwañgwañii en-ḡiñginembi, n̄is̄ingan k̄ikeñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ damandama ñaneliñdok en-mukuk. En-mulim ñañilimbi, amatam k̄im̄n git̄ik isin̄an en-mulepi pakuk. ²³ Papi, amatam en-mulim ña-taleumbi, Yesu en engan n̄imolo t̄imbeipi jañgñnan lo pakuk. Kwet k̄ilim eumbi, jañgñnan engan palimbi, ²⁴ gwañgwañiilok k̄ikeñdi ña tuk guañ boñgipnan tomguk. Tombimbi, sasaleli ñañgil̄iñ kandañnan bñgukta, tukt̄ k̄ikeñ munjupi, tike lombi p̄imbi t̄iñguk.

²⁵ Kwet gama n̄im salañilimbi, Yesuli guañ plon yali ta-ñakap gwañgwañii ep t̄imbi dumalañguk. ²⁶ T̄imbi gwañgwañiil̄ tuk plon yaliyalí b̄imbi kañbi, "Asil̄ b̄ilak!" embi, gembinj̄ piñumbi, misimbi kwawa t̄iñgil̄iñ. ²⁷ T̄imbi wolongan Yesuli eni-daklembi eñguk, "N̄im misiñvit, natna b̄ilet, walenj̄ busukfewin."

²⁸ T̄imbi Petlol̄ n̄iñguk, "Wopum, biañgan d̄itna b̄ilañda, nanb̄imbi, tuk plon yalim dikonan biwa." ²⁹ Eumbi n̄iñguk, "Natna ya, bo!" N̄imbiñ, k̄ikeñ plon nanin pi tuk plon yalimbi, Yesuloñ ñañguk. ³⁰ Ñañtipi, sasale wopum wiukuta tuk miłlakuk win̄ kañbi, misimisi ñakap tuk ḡinañ piup t̄imbi, k̄it̄imbi eñguk, "Wopum, nepmiñ." ³¹ Eumbi, wolongan Yesuli kii kot-suap t̄ikembi n̄iñguk, "Nanandi-kiliktiñga lakat pakamlak. Nekta ḡinañ t̄ipet t̄ilañ?" ³² W̄indiñ eniñpi, Petlo nañgilimbi, k̄ikeñ plon loñilimbi, sasaleli k̄ilp eñguk. ³³ T̄imbi gwañgwañiil̄ endi Yesuloñ m̄ilelem t̄imbi n̄iñgil̄iñ, "Biañgan d̄ik Anutulok Niññaiñ."

³⁴ Tuk guañ d̄ikñe-talembi, Genesalet it kwet kandañ lo suañgil̄iñ. ³⁵ Suaumbi, w̄inasili Yesu ka-daklembi, manda k̄imilimbi, kwet wolok tuopkan ñañguk. Ñaumbi, amatamdi ama jimbatsiat git̄ik yanañgip endoñ bñgiliñ. B̄imbi, ³⁶ Yesu dasindasin kusipgot t̄ike-kaneliñdok ni-nandi t̄iñgil̄iñ. Ni-nandumbi nandi-semumbi, t̄ike-kañgiliñ tuop k̄inde m dañgil̄iñ?

15

Anutulok dainan nek ñalī ama t̄imbi kolalak win̄ Yesuli eni-daut t̄i-semguk

¹ T̄imbi Falisi ama git̄ endikñe manda nandi-tale ama d̄iw̄indi Jelusalem bimbi, Yesuloñ bñgiliñ. B̄imbi, ñiñdiñ n̄i-nandiñgil̄iñ, ² "Ñitek t̄imbi, gwañgwañgail̄ bep pañniilok telak ñin̄ makleañ? Endi nanañ nanepi, telak niniñ-daut t̄i-n̄imgil̄iñ wolok tuop k̄isi n̄im wił̄ipi pa nañ." ³ Eumbi tambane enguk, "Ñitek t̄imbi, s̄indi s̄inlok ep t̄indiñ kleneliñdok Anutulok endikñe manda makleañ?" ⁴ Neta, Anutu en endikñe manda t̄ipet ñiñdiñ k̄im̄-n̄imguk, 'D̄ik meñga beka giñgiñgan t̄i-semekañ', t̄imbi 'Ama no meñ ba beu en-kolalakta en wił̄ k̄imlok.' * ⁵ Gan s̄indi endikñe manda t̄ipet win̄ maklembi, amatam ñiñdiñ eni-daut pa ti-semañ: t̄ikap ama no meñ ba beu epmiñ plaptauktok nepek no palmiłak, gan 'Nak nepek win̄ ikan Anutulok giñgit wił̄m̄iñgut' w̄indiñ enlakta, ⁶ endi k̄indem beu n̄im nandiñimbi, n̄im t̄imbi plaptalak. W̄indiñ t̄iñtipi, endi beu giñgiñgan n̄im t̄iñimbi, endikñe manda maklelak. W̄indiñda s̄indi s̄inlok ep t̄indiñ kleneliñdok Anutulok endikñe manda t̄imbi lakatalak.

⁷ Yakñesi! S̄indok manj̄i manbenj̄i malet nomiñ! Anutuli plofet Aisaijalok man plon ñiñdiñ embi, s̄indok kolanjilok walan e-k̄iliñ eñguk,

⁸ 'Amatam ñol̄i manj̄iliñgot kotna giñgit e-t̄ike-loañ,
gan ḡinañ nañandinjiliñ mayañgan s̄inik pat-semlak.

⁹ Endi amalok nañandí win̄ nokok endikñe manda wandin eni-daut t̄i-semañ,
wala t̄imbi endi nañ-wowooñ tañ win̄ s̄ilaningoñ.' " *

* 15:4: Kisim Bek 20:12, 21:17, Lo 5:16 * 15:9: Aisaia 29:13

¹⁰ Tîmbi Yesulî amatam kîmîn gitik kiti-semum bîumbi enguk, “Sîndî pawanjî kîmîpi nandi-kiliñ ewit. ¹¹ Nepek nek nîlî ama tîmbimbi, Anutulok dainan dîndim palektok tuop nîm? Wîn nepek nanambi, minjipnî gînañ pîlak walî nîm. Wîn nepek kolan gînañî gînañ papi, manî plon lambi pîlak walî mek ama tîmbi kolalak.”

¹² Papalembi, Yesu gwañgwañiilî endoñ bîmbi nîñgilîñ, “Ba dîk Falisi amalî mandañga wîn nandimbi, nandi-kola ti-gamlîñ wîn nandilañ ba?” ¹³ Eumbi tambane enguk, “Falisi ama endî kli kolan kena gînañ nîsi lambañ wandin. Tîmbi Bepna kunum gînañ patak endî kenan gînañ nepek nîm tipiñguk wîn kakasiat gitik ep tamat-taleukak. ¹⁴ Sîndî yambium patneliñ. Ama dautsî sipsipmîn endî nosii telak daut semnepi pa tañ. Tîmbi dai sipsipmîn noli dai sipsipmîn no telak daulmekta, niset tipelatkan dîmat gînañ pîndemîk.”

¹⁵ Tîmbi Petlolî Yesu nîñguk, “Dîk e-yout manda manîlok plon eñaañ wolok kusei kindem nîbît dakleutak.” ¹⁶ Eumbi enguk, “Gwañgwanai sîndî bo nîtek tîmbi nandi-dakleneliñdok gamañgot tipikañ? ¹⁷ Sîndî nîn nîm nandi-dakleañ ba? Nepek manî gînañ pîlak walî tem meñ gînañ pîmbi, temdok telak plon ñambî, tem koñ gînañ pîlak. ¹⁸ Gan nepek manî gînañnan nanin lambîmbi pîlak walî gînañî gînañ nanin lambîlak. Tîmbi walî mek biañgan ama Anutulok dainan tîmbi kolalak. ¹⁹ Nak nepek ñandinda elet: wîn ama gînañji gînañ nanandî kolan kusei indaumbi tañ wîn ñîndîñ: ama wîlî kîm tañ, ba nolok wapai ba tamîn kumbu tañ, ba telak joñgo kuañ, ba nepek kumbu tañ, ba ama nolok siñgin joñgoñgan siañ, ba kosî eu kolayan. ²⁰ Kundit wandin walî mek tîmbimbi, amalî Anutulok dainan dîndim patneliñdok tuop nîm. Gan endî Falisi amatok ep tîndîñji nîm kîmít klembi, kîsî nîm wîlîpi ep na-tañ walî nîm ep tîmbi kolalak.”

Yesulî kwet dîwîndok amatam gembîn daut semguk

Yesulî Kenan tam no endok wemban yal kolannat tîmbi kindem dañguk

²¹ Tîmbi Yesulî gwañgwañi git walinin pi ñambî, Tilo git Sidon it kwet tipet pakamîkñan ñañguk. ²² Ña tombimbi, Kenan tam no kwet wandiñ kuñguk endî endoñ bîmbi, kitiñimi-gîngînembi nîñguk, “Wopum, Devittok Komblin, dîk blan tîmbi, mandana nandi-namîñ. Yal kolandi wembanalok gînan gînañ pîumbi, kola-sînik talak.” ²³ Eumbi, Yesulî nandi-kînnembi ñañguk. Tîmbi gwañgwañiilî Yesulooñ bîmbi nî-gîngînembi eñgilîñ, “Tam walî kiti kitiñipi niþ klelak, wala tîmbi dîk kak ni-mulim ñaun.” ²⁴ Nîmbimbi enguk, “Nak Isael amatam sipsip pait-pakañ wandin endañgot nan-mulim bi indañgut.”

²⁵ Yesulî wîndîñ eñguk, gan tam walî endoñ bîmbi, kesinan mîlelem tîmbi nîñguk, “Wopum, nep kîmît.” ²⁶ Wîndîñ eumbi nîñguk, “Wembe gwañgwalok nanañji yapma ti-kembi, kamotta emem wîn tuop nîm.” ²⁷ Eumbi nîñguk, “Wopum, wîn kindem elâñ, gan molomjîñ nanañ nambîmbi dîp pîlak wîn kamottî wakan pa nañ wîn.” ²⁸ Wîndîñ eumbi nîmbi eñguk, “Tam, nanandî-kîlîkîtîñga wîn wopum. Nandilañ, wolok tuop indagamin.” Eumbi, wolongan wemban kindem dañguk.

Yesulî amatam jîmbatsiat asup ep tîmbi kindem dañgiliñ

²⁹ Tîmbi Yesulî walinin pîm ñam Galili distrik tombi, tuk guañ baliliñ ñam kwet kîmîn no wolok lombi pi pakuk. ³⁰ Tîmbi amatam asupgandî endoñ bîñipi, amatam jîmbatsiat yanañgiþ bîñgilîñ, wîn ama kesik nîm kuañ wakît ama kîsî ba kesîsî dalandan, ba dausî sipsipmîn ba manjî sipsipmîn, ba jîmbat dîwîn noli epmi epmi wakît asup yanañgiþ bîmbi, Yesulok kuañ kuseinan ep bi kîmîn kolîmbi, ep tîmbi kindem dañguk. ³¹ Ep tîmbi kindem daumbi, amatamdi yambîñgilîñ wîn: ama manjî sipmîn kuñgilîñ endî manda eñgilîñ, ama kîsî ba kesîsî dalandan endî kindem dañgiliñ, ama kesittî nîm kuñgilîñ endî kesittî kuñgilîñ, tîmbi ama dausî sipsipmîn endî deiñgilîñ. Wîn yambîmbi yambî sîlikñembi, Isael amatamdi Anutu nî-wowooñ tîñmañ en nî-kindem dañgiliñ.

Yesulî ama 4,000 gitâ tam gwañgwanji nanañ ep towiñguk

³² Yesulî gwañgwañi kîti-semum bîumbi enguk, “Amatam ñolî sandap tipet git no nakita palîmbi, nanañji talelak, wala tîmbi nak blan ti-sembi, slak en-mulam ñîneñiñdok nîm nandîlet. Nîm kañbi, telak plon dautsî kolîmbi, katap tîneliñ.” ³³ Eumbi, gwañgwañiilî nîngiliñ, “Ñolok it kwet no nîm pakañ, wala tîmbi nîndî nanañ denanin ep bîmbi, amatam kîmîn wopum ñîn ep towiñambî, tuop ti-semek?” ³⁴ Eumbi, Yesulî en-nandimbi eñguk, “Sînlok plaua nanañ nîtek pat-samlak?” Tîmbi endî eñgilîñ, “Plaua kit dîwîn tipetgot, tîmbi pis titip lakat sînîk pat-nîmlak.”

³⁵ Wîndîñ eumbi, Yesulî amatam enbîm nandimbi, kwelan pipakiliñ. ³⁶ Tîmbi endî plaua nanañ kit tombon tipet wakît pis wîn epmbi, Anutu weñmîmbi ombîmbi, gwañgwañiila emumbi, amatam em-ta-ñañgilîñ. ³⁷ Tîmbi endî gitik nanañ wîn nañbi na tokñeñgilîñ. Na tokñeumbi, dîp pakuk wîn gwañgwañiilî ep dasiumbi, sandîñ lik wopum kit tombon tipet tokñeñguk. ³⁸ Wîn ama 4,000 nîtepekk endî nanañ nañgilîñ, gan tam ba

wembe gwañgwa endok kunakunatsi n̄im epḡiliñ. ³⁹ Yesuli w̄ndiñ ti-talembi, amatam en-mul̄m ñaumbi, en k̄keñ plon lombi, gwañgwaññi git Magadan ka ndañ ñañgu k.

Yesu enlok kusei inda-dakleñguk

16

Yesulok kusei gama n̄im ka-nandi-tomḡiliñ

¹ T̄imbi Falisi git Sadusi ama d̄iw̄in Yesulon b̄iñḡiliñ endi sisōñ t̄iñminel̄ndok ñ̄ndiñ ñ̄nḡiliñ, "Kunum Molomdok gemb̄in pakamlakta w̄in n̄inda daut n̄meñdok d̄ik kundit engano s̄in̄k no t̄imb̄imbi kana." ² Eumbi tambane enguk, "Maimdi p̄i sembep t̄imb̄imbi, kunum ḡim daumbi, sindi ñ̄ndiñ pa eañ, 'Desa nain k̄ndem indaukak.' ³ Kwet salaumbi, mulukuali kunum masipm̄ilak wala sindi ñ̄ndiñ pa eañ, 'Gwi sasale inda-n̄metak.' W̄ndiñda sindi kunum kañbi, maim iletak ba gwi wiletek w̄in k̄ndem ka-dakleañ. Gan sindi man ñ̄ndiñgit nepek nek indalak w̄in kañbi, wolok kusei n̄im ka-nandi-dakleañ. ⁴ N̄itek t̄imbi ama man ñ̄ndiñgit kuañ sindi kolan t̄imbi, Anutu bi-s̄in̄k tañipi, kundit engano kanep k̄ti-nandañ? Gan kundit no n̄im daut samum kanekaliñ. N̄im. Ñ̄in noñgangot kanekaliñ: w̄in plofet Yona indañm̄iñguk w̄ndiñgangot inda-namekak."

⁵ Tuk guañ tambon kandañ t̄imbi durnalaneliñdok ñañipi, gwañgwañiil kamalambi, plaua nanañ no n̄im ep ñañgiliñ. ⁶ T̄imbi Yesuli enguk, "Sindi Falisi gitia Sadusi endok plaua k̄mili bendila ka-k̄liñ enekaliñ." * ⁷ W̄ndiñ eumbi, n̄isñgan e-nandi t̄imbi eñgiliñ, "Plaua nanañ n̄im tike-bim̄iñ wala elak bek." ⁸ Yesuli w̄in yambi-nandimbi enguk, "Nekta singan 'Plaua n̄im pat-n̄imlak' w̄ndiñ e-nandi-tañ? Biañgan nanandi-kiliñtiniñ w̄in lakat s̄in̄k pat-samlak. ⁹ Kusatna gama n̄im nandi-dakleañ bek? Nak plaua nanañ kit d̄iw̄ingot w̄in tambipi, ama 5,000 ep towiwambi, sindi d̄ip palimbi, sandiñ lik 12 dasium tokñefñguk w̄in sindi n̄im nandi-tomañ ba? ¹⁰ Ba plaua kit tambon tipet wal̄i ama 4,000 ep towiwambi, d̄ip palimbi, sandiñ lik wopum n̄itek dasiñgiliñ? ¹¹ N̄itekta t̄imbi, sindi mandana n̄im nandi-dakleañ? Nak plaua nanañla n̄im et, w̄in nak Falisi git Sadusi endok plaua k̄mili bendila ka-k̄liñ eneliñdok sanñ." ¹² W̄ndiñ eumbi, kombikmek ñ̄ndiñ nandi-dakleñgiliñ: endi nanandil Falisi git Sadusil amatam emañ wala ka-k̄liñ eneliñdok enguk, plaua k̄mili bendil wala n̄im.

Yesu en nin s̄in̄k w̄in Petlol e-dakleñguk

¹³ T̄imbi Yesuli gwañgwaññi git kwet no koi Sisalia Filipai wandiñ kandañ ñañguk. Ña tombi, gwañgwañiila en-nandi t̄imbi eñguk, "Amatamdi Amalok Niñañ enda nin s̄in̄k pa eañ?" ¹⁴ Eumbi ñ̄ngiliñ, "D̄iw̄indi Yoane tuk ii-sem eumbi, d̄iw̄indi plofet Elia nombo indauuptok een ip wakan bek eumbi, d̄iw̄indi plofet Jelemaia ba plofet no damañgan kuñguk en w̄ndiñ pa ganjañ." ¹⁵ W̄ndiñ eumbi eni-nandimbi eñguk, "T̄imbi s̄in̄ila naka nin s̄in̄k pa nanañ?" ¹⁶ Eni-nandumbi, Simon Petlol ñiñguk, "D̄ik Mesia, Anutu kuñgu molom endok Niñañ." ¹⁷ Eumbi, Yesuli ñiñguk, "Simon Yoanelok ñiññañ, d̄ik amatam d̄iw̄in yapma kle-patañ. Nanandi w̄in amalok nanin n̄im. Bepna kunum ḡinañ patak endi ganb̄im dakleñguk.

¹⁸ W̄ndiñda nak ñ̄ndiñ ganlet: koka komblin Petlo kitlet, w̄in Kawat. T̄imbi nak kawat wolok plon k̄kesim̄innai yapılam gemb̄ilambi bendil wopum danekaliñ. Bendil wopum daumbi, k̄mdok gemb̄iñl bo k̄kesim̄innai ep t̄imbi piuktok tuop n̄im. ¹⁹ T̄imbi Kunum Molomdok amatamnñi yambi-dikñewiñdok nak gemb̄i gamlet. † D̄ik nepek nola kwelan e-wiat ti-seumbumi, Kunum Molomdok dainan w̄ndiñgot wiawiat indaukak, t̄imbi d̄ik nepek nola e-wiat n̄im ti-seumbumi, Kunum Molomdok dainan w̄ndiñgot gama pat-semekak." ²⁰ W̄ndiñ eñipi, k̄misiq kwamb̄iñ ti-semibi, enla en Mesia, Anutulî ama wapmañ ni-mulektok e-kwamb̄iñ dañguk w̄in joñgo n̄im eelok enguk.

Yesu en miłap bemb̄i k̄mbekek wala gwañgwañiila enguk

²¹ Nain wolonda Yesuli kusei k̄mipi, nepek indañmekak wala gwañgwañiila ñ̄ndiñ en-s̄iw̄ikuk: endi Anutulok man tañgoneuptok Jelusalem it kwelan loumbi, Juda ama biesi git tapma ama biesi ba endikfie manda nandi-tale ama endi miłap kusei kusei t̄iñm̄inekaliiñ. T̄iñm̄umbi, Roma amali w̄ilim k̄mbeimb̄i, sandap tipet git no t̄imbiñ, Anutulî t̄imbi miłalekak. ²² W̄ndiñ eumbi, Petlo engan Yesu nañḡipi, ña ni-ñomb̄imbi

* **16:6:** Juda amatam endok nanandiniñ ginañ 'k̄mili bendil' w̄in nepek no wal̄i d̄iw̄in t̄imbi tambane wolok walān. Yesuli ñolok k̄mili bendila eñguk endi Falisi git Sadusi amali amatam endaut manda juluñgan enb̄imbi nanandiniñ kamalañguk wolok plon e-yout t̄iñguk. † **16:19:** Grik manda plon Matayoli ñ̄ndiñ youkuk, "Nak Kunum Molomdok yama kii gametat." Manda wolok walān w̄in ñ̄ndiñ: Petlo git k̄kesim̄in endi Anutulok man t̄ikembi, kwelan ñolok amatamdok yomji e-wiat ti-semañ ba k̄miliñ pat-semektok eañ.

ni-kimisip tiñipi, Anutulit kamaiuktok embi niñguk, "Wopum, miłap wandin sínik bo ním inda-gamekak." ²³ Eumbi tambanem, Petlola ñiñdiñ niñguk, "Satan, dík wi! Dík Anutulok nanandi ním klelañ. Ním. Dík amalok nanandi klembi, telak masip ti-namlañ."

²⁴ Wíndiñ embi, gwañgwáñii gitikta enbi eñguk, "Ama no en nak nep kle kuup nandilakta, endi enlok nanandinla nandum tlal tímblambi, endi kloñbatlı tike bembı, nep kle kuuktok sanlet. ²⁵ Neta, no en kuñgun enlok kasileupi nandilakta, endok kuñgun pailimekak, gan no en naka tímblaki kuñgun bi-namlakta, endi kuñgun taletalen nímnat indañmekak. ²⁶ Tíkap ama noli kwelalok nepenepék gitik kasilewık, gan siñgi en jimbıñ piñwık, nain wolonda nepek walı nítek tike-kímilek? Tímblaki kuñgun taletalen nímnat wín bındambó nítek kasilewık? Wín tuop ním. ²⁷ Kusei ñiñdiñda wíndiñ elet: Amalok Niñoañ endi Beulok gembin walalannat añeloiñ yanañgipi undane biupi tilak. Undane bímek, amatam gitiki ep tindinji nek tiñgililn wolok tuopkan tuanjı emekak. ²⁸ Nak biañgan sínik sanba: ama ñí pakamíñ sínok boñgipsinan nanin díwíndi gamañgot kwelan kuñlímblaki, Amalok Niñoañdamatam yambi-díkñeuktok bí indaumbi kanekalñ."

17

Yesulok kusei wín plofet ama git Anutu endi e-kwambíñ dañgilin

¹ Maim kít tambon noñgan taleumbi, Yesulit gwañgwáñii típet git no, wín Petlo, Yakobo gitá kwayaan Yoane, yanañgılımbi, kwet jañgin ombap no wolok lombi, nísíñgan pakılıñ.

² Pakapi, gwañgwáñii kañlímblaki, Yesulok piñgiú walon engano tıkileñguk, wín timan dai maim daut wandin, tímblaki dasindasin wín kolsalen walalan sínik saleñguk. ³ Tímblaki platiq sínik plofet ama típet damañgan kuñgimik wín Mose git Elia, endi gwañgwáñiiñof indambı, Yesu git manda e-nandı tiñgililn. ⁴ Wíndiñ tímblambi, Petlolit Yesula niñguk, "Wopum. Níndi ñí pakamíñ wín kíndem sínik. Wala tímblaki dík ñiñdiñ nandiwíndi, nak it jala típet git no kíndiletet, wín no díkok, no Moselok, no Elialok."

⁵ Petlolit manda wíndiñ eñilímblaki, mulukua walalan sínik walı platiq sínik ep tímblambi, mulukua gınañ nanin manda no ñiñdiñ kítıu piñmbi eñguk, "Ñíne nokok niñana sínik. Nak gınañnalı en kasilembi, enda wale kíndem tímillet, wala tímblaki sındı endok mandan nandibı kímít-klenekaliñ." ⁶ Tímblaki gwañgwáñiiñof manda wín nandibı, gembinji piñmbi, gapok piñmbi, timanji daut kwelan piñgililn. ⁷ Gan Yesulit endoñ ñambı, ep kañbi enguk, "Mílalet! Sındı ním misineliñ." ⁸ Wíndiñ enbımbi, endi deimbi kañgililn wín: Yesu en noñgan ilımblaki kañgililn.

⁹ Walinin kwet jañgin plon nanin piñipi, Yesulit gwañgwáñii e-kimisip ti-sembe enguk, "Nepek ñín kálñiñ wolok kasat ama nimbek nola ním eninekalıñ. Gamamek, Amalok Niñoañ endi kímnan nanin miłalekak, wolondamek kíndem eninekalıñ."

¹⁰ Tímblaki gwañgwáñiiñof ni-nandibı eñgililn, "Wíndiñda kusei nekta endíkñe manda nandı-tale amalı ñiñdiñ pa eañ, 'Plofet Eliali Mesialok telak dama tímblaki biükak?'"

¹¹ Eumbi enguk, "Biañgan Eliali dama undane bímblaki, amatam ti-pañgipañgle tisemekak. ¹² Gan natna ñiñdiñ sanlet: plofet no Elia wandin endi ikan biñguk, gan amalı endok kusei gama ním ka-nandı-dakleñgililn. Endi nísílok nanandinji klembi, kudit kolan kusei kusei tiñmíñgililn. Tímblaki Amalok Niñoañla kolan wíndiñgangot tiñmíñekalıñ." ¹³ Wíndiñ eumbi, gwañgwáñiiñof Yesulit Yoane tuk ii-sem ti-kuñguk endok plon e-yout tímblaki eñguk wín nandı-tomgililn.

Yesulit nanandi-kılıktıla nepek bien sínik enguk

¹⁴ Yesu git gwañgwáñii típet git no endi amatam asupti kímın ti-pakılıñnan pi tombımbi, ama noli Yesulon bımbi, kesiinan mielelem ti-ñimbı niñguk, ¹⁵ "Wopum, dík niñanalı blan tímblaki. Gwañgwa ñılı kwapmeñgan gınañ kamalalak nain wín tikeumbi, kím katap tímblaki, komba gınañ ba tuk gınañ pa piñmbi, piñgiú kola sínik talak. ¹⁶ Nak gwañgwáñgaili tímblaki kíndem daneliñdok nañgipi biñat, gan endi ti-tlap bium patak." ¹⁷ Wíndiñ eumbi, Yesulit tambane eñguk, "Amatam man ñiñdiñgit kuañ sındı nanandi-kılıktıñji ním pat-samumbi, kamakama tañ. Nak sín gitá papata kunjıt tılet! Nain nítek sínlik sín gitá gamañgot kuwambi, nandi-kılıktıñji namnekaliñ?" Wíndiñ embi, "Gwañgwa wín nokoñ nañgip biwit!" enguk. ¹⁸ Nañgip biumbi, Yesulit yal kolan gwañgwálok gınannan pakuk wín niñombımbi poññañguk. Poññaumbi, wolongan gwañgwa walı kíndem dañguk.

¹⁹ Nísíñgan paltıñipi, gwañgwáñiiñof Yesulon bımbi ni-nandibı eñgililn, "Kusei nítekta tímblaki ñiñdi yal kolan wín kle-kotneñdok tipikamíñ?" ²⁰⁻²¹ Eumbi enguk, "Nanandi-kılıktıñji lakat sínik walı tuop ním. Nak biañgan sínik sanba: nanandi-kılıktıñji wambıñ mınjıp tip mınam wandin pat-samekta, kudit gitik tınepl nandañ wín kíndem eumbi

indauk, wîn kwet jañgîn ñala bo kîndem nînelîñ, ‘Dîk mîlapi da wolok ñau!’ nîmbîmbi, wolok tuop tîmbek.” *

Yesuli enlok kuseila gwañgwâñila en-kaikta tî-semguk

²² Yesulok gwañgwâñii gitik endî Galili distrik kîmîn tî-palîmbi, ñîndîñ enguk, “Nain nîm ombataumbi, Amalok Nîñañ kanjikñiilok kîsinan kîmîlîmbi,²³ wili kîmbîmbi, sandap tîpet git no ñaumbi, Anutulî kîmnan nanin tîmbi mîlalekak.” Wîndîñ eu nandîmbi, gînañjî mîlata sînik tañguk.

²⁴ Tîmbi Yesu git gwañgwâñii endî Kapaneam it kwelan ña tomgilîñ. Tombîmbi, ama mînem tapma it tî-dîndîm eelok epmañgilîñ endî Petloloñ bîmbi nî-nandîmbi eñgilîñ, “Endautsî endî tapma ittok takis mînem pa kîmitak ba nîm?” ²⁵ Eumbi nîñguk, “Bal Kîmitak ñuk.” Wîndîñ embi, it gînañlî loñguk.

Lombi, manda gama nîm eñlîmbi, Yesuli nî-nandîmbi eñguk, “Simon, dîk nîtek nandîlañ? Kwelalok ama wapmañdî kena kuseilok mînem pa mekañ wîn denanî? Wîn nîñañjiiloñ nanin mekañ ba ama diwîsîloñ?” ²⁶ Eumbi, Petloli eñguk, “Ama diwîsîloñ.” Eumbi nîñguk, “Wîndîñda nîñañjiil slak papi, takis mînem nîm pa kîmîkañ. ²⁷ Gan nîm kañbi, gînañjî tînda kolaumbi, gimbît tî-nîmneliñ. Wîndîñda dîk ñambî, tuk guañnan pis tiatia toa no kolîm pîwîn. Tîmbi pis dama tiañeutañ endok man tambîpi, mînem kwandai no man gînañ paletak kautañ wîn tîke bîmbi, enda emekañ. Mînem walî nîtettok takislok tuop tîmbetak.”

Yesuli Ama Wapmañlok kapmalhan kuñgula gwañgwâñii en-i-daut tî-semguk

18

Kunum Molomdok gîñgitñii pakañ endok boñgipsinan nindî loloñ sînik yañ?

¹ Nain wolonda gwañgwâli Yesulôñ bîmbi nî-nandîmbi eñgilîñ, “Kunum Molomdok gîñgit boñgipsonan nindî loloñ sînik yañ?” ² Eumbi, Yesuli gwañgwâ tip no kîtîñnum bîumbi, boñgipsonan kîmîpi³ enguk, “Nak biañgan sînik sanba: tîkap sindî gînañ nanandînji nîm tambanembi, gwañgwâ bisat nomik nîm indaneliñda, sindî Kunum Molomdok gîñgitñii nîm indanekaliñ. ⁴ No en kayombînembi, gwañgwâ tip ñandin indalakta, en wakan Kunum Molomdok gîñgitñiilok boñgipsonan loloñ sînik patak yañ.

⁵ No en naka nandîmbi, gwañgwâ ñandin nola not tîñmîlakta endî wakan naka not tînamlak. ⁶ Gan no en gwañgwâ koi nînnat ñañdin ñâlî nandî-kîlikti tî-namlak wandin no nî-tiañeumbi, yom plon pipilakta ama walî blangandok. Neta, Anutulî mîlap wopuman mîukakta tîmbi. Endî kundit wandin gama nîm tîñlîmbi, kawat wopum no bim plon topmbi, tîke kolîm tuk kimbiñ gînañ pîumda walî mîlap lakat indañmek. ⁷ Kwelalok amatam endî blasifgandok. Neta, nain tuop nepek kusei kuseilî yom plon ep tiañenepi inda-semañ. Gan nepek wandin wîn nindî tîmbi inda-semlak en Anutulî mek tîlamilekak.

⁸ Wîndîñda dîk kîka ba kesika tombonli yomdok sisôñ plon gapilîm pipilañda, kak dombî kolîm ñaumbi, kîka ba kesika tombongot kumbi, kuñgu taletalen nîmnatnan loukañ. Nîm kañbi, kîka ba kesika tîpelatkan kukapi, komba nîm pa kîmlaknan wandîñ gep kolîm pîuñ a. ⁹ Ba dîk dauka tombonli yomdok sisôñ plon gapilîm pipilañda, dauka wîn gitnei kolî ñaumbi, dauka tombongot kumbi, kuñgu taletalen nîmnatnan loukañ. Nîm kañbi, dauka tîpelatkan kukapi, jîmbîñdok komba galk gînañ gep kolîm pîuñ a.

¹⁰⁻¹¹ Sîndî kuñgunjî ka-kîliñ enekalîñ. Nîm kañbi, gwañgwâ kosî nînnat wandin endoññan nanin nola nandum tîlî tîmbîmbi, en tîmbi kolaneliñ. Neta, nak ñîndîñ sanba: añelo gwañgwâ wandin yambî-dîkñeañ endî kunum gînañ kumbi, enda tîmbi kwapmeñgar Bepsî kunum gînañ patak endoññan kîndem ña indañ. *

¹² Sîndî nîtek nandañ? Tîkap ama nolok sîpsip 100 palmek, tîmbi noñgar no pailîm kak biwîk ba? Nîm a. Endî 99 yambium kwet jañgînnan palîmbi, ña noñgar no pait-patak wîn lonjîwîk. ¹³ Nak biañgan sanba: endî sîpsip 99 enda sîlîsîli tilak, gan noñgar pailîm tîmbi indalak enda sîlîsîli wopum sînik tilak. ¹⁴ Wîndîñgangot Bepsî kunum gînañ patak endî gwañgwâ koi nînnat wandin endoñ nanin no nîm pailektok nandîlak.”

Sambatnii git manda tî-dîndîm eelok telak

* **17:20-21:** Nandi-tale ama diwîndî manda kusip no gamañgot patak eañ. Wîn ñîndîñ, “Ama nanañ gitik kîmisip tîñipi, nîmolo tañ endîñgot yal kolan ñandisi gumañ ep kle-semneliñdok, telak no nîm patak.” * **18:10-11:** Nandi-tale ama diwîndî manda kusip no gamañgot patak eañ. Wîn ñîndîñ, “Neta, Amalok Nîñañ endî amatam yomjîla tîmbi pait-pakañ epmektok indañguk.”

¹⁵ Yesuli yousimbi enguk, "Nokok sambatnai sindoñ nanin noli yom ti-gamumbi, dik ñam siłekan papi, kusei daulmekaañ. Timbi endi mandañga nandim tike-kiliñ elakta, endi bindambo not ti-gambi, dikok sambat indaukak." ¹⁶ Ba endi mandañga wilekta, ama noñgan ba ti-pet yanañgilimbi endoñ ñanekeleñ. Timbi nokaili manda gitik ama wolok plon kit yout tiñañ win e-gembilanekaliñ, endikñe mandali molo manda elak wolok tuop. * ¹⁷ Ba endi mandanjit wit kak kolecta, ama win kikesimindok kisinan kimilekañ. Kikesimindok manda windiñgangot wit kak kolecta, enda nandifimumbi, endi takis epep ama ba ama Anutu nim nandikiliti tiñmoñ endok tuop timbekak.

¹⁸ Nak biañgan sanba: sindi nepek nola kwelan e-wiat ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan windiñgot wiawiat indaukak, timbi sindi nepek nola e-wiat nim ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan windiñgot gama pat-semekak. ¹⁹⁻²⁰ Timbi nak yousimbi ñindin sanba: ama ti-pet ba ti-pet git no endi nokok kotna plon kimin tañda, nak en gitapet, wala timbi sindoñ nanin ama ti-pet endi kwelan ñolok ginañjet kiulin noñgan timbim, nepek nola ba nola nimolo timbimbi, Bepna kunum ginañ patak endi nandisemekak."

Notniilok yomji nain tuop bi-semlok

²¹ Timbi Petoli Yesuloñ bimbi niñabiiñ eñguk, "Wopum. Notna noli yom pa ti-namumbi, nain nituk yom in biñmet? Nain 7got biñmet wal tuop ba?" ²² Eumbi niñguk, "Nain 7got nim a. Dik 70 im 7 biñmi-ta-ñaukan, win yom bimbi tiñipi nim kunakunattok elet.

²³ Kusei ñindinnda timbi windiñ elet: ama wapmañ noli nepek tiñguk windiñgangot Kunum Molomdi gignitñi yambi-dikfiełak. Ama wapmañ wal kena amafil nepek slak epgiliñ wolok kinjan ombiñmivelidik en-tiañefiguk. ²⁴ En-tiañembi, kena kusei kimilembi, ama no nañgiñp biñgiliñ endoñan kinjan ombiñmektok palmiñguk win minem 45 milion. † ²⁵ Endi minem win ombiñmektok tuop nim, wala timbi ama wapmañd minem diwín epmektok nandijñipi, kena gwañgwañii ñindin tinelidok enguk: endi ama en wakit tam gwañgwañii ba nepenepek gitik palmiñlak win epbi, tualok kimitnelidok enguk. ²⁶ Windiñ eumbi, kena ama wal ama wapmañdok kesinan milelem timbi, ñindin ni-blambla eñguk, 'Ama wapmañna, blan ti-namibi, naingot namumbi, nak kinjan tuopkan ombi-gam-taleutat.' ²⁷ Timbi ama wapmañd ama wala blan ti-namibi, kinjan wopum palmiñguk win gitik biñmimbii, kak slak bium ñañguk.

²⁸ It ginañ nanin pi ñañipi, kena gwañgwañol no timbi indañguk, endoñan kinjan ombiñmektok palmiñguk win minem 100. ‡ En wakan timbi indambi, bim plon tike kandipi niñguk, 'Dik minem slak tikeñguñ win ñindin tiañgan ombi-namit!' ²⁹ Timbi noll kesinan milelem ti-namibi, ñindin ni-blambla eñguk, 'Dik nandi-namibi, nain namumbi, nak kinjan ombi-gametat.' ³⁰ Eumbi nandi-kimnembi, it kwambin ginañ nañgiñp ña kinipi ñindin niñguk, 'Kinjan ombi-tale-namumek gep pisattok'.

³¹ Timbi noliñ kudit win ka-nandimbi, ginañj biañgan miłataumbi ñia ama wapmañ kasat tiñmi-taleñgiliñ. ³² Tiñmi-taleum nandimbi, kena ama win bindambo ni-tiañembi ñindin niñguk, 'Ama kolan papait, dik nan-blambla eumbi, nak blan ti-gambi, kinjanna wopum win kak bi-gamit.' ³³ Nituk timbi, nak bi-gamit, gan dik windiñgangot nokala blan nim timbi biñmiñan?' ³⁴ Windiñ embi, ginañ komba diumbi, mik amalon nañgiñp ñamibi enguk, 'Sindi nain tuop kena gím miumbi, endi kinjanna wopum win ombi-nam-taleumek, wolonda sindi kañbiumbi piukak.' ³⁵ Yesuli e-yout manda windiñ en-talembi eñguk, 'Sindi noñgan noñganli ginañj gitikti nosiilok yomji nim bi-sem-taleneliñda, Bepna kunum ginañ patak endi windiñgangot noñgan noñgan sindok yomji nim bisameka k.'

19

¹ Yesuli manda windiñ e-talembi, Galili distrik bimbi, Juda amatam dok kwelan Jodan tuk dat kandañ patak wandiñ ñañguk. ² Timbi amatam asupgandi en kle ñaumbi, jimbatsiat ep timbi kindem dañgilin.

Wapatam Anutul; ep kiukuk win amali nim tambiktok

³ Timbi Falisi ama diwindi Yesuloñ bimbi, ti-kuyuk tiñminepi ni-nandimbi eñgiliñ, "Dik nituk nandilañ? Damañgan Moseli endikñe manda kimit-nimuguk wolok tuop ama noli enlok nanandinla nepek kusei wala ba wala tamin kle-kolek ba nim?" ⁴ Eumbi tambane enguk, "Manda youyoulin ñin patak win sindi pinat nandimbi kamalañ bek. Nain kusei kimikimilinan Anutul ama ep timbi indañguk wolonda endi ama git tamin ep timbi indañgimik. * ⁵ Timbi ñindin eñguk, 'Kusei windiñda amali meñ beu yambimbi,

* ^{18:16:} Lo 19:15 † ^{18:24:} Yesuli minem kunakunat eñguk win wopum sinik. Minem walama 10,000 endi gwiat 15 gitik kena tiñgilin endok tuanji. ‡ ^{18:28:} Yesuli minem kunakunat eñguk win lakat sinik, sandap 100 wolok kenalok tuangot. * ^{19:4:} Stat 1:27, 5:2

taminnat galı-kwambıñ daumbi, piñgipset noñgan indayamık.’ ◊ 6 Wındıñda nak nıñdiñ sanlet: endi piñgip noñgan indambi, nombo tıpet nım tamık. Wala tımbi wapatam Anutulı ep kiukuk wın amalı nım tambıktok.”

7 Tımbi Falisi amalı nıñdiñ niñgılıñ, “Tıkap wındıñda, nıtek tımbi Moseli endikñe manda nıñdiñ kímíkuk: ama no tamın kle-kolektok nandıläkta, endi manda no wolok tuop youp mımbi kleum ñaukak?” ◊ 8 Eumbi enguk, “Sın bamba bep pañjiilok gınañ kwambıñdanjila tımbi Moseli nandi-sambi, tam kındem ep kleneliñdok eñguk. Gan nain kusai kímíkímílinan wın wındıñ nım pakuk.” 9 Wındıñda tımbi nak nıñdiñ sanba: ama no tamın telak joñgo nım kuñguk wın kleum ñauambi, komblin tılk endi telak joñgo kulak.”

10 Tımbi gwañgwañiil tam kle-kokottok plon Yesu nıñdiñ nımbi eñgılıñ, “Tıkap wındıñda, amalı tam nım tımbi slak palekta wın kındem.” 11 Eumbi enguk, “Ama Anutulı ep tımbi pañgıtalak endiñgot manda wın guma tıkeañ, ama gitikkandi nım.” 12 Nandañ. Kusei nıñdiñda ama dıwısil tam nım epmañ: wın dıwın nolok piñgipsi kolan indañgılıñda tımbi slak pakañ. Tımbi dıwın nolok piñgipsi komblin inda-satalok gembin wın ama nısi dombu kokiliñ, wala tımbi tam nım tıkeip slak kuañ. Tımbi ama dıwın nol Kunum Molomdok kenan tırelıñdok tam nım tımbi slak pakañ. No en manda nın nandi-dakleläkta endi tıkeukak.”

Kunum Molomdok giñgit wın nin?

13 Tımbi amatamdi gwañgwa bisat Yesuli kii endok plon kímipi nımolo ti-semektok endoñ yanañgip biñgiliniñ. Biumbi, gwañgwañiil enombiñgılıñ, 14 gan Yesuli nıñdiñ enguk, “Kunum Molomdi ama ñandisi enlok giñgitñii yambı-dıkñelak, wala tımbi gwañgwa bisat yambiumbi nokoñ bıwit, telak masip nım ti-semneliñ.” 15 Wındıñ embi, kii gwañgwa bisattok plon kímipi, gwılam ti-sem-talembi, walinin pım ñañguk.

16 Tımbi ama nol Yesuloñ bımbi niñguk, “Endaut, nak kuñgu taletalen nımnat kasileuttok ep tıdin kındem nek tımbettok nandılañ?” 17 Eumbi niñguk, “Kusei nekta dık nokoñ bımbi, nepek nek ñalı kındem sınık wala nan-kalañ? Anutu en noñgangot endi kındem, wala tımbi dık en gitä nain taletalen nımnat kuunıñdok nandılañda, endikñe mandan tañgonembi kleukañ.” 18 Eumbi, ama walı Yesu nıñdiñ nı-nandıñguk, “Dık endikñe manda dek ñala sínık elañ?” Eumbi niñguk, “Endikñe manda ñala elet: dık ama nım wili kimbekak, telak joñgo nım kuukañ, kumbu nım tımbekañ, ama no manda plon patak endok siñgin joñgo nım siukañ,” 19 meñga beka giñgiñgan ti-semekañ, tımbi dıtnala nandılañ wındıñgangot nokaila nandukañ.” ◊ 20 Eumbi, ama sim endi niñguk, “Endikñe manda gitik wın nak ikan tañgonembi kle-talelet. Gan nepek nek wala sínık gamañ tipikalet?” 21 Eumbi niñguk, “Tıkap dık Anutulok nanandin gitik kle-taleup nandılañda, dık ña nepenepeka gitik tuatalok kímilim tua-taleumbi, mınen wın empibi, ama piñbıñesila em-taleumbi, tuañga kunum gınañ inda-gamekak. Wındıñ ti-talembi, bı nep kle kuukañ.” 22 Ama simdi manda wın nandımbi, nepenepek asup palmiñgukta tımbi gınañ kolaumbi gwıllambi bım ñañguk.

23 Tımbi Yesuli gwañgwañiila enguk, “Nak biañgan sínık sanba: ama mınen kwılıkwiñnat nol Kunum Molomdok giñgit indauktok nandıläkta endi gliñgliñat. 24 Nak bindambo nıñdiñ sanba: kamel nolı lik bemdok gınañ gik wolok ña tombep nandıwıcta endi kena kwambıñ tımbek. Tımbi ama kwılıkwiñnat no Anutulok giñgit indaup nandıläkta endi wındıñgangot kena kwambıñ tımbekak, gan endok kenan wın kamellok kenan maklelak.” 25 Gwañgwañiil manda wın nandımbi, kolan sínık sılıkñembi eñgılıñ, “Tıkap wındıñda, nindi Anutulok giñgit tuop indauk?” 26 Wındıñ eumbi, Yesuli dindımgan yambımbi enguk, “Amalı wındıñ tındılok tuop nım, gan Anutulı nepek gitik wın tuop ti-taleuk.”

27 Tımbi Petliñ tamanbembi niñguk, “Kalañ. Nindi nepenepeknı gitik bi-talembi bımbi, dık gep kle kuamıñ, wala tımbi nindi tuan nek tıkenekamıñ?” 28 Eumbi enguk, “Nak biañgan sínık sanba: Anutulı nepek gitik tımbi kaitaumek, Amalok Nıñoñ endi ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, kusei kímipi, amatam gitik yambı-dıkñeukak. Wolonda ama 12 nep kle kuañ sındı bo ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, Islael ama sambat 12 yambı-dıkñenekalıñ.” 29 Tımbi nō en naka tımbi il bı dal kwayañı ba wiwiı ba meñ beu ba gwañgwa bisali ba nanañ kenan ba nepek wın gitik bi-taleñgukta, Anutulı wolok tambon nain asupgan yousıñmi-ta-ñambı, kuñgu taletalen nımnat wakıt mıukak.”

Kunum Molomdi giñgitñii siloñ ti-semlek

³⁰ Yesulî yousimbi enguk, “Nain taletalenan nîndîñ indaukak: ama asup nin endî man nîndîñgit ama dîwîsîlok dausînan damandama tañ endî siñgi sînîk itnekalîñ, tîmbi siñgi sînîk bañ endî d amandama itnekal iñ.”

20

¹ Nekta, Kunum Molom wîn endî wain kena molom nolî kena gwañgwañii en-tiañembi yambi-dîkñeñguk wandin. Kwet salaumbi, kena molom walî kîmîn kwelan ñâmbi, kena gwañgwa dîwîn epmepi, ² kena nain noñgan wolok tuan en-indaumbi nandum tuop tîmbîmbi, kena gînañ en-mulîm ñañgîlîñ. ³ Tîmbi kwet ip sala-sînîk taumbi, ama walî nombo ñâmbi, ama dîwîn kenala nîm ñañgîlîñ kîmîn kwelan slak palîmbi yambîmbi, ⁴ nîndîñ enguk, ‘Sîndî bo ña wain kenana tîmbîmbi, kena tînetâñ wolok tuan sametet.’ Wîndîñ eumbi, wain kena tîndila ñañgîlîñ. ⁵ Tîmbi maim boñgip palîmbi, kena molomdi bîndambo ña ama dîwîn kena tîñmîneliñdok en-mukuk. Tîmbi maimdî gama nîm pî-sembiñilîmbi endî wîndîñgangot tiñguk. ⁶ Tîmbi kwet kîlîmekîlîmelok tîmbîmbi, bîndambo ñâmbi, ama dîwîn kena nîm tîndîñ slak pakiliñ ep tîmbi indaumbi enguk, ‘Sîndî nekta sandap ombap kena nîm tîmbi slak palîmbi, timlala tîlak?’ ⁷ Eumbi nîñgîlîñ, ‘Nimbek nolî kena no nîm nîmîk.’ Eumbi en-mupi enguk, ‘Ale, sîndî bo ñâmbi, wain kenana gînañ kena tîmbit.’

⁸ Kwet kîlîm eumbi, wain kena molomdi kena ka-dîkñe amala nîmîbi eñguk, ‘Dîk kena gwañgwa kîtî-semum bîumbi, tuanjî emîñ. Emepi, siñgi bîlîñ endoñfan kusei kîmîpi em ta-ñâ, dama bîlîñ enda siñgi emu talewin.’ ⁹ Tîmbi kena ka-dîkñeli ama kwet bipmem tîmbîmbi, kena kusei kîmîkîlîñ enbîm bîumbi, kena nain noñgandok tuan em-taleñguk. ¹⁰ Emumbi, dama bîñgîlîñ endî ‘Tuan tîke lo nîmetak bek’ em nandîñgîlîñ, gan ka-dîkñeli ama noñgan noñgan enda bo kena nain noñgandok tuan emguk. ¹¹ Tuanjî tîkeñîpi, kusei kîmîpi, kena molomda em balep tî-ñîmbi ¹² eñgîlîñ, ‘Siñgi bîlîñ endî kena nain dumangot tîlîñ, gan nîndî sandap ombap maim kwambîñ gînañ kena piñgip gawalat ti-patnambi kîlîñ elak. Nekta sînîk siñgi bîlîñ en gîta tuan walan noñgangoñ nîmlañ?’ ¹³ Wîndîñ eumbi, kena molomdi endoñfan nanin nola nîndîñ nîñguk, ‘Notna, nak kolan nîm ti-gamlet. Dîk kena nain noñgandok tuanla gan-nandîwambî, nandum tuop tîk wîn.’ ¹⁴ Wala tîmbi mînemga tîkembi ñau. Nak mînem gamît, wîndîñgan siñgi bîlîñ emepi nandît. ¹⁵ Nak natnalok mînem wîndîñ ba wîndîñ tîmbep nandîmbi, kîndem tîmbet. Nak gînañ silon ti-semlet, wala dîk nîsilok tañgân yambî-gimbit tîlañ ba?’”

¹⁶ Yesulî e-yout manda wîndîñ embi enguk, ‘Wîndîñda ama man nîndîñgit siñgi sînîk bañ endî damandaman itnekalîñ, tîmbi damandaman bañ endî siñgi sînîk itnekalîñ.’

Ama Wapmañ Yesulî indañgan il kwelnan Jelusalem Ioñguk

Ama Wapmañ Yesu endî kena nek tîmbektok indañguk?

¹⁷ Tîmbi Yesulî Jelusalem lo ñaupi, gwañgwañii 12 kîtî-semum bîumbi, nîñgân telak telak ñañîpi enguk, ¹⁸ ‘Nandañ! Nîndî lokap, Jelusalem tomnambi, Amalok Niñâñ tîkembi, tapma ama biesî ba endîkñe manda nandî-tale ama endok kîsî plon kîmîlim loukak. Tîmbi endî manda plon kîmîpi, wîlî kîmbektok manda embi, ¹⁹ Roma amalok kîsî plon kîmîlimbi, endî Amalok Niñâñ endok plon ni-sasale manda embi waipmbi, tîkem kloñbat plon wîlîm kîmbekak. Tîmbi maim tîpet git no tîmbîmbi, Anutulî en kîmnan nanin tîmbi mîlalekak.’

²⁰ Tîmbi Yesulî kîmbektok en-taleumbi, Sebedilok tamîn endî nîñâñiit tîpet, wîn Yakobo git Yoane, en gîta Yesulofî bîmbi, milelem tî-ñîmbi, nepek no nandîñmektok nîñguk. ²¹ Tîmbi Yesulî ni-nandîmbi eñguk, ‘Dîk nekta nandîlañ?’ Eumbi nîñguk, ‘Dîk ama wapmañ indambi, amatam yambî-dîkñeukañ nain wolonda nandî-nambi, nîñâñait tîpet ñolî bo ama wapmañ indambi, kîka dîndîm ba kepmanan pipatemiktok nandilet.’ ²² Eumbi, Yesulî nîñâñiit nîndîñ enguk, ‘Sîti nîtekta eamîk wîn nîm nandî-dakleamîk. Nak mîlap bemetat * wîn sîti tuop bemdekamîk ba?’ Eumbi nîñgîmîk, ‘Nîti tuop.’ ²³ Wîndîñ eumbi enguk, ‘Sîti biañgân nokok mîlap bemdekamîk, gan nîndî kîtna dîndîm ba kepma kandañ pilekak wîn natna ewa taleuktok tuop nîm. Pipapat wîn Betnalî ama dek endî engan epmep nandîlak enda tî-wîlî dîkñe ti-semguk.’

²⁴ Tîmbi gwañgwañii 10 endî manda wîn nandîñgîlîñda, dakwaya tîpetta gînañjî komba dîñguk. ²⁵ Gan Yesulî gwañgwañii gitîk kîtî-semum bîumbi enguk, ‘Sîndî kwelalok yambî-dîkñe ama endok ep tîndîñjî nandî-taleañ: amatam dok kuñgun ba kîm wîn ama wapmañjîlok kiinan patak, tîmbi ama lolonî pîmbîñesîla endîkñe mandanjî kwambîñ enbi, tañgonem klenelîñdok gîñgîneañ.’ ²⁶ Gan sîndok boñgipśinan wîndîñ nîm tîlok. Nîm sînîk. Sîndoñfan nanin no en wopum kuuktok nandîlakta, endî noliilok

* **20:22:** Yesulî mîlap bembemla eñguk wîn endî Grik manda plon nîndîñ eñguk, ‘Nak tuk wîtna tîke lombi nambetat wîn sîti tuop tîke lombi nandekamîk ba?’

tıplaplaenjı kuukak.²⁷ Tımbı no en sındok telak damanjı kuuktok nandıläkta, endı kena gwañgwañjı sılanın kumbi,²⁸ Amalok Nıñaañ tıñguk wolok tuop tımbekak. Endı amatam asup ep tımbı platambi, endok kınjan kımbektok ama sıñık indañguk, endı en tımbı platanelıñdok nı̄m.”

Ama tīpet dautset sisipmın endı Yesu en ama wapmañ wı̄n nandi-dakleñgimik

²⁹ Yesulı gwañgwañii git Jeliko it kwet bım ñaañilımbı, amatam kımın wopumdi en kle ñaañgilıñ. ³⁰ Tımbı ama tīpet dauset sisipmın endı telak pawan pi pakı̄mıt. Endı Yesulı yapma kleup tımbı̄m nandımbı, wolongan kıtı̄mbı niñgimik, “Devittok Komblin, dık nı̄ta blan ti-nı̄mın.” ³¹ Endı wı̄ndıñ kıtı̄umbı, amatam asuplı̄ enombı̄mbı, en-kı̄misip tıñgilıñ, gan endı wopumgan kıtı̄mbı niñgimik, “Wopum, dık Devittok Komblin, nı̄ta blan ti-nı̄mın.” ³² Eumbı, Yesulı wı̄ngı̄ ipi kıtı̄-sembi enguk, “Sı̄tı̄ nı̄tek ti-samettok nandamı̄k?” ³³ Eumbı niñgimik, “Wopum, nı̄tı̄ dık dautnet tı̄mbı̄ tom-nı̄meñdok nandamı̄k.” ³⁴ Tımbı Yesulı blan ti-sembi, dauset kiili tıke-kaumbi, wolongan dauset tombı̄mbı, nepenepek kañbi, Yesu kle ñaañgilıñ tı̄k.

21

Yesulı ama wapmañ nomı̄k Jelusalem loñguk

¹ Yesu git gwañgwañii endı Jelusalem it kwet tı̄mbı̄ dumalaumbı, Oliv kwet jañgınnan lombı, Betfage it kwelan tomgılıñ. Tomnílımbı, Yesulı gwañgwañiit tīpet en-mupi ² enguk, “Sı̄tı̄ it kwet da patak wolok ñandekamı̄k! Ñam tombı, wolongan doñki niñaañnat toalı̄ ep top yambiyambın kandetamı̄k. Kañbi pı̄sap yanañgı̄pi bı̄wıt!” ³ Tı̄kap nı̄mbek nolı̄ sambı̄mbı san-kaumbi, niñdıñ niñdeksamı̄k, ‘Molomdı doñki kena emektok nandıläk. Tı̄mbı platīk sıñık yambiumbi yanañgilı̄mbı bı̄ndetamı̄k.’”

⁴ Yesulı doñkila eñguk wı̄n endı plofet ama nolı̄ damañgın kumbi manda eñguk walı̄ bien inda-dakleuktok tı̄ñguk. Manda wı̄n niñdıñ.

⁵ “Saiondok * amatam niñdıñ enbım nandıñwıt:

Ama wapmañjı̄ endı sındı̄ sepmektok bi-samlak.

Endı kayombı̄nembi, doñki plon pipatak,

wı̄n doñki sim wolok plon pipapi bı̄lak.” *

⁶ Tı̄mbı gwañgwañ tīpet endı ñı̄mbı, Yesulı kena manda enguk wolok tuop tı̄mbı, ⁷ doñki me niñaañ yanañgı̄pi, Yesulonı̄ bı̄ngimik. Bı̄mbı, saulonı̄jet kiundepi, doñki plon kımılımbı, Yesulı wolok plon lo pipapi ñaañguk. ⁸ Tı̄mbı amatam kımın wopum endoñnan nanın asupgandı̄ endok koi giñgit tıke-lonelıñdok saulonı̄ji telak plon samba eñilımbı, dı̄wı̄ndı̄ komba sak kiyat dobı̄mbı mep bım, wı̄ndıñgot telak plon ipane-ta-ñañgilıñ. ⁹ Tı̄mbı amatam Yesu siñgi dama tı̄mbı kleñgilıñ endı enda Mesia nı̄mbı, niñdıñ yousyousiñgan kıtı̄mbı eñgilıñ,

“Ama wapmañ Devit endok Komblin bı̄lak, koi tıke-lowıt!

Molomdı ama niñ ama wapmañni kuuktok nī-mukuk en wakan gwı̄lam tı̄ñmen!

Anutu kunum gınañ patak endok koi tıke-lona!” *

¹⁰ Yesulı Jelusalem it kwelan ama wapmañ nomı̄k lo tombı̄mbı, wı̄nasi gitiktı̄ wı̄n ka sılıkñembi, “Wı̄n nin?” e-nandıñgılıñ. E-nandumbı, ¹¹ amatam kımın wopumdi tambane e-ta-ñañgilıñ, “Niñ plofet Yesu en Nasalet it kwet, Galili distrik nanın.”

Yesulı tapma ilan gembı̄n daut semguk

¹² Tı̄mbı Yesulı tapma it sañ jimba gınañnan palı̄ñilımbı, ama kesıt nı̄m kuñgilıñ git ama dausı̄ sipmisipmın endı endoñ bı̄umbı, ep tı̄mbı̄ kındem dañguk. ¹³ Tı̄mbı wembe gwañgwa wandıñ pakılıñ endı niñdıñ kıtı̄ñgılıñ, “Ama wapmañ Devittok Komblin endok koi tıke-lowıt!” Tapma ama biesıt git endı̄kñe nandı-tale ama endı̄ manda wı̄n nandımbı, Yesu kundit kındem engano asup tı̄ñguk wı̄n kañbi, gınañjı̄ komba dı̄umbı, ¹⁴ niñdıñ niñandıñgılıñ, “Endı̄ Mesia ganañ wı̄n dık nandılañ ba?” Eumbı tambane enguk, “Ba wı̄n nandılet ñak. Gan sındıla Ama Wapmañ Devitti Wopumla niñdıñ niñguk wı̄n pinapi

* **21:5:** Jelusalem it kwet koi no wı̄n Saion. Plofettı̄ ‘Saiondok amatamla’ eñguk endı Jelusalem nasi ba Isael amatam gitik endok plon ep yout tı̄ñguk. * **21:5:** Aisaia 62:11, Sekeraia 9:9 * **21:9:** Kap 118:25-26 * **21:13:** Aisaia 56:7

nandi-kamalañ bek, 'Dik wembe gwañgwa tip ba wopum ep tîmbi pañgitaumbi, gan-tike-loumbi kîndem dalak.' " * 17 Wîndiñ embi, ama biesi yambimbi, Jelusalem nanin Betani it kwelan ñambi, wandiñ douñguk.

Yesuli komba fik no ni-suambalimbi yañetañguk

18 Kwet salaumbi, Yesuli Jelusalem undane ñañipi, nanañ gawat tiñguk. 19 Tîmbi deium ñaumbi, komba fik no telak pawan palimbi kañguk. Kañbi, ñasiñgan kuseinan ña bienla deium loumbi, lonj+ ka-tîlapi, sakgot kañguk. Kañbi, komba fik ni-suambapi eñguk, "Dik bienga nombo nîm laliukañ, nîm sînîk." Eumbi, wolongan komba fik wal+ yañetambi kîmînguk.

20 Gwañgwañiil wîn ka silikñiembi eñgilîñ, "Nîtek tîmbi, komba fik ñol+ platik sînîk kîmbi yañetalak?" 21 Eumbi, Yesuli tambanembi enguk, "Nak biañgan sînîk sanba: tîkap sindi gînañ tîpet nîm tîmbi, Anutu biañgan nandi-kîlikti tiñmi-kuneliñda, nak kundit komba fik ñola tit wîndiñgangot sindi bo tîneliñ. Tîmbi wakangot nîm ya. Tîkap sindi kwet jañgîn ñola 'Mîlapi, tuk kîmbiñ gînañ pi!' nîmbimbi, gumañ wolok tuop indawîk. 22 Sindî Anutula nepek no ba no tîmbektok nîmololo tî-nîmbi, nandi-samektok nandi-kîlikti tañda, wîndiñ inda-samekak."

Yesuli nindok manla kena pa tiñguk wala ni-nandîñgiliñ

23 Yesuli tapma it sañ jimba gînañ lombi, amatam eni-daut ti-semguk. Eni-daut ti-sem-palîñilimbi, tapma ama biesi gitâ Israel amalok ama biesi endi endoñ bîmbi, ni-kañbi eñgilîñ, "Nîndî ganbimbi, kundit ñandin pa tîlaiñ? Ba nindok mandanla ba gembînla wîndiñ pa tîlaiñ?" 24 Eumbi tambane enguk, "Nak bo nepek nola san-nandutet. Diñdîm tambane nanñetañda, nak bo nindok mandala kundit wandin sînîk pa tîlet wîn sanbetet. 25 Nîndî Yoane nîmbimbi, amatam tuk i-semguk? Wîn Kunum Molomdi ba ama nol?" Wîndiñ eumbi, kusei kîmîpi, niñigân dombi tañan tîmbi eñgilîñ, "Nîndî 'Kunum Molomdi' wîndiñ eneñda, endi ñîndiñ nîni-nandutak, 'Wîndiñda sindi nekta Yoanelok mandan nîm nandi-dasiñgiliñ?' 26 Gan nîndî 'Ama nol! Yoane nîmbimbi kena tiñguk' wîndiñ eneñda, amatam kîmîn wopum Yoanelo plofet nandiñmañ endi nîtek ti-nîmneliñ walañgot misinetamiñ." 27 Wîndiñda endi Yesu ñîndiñ tambane niñgiliñ, "Nîndî Yoane nîmbimbi, tuk i-semguk wîn nîndî nîm nandamiñ." Eumbi enguk, "Ale, wîndiñda nak bo nîndî nanbimbi, kundit pa tîlet wîn nîm sanbetet."

Yesuli Juda ama biesiñlo gînañ kwambîñji e-dakleñguk

28 Yesuli yousimbi, Juda ama biesila enbi eñguk, "Sîndi kasat ñola nîtek nandañ? Ama nolok niñaañiit tîpet kuñgimik. Tîmbi tualoñ ña ñîndiñ niñguk, 'Tua, dik man ñambi, wain kena tit!' 29 Eumbi, jip jup tiñguk, gan siñgimek endi gînañ tambaneumbi, ña kena tiñguk. 30 Tîmbi besett+ monaloñ ña wîndiñgangot nîmbimbi, beula niñguk, 'Ale, ñautet.' Endi wîndiñ eñguk, gan nîm ñañguk. 31 Sîndi nîtek nandañ, gwañgwa nîndî beulok man tañgoneñguk?" Eumbi, endi eñgilîñ, "Tualit."

Tîmbi Yesuli enguk, "Nak biañgan sanba: takis epep ama ba tam telak joñgolok endi sindok kwest kînjannan Anutu enlok giñgit indaumbi yambî-dikñelak. 32 Kusei ñîndiñda tîmbi wîndiñ indalak: Yoaneli bîmbi, diñdîm kuñgulok telak daud samumbi, sindila mandan nandum tlal tiñguk, gan takis epep ama git tam telak joñgolok endila mandan wîn nandîmbi tîke-kîliñ eñgilîñ. Sîndi nepek wîn kañgilîñ, gan gînañj+ nîm tambanembi, Yoanelok mandan nandîmbi nîm tîke-kîliñ eñgilîñ."

Yesuli tapma ama biesi git Falisi ama endi wain kena ka-dikñe ama kolas+ wandin eñguk

33 Yesuli yousimbi, tapma ama biesi ba Falisi amala enbi eñguk, "Nak e-yout manda no sanbambi nandîwît. Kena molom nol+ wain kap kwet nolok tîpiñguk. Tîpi-talembi, sañ im gîmbunembi, wain tul wiñi-dottok kwet no kîndipi, kena ka-dikñelok it ombap kloñ no kawattî kîndilim ikuk. Wîndiñ tî-talembi, kenan wîn ka-dikñelok kîsi plon kîmîpi, kwet mayañgan nolok ñañguk. 34 Ña kuñtilimbi, bien mepmettok nain indaumbi, kena gwañgwañii diñwindi wain bien enlok mepmettok ka-dikñeloañ en-mulîm bîmbi, wain kena gînañ tomgiliñ. 35 Tîmbi ka-dikñe endi gwañgwa en-mumulîn wîn epmbi, no wiþi, no wiþi kîmbimbi, no kawattî wiñiliñ. 36 Wîndiñ tîmbimbi, kena molomdi gwañgwa diñwin nombo en-mukuk. Kunakunatsi wîn gwañgwa dama en-mukuk yapma klembi, asup en-mulîmbi b+ tombimbi, kundit wîndiñgangot ti-semgiliñ.

37 Siñgi sînîk endi enlok niñaañ sînîk nî-mupi, ñîndiñ nandiñguk, 'Nîñanal+ ña tombimbi kañbi, giñgiñgan tîñmînekalîñ.' 38 Tîmbi ka-dikñel+ niñaañ wîn kañbi, niñigân ñîndiñ eñgilîñ, 'Gamanda endi wakan kena ñolok molom tîmbekak, wala tîmbi nîndî en wiþi, kenan ñîn niñlok giñgit kasileña.' 39 Wîndiñ embi tîkeñþpi, kena gînañ nanin munjut munjut ñakap, kena pawan wiþi kîmguk." 40 Yesuli wîndiñ embi en-nandîmbi

eñguk, "Wain kena molomdî undane bîmek, ka-dikñe wîn nîtek ti-semekak?" ⁴¹ Eumbi niñgilîñ, "Nepek kolan sînîk tîngilîñda tîmbi endî bo kolan sînîk yandîpmum kîmtalenekalîñ. Tîmbi endî kena ka-dikñe komblin kîndem ep kasilembi, kenan endok kîsînan kîmîlîmbi, wain bien mepmettok nain indaumbi, nain tuop endî bien dîwîn enlok melim tî-kunekalîñ."

⁴² Tîmbi Yesuli enla manda embi enguk, "Anutulok manda youyoulin patak ñîn sîndî pinat nandîmbi kamalañ bek,

'Molom en ñîndîñ tîmbi indañguk:

it kîndikîndit amalî ita kawattî tîndîn nola kena nîmnat embi siñgi wilîmgilîñ, gan kawat walî ta dîwîn gîtik yapma klelak.

Nîndî wîn kanambi, kundit gîtikñin tîlak.' *

⁴³ Manda wolok tuop it kîndikîndit amalî kawat wîn siñgi wilîmgilîñ, wîndîngan sîndî nak siñgi wit-namgîlîñ, wala tîmbi nak ñîndîñ sanba nandîwit: Sîndî Anutulok giñgîtnî ku-ta-bañ, gan endî pipapipat wîn sapma tîkembi, amatam no nîndî endok manda tañgonembi bien tîmbi indañ enda emekak. ⁴⁴ Ama nolî kawat wolok plon pi wîlektak en wîlî minânam taleuk. Ba kawat walî ama nolok plon pîwiñta, kawat walî ama wîn wilî gakñe-taleuk." † ⁴⁵ Tapma ama biesî gît Falisi ama endî Yesuli e-yout manda eñguk wîn nandîmbi, 'Nîndañgan elak' wîndîñ nandîmbi, ⁴⁶ tîkenepi nandîñgilîñ. Gan amatam kîmîn wopum endî Yesuli plofot no wîndîñ nandîñgilîñ, wala tîmbi Falisi amalî amatamđ mik ti-semmelîñ wala misimbi, nîm tîkeñgilîñ.

22

Kunum Molomdî en-tiañelak wîn Yesuli nîm nandî-kimkîmneliñdok eñguk

¹ Yesuli yousimbi, nombo ama biesila e-yout mandalî manda eniñipi, ñîndîñ eñguk,
² "Kunum Molomdî giñgîtnî yambî-dikñelak wîn ñîndîñ: ama wapmañ nolok niñaoñî tamîn tîkeup tîmbîmbi, wapmalî kena gwañgwañiñlî nanañ sina wopum tîñminelîñdok embi, ³ manda kimîpi, yoktî nanañ wîn naneliñdok en-tiañeñguk. Tîmbi nanañ nanalok nain indaumbi, yokñiñlî bîneliñdok kena gwañgwañiñ en-mulîmbi ñañgilîñ. Gan yokñiñlî bîmbîla kunjit tambi, nîm embi giñgînem pakilîñ.

⁴ Tîmbi ama wapmañdî bîndambo kena gwañgwa dîwîn bo en-mupi, yokñiñ ep tiañeñguk enda ñîndîñ eniñeliñdok enguk, 'Nandañ. Nak nanañna ip ti-wîlî dikñet. Nokok bulmakau wapai sim ba niñaañ dîwîn no gwok galkñat yandîp si-talembi, nepek gîtik ti-jumit ti-sam-talemiñ. Sîndî bîmbi, niñanalî tam tîmbetak en gîta na sîlisîlî tîna!' ⁵ En-mulîmbi, kena gwañgwañiñlî ña manda eñguk windîñ engilîñ, gan yokñiñlî mandanjî nandî-kîmnembi ñañgilîñ. Dîwindî nanañ kenanjînan ñañgilîñ, dîwindî minem kenanjîla ñañgilîñ. ⁶ Tîmbi dîwindî ama wapmañdok kena gwañgwa wîn epbi kolan ti-sembe yandîp kîmgîlîñ. ⁷ Wîndîñ tîmbîmbi, ama wapmañdî gînañ kombâ dîumbi, mik amâñii en-mulîmbi ña ama kena gwañgwa yandîpgîlîñ wîn yandîp talembi, isî kwesiñ wakît sium dîñguk.

⁸ Tîmbîmbi ama wapmañdî kena gwañgwañiñ dîwînda ñîndîñ enguk, 'Yoknailok nanañ sîna ti-sem-talet, gan ama nak en-tiañeñgut endî kîndesî nîm. ⁹ Wîndîñda sîndî telak mannan ñambî, amatam yambînetañ tuop en-tiañeum bîmbi, wapatamdox sîna dum nanañ nambit.' ¹⁰ Eumbi, kena gwañgwañiñlî enguk tuop telak man tuop ñambî, amatam kîndesî ba kolasi yambîñgilîñ gîtik ep kîmîn tîmbi yanañgilîmbi, nanañ nanala bîmbi, it gînañ tokñeñgîlîñ.

¹¹ Amatam it gînañnan lo pi palîñlîmbi, ama wapmañdî yambep loñguk. Lombi yambîñipi kañquk wîn: ama nolî dasindasin nain wolok dîndim sînîk yokñiñla emgîlîñ wîn nîm dasimbi, bi pipalim kañbi ¹² ñî-nandîñguk, 'Notna, nîtek tîmbi dîk dasindasin gamît wîn nîm dasimbi bîñ?' Eumbi, ama walî manda nîmnat palîmbi, ¹³ ama wapmañdî kena gwañgwañiñ enbi eñguk, 'Sîndî kii kesi toali topbi, pawan kolî pîmbi, kîlîm gînañ palen.' Yesuli e-yout manda wandin embi yousimbi eñguk, 'Kîlîm gînañ amalî mano kwîlîm tîmbi, manjî si-gîlîm danekalîñ. ¹⁴ Nandañ. Kunum Molomdî amatam asup en-tiañelak, gan noñgan noñgan mandan nandîmbi bañ endîñgot ep kasilelak.'

Falisi amalî Yesu sisôñ tiñmînep nandîmbi, takis minem kîmîmnettak plon ni-nandîñgilîñ

¹⁵ Tîmbi Falisi amalî Yesu manda plon kîmîmnettak nandîmbi, ña kîmîn tîmbi, mandalî sisôñ tiñmînepi e-sambat tîñgilîñ. Ti-talembi, ¹⁶ nîsilok gwañgwanji dîwîn gît

* 21:42: Kap 118:22-23 † 21:44: Nandi-tale ama dîwindî ñîndîñ eañ: Matayo en sambat wîn nîm youuk.

ama wapmañ Elot endok sambalii dīwīn * en-mulimbi nāmbi nīngiliñ, "Endaut, nīndi dīkок kusaka nandamīñ, dīk juluñ manda nīm embi, biañgāngot pa elāñ, Anutulî nīndi nītek kuneñdok nandilak wīn lolon ba pīmbin gītik misimis̄ nīmmat tuopkan nīni-daut nīm tī-nīmlañ. ¹⁷ Wala tīmbi gan-nandīnambī nīnbekañ: Romalok ama wapmañ Sisa enda takis mīnem mamiñ wala nandum dīndim elak ba nītek?"

¹⁸ Wīndiñ eumbi, Yesulî kolan tīfīmīnepi nandīngiliñ wīn ka-nandīmbi enguk, "Sīndi ama manjî manbenjî malet nomik, mandalî sīsoñ tī-namnepi bañ ba? ¹⁹ Takis mīnem pa kīmikamî mīnem wīn no daut namit" eumbi, mīnem kwandai satnin no fā tīke bī daulmīngiliñ. ²⁰ Tīmbi Yesulî en-nandīmbi eñguk, "Mīnem plon ama walān gīt kot kundit wīn nindoñ?" ²¹ Eumbi nīngiliñ, "Wīn Sisaloñ". Wīndiñ eumbi enguk, "Ale, Sisalok gīngit wīn Sisala tambane mīnekaliñ, tīmbi Anutulok gīngit wīn Anutula tambane mīnekaliñ." ²² Wīndiñ eumbi, nandi piasat tīmbi bimbi pī nīngiliñ.

Sadusi amalî Yesu sīsoñ tīfīmīnepi nandīmbi, kīmnan nanin mīlamīlattok plon nīnandīngiliñ

²³ Sandap wolondañgan Sadusi ama dīwīn endi Yesuloñ bīñgiliñ. (Ama walî 'Ama sembañ endi nīm mīlamīlattok' wīndiñ pa eañ.) Endi Yesuloñ bīmbi, nīndiñ nī-nandīmbi ²⁴ eñgiliñ, "Endaut. Endikñe manda Moseli kīmit-nīmguk walî nīndiñ elak: ama nolî yamîn pap sembilakta, endok sambat nīm talenelîndok kwayañlî endok tamîn kanjalî tīkembi, dallok kînjan gwañgwa bisat ep tīmbi indanekaliñ. ²⁵ Wīndiñda, dakwaya kīt tambon tīpet endi fôlok kuñgiliñ. Tīmbi tualî tam no tīkembi kukap, komblin nīmmat yamîn papi sembiñguk. Sembumbi, monalî tam wakangot tīkeñguk. ²⁶ Tīkembi, endi bo wīndiñgangot yamîn papi sembiñguk. Tīmbi gwik endi bo wīndiñgangot tīnguk. Tīmbim ña gwik konjok endok plon taleñguk. ²⁷ Endi gītikkandi sembi-taleumbi, siñgi sîník tam walî bo sembiñguk. ²⁸ Ale, dīk eumbi nandina: dakwaya endi gītiktî tam wīn tīkeñgiliñ, wala tīmbi ama sembiñgiliñ endi mīlamīlat nainnan mīlalimbi, ama kīt tombon tīpet endoñ nanin ama nindi sîník tam wīn tīkeukak?"

²⁹ Eumbi tambane enguk, "Sîndi Anutulok mandan youyoulîn patak wolok kusei ba endok gembin nîm nandi-dakeleaf, wala tīmbi mīlamīlatta nandumbi kamalalak. ³⁰ Amatamdi kīmnan nanin mīlatmek endi kunumok añelo nomik wapatam nîm pa tînekalî. ³¹ Tīmbi ama sembimbî mīlatmekaliñ wolok kandañ Anutulî manda nīndi sanguk wīn sîndi pinat nandīmbi kamalañ bek, ³² 'Natna Anutu wakan Ablaam wakît Aisak ba Jekop endi nan-wowooñ tī-namañ.' ³³ Endi bep paññii kwelan nombo nîm kuañ endok plon wīndiñ eñguk. Tīmbi ama kaik kuañ endiñgot Anutu nî-wowooñ tañ, ama sembiñsembeñ endi nîm." ³⁴ Amatamdi Yesulî nanandi emguk wīn nandīmbi, nandi-gītîñgîtik e tîñgiliñ.

Falisi amalî Anutulok mandan plon Yesu sīsoñ tīfīmīnepi tī-tīlakiliñ

³⁴ Yesulî Sadusi amalok manjî masipmîngukta, Falisi amalî wīn nandīmbi, bî kîmîn tīmbi, Yesuloñ bîñgiliñ. ³⁵ Endoññon nanin no endi endikñe manda nandi-tale ama. Endi Yesu sīsoñ tīfīmep nî-nandīmbi eñguk, ³⁶ "Endaut. Endikñe manda nek ñalî sîník dama tīmbi, loloñ sîník tîlak yañ?"

³⁷ Eumbi nîñguk, "Sîndi gînañjî wakît gînañjî tip ba nanandînjî gîtik Wopum Anutunji endok biñmînecalîñ." ³⁸ Endikñe manda walî dama sîník tīmbi, loloñ sîník yañ. ³⁹ Tīmbi endikñe wandingangot no wīn nîndiñ, 'Dîk dîtnala nandilañ, wîndiñgangot nokala nandîñmekâñ.' ⁴⁰ Moseli endikñe manda gîtik kîmit-nîmguk ba plofet amalî nanandî nîmgiliñ wolok bien endîñkîne tîpet walî nîni-dakleamîk."

⁴¹ Falisi amalî kîmîn tî-palîñlîmî, Yesulî nîndiñ en-nandīmbi ⁴² eñguk, "Mesia Anutulî amatamñiñ epeplok nîmbi taleñguk wīn sîndi enda nîtek nandañ? En nindok komblin?" Eumbi nîñgiliñ, "Endi ama wapmañ Devit endok komblin." ⁴³ Eumbi enguk, "Wîndiñda kusei nîtekot Dîndim Woñdi Devittok gînan nanandîn tīmbi daklembi, enlok komblin wîn 'Wopumna' kîtîmbi, nîndiñ eñguk, ⁴⁴ 'Wopum Anutulî Wopumnala nîndiñ nîñguk, Dîk kitna dîndim kandañ pipalîmî, nak kanjîkkai dîkôk kapmainan yapîlambi patnekaliñ wolok tuop.' ⁴⁵ Manda wolok tuop Devitti Mesiala 'Wopumna' kîtînguk, wala tīmbi Mesiala nîtek Devittok komblingot tîmbek?" ⁴⁶ Eumbi, ama biesi gîtiktî manda tambon no tambane nîneliñdok tuop nîm. Tīmbi nain wolondañgan kusei kîmîpi, mandalî sîsoñ tîfîmînepi ekaeka dîwîn tînep mîsîmbi kak biñgiliñ.

* ^{22:16:} Falisi amalî takis mînem Roma ama wapmañda mîmîn wala nandum pîumbi, Elottok sambalili wala nandum kîndem dañguk. ^{22:24:} Lo 25:5, Stat 38:8 ^{22:32:} Kisim Bek 3:6,15,16 ^{22:37:} Lo 6:5

◊ ^{22:39:} Wok Pris 19:18 ^{22:44:} Kap 110:1

23

Yesuli Falisi gitā endikñē manda nandi-tale amalok ep tindinjī juluñgan wīn edakleñguk

¹ T̄imbi Yesuli gwañgwañii gitā ama k̄im̄in wopum ti-pakiñi enda ñindin enguk, ² “Falisi git endikñē manda nandi-tale ama endi Moselok kinjan ipi, endikñē manda sandaut ti-samañ. ³ Wala t̄imbi manda sanañ wīn gitik t̄ike-kunekaliñ, gan ep tindinjī nitek tañ wīn nīm k̄imit-klembi t̄inekaliiñ. Nekta, endi endikñē manda san-daut ti-samañ, gan nīsī manda wīn nīm t̄ike-kuañda t̄imbi. ⁴ Endikñē manda sīnda san-daut ti-samañ wīn nepek miłap wīn sīndiñgot tañgoneleniñdok samañ wandin. Gan nīsī sep t̄imbi pañgitaneliñdok kit k̄imit no t̄inepi nīm nandañ.

⁵ Nepek tañ gitik wīn endi amal̄i yambimbi e-k̄indem da ti-semneliñdokgot pa tañ. Sīndi Falisi git endikñē nandi-tale ama endok kama besañ ba dama immis̄i wīn kañ ba? * Wīn wopum sīnlik! T̄imbi kuñgunjī Anutu biñmāñ wīn inda-dakleuptok endi dasindasiniñ kusip blemblemat ombapli t̄indin wīn pa dasiañ. ⁶ T̄imbi sina wopum indalaknan ba it kiyau ḡinañ endi pipapat damandama pakañ wolokgot pipatnepi nandañ, ⁷ t̄imbi amatam k̄im̄in kwelan yambāñ endi we sembi giñgiñgan ti-semneliñdok ba kos̄i eu loubi, ‘endaut’ pa eniñeliñdok nandañ.

⁸ Nandiwit: ama noñgan endiñgot sīndok sandautsi sīnik, t̄imbi sīndi gitik dakwayañgot, wala t̄imbi amatamdi sīndok kos̄i eu loneliñdok ‘nīnindaut’ wīndiñ nīm saninekaliiñ. ⁹ Windiñgāngot sīndi kwelan fiolok ama nola ‘Bepni’ nīm k̄itinekaliiñ. Beps̄i noñgāngot endi kunum ḡinañ patak. ¹⁰ T̄imbi bo amatamdi sīnda ‘telak damani’ nīm saninekaliiñ. Nīm. Sīndok telak damanjī wīn noñgan endiñgot, wīn Mesia Anutul̄i en sepmektok nī-mukuk en wakan. ¹¹ Sīndok ama lolonjili sīndok kena gwañgwanjī kuukak. ¹² No en enlok koi t̄ike lolakta, Anutul̄i endok koi t̄ike piukak. T̄imbi no en kayombinemb̄i kulakta, Anutul̄i endok koi t̄ike loukak.”

¹³⁻¹⁴ Yesuli yous̄imbi enguk, ‘Endikñē manda nandi-tale gitā Falisi ama sīndi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sīndi amatam kunumdok yama sip semañ, wīn sīnliñ Kunum Molomdok giñgit nīm indañ, gan amatamdi endok giñgit indanep nandañ wīn telak masip ti-semañ, wala t̄imbi Anutu en mek sambekak. †

¹⁵ Endikñē nandi-tale gitā Falisi ama sīndi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sīndi gwañgwanjī noñgāngot t̄imbi indaneliñdok kwet tuop ba tuk kimbiñ dīkñembi ku-taleañ. Sīndi kolandok giñgit tañ, t̄imbi ama noli gwañgwanjī indambi, nanandinjī git ep t̄indinjī k̄imit-kle-talelak sīndi en t̄imbim kolandok giñgit t̄inipi, sapma klembi, kola sīnik talak.

¹⁶ Ama dautsi sisipmīn nosiila telak daut semañ sīndi kilañmet! Sīndi ñindin eniñdaut ti-sembi tañ: t̄ikap ama noli ñindin eup nandilak, ‘Nak Anutulok dainan wīndiñ ba wīndiñ t̄imbettok e-kwambibñ da tilet’, gan endi Anutulok koi kitup misimbi, tapma ittok plon e-gembilalakta, endi manda wīn kindem lapilektok tuop. Gan t̄ikap endi nepenepék goll̄i t̄indin tapma ilan pakañ wolok plon manda e-kwambibñ dalakta, endi manda wīn lapilektok tuop nīm. Sīndi wīndiñ pa eniñdaut ti-semañ. ¹⁷ Sīndi ama dausi sisipmīn gitā kamasi! Anutulok dainan nek fiololōñ sīnik? Wīn nepek goll̄i t̄indin wal̄i loloñ sīnik, ba tapma it wal̄i loloñ sīnik? Nepek goll̄i t̄indin wal̄i tapma ilnan nīm palimda, wal̄i loloñ nīm t̄imbek yañ. ¹⁸ T̄imbi bo ñindin eniñdaut ti-semañ, ‘Amal̄i sisuet plon manda e-kwambibñ dalak, endi manda wīn kindem lapilektok tuop. Gan t̄ikap endi tapma no sisuettock plon k̄im̄ilim patak wolok plon manda e-kwambibñ dalakta, endi manda wīn lapilektok tuop nīm’. ¹⁹ Sīndi dautsi sipmīn. Anutulok dainan nek fiololōñ sīnik? Wīn tapma wal̄i loloñ sīnik, ba sisuet wal̄i loloñ sīnik? Tapma wīn sisuettock plon nīm k̄im̄ilim palimda, wal̄i loloñ nīm t̄imbek yañ. ²⁰ Wala t̄imbi no en sisuettock plon manda e-kwambibñ dalakta, endi sisuet wakit nepek gitik wolok plon k̄im̄ilim pakañ nepek wolok plon mandan e-kwambibñ dalak. ²¹ T̄imbi no en tapma ittok plon manda e-kwambibñ dalakta, endi tapma it wakit Anutu en wolok kulak endok plon manda e-kwambibñ dalak. ²² T̄imbi no en kunumdok plon manda e-kwambibñ dalakta, endi kwet wolok Anutul̄i pipapi, kunum kwet yambidīkñelak wakit Anutu enlok plon manda e-kwambibñ dalak.

²³ Endikñē nandi-tale ama gitā Falisi ama sīndi kilañmet! Anutu en mek sambekak. Ama manji manbenji malet nomik sīndi nepek gitik kasileañ wīn danbim, kit tambon

* ^{23:5:} Juda amal̄i kama besañ ba dama immis̄i bit gwilapti t̄imbi, Anutulok manda dīwīn (Kisim Bek 13:1-10, 13:11-16, Lo 6:4-9, 11:13-21) pepa plon youpi, wolok ḡinañ dasimbi, nīmolo tīndilok nainnan dasiañgiliñ. † ^{23:13-14:} Nandi-tale ama diwīndi manda kusip no gamañgot patak eañ. Wīn ñindin, “Endikñē manda nandi-tale gitā Falisi ama sīndi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sīndi nīmolo ombap amal̄i samb̄i-nandi tīneliñdok tañ, gan tam kanjak juluñit ti-sembi, is̄i yapma t̄ikeañ, wala t̄imbi kolanjilok tuan om̄bi-t̄ikenekaliñ wīn ama diwīndok tuan makleukak.”

tambon tîmbîmbi, tambon noñgan Anutulok pa mañ, wîn nepek tipnam gwasap wandin tuan wopum nîmnat wîn bo sîndî nîm kamalañ. Wîndîngan sîndî endikñe manda wandin kambak kîmit-kleañ, gan endikñe manda Anutu enlok dainan loloñ sînîk wîn pa lapîkañ. Endikñe manda loloñ sînîk walî nosii kundit dîndim ba mamasa ti-semnelîndok, tîmbi Anutu tîke-kwambîñ danelîndok pa sanañ. Wîndînda sîndî gembi kopi, endikñe manda loloñ wîn kîmit-klenekaliñ. Tîñipi, endikñe manda diwîn gitik wîn bo nîm nandi-kîmnenekalîñ. ²⁴Sîndî ama dautsi sisipmin wandin walî nosiila telak daut sembi, nîndîñ tañ: sîndî endikñe manda tip mînam wîn ka-kîliñ em kleañ, gan endikñe manda bien wopum sînîk wîn nîm pa ka-nandi-dakleañ. Wîndînda sîndî ama nolî kwînakam tip mînam sînîk tuk wîtna gînañ nanin tîke kotak, gan kamele wopum wolok patak wîn nîm kañbi, tuk tîke lombi, wakîtañgan kîmo elak en wandin!

²⁵ Endikñe nandi-tale ama git Falisi ama sîndî kilañmet! Ama manjî manbenjî malet nomik sîndî jawañi ba kambot pawañgot wîlit-kîliñ tîndîn wandin, gan nepek kolan kusei kusei gînañji gînañ tokñe-patak, wîn sîndî ep tîndînjî kindem wolok walan pa tañ, gan ama piñpiñen sîndî gînañji gînañ sîntlañgot pa nandañ. ²⁶ Falisi dautsi sisipmin sîndî dama gînañji kambot gînañ nomik wîn wîllîmek, wolondamek pawon kindem daukak.

²⁷ Endikñe nandi-tale ama git Falisi ama sîndî kilañmet! Ama manjî manbenjî malet nomik sîndî ama sum no kawattî masipbi, pama satnin walî sapleñgilîñ wandin. Pawan ka kindem danat, gan wolok gînañ ama kwandat git nepek dañgalon walî tokñe-patak. ²⁸ Wîndîngangot sîndî amalok dausinan ep tîndînjî dîndim walan tañ, gan ep tîndînjî juluñba tîmpimeli gînañji gînañ tokñe-patak.

²⁹ Endikñe nandi-tale ama git Falisi ama sîndî kilañmet! Ama manjî manbenjî malet nomik sîndî plofet ama damanin ba ama Anutulok dainan dîndim kungîliñ endok sum wîn ti-kindem dam tî-jamilambi, sumnan pama kindem kindem kîmipi, ³⁰ juluñgan nîndîñ pa eañ, 'Bep paññilok nainnan kunemda, nîñ ep tîmbi platambi, plofet ama nîm yandip kîmneñ.' ³¹ Manda wîndîñ pa eañ wîn nîndîñ inda-daklelak: bep paññiñ plofet yandipgiliñ, tîmbi endok komblinjii sîndî enîñ nomik kuañ. ³² Wala tîmbi kindem a, bep paññiñ plofet yandip kîm kena kusei kîmîkîliñ wîn yousimbi, sîndî ña tîmbi taleukak!

³³ Sîndî malet upmat wandin! Anutulî manda plon sep kîmîlimbi, jîmbîndok gîngit tînekaliñ wîn sîndî nîtek maklenekaliñ? Walî tuop nîm. ³⁴ Wîndînda nîndîñ sanba: nak plofet ama wakît ama nanandînjiat ba ama Anutulok telak san-daut tañ sîndoñ emulambi bañ. Gan sîndî diwîn yandip kîmbi, diwîn kloñbat plon yandip kîmnekaliñ. Diwîn it kiyaunji gînañ ep waipbi, diwîn it kwet ñanekekaliñ tuop ep klem gîmgîm embi, yandip kîmnelîndok. Sîndî kolan windiñ pa tî-semnekalîñ, ³⁵ wala tîmbi damasili ama dîndim gitk yandipmi kîmgîliñ wolok tuan wîn sîndî ombi-tikenekaliñ. Ama yom nîmnat damandama wîlî kîmguk wîn Abel. Tîmbi siñgi endî ama dîndim asup yandip-ta-ñambi, siñgi sînîk endî Sekalaia Belekialok nîññiñ tapma it wakît sisuet wolok boñgipsetnan wîlî kîmguk. ³⁶ Nak biañgan sînîk sanba: yandipmi kîmgîliñ wolok tuan wîn amatam man nîndîngita kuañ sîndî ombi-tikenekaliñ."

³⁷ Yesuli yousimbi enguk, "Jelusalem Jelusalem amatam sîndî plofet ama yandip kîman, tîmbi ama Anutulî sîndoñ en-mulîm bañ wîn kawattî yandip kîm pa tî-semañ. Puput meñli nîññiñ ep kamailak, wîndîngangot nak nain asupgan sep kamaiuttok nandîñgut, gan sîndî nîm nandi-tale-namgîliñ. ³⁸ Nandañ: Anutulî tapma isî biumbi, itgöt pat-samekak. ³⁹ Nak nîndîñ sanlet: sîndî nîndîñ naninekalîñ, 'Molomdi ama ñîn ama wapmañni kuuktok ni-mukuk en wakan gwilam tîñmen!' * wîndîñ naninekalîñ, wolondam ek nombo nambînekalîñ, damala nîm."

Kwet nain taletalenan Ama Wapmañ Yesuli undane tombekak

24

Kwettok nain taleupi tîlak wîn nîtek ka-nandîlok

¹ Yesuli tapma it bimbi, pi ñaññîlimbi, gwañgwañili endoñ bîmbi, it gitk tapma it sañ jîmba gînañ pakîliñ wîn kauktok nîñgîliñ. ² Eumbi enguk, "Ale. Nîndî it kindem ñîn gitk kana. Nak biañgan sînîk sanba: nain indaumbi, it gitk kawat wopumdi tîndîñ ñîn ep wîalîmbi, kawat papuseneumbi, kawat nolî nollok plon no nîm galî-palekak."

³ Tîmbi Yesuli Oliv kwet jañgin wolok lom pipalîmbi, gwañgwañili enisîngan endoñ bîmbi ni-nandîmbi eñgilîñ, "Nain nekta sînîk wîndîñ indaukak wîn nîñmbîm nandîna. Tîmbi nek kundit no indaumek wîn nîndîñ ka-nandînekalîñ: dikok undane tomtom nainga indaumbi, kwettok nain taleup tîlak?" ⁴Eumbi, Yesuli tambanembi enguk, "Sîndî ka-kîliñ embi kunekekaliñ. Nîm kañbi, ama nolî sînda juluñit tî-samek. ⁵Neta, ama asuptî

nokok kotna plon b̄i indambi, 'Natna Mesia Anutul̄i nan-mulektok e-kwamb̄iñ dañguk w̄in nak ñakan' w̄indiñ embi, amatam asup juluñit ti-semnekaliñ. ⁶ Nain wolonda s̄indi mik ñasiñgan tañ wolok giñgili wakit mik mayañgan tañ wolok giñgit nandinekaliñ, gan n̄im misinekaliñ. Nepek w̄in gitik indaindalok elet, gan kwet taletalelok nain w̄in gamamek indaukak. ⁷ Ama sambat noli sambat no git mik minekaliñ, ba ama wapmañ noli ama wapmañ no git mik minekaliñ, ba kwet nolok ba nolok nanañ map wopum indaukak, ba kwet minjamijnat timbekak. ⁸ Gan nepek w̄in gitik indaukak w̄in tamdi gwañga t̄kenepi dama siñgin gawat lakałakat nandañ wandin. Siñgin gawat wopumgan w̄in siñgimek indaukak.

⁹ Nain wolonda s̄indi gwañgwanai kuañda timbi amatam gitikiñt nandi-kunjit wopumgan ti-sambi sepmbi, kanjiksiiłok kisanan sapilimbi, diw̄in kena gitim samnekaliñ, diw̄in sandip k̄mnekaliñ. W̄indiñ ti-sam ti-kuumbi, ¹⁰ s̄indoñnan nasi asupti nanandikiliñtji biu p̄umbi, tambon tambon bola ti-sembi, nandi-kunjit wopumgan ti-semkunekaliñ. ¹¹ Timbi plofet julunjuluñ asupti indambi, amatam asup juluñit ti-semnekaliñ. ¹² Timbi amatamdi timipmile wopumgan s̄inik t̄inekaliñda timbi asupgandi nosila ḡinañji tombo mi tañ w̄in nombo n̄im t̄inekaliñ. ¹³ Gan no en wandingan embi ḡinçinembi, diññandam palekak, en wakan Anutul̄i nain taletalen indaumbi enlok t̄ike-kimilekak. ¹⁴ Timbi amatam gitik Anutul̄i yambit-dikñeukak w̄in nandi-dakleneliñdok endi giñgit manda k̄indem ñin kwet tuop eu sapakñelok nandilak. Sapakñe-taleumek, nain taletalen w̄in indaukak."

Milap wopum s̄inik indaukak

¹⁵ Yesuli yousimbi enguk, "Nepek kolan papait tapma it timbi kolaukak wolok plon plofet Danielli manda no youp biñguk patak. * (No en manda youtet ñin pinalekak endi wolok kusei nandi-kiliñ ewin.) W̄indiñda s̄indi nepek kolan w̄in Anutulok ilnan kwel k̄injannan ilim kanekaliñ. ¹⁶ Judia distrik pakañ endi kwet jañginnan pi ñaneliñdok elet. ¹⁷ Timbi kwet plon pakañ endi nepenepesi metnepi ist ḡinañnan n̄im loneñiñ, ¹⁸ ba kena ḡinañ pakañ endi saulonji t̄ikenepi isinan n̄im undane ñaneliñ. ¹⁹ Timbi nain wolonda tam minjipsiat ba gwañgwa num pa emañ endi blasigandok. ²⁰⁻²¹ Nain wolonda amatamdi milap wopum s̄inik bemnekaliñ, wala timbi s̄indi nain wolokta n̄imolo pa t̄inekaliñ. N̄im kañbi, milap w̄in gwi sasale ba Sabat pat-nandi nainnan inda-samumbi, pi ñañołok telak k̄imisip ti-samek, ñala. Milap wandin w̄in kwet kusei k̄imikimilinan naniñ bikap man ñindiñgiña no n̄im indaindan, gitikñin s̄inik indaukak. Timbi wolok siñgi kandañ bo milap wandin nombo n̄im indaukak. ²² T̄ikap Anutul̄i nain w̄in ikan n̄im timbi dumalauma, amatam gitikiñ taleneliñ. Gan endi amatam ep danbi enlok giñgit kasileñguk enda timbi nain w̄in timbi dumalaukak.

²³⁻²⁴ Nain wolonda Mesia juluñgan ba plofet juluñgan endi indambi, n̄isilok kusasi timbi dakle-semneliñdok amatam dausinan kundit gembinat engano s̄inik timbi, juluñit ti-semnekaliñ. T̄ikap ama wandisi endi tuopta, endi amatam Anutul̄i ep danbi enlok giñgit kasileñguk enda bo juluñit ti-semneliñdok nandinekaliñ. W̄indiñda t̄ikap ama noli ñindiñ sanbeka, 'Yakñesi! Mesiali ñi patak!', ba 'Wi kawit! Endi da patak' w̄indiñ sanbimbi, manda wala nandum tlal timbekak. ²⁵ Nandañ. Nak nepek wandin indaukak w̄in itañgan san-talelet, ²⁶ wala timbi t̄ikap endi 'Yakñesi! Mesiali kwet kambañnan s̄ilaninnan bi patak' w̄indiñ saninekaliñda, wandiñ n̄im ñanekealiñ. Ba 'Endi it ñolok ḡinañ patak' w̄indiñ sanbimbi, mandanjji nandum tlal timbekak. ²⁷ Kusei ñindiñda w̄indiñ sanlet: Amalok Niñaañ endok tomtom w̄in pisapisat wandin, wala timbi kwet k̄imili taleñguknan amatam gitikkandi w̄in kanekaliñ." ²⁸ Yesuli w̄indiñ embi, e-yout manda no ñindiñ eñguk, "Nepek wiñ k̄imguk patakñan klekakakti k̄imil timbimbi, delok patak w̄in inda-daklelak."

Amalok Niñaañ endi indañgan tombekak

²⁹ Yesuli yousimbi eñguk, "Milap wopum nain wolonda indaukak wal̄i taleumek, maimid bipmumbi, yakipti n̄im saleukak, timbi domboñgip̄ti kwesti bimbi bululup em p̄inekaliñ. Timbi nepek kwamb̄iñ diw̄in bamup s̄ilaninnan pakañ ep minjalimbi jilop talenekaliñ. ³⁰ Wolongan nepek diw̄in no kunum plon indambi, Amalok Niñaañli tombepi tilak w̄in timbi dakleukak. Indaumek, kwelalok amatam gitikkandi w̄in kañbi, misim mano timbi kanekaliñ w̄in: Amalok Niñaañ en Anutulok gembin ba kolsalen wopumnat mulukua plon p̄imbi tombekak. * ³¹ Timbi mumuml wopumgan pendilim kitumbi, endi añeloñii en-mulim ñambi, kunum kwet k̄imili taleñguknan amatam enlok giñgit ep danbi kasileñguk w̄in ep kiut-talenekaliñ.

* 24:15: Danyel 9:27, 11:31, 12:11 * 24:30: Sekeraia 12:10,14

³² Sindi komba konolok plon nanandi fiñ epnekaliñ: endi sak kawai pi-taleumbi pakap, kii gayamdi tuknati tñmbi, sak kaik indaum kañbi, wolonda maim nain indaupi tiñlak wiñdiñ nandañ. ³³ Wiñdiñgångot sindila nepenepek gitik sanit walì indaum kañmek, Amalok Niñaañli yamanan papi tombepi tiñlak wiñdiñ ka-nandinekaliiñ. ³⁴ Nak biañgan sinik sanba: ama sambat fiñdiñgita kuañ endi gama nim sembi-taleñilimbi, nepek gitik walì indaukak. ³⁵ Kunum kwet paitekamik, gan mandanalit nim paipi, papat kwambiñ palekak."

Amalok Niñaañ endok tomtomñila ti-pañgipañgile kena ti-kuñgunlok

³⁶ Tiñmbi Yesuli yousimbi, gwañgwañnila enbi eñguk, "Nepek wiñ dawanda sinik indaukak wiñ ama noli nim nandilak. Kunumdok afielo gitá Anutu enlok Niñaañ endi bo wiñ nim nandañ, wiñ Bep en noñgandieñgot nain wiñ nandilak.

³⁷ Amalok Niñaañ endok tomtom nainnan nepek nek indaukak wiñ nepek Noalok nainnan indañguk wandin. ³⁸ Tuk gwam gama nim indañilimbi, amatamdi nanañ tuk sina tiñmbi, wapa tam pa tiñgiliñ. Wiñdiñ ti-kuñtilimbi ñakap, Noa en kíkeñ wopum kíndikuknan loñguk. ³⁹ Loumbi, gwam wopum suambi, amatam gitik ep walaiñguk nain wolondañgångot endi nek inda-semguk wiñ ka-nandi-tomgiliñ. Wiñdiñgångot Amalok Niñaañ endok tomtom naindi amatam nim mandi-paliñmbi kaikan inda-semekak.

⁴⁰ Nain wolonda ama tiñpet endi kena giñañ yakan palitñilimbi, no bimbi, no matikeukak. ⁴¹ Tiñmbi tam tiñpet endi yakan nanañ mindi-paliñilimbi, no bimbi, no matikeukak. ⁴² Sindi Wopumjili nain nekta sinik bi tombekak wiñ nim nandañ, wala tiñmbi ka-kiliñ embi kunekaliiñ. ⁴³ Sindi manda fiñ nim nandi-kamalanekaliñ: it molomdi kumbu amalit tim nain nekta sinik biup eñguk wiñ nandiwimda, endi kaik papi, kumbu ama mandi-paliñmbi, endi biñ il wiñ blañganeumbi, giñañ louktok tuop nim. ⁴⁴ Nim kañbi, sindi nain no 'Endi nim biutak bek' wiñdiñ nandilimbi, wolondamek en bi tombek, wala tiñmbi sindi nain tuop endok tomtomñila ti-pañgipañgile ti-ta-kunekaliñ.'

⁴⁵ Yesuli yousimbi enguk, "Sindi kena gwañgwa nanandi kíndem ba matañgotañgonat wandin kunekaliiñ. Molomdi kena gwañgwa wandin nola kena gwañgwa diñwiñ yambidikñeuktok kímiipi, nanañ dandan nainnan sinik nanañ dan-semektok nimbi, molom en kwet nolok ñawik. ⁴⁶ Ña kúkap, ilnan undane biñmek kawik wiñ: kena gwañgwa walì molomdi fiñguk wolok tuop tiñmbiñmbi kaumbi, kíndem dañmek. ⁴⁷ Nak biañgan sinik sanba: molomdi kena gwañgwa wiñ enlok nepenepelit gitik ka-dikñeuktok nimbi taleukak. ⁴⁸ Gan tiñkap kena gwañgwa walì ama kolanda, endi giñañli 'Molomna plakan nim undane biukak' wiñdiñ nandilimbi, ⁴⁹ kusei kímiipi, kena gwañgwa nolii yandipmek, tiñmbi ama tuk sañan nanalok en gitá nanañ tuk nambek. ⁵⁰ Endi molom nain nekta sinik undane biukak wiñ nim nandilakta, endi nim mandi-paliñmbi, kaikan bi tombekak. Tombi, ⁵¹ kena gwañgwa wiñ ti-lamipi, ama Anutulok manda julunjuluñ tañgoneañ en gitá kímiñmbi, mano kwilim tiñmbi, man si-gilim daukak."

25

¹ Yesuli yousimbi enguk, "Amalok Niñaañ tombekak wolonda Anutulit amatam yambidikñeukak wolok walan no fiñdiñ: ama no tam tiñdiñlok nain tombiñmbi, tam sim kit tombon tombon endi tipalanji tikenbi, tam nosi wapai tiñbepi tiñguk endok ilan ñañgiliñ. Ñam papi, wapaili biñ enlok ilnan yanañgilektok mandiñgiliñ. ²⁻⁴ Tam sim kit tombon endi kamasila tiñmbi, tipalanjiñgot tikenbi, tul wiñiñgiñ ginañ no nim wiñ tikenigiliñ. Tiñmbi tam sim kit tombon endi nanandinjiñat, wala tiñmbi tipalanji tikenbi, tul wakit wiñiñgiñ ginañ wiñ tikenigiliñ. ⁵ Tiñmbi endi ama wiñ mandi ka-tiñapi, gwasaeñ douñgiliñ.

⁶ Dou-paliñilimbi, tim bomup tiñmbiñmbi, kitikiti no fiñdiñ indañguk, 'Ama biñbiñlok een en ip tamín nañgiñ, ilnan ñauktok biñlak, ipa miñlap piñ biñbiñ tiñbip indawit!' ⁷ Tiñmbi tam sim endi nandi siñlikñem miñlap, tipalanjiñgot tikenbi ti-dindimtiñgiliñ. ⁸ Tiñmbi kamasila nanandinjiñat enda fiñdiñ engiliñ, 'Nindok tipalanji kímlak, wala tiñmbi sindi tul kambak wiñ-nimit.' ⁹ Eumbi, nanandinjiñat endi fiñdiñ engiliñ, 'Wiñ niñtek tiñneñ? Nindok tipala tul wiñ tipala tiñpettok tuop nim, wala tiñmbi sindi tuatua ilan ñam siñlok tuawit.' ¹⁰ Tiñmbi endi tul tuanep ñañtñilimbi, ama walì tam giñgit wiñiñgiñ enda bi tombi, tamín wakit tam sim ti-jumit ti-pakiñliñ wiñ enlok ilnan yanañgilektok ñañgiliñ. Ña amalit tam tiñbepi nanañ si-jumit tiñguknon it wolok loum, yama sipmu kwambiñ daumbi, nanañ tuk na-pakiñliñ. ¹¹ Palitñilimbi, tam kamasila kit tombon endi bo biñbiñ kitibibi, fiñdiñ eñgiliñ, 'Ama wopum, ama wopum, yama piñsat-nimit.' ¹² Kitibumbi enguk, 'Nak biañgan sanba: nak sindi nim nandi-samlet.'

¹³ Yesuli e-yout manda wîndiñ embi yousimbi enguk, "Sîndi Amalok Niñaañ endi dawanda sînîk bî tombekak wîn nîm nandîañda tîmbi ka-kîliñ embi mandi-kunekalîñ."

Amalok Niñaañli gamañ nîm tomñiñlimbi, kenangot ti-kulok

¹⁴ Yesuli yousimbi, Amalok Niñaañli tombekak nain wolok plon e-yout manda no ñîndiñ enbi eñguk, "Ama noli kwet nolok ñaupi, kena gwañgwañii en-tiañeum bîumbi, nepenepelî tambipi, ka-dîkñieñmîneliñdok emguk." ¹⁵ Tiñipi, ama nola mînem kwandai 5,000 mîñguk, nola 2,000 mîñguk, tîmbi nola 1,000 mîñguk, wîn kena tañi gembîñji yambi-nandîlak wolok tuop ka-dîkñieñmîneliñdok emguk. Em-talembi, en yambimbi ñañguk. ¹⁶ Ñañilimbi, ama mînem 5,000 epguk endi wolongan kusei kîmipi, mînem kena mîumbi yousiñmîumbi, mînem 5,000 nombo indañmîñguk. ¹⁷ Nollî no mînem 2,000 epguk endi bo mînem kena mîumbi, mînem 2,000 nombo indañmîñguk. ¹⁸ Gan ama mînem 1,000 epguk endi wîne molomlok mînem wîn ep tiambi, kwet gînañ kindit taplium pakuk.

¹⁹ Tîmbi molomdi nain ombap kukap undanem biñguk. Bîmbi, kena gwañgwañii mînem emguk wala ep kîmîn tiñguk. ²⁰ Tîmbi ama mînem 5,000 mîmîn endi bîmbi, mînem 10,000 daulmîmbi eñguk, 'Molom, dîk mînem 5,000 namguñ. Tîmbi nak wîn epbi, kena mîwambi nombo yousumbi, 5,000 nombo indañguk.' ²¹ Eumbi, molomñili ñîndiñ ñiñguk, 'Dîk kena gwañgwa kindem matañgotañgoñganat. Dîk nepek lakattok ka-dîkñie kîndem kuñguñda tîmbi, nak nepek asup gamambi ka-dîkñeukañ. Wala tîmbi dîk bîumbi, sîlsîli tîna!' ²² Windiñ eumbi, kena gwañgwa mînem 2,000 mîmîn endi bo bîtombi, mînem daulmîmbi ñiñguk, 'Molom, dîk mînem 2,000 namguñ, tîmbi nak mînem wîn kena mîwambi yousumbi, mînem 2,000 nombo indañguk.' ²³ Eumbi, molomñili ñîndiñ ñiñguk, 'Dîk kena gwañgwa kindem matañgotañgoñganat. Dîk nepek lakattok ka-dîkñie kîndem kuñguñda tîmbi nak nepek asup gamambi ka-dîkñeukañ. Wala tîmbi dîk bîumbi, sîlsîli tîna!'

²⁴ Tîmbi ama mînem 1,000 mîmîn endi bo bîtombi eñguk, 'Molom, nak kusaka ñîndiñ ip nandilet: dîk ama kunduwat. Dîk nanañañ nîm tîpi nalañ, amalî tîmbi indaumbi gammelîñdok pa elâñ. Tiñipi, amalî kwet nolok nanañañ tîpium indalak wîn yapma tîkelañ. ²⁵ Wala tîmbi nak dîkok mînemga nîm kañbi pailek wala misîmbi, kwet kîndipi, tapli sembam pakuk ñîn tîke gam bîlet.' ²⁶ Windiñ eumbi, molomñili manda ñîndiñ tambane ñiñguk, 'Dîk kena gwañgwa kolan ba kunjitan! Dîk kusatna ñandin bek wîn nandîlañ: nak nanañañ nîm tîpi nalet, amalî tîmbi indaumbi namneliñdok pa elet. Tiñipi, kwet nolok amalî nanañañ tîpium indalak wîn yapma tîkelet. ²⁷ Windiñda nîtek tîmbi mînemna wîn mînem it gînañ nîm kîmikuñ? Wandîñ kîmîlimda, nak bîmbi, mînemna wîn mînem it gînañ nanin epmep ewambi, lakat yousi-namneliñ.'

Molomli windiñ embi, ²⁸⁻²⁹ kena gwañgwa diwîsilâ ñîndiñ enguk, 'Ama gitik nepek diwîn pat-semlek wîn tîke-kuañ, enda nombo yousim emambi, asupgan pat-semekak. Gan ama no nepek palmîlak wala nandum tlal tîmbiñbî nîm tîke-kulakta, nepek lakat palmîlak wîn apma tîkeñmombi slak palekak. Wala tîmbi sîndi mînem 1,000 ñîn apma tîkembî, ama mînem 10,000 ep patak enda mîwît. ³⁰ Tîmbi kena gwañgwa kena nîmnat ñîn tîke kolîm pawan kîlîm gînañ pîwîn. Wandîñ amalî mano kwîlîm tîmbi, manjî si-gîlîm danekalîñ.'

Amalok Niñaañ endi nain taletalenan amatam gitik ep danbekak

³¹ Yesuli yousimbi enguk, "Amalok Niñaañli añelonii gitik en gîta bîtombi, ama wapmañ gembîñ walalannat inda-dakleumek, endi amatam gitik ep danbektok ama wapmañ pipapat plon pipalekak. ³² Tîmbi añelolî amatam kwelan damañgan kuñgîliñ ba man ñîndiñgit kuañ gitik wîn endok dainan kîmîn tîmbiñbî yambi-danbi, sambat tîpet ep samba eukak. Meme sipsip yambi-dîkñie amalî tañi wîndiñ ep danbi, ³³ amatam dîndim kit dîndimnan yambimbi, diwîn kit kepmanan yambiumbi patnekaliñ."

³⁴ Tîmbi amatam kit dîndimnan patnekaliñ enda ñîndiñ enbekak, 'Bepnalok gwîlam sîndok plon patak sîndi bîmbi, kuñgu kîndem kasilewit! Kuñgu wîn Anutulî kunum kwet kusei kîmîkuknan tî-jumit tî-sam-taleñguk. ³⁵ Kusei ñîndiñda sîndi kuñgu wîn kasilenekaliñ: nak nanañañola map palambi, sîndi nanañañ namgîliñ. Ba tuknala kîmbambi, tuk namgîliñ. Nak nosi nîm, gan sîndi not tî-nambi, isînan nanañgîp ñoñgîliñ. ³⁶ Sandumna nîmnat tîmbambi, sîndi sandum namgîliñ. Jîmbat inda-namumbi nambî-dîkñeñgîliñ. It kwambîñ gînañ palambi bî nambîñgîliñ.' ³⁷ Amatam dîndim endi manda wîn nandîmbi, tambon ñîndiñ nînekaliñ, 'Wopum, dawanda nanañgalâ palîmbi gambîmbi, nanañañ gamgîmîñ? Ba dawanda tukkala kîmbiñbî, tuk gamgîmîñ?' ³⁸ Dawanda dîk notni nîm, gan not tî-gambi, itnînan ganañgîp ñañgîmîñ? Ba sandumga nîmnat gambîmbi, sandum gamgîmîñ?' ³⁹ Dawanda jîmbat tîñgûñ ba it kwambîñ gînañ pakuñ, tîmbi ña gambîñgîmîñ?' ⁴⁰ Eumbi, Ama Wapmañli ñîndiñ

tambane enbekak, 'Nak biañgan sînîk sanba: sîndî nepek no nokok notnai kosî giñgîl nîmnat endoñnan nanin nola tîñmîñgîlîñ wîn wakan naka ti-namgîlîñ tiłak.'

⁴¹ Wîndiñ eñipi, amatam kii kepmanan nîndiñ enbekak, 'Anutulok yala sîndok plon patak sîndî wi-nambi, komba galk gînañ ña-talewit. Komba taletalen nîmnat wîn Anutulî Satan git endok afeloniilok ti-jumit-semguk.' ⁴² Kusei nîndiñda sîndî komba galk gînañ ñanekealiñ: nak nanañ map palambi, sîndî nanañ nîm namgiliñ. Tuknala kîmbambi, tuk nîm namgiliñ. ⁴³ Nak nosî nîm, tîmbi sîndî not nîm ti-nambi, isînan nîm nanañgîp ñañgiliñ. Sandum nîmnat palambi, sîndî sandum no nîm namgiliñ. Jîmbat ti-palambi ba it kwambîñ gînañ palambi, sîndî nîm bi nambîñgiliñ.' ⁴⁴ Tîmbi endî bo tambane nîndiñ nînekealiñ, 'Wopum, dawanda nîndî gambinambi, dik nanañgala ba tukkala pakuñ, ba dik notnî nîm, ba sandumga nîmnat pakuñ, ba jîmbat ti-pakuñ, ba it kwambîñ gînañ pakuñ, tîmbi nîndî plap nîm ti-gamgîmîñ?' ⁴⁵ Tîmbi endî bo nîndiñ tambane enbekak, 'Nak biañgan sînîk sanba: sîndî ama kosî nîmnat nîn endoñnan nanin ama no plap nîm tîñmîñgîlîñ wîn wakan nak ti-namgiliñ tiłak.'

⁴⁶ Yesuli wîndiñ embi yousimbi enguk, 'Ama wîndiñ tiñgîlîñ endîla pî ñambi, kuñgu kolon taletalen nîmnat tîkeumbi, piñgîp gawat papat kwambîñ inda-semekak. Gan amatam dîndîm endîla kuñgu kindem taletalen nîmnat kas ilembi, Ama Wapmañ en nakan kunekealiñ.'

Ama Wapmañ Yesu wîli kîmbi, kîmnan nanin mîlakuk

26

Yesu kîmkîmlök ti-pañgîpañgle tîñmîñgiliñ

¹ Yesuli manda wîn gitik eu taleumbi, gwañgwañiila nîndiñ enguk, ² "Sandap tîpet tîmbîmbi, kamaikamai gwîlat * indaukak wîn sîndî nandi-taleañ. Nain wolonda Amalok Niñoñ kanjikñiilok kîsinan kîmîlîmbi, kloñbat plon wîli kîmbekak." ³ Yesuli wîndiñ eñihîmbi, tapma ama biesi git Juda ama biesi endî tapma amalok telak damanji koi Kaiapas endok ilan kîmîn tîmbi, ⁴ Yesu telak gitak tîkembi wîli kîmbektok e-sambat tiñgiliñ. ⁵ Tîñipi, nîndiñ pa eñgiliñ, "Nîndî gwîlat gînañ wîndiñ nîm tîna. Nîm kañbi, amatamdi nîmbi-nandîmbi, gimbît tîm mik ti-nînnelîñ."

⁶ Yesuli Betani it kwelan ñambi, Saimon dama wanda kwambîñ indañmîñguk endok ilan ña pakuk. ⁷ Endî nanañ na-palîñiîmbi, tam noli tuk mîlîñ kindem tuan wopum sînîk wîn tîkem endoñ ña indambu, kumbam plon yalimukuk. ⁸ Gwañgwañiila wîn kañbi, gînañjî komba diumbi eñgiliñ, "Tuk tuan wopum wandin nekta tîmbi kolakal? ⁹ Nîndî tuk wîn kindem tulok kîmîtnamda, mînem walinin tîkembi, ama pîmbîñesîla emneñ." ¹⁰ Yesuli mandanjî nandî-daklembi enguk, "Tam ñâla mîlap nekta mañ! Endî nepek kindem sînîk ti-namlak ee." ¹¹ Ama pîmbîñesîli nain tuop sîn gitâñgan kunekealiñ, gan natna sîn gitâ nain tuop nîm kuuat. ¹² Tam ñâla tuk mîlîñiat i-namlak wîn nak kîmbambi nep kinditkealiñ wolok itañgan piñgîpna ti-pañgîpañgle ti-namlak. ¹³ Nak biañgan sanba: amalî dembek dembek ñambi, Anutulok kaundîkñelok plon giñgit manda kindem ñîn kwet tuop enekaliñ, wandin endî tam ñâla nepek ti-namguk wolok kasat wakit ti-semumbi, tam ñîn nandi-sîwîtnekealiñ."

¹⁴ Tîmbi gwañgwa 12 endoñnan nanin no koi Judas Iskaliot endî tapma ama biesîloñ ñambi, ¹⁵ eni-nandîmbi eñguk, "Tîkap nak Yesu sîndok kîsinan kîmîletta, sîndî nek namnelîñ?" Eumbi, wolongan mînem kwandai satnin 30 mîñgiliñ. [†] ¹⁶ Mîumbi, kusei kîmîpi, Yesu bola tîñmektok nain kindem dawan indauktok wala kîmît-nandî tiñguk.

Yesuli kîmbepi, gwañgwañii ti-pañgîpañgle ti-semguk

¹⁷ Plaua nanañ kîmîli bendî nîmnat nanalok gwîlat kusei kîmîlîmbi, gwañgwañiili Yesuloñ bîmbi niñgiliñ, "Dîk gwîlattok nanañ delok tî-jumit ti-gamnambi nambez nandîlîñ?" ¹⁸ Eumbi, Yesuli ama nolok koi embi enguk, "Jelusalem lombi, endoñ ñam ñîndiñ nînekealiñ, 'Nînîndautti dîka ñîndiñ elak, nokok nainnalî indalak, wala tîmbi nak gwañgwanai gitâ dikoñ ilan bîmbi, gwîlattok nanañ nanetamiñ.'" ¹⁹ Tîmbi gwañgwâli Yesuli eñguk wolok tuop tîmbi, gwîlattok nanañ tuk ti-jumikñiñ.

²⁰ Kwet kîlîm eumbi, Yesu git gwañgwañii 12 endî nanañ nanepi pi pakîliñ. ²¹ Nanañ na-palîmbi Yesuli enguk, "Nak biañgan sînîk sanba: sîndoñ nanin noli kanjikñailok kîsinan napiletak." ²² Wîndiñ eu nandîmbi, gînañjî kola sînîk taumbi, kusei kîmîpi, noñgan

* **26:2:** Kamaikamai gwîlat wolok kusei wîn nîndiñ: damañgan Isael amatam endî Isip kwelan kena gwañgwa sîlanin kuñgiliñ. Kuumbi, amatamñii Isip ama wapmañdok kiinan nanin yapma epmektok Anutulî añelo no ni-mulîmbi, Isael amatam sipsip nîñândok wekai yamanjan sapleñgiliñ yapma klembi, Isip amatamñok gwañgwa telak damanji yandîp kîm-taleñgiliñ. (Kisim Bek 12). [†] **26:15:** Mînem kwandai satnin 30 wîn kena nain 120 wolok tuan.

noñganlı Yesu n-i-nandimbı eñgil-iñ, "Wopum, nakta n-im bek?" ²³ Eumbi tambane enguk, "Ama no nakita yakayakan nanañ t-kendepi, k-tnet jawañ ginañ kot-suakamık endi napiletek. ²⁴ Amalok Niñan-ndi Anutulok mandalı telak n-itek kimbektok elak w-iñdiñgan kimbekak. Gan ama nin en bola t-iñmetek endi blangandok. Anutu en mek kaukak. Meñd-i n-im apm-iumda, w-in k-iñdem dañmek." ²⁵ Eumbi, bola t-iñdi ama Judaslı Yesu n-i-nandimbı eñguk, "Niñindaut, nakta n-im bek?" Eumbi niñguk, "Ditna elan w-iñdiñgan."

²⁶ Nanañ na-palñilimbi, Yesulı plaua nanañ no t-kembi, Anutula weñmimbi ombim gwañgwañili plaua w-in embi enguk, "Sindi tike nambit. Niñ nokoñ p-iñgipna." Nambimbi, ²⁷ wain w-iñta no t-kembi, Anutu weñmimbi, wain w-in embi enguk, "Sindi gitikkandi niñ nambit. ²⁸ Wain tuk niñ nokoñ wekatna. Amatam asup endok yomjı bi-sem-bi-semlok nak w-in lamit-semlet. Toptop niñ Anutuli amatamñii git tilak w-in wekatnali t-iñmbi kwambibi dalak. ²⁹ Nak niñdiñ sanba: nak wain tuk kwelan ñolok nombo n-im nambetat. N-im s-iñk. Pakapmek Bepnalok kunum niñilin ginañ nak wain tuk w-in komblin sin gitä yakayakan nanekam-iñ." ³⁰ T-iñmbi Yesu git gwañgwañili endi kap no tiñgiliñ. Tiu taleumbi, waliniñ pi ñambı, Oliv kwet jañginan lonepi ñañgiliñ.

³¹ Ñañilimbi, Yesulı gwañgwañili enguk, "Anutulok manda no niñdiñ youyoulın patak, 'Nak sipsip ka-dikñe ama w-iñambi, k-kesimın ginañ kuañ endi papusenenekaliñ.' ³² Nepek inda-nametakta t-iñmbi manda woloł tuop sindi gitik tim ñolondañgan nanandikiliñiñji pi p-iñtak. ³³ Gan Anutuli nak k-iñmnan nanin nepm-iüm miłlatmek, nak dama Galili kwelan ñawambi, sindi siñgi bi nambinekaliñ." ³⁴ Eumbi, Petlolı tambane niñguk, "Nepek inda-gametakta t-iñmbi diw-iñdi nanandi-kiliñiñji pi p-iñmbi gambinetañ bek, gan nakta n-im s-iñk." ³⁵ Eumbi niñguk, "Nak biañgan garlet: man tim ñolok ginañnan puputti gama n-im k-iñnilimbi, dik nain t-iñpet git no 'En n-im nandimilet' w-iñdiñ eutañ." ³⁶ T-iñmbi Petlolı niñguk, "T-iñkap endi dikita niñniñtok nan-i-nandineliñda, 'Nak n-im nandimilet' w-iñdiñ n-im eutet. N-im s-iñk." T-iñmbi gwañgwa diw-in gitik endi bo w-iñdiñgan e-taleñgiliñ.

Yesulı en kimbepi n-iñmolo t-iñmbi ti-pañgipañgile t-iñguk

³⁶ T-iñmbi Yesulı gwañgwañili git kwet no koi Getsemane wandiñ ñañguk. Ña tombi, niñdiñ enguk, "Sindi ñolok pi palit, t-iñmbi nak dakdan ñambı, n-iñmolo t-iñbetet." ³⁷ W-iñdiñ embi, Petlo gitä Sebedilok niñan-iit t-iñpet yanañqi-pi ñañguk. Ñañipi, walen kolaumbi, g-iñnan miłataum ³⁸ enguk, "Walena kola s-iñk taumbi, kimbepi nandilet. Sindı nakita niñgan kaik palit." ³⁹ Eñipi, lakat ñañqa embi, gapok p-iñmbi, n-iñmolo niñdiñ t-iñguk, "Ambeñ, t-iñkap dik tuopta, nandi-nambı, miłlap niñ napma tike. Gan dik diñtalok nanandin-iñqot k-iñm-kle, nokoñ n-im."

⁴⁰ N-iñmolo ti-talembi, gwañgwañili t-iñpet git no endoñ undane ñambı, yambum endi dou-palimbi, Petlo niñdiñ n-iñandimilet, "N-iñtektä t-iñmbi, sindi nain dumani niñnakita kaik patneliñdok tuop n-im?" ⁴¹ Sindı kaik papi, n-iñmolo ti-palit. N-im kañbi, ti-kuyuk inda-samumbi pi p-iñel-iñ. Biañganak. Ginañjili kundit k-iñdem t-iñdiłok nandilak, gan p-iñgipsił miłatalak." ⁴² W-iñdiñ embi, nombo ñam n-iñmolo niñdiñ t-iñguk, "Bepna. Miłap niñ napma kleuktok telal no n-im patakta, nak miłap w-in bemettok nandilañ, w-iñdiñgan inda-namen." N-iñmolo ti-talembi, ⁴³ nombo undane gwañgwañiloñ ña yambib-iñguk w-in: dausı miłataumbi dou-pakiliñ. W-iñdiñ yambimbi, ⁴⁴ biñdambo yambim ñambı, n-iñmolo dama t-iñguk wakangot nombo t-iñmbi, nain t-iñpet git no t-iñguk. ⁴⁵ T-iñmbi nombo undane ñam yambum dou-palimbi, niñdiñ enguk, "Sindi gamañgot doumbi, pat-nandi ti-pakañ ba? Yakñesi. Amalok Niñan bola t-iñmumbi, yom amalok kisiñan p-iuktok nain inda-talelak." ⁴⁶ Miłalimbi ñana. Da kawit: ama bola ti-namnamlok ip ñas-iñgan bilañ."

Yesu tikeñgilin

⁴⁷ Yesulı w-iñdiñ eñilimbi, gwañgwañili 12 endoñnan nanin ama no koi Judas endi biñguk. T-iñmbi tapma ama biesi ba Juda ama biesi endi ama k-iñm wopum no emulimbi, endi kakit ba dimbanji epmbi, Judas gitä biñgiliñ. ⁴⁸ Endi gama n-im biñilimbi, bola t-iñdi ama walit kundit no daut semepi niñdiñ enguk, "Ama nak nandi-koñgom t-iñmbi weñmetet ⁴⁹ w-in ama sindi lonjiañ en wakan. En tikenekaliñ!"

⁴⁹ Judaslı bi tombi, wolongan Yesulon b-iñmbi, "Niñindaut, we gamlet!" n-iñmbi, nandi-koñgom t-iñim weñm-iñguk. ⁵⁰ T-iñmbi Yesulı niñguk, "Notna, nek t-iñmbeñdok nandilañ w-in platik ti." § Eumbi, amali Yesulon b-iñmbi kisi kot-suapi t-kembi, tike-kwambibi dañgiliñ. ⁵¹ Wolongan ama Yesu git pakiliñ endoñnan nanin noli kakil ombap tiañembı, tapma amalok telak damanjı endok kena gwañgwa silanin nolok pawan wiłalim dikfie

* ^{26:31:} Sekeraia 13:7 † ^{26:48:} W-in Juda amatam-iñ nosi we semñipi s-iñmuñ t-iñsemañ. § ^{26:50:} Nandi-tale ama diw-iñdiñ Grik manda ñolok walaniñ w-in niñdiñ nandañ, "Notna, nekta ñolok bilañ?"

pīnguk.⁵² Wīndiñ tīmbimbī, Yesulī nīñguk, "No en kakittī mik tīlakta, en bo kakittī wīlī kīmbekak, wala tīmbi kakintha il gīnañ kīmīlī fīawīn." ⁵³ Nak guma Bepna kītīñmambī, wolongan añelo kunakunatsī nīmnat endī nep tīmbī platanelñdok en-mulek wīn dik nīm nandīlañ ba? ⁵⁴ Gan wīndiñ indaukta, nepek gitik Anutulok mandalī natnala indamektok elak walī bien nīm indawīk." ⁵⁵ Tīmbi Yesulī yousimbī, ama kīmīn en tīkenepi bīñgīlīñ enda nīndiñ enguk, "Nitek tīmbi sīndī kakit ba dimba mepi nepnepi bañ? Nak ama piñpiñen no ba? Sandap tuop nak tapma it sañ jumba gīnañ pipapi, amatam en-daut tī-sem tīmbambi, sīndī nīm nepgīlīñ." ⁵⁶ Gan plofet amalī manda youkīlīñ wolok bien indaukto nepek gitik nīn inda-talelak." Tīmbi gwañgwāñii gitikti Yesu bimbi, piñ-a-tīlīñgīlīñ.

Yesu manda plon kīmīkīlīñ

⁵⁷ Tīmbi ama Yesu tīkeñgīlīñ endī en nañgīpi, tapma ama telak damanjī Kaiapas endok ilnan nīñgīlīñ. (It wolok gīnañ endikñe manda nandī-tale ama git Judā ama biesī endī kīmīn tī-pakilīñ.) ⁵⁸ Nāñilīmbī, Petlolī siñgi kandañ giñgiñgan ep kle nāmbī, tapma ama telak damanjī endok it sañ jumba gīnañ loñgīlīñ wolok fīambī loñguk. Lombi, Yesu nek indañmetak wīn kaup nandīmbī, mik ama gitā pi pakuk.

⁵⁹ Tapma ama biesī git Judā ama biesī dīwīn endī gitikti Yesu wīlī kīnnelñdok nandīñgīlīñda tīmbi, ama nindī Yesulok siñgin joñgo simbi, kusei juluñgan eu indaukto yolonjīñgīlīñ. ⁶⁰ Tīmbi ama asup endī bīmbi, manda juluñgan embi youkīlīñ, gan endī wīlī kīmkīmlok yom bien no nīm eu indañgīlīñ. Siñgimek ama tīpet no endī bīmbi ⁶¹ eñgīmīk, "Ama fīalī manda no nīndiñ eñguk, 'Nak guma Anutulok it wiapi, sandap tīpet git no wolok gīnañan bīndambo tīmba kaitam mīlalekak.'" ⁶² Wīndiñ eumbī, tapma amalok telak damanjī endī mīlap ipi, Yesu nī-nandīmbī eñguk, "Nitek? Mandalī gep youkamīk wīn biañgan ba juluñgan?" Ba dīk manda no tambane ewiñdok tuop nīm ba? Endī wīndiñ eumbī, ⁶³ Yesulī yom nīmnat, gan wandingan embi, manda tambon no nīm nīñguk. Tīmbi telak damanjīlīñgūk, "Anutu kuñgu molom endok dainan manda biañgan eumbī nandīna: Mesia wīn Anutulī nī-mulīmbī, bī-nīmektok een wīn dīk wakan ba? Dīk Anutulok Niñāñ sīník ba?" ⁶⁴ Eumbī nīñguk, "Elañ wakan. Gan nak nīndiñ sanba: gamanda sīndī kanekaliñ wīn: Amalok Niñāñ endī Anutu Gembī Molom endok kii dīndīmnān pipapi, kunum gīnañ nanin mulukua plon pīukak." *

Yesulī en Anutulok tuop sīník wīndiñ eñgukta tīmbi, ⁶⁵ tapma amalok telak damanjī endī gīnañ komba dīumbī, kiupin blañganembi eñguk, "Endī Anutu nī-tīke-pīm yalilak yañ! Ama sīlanin fīalī Anutu nī-suambatka wīn sīndī ip ka nandañ, wala tīmbi ama nolī ama wolok kusei eu indaukto nombo nīm tīpikamīñ. ⁶⁶ Sīndī enda nītek tīñmīlok nandañ?" Eumbī tambane nīñgīlīñ, "Yominla tīmbi kīmkīmdok nandamīñ." ⁶⁷ Wīndiñ eumbī, ama dīwīndī timan dai plon manji iwīt suambapi, kīt ombīmbi wīkīlīñ, tīmbi dīwīndī kīt pīndīmdī wīpī ⁶⁸ nīñgīlīñ, "Dīk Mesia sīníkta, plofet manda embi, wīn nindī gwītak wīn nīnbī nandīna!"

Petlolī Yesula Nak en nīm nandīñmīlet' eñguk

⁶⁹ Yesu manda plon kīmīlīñlīmbī, Petlolī sañ jumba gīnañ it pawan pipakuk. Pipalīmbī, kena wembe nolī endoñ bīmbi nīñguk, "Dīk bo Yesu Galili nanin endok sambat." ⁷⁰ Gan Petlolī ama gitik endok dausinan e-semibīmbi nīñguk, "Nak dīk manda elañ wīn nīm nandīlet." ⁷¹ Wīndiñ embi mīlapī, sañ jimbak yamanan fīambī, kena wembe nolī kañbi, wī pakilīñ enda nīndiñ enguk, "Ama fīn Yesu Nasalet nanin endok nol no." ⁷² Eumbī, Petlolī nombo e-kīmīsemibīmbi eñguk, "Anutulok dainan biañgan elet. Nak ama wīn en nīm nandīñmīlet."

⁷³ Nain nīm ombataumbī, wolok iñkīñdī Petloloñ bīmbi nīñgīlīñ, "Biañgan sīník, dīk endok sambat. Mañga malaptī e-daklelak." ⁷⁴ Eumbī, Petlolī manda kwambīñgan embi, nīndiñ enguk, "Biañgan sīník, nak en nīm nandīñmīlet. Juluñgan eletta, Anutulī kindem nep tīmbī kolawīn." Endī wīndiñ eu taleumbī, wolongan puputtī kītīnguk. Kītumbī, ⁷⁵ Yesulī Petlo manda fīn nīñguk wīn nandī-sīwīkuk, "Puputtī gama nīm kītīñlīmbī, dīk nain tīpet git no 'Nak en nīm nandīñmīlet' eutañ." Wīn nandī-sīwīpi, pawan pī fīambī, sīmba gawat wopum tīmbi kukuk.

27

Yesu Pilatoloñ nañgīp fīaumbī, Judasli toa topmbi kīmguk

¹ Kwet salaumbī, tapma ama biesī gitik gitā Judā amalok ama biesī endī Yesu wīlī kīmbektok e-sambat tīm, ² Yesu toali top nañgīp fīambī, Pilato wīn Roma amalī Judia distrik ka-dīkñeuktok nīmbī taleñgīlīñ endok kiinan kīmīkīlīñ.

³ Judas Yesu bola t̄ñm̄ñguk endi ama biesil̄ Yesu manda plon k̄m̄pi, w̄l̄ k̄mbektok eu taleñgil̄ w̄in yambiñguk. Yambimbi, nepek t̄ñguk wala nandum m̄lataumbi, m̄inem kwandai satnin 30 tapma ama biesi git̄a ama biesi d̄w̄in endi miñgiliñ w̄in epbi, bindambo tambane emepi ñaoñguk. Ñam tombi ⁴ enguk, “Nak yom t̄mbi, ama yomin niñmat s̄indok k̄is̄inan k̄im̄latta t̄mbi en ip w̄l̄ k̄m̄nepi tañ.” W̄ndiñ eumbi n̄ñgiliñ, “W̄in n̄ndok nepek n̄m. W̄in d̄tnalok nepek yañ.” ⁵ W̄ndiñ eumbi, Judasli m̄inem kwandai satnin w̄in tapma it sañ jimba ḡinañ kol̄ piñumbi, en walinin p̄im ñaumbi, toa topmbi k̄imguk.

⁶ T̄mbi tapma ama biesil̄ Judasli m̄inem kol̄ piñguk w̄in gamapi eñgiliñ, “M̄inem ñiñ amma w̄l̄ k̄mbetak endok wekailok tuan. Tapma ittok m̄inem git̄ yous̄inetam̄iñda, endikñe manda maklenetam̄iñ.” ⁷ Wala t̄mbi endi manda e-topmbi, m̄inem wal̄ amma no kwet kambot pa t̄liñguk endok kwet no tuambi, ama mayañgan nasi nindt̄ Jelusalem pap semb̄inekal̄iñ endok amasum palektok eu taleñguk. ⁸ Endi kwet w̄in Yesu k̄im̄k̄imlok tuanli tuañgil̄iñda t̄mbi, amatamdi kwet wolok koi Kwet Wekaiat w̄indiñ k̄it̄ngiliñ, w̄in ñiñdiñgit gamañgok pa kitañ. ⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesil̄ w̄indiñ t̄ñgiliñ, w̄in plofet Jelemaial̄ indauktok eñguk wolok tuop indañguk. Endi Mesialok plon ñiñdiñ embi youp biñguk patak,

“Isael amal̄ m̄inem kwandai satnin 30 wal̄ngot amma w̄in tuanep e-topm̄iumbi, m̄inem wal̄ngan epbi, kwet kambot t̄ndiñ amalok kwet no tuañgil̄iñ, w̄in Wopum Anutuli molo manda nanguk wolok tuopkan t̄ñgiliñ.” *

Pilotoli Yesu manda plon k̄im̄pi, kloñbat plon w̄l̄ k̄mbektok eñguk

¹¹ T̄mbi Yesuli ka-d̄ikñe ama Pilato endok damanan il̄mbi, ka-d̄ikñel̄ ni-nandimbi eñguk, “Juda amma endok Ama Wapmañ dik ñakan ba?” W̄ndiñ eumbi n̄ñguk, “Ip elañ w̄indiñgan.” ¹² Gan tapma ama biesi git̄ Juda amma biesi d̄w̄indiñ manda kusei kusei ni-youkiliñ, wolonda Yesuli manda tambon no n̄m tambanem enguk. ¹³ T̄mbi Pilotoli ni-nandimbi eñguk, “Manda git̄ik gep youpi eañ w̄in dik n̄m nandilañ ba?” ¹⁴ Gan endi man gal̄i kwamb̄iñ dambí, nepek nola manda tambon no n̄m tambane n̄ñguk. W̄ndiñ t̄ñgukta, Pilotoli silikñembi, nandi-git̄iñgitkñe t̄ñguk.

¹⁵ Kamaikamai gw̄ilat nain tuop ka-d̄ikñeli ñiñdiñ pa t̄ñguk: endi amatam k̄im̄in wopum nandi-sembi, ama nolok koi kit̄añgil̄iñ en wakan it kwamb̄iñ ḡinañ nanin pisat-semliñguk. ¹⁶ Nain wolonda amma kolan no koi giñgilat it kwamb̄iñ ḡinañ k̄im̄lim pakuk, koi Balabas. ¹⁷ W̄ndiñda amatam asupti k̄im̄in ti-taleumbi, Pilotoli eni-nandimbi eñguk, “Sindi amma ninda nak pisat-samettok eañ, Balabas ba Yesu Mesia ninin enda eañ?” ¹⁸ Kusei ñiñdiñda endi w̄ndiñ eñguk: amatamdi Yesu ka-galkta t̄ñgiliñda t̄mbi, amma biesil̄ en ka-gimb̄it t̄ñipi tikemb̄i, ka-d̄ikñelok kiinan k̄im̄limbi, kusasi yambiñdaklembi, w̄ndiñ eñguk.

¹⁹ T̄mbi endok kusei no ñiñdiñ: endi amma yambiñ-dan kena pa t̄liñguk wolok pipalñilimbi, tam̄nl̄ manda ñiñdiñ k̄im̄lim endoñ loumbi eñguk, “Dik amma ñiñ kolan no n̄m t̄ñguk w̄in biu palen. Nak tim en ip lat kolan plon kañbi, nandiwam m̄latack.” Pilotolok tam̄nl̄ w̄ndiñ eñguk, ²⁰ gan tapma ama biesi ba Juda amma biesi d̄w̄in endi amatamda engiliñ, “Sindi Pilotola ñiñdiñ ñinekal̄iñ, ‘Dik Balabas kak bimbi, Yesu wiwittock eukañ!’” W̄ndiñ embi, eni-giñgineumbi, wolok tuop ñiñgiliñ. ²¹ T̄mbi ka-d̄ikñeli amatam nombo en-nandimbi eñguk, “Ama tipet endoñnan nanin niñpisalimmettok eañ?” Eumbi, “Balabas” ñiñgiliñ. ²² Eumbi enguk, “T̄mbi Yesu Mesia ninin enda nitek t̄ñmetet?” Eumbi, git̄ikkand̄ k̄it̄mbi ñiñgiliñ, “Kloñbat plon lowin!” ²³ T̄mbi Pilotoli enguk, “Nitekta? Endi kolan nek t̄ñguk?” Eumbi, wopumgan k̄it̄mbi, nain asupgan ñiñdiñ eñgiliñ, “Kloñbat plon lowin! Kloñbat plon lowin!”

²⁴ W̄ndiñ t̄mbimbi, Pilotoli ka-nandilñguk w̄in: en Yesu nepek no t̄ñm̄lok tuop n̄m. Tombon amatamdi gimb̄it t̄mbi, mik t̄nepi t̄ñgiliñ. W̄ndiñda Yesulok k̄im̄k̄im w̄in Pilotolok yomin n̄m indauktok endi ñiñdiñ t̄ñguk: endi Juda amalok ep t̄ndiñ no klembi, tukta eumbi, tuk t̄ke bi m̄iumbi, dausinan kii w̄l̄ip̄i enguk, “Ama endok k̄im̄k̄imlok m̄lap wal̄ nokok plon n̄m loukak, w̄in s̄inlok nepek.” ²⁵ Eumbi, amatam git̄ik endi manji noñgan k̄it̄ kol̄ ñaumbi ñiñgiliñ, “K̄im w̄in ñiñdi ba komblinnii n̄ndok plon loukak!” ²⁶ T̄mbi Pilotoli amatamdoç manda k̄im̄t-klembi, Balabas pisat-sembi, Yesu waipnelñdok eñguk. Eumbi, w̄ndiñ t̄mbi taleumbi, mik amal̄ kloñbat plon w̄tneñdok k̄is̄inan k̄im̄kuk.

Mik amal̄ Yesu ni-lakalakae t̄-ñiñmbi, kloñbat plon wiñkilñ

²⁷ T̄mbi ka-dikñelok mik amal̄ Yesu nañgip p̄imbi, ka-dikñelok ilan ñam n̄isi kuñgil̄nan wandiñ lombi, nosii gitik en ḡita k̄im̄in kokiliñ. ²⁸ T̄ñipi, Yesu enlok dasindasin kiundiñpi, mik amalok sauloñ ḡim̄in no dasi-m̄imbi, * ²⁹ toa pisikñat bondinembi, kumbam plon dasi-m̄imbi, toña no kii dindim kandañ k̄im̄iliñgiliñ. W̄ndiñ t̄ñipi, ña m̄ilelem t̄mbi, ni-lakalakae ti-ñimbi eñgil̄ñ, “We, Juda amalok ama wapma!” ³⁰ Eñipi, iwit endok plon suambapi, toña lom t̄kembi, walñgan kumbam plon nombo nombo wiñiliñ. ³¹ Nepek kusei kusei windiñ t̄ñimi-talembi, mik amalok sauloñ kiundiñpi, enloñ dasindasin nombo dasi-m̄im piñmbi, kloñbat plon witnepi nañgip p̄i ñañgil̄ñ.

³² Pi ñañipi, telak plon ama no Sailini nanin koi Simon ña t̄mbi indañgiliñ. T̄mbi indambi, en ni-ḡingineum Yesulok kloñbat bembimbi ñañgiliñ. Nambi, ³³ kwet no koi Golgata wandiñ ña tomgil̄ñ. (Kot walan ñiñdiñ, ‘Kumba Kwandat Kwet’.) ³⁴ Ña tombi, wain tuk ḡita gwasap kimbiñ wakit ep kiukiul̄n win t̄ke m̄ium na-nandimbi, kunjitatam biñguk. ³⁵ T̄mbi kloñbat plon wiñi taleumbi, dasindasin t̄kenepi satu sañala kopi, dasindasin danbi epgil̄ñ. ³⁶ W̄ndiñ t̄mbi, pipapi ka-dikñe-pakiliñ. ³⁷ T̄mbi kumbam mindin plon kusei neta wiñiliñ wolok manda ñiñdiñ youp k̄im̄iliñ, “Ñin Yesu, Juda amalok Ama Wapmañj.” ³⁸ T̄mbi ama piñpiñen t̄pet en ḡita yakan yandipbi, no tombon no tombon ep mambi ikimik.

³⁹ T̄mbi ama wandiñ ñañambit tiñgiliñ endi Yesula kumbanji diñguneñipi ni-suambapi ⁴⁰ niñgiliñ, “Nitekta? Dik tapma it wiapi, nain t̄pet git no wolok ḡinañangan t̄mbi kaitauktok eñguñ wiñ. Nitek t̄mbi diñtalok piñgipka nim t̄ke-k̄im̄itañ? Dik Anutulok Niñaoñ s̄inikta, kloñbat plon nanin pi!”

⁴¹ T̄mbi tapma ama biesi wakit endikñe nandi-tale ama ba Juda ama biesi diw̄in endi bo wiñdiñgot ni-kolakola embi eñgil̄ñ, ⁴² “Ama diw̄is ikan ep k̄im̄ikuk, gan enlok piñgiu t̄ke-k̄imilektok tuop nim. En Isael ama n̄indok ama wapmañ s̄inikta, kloñbat plon nanin piwiñ! Piwimek, endi Mesia b̄imbindok een ip wakan wiñ nandi-k̄iliktì t̄ñiminetamiñ. ⁴³ Endi Anutulok plon panjañganembi, endok Niñaoñ s̄inik wiñdiñ elak. T̄kap wiñdiñda, papa kana: Anutuli t̄ke-k̄imilektok nandilak ba nim.” ⁴⁴ Ama piñdasí t̄pet Yesu git yandipgiliñ endi bo wiñdiñgot nimbi kolañgimik.

Yesu k̄im̄iguk

⁴⁵ Kwet nain boñgip t̄imbimbi, kwet tuop k̄ilim indañguk. Inda-paliñbi ñakap, 3 kilok tiñguk. ⁴⁶ Wolongan Yesul̄ wopumgan k̄it̄mbi eñguk, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Win ñiñdiñ, “Anutuna, Anutuna, nekta nambilañ?” * ⁴⁷ T̄mbi wandiñ pakiliñ endoñnan nanin diw̄indi manda wiñ nandimbi eñgil̄ñ, “Endi plofet Elia k̄it̄ñimilak.” ⁴⁸ Wolongan mik ama noli woñep ñam̄bi, nepek busukñanen wal̄ tuk k̄indem tiañewik no t̄ke bimbi, wain tuk kimbiñ ḡinañ wiñsimbi, komba bem kusip plon topbi, Yesuli nanalok miñguk. ⁴⁹ Gan diw̄isili eñgil̄ñ, “Biukñ, Eriali t̄ke-k̄imilepi biutak bek, wiñ kañmek.” ⁵⁰ T̄mbi Yesuli nombo wopumgan k̄it̄mbi, engan k̄im̄it nandum, woñ poñäumbi k̄im̄iguk.

⁵¹ Wolongan nepek ñiñdiñ indañguk: tapma ilan sandum masipmasip wopum tiñgiliñ wiñ boñgipgan tawam blañganembi, gwat nanin pi lap taleñguk, t̄mbi kwet minjat minjat t̄imbimbi, kawat jñgigin diw̄in tawa piñgiliñ. ⁵² T̄mbi sumlok yama pisalimbi, Anutulok giñgit damañgan k̄im-taleñgiliñ asupti miłapi, ⁵³ sumji biñgiliñ. Bimbi, Yesuli k̄im̄nan nanin miłalimbi, wolonda endi Anutulok it kwet dindim engano, wiñ Jelusalem, wandiñ lombi, amatam asuptoñ inda-semgil̄ñ.

⁵⁴ Mik amalok telak dama git amanii Yesu ka-dikñe-pakiliñ endi minjamijnat ba nepek kusei kusei indañguk wiñ kañgiliñ endi kolam misimbi eñgil̄ñ, “Biañganak. Niñe Anutulok Niñaoñ s̄inik.”

⁵⁵ Yesuli Galili distrik nanin Jelusalem biñguknan tam asupti en ḡita yakan b̄imbi, t̄mbi plata pa ti-ta-kuñgiliñ. Yesu wiñ k̄im̄uk sandap wolondañgan endi bo Golgata bi pakiliñ, gan endi mayañgan ipi, dei posnembi kañgiliñ. ⁵⁶ Wiñ endoñ nanin no koi Malia Makdala nanin. T̄mbi Malia no, Jekop git Josep endok menjet. T̄im no wiñ Sebedilok niñaañiit endok menjet.

Yesu k̄indikiliñ

⁵⁷ Ama minemmat no Alimatisa nanin endi bo Yesulok gwañgwa no, koi Josep. Maim piup t̄imbimbi, ⁵⁸ endi Pilatoloñ ñambi, Yesulok dalandang endi bo Golgata bi pakiliñ, gan endi mayañgan ipi, dei posnembi kañgiliñ. ⁵⁹ Wiñ endoñ nanin no koi Malia Makdala nanin. T̄mbi Malia no, Jekop git Josep endok menjet. T̄im no wiñ Sebedilok niñaañiit endok menjet.

* ^{27:28:} Ama wapmañ endi bo sauloñ ḡim̄in dasiañgiliñ, wala t̄mbi mik amal̄ Yesu en ama wapmañ s̄inik wolok walān juluñgan t̄ñelidok mik amalok sauloñ ḡim̄in dasi-miñgiliñ. ^{27:46:} Kap 22:1

dalandan wolok kímipi, kawat wopum no munjulim bì yama masipmíñguk. Wíndiñ títalembi, walinin pí ñañguk. ⁶¹ Josepti dalandan sumnan kímilñilimbi, Malia Makdala nanin en gitá Malia no endi sum dat kandañ pipapi ka-tuakímik.

⁶² Kwet salaum Sabat patnandi nain tímibimbi, tapma ama biesi git Falisi ama endi yakan Pilatoloñ ñam ⁶³ nímbi, Yesulok plon ñíndiñ eñgilin, “Ama wopum, níndi ama julunjuluñdok wali gama kaik kuñipi, manda no eñguk wín nandina sítitak. Endi ñíndiñ eñguk, ‘Nain típet git no ñaumek, kímnan nanin miilaletat.’ ⁶⁴ Wala tímibi dík eumbi, sum wín ka-díkñe-kiliñ e-palimbí, nain típet git no wín taleukak. Níñ kañbi, gwañgwáñiliñ ña dalandan kumbu tím tike ñambí, amatamda juluñgan ñíndiñ eníneliñ a, ‘Yesu en ip kímnan nanin miłakuk.’ Wíndiñ enelíñda, juluñit manda komblin wali Yesuli juluñit manda eñguk wín maklewík.” ⁶⁵ Eumbi, Pilatoli nandi-sembi enguk, “Kíndem a. Síndi mik ama díwín epmbi, sumnan yanañgip ñaum, sum masip kwambibñ daneliñdok nítek tíneper nandañ wolok tuop tinekalin.” ⁶⁶ Wíndiñ eumbi, sumnan ñam, sum masip kwambibñ daneliñdok kawattí sum dai masipmíñguk wolok plon nísiłok kímisip no kímipi, ka-díkñe neliñdok mik ama wandiñ yambium pakiliñ.

28

Yesuli kímnan nanin miłakuk

¹ Sabat patnandi nain taleumbi, kena nain kusei kímikímilinan kwet salawa salawa tímibimbi, Malia Makdala nanin git Malia noli endi Yesulok sum kandepi ñañgimík. ² Tímibi platik sínik kwet miñjamínjat wopum sínik miñjalimbi, wolonda Wopumdoñ añelo noli kunum gínañ nanin pímbi, kawat sum masipmíñguk wín manjaneum ñaumbi, kawat wolok plon pipakuk. ³ Endok walán wín písapísat walalan wandin, tímibi dasindasin wín satin sínik. ⁴ Tímibi ama sum ka-díkñe-pakiliñ endi en kañbi, kolan mísíngiliñda tímibi kísi kesi blañblañ tímibimbi, amali kímañ wandin kwelan pí pakiliñ.

⁵ Tímibi añeloli tam típetta enguk, “Níñ mísíndemík. Nak nandilet siti Yesu kloñbat plon wíkiliñ en kandepi bamík. ⁶ Gan endi níñ patak. Endi damañgan manda sanguk wolok tuop Anutulí tímibi miłalak. Kwel kinjangot níñ bì kawit. ⁷ Tímibi siti plapkan ñambí, gwañgwáñiliña ñíndiñ enbit, ‘Endi kímnan nanin ikan miłalak, man ñíndiñgít dama Galili ñaumbi, síndi wandiñ ña kanekaliñ.’ Manda ip wakan sanlet.” ⁸ Wíndiñ eumbi, endi mísíngimík, gan siliñli wopumdi gínañjet gínañ tokñeumbi, platikan sum bimbi, gíngit manda gwañgwáñiliña endepi woñep ñañgimík. ⁹ Ñañilimbi, platik sínik Yesuli ep tímibi indam we semumbi, endi endoñ kesinan ña milelem tímibi, tike-kañipi ní-wowóñe tíngimík. ¹⁰ Tímibi Yesuli enguk, “Níñ mísíndemík, ña notnai Galili ñañelíñdok enbimbi, wandiñ ñam nambinekalin.”

¹¹ Tam típet endi gwañgwáñiliñoñ ñañilimbi, mik ama sum ka-díkñeñgiliñ endoñgan nanin díwindiñ it kwelan undane ñambí, nepek gitik sumnan indañguk wolok kasat wín tapma ama biesiñ tí-semgiliñ. ¹² Tímibi tapma ama biesiñ Juda ama biesi díwín en gitá kímn tímibi, ñíndiñ tíneliñdok e-topbi, wolok tuop tíngiliñ: endi miñem asupgan mik amala embi ¹³ engiliñ, “Síndi amatamda ñíndiñ enínekalin, ‘Níndi dou-patnambi, gwañgwáñiliñ tim bimbi, dalandan kumbu tíkembi ñañiñ.’ Wíndiñ enekaliñ. ¹⁴ Tíkap manda wín Pilatolok pawan gínañ píukta, níndi mek ñam kambi, nepek ñiñ tí-díndim enambi, miłap no níñ inda-samekak.” * ¹⁵ Eumbi, mik amali miñem wopum wín ep ñambí, ama biesiñ manda eñgiliñ wolok tuop tíngiliñ. Tímibi manda wali Juda amatamdoñ boñgípsñan eu sapakñe-tike-bíñguk.

Yesuli gwañgwáñiliñoñ inda-sembi, kena tíneliñdok enguk

¹⁶ Tímibi Yesulok gwañgwáñii 11 endi Galili distrik ñambí, damañgan endi molo manda no enguk kwet jañgín wolok loñgiliñ. ¹⁷ Loumbi, Yesuli wandiñgan inda-semum kañbi mièlelem tíñmiñgiliñ. Gan diwisiñ “Yesu en kamíñ ba?” embi, gínañ típet tíngiliñ. ¹⁸ Tímibi Yesuli gwañgwáñiliñoñ ñañilimbi enguk, “Bep Anutulí kunum kwet yambidíkñeuttok gembí gitik wín naka nam-taleñguk. ¹⁹ Wala tímibi síndi kwet tuop ñambí, amatam gitik nokok gwañgwanai ep tímibi indanekalin, wín Bep, Niñañ git Díndim Woñ endok kosí plon yatnañ tul i-sembi, ²⁰ endikñe manda san-daut tí-sam-kuñgut wín gitik ení-daut tí-semumbi tañgone-talenekaliñ. Nandañ: nak nain tuop sín gitá ku-tañawambi, kwettok nain taleukak wolok tuop.”

* ^{28:14:} Mik ama kena tíñipi douañgiliñ wín yandípmi kímyañgiliñ.

Giñgit manda kïndem Malekolî youkuk Mesialî indañguk

*Yoanelî Mesialok * telak ti-dindim e kena tiñguk*

¹ Yesu endî Mesia, Yambattok ññañ. Giñgit manda kïndem endok plon ñindîñ kusei kimitak.

² Manda no Yambatti Mesiala ñiñguk wîn plofet Aisaialî ñindîñ youp biñguk patak, “Nandîlañ! Nak tiplaplatna no kîmîlam ñambi, dîkok telak dama tîmbi, telak ti-dindim e-gamekak.

³ Ama no kwet ama nîmnatnan ñindîñ kîti-koli ñalak, ‘Wopumdox telak ti-dindim ti-ñimet!

Telak kelam ti-dindim ti-ñimnekalîñ! ”

⁴ Tîmbi manda wolok tuop ama no miti tuk i-sem-i-sem tiñguk, koi Yoane, endî kwet ama nîmnatnan ña-indañguk. Indambi, ñindîñ eu piumbi eni-ta-kuñguk, “Sîndî gînanji tambanembi, kuñgu kolan bi-talembi, miti tuk inekalîñ. Wolondamek Yambatti yomjî bisamekak.” ⁵ Tîmbi amatam Judia kwelan ba Jelusalem it kwelan pakîliñ endî gitikkandî isî kwesi bimbi, Yoaneloñ ña indambi, yomjî e-jamilaumbi, Joldan tuk gînañ miti tuk i-sem-ta-kuñguk.

⁶ Yoanelok dasindasin wîn plofet amalok dasindasinji wandiñ, wîn kamel domdi tiñdîñ, tîmbi endî boñgutan bit gwîlapit tem kulîñguk. Nanañ tuk wîn gotak git bupit miñjip tuk koñgom kli gînañ nanin na-kuliñguk. ⁷ Tîmbi endî ñindîñ eu piumbi, amatam eni-ta-kuñguk, “Ama no nokok siñgina kandañ indaup tilak endî nak nomik nîm, endî ama loloñ sîník. Ama piñibîñen, nak kambak ñandîñ ñalî nepek no tuop nîm ti-ñimet.

⁸ Nak tuk sîlaningot i-sam-ta-kulet, gan endî Dîndim Yallî i-samekak.”

Yesu en Mesia inda-dakleñguk

⁹ Yoanelî kena kusei kîmîliñiñlîmbi, Yesulî Nasalet it kwet Galili provins gînañ pakuk. Pakapi, il kusei bimbi, Joldan tuukan ña-tombiñmbi, Yoanelî tuk i-ñiñmîñguk. ¹⁰ Tuk i-ñiñm-taleumbi, Yesulî tuk pawañ loñi pi dei lumbi kañguk wîn: kunum pîsalimbi, Dîndim Yallî monik koi mambaip wandiñ walî endok plon piñguk. ¹¹ Piñilîmbi, kunum gînañ nanin manda no ñindîñ kîtiu piñguk, “Dîk ñiñana noñgan sîník. Nak gambî-galk tambi, nandî-koñgom ti-gamlet.”

¹² Tîmbi wolondañgan Dîndim Yallî Yesu kwet sîlaninnan ni-mulîmbi ñañguk. ¹³ Kwet wandiñ ama nîmnat, gaut moyediñgot kuñgiliñ. Yesulî wandiñ ñambi, tim sandap 40 pakuk. Paliñilîmbi, Satañdî endofî bimbi, tue-kañbi ti-ñim-ta-ku wit nîm kañbi bim ñañguk. Tîmbi añelolî bimbi, Yesu tîmbi plataqgiliñ.

¹⁴ Yoane it kwambîñ gînañ kîmîkiliñ wolok siñgi kandañ Yesulî Galili kwelan undaneñambi, Yambattok giñgit manda kïndem eu piumbi, ¹⁵ ñindîñ eni-ta-ñaañguk, “Yambatti nain wopum amatamñi yambî-dîkñeuktok kîmîkuk. Nain wîn ip indalak, wala tîmbi sîndî gînanji tambanembi, kuñgu kolan bimbi, giñgit manda kïndem ñin nandî-kwambîñ danekalîñ!”

Yesulî gembîn Juda amatam daut semguk

Yesulî gwañgwañii tipet tipet kît-semguk

¹⁶ Tîmbi Yesulî Galili tuk guañ baliliñ ñañiipi, Simon git kwayañ Andlu yambîñguk: endî tuk guañ gînañ ipi, pis lik molom molom kop tiañe tiñgimik. Pis epep kena wîn endok miñemjet kena wakan. ¹⁷ Yesulî yambîmbi kîti-sembi eñguk, “Sîti bîwit!” embi enguk, “Sîti pis epep kena ti-ta-bamik. Kena wîn bimbi bîm, nak nep kle-kuumek, nak sep tîmba pañgitaumbi, Yambattok amatam epep kena ti-kundekamîk.” ¹⁸ Enbiñmbi, platik sîník pis ba pislik bimbi, wolongan kusei kîmîpi, Yesu kle-ñaañgimik.

¹⁹ Tîmbi Yesulî kambak jilop ñañiipi, dakwaya tipet, Sebedilok ñiñaañit Yakobo git Yoane, yambîñguk: endî nosiit gitâ kîkeñ plon papi, pis lik wopumjî ti-dîndim e kena tiñgimik. ²⁰ Yesulî yambîmbi, wolongan en kle-kundemiktok kîti-semumbi, beset Sebedi git kena gwañgwañii kîkeñ plon yambimbî, Yesu kle-ñaañgimik.

Yesulî yal kolan no kle-kokuk

²¹ Tîmbi Yesulî gwañgwañii git Kapaneam it kwelan ña-kuñguk. Tîmbi Sabat patnandî nain indaumbi, it kiyau gînañ lombi, kusei kîmîpi, amatamda eni-daut ti-sembi, nanandî

* 1:: Damañgan Yambatti Israel amatam ñindîñ eni-kwambîñ dañguk: endî ama no amatamñi ep mektok ni-mulekak. Juda amalî ama wolok koi Mesia kîtîmbi, endok indaina nain mandi-ta-kuñgiliñ.

emguk. ²² Endi endikñe manda nandi-tale amali eni-daut ti-semmañgilin wîndiñ nim tînguk. Endi ama kosi giñgilat nomik manda gembînat sînik eñguk, wala timbi amatam mandan nandifigiliñ endi nandi-sîlikñe-tîngiliñ.

²³ Tiimbî ama no yal kolannat it kiayu gînan pakuk ²⁴ endi Yesula kitî-nîmbi eñguk, "Yesu Nasalet nanin, dîk nekta nîndok kandañ biñ? Dîk nîp tiimbî kolaneñdok biñ ba? Nak dîk nandi-gamlet: dîk ama dîndîm Yambattoñ nanin." ²⁵ Wîndiñ eumbi, Yesuli yal kolan ni-nombimbi niñguk, "Mañga galîmbi, ama ñî kañbimbi poñau!" ²⁶ Nîmbimbi, yal kolandi ama miñjaninjat tîñipi, kwawa wopumgan tiimbî, amalok gînañ nanin ka-misim poñanguk. ²⁷ Wîndiñ tiimbimbi, amatam gitikti ka-sîlikñembi misiñipi, nisiñgan niñdiñ e-nandi-tîngiliñ, "Nepek nek nîndin indalak? Nandînandi ñîn gitikin ba gembînat bien! Endi yal kolan wakît manda kwambim enbimbi, mandan nandimbi tañgoneañ." ²⁸ Tiimbî Yesulok koi giñgit platiq sînik Galili kwet tuop eu satañguk.

Yesuli amatam asup ep tiimbî kindem daumbi, Galili kwelan giñgit manda enguk

²⁹ Tiimbî Yesu git gwañgwâñii endi it kiayu bimbi, pawañ pi-ñâñgilin. Pi-ñâñambi, wolongan Simon git Andlu endi Yesu, Yakobo git Yoane yanañgilim ñâmbi, isetnan loñgilin. ³⁰ Lo-tombimbi Yesu niñgililin, "Simon yapman tam jîmbat piñgiu kunduwat sînik walî tîkeumbi dou-patak." Wîndiñ niñmbimbi, ³¹ endoñ ñâñguk. Ñâmbi, kii plon ti-kem tiimbim mîlalîmbi, jîmbalî wolongan taleumbi, nana tuk emguk.

³² Tiimbî maim daut pi-sembumbi, patnandî nain taleumbi, amatam jîmbasiat git ama yal kolanjiat gitik Yesulon yousiyousiñgan yanañgilip biñgililin. ³³ Tiimbî Kapaneam nasi gitikkandi it yamanan kîmin tîngiliñ. ³⁴ Tiimbî Yesuli amatam jîmbat kusei kuseili ep miñguk asupgan ep tiimbî kindem daumbi, yal kolan wakît kle-kot-semguk. Wîndiñ tiimbimbi, yal endi en nin wiñ nandi-dakle-nîmumbi, manda nim enelîndok e-kîmisip ti-semguk.

³⁵ Tiimbî Yesuli kîlîm mulum gînañ mîlapî, kwet ama niñnatnan pi-ñâmbi, wandiñ nimolo tînguk. ³⁶ Niñmolo ti-palîmbi, Simon git a noliñ mîlapî, Yesu lonjîmbi, lonjîta-ñakap ³⁷ tiimbî indaumbi niñgililin, "Kapaneam amatam gitikti gambine eñîpi gep lonjîan!" ³⁸ Nîmbimbi enguk, "Nandilet. Gan nak giñgit manda kindem ewa piuptok sînik indañgut, wala tiimbî it kwet diwîn ñasîñgan pakañ wandiñ ñana." ³⁹ Wîndiñ embi, Galili kwet tuop kuñîpi, it kiyausî gînañ giñgit manda enîenî kena tîñipi, yal kolan wakît ep kle-kot-ti-sem-ta-kuñguk.

Yesuli ama wanda kwambîñnat no tiimbî kindem dañguk

⁴⁰ Tiimbî ama no wanda kwambîñnat endi Yesulon bîmbi kakukule-eñîpi, mîlelem ti-nîmbi, kumbam diñgunembi niñguk, "Tîkap dîk nep tiimbî kindem dawittok nandîlañda, dîk tuop." ⁴¹ Eumbi, Yesuli enda blan wopum ti-nîmbi, kii kosuap tîkeñîpi niñguk, "Nak nandi-gamlet, dîk nombo kindem da!" ⁴² Nîmbimbi, platiq sînik wandan kwambîñ pailimbi, kindem dañguk.

⁴³⁻⁴⁴ Tiimbî Yesuli ni-kîmisip kwambîñ ti-nîmbi niñguk, "Nandîlañ. Dîk nimbek nola nepek inda-gamik wolok kasat joñgo nim enbekaan. Niñm sînik. Dîk ñâmbi, piñgi-pka tapma ama daulimumbi, kindem dañ wiñ gambi-nandukak. Tiimbî Moseli endikñe manda eñguk wolok tuop dîk tapma tiimbimbi, amatam gitikti jîmbatka talelak wiñ gambi-nandinekaliñ." Yesuli manda wîndiñ embi, dîndîmgan ni-mulimbi ⁴⁵ ñañguk. Gan endi kusei kîmîpi, kudit nek endok plon inda-nîmîñguk wolok kasat amatamda ti-sem-ta-kuñîpi eu satañguk. Wîndiñda tiimbî Yesuli it kwelan indañgan ñañala nandum mîlataumbi, kwet ama niñnatnan ña-pakuk. Ña-palîñilimbi, amatam kwet tuop endoñ bi-teleñgililin.

2

Yesuli yom bimbilok gembî palmîlak

¹ Sandap diwîn taleumbi, Yesuli bîndambo Kapaneam it kwelan ña-tomguk. Tiimbî amatam diwîndi "Endi bîk, ilan patak" eu sataumbi, ² amatam asupgandi endoñ biñgililin. Bîmbi, it gînañ lo-pilî tokñeumbi, yamanan wakît pipap masip mîumbi, giñgit manda enguk. ³ Giñgit eñilimbi, ama diwîn noli endoñ biñgililin, endoñnan nanin ama ti-pet git ti-pet endi nosi no kii kesi dalandon tañgo plon bembî biñgililin. ⁴ Bîmbi, Yesulok kuañ kuseinan kîmîñtelîndok ama kîmin gînañ ñam wit nim kañbi, it pendim bat plon loñgililin. Lombi, Yesulok kumbamnan kandañ pendim gînañ tiimbî tombimbi, ama kii kesi dalandandok tañgo plon toalî topbi, it pendim plon nanin kîmîlîm piñguk. ⁵ Wîndiñ tiimbimbi, Yesuli nanandi kîlîktinjîlok kusei ka-nandi-tombi, ama kii kesi dalandanla nîmbi eñguk, "Notna, yomga bi-gamlet."

⁶ T̄imbi endikñe manda nandi-tale ama d̄iwin w̄iñgan pipakiliñ endi ḡinanji ḡinañ ñindin k̄imit-nandiñgilin, ⁷ "Nekta ama s̄ilanin ñalit 'Yomga bi-gamlet' embi, Yambat ni-tike-pi-yalilak? Yom bimbilok gemb̄i w̄in Yambattoñgot palimlak." ⁸ W̄indiñ k̄imit-nandiñlimbi, Yesulit wi ipkan ḡinañli yambi-nandi-daklembi enguk, "Ḡinanjili neta w̄indiñ nandi-kunakunaeañ?" ⁹ T̄ikap nak ama ñala 'M̄ilapi, ipatka t̄ikembi ñau!' nimbamibi, kindem dawikta, nak 'Yom bi-gamlet' nit wali w̄indiñgot kindem indañmek. ¹⁰ W̄indiñda kwelan ñolok yom bimbilok gemb̄i w̄in Ama Sisinktoñ palmilak w̄in daut sametkok ¹¹ nak ama kii kesi dalandan ñala ñindiñ nilet, 'M̄ilapi, ipatka t̄ikembi, ikanan ñau!' ¹² Yesulit w̄indiñ nimbamibi, ama walit m̄ilapi, wolongan ipal t̄ikembi, amatam dausinangan poñañguk. T̄imbi amatam gitiki ka-gitip gitip t̄imbi, Yambat ni-kindem dambí eñgilin, "Nepek ñandin damañgan no nim kañgimtiñ."

Yesulok nanandinli amalok nanandinji maklelak

¹³ T̄imbi Yesulit b̄indambo tuk guañ balilifinan p̄-ñañguk. Ñaumbi, amatam k̄imin wopumgandi endoñ b̄iumbi eni-daut ti-semguk. ¹⁴ T̄imbi walinin yousim ñañipi, Alifaisalok niñañ Livailit takis epep ilan pipalimbi kañbi niñañguk, "B̄im nep kle-ku!" Nimbamibi, kenan bimbi m̄ilapi, kusei k̄imipi kle-ñañguk.

¹⁵ T̄imbi Livailit Yesu ni-tiañeum ilnan loumbi, nana towiñguk. T̄imbi takis epep ama gitá ama endikñe manda nim k̄imit-kle-kiliñ eañ (ama wandis asupgandi Yesu kleñgilin) endi bo Yesu git gwañgwañii en gitá lombi, nana yakan nañgilin. ¹⁶ T̄imbi Falisi ama endok boñgipsinan nanin endikñe manda nandi-tale ama d̄iwin endi Yesu en gitá pipapi, nana nambimbi kañbi, nandu m̄ilataumbi, gwañgwañiila enbi eñgilin, "En neta takis epep ama ba ama endikñe manda nim k̄imit-kle-kiliñ eañ en gitá papi, nana nalak?" ¹⁷ Eumbi, Yesulit manda w̄in nandimbi, ñindiñ enbi eñguk, "K̄indemsit endi gwasap amaloñ s̄ilakan nim ñañ. Win j̄imbasiat endiñgot gwasap amaloñ ñañ. W̄indiñgongot nak ama d̄indim enda nim b̄iñgut. Nim a. Nak ama yomsiat eni-tiañeupi biñgut."

Yesulok nanandinli sosilok nanandinji maklelak

¹⁸ T̄imbi nain nola Yoane tuk i-sem-i-sem kena t̄iñguk endok gwañgwañii git Falisi ama endi sosilok telak kleñipi, nana gitik k̄imisip t̄iñgiliñ. T̄iñlimbi, ama d̄iwin endi Yesulon b̄imbi ni-kañbi eñgilin, "Yoanelok gwañgwañii ba Falisi ama endok gwañgwanjiñ endi nana k̄imisip t̄imbimbi, neta dikok gwañgwañgaili w̄indiñ nim tañ?" ¹⁹ Ni-nandumbi, Yesulit enlok ba gwañgwañiilo plon ñindiñ embi enguk, "T̄ikap ama noli tam t̄imbektok nana sina wopum t̄imbimbi, nolii k̄iti-seumun biñgiliñ endi kindem nana k̄imisip t̄inelin ba? Nim a. Ama walit nolii gitá paliñlimbi, nana k̄imisip kindem nim t̄inelin." ²⁰ Gan nain w̄in indaumbi, ama eni-tiañeñguk en noliilok boñgipsinan nanin yapma t̄ike-ñaumbi, wolondamek noliil ñana k̄imisip t̄inekalit."

²¹ Yesuli w̄indiñ embi, sosiloñ telak git enloñ telak wolok eyout manda tipet embi, ñindiñ enguk, "Nimber noli dasindasi damanin d̄ikñendikñen plon sandum kusip komblin nim k̄imit takabpi youlek. W̄indiñ t̄imbekta, kaik walit damanin tiañeumbi blañganeumbi, ḡinañ wopumgan s̄inik indauk. ²² T̄imbi bo wain tul komblin wain gw̄ilap kawai ḡinañ nim wili ḡilowik. W̄indiñ t̄imbekta, tullit bendi-wopum dambí, gw̄ilap t̄imbi tawaumbi, tul gitá gw̄ilap kolandemik. Wala t̄imbi wain tul komblin w̄in gw̄ilap komblin ḡinañ wili ḡilolok."

Yesulok nanandinli Moselok endikñe manda maklelak

²³ T̄imbi Sabat patnandit nain nola Yesulit plaua kena boñgip d̄ikñe-ñaupi ñaumbi, gwañgwañiil en kle-ñañgiliñ. Ñañipi, kusei k̄imipi, plaua m̄injip met-nañgiliñ. ²⁴ T̄imbi Falisi amalit yambimbi, Yesu niñbi eñgilin, "W̄ita! Neta endi k̄imisip manda maklembi, patnandit naina kena tañ?" ²⁵⁻²⁶ Eumbi tambane-enguk, "Nain wolonda Abiataltapma amalok telak damanjiñ paliñlimbi, Devit git amanjiñnananjila gawat ti-palimbi, Devitti nittek t̄iñguk? Sindit kasat w̄in nim pinat-nandiñgilin bek? Devit endi Yambattok it ḡinañ lombi, plaua Yambatta m̄inmepi nañguk. Plaua w̄in tapma amalñgot nanalok, gan Devitti k̄imisip manda maklembi, plaua nañbi, noliila bo mep emumbi nañgiliñ."

²⁷ Yesulit w̄indiñ embi eni-daklembi eñguk, "Yambatti ama Sabatta t̄imbi nim t̄imbi indañguk. Nim s̄inik. Endi Sabat patnandit nain w̄in amatam ep t̄imb̄ pañgitaneliñdok k̄imikuk. ²⁸ Wala t̄imbi nak, Ama Sisinkti, amatamdit Sabat patnandit naina nek nek kindem t̄indilok ewa talelak."

3

¹ T̄imbi Sabat patnandit nain nola Yesulit b̄indambo it kiayu ḡinañ loumbi, ama kii dalandan noli wolok pipakuk. ² Palimbi, Yesulok kanjikñii endi Yesu manda plon k̄imtneliñdok nandiñgilin, wala t̄imbi endi Yesu Sabattok sambat kleñipi, ama w̄in

kañbiutak, ba kím̄isip makleñipi, ama wín tím̄bi kíndem dautak wala ka-tuakiliñ. ³ Wíndiñ ka-tualñilimbi, Yesuli ama kii dalandan ní-tiañembi níñguk, “Milapi indangan it!” Wíndiñ embi, ⁴ Falisi amala eni-kañbi eñguk, “Sabattok endikñe manda walí nítek elak? Patnandi nainda kíndem ba kolan tilok, ama ep tím̄bi kíndem dalok ba ep tím̄bi kím̄lok?” Yesuli wíndiñ eni-kaumbi, manda tambon ním tambane-nímbi, sílak nambim ñaumbi pakiliñ.

⁵ Tím̄bi Yesulok gínañ dí-kokop eneumbi tambane-yambimbi, gínañ kwambíndanjila walen kolaumbi, ama wala ñíndiñ níñguk, “Kíka kosuati!” Eumbi, kii kosuapi, kíndem dañguk. ⁶ Tím̄bi Falisi ama endi it kiayu bimbi, pawañ poñambi, wolongan ama wapmañ Elottok sambatñii git kím̄in tíñgililñ. Kím̄in tím̄bi, kusei kím̄ipi, nítek tím̄bi wítneñ eñipi, manda e-lonji-tíñgililñ.

Amatam kím̄in gitkít; Yesu kleñgililñ

⁷ Yesu git gwañgwañii endi pi-ñambí, Galili tuk guañ baliliñ ñañgililñ. Ñañilimbi, ama kím̄in wopungan endi Yesu kleñgililñ. Endi Galili kwelan naningot ním a. Amatam Judia kwelan ⁸ ba Jelusalem it kwelan, ba Idumaia kwelan ba Joldan tuk tambon kanda, ba Tilo git Saidon it kwet kandañiñ pakañ, amatam asupgan endi Yesu kundit neknek ti-kuñguk wolok giñgit nandíñgilinnda tím̄bi endon bñngililñ. ⁹⁻¹⁰ Endi amatam asup ep tím̄bi kíndem dañgukta, wala tím̄bi ama jím̄basiat ba wandanjiat endi tke-kaneliñdok kle-gimbupi, tambo kle-kot-tíñgililñ. Wíndiñ tíñgilinnda tím̄bi, Yesuli kíkeñ plon loup nandímbi, gwañgwañila enguk, “Ním kañbi, amatamdi nep kamaineliñ, wala tím̄bi kíkeñ tipnam no bimbi namandíñ palen.” ¹¹ Tím̄bi ama yal kolanjiat Yesu kañgililñ endi kesinan milelem tím̄bi diñgunembi, ñíndiñ kíñgililñ, “Dík Yambattok Níñañ sínik.” ¹² Wíndiñ kítiñilimbi, Yesuli enlok kusei ním e-dakleneliñdok eni-kím̄isip kwambíñ ti-semguk.

Yesuli telak netek plon Yambatti gitñitñii yambí-díkñelak wala eni-daut tí-semguk

Yesuli eni-mumulin 12 ep danguk

¹³ Tím̄bi Yesuli kwet kím̄in nolok lombi, ama epmep nandíñguk wakan eni-tiañeum biñgililñ. ¹⁴ Biumbi, endoñnan nanin ama 12got epbi, kosí ‘eni-mumulin’ kítiñbí enguk, “Síndi nakita kuneliñdok sep danlet. Danbi sani-mulambi, giñgit mandana eta-kunekaliñ. ¹⁵ Tím̄bi yal kolan ep kle-kot-tí-semmeliñdok gembí pat-samekak.” ¹⁶ Ama 12 Yesuli ep danguk endok kosí ñíndiñ: Simon (koi no Petlo kíñguk). ¹⁷ Tím̄bi Sebediolok níñañiit Yakobo git Yoane (endok kosei komblin Boanelges ep kíñguk, nínilok manda plon ‘Endi dilimat wandiñ’). ¹⁸ Tím̄bi Andlu, Filip, Batlomio, Mataiyo, Tomas, Yakobo Alifaiyalok níñañ, tím̄bi Tadaio, ba Simon Selot. ¹⁹ Tím̄bi Judas Iskaliot, ama endi Yesu bola tí-ñimuguk.

Yesulok sambat bien sínik wí nin?

²⁰ Tím̄bi Yesuli gwañgwañii git ilan ñañguk. Ñaumbi, bñndambo amatam asupti endon bñ kím̄in tíñgililñ. Nain tuop wíndiñ tíñgilinnda tím̄bi, Yesu git gwañgwañii endok nana tuk ep na nain no ním inda-semguk. ²¹ Tím̄bi Yesulok wekal sambat endi gitñit wín nandímbi, “Gínañ kamalalak” embi, isí kusei bimbi, tikeneliñdok ñañgililñ.

²² Ñañilimbi, endi kñe manda nandi-tale ama díwín Jelusalem it kwelan pakiliñ endi Yesu pakuknan bimbi ñíndiñ eu satañguk, “Belsebul endi Yesulok gínañnan patak”, ba “Yal kolandok yambí-díkñenjili gembí miñumbi, yal kolan ep kle-kotak.” ²³ Eumbi, Yesuli kíti-semuñ bimbi enguk, “Kusei nekta Satañdi enlok yalñii ep kle-kolek.” ²⁴ Tíkap it kwet noli tambípi, nísiñgan mimbi, tambo wit-tineliñda, it kwet walí ním kwambíñ dambi palek. ²⁵ Ba sambat noli tambípi, nísiñgan mimbi, tambo wit-tineliñda, sambat walí ním kwambíñ dambi patneliñ. ²⁶ Wíndiñgangot Satañdi ikan yalñii la kanjík tím̄bi, ep tambílimda, endi kwambíñ dambi ilektok tuop ním. Endi tale-sín tawík. ²⁷ Tím̄bi Satañ endi ama no gembínat nomík. Ama noli endok it gínañ gembínat lombi, gitñitñii joñgoñgan ep mektok tuop ním. Dama endi ama gembínat wín tíkembi, toalí ap imbi bum palimek, gitñitñii palimlak wín kíndem ep talewík.”

²⁸ Yesuli wíndiñ embi yousimbi enguk, “Nak biañgan sanlet: amatamdi díwísila ba Yambatta kolan tí-ñimbi yom tañida, yom wín gitkíkan Yambatti kíndem bi-semekak.

²⁹ Gan no endi Díndim Yal ní-kolakata, endok yomin biñim-biñimlok tuop ním patak, yomin walí papat kwambíñ palimekak.” ³⁰ Endikñe manda nandi-tale amalí Yesulok gínañnan yal kolan patak embi, Díndim Yallow kenan wíndiñ e-kolakola e-ta-kuañgilinnda tím̄bi manda wíndiñ eñguk.

³¹ Tîmbi Yesu meñ kwayañii endi tombi, it pawan ipi, Yesu git e-nandi-tîneliñ dok manda kîmîlim loñguk. ³² Loumbi, amatam Yesu kle-gîmbupi pipakiliñ wali Yesu nîmbi eñgîlîñ, “Meñga nokai pawan bi ipi, gambinep nandîmbi eañ.” ³³ Eumbi tambane-enguk, “Mena notnai wiñ nin?” ³⁴ Windiñ embi, amatam kle-gîmbupi pipakiliñ yambîñipi enguk, “Kawit! Nokok mena, notnai niñ pakañ. ³⁵ No endi Yambattok man tañgonelkta, wali wakan nokok mena notnai sîñik.”

4

Yambattok mandalî telak nîtek plon pîndi dam ñâlak

¹ Tîmbi Yesuli tuk guañ baliliñ ña-papi, bîndambo kusei kîmîpi, amatam eni-daut ti-semguk. Nain wolonda amatam endoñ bi kîmîn tiñgîlîñ wiñ wopumgan sîñik, wala tîmbi Yesuli kîkeñ nolok plon lo pipalîmbi, kambak munjulîm ñaña eñguk. Tîmbi amatam kîmîn gitikti tuk bambalanan pipakiliñ.

² Tîmbi Yesuli nepek asuptok plon eyout manda embi, eni-daut ti-semguk. Tiñipi enguk, ³ “Nandîwit! Ama noli nana mînjip kokota kena gînañ ñañguk. ⁴ Ñâmbi, mînjip kot-ti-kot-ti-ñañlimbi, dîwin telak plon piumbi, monikti bîmbi, yout-na-taleñgîlîñ. ⁵ Tîmbi mînjip dîwindi kwet lakatgot kawatti salañgukran pîñgîlîñ. Wolok kwet lakat pakukta, mînjipti platikan tawa-lambîñgîlîñ, ⁶ gan endi kakai plongot pakukta, maimid lambi ep dîumbi yañetombi kîm-taleñgîlîñ. ⁷ Tîmbi mînjip dîwindi koselek mînjip boñgîpsinan pîñgîlîñ endi yakayakan tawa-lambumbi, koselekti gembînjat lambi ep tapli-taleumbi, bien nîm laliñgîlîñ. ⁸ Tîm mînjip dîwindi kwet galk plon pîñgîlîñ endi tawa-lambumbi, bien kîndem sîñik laliñgîlîñ. Kwandai dîwindoñ bien lakat, dîwindoñ kambak asup, dîwindoñ asup sîñik wiñdîñ laliñgîlîñ.”

⁹ Yesuli eyout manda wiñdiñ embi yousimbi enguk, “No en pawañnat endi mandana nandîmbi tike-kiliñ eukak.”

¹⁰ Tîmbi amatam kîmîn gitik endi ña-taleumbi, Yesu, gwañgwañii 12 gitâ nosii dîwin nîsîngan pakliñ. Papi, eyout manda gitik eñguk wolok kusasila ni-kaumbi ¹¹ ñîndiñ enguk, “Telak nîtek plon Yambatti amatamñii yambî-dîkñelak wiñ damañgan pat-sembeñ pakuk, gan nak man sînda wakan sanba dakleumbi, kîsi plon kîmit-talelet. Gan amatamdi nokok giñgit nîm inda-taleañ enda wakan nak nandînandî gitik wiñ eyout mandalîngot eni-daut ti-semlet. ¹² Windiñ tîmbambi, endi deimbi kañ, gan nîm ka-dakleañ, ba pawanjî kîmîpi nandañ, gan nîm nandî-dakleañ. Endi ka-nandî-dakleneliñda, gînanji tambaneumbi, Yambatti yomjî kîndem bi-semek.”

¹³ Tîmbi Yesuli yousimbi eni-kañbi eñguk, “Eyout manda sanît wolok kusei nîm nandî-dakleañ ba? Wiñdiñda eyout manda gitik nîtek nandî-taleneliñ? ¹⁴ Nandañ! Ama nana mînjip kotak endi Yambattok manda e-kolî pilak. ¹⁵ Mînjip telak plon pilak wolok walan ñîndiñ: manda wiñ nandumbi, gînanji gînañ piumbi, Satañdi platikan bi manda yapma tike-semjak. ¹⁶ Ba mînjip kwet kawatgot plon pilak: endi manda wiñ nandîmbi nandî-koñgom tîmbi nandî-dasiañ. ¹⁷ Gan manda wiñ gînanji gînañ kakai nîm tilakta, nain dumangangot tike-kuañ. Giñgit mandala tîmbi milap ba kanjik endok plon indaumbi, endi platikan sîñik pipimbi biañ. ¹⁸ Ba mînjip koselek mînjip boñgîpsinan pilak: ama dîwin manda wiñ nandî-taleañ, ¹⁹ gan kwealakol milap, ba mînem kwiliñkwili wolok nandî-koñgom juluñgan, ba nepek kusei kusei dîwisi wolok galkti gînanji tokñeumbi, manda nandîmbi, platik kamalaumbi, bien nîm indalak. ²⁰ Ba mînjip kwet galk plon pilak wolok walan wiñ ñîndiñ: ama endi wakan manda nandîm kasilembi tike-kuañda, bien ep tiñdîñji plon inda-ta-ñâlak: dîwindi lakat, dîwindi kambak asup, dîwindi asup sîñik laliañ.”

Yambattok mandalî telak nîtek plon bien indalak

²¹ Tîmbi Yesuli Yambattok mandala ñîndiñ enbi eñguk, “Ama noli sipala it gînañ tike-lombi, kambotti tapliwîk ba pipat doundou kapmainan kîmilek ba? Nîm a! Endi it gînañ tike-lombi, indangan kîmîlimbi kolî salewîk. ²² Wolok tuopgan manda gitik pat-sembeñ patak wiñ eu inda-daklelok. Tîmbi nepek gitik wiñ-taplîñgîlîñ patak wiñ tîmbi inda-daklelok. ²³ No en pawañnat endi mandana ñîn nandîmbi tike-kiliñ eukak.”

²⁴ Yesuli wiñdiñ embi enguk, “Pawanjî manda nîtek nandañ wiñ nandîmbi tike-kiliñ enekaliñ. Manda nîtek nandîmbi tañgoneañda, Yambatti wolok tuopgan nanandî sambi, nombo yousimbi sami-sîñik taukak. ²⁵ Neta, no endi nanandî Yambatti mînguk wiñ tike-kulakta, endok nanandin wiñ tîmbim wopum daukak. Gan no endi nanandî wiñ nandî-kînnembi nîm tike-kulakta, nanandin palimlak wiñ apma tike-ñîmîumbi, silak palekak.”

Yambatti telak nîtek plon giñgitñii yambî-dîkñeumbi inda-sata-tañ

²⁶ Tîmbi Yesulî yousîmbi enguk, "Yambattî enlok gîñgîtñii telak nîtek plon yambî-dîkñeumbi inda-sata-tañ, nak wolok plon eyout manda no ñîndîñ sanba nandîwît: ama nolî kena gînañ nana mînjîp kot-tî-kot-tî-tilak." ²⁷ Kot-talembi, ilan ñâmbi, tim sandap dou-mîlat-ta-kuumbi, mînjîp walî bendî-wopum dambi, mîndîñ lambîlak. Gan telak nîtek plon lambîlak wîn en nîm nandîlak. ²⁸ Kwet en kena tîmbîmbi, bien indalak. Dama mîndîñ lambî-indaumbi, sap kîmîlîmbi, siñgi kandañ bien indalak. ²⁹ Bien gîlita-taleumbi, epep nain indaumbi, ama walî bien ep mîlak."

³⁰ Yesulî yousîmbi enguk, "Yambattî telak nîtek plon enlok gîñgîtñii tîpet sînik wîngan yambî-dîkñeumbi inda-sata-tañ? Kusei wolok plon nîndî eyout manda nek enambi dakleutak?" ³¹ Yambattok kikesipmîn wolok bendîmbendîn wîn wambiñ mînjîp nomîk. Mînjîp wîn tipnam sînik, mînjîp dîwîn kena gînañ kokañ wîn wolok tuop nîm. ³² Kwet plon kotnambi, lambî bendî-wopum dambi, yaya dîwîn gitik wîn yapma klelak. Kii gayam wopumgan tîmbîmbi, monîktî kîndem wolok plon isî tîmbi, pîtiñ patnelîñ."

³³ Yesulî manda eni-ta-kumbi, eyout manda wandiñ asupgan eñguk; wîn amatam nandinandînjîlok tuop enbi, ³⁴ kwapmeñgan eyout mandalîñgot enîlîñguk. Gan eyout manda wolok bien gwañgwañii nîsîñgan palîmek e-dakle-ti-semliñguk.

Yesulî gembîn gwañgwañiila daut semguk

Yesulî sasale git tuk enbîmbi, kîlp eñgîmîk

³⁵⁻³⁶ Sandap wolonda kwet kîlîm eumbi, Yesulî kîkeñ plon pipapi, gwañgwañiila enbi eñguk, "Nîndî tuk guañ dîkñembi, dat kandañ ñâna." Eumbi, gwañgwañiili ama kîmîn gitik yambimbî, kîkeñ plon lombi, Yesu joñgo nañgîpi, tuk tambon kandañ ñañgîlîñ. Tîmbi ama dîwîndî kîkeñjî tîkembi, ep klembi ñañgîlîñ. ³⁷ Ñañlîmbi, sasale wopungandi kusei kîmîpi, tuk pendîlî mîlapi, kîkeñjî gînañ pîumbi tokñeup tîñguk. ³⁸ Gan Yesulî joñgo wîñgan kîkeñ temik siñgi kandañ kumba gembâ kîmîpi dou-pakuk. Tîmbi gwañgwañiili tîmbi sîlikñembi ñiñgîlîñ, "Nînîndaut. Tuk guañ gînañ pînepi tamîñ. Wîn nîm nandî-nîmlañ ba?" ³⁹ Nîmbîmbi mîlapi, sasale nî-ñombîmbi, tuk guañda ñiñguk, "Gitak! Busukñane!" Eumbi, sasaleli kîlp eumbi, tukti busukñembi pakuk.

⁴⁰ Tîmbi Yesulî gwañgwañiila enguk, "Neta gembînjî pîlak? Nîtektâ tîmbi, nakîta kuañ, gan gama nîm nandî-kîlîk ti-nameña?" ⁴¹ Eumbi, dambe taletalet tîmbi, nîsîñgan e-nandîtîmbi eñgîlîñ, "En ama nîtnein, ñâla sasale git tuk guañdî man tañgoneamîk?"

5

Yesulî eumbi, yal kolan asup endî bit gînanjî gînañ pîñgilîñ

¹ Tîmbi Yesu gîta gwañgwañii endî tuk guañ dîkñembi, tambon kandañ, Gelasa amatamdox kwelan, ñâ-a-tomgîlîñ. ² Tombi, Yesulî kîkeñ bimbi, kwambiñ loumbi, ama no yal kolannat amasumnan pakuk endî yambîmbi Yesuloñ bîñguk. ³⁻⁴ Ama wîn toa kwambîñ ba aindî kii kesi nain nain im-mañgîlîñ, gan ama nolî endok gembîn tîke-piuktok tuop nîm. Endî toa pat-tîmbi dîkñeumbi, ain wîp mîndî-palîmbi pa gloliñguk. Tîmbi endî sañan daumbi, kii kesi toa ba aindî nombo imnelliñdok tuop nîm kaañgîlîñda kak biumbi, sumnan dou-mîlat-pat-tîliñguk. ⁵ Tim sandap tuop endî sumnan ba kwet jañgin plon papi, kwawa wopum tîmbi, kawattî siñgin gwîlap wîpi dombîmbi pa kuliñguk.

⁶⁻⁸ Ama endî wakan mayañgan ipi, Yesu kañbi, endoñ woñep bîumbi ñiñguk, "Yal kolan, dîk ama gînañ nanin poñau!" Nîmbi nî-gîngîneumbi, bî-tombi, kesinan mîlelem ti-ñîmbi, kwambîñgan kitîmbi ñiñguk, "Yesu, Yambar Loloñ Sînk endok Nîñâñ, dîk nek ti-namepi bîlañ?" Nak Yambattok koi plon ganlet: dîk kena gîm nîm namekañ." ⁹ Nîmbîmbi, Yesulî "Koka nin?" nî-nandumbi tambane-nîñguk, "Kotna Kîmîn Gitik. Nîndî asupgandi kuamîñ, ñâla." ¹⁰ Endî wîndîñ embi gîngîneumbi ñiñguk, "Nîndî kwet ñîn bineñdok nîm nîn-mulekañ." ¹¹ Tîmbi kamañgan bit asup kîmîn wopumgandi kloñnan kumbi, kwet mina-pakîlîñ. ¹² Wîndîñda yal kolan endî Yesulî nandî-semumbi, bit gînanjî gînañ pîneliñdok nî-nandîñgîlîñ. ¹³ Nî-nandumbi nandî-semum ama gînañ nanin lambî poñambi, bit gînanjî gînañ pîñgilîñ. Pîumbi, bitti kloñnan woñep pîmbi, kwet bambalan jilopi, tuk guañ gînañ pîñgilîñ. Bit lakat nîm, 2000 netepek gitik endî pîmbi, tuk nam kîm-taleñgîlîñ.

¹⁴ Tîmbi bit kauli-dîkñe ama endî pîmbi woñep ñâmbi, ama it kwelan ba kenanjî gînañ pakîlîñ tuop kasat ti-semgîlîñ. Ti-semumbi, endî nepek nek indañguk wîn kanelîñdok bîñgîlîñ. ¹⁵ Bîmbi, Yesuloñ tombi, ama kañbi ka-nandîñgîlîñ wîn: ama yal kolan kîmîn gitiknat kuñguk endî gînañ nanandîn tombîmbi, dasindasi kîmîpi, busukñanengan pipakuk. Amatamđi daut gitikñin wî kañbi mîsîñgîlîñ. ¹⁶ Nepek ka-nandî-tiñgîlîñ endî

ama yal kolannat kuñguktok plon ba bittok kandañ nepek indañguk wolok kasat ti-semgiliñ. ¹⁷ Kasat wín nandi-talembi, winasili wolongan Yesulí kwesi wín bim ñawiktok ni-nandi-timbimbi nandi-semguk.

¹⁸ Tímbi Yesulí kíkeñ plon loñtilimbi, ama yal kolan kle-kolimguk endi kle-ñawiktok ni-nandi-tiñguk. ¹⁹ Gan Yesulí ním embi niñguk, “Dík ika kwekanan ñambí, nokai gitá kuñipi, Wopumdi telak nítek plon blan ti-gambi nandi-gambi, nepek wopum ti-kindem da-gam-talek wolok kasat ti-semekañ.” ²⁰ Eumbi, ama wali it kwt 10 wolok kandañ ñambí, kusei kímiipi, Yesulí nepek ti-nímguk wolok kasat ti-sem-kuumbi, amatam gitikti nandimbí nandi-gitip gitip tiñgiliñ.

Yesulí wembe sembisembin git tam jimbatalat ep timbi kindem dañgimik

²¹ Tímbi Yesu git gwañgwañii endi kíkeñ plon lombi, bindambo tuk guañ díkñembi, tambon kandañ ña-tomguk. Tombi, tuk baliliñnan palñtilimbi, amatam asupgandi endoñ bímbi, kímin tiñgiliñ. ²² Tiñtilimbi, it kiayau kauli-díkñie ama no koi Jailus endi bímbi Yesu kañbi, kesinan milelem tímbi ²³ diñgunembi ni-kukulembi eñguk, “Wembana tipmínam endi sembupi tilak. Ñala dik kindem bímbi, kíkal endok plon kímilimbi, kindem dambi palen.” ²⁴ Nímbi nandimbí, en gitá ñañguk.

Ñañtilimbi, amatam kímin wopum endi kle-gimbupi, tambo kle-kot-tiñipi ñañgiliñ. ²⁵ Endok boñgipsinan tam no ñañguk, endi tamdok jímbat ti-ta-kuumbi, gwílat 12 tiñguk. ²⁶ Tímbi gwasap ama asupti gwasap kusei kusei miúmbi wali miłap yousi miúmbi, siñgi gawat wopum sínk nandimbí kuñguk. Tímbi kena tiñgiliñ wolok tuan miñem kwílikwíli palimguk gitik wín em-taleñguk, gan jímbali ním pañgitañguk. ²⁷⁻²⁸ Tam endi wakan Yesulok giñgit nandilíñgukta tímbi niñdini kímit-nandi-tiñguk, “Nak dasindasingot tike-kautetta, gumañ kindem dautet.” Wíndiñ nandimbí, amatam kímin gitik ñañgiliñ boñgipsinan Yesulok siñgi kandañ ñambí, dasindasin tike-kañguk.

²⁹ Tíke-kaumbi, wolongan wekaili kala daumbi, piñgítu pañgita-taleumbi nandilíñguk. ³⁰ Tímbi Yesulok gembín nolí tiañeum nandimbí, wolongan tambanembi eni-nandimbí eñguk, “Nindí dasindasina tike-kalak?” ³¹ Eñtilimbi, gwañgwañii liñgiliñ, “Kalañ: amatam kímin gitiki gep kle-gimbupi tambo kle-kot-tañ. Neta ‘Nindí neplak?’ elañ?” ³² Gan Yesulí ‘Nindí sínk nep mík?’ wín ka-daklewiktok yambí-ta-ñañguk. ³³ Wíndiñ tímbimbi, tam endi piñqítu plon kundit indañguk wala nandi-misimbi, blañblañ tiñipi Yesulok bíñguk. Bímbi, kuañ dombiñnan milelem tiñimbi, enlok kusei eu tawaumbi niñguk. ³⁴ Nímbimbi, Yesulí niñguk, “Wembe, nanandí kwambindañgala kindem dalañ. Miłapka taleumbi, waleñgo kindem daumbi, ña kindemgot kuukañ.”

³⁵ Yesulí tam manda wíndiñ ni-paliñtilimbi, it kiayau kauli-díkñelok ilnan nanin ama diñwin manda tike-bímbi, nosi kañbi niñgiliñ. ‘Wembañga ip sembilak. Ñala endaut amalí sílakan nektok ikanan kesit gawat ñauakut?’ ³⁶ Gan Yesulí manda wín nandi-kímnembi, kauli-díkñelañ niñguk, “Ním misiwiñ, sílak nandi-kílik ti-nami-ta-ñaúkañ!” ³⁷ Wíndiñ embi, amatam gitá gwañgwañii diñwín en ním kleneliñdok eni-kímisiip tísembi, Petlo, Yakobo gitá kwayañ Yoane endiñgot yanañgípi ñañguk. ³⁸ Ñambí, kauli-díkñelok ilan tombi, amatam kímin gitigili ba mano kulim tímbi kut-palimbi yambíñguk. ³⁹ Yambí-nandimbí, it ginañ lombi enguk, “Síndí nekta gitigili wopum tímbi kut-pakañ? Wembe nín ním sembík, endi sílak dou patak.” ⁴⁰ Wíndiñ eu nandimbí, kolan kwalepgiliñ.

Gan Yesulí amatam gitik ep kleum pawan piumbi, wembe meñ beu gitá gwañgwañii tipet git no wín yanañgípi, wembe pakuknan loñguk. ⁴¹ Lombi, wembe kii tíkembi, nísiłok manda plon “Talita kumi” niñguk, wín niñdiniñ, ‘Wembe tip, miłat ganlet.’ ⁴² Eumbi, wolongan wembe wali miłapi, ñañambit tiñguk. (Wembe wolok gwílat 12.) Tímbi amatam wolok pakiliñ endi nepek wín ka-sílikñembi, nanandinji ním nandi-dakleñgiliñ. ⁴³ Tímbi Yesulí kasat ama diñwínda ním enneliñdok kímisip kwambín tísembi, wembe wín nana miúmbi nambektok enguk.

6

Nasalet nasili Yesulok gembínla nandum tlal tiñguk

¹ Tímbi Yesulí kwet walinin ñambí, gwañgwañii gitá il kuseinan ñam pakuk. ² Pakap, Sabat patnandí nain indaumbi, it kiayu ginañ lombi, kusei kímiipi, amatam eni-daut ti-semumbi nandiñgiliñ. Tímbi asupti nandi-gitip gitip tímbi eñgiliñ, “Ama sílanin ñalí manda gitiliñ denanin inda-ñimíñguk? Nanandí wopuwopum ñin inda-ñimíñguk wín netepein sínk? Ba kundit tiñdin walán wín engano sínk?” ³ Endi it tiñdi ama sílanin wín! Malialok niñaoñ, ba Yakobo, Jose, Juda gitá Simon, endok dasi. Tímbi wiwii endi nín gitá kuañ.” Wíndiñ embi nandi-ñimíum pi-sínk tañguk. ⁴ Tímbi Yesulí enguk, “It kwet diñwín

endì plofet ama nola nandum lolon tìlak, gan ilnan nasì ba nolii ba wekal kusipñii endì ka-misi-ti-nìmañ."

⁵ Wìndiñ tìngiliñda tìmbi, kundit engano tìmbepi nandum mìlataumbi, sìlak ama jìmbasat tìpet sìnìk kiilì ep kaumbi, kìndem dañgiliñ. ⁶ Tìñipi nandiñguk, "Nekta sìnìk tìmbi, kenanala nandum tlal tìlak?" Wìndiñ nandiñipi, enì-daut ti-semektok it kwet kle-gìmbut-nìañguk.

Yesuli endok kusei gwañgwañiila daut semguk

Yesuli gwañgwañii 12 kenala eni-mupi, endikñe ti-semguk

⁷ Tìmbi Yesuli gwañgwañii 12 enì-tiañeum bìumbi, kena tìneliñdok ama tìpet tìpet eni-mupi, yal kolan ep kle-semneliñdok gembì emguk. ⁸ Tìmbi enguk, "Sìndì ñanepi, nepek no nìm tìke-ñanekaliñ, toñanjiñgot. Nana ba lìk wìn nìm tìke-ñanekaliñ, ba mìñem kwandai gimin no dasindasinjì ginañ nìm dasinekaliñ. ⁹ Kesisilok gwìlap winda tìkenekaliñ, dasindasi tìpet wì nìm, noñgangoñ dasinekaliñ." ¹⁰ Wìndiñ embi enguk, "It kwet nolok tombìmbi, ama nolì santi-tiañeumbi, endok il ginañ londekamik, it kwet wolok patekamik tuop endok ilnangot dou-mìlat-tì-patekamik. ¹¹ Tìkap it kwet nolok tombìmbi, wìnasili not nìm tì-sambi, mandanjì nìm nandiñekaliñda, yambimbì ñanekaliñ. Ñanepi, kesisi plon kwiliñ sapak wìt-sapleum pìukak. Wìndiñ tìmbimbi, kundit kolan tìngiliñ wìñ ka-nandi-tomnekaliñ."

¹² Yesuli wìndiñ eumbi, gwañgwañiili ñambi, amatam gìnanjì tambanenelìñdok gìñgit manda engiliñ. ¹³ Tìñipi, yal kolan asup ep kle-kot-semgiliñ, ba jìmbasat asup gwasap tullì saple-sembi, ep tìmbi kìndem dañgiliñ.

Elotti Yesulok gembìn nandi-tomguk

¹⁴ Tìmbi Yesulok koi gìñgit pìndì dañgukta tìmbi, ama wapmañ Elot endì bo wìn nandiñguk. Ama dìwìsili Yesula ñìndiñ eañgiliñ, "Yoane, tuk i-sem-i-sem ama en wakan bìndambo kìmnan nanin mìlakuk, wala tìmbi endì kena gembìnat tìmbi kulak." ¹⁵ Ba dìwìndi Yesula "En Elia" eañgiliñ, ba dìwìndi "Endì plofet ama no, plofet ama damanin wandiñ nomìk" eañgiliñ. ¹⁶ Wìndiñ eumbi, Elotti wìn nandiñbi pa eñguk, "Yoane, ama wìñ damañgan natna ewa bim dombum kìmguk, en wakan mìlapi kulak."

¹⁷⁻¹⁸ Elot endì kusei ñìndiñda wìndiñ eñguk: endì bo enlok kwayaan Filip endok tamìn koi Elodia apma tìkeumbi, Yoaneli gìñgit wìn nandiñbi niñguk, "Dìk kwayaañgalok tam matìke-patañ wìn kìmìsìp manda mak delañ." Endì wìndiñ ñìlìñgukta, Elotti bo tamìn nandi-ñìmbi, kena gwañgwañii eni-mulìmbi ñambi, Yoane tìkembì, it kwambibìñ ginañ im kìmìlìmbi pakuk.

¹⁹ Tìmbi Elodialì Yoaneli gimbìt gìnan gìnañ tìke-papi, wìlektok nandiñguk. Gan endì tuop nìm, ²⁰ neta Elotti Yoane tìke-kamaiñguk. Endì Yoaneli nandum ama dìndim sìnìk, Yambattok kena tìndilok ama no tìmbimbi, enda ka-misiñsi e-tì-nìmguk. Tìmbi endì Yoane nì-tiañembi, mandan nandiñguk. Nandiñipi, "Nìtek tìmbet?" Embi, gìnañ tìpet tìmbi nandi-bendi-tilìnguk. Gan endì Yoanelok mandan nandi-koñgom tilìnguk.

²¹ Tìmbi Yoane wìlì kìmbektok telak no Elodiala ñìndiñ inda-ñìmìnguk. Elotti indaindian nain indaumbi, amañii lolon ba ama sañanjiłok telak dama ba Galili kwettok ama biesì ep kìmìn tì-talembi, nana sina wopum tì-semguk. Tìmbi endì kìmìn tìmbi nana na-palìmbi, ²² Elodia enlok wemban endì amaloñ ñìa tombi, dausinan kap tiñguk. Kap tiumbi, Elot git yokñii endì kañbi nandi-kìndem dañgiliñ. Tìmbi Elotti wembe sim niñguk, "Dìk nepek wala ba wala eumbi gametet." ²³ Embi e-kwambibìñ dambi nìñguk, "Nepek wala ba wala eumbi, kìndem gametet. Nak kwet ñìñ ka-dìknelet wala bo eumbi, kìndem tambipi, tambon gametet."

²⁴ Wìndiñ eumbi, wembelì meñloñ ñambi nì-nandiñbi niñguk, "Nak nektok sìnìk eutet?" Eumbi, meñliñ niñguk, "Yoane miti tuk i-sem-i-sem tìnguk endok kumbambla e!" ²⁵ Eumbi, wolongan platik sìnìk ñambi, Elottotì tombi ñìnguk, "Dìk ñìndiñgìtañgan Yoanelok kumbam jawañ plon kìmìpi namìñ!" ²⁶ Eumbi, Elotti nandum kola-sìnìk tañguk. Gan endì yokñiìlok dausinan manda e-kwambibìñ da-ñìmìngukta tìmbi, mandan wìn pi-pìwìktok tuop nìm nandiñguk. ²⁷ Nìm nandi-ñìmlok, gan joñgo nandi-ñìmbi, wolongan enlok kamaikamai ama no Yoanelok kumbam tìke-bìuptok nì-mukuk. Ni-mulìmbi, it kwambibìñ ginañ ñambi, Yoanelok bim dombimbi, ²⁸ kumbam jawañ ginañ kìmìpi tìke-bì wembe mìumbi, meñinli kauptok tìke-ñàm miñguk.

²⁹ Tìmbi Yoane gwañgwañiili gìñgit wìn nandiñbi, it kwambibìñ ñambi, Yoanelok dalandan tìke-ñambi kìndikiliñ.

Yesuli Juda ama 5000 nana ep towiñguk

³⁰ Tìmbi Yesuli gwañgwañii 12 wìn kenala eni-mukuk endì undane-bìmbi, enloñ kìmìn tìmbi, kena tìngiliñ ba gìñgit manda enì-daut ti-semgiliñ wolok kasat gitik tì-nìmgiliñ.

³¹ T̄imbi amatam asup s̄inik wal̄ yousiyousi ūañambit t̄-palimb̄i, Yesu git̄a gwañgwañii endi nana tuk nanelñ̄ndok nandiñgiliñ, gan nain no n̄im inda-semguk, wala t̄imbi Yesuli enguk, "B̄iumbi, n̄inigangan kwet ama n̄imnatnan ñana! Nain duman wandiñ ña-kunambi, siñginj̄ busukñ̄newin." ³² W̄indiñ eumbi, endi kikeñ plon lombi, n̄isigangan tuk guañ d̄ikñembi, kwet ama n̄imnat t̄imbi dumalanelñ̄ndok ñañgiliñ. ³³ Ñañt̄limbi, amatam asupti yambimbi yamb̄i-nandi-tomgiliñ. T̄imbi amatam it kwet tuop nanin b̄iñgiliñ endi bo kesit̄ woñep ñambi, Yesuli ñanepi nandiñgukan dama ña-tomgiliñ.

³⁴ T̄imbi Yesuli wolok ña-tombi, kikeñ plon nanin piñipi, amatam kimin wopum yambimbi, gñañli ñinditñ nandiñguk, "Sipsip yamb̄i-dikñenj̄ n̄imnat nomik tañ." W̄indiñ yamb̄i-nandiñmbi, blan ti-semibi, kusei k̄imipi, nepek asup eni-daut ti-semguk. ³⁵ Eni-daut ti-semumbi, maim daut ip pi-sembepli t̄iñgukta t̄imbi, gwañgwañiliñ endoñ biñmbi niñgiliñ, "Ñin kwet ama n̄imnatnan patnambi, maim daut ip piupi titlak. ³⁶ Wala d̄ik amatam eni-mulimbi, it kwet ba it jala ñasiñgan pakañnan wolok ñambi, nananj̄ tua nambit." ³⁷ Eumbi tambane-enguk, "S̄ingan nana ep towiut!" Eumbi nandi-piasat t̄imbi niñgiliñ, "Dik nek elafñ? Nindit ñambi, minem nek ñañl nana tuam b̄imbi emneñ? Minem 200 wolok tuop n̄im!" * ³⁸ Eumbi enguk, "S̄inlok nana nitek pat-samlak ña kawit!" Eumbi ña kañbi undane-bimbi niñgiliñ, "Plaua kit tambongot tim tuk gaut tipetgot pat-nimlak."

³⁹⁻⁴⁰ Eumbi, Yesuli amatam kli kindem plon samba sambat pipatnelñ̄ndok enbimbi, d̄iwind̄ 100, d̄iwind̄ 50 w̄inditñ pipakilñ. Pipalimb̄i, ⁴¹ Yesuli plaua kit tambon git̄a tuk gaut tipet wiñ epmbi, kunum plon dei loumbi, Yambat we ñimnguk. We ñim-talembi, plaua ombimbi, gwañgwañii em-ta-ñäumbi, endi bo t̄ike-papusenembi, amatam emgiliñ. T̄imbi Yesuli tuk gaut tipet wiñ w̄inditñgot ep danbimbi, amatam git̄ikkā emumbi, ⁴² git̄ikkand̄ nañbi na-tokñeñgiliñ. ⁴³ W̄indiñ t̄imbimbi, plaua ba gaut wiñ na-tlatlap tim biñgiliñ wiñ ep dasiumbi, sandit̄ lik 12 tokñeñguk. ⁴⁴ Amatam nana nañgiliñ endoñnan namin analok kunakunasit̄ wiñ 5000.

Yesuli tuk guañ plon ñañguk

⁴⁵ T̄imbi wolongan Yesuli gwañgwañii eni-giñḡinembi, kikeñ plon lombi, tuk guañ d̄ikñembi, Betsaida it kwelen damandama ñanelñ̄ndok eni-mukuk. Eni-mulim ñañt̄limbi, Yesu en amatam isinan eni-mulepi pakuk. ⁴⁶ Papi eni-mut-talembi, n̄imolo t̄imbektok kwet jañgnan loñguk.

⁴⁷ T̄imbi kwet kilim eumbi, gwañgwañilok kikeñd̄ tuk guañ boñḡpnan ñañt̄limbi, Yesu en engan kwambifinan papi, ⁴⁸ yambimnguk wiñ: sasaleli ñañgiliñ kandañ biñgukta, kikeñ plon papi tuk kindit-tlalimb̄i yamb̄iñguk. Kwet gama n̄im salañlimbi, Yesuli tuk guañ plon kesiti ñambi ep t̄imb̄i dumalambi, yapma kle-ñäupi nandiñguk.

⁴⁹⁻⁵⁰ T̄imbi gwañgwañi: Yesu tuk guañ plon biñmbi kañbi, "Walen tip no kamitñ" w̄inditñ k̄imit-nandiñgiliñ. Endi git̄ikkand̄ en kañbi misimbi, gemb̄inji p̄umbi, kwawa t̄iñgiliñ. Gan Yesuli manda embi enguk, "Ñin natna ya, simbasit̄ busukñ̄neumbi n̄im misineliñ." ⁵¹ W̄indiñ embi, kikeñ plon loumbi, sasaleli kilp eumbi, ka-silikñembi nanandinj̄ n̄im nandi-dakleñgiliñ. ⁵² Ginañ kwambifñ kuñgiliñda t̄imbi endi Yesuli plauali kundit engano t̄iñguk wolok kusei n̄im nandi-tomgiliñ.

Yesuli amatam nandi-kilik ti-nimñgiliñ ep t̄imbi kindem dañguk

⁵³ Tuk guañ d̄ikñe-talembi, Genesalet kwelan tombi, kikeñ t̄ike-kwambinda-koliñgiñguk. ⁵⁴ T̄imbi kikeñ plon nanin piñmbi, wolongan amatam Yesu ka-dakleñgiliñ endi ⁵⁵ it kwet tuop woñep ñambi, kusei k̄imipi, j̄imbasat tañgo plon ep k̄imipi, Yesuli wandiñ ba wandiñ ñañguk tuop nandiñmbi, endoñ ep biñgiliñ. ⁵⁶ Endi it kwet tip ba wopum ba it jala nolok ba nolok ñäumbi, amatamdi j̄imbasat endoñ ep biñmbi, ini plon yapikñiliñ. Yapipi ni-nandi-t̄imbi, dasindasin kusipgot t̄ike-kanelñ̄ndok nandiñmbi ni-nandiñgiliñ. T̄imbi nandi-semum t̄ike-kañgiliñ tuop kindem dañgiliñ.

7

Yesuli nepek nek ñali Yambattok dainan ama t̄imbi kolalak wala eni-dakleñguk

¹ T̄imbi Falisi ama git̄ endikñie manda nandi-tale ama d̄iwin Jelusalem nanin biñgiliñ endi biñ Yesulon k̄imñ t̄iñgiliñ. K̄imñ t̄imbi ² kañgiliñ wiñ: Yesulok gwañgwañii d̄iwin endi sosilok telak nandi-kimnembi, k̄isit̄ n̄im wilipi, nana silak ep nambiñmbi yambimngiliñ. Yambimbi nandum tuop n̄im ti-semguk. ³ Neta, Falisi ama git̄ Juda ama dindim kuneiñ nandañ endi git̄ik sosilok ep t̄indinj̄ ep kwambifñ dambi kuneliñndok eni-daut ti-semañ. Ep t̄indi no wiñ endi kisi n̄im wilikañda, nana n̄im nañ. ⁴ T̄ikap endi k̄imili tuannanan ñambi bañ, nain wolonda tuk n̄im iyañda, endi nana n̄im nañ.

* 6:37: Minem denali 200 wiñ kena nain 200 wolok tuan.

Endi Yambattok dainan kïndem patneliñdok jawañ kambot gitä nepenepek diwîn no pat-wiliñkañ, ba sosilok ep tîndi wandiñgot diwîn asupgan kîmit-klembi tañ.

⁵ Wîndiñda Falisi ama gitä endikñe manda nandi-tale ama endi Yesu ñindiñ ni-kañgilin, “Nitekta tîmbi, gwañgwañgaili sosilok ep tîndi nim kîmit-klembi, kisi nim wilipi nana nañ?” ⁶ Niakaumbi enguk, “Ama man manbenji tipelet! Eu inda manda no plofet Aisaiali youkuk wîn sindok juluñtisilok kusei inda-dakle-kiliñ elak. Yambattok manda wîn ñindiñ youyoulin patak, ‘Amatam ñoli manjiliñgot kotna tike-loañ, gan ginañ nanandinjili mayañgan sînik patak.

⁷ Endi manda nandi-kîmnembi, ama silanindok nandinandi eni-daut tî-semañ.

Wîndiñda endi kap nimolo tîmbi nani-kïndem da-tañ wîn silanin.’

⁸ Manda wolok tuop sindi Yambattok endikñe manda bimbi, amalok ep tîndinji tike-kwambibñ dambi kleañ.”

⁹ Tîmbi Yesuli yousimbî enguk, “Sindi sosilok ep tîndinji kîmit-kleneliñdok nandimbi, Yambattok endikñe mandan wiłambane-kokotok kundit ti-kïndem dañ. ¹⁰ Neta, Moseli manda ñindiñ embi youp biñguk patak, ‘Dîk meñga bekala nandum lolon tîmbekak’, ba ‘No en meñ beula manda eni-suombat-tîlakta, wilî kimbekak.’ Moseli wîndiñ eñguk, ¹¹ gan sindok kandañ wîn ñindiñ sînik: ama no meñ ba beula ñindiñ nilak, ‘Nepek nek pat-namlak wîn Yambat miuptok e-kwambibñ dañgut, wala tîmbi gep kîmillettok tuop nim.’ Endi wîndiñ nimbiñ, ¹² sindi kîmisip ti-ñiñbi ñindiñ niañ, ‘Dîk meñga ba beka biñdambo nim tike-kîmilekañ.’ ¹³ Wîndiñgango sindi sosilok ep tîndinjiла yanañip piñipi, Yambattok endikñe manda tîmbi lakatalak. Tîmbi sindi kundit kolan wandis asupgan pat-tañ.”

¹⁴ Tîmbi Yesuli bindambo amatam kiti-sembe enguk, “Sindi gitikkân mandana ñin nandimbi nandi-kiliñ ewit. ¹⁵⁻¹⁶ Nepek gitik nambimbi minjipsi ginañ pilak wali sep tîmbi kolauptok tuop nim. Gan nepek ginanji ginañ papi lambi-lamitak wali mek sep tîmbi kolayañ.”

¹⁷ Tîmbi Yesuli amatam kîmin gitik yambimbi, gwañgwañi gitä it ginañ lo-pakuk. Palimbi, gwañgwañili eyout manda eñguk wala ni-kañgilin. ¹⁸ Ni-kaumbi enguk, “Sindi wîndiñgot nanandinji nimnat bek? Nana walau kusei kusei nambimbi, minjipsi ginañ pilak wali sep tîmbi kolauptok tuop nim. Wîn nim nandañ ba?” ¹⁹ Nepek wandiñ wali amalok ginanji ginañ sînik. Wali tem meñ ginañ pîmbi, temdok telak plon diñdingan ñambi, tem koñ ginañ pilak.” (Yesuli wîndiñ embi, nana gitik Yambattok dainan kïndem gitikgot embi eni-dakle-ti-semguk.)

²⁰ Tîmbi Yesuli yousimbî enguk, “Nepek amalok ginanji ginañ papi lambi-lamitak wali biañgan ep tîmbi kolayañ.” ²¹ Nekta, wîn amalok ginanji ginañ nanin sînik nanandi kolan wali lambi-lamitak ñindiñ tañ: endi telak joñgo kuañ, ba kumbu tañ, ba ama yandip kîm-tañ, ba tam ba wapat nolon kumbu tañ, ²² ba ka-galkta tañ. Wîndiñ tîmbi, tîmipmîle kusei kusei tañ. Tîmbi endi not juluñt tañ, ba singi misi ba mayek nimnat sasaleañ, ba not ka-gimbît tañ, ba manda winjît eañ, ba nîsila nandum lolon tîlak. Wîndiñ tîñipi, nandi-kamalamambi kuañ. ²³ Nepek kolan gitik wali amalok ginanji ginañ papi lambimbi lamitak wali biañgan Yambattok dainan ep tîmbi kolayañ.”

Yesuli enlok kusei ama diwînda daud semguk

Yesuli Fonisia tam no endok wembanlok ginañ yal kolan nîkleñguk

²⁴ Tîmbi Yesuli miłapi, gwañgwañi git Judi amatamdoq kwet bimbi, Tail it kwet kandañ ñambi, silak pat-nandi-tîmbepi it nolok ginañ lombi, amali en wandiñ patak wîn nim nandi-nîmneliñdok nandiñguk, gan endi pat-sembekek tok tuop nim. ²⁵ Nim sînik. Wembe no yal kolannat endok meñliñ ‘Yusu wandiñ patak’ nandimbi, wolongan endoñ bimbi, kesinan miilelem tîmbi, ²⁶ diñgunembi, wembanlok ginañ yal kolan kle-ñiñmektok ni-gîñgiñneñguk. Tam wîn endi Judi tam nim. Endi Fonisia nanin, Silia kwelan indañguk, ²⁷ wala tîmbi Yesuli ñindiñ niñguk, “Gwañgwa bisat endi nana dama na-tokñenekaliñ. Nim kañbi, endok nana wîn yapma tîkembi, kamotta ep kot-semneñ.” ²⁸ Eumbi, tamdi tambane-niñguk, “Wopum, biañgan elañ. Gan gwañgwa bisat endi nana nambimbi diç kwelan pilak wîn kamotti naañ.” ²⁹ Eumbi, Yesuli nanandi kîlikitñlok kusei ka-nandi-tombi niñguk, ‘Dîk wîndiñ elañ, wala tîmbi kïndem a, ñau! Yal kolan endi wembañga ip kambimbi ñalok.’ ³⁰ Eumbi, ilnan ñambi kañguk wîn: biañgan yal kolan wali wemban kak ñaumbi, ipal plon pat-nandi-tînguk.

Yesuli ama kaman no tîmbi kïndem dañguk

³¹ T̄imbi Yesul̄ gwañgwañii git Tail it kwet kandañ piñambi, Saidon it kwet d̄ikñembi, Dekapolis kandañ ñambi, Galili tuk guañnan tomguk. ³² Tombimb̄i, ama no nañgip b̄imbi, Yesul̄ kii endok plon k̄imilektok n̄-nandíñgilin̄. Ama wolok pawañ sipsipm̄in, t̄imbi man manben miłap, manda d̄indim ewiñtok tuop n̄im.

³³ T̄imbi Yesul̄ amatam k̄imín gitik w̄in yambimbi, ama w̄in t̄ike-nañḡpi ña niisetkan pakim̄ik. Pal̄in̄ipi, Yesul̄ kii niñan t̄ipetti endok pawañ ḡinañ sua embi iw̄it suambi, man manben t̄ike-kañguk. ³⁴ T̄ike-kañipi, kunum plon dei lounbi yayakñembi, enlok mandan plon "Efata" eñguk, w̄in "Dik tom!" ³⁵ Eumbi, ama wolok pawañ tombimb̄i, man manben salaktaumbi, kusei k̄imipi, manda d̄indim nandimbi eñguk.

³⁶ T̄imbi Yesul̄ amatamda kasat w̄in n̄im eu satawiñtok enbi, k̄imisip kwambim t̄isemguk. Nain asup k̄imisip wandiñgot ti-semliñguk, gan n̄im, endi giñgnembi pa eu satañguk. ³⁷ T̄imbi kasat w̄in nandíñgilin̄ endi biañgan nandisilñembi eñgiliñ, "Kundit gitik ti-kulak w̄in k̄indem gitikgot. Endi ep tiñmbimbi, pawanji kaman endi bo nanditomañ, t̄imbi manj̄ galigilin̄ endi manda eañ."

8

Yesul̄ amatam 4000 nana ep towiñguk

¹ T̄imbi nain wolonda b̄indambo amatam k̄imín wopum nol̄ Yesu git̄a papi, nananj̄ taleumbi silak pakiliñ. Pal̄imbi, Yesul̄ gwañgwañii ep k̄imín t̄imbi enguk, ² "Amatam nain tipet git̄ no nakita papi, nananj̄ taleumbi, blan ti-semlet. ³ Tiñkap nak silak isinan eni-mulam ñanetañda, telak boñgipnan daus̄ diman t̄imbimbi k̄im-katap t̄inelin̄. Diw̄in nol̄ kwet mayañḡan nanin b̄imbi." ⁴ Eumbi tambane-niñgiliñ, "Kwet ñolok it kwet niñnat. Niñd̄ nana tuop denanin tiñkembi ep towinetam-iñ?" ⁵ Eumbi eni-kañguk, "S̄inlok nana niñtek pat-samlak?" Eumbi niñgiliñ, "Plaua kit̄ tambon tipetgot pat-niñmlak."

⁶ T̄imbi Yesul̄ amatam enbimbi, kwelan pi-pakiliñ. Pipalimbi, endi plaua kit̄ tambon tipet ep papi, Yambat we ñimbi ep tambipi, gwañgwañii emguk. Emi-ta-ñambi, danipapuserembi emneliñdok enbimbi, wolok tuop t̄imbi emgiñliñ. ⁷ Tiñipi, Yesul̄ tuk gaut tiptip tipet siñik pat-semguk wi epbi, Yambat we ñimbi, w̄in bo danipapuserembi emneliñdok enbimbi emi-ta-ñangiliñ.

⁸ T̄imbi amatamdi nana w̄in nañbi na-tlatlap t̄imbimbi dip pakuk w̄in ep dasiumbi, sandiñ lik wopum kit̄ tambon tipet tokñeñguk. ⁹ Amatam nana nañgiliñ w̄in 4000 netepek. T̄imbi Yesul̄ eni-mulim ñaumbi, ¹⁰ wolongan endi gwañgwañii git̄ kiñeñ plon lombi, Dalmanuta kwet kandañ ñañgiliñ.

Yesul̄ gwañgwañii en Mesia t̄imbi dakleñguk

Yesulok kusei gama n̄im nanditomgiliñ

¹¹ T̄imbi Falisi ama endi Yesu tue-kambi ti-ñimnepi endoñ b̄imbi, en git̄a e-taña-tambit t̄imbi giñgnembi, Yambatti endok kusei t̄imbi daklewitkot nandimbi, kundit no t̄imbim kaneliñdok niñgiliñ. ¹² Niñbimbi, Yesul̄ ginañi kwambibändanjila nandum miłataumbi enguk, "Neta amatam ñali kundil̄ kanepi eañ? Nak biañgan sanlet: kundit wandiñ no n̄im daut samum kanekaliñ. Niñ siñik." ¹³ Yesul̄ w̄indiñ embi, Falisi ama yambimbi, gwañgwañii git̄ b̄indambo kiñeñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ ñañepi ñañgiliñ.

¹⁴ Ñañipi, gwañgwañili kamalambi, nana no n̄im ep biñgiliñ, gan plaua noñgangot kiñeñ plon pat-semguk. ¹⁵ T̄imbi Yesul̄ nanditomgiliñ moyendi gwañgwañilok ḡinanjiñ ginañi bendi-wopum dawik wala misimbi, molo manda eyout plon k̄imipi enguk, "Siñdi Falisi ama ba ama wapmañ Elot endok plaua k̄imili bendila ka-kiliñ enekaliñ!" ¹⁶ Eumbi, gwañgwañili siñigang "Nana n̄im pat-niñmlaka wala elak bek" embi e-nandi-tiñgiliñ.

¹⁷ T̄imbimbi Yesul̄ w̄in nandimbi eni-kañbi eñguk, "Siñdi nana n̄im w̄in neta e-nandi-tañ? Siñdi kusatna gama n̄im nandimbi nanditomañ bek? W̄indiñ ḡinanji kwambibñ dañguk bek?" ¹⁸ Siñdi dausat, gan n̄im kañ, ba pawanjet, gan manda n̄im nandañ, ba siñdi nanditomgiliñ bek? ¹⁹ Nak plaua kit̄ tambongot w̄in tambipi, ama 5000 ep towiwambi, nambiñ dip pakuk w̄in siñdi sandiñ lik niñtek dasium tokñeñguk?" Yesul̄ w̄indiñ eni-kaumbi, "Lik 12 t̄ina tokñeñguk" niñgiliñ. ²⁰ "Ba nak plaua kit̄ tambon tipetgot wal̄ amatam 4000 ep towiwambi, nambiñ dip pakuk w̄in siñdi sandiñ lik wopum niñtek dasium tokñeñguk?" Eumbi, "Lik kit̄ tambon tipet t̄ina tokñeñguk" niñgiliñ. Niñbimbi, ²¹ ñiñdiñ enguk, "Siñdi kusatna gamañgot n̄im nambi-nandi-dakleañ bek?"

Yesul̄ ama no dai kolan t̄imbi kindem dañguk

²² T̄imbi Yesul̄ gwañgwañii git̄ Betsaida it kwelan ña-tomguk. Tombimb̄i, ama dai kolan no endoñ nañgip b̄imbi, t̄ike-kauptok niñandíñgiliñ. ²³ T̄imbi Yesul̄ ama en kii plon tiñkembi nañgiliñ, it kwet pawañ piñgim̄ik. T̄imbi Yesul̄ ama wolok dai plon iw̄it suambi, kiiliñ endok plon k̄imipi ni-kañguk, "Dik nepekk no kalañ ba n̄im?" ²⁴ Niñbimbi

deimbi eñguk, "E. Nak ama díwín yambíbít. Gan nak yambíwambi, kombalí ñiñ nomík títak." ²⁵ Eumbi, nombo kii dai plon kímiñimbí, dai gembínat deimbi, kíndem dañguk. Kínde daumbi, nepenepek gitik wín ka-dakleñguk. ²⁶ Tímbi Yesulí ama wín it kwelan nombo louptok ní-kímisipbi, díndimgan ilnan ñauktok ní-mukuk.

Yesulí enlok kusei tímberi dakleñguk

²⁷ Tímbi Yesulí gwañgwañii gitá pi-ñambi, it kwet tiptip Sisalia Filipai it kwet wopum kle-gimbupi pakiliñ wandiñ ñañguk. Telak plon ñañipi, gwañgwañii eni-kañbi eñguk, "Amatamdi naka nin sínik pa naniañ?" ²⁸ Eumbi niñgilíñ, "Díwíndi díka Yoane amatam miti tuk i-sem-ta-kuñguk en ganiañ. Tímbi díwíndi díka Elia ganiañ, wín plofet ama damanin endi bindambo indaup een ip wakan bek. Ba díka plofet damanin no pa ganiañ." ²⁹ Eumbi, Yesulí eni-nandimbí eñguk, "Gan sínla naka nin sínik naniañ?" Eumbi, Petlolí manda ñíndiñ tambane níñguk, "Dítna Mesia wakan." ³⁰ Eumbi, Yesulí kímisip tí-sembe, gama enlok kusei ama nola ním enneliñdok enguk.

³¹ Tímbi wolongan Yesulí kusei kímiñipi, Yambattok nanandí kwambíñ Mesia enlok plon ñíndiñ eni-daut tí-sembe enguk, "Amalok Níñan endi mílap ba siñgi gawat kusei kusei inda-ñimektok. Ama biesí, tapma ama biesí git endíkñe manda nandí-tale ama endí kusalí kaumbi, tuop ním tímberi, siñgi wilimumbi wíli kímbekak. Tímbi sandap típet git no tímberi, bindambo kímnan nanin mílalekak."

³² Yesulí wíndiñ eñípi eni-dakle-ta-ñauñguk. Eu dakleumbi, Petlolí engan tiañem ñambi, kusei kímiñipi, manda wolok ní-ñombíñguk. ³³ Gan Yesulí tambanembi, gwañgwañiilok dausinan Petlo ní-ñombímbi eñguk, "Satañ, dík nambi ñau! Dík amalok nanandíngot kletañ, Yambattoñ ním."

Yesulí en kle-kuñgulok manda enguk

³⁴ Tímbi Yesulí amatam kímin wopum wakít gwañgwañii kítí-seumum bíumbi enguk, "Ama no endí nak nep kle-kuupi nandílakta endí enlok nanandín ba galk siñgi wípi, kloñbalí tíke-lo-bembi, nep kle-kuuktok elet. ³⁵ Neta, no endí natnala ba giñgít manda kíndemnalok kuñgun bi-namlak, endí wakan kunumduk kuñguñ taletalén nímnat inda-ñimekak. Gan no endí kwelalok kuñguñ enlok tíke-kímilep nandílakta, endí kunumduk kuñguñ kola-ñimekak. ³⁶ Kola-ñímumbi, kwelalok nepenepek kusei kusei gitik ep kasileñguk wáli nítek tímbi londaúkak? ³⁷ Endí kuñgun kolañguk wín nek ñálí tuambi, bindambo kasileukak? Wín tuop ním.

³⁸ Man ñíndiñgíta Yambat siñgi wilimumbi, yomsiat kuañ, ba díwíndi naka ba mandanala maetambi kuañ. Nain taletalén Ama Sísíñkít díndim añelo yanañgípi, Beulok gembí ba kolsallenat indangan indaukak wolonda endí bo en maeta-ñímgiliñ wín maeta-semekak."

9

¹ Yesulí wíndiñ embi enguk, "Nak biañgan sínik sanlet: Yambatti nain kímkuk wín indaumbi kusei kímiñipi, amatam gitik ini plon gembínat yambí-díkñeukak. Tímbi biañgan ní pakáñ sínđoñnan nanin díwín endí gama kaik kuñgilímbi indaumek kanekalíñ."

Yambat, Mose gitá Elia endí Yesulok kusei tímberi kwambíñ dañguk

² Kena nain kít tampon noñgan taleumbi, Yesulí gwañgwañii típet git no, wín Petlo, Yakobo git Yoane yanañgílimbi, kwet jañgin ombap nolok lombi, wandiñ nísiñgan pakiliñ. Palímbi, gwañgwañiilok dausinan Yesulok siñgin walán tíkileumbi, ³ dasindasín salembi, walalan bien sínik indañguk. Kwelan ñolok ama noli sandum satnin wandiñ tímbektok tuop ním.

⁴ Tímbi gwañgwañiilí plofet ama damanin típet, Elia git Mose, endí indambo, Yesu gitá manda e-nandi-tímberi yambíñgiliñ. ⁵⁻⁶ Yambímbi, kolan mísiumbi, Petlolok nanandín kamalaumbi, "Manda nítek ewít?" embi, Yesula ñíndiñ níñguk, "Níñindaut! Ní pakamíñ wín kíndem sínik. Wala tímbi it jala típet git no mana! Díkok no, Moselok no, Elialok no."

⁷ Tímbi mulukua noli pímbi ep tímberi, Yambatti mulukua gínañ nanin kítíu píumbi enguk, "Ñíne nokoñ níñana noñgan sínik. Nak en ka-galkta tí-ñímel. Síndi endok manda tíke-kwambíñ dambí kunekalíñ!" ⁸ Eumbi, gwañgwañiilí wolongan deimbi kañgilíñ wín: Mose git Elia endí ikan pailímbi, Yesu en noñgan palímbi kañgilíñ.

⁹ Tímbi endí kwet jañgin plon nanin píñipi, Yesulí nepek wí kañgilíñ wolok manda kasat ama nola joñgo ním enneliñdok e-kímisip tí-semguk, kasat wín Amalok Níñan endí kímnan nanin mílalekak wolondamek kíndem eneliñdok enguk. ¹⁰ Eumbi, endí Yesulok manda wín nandí-kwambíñ dambí, nísiñgan "Kímnan nanin mílatmílat wín nítek?" embi e-nandi-tíñgiliñ.

¹¹ T̄imbi endi Yesu n̄-kañbi eñgiliñ, “Kusei nektok endikñe manda nandi-tale amal̄ Elia Mesialok telak dama biuptok pa eañ?” ¹² Eumbi, Yesul̄ Yoane miti tuk i-semta-kuñguk endok plon ñiñdiñ e-youpi enguk, “Elia endi biañgan Mesialok telak dama bimbi, amatam ḡinanji t̄imbi kaitaneliñdok biukak. Gan n̄itekta timbi, Ama Sisinkta bo ñiñdiñ youyoulin patak: endi siñgin gawat kusei kusei bembimbi, amal̄ n̄-t̄ike-pi siniñl̄ tanekaliñ?” ¹³ Gan nak Eliala ñiñdiñ sanba: endi bo ikan biumbi, amal̄ n̄isilok nanandit klembi, manda endok plon youyoulin patak wolok tuopgan nepek kusei kusei kolan ti-ñiñgiliñ.”

Yesul̄ ama gwañgwa no yal kolannat t̄imbi kindem dañguk

¹⁴ T̄imbi Yesu git gwañgwāñii tipet git no endi kwet jañgın bimbi pi-ñambi, gwañgwāñii dīwın pakiliñnan tomgilin. Tombi yambumbi, amatam k̄im̄in wopumdi ep ḡimbupi pakiliñ, t̄imbi endikñe manda nandi-tale ama dīwīndi gwañgwāñii git̄a e-tañan tiñgiliñ. ¹⁵ T̄imbi ama k̄im̄in git̄ik endi Yesu biumbi kañipi, ka-sil̄kñembi, endoñ woñep ñambi, we ñiñgiliñ.

¹⁶ T̄imbi Yesul̄ eni-nandimbi eñguk, “Sind̄ neta e-tañan tañ?” ¹⁷⁻¹⁸ Eumbi, amatam dok boñgipsinan nanin ama nol̄ Yesul̄ ñiñdiñ tambane-ñiñguk, “Endaut. Nak n̄iñana yal kolon nat dik t̄imbi kindem dawiktok nañgipi bit, gan dik nim palauña gwañgwāñgaliñ yal kolon wiñ klelelok enit, gan endi ti nim kañbi biltñ. Yal kolon wal̄ endok man manben t̄imbi galumbi, manda nim pa elak. Nainñin inda-ñiñmlak tuop yall̄ n̄iñana t̄imbi kolakolalok t̄ike-kolimbi pa piłak. T̄imbi man payak lambumbi, man si-gilim dambí, piñgiñ diñdiñ pat-tiłak.”

¹⁹ Yesul̄ manda wiñ nandum miłataumbi enguk, “Nak ḡinañ kwambindanjila kunjiti t̄ilet. Nain n̄itek siniñ nak nombo sin git̄a palambi, nandi-kiliktì ti-namnekalin? Gwañgwā wiñ nokoñ tiłem biwit.” ²⁰ Eumbi nañgip̄ biumbi, yal kolon wal̄ Yesu kañbi, wolongan gemb̄i kopí, kwelan kol̄ piumbi, tiłile-binjat t̄imbiñmbi, man payak lambiñguk.

²¹ T̄imbi Yesul̄ beu n̄-kambi eñguk, “Nain n̄itek siniñ kundit ñiñdiñ ti-ta-bilak?” Eumbi n̄iñguk, “Damañgan gwañgwā tip palimbi inda-ñiñm̄nguk. ²² Nain asup yal kolon wal̄ n̄iñana komba galk ḡinañ ba tuk ḡinañ t̄ike-kolimbi pa piumbi, wili k̄imbektok tuop pat-tiłak. Gan, tiłap dik tuopta, n̄inda blan nandi-nimbi, n̄ip k̄imilekañ.” ²³ W̄indiñ eumbi Yesul̄ n̄iñguk, “Netekta tiłap dik tuopta” nantlañ? Dik nandi: no en nandi-kiliktinat kulakta Yambatti nek inda-ñiñmektot nandiñbilak wolok tuopgan ti-ñiñmlak.” ²⁴ Eumbi, wolongan gwañgwā beul̄ kit̄imbi n̄iñguk, “Nak nandi-kilik ti-gamlet. Gan nandi-kiliktina lakalakañ, wala t̄imbi nep t̄imbi pañgitaawa.”

²⁵ T̄imbi Yesul̄ amatam asupti endok kandañ woñep biñgiliñ wiñ yambimbi, yal kolanli gwañgwā wolok man ba pawañ masip miñguk wakan n̄-ñombimbi n̄iñguk, “Natna gani-sipbi ganlet: poñambí, biñdambo nim undane-bimbi piukañ.” ²⁶ Eumbi, yal kolandi kwawa embi, gwañgwā t̄imbi wopungan gemb̄i kolimbi, yal kolon en bim poñam̄guk. Poñambí, kwelan pi wiñpi, dalandan nomik palimbi, amatam kañgiliñ endofinānan nanin asupti “K̄imlak” eñgiliñ. ²⁷ Gan Yesul̄ gwañgwā kii plon t̄ike-miłalimbi miłapi ikuk.

²⁸ T̄imbi Yesul̄ it ḡinañ lombi, gwañgwāñii git̄ n̄iñgan papi n̄-kañbi eñgiliñ, “Kusei neta n̄indi yal kolon wiñ klenep ti pi kamiñ?” ²⁹ Eumbi enguk, “Yal kolon ñandisi endi n̄imololñgot gumañ ep klelok, nepek nol̄ nim.”

Yesul̄ k̄imbektok manda enbimbi, nain tipet tiñguk

³⁰⁻³¹ T̄imbi Yesu git gwañgwāñii endi wiñanin ñambi, Galili kwet dikñembi ñañgiliñ. Ñañipi, Yesul̄ gwañgwāñii eni-daut ti-semep nandiñgukta t̄imbi amal̄ en wandiñ patak wiñ nim nandi-ñiñmeliñdok nandiñgukta. Ñañipi, ñiñdiñ eni-ta-ñiñguk, “Amalok Niñan en kanjikñii endok kisi plon k̄imilimbi wili k̄imbekak. T̄imbi kena nain tipet git̄ no t̄imbiñmbi, k̄imnan nanin miłalekak.” ³² Gan gwañgwāñii endi manda eñguk wolok kusei nim nandi-daklembi, ni-kaneliñdok misimbi biñgiliñ.

Yesul̄ kuñgulok manda gwañgwāñila eni-daut ti-semuguk

Kiupi kuñgulok manda

³³ T̄imbi ñakap, Kapaneam it kwelan tombi, it ḡinañ lo-taleumbi, Yesul̄ gwañgwāñii eni-nandimbi eñguk, “Telak plon nekta e-tañan tiłñ?” ³⁴ Eni-nandumbi, endi telak plon Gwañgwā nindok boñgipñnan nindí siniñ n̄ip maklembi, dama tiłak?” embi, e-kle-kot-tiñgiliñda t̄imbi, manda nim embi gitakan pakiliñ.

³⁵ T̄imbi Yesul̄ pipapi, gwañgwāñii 12 kit̄-semup biumbi enguk, “Tiłap ama nol̄ telak dama kuupi nandiñlakta, en wakan enla nandum piñbiñ t̄imbiñmbi, nolii git̄ik endok siñgi kle-kumbi, tiłaplainji kuukak.” ³⁶ W̄indiñ embi, gwañgwā tip no nañgip̄ biumbi, boñgipsinan k̄imipi, kiil̄ kamai-papi enguk, ³⁷ “No endi naka t̄imbi gwañgwā ñandingan

no not ti-nimekta, endi nak not ti-namekta. Timbi no endi nak not ti-namekta, nakgot nim a, nin nani-mukuk en not ti-nimek.”

³⁸ Timbi Yoaneli Yesula “Ninindaut” embi nñguk, “Nain nola nñndi ama noli dikok koka embi, yal kolan ep kle-kot-semum kañg+miñ. Gan endi nñndoñnan nanin nim, wala timbi nñndi kimiñsip ti-nimkap nim kañbi biñg+miñ.” ³⁹ Eumbi enguk, “No en kotna embi, kundit gembinan tilak, wandiñ wali nitek plon pañgitambi, platik nani-kolauk? Wïndiñ tñndilok tuop nim, wala timbi nim kimiñsip ti-nimnekaliiñ.” ⁴⁰ Neta, no en nñndok kenanila kanjik nim ti-nimlakta endi nñndok notni tilak.

⁴¹ Timbi no endi Mesialok sambatñii kuañda timbi tukgot giþi samek, enda nak biañgan sanlet: Yambatti plap kena kambakan wandiñ wolok tuan biañgan ombi-nimekak. ⁴² Timbi no endi giñg+tna koi nñmnat ñandin no timbi pip+mbi yom tilakta, en blangandok. Endi kundit kolan wandiñ gama nim tiñlimbi, noli kawat wopum no tiñkembi, bim plon tembi-nimbi, tuk kimbiriñ ginañ munjut-kolim pimbi kimbimda win kindem. Nim kañbi, kundit kolan wandiñ timbi+mbi, Yambatti kinjan miþlap wopum ombi-nimekak.

⁴³⁻⁴⁴ Tíkap kíkalí gep timbi pip+mbi yom tilañda, kíka win dombekañ. Wïndiñ timbi, kíka tambongot kukapi, kuñgu taletalen nimnat ginañ ñaukañ. Nim kañbi, kíka tiþelatkan kukapi, jímbiñdok komba galk taletalen nñmnat ginañ piwíñ. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ba tíkap kesíkalí gep timbi pip+mbi yom tilañda, kesíka win dombekañ. Wïndiñ timbi, kesíka tambongot kukapi, kuñgu taletalen nimnat ginañ ñaukañ. Nim kañbi, kesíka tiþelatkan kukapi, jímbiñnan gep kolí piwíñ. ⁴⁷ Ba tíkap daukalí gep timbi pip+mbi yom tilañda, dauka win gitnei kolekañ. Wïndiñ timbi, dauka tambongot kukapi, Yambattok kuñgu taletalen nimnat ginañ ñaukañ. Nim kañbi, dauka gitik kukapi, jímbiñnan gep kolí piwíñ. ⁴⁸ Jímbiñ wandiñ siñgin gawat taletalen nimnat palekak: wandiñ binem amalok gaumji nañ endi nim kímnekaliiñ, ba kombalí papat kwambiriñ dimbi ei-ta-ñaukak.”

⁴⁹ Yesuli wïndiñ embi enguk, “Siundiþo tiñipi, simu tapma plon kímikañ wali Yambattok dainan tapma timbi kíndem dalak. Wïndiñgångot Yambattok dainan kíndem daneñdok komba dïndinli amatam nñndi gitik inda-nimlak. ⁵⁰ Simu win nepek kíndem sínik. Gan, tíkap simulok koñgom gembir pakeleta, nombo kíndem dawíktok nepek no tuop nim tñneñ. Wala timbi sïndi nosiilok boñg+psinan simu koñgom gembinnat nomik kumbi, ep kiupi busukñnanengen kunekaliiñ.”

10

Wapatam tambitambitok manda

¹ Timbi Yesuli gwañgwañii git kwet winanin yousim ñambi, Judia kwelan ba Joldan tuk tampon kandañ ñañguk. Ñañlimbi, amatam kímin no kímin no bindambo endoñ bimbi kímin tñañglíñ. Timbi kena pat-tiñguk wïndiñgångot bindambo en+daut ti-semta-kuñguk.

² Timbi Falisi ama diwindi bimbi, Yesu tue-kañbi ti-nimnep nandiñipi ni-kañbi eñgilíñ, “Endikñe mandalí ama noli kíndem tamín kle-kolektok elak ba nitek?” ³ Eumbi manda tambane-enguk, “Moseli sosiila endikñe manda nitek kímit-semguk?” ⁴ Eumbi niñgiliñ, “Moseli nñndiñ nandiñ semguk: ama no endi tamín biup nandiñbi, endok kusei pepa plon youp mibbi, kíndem ni-kleuk.” ⁵ Eumbi tambane-enguk, “Ginañ kwambindanjila Moseli endikñe manda win youpi kímit-samguk. ⁶ Gan nain kusei kímikimilinan win wïndiñ nim pakuk. Moseli nñndiñ youkuk, “Yambatti ama ep timbi; indañguk wolonda endi ama git tam indañgiliñ.” ⁷ Kusei wala timbi amalí meñ beu yambimbi, tamínloñ galikwambiriñ daumbi, ⁸ piñgip noñgan indayamik. Wïndiñ youyoulín patakti timbi, ama git tam endi nombo tiþet nim tñdemik. Endi wapatam timbi, piñgip noñgan patemik. ⁹ Wala timbi wapatam Yambatti ep kiukuk win amalí nim tambilek.”

¹⁰ Timbi Yesuli gwañgwañii git bindambo ilan ña-paliñipi, wapatam tambo ka-mis+tañ wolok ni-nandumbi ¹¹ tambane-enguk, “No endi tamín ka-mis+mbi, tam komblin tilakta, ama wali wakan tamín kolan ti-nimbi, Yambattok dainan telak joñgo kulak wakan. ¹² Ba tam noli wapai ka-mis+mbi, ama komblin tilakta, endi bo wïndiñgångot telak joñgo kulak wakan.”

Nindi Yambattok kuñgu kwambiriñ kasileukak?

¹³ Timbi amatamdi wembe gwañgwa tiptip Yesuli ep kawíktok yanañgip biñgiliñ. Biñlimbi, gwañgwañili kimiñsip ti-sembi enombiñgiliñ. ¹⁴ Wïndiñ timbi+mbi, Yesuli yambiriñ ginañ komba diumbi enguk, “Sïndi wembe gwañgwa yambiumbi nokoinan biwít! Yambatti ama ñandisi wakan enlok giñgit yambidiññelak, wala timbi nombo nim kimiñsip ti-semekaliiñ!” ¹⁵ Nak biañgan sanlet: no endi wembe gwañgwaloç tuop Yambattok kapmainan nim kulakta, endi wakan Yambattok giñgit nim.” ¹⁶ Wïndiñ embi,

wembe gwañgwa noñgan noñgan ep ya-apbi, kiil kumbanj plon kímipi, ep gwílam ti-semguk.

¹⁷ Tímbi Yesuli gwañgwañii git telak kusei kímipi ñanep tñilimbí, ama noli endoñ woñep bimbí mielele-ti-ním ní-nandimbí eñguk, "Endaut kíndem. Nak nítek tímbi, kuñgu taletalen nímnat kasileutat?" ¹⁸ Eumbi tambane-nínguk, "Kusei nekta naka kíndem nanilañ? Ama noli kíndem ním, Yambat en noñgandí kíndem. ¹⁹ Dík endíkñe manda Yambatti kímit-nímñguk wolok kusei ip nandilañ: 'Dík ama wili kím ním tímbekeká. Telak joñgo ním kuukañ. Kumbu ním tímbekeká. Ama joñgo siñgin ním siukañ. Ama nolok nepek joñgo ním tímbekeká. Dík nain tuop meñga bekala nandísemum loloñ tñdekomík.' ²⁰ Yesuli wíndiñ eumbi nínguk, "Endaut. Nak gwañgwa sim papi kusei kímipi, endíkñe manda wín gitik ikan tañgonembi kímit-kle-ta-bilet."

²¹ Yesuli díndimgan kambi, wale kíndemda nandí-nímbi nínguk, "Dík nepek noñgan walañgot tipíkalañ. Wala tímbi dík nám nepenepeka gitik tualok kímit-taleumbi, míñem gamnekalíñ wín epmbi, ama pímbiñesila emumek, tuan wopum kunum gínañ pat-gamekak. Wíndiñ tímek bimbí, nak nep kle-kuukañ." ²² Ama wal mandan wín nandum mítataumbi, timan dai kolañguk. Endi il ba kenañ asup palñguk wí ním biuptok nandím gínañ mítataumbi, kak bim ñañguk.

²³ Tímbi Yesuli gwañgwañii tñkile-yambimbí enguk, "Ama kwílikwílinjíat Yambattok giñgit indanep nandañda endi kena kwambibñ tinekalíñ." ²⁴ Wíndiñ eumbi nandím nandí-sílikñeñgílin. Tímbi Yesuli yousim "Níñanai" embi, nombo níndiñ enguk, "No endi Yambattok giñgit indaup nandílakta endi kena kwambibñ tímbekek. ²⁵ Kamel noli lik bem gínañ tip wolok ña tombepi nandíwímda, endi kena kwambibñ tímbekek. Tímbi ama kwílikwílin wopum no endi Yambattok giñgit indaup nandílakta, endi wíndiñgot kena kwambibñ tilak, gan endok kenañli kamellok kenañ maklembi mítatañimekak." ²⁶ Eumbi, gwañgwañii kolan sítíkñembi, níñgan e-nandí-tímbi eñgílin, "Mílap wandiñda, nindí kuñgu taletalen nímnat wín tuop kasilewík?" ²⁷ Tímbi Yesuli díndimgan yambimbí enguk, "Ama endi níñlok gembíñila tuop ním, gan Yambatti kíndem ep mek. En wakan nepenepek gitik tuop ti-taleuk."

²⁸ Wolongan Petlolí nínguk, "Yakñe! Níndok kandañ nítek? Níndi nepenepekní gitik bi-talem bimbí, dík gep kle-kuamiñ wín." ²⁹ Eumbi enguk, "Nak biañgan sanba: no endi natnala ba giñgit manda kíndemla tímbi il ba dalii ba kwayañii ba dalañii ba wiwii ba meñ beu ba gwañgwa bisatñii ba nana kenañ gitik bi-taleñguk,³⁰ endi wakan il git dalii git kwayañii git dalañii git meñii git gwañgwa bisatñii git nana kenañ inda-nímbi, yousim nombo wopumgan inda-nímekak. Tññipi, man kwelan ñolok naka tímbi kena git miumbi, kunumdok kuñgu kusei kímilekak wolonda kuñgu taletalen nímnat inda-nímekak. ³¹ Nain wolonda ama man níndiñgit amatam dok dausñan damandama tañ endoñnan nanin asuptí siñgi patnekalíñ. Tímbi siñgi sínik endok kandañ asuptí dama patnekalíñ."

Yesuli kímbi mítalekak wolok bindambo enbimbí, gama ním nandí-dakleñgílin

³² Tímbi endi Jelusalem it kwelan loneliñdok telak klem ñañgílin. Yesu endi telak dama ti-semumbi, gwañgwañiñl endok kundit wí kañ nandi-bendi-tímbekek, amatam ep kleññañgíliniñdi misimisi plon ñañgílin. Ñakap, Yesuli gwañgwañii 12 níñgan bindambo ep kímin tímbi, enlok plon nepek inda-nímekak wolok manda eni-dakle-semguk. Eni-dakle-semñípi,³³ níndiñ enguk, "Síndi nandañ. Níndi Jelusalem it kwelan loamíñ. Lo-tomnambí, Amalok Níñan wín tapma ama biesi ba endíkñe manda nandí-tale ama endok kísi plon kímilembí, wili kímbektok manda eu talembí, Roma amalok kísi plon kímitnekalíñ." ³⁴ Kímilembí ti-lakalaka e-ti-nímbi, manji iwitti suambap bit gwílap písíkñotti waipbi wili kímbekak. Tímbi main mítet git no tímbekek, kímnán nanin mítalekak."

³⁵ Tímbi Sebedilok níñañiit típet, Yakobo git Yoane, endi Yesuloñ bimbí níñgimík, "Níñindaut. Níti nepek nola ba nola endetamík wín dík nandimbí ti-nímeñdok nandamík." ³⁶ Eumbi enguk, "Nak sita nek ti-samettok nandamík?" Eni-kaumbi,³⁷ ama wapmañ patep nandíñgimíkta níndiñ níñgimík, "Dík inda-daklembi, amatam indangan yambí-díkñiekañ, nain wolonda nandí-nímumbi, nitoñ nanin noli kíka díndimnan, noli kíka kepmanan pipatekamík." ³⁸ Gan Yesuli enguk, "Sítí manda eamík wolok kusei ním nandí-daklembi naniamík."

Endi wíndiñ embi, yousim mílap bemep tñlak wolok níndiñ enguk, "Nak tuk kímbibñ nambetat wín siti gíla nandekamík ba? Ba tuk iutat wín siti gíla indekamík ba?" Yesuli wíndiñ eni-kaumbi,³⁹ "Níti tuop" eñgimík. Eumbi enguk, "Biañgan. Natna tuk nambetat wín siti bo nandekamík, ba tuk iutat wín siti bo indekamík." ⁴⁰ Gan níndi kítna sínik

kandañ ba kítña kepma kandañ pipalekak wín nak ewa taleuktok tuop ním. Pipapipat wín Yambat en ikan ti-kíliñ embi eu tale-semguk."

⁴¹ Tímbi gwañgwañii kít tambon tambon endi manda wín nandímbi, Yoane git Yakobo enda gínanjí komba díñguk. ⁴² Tímbi Yesuli eni-tiañeum biumbi enguk, "Síndi nandañ, kwet tuop yambi-díkñe ama ba ama lolofi endi gíngitjii kíndem ním pat-yambi-díkñeañ. Endi ama kunduwat, amatam endok kapmainan kuañdo nandi-seumus níslök kena gwañgwa sílanin sínik tímibimbi, kena git pat-emañ. ⁴³ Gan síndok boñgipsinan wíndiñ ním inda-samektok sanlet. No endi síndok boñgipsinan ama wopum indaup nandílakta, endi típlaplapsi kuukak, ⁴⁴ ba telak damanjí kuup nandílakta, amatam gitik endok kena gwañgwa sílanin kuukak. ⁴⁵ Ama Sisiniñ endi bo wíndiñgangot kulak. Endi amatam típlaplae ti-nímneliñdok ním, endi tambon típlaplae ti-sembi, amatam asup endok kínjan kímbi, yomsílok tuan ombi-tale-semektok indañguk."

Yesulok kusei inda-dakleñguk

Ama dai kolan endi Yesulok kusei nandi-dakleumbi tímibi kíndem dañguk

⁴⁶ Tímbi Yesuli gwañgwañii ba amatam kímin wopum git Jeliko it kwelan bi tombi díkñem ñañguk. Wínanin ñañlímibi, ama no dai kolan amatamda míinem ba nanañla kítinat ti-kuñguk koi Batimaio, Timaiolok níñaañ, endi telak pawañ pipakuk. ⁴⁷ Pipalíñlím nímbi eñgilíñ, "Yesu Nasalaet nanin endi bílak." Nímbi nandím kusei kímiñpi, Yesu Mesialok koi no plon kítí-nímbi eñguk, "Yesu, Devittok Níñaañ, dík blan ti-namíñ!"

Gembínat kiti-palímbi, ⁴⁸ amatam asupti ni-nombimbi niñgiliñ, "Gitakan pat!" Gan endi kwambíñgan kítímbi eñguk, "Devittok Níñaañ-o, blan ti-namíñ!" ⁴⁹ Wíndiñ eumbi, Yesuli bi ipi enguk, "Kítí-nímbi bíwin." Eumbi, ama dai kolan kítí-nímbi niñgiliñ, "Ním mísíwíñ. Endi kítí-gamlak. Mílapí ñau!" ⁵⁰ Eumbi, saulofí koli palímbi, díkopí mílapí, Yesulofí ñañguk. ⁵¹ Ñaumbi, Yesuli ni-nandím eñguk, "Nak nek ti-gamíttok bílañ?" Eumbi niñguk, "Nandaút lolofi. Nak nombo deiup nandílet." ⁵² Eumbi niñguk, "Kíndem a, ñau! Nanandi-kiliktíñgalí gep tímibim kíndem dalañ." Eumbi, wolongan ama wolok dai kíndem daum deimbi, Yesu klem telak ñañguk tuop ñañguk.

11

Yesu Mesiali ama wapmañ nomik Jelusalem loñguk

¹ Tímbi Yesu git gwañgwañii endi lo-ñakap, Jelusalem it kwet tímibi dumalaumbi, kwet jañgín koi Oliv wolok loñgiliñ. Loñípi, it kwet típet, Betfage git Betani, wändiñ lo-tombi, Yesuli gwañgwañiit típet eni-mupi ² enguk, "Sítí it kwet da patak wolok ñandekamík! Ñam lombi, wolongan doñki níñaañ toalí top bimbin kandetamík. Doñki endok plon ama nolí no ním pipapi ñañguk. Kañbi písap nañgípi bíwit! ³ Tíkap nimbek nolí sambímbi, 'Sítí neta wíndiñ tamík?' eumbi, níndiñ níndekamík, 'Molomdi kena mímbi, platik kímiñ undanem bíutak.'"

⁴ Yesuli wíndiñ eumbi ñam, doñki níñaañ telak yamanan top bimbin kañbi písakamík. ⁵ Písat-palíñlímibi, ama díwín wolok ikíliñ endi eni-kañbi eñgiliñ, "Sítí nek tíndepi, toa písakamík?" ⁶ Eni-kaumbi, Yesuli manda eñguk wíndiñgan tambane-engimík. Eumbi yambium, ⁷ doñki níñaañ Yesulofí ñañgípi ñañgímiñ. Ña-tombi, saulonjí kiundiñ doñkilok plon kímiñlímibi, Yesuli wolok plon lo-pipapi ñañguk. ⁸ Tímbi amatam asupti Yesu koi gíngit tíke-loneliñdok saulonjí telak plon samba eñgiliñ, díwíndi kli sap kena gínañ nanin dombí mep bímbi, wíndiñgot telak plon ipaneñgiliñ.

⁹ Tímbi amatam Yesu telak plon siñgi dama tím kle-ñañgiliñ endi níndiñ kítímbi ni-tíke-loñgiliñ,

"Yambattok koi tíke-lowit!

Ama ñin Molomdok koi plon ni-mulímbi bi indalak
en ni-kíndekíndem ewit!

¹⁰ Sotni Devit endi gíngitnii kíndem yambi-díkñeñguk,
wíndiñgangot ama ñolí ti-nímekak,
wala tímibi en ni-kíndekíndem ewit!

Yambat kunum gínañ patak endok koi tíke-lona!"

¹¹ Yesuli Jelusalem it kwelan lo-tombi, tapma it sañ simba gínañ loñguk. Lombi, nepek gitik ka-nandi-tí-talembi, kwet kílim eumbi pím gwañgwañii 12 git Betani it kwelan lombi douñgiliñ.

Yesuli tapma it ti-díndim tímuguk

¹² Kwet salaumbi, Jelusalem ñaneliñdok Betani it kwet bimbi, telak plon ñañípi, Yesuli nanañ gawat tiñguk. ¹³ Tímbi deium ñaumbi, komba koi fík no sakñat kañbi, "Bien

patak bek?" embi ñam lonjìñguk. Gan bien indainda nain ním indañgukta, sakgot pakuk. ¹⁴ Wandin kañbi, komba wala niñguk, "Díkok nana bien wiñ ama nolí nombo ním nambekak." Eumbi, yala manda wiñ gwañgwañiiñ nandiñgiliñ.

¹⁵ Ñakap, Jelusalem it kwelan lo-tomgiliñ. Tombi, Yesuli tapma it sañ simba ginañ lombi, nepenepeksi tapma tindilok tuañgiliñ yambiñguk. Yambimbí nandum pi-sinik taumbi, kusei kímpí ep kleñguk. Ep klembi, ama miñem tambo mi kena tiñgiliñ endok kímkimítsi ba ama mamaípa pat-tuañgiliñ endok gembanji ep wili tombokuk. ¹⁶ Tiñipi, tapma it sañ simba ginañ nepek no ti-ke-ña-bit ním tiñeliñdok kimisip ti-semguk. ¹⁷ Timbi amatam eni-daut ti-sembe eñguk, "Kwet ñolok plon Yambattok manda ñindiñ youyoulin patak, 'Itna ñin kwet tuop amalok nímolo it timbekak.' Gan sindi it ñin timbiñ, kumbu ama sañan endok kawat tombañ wandiñ tilak."

¹⁸ Amatam kímin wopumdi Yesu manda eni-daut ti-semguk wiñ nandimbi nandi-sílkñe-tiñgiliñ. Tapma ama biesi git endíkñe manda nandi-tale ama endi wiñdiñ nandimbi, Yesu nepek nek tiñguk ba eñguk wolok giñgit nandimbi, amatamdi Yesuloñ kandañ ña galí-taleneliñ wala misimbi, wili kímnellñdok telak e-lonji-tiñgiliñ.

¹⁹ Timbi Yesu git gwañgwañii endi kwet kílím eumbi tuop Jelusalem it kwet bimbi ñaañgiliñ.

Yambatti nepenepek gitíkkán tuop ti-taleuk

²⁰ Kwet salaumbi, Jelusalem undane-ñañipi, fik komba wiñ pakuknan bñdambo ña-tombi kañgiliñ: komba walí kakainan kusei kímpí yañeta-lo-taleñguk. ²¹ Timbi Petlolí wi kañbi, Yesuli komba ni-nombiñguk wiñ nandi-siwiñpi niñguk, "Ninindaut, ñi ka! Komba ni-suambakuñ wiñ yañeta-talelak." ²² Eumbi tambane-enguk, "Sindi Yambatti nepenepek gitíkkán tuop ti-taleuk wiñ nandi-kwambibñ dambi kuneñaliñ. ²³ Nak biañgan sanlet: tiñkap ama nolí kwet jañgin ñala 'Milapi, tul kimbibñ ginañ pi!' embi, wiñdiñ indauptok nandi-kwambibñ dambi, ginañ tipet ním tilakta, wolok tuopgan inda-nímekak.

²⁴ Wiñdiñda ñindiñ sanba nandiwit: sindi nímolo tiñipi, nepek wala ba wala Yambat ni-nandumbi nandi-samekak wiñdiñ nandi-kwambibñ dambi kuañda, bien wolok tuopgan inda-samekak. ²⁵⁻²⁶ Besi kunum ginañ patak endi sindok ep tindinji kolan wiñ bisamektok sindi nain tuop nímolo tiñipi, dama nosi nola nandi-kola ti-nimañ wiñ biñmnekalíñ." *

Yesuli ama biesi gitá manda e-kle-kot-tiñguk

Yesuli nindok manla kena pat-tiñguk wala e-nandiñgiliñ

²⁷ Timbi Yesuli bñdambo gwañgwañii git Jelusalem it kwelan ña-tombi, tapma it sañ simba ginañ lom wandiñ ñañambit tiñguk. Tiñilimbi, tapma ama biesi ba endíkñe manda nandi-tale ama git ama biesi diwín endi endoñ bíñ ²⁸ ni-kañbi eñgiliñ, "Dík kundit ñandin tilañ wiñ gembí ba nanandí denanin tiñkembi pat-tilañ? Ba nindok manla pat-tilañ?" ²⁹ Eumbi enguk, "Nañ wiñdiñgangot manda noñgan siñik saní-nandutet. Wi nanbimek, nak nindok manla kundit tiñet wiñ tampon saní-dakleutet. ³⁰ Yoane tuk i-sem-i-sem endi kena tiñguk wiñ kunum dok ep tindin ba amalok ep tindin? Wiñ naniñbimbi nandiwa."

³¹ Wiñdiñ eumbi, niñigán e-tañón timbi eñgiliñ, "Nindí 'kunum dok ep tindin' wiñdiñ enambi eutak, 'Timbi neta endok mandan ním nandi-kilíkti ti-niñgiliñ?' ³² Gan nombo 'amalok ep tindin' wiñdiñ enambi, amatamdi nitek ti-nimnetañ?" Wiñdiñ embi misiñgiliñ. Nekta, amatam gitíkti Yoaneli nandum plofet biañgan tiñgukta timbi. ³³ Wiñdiñda endi Yesu ñindiñ tambane-niñgiliñ, "Yoaneli kena tiñguk wiñ kunum dok ep tindin ba amalok ep tindin wiñ nindí ním nandamíñ." Eumbi enguk, "Ale, wiñdiñda nak bo nindok mandala kundit pat-tilet wiñ ním sanbetet.

12

Yesuli ama biesi Yambattok kena ka-díkñeñgiliñ endok ep tindinji kolan eu dakleñguk

¹ Timbi Yesuli kusei kímpí, eyout mandalí manda enguk. Eñipi, ñindiñ enguk, "Ama nolí kwet nolok wain kap tiñimbi, dím kwambibñ tiñguk. Timbi wain tul wiñsi-dottok kwet no kíndipi, kawatti it ombab Kloñ no kena ka-díkñelok kíndilim ikuk. Timbi endi wain bien diwín gama indaum epeplok nandiñipi, ama diwín enbi taleumbi, kena gitík kisi plon kímkuk. Kímpí, ama en il kusei bimbi, kwet mayañgan siñik ñañguk.

² Ña-kuñtlímbi, wain bien indaumbi, mepmepmekto nain indañguk. Indaumbi, kena molomdi kena gwañgwa no wain bien diwín ep bi-nimneketok ní-mulim ñamhi, kena

* **11:25-26:** Nandi-tale ama diwindi manda kusip no patgot tilak eañ. Manda wiñ ñindiñ, "Gan, tiñkap sindi ním bi-nimnekalínda, Besi kunum ginañ patak endi bo ep tindinji kolan ním bi-samekak."

ka-dikñe amaloñ ñañguk. ³ Ña-tombimbí, ka-dikñe ama endi bien ním mimbí, endi gwañgwá wín tíkem wípi, molomloñ sílak ni-mulimbí ñañguk. ⁴ Undane-ñaumbí, molomdí kena gwañgwá no bíndambo ni-mulimbí ñañguk. Ñaumbí, kumbam wili tawaumbí, kundit mayetan ti-ñimumbí, molomloñ undane-ñañguk. Ñaumbí, ⁵ molomdí kena gwañgwá no bíndambo ni-mulimbí, ka-dikñe endok kandañ ña-tombimbí wili kímguk. Gan molomdí wandiñgar embí, kena gwañgwá asup bíndambo eni-mulim ñañgiliñ. Ñaumbí, endok plon windiñgangot ka-dikñelí kanjík ti-sembi, díwín sílak yandípbí, díwín yandíp kímgiliñ.

⁶ Tímbí molom enlok ama noñgan ku-ñimiliñguk, wín enlok niñoañ noñgan síník en wakan gínañlítiñ nandí-köngom ti-ñimiliñguk. Gan enda niñdiñ kímit-nandí-ñimbí eñguk, ‘Ka-dikñe amalí natnalok niñana síník en kañbi, nandum lolóñ tímblim wain bien mimbí, ním wili kolaukak.’ Windiñ nandimbí, siñgi síník niñoañ engan ka-dikñe amaloñ ni-mulimbí ñañguk. ⁷ Gan ka-dikñe kolasi endi niñoañ wín kañbi, niñigán niñdiñ e-nandinandí tímblí eñgiliñ, ‘Yakñesii, endi wakan kukapi, kena ñin kasileukak, wala tímblí wítnam kímbimbí, kena ñin nindok gíñgit tímbekek.’ ⁸ Windiñ eñipi tike-wili kímbimbí, kena pawañ joñgo kolim piñguk.’

⁹ Yesuli eyout manda wíndiñ ti-sem-talembí eni-nandim eñguk, ‘Síndi nítek nandañ? Kena molom endi gíñgit wín nandimbí, nítek tímbekek? Endi bi-tombí, ka-dikñe kolan yandíp kímbí, ka-dikñe komblin bíndambo ep indambi, wain kenañ endok kísi plon kímlékek.’ ¹⁰ Yesuli wíndiñ embí, yousim enla manda niñdiñ embí eni-nandilñguk, ‘Yambattok manda youyoulin patak ñin síndi gama ním pinat-nandilñgiliñ bek? It ta no it tíndi amalí kenañ nímnat embí siñgi wiliimgiliñ walí ta díwín yapma klembí, it tike-kwambibí dalak.

¹¹ Wín Wopumdi tímblí indaum kanambi, kundit gitikñin tilak.’

¹² Yesuli wíndiñ eumbí, ama biesili ‘Eyout manda wín ninla elak’ nandí-daklembí, tikeneliñdok nandilñgiliñ, gan amatam kímin wopum endi mik ti-semneliñ wala mísímbí, kak, kañbimbí ñañgiliñ.

Yesu takisla tue-kambiñgiliñ

¹³ Tímblí Juda ama biesili Falisi ama díwín gitá Elottok nolii díwín Yesu mandali sisóñ ti-ñimneliñdok eni-mukiliñ. ¹⁴ Eni-mulimbí, Yesuloñ bím nímbí eñgiliñ, ‘Endaut. Níndi díkok kusaka nandamíñ: dík manda juluñt ním pa eláñ. Dík lolóñ ba piñmbíñ gitikkan síník Yambattok telak díndim níni-daut ti-nímbí, amalí nítek nandí-gammeliñ wala ním misílañ. Ñala eumbí nandína: niñdi Sisa, Roma kwettok ama wapmañ mayañgan síník patak, enda takis míñem míñambi walí tuop tilak ba ním?’ ¹⁵ Wín mílok ba ním mílok?’ Windiñ eumbí, Yesuli juluñtsílok kusei nandí-daklembí enguk, ‘Síndi neta mandali sisóñ ti-nañmañ? Síndi míñem kwandia satnin no tímblí indaumbí, daut namumbí kawa.’ ¹⁶ Eumbí, míñem tike-bím míum kañbi eni-nandimbí eñguk, ‘Ama walán ba kot kundit wín nindofí?’ Eumbí, endi ‘Sisaloñ’ niñgiliñ. Windiñ nímbimbí ¹⁷ enguk, ‘Sisalok gíñgit wín Sisa enla tambon míñekaliñ, ba Yambattok gíñgit wín Yambat enla tambon míñekaliñ.’ Windiñ eñipi, ama biesílok sisóñ makleumbí, ka-piasat ti-ñimeliñ.

Kímnán nanin mílamílatok plon Yesu ni-nandilñgiliñ

¹⁸ Tímblí Sadusi ama díwindi Yesuloñ biñgiliñ. Endi kímnán nanin mílamílat wín ním patak eñipi eni-daut ti-sem-ta-kuañ. Endi Yesuloñ bímbí ni-nandim eñgiliñ, ¹⁹ ‘Endaut. Moseli Juda amatam niñda manda niñdiñ yout-nímguk, ‘Ama noli tam tíkembi, yamín pap sembekta, kwayafíl dallok kanjalí tíkembi, dallok gwañgwá bisat ep tímblí indanekaliñ.’

²⁰ Sadusi amalí wíndiñ embí yousim niñgiliñ, ‘Damañgan dakwaya kít tambon típet kuñgiliñ. Endoñnan nanin tua endi dama tam tímblí, komblin nímnat, yamín papi sembiñguk. ²¹ Sembumbí, monalí dallok kanjalí tíkembi, windiñgangot yamín papi sembiñguk. Sembumbí, gwík endok plon windiñgangot inda-ñimiliñguk. ²² Dakwaya kít tambon típet endi tam wakangot tíkembi, yamín gitik papi sembi-taleñgiliñ. Tímblí siñgi síník kanjaksí walí windiñgot sembiñguk. ²³ Ama kít tambon típet gitíkkandi tam wakangot tikeñgiliñda. Tíkap, mílamílat nain indaukak, nain wolonda tam wín nindok síník tímbekek?’

²⁴ Sadusi amalí wíndiñ eumbí, Yesuli enguk, ‘Síndi Yambattok manda wolok kusei ba Yambattok gembíñ ním nandí-kíliñ eañ bek, wala tímblí kímnán nanin mílamílat nandumbí kelam dalak?’ ²⁵ Amatamdi kímnán nanin mílapí, wapatam ním indanekaliñ. Endi kunumdok añelo nomík sílak kunekealiñ.

²⁶ Tímblí Yambattí amatam kímnán nanin ep mím mílatnekaliñ ba ním, wolok síndi Moseli kasat ñin youkuk wín ním pinat-nandañ ba? Mose endi komba tip no wolok plon

komba manben indaum kañbi ñiañguk. Ñaumbi, Yambatti ama ikan sembiñgiliiñ endok plon ñindiiñ ñiñguk, ‘Nak Ablaamdk Yambat, Isakalok Yambat, Yakobolok Yambat, nak endok Yambatsi patet.’ Yambatti windiiñ eñipi,²⁷ ñindiiñ eu dakleñguk: endi sembiñsembiñdok Yambat nim a, endi kaik kuañ endok Yambat. Nekta, ama sembiñtaleñgiliiñ endi bo Yambattok dainan kaik kuañda t̄mbi. Windiñnda sindi m̄lam̄lat nim patak eañda, biañgan nandum kamalalak.”

Ama noli endikñe manda dek wal̄i dama s̄inik tilak wala Yesu ni-kañguk

²⁸ T̄mbi Yesu git Sadusi ama endi manda e-kle-kot-ti-paliñilimbi, endikñe manda nandi-tale ama no wolok bim yambiñguk. Yambimbì, Yesulì manda tambon kindemgot tambane-enbim nandiñgukta ni-kañbi eñguk, “Yambatti endikñe manda gitik kimtiñm̄iguk, t̄mbi nek ñal dama ti-sembi, diw̄in gitik yapma kle-talelak?”²⁹ Eumbi tambane-niñguk, “Endikñe manda ñal dama s̄inik tilak, ‘Isael amatam sindi manda ñin nandimbi t̄ke-kiliñ enekaliiñ: Molom en noñgan. Endi nindok Yambatni, diw̄in no nim pakañ.³⁰ Wala t̄mbi dik ginañga git waleñga tip git nanandinä git gembinä gitik Yambat Molomga endokgot bi-ñimekañ.’³¹ T̄mbi endikñe manda wandiñgan no ñindiiñ patak, ‘Dik dñtnala ti-gamlañ, windiñgangot nokala ti-ñimekañ.’ Endikñe manda tipet wal̄i endikñe manda diw̄in gitik yapma klembi pakamik.”

³² Yesulì windiñ eumbi, endikñe manda nandi-tale amalit “Waak!” embi niñguk, “Endaut, dik manda biañgan s̄inik elaañ. Yambat en noñgangot, diw̄in no nim pakañ.³³ Tiñipi, nindi endok gaut tapma sina diumbi, nepek diw̄in windiñgot tapma ti-ñimneñ wiñ kindeñ. Gan tikap nindi ginañni git nanandinä git gembini gitik endokgot bi-ñimneñ, ba ninla ti-nimamiiñ tuop windiñgangot notniila ti-semneñ, wiñ tapma kusei kusei yapma klembi, endok dainan kindem bien s̄inik.”³⁴ Ama endi manda tambon windiñ eumbi, Yesulì endok nanandinä kindem kañbi niñguk, “Dik Yambattok giñgit kindem indawin.” Windiñ nimbimbi, Juda ama biesiñ en mandali sisooñ ti-ñimneñ miñsimbi, nepek nola bindambo nim ni-kañgiliiñ.

Yesulì endikñe manda nandi-tale ama endok mandanji ba kunditsi kolan eu dakleñguk

³⁵ T̄mbi Yesulì tapma it sañ simba ginañ papi, amatam eni-daut ti-sem-tiñipi eni-kañbi eñguk, “Nitekta t̄mbi, endikñe manda nandi-tale ama endi Mesia en Devittok komblingot eañ?³⁶ Dindim Yall Devittok ginañ t̄mbi t̄kileumbi, Devit en Mesiala ñindiiñ eñguk, ‘Yambat Wopumdi nokok Wopumnala ñindiiñ niñguk: Dik bimbi, kitna s̄inik kandañ pipapi, nakita amatam yambi-dikñe-kundekamik. Kuñipi, kanjtgai ep pi-yaliwambi, dikok kapmainan patnekaliñ.³⁷ Windiñda Devit en Mesiala ‘Wopumna’ kitinäguk, wala t̄mbi Mesia endi Devittok komblin siñaningot ba? Nim a. Endi Devittok Wopum.” T̄mbi ama kinin wopum Yesulok manda nandimbi nandi-koñgom tiñgiliiñ.

³⁸ T̄mbi Yesulì eni-daut ti-sem-tiñipi enguk, “Sindi endikñe manda nandi-tale ama endok nandinandinji ba ep tiñdinji ka-kiliñ enekaliiñ! Diw̄in endi amatamdi yambum loloñ timbektok nandañ, wala t̄mbi endi ama loloñ endok dasindasinji pat-dasimbi, ‘tina niñmbit’ tañ. T̄mbi endi amatamdi kimin kwelan we semñipi, kosì tike-loneliñda nandañ.³⁹ Tiñipi, it kiyañ ginañ ba nana sina wopum ginañ endi ama loloñjilok pipapat plon patnepi nandañ.⁴⁰ Endi tam kanjak juluñit ti-sembi, isi nepenepeksi yapma tiñeañ, t̄mbi amatamdk dausinan ti-kelakelamji kot-taplineliñdok nimolo ombap tañ. Endi ep tiñdinji dindim walān tañ, wala t̄mbi Yambatti tuan milap s̄inik ombi-semekak.”

Yesulì tam kanjak nolok kundit kindem eu dakleñguk

⁴¹ T̄mbi Yesulì tapma it ginañ papi, m̄inem Yambattok k̄imikiliñ wolok tambon kandañ pipuk. Pipapi kañilimbi amatamdi bi, m̄inem tapikot kawat diñgwinda ginañ dasiu piñguk. Amatam kwilikwiliñji wopum asupti bimbi, m̄inem wopumgan k̄imilimbi piñguk.⁴² Tiñilimbi, tam kanjak pimbiñen noli bimbi, m̄inem kwandai gimin tipet k̄imilimbi piñguk.

⁴³⁻⁴⁴ T̄mbi Yesulì wiñ kañbi, gwañgwañii kitseum bimbi enguk, “Nak biañgan sanba: amatam diw̄in endi m̄inem wopumgan kolimbi, wopum gama niñsilok pat-semlak. Gan tam kanjak pimbiñen ñal m̄inem nana tualok palimik wiñ gitik kolitaleumbi, ñam niñmnat, siñarin s̄inik patak, wala t̄mbi m̄inem k̄imilak wiñ diw̄in gitikkandit k̄imilaliiñ wiñ yapma kle-talelak.”

Yesulì nain taletalenan nepek nek indaukak wolok eni-dakleñguk

¹ Tîmbi Yesulî gwañgwañii git tapma it sañ simba gînañ nanin pi-ñiañipi, gwañgwañ noli tapma it kit youpi niñguk, "Nîñindaut, ñi kawiñ! It gitik ñin engano kîndem bien. Tîmbi kawat wopum wopumdiñgan tîndîn." ² Eumbi niñguk, "It wopum ñi yambilañ wala ganba: Juda amatam dok kanjiksiił bîmbi, it gitik ñin wiapi, kawat no nîm biumbi, kawat nollok plon palekak. Nîm sîník."

³ Yesulî windiñ embi, Jelusalem it kwet bimbi, Oliv kwet jañginnan loñguk. Lombi, tapma it tambon kandañ wolok pip palîmbi, Petlo, Yakobo, Yoane gitâ Andlu endiñgot endoñ bîm nî-kambi eñghîñ. ⁴ "Dîk nînbîmbi nandina: nepek nek tapma ittok plon elan wîn dawanda indaukak? Ba kundit nek ñalî dama indaumbi ka-nandinekamîñ: miłap kusei gitik ip inda-nîmep tilak?"

⁵ Tîmbi Yesulî nepek indaukak wolok eni-dakleñipi eñguk, "Sîndi ka-kiliñ embi kunekeleñ. Nîm kañbi, ama noli tue-sambiumbi, juluñ mandan wîn nandi-nîmneliñ. ⁶ Ama asupi nokot kotna plon bî-indambi, 'Natna Mesia wakan' embi, amatam asup tue-yambiumbi, juluñ mandanjî nandi-kwambîñ danekeleñ. ⁷⁻⁸ Tîmbi ama sambat dîwindiñ miłapi, sambat dîwindiñ mik tî-semnekaliñ, tîmbi ama wapmañ dîwindok sambatti miłapi, wapma dîwindok sambatta mik tî-semnekaliñ, wala tîmbi sîndi miktok gîñgilî nandinekaliñ, ba mik mayañgan indaumbi wolok gîñgit nandinekaliñ. Windiñ nandiñipi, nîm siłkñembi misinekaliñ. Nepek wîn gitik biañgan indaukak, gan kwet nain taletalen walî gama nîm. Tîmbi mînjamînjat kwet nolok ba nolok tîmbekak, ba nana map inda-semekak." Yesulî windiñ embi, e-yout manda enbi eñguk, "Nepek wî gitik indaukak wîn tamdi gwañgwa tîkeup dama siñgiñ gawat lakalakat inda-nîmlak wandiñ indaukak. Gan siñgi kandañ miłap wopum sîník indaukak.

⁹ Nain wolonda sîñla niték kuañ wîn ka-kiliñ embi kunekeleñ. Kanjiksiił sepbî, mandala ama biesilok kîsî plon sambiumbi, it kiyau gînañ sandipnekaliñ. Tîmbi sîndi nokok gîñgitnai kuañda tîmbi yambî-dîkñe ama ba ama wapmañ endok dausinan ipi, kusatna e-dakle-semnekaliñ. ¹⁰ Tîmbi gîñgit manda kîndem wîn biañgan amatam gitikta dama eu pîum ennekaliñ. Eni-taleumek, kwet nain taleukak.

¹¹ Tîmbi kwapme kwapme sepbî, manda sanañgip ñiañlîmbi, 'Manda nîtek entamîñ?' windiñ embi nandi-bendi-wopum itangan nîm tînekeleñ. Nîm a! Nain wolonda sîñigang manda wîn nîm enekaliñ. Wîn Dîndim Yallî gînanjî tokñeumbi, Yambattî manda samekak wîn wakan enekaliñ. ¹² Wolonda naka tîmbi dalli kwayañ ba kwayañdi dal kanjîktok kîsî plon kîmîlîmbi, yandîp kîmnekaliñ. Ba beptî wembe gwañgwañii kanjîktok kîsî plon kîmîlîmbi, yandîp kîmnekaliñ. Tîmbi wembe gwañgwalî meñjî besîla kanjîk ti-sembi, windiñgangot tîmbîmbi yandîp miłap kîmnekaliñ. ¹³ Kotnala tîmbi ama gitiktî nandi-kola wopumgan ti-samî-kunekaliñ. Gan amatam miłap wîn ba wîn gîñginembi bembî, kuañ tuop nep kwambîñ da-kuañda en wakan Yambattî ep mekak."

Miłap wopum sîník indaukak

¹⁴ Tîmbi Yesulî yousîmbi enguk, "Nepek kolan papait no tapma it gînañ, kîmisipliñdînnan, wandiñ loukak. Loumbi, Yambattî wîn kañbi, nandum pi-sîník taumbi, enlok il siñgi wîlîmekak. (No endî manda ñîn pinapi, wolok kusei nandi-kiliñ eukak.) Sîndi nepek kolan wî kañbi, nain wolonda amatam Judia kwelan pakañ endî pîmbi, kwet jañginnan lonekeleñ. ¹⁵ Tîmbi no endî it pawan papi, nepek nola it gînañ nombo nîm loukak, ¹⁶ ba no endî kena gînañ papi, saulofîñ tîkeupi undane ilan nîm ñaukak. ¹⁷ O wem! Nain wolonda tam gwañgwa mînjîpsat, ba gwañgwa num emañ endî blasîñgandok. ¹⁸ Tîmbi sîndi miłap wîn gwi sasalî nairinan nîm indauktok nîmolô tî-kunekaliñ. ¹⁹ Neta, nain wolonda miłap wopum sîník indaukak. Yambattî kwet tîmbi indañgukan biłap man ñîndîñgit miłap wandiñ no nîm indaukak. Tîmbi bîndambô nîm indaukak. ²⁰ Tîkap Wopumdi nain wîn nîm tîmbi dumalawîmda, amatam gitikkân taleneliñ. Gan endî amatam ep danbi enlok gîñgit kasileñguk enda wakan nandi-sembi, nain wîn ikan tîmbi kamañguk.

²¹ Nain wolonda ama noli ñîndîñ bek sanbekta, 'Yakñesii! Mesialî ñi patak', ba ñîndîñ sanbek, 'Wî kawît! Endî da patak!', sîndi manda wala nandum tlal tîmbekak. ²² Neta, Mesia juluñgan ba plofet ama juluñgan indambi, nîsilok kusatî tîmbi dakle-semnekaliñdok amatam kundit engano sîník ep daut sumem ka-siłkñenekaliñ. Tîkap endî tuopta, ama walî amatam Yambattî enlok gîñgit ep danguk wîn ep tîmbi kamañguk. ²³ Gan sîñla ka-kiliñ e-kunekaliñ. Nak nepek gitik indaukak wolok itangan sani-talelet."

Mesialok tomtom nain wîn dawanda sîník indaukak wîn nimbek noli nîm nandîlak

²⁴ Tîmbi Yesulî yousîmbi enguk,
"Gan miłap wopum wîn taleumek
'wolonda maim dautti bip miłumbi, yakîpti bo nîm saleumbi,

25 kunum ginañ dîmboñgip̄t̄ pi-pinekaliñ.

Tîmbi nepek nek kwambîñ kunum ginañ pakañ ep mînjalîmbî kwesî binekalîñ.’

²⁶ Tîmbi nain wolonda amatam gitikti kanekalîñ wîn: Amalok Nîñan endî mulukua ginañ gembîn wopum ba kolsalen walalannat pîmbi inda-dakleukak. ²⁷ Wolonda endî amatam dembek dembek kuañ enlok giñgit̄ ep kasileñguk endî wakan enloñ ep kîmîn kolektok añelo eni-mulîm ñâmbi, kunum kwet kîmîli taleñguknan nanin ep kiutnekalîñ.

²⁸ Wîndîñ ñâla sindi komba konelok plon nanandî ñîn epnekaliñ: kii gayam tukñat tîmbi, sak kaik indaumek, maim nain indaup tilak wîndîñ nandañ. ²⁹ Wîndîñgantog miñap gitik sanit wîn indaum kañbi, sîn ñîndîñ nandinekalîñ: Ama Sisîñk endî inda-dakleuptok nain ip dumala-ta-bîlak. ³⁰ Nak biañgan sanba nandîwît: amatam man ñîndîñgiñt kuañ endoñnan nanin dîwîndî gama nîm kîmñilîmbi, nepek wîn gitik indaukak. ³¹ Kunum kwet taleukak, gan nokok mandana gitikti nîm paipi, papat kwambîñ palekak.

³² Nepek gitik wîn nain wolonda sîñk indaukak wîn ama nimbek noli nîm nandîlak. Añelo kunum ginañ pakañ ba Yambattok Nîñan en bo wîn nîm nandañ. Nîm. Bep Yambat en noñgandîñgot nandîlak. ³³ Sindî nain wîn dawanda sîñk indaukak wîn nîm nandañ, wala tîmbi ka-kîlin embi mandîm kunekealiñ! ³⁴ Nain indaukak wîn ñîndîñ: ama noli il bimbi, kwet mayañgan ñaup tilak. Endî kena gwañgwañii kena molom molom dani-sembi, telak yama mandîmandî endî ka-mandî-kîlin ewîtok endîkñie manda ni-talembi ñâlak. ³⁵ Wîndîñda it molomdî nain dawanda sîñk biukak wîn sindî nîm nandañ. Endî kwet kîlîm eumbi, ba tim boñgip, ba puput noñgan kitumbi, ba kwet salaup tîmbîmbi, ba salasalanan tombekak wîn sindî nîm nandînda tîmbi ka-mandî-kîlin e-kunekealiñ!

³⁶ Nîm kañbi, dou-palîmbi, molomdî platik sîñk bi tombi, sep tîmbi indawîk.

³⁷ Endîkñie manda ñîn sanlet wîn giñgitnai gitikkân sindok: ka-mandî-kîlin embi kunekealiñ.”

Yesu wîli kîmbi bîndambo mîlakuk

14

Yesu kîmkîmlök ti-pañgipañgile ti-ñîmgiliñ

¹ Tîmbi gwîlat wopum ti-pettî ep tîmbi dumalañguk, wîn kamaikamai nain gîta plaua wîlîmbendi nîmnat wolok gwîlat. (Wolonda Isael amatamđ Yambattî Isip kwelan nanin ep kîmîkuk wolok pat-nandî-pakañ.) Gwîlat wali sandap ti-pet wolok siñgi kandañ ep tîmbi dumalañlîmbi, tapma ama biesî ba endîkñie manda nandî-tale ama endî Yesu telak gitak plon tîkembi wîli kîmbektok telak yolonjîmbi, ² ñîndîñ eñgilîñ, “Gwîlat ginañ wîndîñ tînambi, nîm kîndem daukak. Nîm kañbi, amatam kîmîn wopum endî mîlap, gîmbit tîm, kesi tapma tîmbi, milk tîneliñ.”

³ Tîmbi Yesuli Betani it kwelan ñâmbi, ama no damañgan wanda kwambîñ indañîmîñguk koi Simon endok ilnan nana na-pakuk. Palîñlîmbi, tam no endî pama tul mîndîñ kîndem tuan wopum sîñk wîn tîke-bîmbi, kawat kanîm bim ombî-gîlombi, pama tul wîn Yesulok kumbam plon yalîmukuk. Yalîmulîmbi, ⁴ ama dîwîsî wolok pakîliñ endî tamda gînanjî komba dîumbi nîsîngan eñgilîñ, “Neta sîñk pama tul kîndem ñîn sîlak tîmbi kola-talelak? ⁵ Tuktok tuan wîn wopum sîñk, mînem 300 netepekk.” Endî tul wîn tualok kîmîlîmda, mînem walinin tîkembi, ama pîmbîñenda emîwîk.”

Wîndîñ embi, tam ni-ñîombiñgiliñ, ⁶ gan Yesuli enguk, “Biu palen! Sindî neta mîlap mañi? Endî ti-kîndekîndem ti-namlak. ⁷ Ama pîmbîñesi endî nain tuop sîñk gîta kuañ, wala tîmbi nain nola ba nola ep mî-pañgîtanep nandañda kîndem tîneliñ. Gan natna nain tuop sîñk nîm paletat, ⁸ wala tîmbi tam ñâli man ñîndîñgiñt nepek nek tuop ti-namek wolok tuop tîk. Endî pama tul i-namîk, wîn nak kîmbambi nep kînditnekalîñ wolok itangan pîñgipna ti-pañgipañgile ti-namîk. ⁹ Nak biañgan sanlet: dembek dembek ñânekalîñ tuop giñgit̄ manda kîndem ñîn eu sataumbi, tam ñâli nepek nek ti-namîk wolok kasat wakit kwet tuop ti-sembi, tam endok kasat eu kaik tauak.”

¹⁰ Nain wolonda Judas Iskaliot, Yesulõñ gwañgwañii 12 endoñnan nanin no, endî Yesu bola ti-ñîmektok tapma ama biesîloñ ñañguk. ¹¹ Ñâmbi, wolok tuop enbîmbi nandîm ginañjî kîndem daumbi, mînem mînepi ni-kwambîñ dañgîliñ. Tîmbi Judalî kusei kîmîpi, “Yesu bola ti-ñîmektok nain kîndem delok indauk?” embi mandîñguk.

Yesuli kîmbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

¹² Plaua wîlîmbendi nîmnat sîñjîlok gwîlat wolok kusei kîmîkîmlînan Isael amatamđ sipsip niññañ wîpi, tapma tîmbi, Yambattî Isip kwelan nanin ep kîmîkuk wolok kîmît-nandîm pakañgîliñ.

* 14:5: Mînem denali 300 wîn kena nain 300 wolok tuan.

Gwìlat wìn indaumbi, gwañgwañii! Yesu ni-kañbi eñgilin, “Nìndi delok ñaumbi, gwìlat nolok nana ti-jumit ti-gamneñdok nandlañ?”¹³ Eumbi, Yesuli gwañgwañii tìpet eni-mupi enguk, “Siti Jelusalem it kwet ginañ lombi, ama noli tuk kambot bembí bi sep tìmbi indautak en kle ñaumbi,¹⁴ it nolok ña loutak wolok molomla ñìndiñ nìndekamik, ‘Nìndautti ñìndiñ elak: nak gwañgwanai gitá it ginañ delok gwìlattok nana nambetat?’¹⁵ Eumbi, it ginañ wopum no ti-kiliñ e-bimbin wìn gwat patak daut sametak. Wolok ti-jumit ti-nimdekanik.¹⁶ Eumbi, gwañgwañii tìpet endi nandimbí, wìnanin ñam Jelusalem it kwelan loñgimik. Lo tombi, Yesuli eñguk wolok tuop inda-semumbi, gwìlattok nana ti-jumit tiñgimik.

¹⁷ Tìmbi kwet kiliñ eumbi, Yesuli gwañgwañii 12 gitá bimbi, it ginañnan loñgiliñ.¹⁸ Lom nana na-paliñilimbi, Yesuli enguk, “Biañgan sanlet: sìndoñnan nanin no nakita nana yakan nalak endi nak bola ti-nametak.”¹⁹ Wìndiñ eumbi, ginañji mìlataumbi, noñgan noñgandi ñìndiñ loñgiliñ, “Nakta nìm bek?”²⁰ Nìmbimbi enguk, “Wìn gwañgwa 12 sìndoñnan nanin no. Endi plaua dìp tìkembi, nakita tuk wìtna noñgan ginañ youpi nalak, en wakan.²¹ Biañgan sìñk. Manda youyoulin patak wolok tuop Ama Sisìñk wìn bola ti-ñimumbi wili kimbekak. Gan ama nin bola ti-ñimetak en blangandok. Meñd nìm ap miúmda, wìn kìndem.”

²² Tìmbi nana na-paliñilimbi, Yesuli plaua no tìkem gwìlam tìmbi, ombim gwañgwañila embi enguk, “Tìke nambit; ñin nokok gaumna.”²³ Wìndiñ embi, wain wìtna no tìkembi, gwìlam ti-talem emumbi, gitikkandi wìtna noñgan wolok ginañ nañgiliñ.²⁴ Nambimbi enguk, “Ñin nokok wekatna. Nak amatam asup endok kìnján kìmbi wekatna yalimutet. Walí wakan topstop Yambatti amatamnii git titlak wìn tìmbi kwambibñ dalak.²⁵ Nak biañgan sìñk sanlet: nak wain tuk kwelan nombo nìm nambetat. Yambatti gitgitñiñ indangan yambi-dìkñeukak wolondamek nak en gitá papi, wain tuk komblin engano wì mek nambetat.”

²⁶ Tìmbi Yambat ni-wit-ta-lo kap no tiu taleumbi, Oliv kwet jañgin tìmbi dumalanepi pi-ñoñgiliñ.²⁷ Ñañipi, Yesuli gwañgwañila enbi eñguk, “Yambattok manda no ñìndiñ youyoulin patak, ‘Nak ka-dìkñe ama wila kimbimbi, sipsipti papusenenekalíñ.’ Wala tìmbi sìndi gitikkikan siñgi wìt-nambi pi ñanetañ.²⁸ Gan Yambatti kìmnán nanin nep miúm mìlatmek, telak dama ti-sambi, Galili kwelan ñam wolok sambet.”²⁹ Eumbi, Petlolí niñguk, “Ama dìwin gitiktí gambimbi pi-ñanetañ bek, gan nafta nìm sìñk.”³⁰ Eumbi niñguk, “Nak biañgan ganba: man tím ñolondañgan puputti nain tìpet nìm kìtumbi, dìk nain tìpet git no naka ‘En nìm nandi-ñimlet’ eutañ.”³¹ Eumbi, Petlolí gitgìñinembi niñguk, “Kìndem dikita nep nulimbi kìmbetet, gan nak dìka ‘Nìm nandi-ñimlet’ nìm eutet. Nìm sìñk.” Eumbi, gwañgwañii gitikkandi wìndiñgangot ni-taleñgiliñ.

Yesu en kimbepi ti-pañgipañgile tiñguk

³² Tìmbi Yesu git gwañgwañii endi ñaumbi, kwet no koi Getsemane wolok ña-tomgiliñ. Tombi, Yesuli gwañgwa diwinda enbi eñguk, “Sìndi ñolok pipalimbi, nak ñam nìmolo tìmbi biutet.”³³ Wìndiñ embi, Petlo, Yakobo git Yoane yanañgipi ñañguk. Ñañipi, enlok plon nepek inda-ñimetak wala nandum mìlata-sìñk taumbi, gembibñ piumbi³⁴ enguk, “Ginañna nandìwa kola-sìñk talak, kìmbettok tuop nandilet. Sìndi ñolok papi, ka-kiliñ embi palit!”

³⁵ Yesuli wìndiñ embi, lakat ñaña em kwelan pi-pìmbi, telak no palekta, mìlap bembemdo nain wali en maklewìk wala Yambat nìmolo ti-ñimiguk.³⁶ Endi enlok manda plon beula “Abba” kiti-ñimbi niñguk, “O Bep! Dìk nepenepek gitik tuop ti-talewiñ, wala tìmbi dìk mìlap ñin napma tìke-namit.” Gan dìk nokok nanandì nìm kìmitkleukañ. Nìm sìñk. Dìk nìtek nandilañ, wolok tuopgan indawin.”

³⁷ Tìmbi Yesuli gwañgwañii tìpet git no endoñ undane-bimbi, yambum dou-paliñimbi, Petlo ni-ñombim niñguk, “Simon, dìk doulañ ba? Dìk nain dumangan kaik paleñdok tuop nìm ba?” Wìndiñ embi enguk,³⁸ “Biañgan sìñk: ginañjili nepek kìndem tìmbepi nandilak, gan piñgipsili gembibñ nìmmat, wala tìmbi ka-kiliñ embi, nìmolo tìmbit. Nìm kañbi, tue-kambi plon pi-pineñiñ.”

³⁹ Yesuli wìndiñ embi, nombo yambim ñaumbi, nìmolo dama tiñguk wìndiñgangot nombo tiñguk.⁴⁰ Nìmolo tìmbi taleumbi, nombo gwañgwañiloñ undane-bim yambibñguk wìn: dausí mìlataumbi dou-pakiliñ. Dounan nanin mìlapi, manda nìtek nìneliñ wala nandum mìlatañguk.⁴¹ Tìmbi Yesuli nombo ña nìmolo ti-talembi, gwañgwañiloñ undane-bimbi, nain tìpet git no tìmbimbi enguk, “Sìndi gamañgot doumbi sìlak pat-nandi-tañ ba? Ip tuop. Nandañ: Ama Sisìñk yom amalok kisi plon kìmik-mittok nain ip indalak.⁴² Ñaña mìlalimbi ñana. Wì kawit: bola ti-namlok ama ip nìp tìmbi dumalalak.”

Yesu tikeñgilin̄

⁴³ Wîndiñ e-paliññilimbi, wolongan Yesulok gwañgwañii 12 endoñnan nanin no, Judas Iskaliot, endi ama kîmîn wopum telak dama ti-semumbi biñgilin̄, wiñ tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama ba ama biesi diwîn endi eni-mulimbi, kakit ba kwandi mep biñgilin̄. ⁴⁴ Bola tindi ama endi damañgan sambat ñîndiñ kîmipi enguk, "Simumu ti-ñimambi, ama ip wakan embi, ña tike-kwambîñ dam tike-ñanekaliñ." ⁴⁵ Wîndiñ eñgukta kena ginañ tombi, dîndimgan Yesuloñ bimbi, "Nînindaut, we!" embi, wopumgan simumu ti-ñimifiguk. ⁴⁶ Wîndiñ ti-ñimium kañbi, gembinat ñam tike-kwambîñ dañgilin̄.

⁴⁷ Tîmbi ama Yesu gita pakiliñ endoñnan nanin noli kakil tiañe lambimbi, tapma amalok telak damanjilok kena gwañgwa silanin wilepi, pawangot wîlalim piñguk. ⁴⁸ Tîmbi Yesuli enbi eñguk, "Sindi naka nandum kumbu ama sañan tîmbimbi, kakit ba kwandi mep bi-tombi, nep mañ ba?" ⁴⁹ Sandap tuop nak tapma it sañ simba ginañ lombi, sindok boñgipsinan papi, amatam eni-daut ti-sem-ta-biñlambi, nim nepgiliñ. Gan manda youyoulin patak wolok tuop man inda-namîwîn." ⁵⁰ Wîndiñ eumbi, gwañgwañii gitiki en bimbi pim ñañgilin̄.

⁵¹ Tîmbi ama gwañgwa no sandum satningot tembi Yesu kle-ñaañguk en wakit tikembi, ⁵² sandum tike-gilim dañgilin̄. Gan endi sandum pisapi, biatan pi ñaañguk.

Yesu manda plon kimikiliñ

⁵³ Tîmbi endi Yesu tîkembi, tapma amalok telak damanjilok ilan nañgipi ñañgilin̄. (Wandîñ tapma ama biesi ba ama biesi diwîn ba endikñe manda nandi-tale ama gitik endi bim kîmîn tîngiliñ.) ⁵⁴ Yesu tike-ñanilimbi, Petlolî kambak mayañgan siñgi kandañ ep klembi ñaañguk. Ñakapi, tapma amalok telak damanjî endok sañ simba ginañangan loñguk. Lombi, tapma amalok telak damanjî endok tiplaplailii gita pipapi, kombi seimbi pakuk.

⁵⁵ Tîmbi tapma ama biesi en gita Juda amalok yambi-dikñenji gitik endi Yesu wîl kîmbektok nandiñpi, ama Yesulok siñgin sinelñdok yolonji-tlakiliñ. ⁵⁶ Neta, ama asupti bimbi, joñgo siñgin simbi, juluñit manda eñgiliñ. Gan endi mandanji walân noñgangot nim eñgiliñ, endi manda kusei kusei eñgiliñ. ⁵⁷ Tîmbi ama diwîndi bi indambi, joñgo siñgin simbi eñgiliñ, ⁵⁸ "Nîndi manda no ñîndiñ eumbi nandiñgimîn, 'Nak tapma it kitti tîndin ñin wiapi, sandap tipet git no wolok ginañangan wolok kinjan kitti nim tîndin no mamba ilekak.' Wîndiñ eumbi nandiñgimîn" eñgiliñ. ⁵⁹ Gan mandanjilok walân wiñ bo noñgan nim.

⁶⁰ Tîmbi tapma amalok telak damanjî endi miłapi indangan bi ipi, Yesu ni-nandimbi eñguk, "Dik manda tambon tuop nim ewiñ ba? Ama walî dikok manda eañ wiñ nandum nitek tilak?" ⁶¹ Eumbi, gitak papi, manda tambon no nim niñguk. Tîmbi wolongan tapma amalok telak damanjî endi Yesu ñîndiñ ni-nandimbi eñguk, "Dîtna Mesia wakan, Yambat ni-kîndeñdem eamiñ endok Niñaañ ba?" ⁶² Ni-nandumbi Yesuli niñguk, "Natna en wakan. Gamanda kanekaliñ wiñ: Ama Sisînik endi Gembî Molomdok kii dîndimnan pipalimbi, yakan amatam yambi-dikñendekamik. Tîmbi en wakan kunum ginañ nanin mulukua plon undane-bimbi kanekaliñ."

⁶³ Eumbi, tapma amalok telak damanjî endi manda wiñ nandum pi-sinik taumbi, kusalî tîmbi daklewîktok dasindasin wilapbi enguk, "Neta amala nombo eni-nandimbi, ama ñolok kusalila yout-lonjinetamîn?" ⁶⁴ Sindî ip nandiliñ, endi enla Yambat eñipi, Yambat ni-tike-pi-yalilak. Wala nitek nandañ?" Eumbi, gitikkandî Yesu mandanlok kinjan tikeñktok nandiñgiliñ tuop wîl kîmbektok e-taleñgiliñ. ⁶⁵ Tîmbi diwîndi kusei kîmipi, manji iwît sua-ñimbi, timan dai sandumdi masipbi, kîsili wiapi niñgiliñ, "Nîndi gwitak ñinimbiñ indaumbi nandina!" Tîmbi tiplaplaeli Yesu tîkembi, kîsi pîndimdi wiñkiliñ.

Petlolî Yesula "Nak en nim nandi-ñimlet" eñguk

⁶⁶ Tîmbi Petlolî tapma amalok telak damanjilok it pawan sañ simba ginañ palîñilimbi, ama wolok kena wembe noli bimbi, ⁶⁷ Petlolî komba sei-palim kañbi, ka-kiliñ embi niñguk, "Dik bo Yesu Nasalet nanin en gita kulañ gambilet." ⁶⁸ Eumbi, Petlolî niñguk, "Nim a. Dik nek elaañ nak nim nandilet." Wîndiñ embi, sañ simba telak yamanan piñumbi, wolongan puputti kitiguk. ⁶⁹ Tîmbi kena wembe endi Petlo kañipi, manda dama eñguk wîndiñgangot nombo embi, ama wolok pakiliñda embi eñguk, "Ama ñin Yesulok nol no ñakan." ⁷⁰ Eumbi, Petlolî nombo "Nak nim" embi giñgineñguk.

Tîmbi nain nim ombataumbi, nombo ama wolok ikiliñ endi niñgiliñ, "Dik Galili naninda tîmbi dik biañgan endok nol no." ⁷¹ Niñumbimbi, Petlolî manda kwambîñgan nombo nombo embi ñîndiñ enguk, "Biañgan siñik. Nak ama koi eañ wiñ nim nandi-ñimlet. Manda juluñit eletta, Yambattî kîndem nep tîmbi kolawa." ⁷² Eumbi, wolongan

puputti kitiumbi, nain tipet timbimbi, Petlolit Yesuli manda nñguk win nandi-siwuk. Yesuli nñndiñ nñgukta, "Puputti gama nain tipet nim kitiñtimbi, dik dama nain tipet git no naka 'En nim nandi-nimlet' eutañ." Petlolit manda win nandi-tombi, simbai kolaumbi, kolan siñik kukuk.

15

Yesuli yom amalok kinjan tikeñguk

¹ Kvet salaup timbimbi, wolongan tapma ama biesi git ama biesi diwin ba endikñe manda nandi-tale ama, win endi Juda amatam dok yambi-dikñenji gitik endi kimin timbi, Yesu nek ti-nimneliñdok manda e-topgilin. E-topbi, Yesu kii top nañgip ñambí, Judia kwettok yambi-dikñe ama Pilato endok kii plon kimikiliñ. ² Timbi Pilatoli kañbi ni-nandim eñguk, "Ba dik Juda amatam endok ama wapmañ ba?" Eumbi tambane-nñguk, "Dñna elan ip wakan." ³ Timbi tapma ama biesi endi Yesulok siñgin si-siñik tañgilin. ⁴ Wñndiñ timbimbi, Pilatoli Yesu nombo ni-nandiniñpi eñguk, "Endi dikok manda asup embi, siñgiñga siyañ win nandilañ. Dik manda tambon tuop nim ewiñ ba?" ⁵ Eumbi, manda no nim tambane-eumbi, Pilatoli wala nandi-bendi-tiñguk.

⁶ Gwilat tuop kamaikamai nain indaumbi, Pilatoli amatam nandi-sembe, ama nolok koi kitñañgilin en wakan it kwambin ginañ nanin pisapi emliñguk. ⁷ Nain wolonda ama no koi Balabas it kwambin ginañ pakuk. Endi nolli git Roma ama mik ti-sembe, diwin yandip kimgilin, wala timbi ep imbi, it kwambin ginañ yambiumbi pakiliñ. ⁸ Timbi amatam kimin gitik endi Pilatoloñ lombi, kudit nek ti-semliñguk windiñgant nombo ti-semektok ni-nandigilin. ⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesi endi Yesu koi giñgitta ka-gimbti tiñmbi, kusei wala en Pilatolok kii plon kimikiliñda. Pilatoli win nandimbi, amatam tambane-enguk, "Juda sindok ama wapmañ win pisat-sametto nandañ ba?"

¹¹ Gan tapma ama biesili amatam eni-munjupi eñgiliñ, "Sindi eumbi, endok kinjan Balabas pisat-sametak." Timbi amatamdi ama biesili eñgiliñ tuopgan eumbi, ¹² Pilatoli nombo eni-nandimbi eñguk, "Wñndiñ eañda timbi, ama ñin Juda ama sindok ama wapmañ niañ en wakan nek ti-nimmetok nandañ?" ¹³ Eumbi, nombo kitimbi niñgiliñ, "Kloñbat plon wili kimbini?" ¹⁴ Eumbi enguk, "Neta wñndiñ ti-nimmet? Endi kudit kolan nek siñik tiñguk?" Eumbi, endi kwambin gant kitimbi eñgiliñ, "Kloñbat plon wili kimbini!" ¹⁵ Eumbi, wolongan Pilatoli nandi-sembe, giñjanji busukñanewiktok Balabas pisat-semguk. Pisat-sembe, Yesu waipneliñdok enbimbi, bit gwilap pisikñatt waipgilin. Taleumbi, kloñbat plon wñtneñdok ama sañaslok kisi plon kimikuk.

Yesu ti-lakalaka e-ti-nimbi, kloñbat plon wñkilin

¹⁶ Timbi ama sañasli Yesu tikembi, nisłok sañ simba ginañ nañgipi ñañgiliñ. Ñatombi, nosii gitik ep min timbi, ¹⁷ Yesu ti-lakalaka e-ti-nimneliñdok sauloñ gimin ama wapmañdok sauloñ nomik win dasi-nimbi, toa pisikñat wal bondinem kumbam plon dasi-miumbi, ama wapmañdok bundi walani tiñguk. ¹⁸ Dasi-nim-taleumbi, ama noñgan noñgandi bimbi niñgiliñ, "We! Juda amalok ama wapma!" Wñndiñ embi, ¹⁹ toñali kumbam plon wiñ, iwit suañimbi, juluñjuluñ milelem ti-nimipi ti-kñdem da-nimgilin. ²⁰ Ti-lakalakae gitik ti-tale-nimbi, sauloñ gimin win kiundiliñimbi, nombo enlok dasindasin dasi-nimbi, kloñbat plon witnepi nañgipi ñañgiliñ.

²¹ Ñañipi, ama no telak plon timbi indañgiliñ koi Simon Sailini it kwelan nanin, Alesande git Rufus endok beset. Endi Jelusalem it kwelan lambum kañbi, kaikan Yesulok kloñbat bemektok ni-giñgineumbi bemum ñañgiliñ. ²² Ñambi, kwt no koi Golgota (niñiñok manda plon Kumbam kwandat) wolok Yesu nañgipi ña-tomgilin. ²³ Ñatombi, siñgin gawattok gwasap wain tuk git tambaneñgiliñ win mi-kaumbi, nim nañguk. ²⁴ Timbi kloñbat plon kimip wiñ mambí ikuk. Wñndiñ ti-talembi, dasindasin danneliñdok satu sañala kolim ep indaumbi wolok tuop danbi epgilin.

²⁵ Nain win 9 kilok timbimbi, kloñbat plon wñkilin. ²⁶ Timbi kusalilok manda nñndiñ palañ plon youpi, kumbam kusipnan wilim pakuk, "Juda ama endok ama wapma." ²⁷⁻²⁸ Tiñipi, kumbu ama sañan tipet Yesu git kloñbat plon yandipgilin, noli Yesulok kii dindimnan, noli kii kepmanan ep mambí ikimik. *

²⁹ Timbi amatam wolok ñañambit tiñgiliñ endi manda kusei kusei nimbi ni-lakalakae eniñpi, kumbanji diñgumembii niñgiliñ, "Yhi! Dik tapma it wiat-kopi, nain tipet git no wolok ginañangan nombo mambí ilepi eñguñ win! Nitek?" ³⁰ Gwilaka tike-kimilepi, kloñbat plon nanin piwiñ! ³¹ Timbi tapma ama biesi git endikñe manda nandi-tale ama

* 15:27-28: Nandi-tale ama diñndiñ manda kusip no patgot tilak eañ. Manda win nñndiñ, "Wñndiñ tiñgiliñda, manda no youyoulin patak wal inda-dakleñguk, win 'Enda nandum kolan tiñdi ama no tiñguk' wolok bien indañguk."

endī bo wīndiñgot Yesulok plon e-sasale manda nīsiñgan embi eñgilin, “Nītek tīmbi, endī ama dīwīn ep kīmikuk, gan enlok siñgin tuop nīm tīke-kīmitak.”³² Tīkap endī biañgan Mesia, Islael amatam endok ama wapmañ kulakta, man nīndiñgit kloñbat plon nanin pīun. Wīndiñ tīmbekta, kusalī ka-nandīmbi nandī-kīlkti tī-nīmnetamiñ.” Tīmbi ama tīpet en gīta yandīpgiliñ endī bo nī-kolañgimk.

Yesu kīmguk

³³ Tīmbi maim boñgipnan palīmbi, kwet tuop kīlīm indaumbi nākāp 3 kilok tīkeñguk. ³⁴ 3 kilok tīmbimbi, Yesulī enlok manda plon gembīnat kītīmbi eñguk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?”, wīn nīnīlok manda plon “Yambatna Yambatna, nekta nambilañ?”³⁵ Tīmbi ama dīwīn kamañgan ikilīñ endī manda wīn nandīmbi eñgilin, “Yakñesii! Plofet Elia kītī-nīmlak.”³⁶ Tīmbi ama nōlī wōñep rāmbi, dīlīñ tul kīmbiñ gīnañ nanin no tīkebīm wain tul kītīmbiñ gīnañ wīstīmbi, komba bem plon imbi, Yesulī nambektok sua eumbi loñguk. Loumbi eñguk, “Papa kana, Elialī bīmbi tīke-pīutak ba nīm.”³⁷ Tīmbi Yesulī wopumgan kītīmbi kīmguk.

³⁸ Nain wolonda tapma ilan it gīnañ delok Yambatti patak pa eañ wolok sandum wopum no tembīmbi, it gīnañ masip bīmbin pakuk. Tīmbi Yesulī kīmbimbi, wolongan sandum wīn boñgipgan blañganembi, gwat nanin wilap pī lap taleñguk.³⁹ Tīmbi ama sañasīlok telak damanji endī ama kloñbat plon yandīpgiliñ yambī-pakuk. Yambī-papi, Yesulī kīm walān engano kīmguk wīn kañbi eñguk, “Biañgan sīnīk, ama nīn Yambattok nīññañ sīnīk.”

⁴⁰⁻⁴¹ Tīmbi tam asup Galili nanin Yesu git yakan Jelusalem biñgiliñ endī bo wolok pakilīñ. Dīwīndok kost nīndiñ: Malia Makdala nanin wakīt Salome, tīmbi Malia, Yakobolok ou ba endok kwayañ Joses endok menjet. Yesulī Galili kwelan kuliñguk nain wolonda tam tīpet git no walī en gīta kuñipi, tīplaplae kena tī-nīmī-kuliñgiliñ. Tam walī gitik giñgiñgan ipi ka-tuakīñk.

Yesulok dalandan sumnan kīmīkiliñ

⁴² Timlala tīmbimbi, Sabat patnandi nain dumalaumbi, nepek gitik tī-jumit ba tīdīndim tīndiñok nain tīpmīn dañguk, wala tīmbi⁴³ Josep Alimatia nanin endī Yesulok dalandan platik sumnan kīmīlepi nandīñguk. Josep endī Juda amatamdox yambī-dīkñie ama endoñnan nanin no, ep tīndīn kīndem koi giñgīlat. Tīmbi endī bo nain Yambatti giñgītīñ indangan plon yambī-dīkñuekak wala mandīmandi kuñguk. Endī wakan mīsīmīsī wīlambanembi, Pilatoloñ lombi, Yesulok dalandanla nī-nandīñguk.⁴⁴ Nī-nandumbi, Pilatolī “Yesu ip kīmīk” manda wīn nandī-silikfiembi, ama sañasīlok telak damanji nī-tiñneum bīumbi, “Yesu biañgan kīmīk ba nīm?” wolok nī-nandīñguk.⁴⁵ Nī-nandumbi, endī nī-dakle-nīmīumbi, Pilatolī Josep nandī-nīmguk.

⁴⁶ Tīmbi Joseptī ñāmbi, sandum satnin ombap no tuambi, Yesulok dalandan kloñbat plon nanin tīmbi bīndilim pīumbi tīke-ñāmbi, sandumdi tīmīpi imguk. Im-talembi, kawat gīnañ enlok giñgīt kulukīñnan wolok ñā kīmikuk. Kīmīpi, kawat wopum no munjulīmbi ñā sum yama masipguk.⁴⁷ Endī wīndiñ tīñiñtīmbi, Malia Makdala nanin gīta Malia Joseslok meñ endī “Yesulok dalandan delok kīmīletak?” wīndiñ kīmīt-nandīmbi ka-tuakīñk.

16

Yesulī kīmnān nanin mīlakuk

¹ Sabat patnandi nain taleumbi, Malia Makdala nanin en gīta Malia Yakobo meñ tīmbi Salome, endī salasalanan kandañ ñām, Yesulok dalandan saple-ñīmneliñdok gwasap git pama tul tuambi tī-jumit tīñgiliñ.

² Kena nain kusei kīmīkīmīñnan sala mulum tīmbimbi, tam endī mīlapi isī bīmbi, Yesulok sum telak wīn kle ñāññīmbi, kwet salañguk.³ Endī telak plon ñāññīpi, nīsiñgan nandī-mīlatambi eñgilin, “Nīndī nīp kīmīpi, kawat wopum sum yama masip patak wīn munjupi, dīlōm nīmetak?”⁴ Wīndiñ eññīpi ñā sumnan tombi, deium ñāumbi kañgiliñ wīn: kawattī sum yama kīmīsip pakuk wīn ikan munjulīmbi, tambon kandañ ñā pakuk. Kawat wīn wopum sīnīk.

⁵ Tīmbi endī sum gīnañ lombi, ama gwañgwa no kīt dīndim kandañ pipalīm kañgiliñ, endok dasidasin ombap satnin sīnīk. Tamdi ama wīn kañbi silikñençigiliñ.⁶ Tīmbi endī enguk, “Nīm silikñenelīñ! Sīndī Yesu Nasalet nanin kloñbat plon wīkīñ en kanepi bañ, gan endī ñīt nīm patak. Kwel kīnjangot ñīt kawit! En ip mīlakalak.⁷ Kak, ñāwīt! Sīndī gwañgwaññi git Petlo endoñ ñāmbi, nīndiñ enbit, ‘Yesulī manda dama sanguk wolok tuopgan endī telak dama tī-sambi, Galili kwelan ñāumbi, wolok kanekaliñ.’⁸ Eumbi, gembīñjī pīum blañblañ tīmbi, sum bim pi ñāngiliñ. Pi ñāññīpi, mīsīñgiliñda tīmbi ama nola nepek nek indañguk wolok kasat nīm tī-semgiliñ.

*Yesul i noliiloñ indambi, kunum ginañ loñguk **

⁹ Kena nain kusei kímikimílñan Yesul salasalanan kímnan nanin miłapi, dama sínk Malia Makdala nanin endoñ indañguk. (Lap kandañ endi yal kolan kit tambon tiþpet tam endoñ ginañ ep kle-kokuk.) Yesul tam endoñ indaum ¹⁰ pi-ñambí, ama Yesu gitá kuñgilñ endoñ ñañguk. Ña yambumbi, kut-blambla e-palñiilímbi, nepek nek indañguk wolok tuop kasat ti-sembi ¹¹ eñguk, “Yesu kaik palímbi kat.” Gan amal manda wín nandumbi tlal tiñguk.

¹² Wolok siñgi kandañ gwañgwáñiit tiþpet endi Jelusalem it kwelan nanin pi-ñambí, Yesu siñgin walán tikiileumbi inda-semguk. ¹³ Inda-semum undane-ñambí, nosiila kasat ti-semgimík. Gan endi nandumbi, wín bo tlalgot tiñguk.

¹⁴ Tímbi gwañgwáñi 11 endi nana na-palñiilímbi, Yesul siñgi endoñ bo inda-semguk. Inda-sembi, amatam en miłalímbi kañgilñi endok mandanjí ním nandí-kílik tímbi, ginañ kwambí tímbi, nandum tlal tiñguk wala enombiñguk.

¹⁵ Tímbi enguk, “Síndí kwet tuop ñambi, nokok giñgit manda kíndem nín amatam gitíkta eu sapakñaneukak! ¹⁶ No endi miti tuk i-talembi, giñgit manda kíndem nandi-kwambíñ dalakta, en wakan Yambattí tike-kímilekak. Gan no endi nandum tlal tìlakta, enlok kusei tímbi dakleumbi, tambon ombi-tikeukak. ¹⁷ Tímbi Yambattí amatam giñgit manda kíndem nandi-kwambíñ dañ wín ep tímbi pañgitaumbi, kundit engano ñandin tinekalíñ: endi yal kolan nokok kotna plon ep kle-kopi, manda komblin kwet diwindoñ wín enekaliñ. ¹⁸ Tíkap endi malet sañan upmat kísli tike-lonelíñ ba tuk kolan upmat nanelíñ, nepek wali ním ep tímbi kolanekaliñ. Tímbi endi wakan ama jímbasat endok plon kísli kímipi ep tímbi kíndem danekaliñ.”

¹⁹ Wopum Yesul manda wín eni-taleumbi, Yambattí kunum ginañ tike-loñguk. Tike-loumbi, Yambat enlok kii díndímnan pip palímbi, yakan kunum kwet yambí-díkñeamík.

²⁰ Tímbi gwañgwáñili kwet tuop ñambi, giñgit manda kíndem eu piñguk. Wíndíñ tímbímbi, Wopumdi mandanjí kwambíñ dawíktok ep tímbi pañgitaumbi, kundit engano sínk tiñgílñ.

* **16:8:** Nandi-tale ama diwíndí ñíndíñ eañ: Maleko en manda nín ním youkuk.

LUKA

Ama Sisinič Yesu indañguk

Lukali gñigít manda kíndem ama loloñ no koi Tiofilus endí pinalektok youkuk

¹ Yambatti nepek gitik nindok boñgipninan tímbi indañguk wolok kasat ama asupti nanandinjilok tuop kiupi youkiliñ, ² wiñ kusei kimikimilinan namin nepek indañguk wiñ dausili kañbi, giñgít manda e-daut kena tiñgiliñ endí kasat wiñ ti-nimgilin, wolok tuop endí windiñgangot kiupi youkiliñ. ³ Tímber nak nepek gitik indañguk wiñ nain ombapgan e-lonji kena ti-kiliñ eñgutta tímber nindin tímberetok nandilet: nak bo nepek indañguk wolok kasat sambat plon kímp youpi, lolona Tiofilus dika yout-gametat. ⁴ Windiñ tímberambi, nindin nandi-dakleukañ: nepek wolok kasat ti-gamgilin wali biañgan windiñgan indañgiliñ.

Eñaloli Yoane indauptok Sakalaiala niñguk

⁵ Elotti Judia kwettok ama wapmañji kuñilimbi, tapma ama no kuñguk koi Sakalaia. Endi telak dama no koi Abia endok sambat gitá tapma it ginañ kena pa tiñguk. Tamín Elisabet endi bo Alondok^{*} sambat. ⁶ Wapatam tipet endi Yambattok dainan dindim sínik kumbi, Wopumdok endikñe manda ba telak gitik kímit-kleñgimikta yomjet no ním pat-semguk. ⁷ Gan Elisabet endi yamín pakukta tímber endi gwañgwanjet bisat nimmat papi, gitik sínik tiñgimik.

⁸ Nain nola nindin indañguk: Abialok sambat endi tapma ilan kena tindilok nain inda-semumbi, Sakalaiali bo Yambattoñ tapma tiñmepi lom pakuk. ⁹ Palinilimbi, tapma amali "Wopumdi pataknan nind lombi, pama milñiat si-nimetak?" embi, tapma ama nisilok ep tindinji klembi, tímber-inda sañla kokiliñ. Kolimbi, Sakalaia tímber indaumbi, it ginañloñ loñguk. ¹⁰ Pama milñiat sinjilok nain indaumbi, amatam asupti tapma it sañ jimba ginañ kinin tímber, nímolo ti-pakiliñ. ¹¹ Tímber Wopumdok eñalo noli Sakalaialoñ inda-nimimbi, pama sinjilok sisuat wolok kit dindim kandañ ikuk. ¹² Ili kañbi ka-silíkñembí, kolán misiñguk. ¹³ Gan eñaloli nindin niñguk, "Sakalaia, dík ním misiwitñ. Yambatti ikan nímoloñga nandiñgukta nindin ti-gamekak: tamga Elisabet endi niññañga no apmiumbi, koi Yoane kítiukañ. ¹⁴ Enda tímber símbaka kíndem daumbi, silisili wopundi ginañga tokñeukak. Tímber endok indainañila amatam asupti bo silisili ti-niminekalin. ¹⁵ Kusei nindin ñiñguk: Wopumdi enda nandum loloñ sínik tñlak. Gwañgwa wali kuñgun Wopum bi-ñimekakta tímber wain ba tuk kímbiñ ním nambekak. Tímber endi meñ símbai ginañnan palñilimbi, Dindim Woñdi tokñe-ñimumbi kuukak. ¹⁶ Endi Isael amatam asup ginañji ep tímber tambanembi, Wopum Yambatsloñ undane ñanekalin. ¹⁷ Yambattok gembí ba Woñ plofet Elialoñ palmiñguk windiñgangot niññoñgaloñ bo palmimbi, Wopumdok telak dama tímberak. Endi bepsiilok ginañji tambaneumbi, gwañgwanji nombo wale kíndem ti-semnekalin, tímber ama Yambattok manda wiñkañ endok ginañji tambaneumbi, ama dindim kuañ endok nanandinji klenekalin. Windiñ tiñipi, endi Wopum bimbiñdok ti-pañgi-pañgle ti-semekak."

¹⁸ Tímber Sakalaiali eñalola nimbí eñguk, "Mandañgala nítek nandi-wambi, biañgan tímber? Nak gitik sínik tiñgut, tímber tamna endi bo gwílat asupgan makleñguk wiñ!" ¹⁹ Eumbi niñguk, "Nak eñalo Gabiel, tímber nak Yambattok ñasíñgan kuñipi, kena pa tiñlet. Tímber nak dikita manda embi, giñgít manda kíndem nín ganganlok embi, nani mulimbi bit. ²⁰ Ale, dík nandi: giñgít manda ganít wolok tuop Yambatti nain kímituknan indaukak. Gan dík mandana ním nanandikiliñ tñlañda tímber nak mañga kímisip gamambi, slak mañga kwap em palimbi, nepek ganít wali bien indaukak wolok tuop." Eñaloli windiñ eñguk.

²¹ Sakalaiali nain ombap tapma it ginañ saknelam pakukta tímber amatam mandi-pakiliñ endi nandi-bendi ti-nimigiliñ. ²² Tímber endi sañ jimba ginañ piñguk nain wolonda endi manda enbektok tuop ním. Slak man kwap em papi, kíttigot tiñgukta tímber amatamdi: "Endi tapma it ginañ nepek engano sínik no kañul" windiñ nandiñgiliñ.

²³ Tapma ilan kenan tindilok nainin taleumbi, Sakalaiali ilnan undane nám²⁴ pat-ta-ñäumbi, tamín Elisabet endi gwañgwa miñji tiñguk. Tímber yakip kit tombon endi ilnan gitakan pat-semibambi, nindin eñguk, ²⁵ "Wopumdi nain nindin git nandi-nambi, amatamdk dausinan maetna tímber tale-namektoñ nindin tímber inda-namlak."

Eñaloli Yesu indauptok Malia niñguk

* 1:5: Alon wiñ tapma ama gitik endok bep pañji.

²⁶ Elisabettî yakîp kît tombon noñgan gwañgwa mînjîp ti-palîñilîmbi, Yambattî eñalo Gablieł Nasalet it kwelan Galili kandañ patak wandîñ nî-mulîmbi,²⁷ tam sim no ama gitâ gama nîm kuñgun koi Malia endoñ ñañguk. Ama wapmañ Devit damañgan kuñguk endok komblin koi Josep tam sim wîn endok giñgit wîlîmum pakuk.²⁸ Eñaloli Malialoñ tombi we ñîmîmbi ñiñguk, “Wopumdi gînañ siloñ kîndem ti-gambi, dîkîta patak.”²⁹ Wîndîñ eu nandîmbi, gînan mîlalîmbi, nanandin nîm dakleumbi, gînan gînañ “Manda wolok kusei wîn nek?” embi, nanandi kena tiñguk.

³⁰ Tîmbi eñaloli ñîmbi eñguk, “Malia. Yambattî gînañ kîndem ti-gambi nandî-gamlak, wala tîmbi nîm misîwiñ!³¹ Nandîlañ. Dîk gwañgwa mînjîp tîmbi, gwañgwa tîkeukañ endok koi Yesu kîtiukañ.³² Endî ama wopum palîmbi, Yambat Loloñ Sîniñ endok ñîñan ñinekalîñ. Bep pañ Devit endî Isael amatamdox ama wapmañjî kuñguk, wîndîñgangot Wopum Yambattî en ama wapmañjî kîmîlim papi,³³ nain taletalen ñîmnat Jekoptok sambat, wîn Isael amatam, yambî-dîkñembî, endok ama wapmañjî kuukak.”

³⁴ Tîmbi Malialî eñalo ñi-nandîmbi eñguk, “Nepek wîn nîtek indaukak? Nak ama gitâ gama nîm kuñgut, wala.”³⁵ Eumbi tambane ñiñguk, “Dîndîm Woñdî dîkoñnan pîumbi, Yambat Loloñ Sîniñ endok gembînlî gep tapliukak, wala tîmbi gwañgwa apmekâñ endî giñgi sînik, tîmbi Yambat enlok Niñanî ñinekalîñ.³⁶ Dîkok sambatka tam no Elisabet en nandî-ñîmlañ. Endî gilik, tîmbi ‘En yamîn’ wîndîñ ñiñgiliñ, gan man ñîndîñgiñt endî bo gwañgwa mînjîpmat kuumbi, yakîp kît tombon noñgan ñîlak.³⁷ Nekta, Yambattî nepek no tuop nîm tîmbek no nîm patak.”³⁸ Eumbi, Malialî tambane ñiñguk, “Ale. Nak Wopumdok kena wembe sîlanin. Manda elâñ, wolok tuop inda-namun.” Wîndîñ eumbi, eñaloli en kañ bimbi ñañguk.

Malialî Elisabettoñ ñañguk

³⁹ Wolonda Malialî ti-wîlî dîkñe tîmbi, Galili kwet bimbi, Judia kwet pîñlopilatnan platiñ sînik ñambî, it kwet nolok tomguk. Tombi,⁴⁰ Sakalaialok ilnan lombi, endok tamîn Elisabet we ñîmîñguk.⁴¹ We ñîmîumbi nandumbi, wolongan gwañgwa Elisabettok sîmbai gînañ pakuk walî gembînatgan sasîk tiñguk. Tîmbi Dîndîm Woñdî endok gînañnan tokñeumbi,⁴² wopumgan kîtîmbi, ñîndîñ eñguk, “Tam ñîndok boñgipniinan dîk wakan gwîlam gamgamîñ, tîmbi gwañgwa tîkeukañ wîn wîndîñgangot gwîlam ikan mîmîn.”⁴³ Elisabettî wîndîñ embi yousîmbi ñiñguk, “Gan nîtek tîmbi dîk Wopumnalok meñlit tam pîmbîñen nak ñîndin nokoñ bîlañ!”⁴⁴ Nak Wopumnalok meñ ganlet wîn kusei ñîndîñða: nak dîk we nameñ wîn nandî nain wolondañgan gwañgwa nokok sîmbatna gînañ patak endî sîlisîlî tîmbi, sasîk tîk.⁴⁵ Tîmbi Wopumdi nek ganguk wolok tuop indaukak wîn nandî-kwambîñ dambi tîke-kulañda, amatam diwîn yapma kle-patañ.”

Malialî Wopum ni-kîndem dañguk

⁴⁶ Tîmbi Malialî ñîndîñ eñguk,
“Walenalî Wopum ni-loloñ elak,

⁴⁷ Yambat nep kîmîtak enda gînañna tiptî nandî-koñgom tî-ñîmlak.

⁴⁸⁻⁴⁹ Nekta, nak endok kena wemben pîmbîñen,

gan endî wandingan embi nandî-namguk,

wîn Yambat Gembî Molom endî kundit wopuwopum asup tî-namguk,

wala tîmbi amatam man ñîndîñgiñt kuañ ba siñgi kunekalîñ

endî naka ‘amatam diwîn yapma kle-patak’ wîndîñ nanînekalîñ.

Endî Yambat dîndîm ba giñgi sînik,

⁵⁰ amatam giñgiñgan tî-ñîmañ busuk mamaña tî-sembi,

ama sambat no ba no siñgi indanekalîñ enda wîndîñgangot tî-sem-ta-ñaukak.

⁵¹ Endî kundit gembînat pa tîñipi,

ama gînañjî gînañ nîsîla nandum loloñ tîñguk wîn ep tîmbi papuseneñgiliñ.

⁵² Endî ama wapmañjî gembîñjîat pipapatş apma tîke-sembi,

amatam kosî ñîmnat enda kot giñgit emguk.

⁵³ Endî amatam nepenepelta lonjîñgilîñ enda gînañ siloñ tî-semumbi, nombo nîm lonjîñgilîñ,

gan amatam nepek asup pat-semguk wîn eni-mulîmbi, slak pîm ñañgiliñ.

⁵⁴⁻⁵⁵ Ñîndok bep paññiilo eni-kwambîñ dañguk

wolok tuop endî kena gwañgwâññi Isael wakan epmi platambî,

Ablaam gitâ komblinññi nandî-sembi,

busuk mamaña nain taletalen ñîmnat tî-semektok nîm nandî-kamalañguk.”

⁵⁶ Malialî wîndîñ eu taleumbi, yakîp tîpet git no ba nek Elisabet gitâ papi, undanem ilnan ñañguk.

Elisabettî Yoane apguk

⁵⁷ Elisabettı gwañgwa tīketikkelok nain indaumbi, n̄n̄nañ apguk. ⁵⁸ Endok sambalii git ilnan nasiñli Wopumdi ḡnañ busuk tī-ñ̄m̄iñguk giñgit wiñ nandimbi, en git̄a silisili timbi, ⁵⁹ sande noñgan taleumbi, gwañgwa piñgiu dip dombinepi biñgilin. Biñmbi, beulok koi Sakalaia wiñ kit̄inepi eñgilin, ⁶⁰ gan meñli "Wiñ n̄m" eñguk. Embi, "Koi Yoane kit̄ikit̄lok" eñguk. ⁶¹ Eumbi niñgilin, "Sambatsettok boñgipsinan ama no koi Yoane no n̄m patak." Windiñ embi, ⁶² kit̄ingan beu ni-nandimbi eñgilin, "Dik kot nek miñm̄lok nandilañ?" Eumbi, ⁶³ kundit youyouttok nepenepele enbimbi, tike bi miñmbi, "Koi Yoane" youuk. Youl̄imbi, wiñ kañbi nandibendi tiñgilin. ⁶⁴ Timbi wolongan Sakalaialok man mamben salaktaumbi, kusei kiñipi, manda embi, Yambat niñkindem dañguk.

⁶⁵ Nepek wiñdiñ inda-ñ̄m̄iumbi, il kwelnan nasili kundit wiñ kañbi misiñgilin. Timbi nepek indañguk wolok giñgit sapakñanembi, Judia kwet jañginnan tuop ña-taleñguk. ⁶⁶ Timbi kasat wiñ nandigilin endi git̄ik nandi-kwinañkwinalembi, Wopumdi gwañgwa wiñ gembinil kasopmilak wiñ ka-nandi-tomgilinnda ñindidin e-nandigilin, "Gwañgwa wal̄ bendi wopum dambi, ama niñtein siñik indauk?"

Sakalaialı Wopum Yambat ni-kindem dañguk

⁶⁷ Timbi Dindim Woñdi Yoanelok beu Sakalaialok ginan tokñeumbi, Yambattı manda eelok niñguk wolok tuop embi, ñindidin eñguk.

⁶⁸ "Niñdi Wopum, Islaelok Yambat, en kusei ñindidin niñkindekindem ti-ñ̄m̄ina: endi amatamñii nandi-nimbi,

toptop kolan ḡnañ nanin niþ tuambi, niþ k̄imikuk.

⁶⁹ Endi enlok kena aman Devit endok komblinñii boñgipsinan nanin ama gembinat no niþ k̄imilektok timbi inda-niñguk,

⁷⁰ wiñ damañgan plofet amanñila embimbi eñgilin wolok tuop.

⁷¹ Endi kanjikni ba ama git̄ik nandi-kola ti-ñ̄mañ endok kisinan nanin niþpma tīkeuktok wiñdiñ tiñguk.

⁷² Endi bep paññi busuk mamasa ti-semibi, en git̄a toptop tiñguk wiñ n̄m nandi-kamalaukak.

⁷³ Endi enlok koi plon sotni Ablaam ñindidin ni-kwambiñ dañguk:

⁷⁴ endi nandi-nimbi, kanjikniilok kisinan nanin niþpma tīkembi, niþ timbi pañgitaumbi, misimisiñiñmat ni-wowooñ tiñipi,

⁷⁵ kuamieniñ tuop endok dainan giñgitñiiñgot diñdim ku-ta-lonekamien.

⁷⁶ Timbi niñana diñkok kandañ nak ñindidin elet:

Yambat Loloñ Siñk endi dik enlok plofet aman ganbekak.

Nekta, dik Wopumdok telak dama timbi,

telak ti-dindim e-ñ̄mekañ,

⁷⁷ wiñ diñ amatamñii ñindidin eni-daut ti-semekañ:

'Wopumdi sepmeftok nandilak, wolok tuop yomji bi-samekak.'

⁷⁸ Niñdok Yambatni endi ḡnañ busuk molomda timbi wiñdiñ tiłak.

Endi ama wiñ ni-mulimbi,

maim sonan wandin endi kunum ḡnañ nanin niñdoñ piñmbi,

⁷⁹ ama yomjila timbi kilim k̄imok giñgit kuañ kol̄ sale-semlak, endi busutok telaknan niñañgilimbi kuneñamien."

Sakalaialı plofet manda wiñdiñ eñguk.

⁸⁰ Timbi gwañgwa wal̄ bendi wopum daumbi, ginan tipti wiñdiñgot gembilañguk. Timbi endi kwet ama niñmnatnan ña ku-ta-ñokap, nain wiñ indaumbi, Islael amatamdok dausinan inda-dakleñguk.

2

Yesu gwañgwa indañguk

¹ Nain wolonda Sisa Augustos Roma kwet git̄ik kiup ka-dikñeñguk endi kwet tuop kot sambat timbektok nandimbi, wolok tuop endikñe manda no k̄imilim ñañguk.

² (Kwiliniusli Sisalok kapmainan Silia provinslok kandikñe ama kuñguk nain wolonda kot sambat wal̄ indañguk. Damañgan wandin no n̄m tiñdin.) ³ Wiñdiñda amatam git̄ikt̄ kosí k̄imitepi bep pañ kasatsilok isí kuseinan ñañgilin.

⁴ Josepti wiñdiñgangot tiñguk. Endi ama wapmañ damañgan kuñguk koi Devit endok sambatta timbi, Nasalet it kwet Galili kwelan patak wiñ bimbi, Judia kwelan ñambi, Devittok il kusei koi Betleem wolok ñaupi ñañguk. ⁵ Ñambi, Malia giñgit wiñlimum papi, gwañgwa miñjip tiñguk en nañgilimbi, yakan koseit k̄imitepi ñañgilimik. ⁶ Ña

tom palññilimbi, gwañgwa tiketikelo nain indaumbi, ⁷ Maliali gwañgwa telak dama tiñenguk. Tiñkembi, sandumdi tñimp imbi, makauktok jawañ ginañ kímíkuk. Wín it kiyan tokñençukta tñmbi makauktok ilan lo pakimik.

⁸ Tñmbi wändiñ kandañ sipsip kandikñe ama diwín endi Betleem it kwet pawan pa kumbi, sipsip kauli-díkñe kena tim ti-pakiliñ. Ti-paliññilimbi, ⁹ Wopumdi eñalo no ni-mulim endoñ bi indaumbi, Wopumdoñ kolsalen walalan bien endok plon youlím kañbi, kolan misiñgilin. ¹⁰ Gan eñaloli enguk, "Sindi ním misineliñ! Nak giñgit manda kíndem no sindoñ tñke bilet, tñmbi manda walí amatam gitik ginañji youlím, silisili tinekalin. Manda wín ñindin: ¹¹ ama ñin Yambat en amatamññi sepmeñtok ni-mutak, wín Mesia Wopumni, endi man tim ñiolondañgan Devittok il kwel Betleem wolok inda-samlak. ¹² Nak manda biañgan elet wín sindi ñindin ka-nandinetan: sindi gwañgwa gimin wakan tñmbi indaumbi, sandumdi tñimp imbi, makauktok jawañ ginañ kímílim palim kanetañ." ¹³ Eñaloli wändiñ eumbi, platiñ sinik eñalo kímín wopumdi kunum ginañ nanin pi indambi, Yambat ni-kíndem dambi, ñindin eñgilin.

¹⁴ "Kunun lolofien ginañ Yambattok koi ni-ta-lowit, tñmbi kwelan amatam ginañ kíndem ti-semlek endok kandañ busuk pat-semekak."

¹⁵ Tñmbi eñaloli yambimbi, kunum ginañ undane ña-taleumbi, sipsip kandikñe amali niñigán e-nandi tñmbi eñgilin, "Yakñe! Nepek indalak wín Wopum en niñi-daklelak, wala tñmbi Betleem ñambi kana!" ¹⁶ Wändiñ embi, platiñ sinik ñambi, Malia git Josep ep tñmbi indaumbi, gwañgwa wín wakan makauktok jawañ ginañ palim kañgilin. ¹⁷ Kañbi, eñaloli gwañgwa wolok plon manda enguk wín kasat ti-semgilin. ¹⁸ Tñmbi amatam sipsip kandikñe amalok kasat wín nandigilin endi gitik nanandí kena tiñgilin. ¹⁹ Gan Malia endila manda wín gitikgan ginan ginañ dasimbi, nandi-kwinakwinañlembi pa kuliñguk.

²⁰ Tñmbi sipsip kandikñe amali undanem kenanjinan pi ñañgilin. Ñañipi, nepek gitik eñaloli enguk wolok tuop indañgukta tñmbi endi nepek gitik nandimbí kañgilin wolok Yambat ni-kíndekíndem embi, koi ni-ta-loñgilin.

²¹ Sande noñgan taleññilimbi, gwañgwa gimin piñgiu dip dombindombilok nain indaumbi, meñ beulí koi Yesu kitifigimik. Endi gama meñ simbai ginañ ním palinñilimbi, eñaloli koi wakan ikan kitifnguk.

Simeon gita Analı tapma ilan Yesu gwañgwa Mesia en wakan ka-dakleñgimik

²² Moseli endikñe manda diwín kímíkuk wali ñindin elak: tam gwañgwa ikan tiñetiken endi nittek tñmbi, bindambo Yambattok dainan ti-jamilambi, gumañ enloñ ñauk. Endikñe manda wín kímít-kleñdemiktok nain indaumbi, Malia git Josep endi gwañgwa tiñkembi, Wopum enlok bi-ñimindepi Jelusalem ñañgimik. ²³ Endi Wopumdoñ endikñe manda ñin tañgonendemiktok wändiñ tiñgimik, "Sindi ama ba ilalok gaut wapai telak dama indañ gitik Wopum enlok bi-ñiminekalin." ²⁴ Tñmbi Wopumdoñ endikñe mandalí elak wolok tuop endi "mambaip sim tiptet ba monik no mambaip wandin tiptet" tapma tiñdemiktok nandim ñañgimik.*

²⁵ Nain wolonda ama no Jelusalem kuñguk koi Simeon. Endi ama diñdim, Yambattok endikñe manda kímít-kleñbi, ama nin Yambatti ni-mulimbi Islael amatam eni-busuk ti-semekak en mandimbí kuñguk. Tñmbi Dindim Woñd en gita papi, ²⁶ ñindin ni-dakle-taleñguk: endi gama kuñipi, Wopumdi Mesia ni-mulektok e-kwambin dañguk wín kaukak. ²⁷ Tñmbi Dindim Woñd Simeon tapma it sañ jimba ginañ ni-mulimbi lo pakuk. Palimbi, Yesu meñ beulí endikñe mandalí elak wolok tuop ti-ñimindemiktok en wandiñ tiñkäumbi, ²⁸ Simeondi gwañgwa wín kañbi tiñkäumbi, Yambat we ñimimbí niñguk, ²⁹ "Molom, dík manda nanguñ wolok tuop inda-talelak, wala tñmbi man ñindigit kena gwañgwaña nandi-namumbi, busukñenengan semba." ³⁰ Nak ama nindí gamanda amatamgai nípmekak en ip dautnalí kalet. ³¹ Dík en ikan niñmbi taleumbi ni-mulim amatam gitikti en kanekalin. ³² Tñmbi Islael amatamgai ninda kot giñgit nimekak, ba amatam diwíndok telaka kolí sale-semekak."

³³ Simeondi gwañgwala wändiñ eumbi, meñ beulí wín nandimbí, nanandí kena tiñgimik. ³⁴ Tñmbi Simeondi gwilam ti-semi, Yesu meñ Maliala ñindin niñguk, "Nandilañ. Yambatti gwañgwa ñin niñmbi taleumbi, Islael amatam asup endi en kímít-kleñbi na nim wolok tuopgan Yambattok dainan pi ñinekalin ba it-kwambin danekalin. Gwañgwa walí kímísalen no wandin Yambat en kímíkuk, gan amatam asupti siñgi wilimmekalin." ³⁵ Enda tñmbi amatam ginañ nanandinji sembin wín tñmbi dakle-taleukak. Tñmbi nepek niññañgalá inda-nímekak kusei wala tñmbi simba gawattí kakit man piñkñfati nomik waleñga bo youlekak." Simeondi wändiñ eñguk.

³⁶ Tñmbi plofet tam gilik no kuñguk koi Ana endi bo tapma ilan pakuk. Endi Asellok sambat, Fanuellok wemban. Tam sim pakuk wolonda wapat tñmbimbi, gwílat kit tombon

tipetgot yakan kuñgimik. Kukap,³⁷ wapai sembumbi, slak tam kanjak pat-ta-bikap, gwilat 84 gitik ombinguk. Endi tapma ilan pat-kuñipi, tim sandap Yambat ni-wowon tñipi, nanañ kimsipbi, nimolo pa tilnguk.³⁸ Nain wolondañgan endi Yesu meñ beu gitä Simeon yambimbi, endoñ bimbi, wolongan gwañgwa wala tñibi Yambat we ñimiñguk. Tñibi amatam gitik Mesia Jelusalem nasi mlap ginañ nanin epmektok indaukak endok mandimandi kuñgiliñ enda Anal gwañgwa woloñ indaindanla gitig enitañguk.*

³⁹ Yesu meñ beul Wopumdkoñ endikñe mandal elak woloñ tuop ti-talembi, iset kwestnan Nasalet Galili kwelan undane ñañgiliñ.⁴⁰ Tñibi gwañgwa win nanandin kindemli ginan tokñeumbi, bendi kwambibiñ daumbi, Yambatti ginañ kindem ti-niminiñguk.

Yesu gwañgwal Beulok ilan palektok nandiñguk

⁴¹ Gwilat tuop kamaikamai nain indalñgukta, Yesulok meñ beul Jelusalem pa ñayañgimik.⁴² Tñibi Yesulok gwilat 12[‡] timbimbi, tañgimik tuop klembi, Jelusalem londepi Yesu gitä ñañgimik.⁴³ Na pakap, gwilat taleumbi, ilan undane ñandepi, Yesu gwañgwa en Jelusalem kandañ sakñelam pakuk win nim ka-nandimbi kañip ñañgimik.⁴⁴ Endi “Tua en amatam asup telak ñañ endok boñgipsinan ñolak” windin nandinipi, sandap noñgan nandi-bendi nimnat telak ñañgimik. Ñambi, kusei kimpipi, sambatsettok ba nosettok boñgipsinan lonjigimik.⁴⁵ Lonj nim kañbi, undane Jelusalem ñañipi lonjigimik.

⁴⁶ Tim sandap tipet git no lonjilonj kena ti-ñambi, gwañgwa tapma it sañ jimba ginañ tñimbì indaumbi, kañgimik win: endi endaut ama endok boñgipsinan pipapi, mandanj nandimbi, woloñ kuseila eni-nandi pa tiñguk.⁴⁷ Endi mandanj nandi-daklembi, kindem tambane-semgukta tñibi ama endok mandan nandigiliñ endi gitikgand nandi-silknembi, nanand kena tiñgiliñ.⁴⁸ Tñibi meñ beul en kañbi ka-silknembi, meñli niñguk, “Gwañgwa kambak, nekta ñindin sñik ñilamitañ? Nandilañ, beka nití gep lonj kuñipi, nandi-bendi wopum ti-gamamik.”⁴⁹ Eumbi enguk, “Nitek tñibi nep lonjin kuamik? Nak Bepnalok ilanñ fiolok palettok een win siti nim nandigimik ba?”⁵⁰ Windin eumbi, manda woloñ kusei nim nandi-dakleñgimik.⁵¹ Tñibi walinin meñ beu gitä pimbi, Nasalet it kwelan undane ñambi, endok kapmainjetnan kuñguk. Tñibi meñli nepek gitik gwañgwalok plon indañguk win ginan ginañ nandi-dasimbi kimit-nandi-kuñguk.

⁵² Tñibi Yesulok piñgiul bendi wopum daumbi, nanandin bo windin ñangot tiñgukta Yambat ba amali bo windin ñangot nandi-koñgom ti-niminiñgiliñ.

3

Yoaneli Wopumdkoñ telak ti-dindime kena tiñguk

¹ Tñibi Sisa Taibelius endi Roma kwet tuop woloñ ama wapmañji kuumbi, gwilat 15 tñibi dumalañguk. Wolonda Pontius Pilatoli Sisalok kapmai kumbi, Judia distrik ka-dikfieumbi, Elotti Galili distrik ka-dikfieñguk. Tñibi Elottok konombal Filippi Itulia git Tlakonitis distrik ka-dikfieumbi, Lisaniasli Abilene distrik ka-dikñefuguk.² Tñibi Anas en gitä Kaiafas endi tapma amalok telak damanj kuñgimik. Nain wolonda Yoane Sakalaijalok niñan endi kwet ama nimnatnan kuñguk. Kuumbi, Yambatti manda nimbiñ, ³ Jordan tuk baliliñ tuop kuñipi, manda eu piumbi, amatamda ñindin enguk, “Yambatti yomji bi-samektok sindi ginañ tambatambattok tuk inekaliñ.”

⁴ Yoaneli kena tiñguk win plofet Aisaiali manda no youkut woloñ tuop indañguk. Endok mandan pepa kwasa ginañ ñindin youyoulin patak,

“Ama noli kwet ama nimnatnan kuñipi, ñindin kitilak,

“Wopumdkoñ telak ti-dindim e-ñimeti!

Telak kelam ti-dindim e-ñiminekalin!

⁵ Kwet wiliñ gitik taplum tokñeumbi,

kwet jañgin ba kwet kimin gitik ti-jamilenekalin!

Tñibi telak kelam ti-dindim embi,

telak lopiñlat yout dindimembti tñimbjamilaak.

⁶ Tñibi amatam gitikgand Yambatti telak nitek plon epma tikeukak win kanandinekalin.”^{*}

Aisaiali manda windin youkut woloñ tuop Yoaneli tiñguk.

⁷ Tñibi nain tuop ama kimin wopumgand Yoaneloñ bimbi, ginañ tambatambattok tuk i-semektok nimbiñ, ñindin pa eniliñguk, “Malet sañandok komblinii, sindi nokoñ

* 2:38: Jelusalem win Isael amatam gitik endok plon e-yout tilak. † 2:41: Gwilat wolonda Isael amatamdi Yambatti Isip kwelan epmñguk win nandi-pakañ. ‡ 2:42: Juda amatamdi ñindin nandigiliñ: gwañgwa no gwilat 12 ombilak en ip amalok jimba plon tomlak. △ 3:6: Aisaia 40:3-5

bimbi, tukgot inelindok nandañ ba? Nindi sanbimbi, telak wîndiñ Yambattok gimbít inda-samekak wîn makleneliñ? Sindi kolanjîlok kînjanlı sapma kleuktok nandañda, ⁸ gînañjî tambanembi, wolok bien kuñgunjînan tîmbî indaumbi, gînañjî gînañ ñîndiñ nîm nandinekalîñ, 'Bep paññ Ablaam endok kîndemla tîmbî Yambattok gimbít maklenekamiñ.' Nak sanba nandîwît: Yambattî kîndem kawat ñîn ep tîkileumbi, Ablaam dok komblinñiñ indaneliñ wîn! Wala tîmbî sindi bien kîndem nîm laliyañda, kilamek! ⁹ Kapinoñgo komba kuseinan ikan kîmikîmlîn patak. Komba bien kîndem nîm pa laliyañ gitik wîn jînbim gîlo-taleumbi, komba gînañ kolî pîm dîukak."

¹⁰ Tîmbî amatamđi nî-nandîmbi eñgilîñ, "Wîndiñda nîtek tînekamiñ?" ¹¹ Eumbi tambane enguk, "No endi kiupi ti-pet palmilakta, ama no kiupi nîmnat enda no mîlok. Ba nanala wîndiñgångot tilok." ¹² Tîmbî takis epep ama dîwîn endi wîndiñgot tuk i-semektok bîmbi nî-nandîmbi eñgilîñ, "Endaut, nîndi nîtek tînekamiñ?" ¹³ Eumbi enguk, "Sindi gavmandî takis epnelindok elak wolok tuopgot epbi, nîm maklenekalîñ." ¹⁴ Tîmbî mik amalî wîndiñgångot nî-nandîmbi eñgilîñ, "Tîmbî nîndîla nîtek tînekamiñ?" Eumbi enguk, "Sindi ama nolok mînem kasîleneliñdok ti-piñpiñe nîm ti-ñîmnekalîñ, ba manda plon siñgin joñgo nîm sinekalîñ. Tambo sindi kenanjîlok tuan samañ wala nandum tuop tîmbekak."

¹⁵ Tîmbî amatam Yoanelok mandan nandîñgîlîñ endok gînanjî milalîmbi, gînañjî gînañ ñîndiñ eñgilîñ, 'Mesia en wakan bek'. Wîndiñ nandî-kwînakwînalembi, nîtek indawîk wala mandîñgîlîñ. ¹⁶ Tîmbî Yoanelî amatam gitikta ñîndiñ tambane enguk, "Nakta tukgot i-sam ti-kulet. Gan ama no indaup tîlak endok gembînlî nak napma klelek. Endi wakan Dîndim Woñi kombanat i-samekak. Tîmbî nak pîmbiñen ñandîn fîlî endok kesii gwîlap kiundîlîmettok tuop nîm. ¹⁷ Ama no plaua mînjiç gît gwîlap ep danbi, mînjiç pîwisi-kopi, gwîlap ba kîlikîlik siu dîlak, wîndiñgångot ama indaup tîlak endi amatam ep danbi, gîñgitñiñ epbi, dîwîn komba taletalen nîmnat gînañ ep siu dînekalîñ."

¹⁸ Yoanelî wîndiñ embi, molo manda dîwîn asup eñîpi, gîñgit manda kîndem amatamda eni-ta-kuñguk. ¹⁹ Tîmbî ama wapmañ Elottî konombal Filip endok tamîn Elodias matîkeñguk ba ti-bomboe kusei kusei dîwîn tiñgukta tîmbî Yoanelî pa nîñombîñguk. ²⁰ Gan Elottî ti-bomboen wîn nîm ka-daklembi, nombo yousimbi, Yoane tikembi, it kwambîñ gînañ kîmîlîm piñguk.

²¹ Yoanelî amatam gitik gînañjî tambîneñgîlîñ wîn tuk i-semñîpi, Yesu bo tuk i-ñîmîñguk. Tuk i-ñîmîumbi, nîmolo tîñlîmbi, kunum gînañ dîlî tombîmbi, ²² Dîndim Woñdî inda-daklembi, monik mamaip walani indambi, endok plon pî pipakuk. Tîmbî kunum gînañ nanin kitikîti no ñîndiñ kitîu piñguk, "Dîk nîñana noñgan sîñk. Nak gînañnalî gep kasîlembi, dîka walena kîndem dalak."

Yesu Mesialok bep paññilok kot sambat

²³ Yesul gwîlat 30 nîtepek ombîmbi, kenan kusei kîmîkuk. Amatam enda nandîñgîlîñ en Joseptok nîñoñ. Tîmbî Josep endi Eliloc komblin, ²⁴ Eli wîn Matattok komblin, Matat wîn Livailok komblin, Livai wîn Melkilok komblin, Melki wîn Janailok komblin, Janai wîn Joseptok komblin, ²⁵ Josep wîn Matatiaslok komblin, Matatias wîn Amoslok komblin, Amos wîn Nahumlok komblin, Nahum wîn Eslilok komblin, Eslî wîn Nagailok komblin, ²⁶ Nagai wîn Maattok komblin, Maat wîn Matatiaslok komblin, Matatias wîn Semeindok komblin, Semein wîn Josektok komblin, Josek wîn Jodalok komblin, ²⁷ Joda wîn Joandanok komblin, Joanan wîn Resalok komblin, Resa wîn Selubabellok komblin, Selubabel wîn Sealtiellok komblin, Sealtiel wîn Nelilok komblin, ²⁸ Neli wîn Melkilok komblin, Melki wîn Adilok komblin, Adi wîn Kosamllok komblin, Kosam wîn Elmadam dok komblin, Elmadam wîn Erlok komblin, ²⁹ Er wîn Josualok komblin, Josua wîn Eliesellok komblin, Eliesel wîn Jolimlok komblin, Jolim wîn Matattok komblin, Mattat wîn Livailok komblin, ³⁰ Livai wîn Simeondok komblin, Simeon wîn Judalok komblin, Juda wîn Joseptok komblin, Josef wîn Jonamlok komblin, Jonam wîn Eliakimlok komblin, ³¹ Eliakim wîn Melealok komblin, Melea wîn Menalok komblin, Mena wîn Matatalok komblin, Matata wîn Natandok komblin, Natan wîn Devittok komblin, ³² Devit wîn Jesilok komblin, Jesi wîn Obettok komblin, Obet wîn Boaslok komblin, Boas wîn Salmon dok komblin, Salmon wîn Nasondok komblin, ³³ Nason wîn Aminadaptok komblin, Aminadap wîn Atmindok komblin, Atmin wîn Arnilok komblin, Arni wîn Heslondok komblin, Heslon wîn Peleslok komblin, Peles wîn Judalok komblin, ³⁴ Juda wîn Jekoptok komblin, Jekop wîn Aisaktok komblin, Aisak wîn Ablaam dok komblin, Ablaam wîn Telalok komblin, Tela wîn Nahollok komblin, ³⁵ Nahol wîn Seluktok komblin, Seluk wîn Reulok komblin, Reu wîn Pelektok komblin, Pelek wîn Ebellok komblin, Ebel wîn Selalok komblin, ³⁶ Sela wîn Kainandok komblin, Kainan wîn Alpaksattok komblin, Alpaksat wîn Semdock komblin, Sem wîn Noalok komblin, Noa wîn Lamettok komblin, ³⁷ Lamek

wiñ Metuselalok komblin, Metusela wiñ Enoktok komblin, Enok wiñ Jalettok komblin, Jalet wiñ Maalalellok komblin, Maalalel wiñ Kainandok komblin,³⁸ Kainan wiñ Enoslok komblin, Enos wiñ Settok komblin, Set wiñ Adamdok komblin, tımbi Adam wiñ Yambatti tımbi indañguk.

4

Satandi Yesu tı-kuyuk tı-nımiñguk

¹ Tımbi Yesulı tuk i-taleumbi, Dındım Woñdı gınan gınañ tokñe palımgukta nañgılımbi, Jodan tuk bim kwet ama nımmatnam ñu kuñguk. ² Wandıñ tim sandap 40 dou mıllat tıkuñılımbi, Satandi tı-kuyuk pa tı-nımiñguk. Nain wolonda nanañ no nı̄m nam, slak kuñılımbi, tim sandap walı taleumbi, nanañ gawat tıñguk. ³ Tımbi Satandi nıñdiñ nıñguk, “Dık Yambattok Niñan sıñikta, kusaka tımbi dakleuktok kawat ñı̄n nımbımbi, nanañ indawın!” ⁴ Eumbi tambane nıñguk, “Wındıñ nı̄m. Yambattok manda no nıñdiñ youyoulın patak, ‘Ama nanañlıñgot kuñgun mı̄uktok tuop nı̄m.’ ”^{*}

⁵ Tımbi Satandi kwet lololıñ noloñ nañgıp lombi, kwet tuop amatam kusei kusei kuañ wiñ gitikgan walawalan nomık nain dumangan daulı̄mı̄mbi ⁶ nıñguk, “Kwet gitik wolok gembı̄n ba paman wiñ nokok kı̄tmanan kı̄mılım ka-dıñkleet, wala tımbi ama nola ba nola mı̄mılık nandı̄mbi, kı̄ndem kiinan kı̄milet. Nepek gitik wiñ dık gam-taletalelok nandilet, ⁷ wiñ tı̄kap dık kesitnanan milelem tı̄-nameña, nepenepek gitik wiñ dı̄kok giñgıt tı̄-taletutak.” ⁸ Eumbi tambane nıñguk, “Yambattok manda no nıñdiñ youyoulın patak, ‘Dık Wopum Yambatka milelem tı̄-nı̄mı̄mbi, en noñgangot kı̄mit-klelok.’ ”^{*}

⁹ Tımbi Satandi Yesu nañgipi, Jelusalem tapma it pendım kusip plon lo kı̄mıpı nıñguk, “Dık Yambattok Niñan sıñikta, nıñanın dı̄kopi ma pi! ¹⁰ Kusei nıñdiñda dık nı̄m kolautañ: Yambatta manda no nıñdiñ youyoulın patak, ‘Endı̄ eñaloñiilok kısınan gapı̄pi, gambı̄-dı̄kñenelı̄ndok enbekak.’ ¹¹ No wiñ nıñdiñ, ‘Endı̄ kısılı̄ gep wit-ta-loumbi, kawattı̄ kesika nı̄m gaulek.’ ”^{*} ¹² Eumbi tambane nıñguk, “Yambattok manda nıñdiñ elak, ‘Dık Wopum Yambatka endok gembı̄n inda-dakleuktok tı̄-kuyuk nı̄m tı̄-nı̄mekan.’ ”^{*}

¹³ Satandi tı̄-kuyuk kusei kusei gitik tı̄-nı̄mum taleumbi, “Nain nolamek” embi kañ bimbı̄ ñoñguk.

Ama Sıñinik Yesu endı̄ enlok kuseiñin tımbi dakleñguk

Yesulı̄ enlok kuseiñin Nasalet it kwelan eu dakleñguk

¹⁴ Tımbi Yesulı̄ Galili kwelan undane ñambi, Dındım Woñdok gembı̄ plon kuliñgukta endok giñgıt walı̄ kwet kle-gı̄mbup pakañ tuop sapakñañeñguk. ¹⁵ Tımbi endı̄ kwet wolok kle-gı̄mbut kuñıpı, it kiyaunji gınañ giñgıt manda enı̄-daut tı̄-sem pa tı̄mbı̄mbi, amatam gitiktī koi giñgıt tı̄ke-loñgılıñ.

¹⁶ Tımbi Nasalet it kwet kandañ pap bendıñguknan bo ña tomguk. Tombi, Sabat patnandi nain indaumbi, ep tı̄ndıñ klembi, it kiyaunji gınañ loñguk. Lombi, manda pinat-semezi milalımbi, ¹⁷ plofet Aisaialı̄ manda youkuk wiñ tı̄kembali, enda mı̄ñgılıñ. Mı̄umbi pı̄sapi, manda nıñdiñ pakuk wiñ tı̄mbı̄ indaumbi pinat-semguk,

¹⁸ “Wopumdı̄ giñgıt manda kı̄ndem ama pı̄mbı̄ñesı̄la enbettok nanbi taleñguk,

wala tı̄mbi endok Woñdı̄ gembı̄n namlak.

Endı̄ manda nıñdiñ ewa piuktok nani-mukuk:

toptop kolan plon pakañ wiñ pı̄sat-semnekaliñ,

ba dausı̄ sipmı̄sipmı̄n endok dausı̄ tı̄mbı̄ tom-semnekaliñ.

Tımbi endı̄ nıñdiñ tı̄mbettok nani-mukuk:

nak ama ep pı̄ yaliumbi pı̄mbı̄ñen kuañ endok mı̄lapsı̄ tı̄mba taleukak,

¹⁹ ba Wopumdı̄ amatamñi wale kı̄ndem tı̄-semsemlok nain indalak wiñ ewa piukak.”^{*}

²⁰ Manda wındıñ pinat-talembi, pepa kwasa wiñ kwasanembı̄, it kiyaun kena amala bı̄nda mı̄mbi, amatam enı̄-daut tı̄-semektok pipakuk. Tımbi it kiyaun gınañ pakılıñ endı̄ gitikgandı̄ daut endañgıt deiñgılıñ.

²¹ Tımbi Yesulı̄ kusei kı̄mıpı, manda nıñdiñ enguk, “Gı̄ngıt manda pinalam nandañ walı̄ man nıñdiñgiñt bien inda-daklelek.” ²² Wındıñ eumbi, amatam gitiktī nı̄-kı̄ndem dambı̄, mandan nandum galkı̄nat sıñik tı̄ngukta nanandı̄ kena tı̄mbi eñgılıñ, “Nıtek tımbi Joseptok nıñgan walı̄ manda wandın elak?” ²³ Eumbi enguk, “Biañganak, sıñdi eyout manda nıñdiñ nanıñetañ, ‘Tımbi kı̄ndenda ama, dık dı̄tnalok pı̄ñgıpka tı̄mbi kı̄ndem da-mek’, wiñ Kapaneam it kwelan kena tı̄mbı̄m giñgıtka nandıñgı̄mı̄ñ, wındıñgangot ñolok ika kuseinan tı̄mbı̄mbi kana!”

²⁴ Wındıñ embi yousı̄mbi enguk, “Nak biañgan sanba: plofet ama no enlok ilnan nasiil not nı̄m pa tı̄-nı̄mañ.” ²⁵ Sıñdi plofet Elia nek tı̄nguk wiñ nandı̄-nı̄mit: endı̄ kuñılımbi,

* 4:4: Lo 8:3 * 4:8: Lo 6:13 * 4:11: Kap 91:11-12 * 4:12: Lo 6:16 * 4:19: Aisaia 61:1-2, 58:6

gwilat t̄pet git no git yakip kit tambon noñgan gwi no nim piumbi, kwet tuop nanañ map wopum indañguk. Nak biañgan sanlet: nain wolonda Islael kwelan Juda tam kanjak asupgan kuñgilin, ²⁶ gan Yambatti Elia wiñ endoñ nim ni-mupi, endi Sidon kandañ tam kanjak no Salefat it kwelan kuñguk endoññan ni-mulim ñambi tike kimkuk. ²⁷ Timbi plofet Elisali kuñtilimbi, Islael kwelan Juda amatam asupti wanda kwambien yambo mawatsiat kuñgilin. Gan Elisali endoñnan nanin no nim timbi kindem dañguk, endi ama no koi Naman Silia kwelan nanin en noñgangot timbi kindem dañguk.”

²⁸ Timbi it kiyau ginañ pakiliñdi Yesulok manda wiñ nandimbni, ginañji komba diumbi ²⁹ milapi, en it kwet pawan kle munjulim ñañguk. Isi kwesti wiñ kwet kimin plon pakukta, jimbien malapnan tike nañgip ñambi, munjut kolit piuktok ñañgilin. ³⁰ Gan endi undanembi, kimin gitik boñgipsti ginañ yapma klembi, walinin pi ñañguk. ³¹ Ñambi, it kwet no koi Kapaneam Galili kwelan patak wandien pi tombi pakuk. Papi, Sabat patnandi nainda giñgit manda eni-daut sem pa tiligilin. ³² Endi ama biesili manda gembnat eañ wiñdiñ eñgukta timbi nandi-giñgitlik tiñgilin.

Yesuli amatam ep timbi kindem daumbi, giñgit manda eu piñguk

³³ Sabat patnandi nain nola ama no yal kolanli ginan ginañ piñguk endi it kiyau ginañ lom pakuk. Endi wopumgan kwawa tiñipi eñguk, ³⁴ “Ei, Yesu Nasalet nanin, dik nekta nindoiñ bilañ? Dik nip timbi kolaneñdok bilañ ba? Nak kusaka nandilet: dik Yambat enlok kena ama giñgi sînik wiñ.” ³⁵ Windiñ eumbi, yal kolan wiñ ni-ñombiñi pi eñguk, “Dik mañga masipbi, amalok ginan nanin lambim po ñau.” Eumbi, yal kolandi ama wiñ munjut kolimbi, ama pakiliñ endok boñgipstnan piñguk, gan yal endi ama wiñ nim timbi kolaumbi, slak lambim po ñañguk. ³⁶ Timbi amatamdi kundit wiñ kañbi kasilikanembi, nanandi kena timbi, nisiñgan e-nandi timbi eñgilin, “Kai, ama ñoli manda nitnein sînik elak? Ama yambalat nomik endi yal kolan manda gembnat enbumbi lambim po ñau!” ³⁷ Yesuli kundit wandin timbimbi, endok giñgit walit kwet kle-gimbup pakañ tuop sapakhaneniguk.

³⁸ Yesuli it kiyau ginañ nanin piñmbi, Simondok ilan loñguk. It wolok Simon yapman tam jimbatiñbi, piñgiñ komba diumbi pakuk. Timbi Yesuli en timbi plap tauktok ni-nandumbi, ³⁹ tam pakuknan lombi mumuñembi, jimbati ni-ñombiñbi, tam wiñ kañ biñguk. Windiñ timbimbi, tam piñgiñ nandum pañgitaumbi, plapkan milapi, Yesu git nolii yambi-dikñeñguk.

⁴⁰ Maim piumbi, Sabat patnandi nain taleumbi, amali nosii jimbati kusei kusei indañsemguk wiñ Yesulon yanañgiñ piñmbi, kiili ama gitik noñgan noñgan ep kañbi, ep timbi kindem dañgilin. ⁴¹ Tiñipi, amatam asuptoñ yal kolanji wakit ep kle-semumbi, kwawa wopumgan tiñipi po ñambi, ñindidin eñgilin, “Dik Yambattok Niññiñ sînik.” Yal kolan endi Yesu en Mesia Yambatti ni-mukuk wiñdiñ nandi-ñiñgilin, wala timbi enombimbi, manda eelok e-kimisip ti-semguk.

⁴² Kwet salaup timbimbi, Yesuli it bimbi, pi ña kwet ama nimnatnan ñambi pakuk. Timbi amali lonji kukap timbi indaumbi, tike kimbi dambi, en gita papatok niñgilin, ⁴³ gan endi ñindidin enguk, “Yambatti amatam yambi-dikñembi, ama wapmañji kulak wolok giñgit manda kendem ewa piuktok endi nani-mukuk, wala timbi nak it kwet diwinnan bo ñauttok een.” ⁴⁴ Windiñ embi yambik bimbi, ña Judia kwet tuop kumbi, it kiyauñji ginañ manda eu piñguk.

5

Petlo git noliiñ Yesulok mandala miñbalak asup tiañeñgilin

¹ Nain nola Yesuli Genesalet tuk guañ kinanjatnan ilimbi, amatam kimin wopumdiñ Yambattok manda nandinepi kle-gimbupi, ñasi ñasiñgan tiñgilin. ² Timbi Yesuli kinanjatnan kikeñ tipe palim kañbi, miñbalak epep amali kikeñji bimbi, liksit wiñpi pakiliñ yambiñguk. ³ Yambiñ endoñ ñambi, kikeñ nolok plon lombi, kikeñ molom Simon enda kambak munjulim ñaña euktok niñguk. Eumbi, windiñ timbimbi, wolok pipapi, giñgit manda eni-daut kenan yousimbi ti-semguk.

⁴ Ti-sem-talembi, Simon ñindidin niñguk, “Dik tuk guañ boñgipnan ñambi, miñbalak epeplok liksi wiñ mep kimilim ginañ ma piwit.” ⁵ Eumbi tambane niñguk, “Endaut, ñindiñ tim ombap kena gîm slakan timiñ, timbi miñbalak bien no nim epmiñtiñ. Gan dikok manda joñgo bîndambo lik mep kimilam piñetañ.” ⁶ Windiñ embi, endi liksi mep kimilim piñmbi, miñbalak asup sînik melimbi, lik blañganenepi tiñgilin. Windiñ timbimbi, ⁷ nosii diwîn kikeñ nolok plon kuñgilin endi bi ep pañgitaneliniñdok kit wayo kot-semum biñmbi, ep pañgitañgilin. Timbi miñbalak kikeñ tipe wolok ginañ ep dasi tokneumbi, kikeñ tipe tuk ginañ piñdepi tiñgimik.

⁸ T̄imbi Simon Petlol̄ w̄indit̄ñ indaum kañbi, Yesu kesiinan m̄ilelem t̄imbi n̄iñguk, "Wopum, nak ama yomnat, kak nambimb̄i ñau." ⁹ Kusei ñindit̄ñda endi w̄indit̄ñ tiñguk: en wakit ama git̄ik en git̄a kikeñ plon pakil̄iñ endi mikbalak asup epgiliñda t̄imbi misimbi, nanandi kena tiñgiliñ. ¹⁰ T̄imbi Sebedilok niñanñit̄ tipet Yakobo git Yoane Simon git̄a mikbalak epep kena pa tiñgimik endi w̄indit̄ñgangot tiñgimik. T̄imbi Yesuli Simon n̄imbi eñguk, "Nim misiwñ. Dik mikbalak tiatia tilañdi gamanda amatam eni-tiatia kena t̄imbi kuukañ." W̄indit̄ñ eumbi, ¹¹ endi kikeñ ep tiañeumbi, kinanjan kwambibñnan loumbi, nepenepel git̄ik bi-talembi, Yesulok gwañgwa indambi, en kle kuñgililiñ.

Yesuli ama j̄imbat yambo mawalat no t̄imbi kindem dañguk

¹² Yesuli Juda amatam dok it kwet no pakuk wandit̄ñ kuñtilimbi, ama no piñgiu gw̄ilap git̄ik yambo mawatt̄ sipmiñguk endi bim Yesu kañbi, pi p̄im timan dai kwet plon kimip pindim papi, ni-kukulembi eñguk, "Wopum, tiñkap dik nep kimilep nandilañda, guma j̄imbatna t̄imbi taleumbi, kindem dawa." ¹³ Eumbi, kii kot suapi, ama w̄in t̄ike-kañbi n̄iñguk, "Nak nandit̄-gamlet. Dik kindem da!" Eumbi, wolongan wanda kwambibñ wal̄ pailimbi, kindem dañguk. ¹⁴ T̄imbi Yesuli manda kwambibñ n̄imbi eñguk, "Nepek indagamlak wolok kasat ama nola nim ti-semekañ. Nim siniñ. Dik ñambi, gw̄ilapka tapma amala daulimumbi, j̄imbatka talelak w̄in gambi-dakleutak. T̄imbi amatamdi wandañga biañgan ip talek w̄in gambi-nandinelñdok dik tapma t̄imbekañ, w̄in Moseli endikñe manda kimit-nimuguk wolok tuop."

Yesuli w̄indit̄ñ eñguk, ¹⁵ gan kena tiñguk wolok giñgitti sapakñane siniñ taumbi, amatam asupgandi mandan nandinepi ba j̄imbat si kle-semektok Yesulok bimbi, kimin pa tiañgiliñ. ¹⁶ Gan Yesuli wandingan embi, yambik bimbi, engan kwet ama n̄imnatnan ñam, nimolo pa tilñguk.

Yesuli yom bimbilok gemb̄i palmiñguk w̄in daut semguk

¹⁷ Nain nola Yesuli amatam eni-daut ti-semihimbi, Falisi ama git̄a endikñe manda nanditale ama endi lo ñasñgan pipakil̄iñ. Endi Jelusalem ba it kwet git̄ik Galili ba Judia kwelan pakañ walinin bimbiñ. T̄imbi Wopumadol gemb̄in j̄imbat si ep t̄imbi kindem dalok Yesulok palmiñguk. ¹⁸ Nain wolonda ama diwint̄ nosi no kii kesii dalandan tañgo plon tañgonem bimbi, Yesuli it pakuknan lom dainan kimitneliñdok ti-lakiliñ. ¹⁹ Amatamdi it w̄in tokñengit̄ñda t̄imbi endi it giñnañan bem lonelit̄ñdok tuop nim, wala t̄imbi endi it pendim bat wolok lombi, pendim wiap blanganembi, toali tañgo plon top giñim dambi, bium pi amatam boñgipsinan Yesulok kuañnan piñguk. ²⁰ W̄indit̄ñ t̄imbimbi, Yesuli nanandi kilektiñjilok bien ka-nandimbi, ama wala ñindit̄ñ n̄iñguk, "Notna, yomga gitik w̄in bi-gam-taletalen." W̄indit̄ñ eumbi, ²¹ endikñe manda nanditale git Falisi ama endi kusei kimipi, nisñgan ñindit̄ñ e-nandi tiñgiliñ, "Yakii, ama manda winjít elak w̄in en nin? W̄in Yambat en noñganliñgot yom bimbilok gemb̄in palmilak yañ!" *

²² T̄imbi Yesuli giñanñiñ nanandinji ka-nandimbi eni-nandimbi eñguk, "Kusei n̄itekta sindi giñanñiñ giñan w̄indit̄ñ e-nandi tañ?" ²³ Gemb̄i nim pat-namumda, nak 'Yomga bigam-taletalen' ñimbambi, ba 'Milapi ñau' ñimbambi, bien kindem indauk ba? Nim ya! ²⁴ Gannak Ama Sisiniñti kwelan ñolok yom bimbilok gemb̄in pat-namlak w̄in sindi nambidakleneliñdok nak ñindit̄ñ t̄imbetet." W̄indit̄ñ eniñpi, ama kii kesii dalandanla ñimbi eñguk, "Nak ganlet: dik milapi, ipatka t̄ikembi, ikanan ñau." Eumbi, ²⁵ wolongan ama wal̄ dausinangan milapi, ipal t̄ikembi, ilnan ñiññipi, Yambat ni-kindem dañguk. ²⁶ T̄imbi amatam git̄ikti w̄in ka silikñembi, nanandinji nim dakleumbi, nepek misimisín kañgililiñ wala Yambat ni-ta-loñipi, nisñgan ñindit̄ñ eñgiliñ, "Man nepek git̄iknín indaumbi kaminiñ."

Yesuli yom ama ep tiañeupi indañguk

²⁷ Wolok siñgi kandañ Yesuli walinin p̄im ñambi, takis epep ama no koi Livai en takis epep ilan pal̄imbi kañbi, ñindit̄ñ n̄iñguk, "Dik bim nep kle ku." W̄indit̄ñ eumbi, ²⁸ Livailiñ kenalok nepenepel git̄ik w̄in bi-talembi milapi, Yesu kleñguk.

²⁹ T̄imbi endi ilnan nanañ si-jumut wopumgan Yesulok ti-nimumbi, wolongan takis epep ama ba ama diwint̄ asupgan en git̄a nanañ yakan nañgiliñ. ³⁰ T̄imbi Falisi ama git nosi diwint̄ endikñe manda nanditaleñgiliñ endi w̄in kañbi nandum p̄imbi, e-balep t̄imbi, Yesulok gwañgwañni ñindit̄ñ engiliñ, "Sindi nekta takis epep ama ba 'yom ama' diwint̄ en git̄a nanañ yakan nañ?" Eumbi, ³¹ Yesuli tambanem enguk, "Kindemsí endi gwasap amaloñ nim ñau, w̄in j̄imbat si endiñgot gwasap amaloñ ñau." ³² Ama nisila

* ^{5:21:} Juda amalok nanandinji w̄in ñindit̄ñ: no en Yambat esesiñiñlak endi t̄ike pi yalilak.

nandum dindim tilak nak en en-tiañelok kwelan nim indañgut, tambo nak yom ama enbambi, ginañjî tambanenelîndok indañgut.”

Yesulok nanandin ba ep tindin win damarin wandin nim

³³ Tîmbi ama diwîndî Yesu ñîndîñ ñîngîliñ, “Yoanelok gwañgwañii endî nain asup nanañ kîmîspibî, nimolo kena pa tañ, tîmbi Falisi amalok gwañgwanjî endî bo windîngangot tañ, gan nîtekta dikok gwañgwañgalî nanañ kîmîsp nain no nim kîmîpi, kîmîsp pa tañ?” Eumbi,³⁴ noliilok plon eyout manda ñîndîñ enbi eñguk, “Ama no tamîn tilakta tîmbi nolii gitâ na-sîlisîl tîñliñtîmbi, sîndî kîndem noliilok nanañ kîmîsp ti-semnelîñ ba? Nim ya!³⁵ Gan nain indaumbi, kanjikñiil ama wîn yapma tikenekalîñ. Tîkeumek, noliil blan tîmbi, nanañ kîmîsp tînekalîñ.”

³⁶ Windîñ embi yousimbi, nepék komblin ba damarin wala eyout manda ñîndîñ bo enguk, “Ama nolî dasindasin komblin blañganembî, kusip tîkembi, dasindasin damarin mambupmeuk ba? Nim ya! Endî windîñ tîmbekta, dasindasin komblin wîn kola-nîmek, tîmbi dasindasin kusip komblin wakît dasindasin damarin endok tuopset noñgan nim tîmbek.³⁷ Tîmbi wain tul komblin wîn meme gwîlap damarin ginañ nim wîlî gîlolok. Windîñ tîmbekta, wain tulli bendî wopum dambî, meme gwîlap damarin tîmbî tawa kolaumbi, wain kwelan poñña pi-talewk.³⁸ Wala tîmbi wain tul komblin wîn gwîlap komblin ginañ pa wîlî gîlolok.³⁹ Tîmbi no en wain tuk damarin nañguk endî wala ‘Koñgom sîník’ embi, wain komblin wîn nambeipi kunjít talak.”

6

Yesulî Sabat patnandî nainnan nek tindîlok eu talelak

¹ Sabat patnandî nain nola Yesulî plaua miñjîp kenanan dikñe ñañjîlimbi, gwañgwañii en gitâ ñañgîliñ endî plaua bien mep pañgîpi, miñjîp kaik nañgîliñ.² Tîmbi Falisi ama diwîndî wîn kañbi, nandum tuop nim tîmbîmbi engîliñ, “Nîtek tîmbi sîndî Sabattok endîkñie manda wiþi, kena nim tîndîlok elak wîn tañ?”

³ Tîmbi Yesulî tambane enguk, “Endikñie manda wîwttok kandañ sîndî Devit gitâ noliil nanañ gawat paliñjîlimbi, nîtek tîñguk wolok kasat wîn nim pinap nandañ ba?

⁴ Endî Yambattok ilan lombi, plaua nanañ endok bi-ñîmîmin wîn mepi nañguk. Endikñie mandalî elak wolok tuop nanañ wîn tapma ama endîngot nanalok, gan Devitti wîn joñgo mep nambi, noliila bo emumbi nañgîliñ.”⁵ Windîñ embi yousimbi enguk, “Nak Ama Sisîñkî Sabat patnandî naindok molomda tîmbi wolonda nek guma tîndîlok wîn ewa talelak.”

⁶ Sabat patnandî nain no indaumbi, Yesulî itkiyau ginañ lombi, eni-daut tî-paliñjîlimbi, ama no kii dindim dalandañguk endî bo wolok bîm pakuk.⁷ Tîmbi Falisi gitâ endikñie manda nandi-tale ama endî Yesulî kît yout tî-ñîmîñdok kusei lonjîñgîliñ, windînda endî Yesulî Sabat patnandî nainnan ama no tîmbi kîndem dauk ba nim wolok katuakiliñ.⁸ Gan Yesulî nanandinjî wîn ka-nandîmbi, ama kii dalandan wîn kîti-ñîmîmbi ñînguk, “Mîlap bîmbi, fôlok it!” Windîñ eumbi mîlapî, dausinan ikuk.⁹ Tîmbi Yesulî enbi eñguk, “Nak ñîndîñ sanî-nandutet: Sabattok endikñie mandalî nek tîneñdok nandi-nîmlak - ama tîmbi kîndem dalok ba ama tîmbi kolalok, kuñgun tîke-kîmîttok ba tîmbi kîmlok?” Windîñ embi,¹⁰ amatam wolok pakîliñ yambî-ta-ña-talembi, ama kii dalandan ñîndîñ ñînguk, “Kîka kot suat” nîmbîmbi, windîñ tîmbîmbi, kiil salaptambi, kîndem dañguk.

¹¹ Tîmbi gimbît wopumdi ama biesilok ginañjî tokñeumbi, Yesu nîtek tîmbî kolanelîndok wala nîstîngan e-nandi tîñgîliñ.

Ama Sisîñk Yesu endî ama nin en kle-kuñgîliñ eni-daut tî-semguk

Yesulî gwañgwa 12 ep danguk

¹² Nain wolonda Yesulî nimolo tîmbepi kwet jañginnan lombi, tim ombap Yambat nimolo tî-ñîmîñguk.¹³ Kwet salaumbi, ama asup en kleañgîliñ kîti-semum bîumbi, endok boñgîpsinan nanin ama 12got ep danbi, ‘enîmumulîn’ kot emguk.¹⁴ Ama ep danguk endok kost ñîndîñ: Simon (koi no Petlo kîtîñguk), tîm kwayañ Andlu, Yakobo, Yoane, Filip, tîm Batlomio,¹⁵ Matayo, Tomas, tîm Yakobo Alifaiyalok niñaoñ, tîm Simon koi wîn ‘Selot ama’ kîtîñgîliñ,¹⁶ tîm Judas Yakobo niñaoñ, gitâ Judas Iskaliot, ama nin siñgi Yesu bola tî-ñîmîñguk.

Amatam nîtein endî diwîn yapma kle-pakañ?

* ^{6:4:} Devitti endikñie manda wiþuk, gañgan Yambatti gimbît nim tî-ñîmîñgukta tîmbi Yesulî Falisi amal enlok gwañgwañila gimbît nim ti-semnelîndok eñguk.

17 T̄imbi Yesul̄ gwañgwañii ep danguk en git̄a kwet jañginnan nanin p̄imbi, kwet k̄imbat nolok tombimb̄i, gwañgwañii asupgan d̄iwind̄ en git̄a wandiñ pakiliñ. T̄imbi endiñgot nim, wiñ amatam k̄imin wopum Judia kwet tuop nanin ba Jelusalem nanin, ba Tilo Sidon it kwet tīpet tuk kimb̄iñ baliliñ pakamiknan nanin¹⁸ endi Yesul̄ manda eumbi nandinelñdok ba j̄imbatsi ep kle-kot tī-semektok bī palimbi nandi-sembi, ama diw̄in yal kolandi miłap enguk wiñ bo ep t̄imbi kindem dañguk.¹⁹ T̄imbi amatam k̄imin wopum endi Yambatti Yesu gembi miñumbi, amatam git̄ik ep t̄imbi kindem daumbi kañgiliñ, wala t̄imbi endi t̄ike-ka t̄inelñdok bañok lonjiñgiliñ.

20 T̄imbi Yesul̄ gwañgwañiiñ dei yambimb̄i, niñdiñ enguk,
“Amatam niñila nandum p̄imb̄iñen tilak
sindi wakan Yambattok ḡiñgiñtñli indambi kuañ,

wala t̄imbi sindi amatam diw̄in yapma kle-pakañ.

21 Man niñdiñgit nepenepeka lonji kuañ
sindi wakan Yambatti sep t̄imbi tokñenekaliñ,
wala t̄imbi sindi amatam diw̄in yapma kle-pakañ.

Man niñdiñgit simba blan plon kuañ
sindi wakan simba sasat plon kunekealiñ,
wala t̄imbi sindi amatam diw̄in yapma kle-pakañ.

22 Sindi nak Ama Sisnik nep kle-kuañda t̄imbi
amatamdi nandi-kola tī-samañ,
ba niñsilok boñgip̄sitan nanin sep kle-kotnelñdok
sani-suambapi, kosí t̄imbi kolalak,

nain wolonda sindi amatam diw̄in yapma kle-pakañ.

23 Windiñ inda-samekakan walensi k̄indem daumbi,
siliñli wopum inda-samumbi,
kusei niñdiñda dikondikot t̄inekalilñ:

bep pañjii endi plofet ama damañgan kuñgiliñ
enda wiñdiñgangot pa tī-semumbi,
tuanji wopum kunum ḡinañ kasileñgiliñ,
t̄imbi sindi wiñdiñgangot kasilenekaliñ.

24 Gan minem kwilkwilinji wopum sindi blasinjan,
wiñ sindi ikan nepenepeka kindem git̄ik wiñ kasile-taleañ.

25 Man niñdiñgit nim tī-blamblaem kuañ sindi blasinjan,
wiñ sindi lonji tī-kunekaliñ.

Man niñdiñgit simba sasat k̄indem plon kuañ sindi blasinjan,
wiñ sindi kukulembi, simba blan plon kunekealiñ.

26 Amatam git̄ikti sindok kosí t̄ike-lonekalilñ
wolonda sindi blasinjan!

Neta, bep pañjijiñ plofet ama juluñgan
endok kosí pa t̄ike-loñgiliñ,
gan Yambatti plofet ama wandin wiñ yalamikuk.”

Ep t̄indin kindem amatam tambon niñnat tī-sem tī-kunekaliñ

27 Yesul̄ yousimbi enguk, “Mandana t̄ikemb̄i kuañ sindi niñdiñ sanlet: sindi kanjiksii ḡinañ kindem tī-sem-ta-kunekaliñ, wiñ nandi-kola tī-samañ enda tī-kidekindem tī-sem-ta-kunekaliñ,²⁸ yala tī-samañ enda gwilam tī-sem-ta-kunekaliñ, kolan tī-samañ enda niñmolo tī-sem-ta-kunekaliñ.

29 Ama noli bumga tambon wiñtakta, tambon bo wiłektok tambane-niñmekañ. Ba noli sauloñga galom t̄ike-gamlakta, kiupñga bo biñiñumbi t̄ikeukak.³⁰ Dik nepek nola ganñ-nandi tañ enda emekañ, ba noli nepenepeka galom mep gamlak ombi-gamektok nim ni-ḡiñgineukañ.³¹ Ep t̄indin git̄ik dik nandi-galk tambi, amatamdi dik wiñdiñ tī-gammeliñdok nandi-semlañ, dik bo wiñdiñgan tī-sem-ta-kuukañ.

32 T̄ikap dik amali ḡinañ kindem tī-gamañ endañgot ḡinañ kindem tī-semienä, nekta Yambatti ganñ-kindem dawik? Yom ama endi bo wiñdiñgangot pa tañ, wiñ endi ama nin ḡinañ kindem tī-semak enda ḡinañ kindem tī-niñmañ.³³ Ba t̄ikap dik amali kindem tī-gamañ endañgot kindem tī-semienä, nekta Yambatti ganñ-kindem dawik? Yom ama endi bo wiñdiñgangot pa tañ.³⁴ Ba t̄ikap dik ama nindi tambon ombi-gammeliñdok tuop wiñ nandi-kwambibñ dalañ endañgot emiñda, nekta Yambatti ganñ-kindem dawik? Yom ama endi bo yom amala nepek emañ, wiñ tambon wolok tuopgan ombi-semneliñdok wiñdiñ pa tañ.

35 Niñ, wiñdiñ nim tīlok. Tambo sindi kanjiksii ḡinañ kindem git̄ kundit kindem tī-sembi, nepek tambon niñnat embi, ombi-samneliñdok nim pa mandinekalilñ. Sindit

windiñ tinekalinđa, tuanjı wopum pat-samekak, tımbi sindi Besı Yambat Loloñ Sıñık endok ep tindin klembi, wembe gwañgwaañ kuañ wiñ inda-dakleukak. Neta, endi wakan ama kolan pa tañ ba sımba kindem manda nım pa eañ enda kindem pa ti-semlak.³⁶ Bepsili amatam gınañ busuk ti-semalakta, windiñgangot sindi gınañ busuk ti-semekalıñ.

³⁷ Sindı amatam eni-pi nım ti-kunekaliñ, tımbi Yambatti windiñgangot sani-pi nım timbekak. Sindı amatam yom plon nım ep kimit ti-kunekaliñ, tımbi Yambatti windiñgangot yom plon nım sep kımilekak. Sindı amatam dok yomjı bi-sem ti-kunekaliñ, tımbi Yambatti bo yomjı bi-samekak.³⁸ Sindı amatam plap ti-sem ti-kunekaliñ, tımbi Yambatti windiñgangot plap ti-samekak. Sindı plap tañ wolok tuop endi plap ti-sambi, nombo yousimbi, sam tokfie sıñık taumbi, diwın lamip piukak. Nekta, sindı amala nitek ti-semañ, wolok tuopgan Yambatti sinda bo ti-samekak."

Ama man mambeniñ tipel endak nım klenekaliñ

³⁹ Tımbi Yesuli yousimbi, eyout manda nindin enguk, "Ama dai siphisipmın endi nol no dai siphisipmın gumañ nañgilek ba? Nım ya! Wiñ niiset tipelat ban gınañ pindemik bek.⁴⁰ Gwañgwa no endi nindaulın nım maklelak, gan endi nandıñandı kena tımbi taleumek, endi nindaulindok tuop indaub bek.

⁴¹ Nitek tımbi, dık nokalok dai gınañ kılıkılık wiñ kalañ, gan dıtnalok dauka gınañ komba bem patak wiñ nım ka-daklelañ?⁴² Dık komba bem dauka gınañ patak wiñ nım kañbi, nitek nokalañ nindin nimbęñ, 'Notna, nak dauka gınañ kılıkılık patak wiñ klewa lambi-gamiñ.' Ama man mamben tipelat, dama dıtnalok dauka gınañ komba bem patak wiñ kle kopmek, siñgi kandañ ka-dındıñ embi, nokaloñ dai gınañ kılıkılık patak wiñ kindem kleu lambi-nimek.

⁴³ Komba kindem no endi bien kolan nım pa lalilak, windiñgangot komba kolan no endi bien kindem nım pa lalilak.⁴⁴ Komba walı nitein wiñ bienli mek tımbi daklelak. Kuñgimdi bien mandañ sıñık indaumbi tikelok ba? Ba gınjatti bien gip indaumbi tikelok ba? Nım ya!⁴⁵ Amalok kandañ wiñ windiñgot: nepek endok gınan tokñe patak walı wakan man gınañ lambumbi elak. Wolok tuop nepek kindem ama kindemli gınan gınañ dasi-miñguk walı wakan bien kindem tımbi indalak, tımbi windiñgangot nepek kolan ama kolandi gınan gınañ dasi-miñguk walı wakan bien kolan tımbi indalak.

⁴⁶ Nekta slakan 'Wopumni' manjiliñgot pa nanañ, gan manda sanlet wiñ nım tañgoneañ?⁴⁷ Ama no nokoñ bımbi, mandana tike kulak endi ama nitein wiñ santi-daut ti-sametet.⁴⁸ Endi ama it kwambıñ tiñguk wandin. Endi it kındiliñpi, ban ombap kındiliñ pıumbi, ita mambı ilimbi, kawat ta kusei gınañ meli pıumbi, gembınatgan youlı gılım da-taleñguk. Tımbi tuk gwam wopum indambi, it plon suañguk, gan endi ti-kindem dañgukta tımbi miñjulım, sasiñ nım tiñguk.⁴⁹ Tımbi ama no mandana nandi-kımkımnelak endi ama it joñgonjoñgo kındikuk wandin. Endi it kındiliñpi, ta plongan kımpı, joñgonjoñgo kındikuk. Tımbi tuk gwam wopumdi it wolok plon suambi miñjulımbi, platik sıñık gılom pımbi lılime-taleñguk."

Ama Sıñinik Yesu endi gınañ busuk daut semguk

7

Yesuli mik ama telak damanjılok kena gwañgwa jımbalat tımbi kindem dañguk

¹ Yesuli manda gitik wiñ amatam eni-pi taleumbi, Kapaneam it kwelan lo ña pakuk.² Wandıñ kandañ mik ama telak damanjı no pakuk endok kena gwañgwa jımbalat wopum tımbi, kımkımlıko tuop tiñguk. Endi kena gwañgwa wala nandum lolofı sıñık tiñgukta tımbi,³ Yesulok giñgit nandıñmbi, Judalok ama biesi diwın Yesuloñ eni-mukuk, wiñ endi Yesu ni-tiañeum bımbi, kena gwañgwa jımbalat tımbi kindem dauptok windiñ tiñguk.⁴ Tımbi ama walı Yesuloñ ña tombi, mik ama telak damanjılok kasat ti-niñmımbi ni-giñginembi eñgilıñ, "Telak damanjı wiñ kindem ti-ke-kımlıleñdok tuop."⁵ Nekta, endi Juda nindok sambat nım, ganmek ninda gınañ kindem pa ti-nımlak. Tiñipi, it kiyaun wiñ endiñgan niñ tımbi plap taumbi indañguk."⁶ Windiñ eumbi nandi-sembi, en gitä ñañguk.

Nambi, telak damanjılok il tımbi dumalaumbi, telak damanjıñt nolii Yesuloñ eni-mupi, manda nindin kımkımlıñguk, "Wopum, slakan kesik gawat nım bıwiñ. Nak kambak ñandıñ ñolok nekta nokok itnanangan bı nambeñ?" Nak bo daukanan bımbıla nandıñwam mılatatalak. Dık slak mandañgot eumbi, kena gwañgwana kindem dawin.⁸ Natna bo ama lolonailok kapmai kulet, tımbi nokok pımbıñmennai diwın kuañ. Nak mik ama nola 'Ñau!' nımbambi ñalak, ba nola 'Bo!' nımbambi pa bílak. Tımbi kena gwañgwana 'Kena ñin tı!' nımbambi, kena wiñ pa tiłak."

⁹ Tîmbi Yesulî telak damanjîlok manda wala nandi-gît-ñigítik embi, undane amatam kîmîn wopum en kle biñgîlîñ yambîmbi, ñîndîñ enguk, "Nak ñîndîñ sanlet: Islael sîndok boñgipsînan bo nak ama nanandî-kiliktînat ñândin no nîm kañgut." Wîndîñ eumbi, ¹⁰ telak damanjîlîñ nolii enî-mukuk endî bîndambo undanem ilan ña lombi, kena gwañgwa kîndem dambi pañmbi kañgîlîñ.

Yesulî ama sim no kimnan nanin tîmbi milakuk

¹¹ Nain nîm ombataumbi, Yesulî it kwet no koi Nain wandiñ ñaumbi, gwañgwañii git amatam kîmîn wopumdi en gitâ yakan ñañgîlîñ. ¹² Ñâmbi, it kwet sañ yama tîmbi dumalaumbi, ama dalandan no tañgonem piñgîlîñ. Wîn tam kanjak nolok nîñlañ noñgan sînik endî sembîñguk. Tîmbi it kwet wînasî asupti dalandan ba meñ ep klembi piñgîlîñ. ¹³ Tîmbi Wopumdi tam kanjak wîn kañbi, blan ti-ñîmîmbi ñîñguk, "Nîm kuleñ." ¹⁴ Wîndîñ eñîpi, ña tañgo tîke-kaumbi, ama tañgoneñgîlîñdî kak wîñgan ilîmbi, dalandanla ñiñguk, "Ama sim, nak 'Mîlat!' ganlet." ¹⁵ Wîndîñ eumbi, gwañgwa walî bînda mîlap pipapi, kusei kîmîpi manda eñguk. Tîmbi Yesulî meñla ñiñguk, "Nîñâñga ñîn nañgîpi ñau!" Eumbi nañgîpi ñauñguk.

¹⁶ Tîmbi amatam wî kañgîlîñ endî gitik misîmbi, Yambat nî-kîndem dambi, nîsîñgan ñîndîñ eñgîlîñ, "Plofet wopum no boñgîpni gînañ indañguk kulak" ba "Yambattî amatamñii niñp kîmîlektok bî inda-nîmlak." ¹⁷ Tîmbi nek indañguk wolok giñgît walî sapakñanembî, Judia kwelan ba kwet kle-gîmbup pakañ tuop eu sataumbi ña-taleñguk.

Yesu git Yoane endi nin wîn nîm nandi-dakle-semgîlîñ

¹⁸ Yoane tuk ii-sem endok gwañgwañii! Yesulî kundit kusei kusei tiñguk wolok kasat gitik enla ti-ñîmî-taleñgîlîñ. ¹⁹ Tîmbi endî gwañgwa tîpet kîti-seumus bîumbi, Yesula ñîndîñ ni-nandîndemiktok enî-mukuk, "Mesia bîwîktok een wîn diñk wakan ba? Ba ama nola mandineñ?" Wîndîñ embi enî-mulîmbi, ²⁰ Yesulonî ña tombi ñiñgîmîk, "Yoane tuk ii-sem endî ñîndîñ ganî-nandînda embi nîñi-mulîmbi bamik, 'Mesia bîwîktok een wîn diñk wakan ba? Ba ama nola mandineñ?'" ²¹ Nain wolonda Yesulî amatam jîmbatsiat ba piñgîp gawatsiat asup wîn ep tîmbi kîndem dambi, yal kolanjî wîn ep kle kot-sembe, ama asup dausî sipsipmîn tîmbi tom-semguk. ²² Tîmbi endî Yoanelok manda tambon ñîndîñ tambane enguk, "Sîti ñâmbi, nepek dautsettî kamik ba pawanjetî nandamîk wolok kasat ti-ñîmdeksamîk; dausî sipsipmîn dausî tombîm kañ, tîmbi kesit nîm kuañdî kesit kuañ. Amatam jîmbat yambo mawatsiat endok wandanjî wîn ep tîmbi gîlita-semlak, pawanjî kamen pawanjî tombîm nandañ. Ama sembîsembeñ bîndambo kaitambi mîlakañ, tîmbi ama pîmbîñesila giñgît manda kîndem enbum nandañ." ²³ Tîmbi no en kusatnam nambî-nandîmbi, nandî-kolan nîm ti-namlakta endî amatam diñwîn yapma kle-patak."

²⁴ Yoane gwañgwa tîpet enî-mukuk endî undane pi ñaumbi, Yesulî kusei kîmîpi, ama kîmîn wopumda Yoanelok plon ñîndîñ enguk, "Kwet sîlaninnan ñañgîlîñ wîn sîndî nek kanepi ñañgîlîñ? Wîn sîndî sasaleli piñjîm pendîlîm ña-bî tîlak wîn kanepi ñañgîlîñ ba? ²⁵ Tîkap nîmda, nek kanepi ñañgîlîñ? Ama dasindasin pamanat no kanepi ñañgîlîñ ba? Nandañ: ama dasindasinji pamanjîat ba pipapatsi kîndem sînik endî ama wapmañdok isînan pa kuañ. ²⁶ Wîndîñda sîndî nek sînik kanepi ñañgîlîñ? Plofet ama no kanepi ñañgîlîñ ba? I wakanak. Tîmbi Yoanelok kandañ nak ñîndîñ sanlet: endî plofet diñwîn yapma kle-talelak. ²⁷ Wîn enda wakan Yambattok mandan ñîndîñ youyoulin patak, 'Nak giñgît ee amana no ni-mulam ñâmbi, telak dama ti-gambi, telak ti-dîndim e-gamekak.'^{*} Wîndîñ youyoulin patak, ²⁸ tîmbi nak ñîndîñ sanlet: ama gitik kwelan dama indañgîlîñ endî Yoane nîm makleañ, ganmek no en Yambattok giñgîtruilok boñgipsînan piñmbîñen sînik kulakta endî Yoane makle patak."

²⁹ Takis epep ama git amatam diñwîn endî manda wîn nandi-talembi, Yoanelok kii plon tut iñgîlîñda tîmbi Yambattok telak wîn diñdîm sînik tîmbi daklençîlîñ. ³⁰ Gan Falisi git endikñie manda nandi-tale ama endî gînañ tambatambattok tuk nîm iñgîlîñda tîmbi Yambattî nek tînelñndok nandîñguk wala nandum tlal tiñguk.

³¹ Tîmbi Yesulî yousimbi enguk, "Wîndîñdo tîmbi amatam man ñîndîñgit kuañ endî nîtein? Nak endok kusasila eyout manda nek ewît? ³² Wîn endî gwañgwa bîsattî sañalala ipakanan pipapi, nosila kîti-sembe, ñîndîñ eniañ, 'Nîndî paknuak pendîtnambi, sîndî kap nîm tilîñ, ba kap mano tîñitnambi, sîndî ku-blambla nîm tilîñ.' ³³ Kusei ñîndîñda nak sindok plon wîndîñ sanlet: Yoane tuk ii-sem endî indambi, nanañ kîmisip pa tiñguk, tîñipi wain nîm pa nalînguk wala sîndî nandum tuop nîm tîmbîmbi, enda ñîndîñ pa eañ, 'Yal kolanjî endok gînañan patak.' ³⁴ Tîmbi nak Ama Sîsîñiktî indambi, nanañ ba wain nañipi, kîmisip nîm pa tilêt, wala sîndî nandum tuop nîm tîmbîmbi, ñîndîñ pa eañ, 'Ama ñîn kawît! Tîmbi namba! Endî nanañ ba wain asup sînik pa nalak, ba takis

epep ama ba yom ama not ti-semlok!" ³⁵ Sindi windiñ pa eañ, gan amatam Yambattok nanandin kimit-klem kuañ endi nanandi wiñ diñdum siñik wakan daut nimañ."

Yom tam noli Yesulok kesii wililimbi, yomin bi-niminiñguk

³⁶ Falisi ama noli Yesu nanañ en gitä nambektok ni-tiañeumbi, endok ilnan lombi, nanañ naneliñdok pi pakuk. ³⁷ Timbi yom tam no it kwet wolok kuñguk endi Yesula "Falisi amalok ilnan nanañ na patak" giñgit wiñ nandiñgukta, piñgip saple miliñ kindem kanim kawat satnindi tindin no tıkembi, it ginañ loñguk. ³⁸ Lombi, Yesulok kesinan kandañ ñam papi kulimbi, dai tulli pi Yesulok kesii youl gautaumbi, kumban sakti timbi kalandaumbi, kesii nain ombapgan siñumuñ embi, piñgip saple miliññatti saple-nimiñguk. ³⁹ Timbi Falisi ama Yesu ni-tiañeñguk endi wiñ kañbi, ginan ginañ niñdindin eñguk, "Tam ñin endi yom tam no. Ama wal biañgan plofet ama kuumda, tam tike-kalak nolok kusei ka-nandi-taleuk."

⁴⁰ Timbi Yesuli Falisi ama endok nanandin wiñ nandiñbi niñguk, "Simon, nak manda no ganba nandi." Eumbi niñguk, "Endaut, eumbi nandiwa." ⁴¹ Eumbi niñguk, "Ama noli miñem tambonlok ama ti-petta emguk, nolok miñem kwandai 500, timbi nolok miñem kwandai 50.* ⁴² Endi ombindemiktok tuop niñmda, blan ti-semibi, kak tambon wiat-semguk. Windiñdo endofinan namin nindi nol maklembi, miñem molomda simba kindem ti-niñmekak?" ⁴³ Eumbi niñguk, "Minem kwandai 500 wialiminiñguk endi bek." Eumbi, "Wiñ diñdum elañ" niñbi, ⁴⁴ undanem tam kañbi, Simon niñguk, "Tam ñin kalañ ba? Nak dikok ika ginañ lambiwambi, dik ep tindin ním klembi, not ním ti-namit, wiñ dik kesitna wilwilittok tuk no ním git-namit, gan endi kesitna dai tulli wilipi, kumbam sakti sapleum kalandalak. ⁴⁵ Dik kitna ba bumna no ním siñumuñ ti-namit, gan nak it ginañ lambit wolondañgan endi kusei kiñipi, ním tindin wiñ, kesitna siñumuñ ti-namumbi, nain ñin bi tomlak. ⁴⁶ Dik kumbana tuk galik silanidi ním saple-namit, gan endi piñgip saple miliñ kindem bien wal kesitna saple-namit. ⁴⁷ Windiñdo niñdindin ganlet: tam ñoli simbai kindem da-sinik talakta timbi windiñ ti-namlak. Wal ñindindin daut niñlak: endok yomin asupgan bimbin. Gan no endok yomin latakgan bimbinda endi lakat wolok tuop simbai kindem dalak."

⁴⁸ Timbi tamda niñguk, "Yomga gitik bi-gam-taletalen." Windiñdo eumbi, ⁴⁹ ama gitik en gitä nanañ nam pakiliñ endi kusei kiñipi, ginañji ginañ niñdindin nandiñgiliñ, "Endi ama nin siñik, ñala yom bimbi bo pa tilak?" ⁵⁰ Timbi Yesuli tam niñguk, "Nanand-kiliñktiñgala timbi Yambatti kolan ginañ nanin gepma tikek, wala timbi busukñenengan ñaukañ."

8

Tam diwindi bo Yesu klembi kuñgilin

¹ Wolok siñgi kandañ Yesuli kle-gimbut ñañipi, it kwet tip ba wopum wandiñ manda eu piumbi, Yambatti amatamñii yambi-dikñelak wolok giñgit manda kindem eni-ta-kuñguk. Timbi gwañgwañii 12 endi en gitä yakan kuñgilin. ² Timbi dama Yesuli tam jimbatsiat diwín ep timbi kindem dañgilin ba yal kolanji ep kle kot-semguk endi bo en kle-kuñgilin. Tam no wiñ Malia Makdala nanin (damañgan Yesuli yal kolan kit tambon ti-pet ep kle koliminiñguk). ³ Timbi Yoana (endok wapai Kusa endi ama wapmañ Elottok it kauli-dikñeniguk) gitä Susana wakit tam asup diwín Yesu gitä yakan ñañgilin. Tam wal Yesu git gwañgwañii plap ti-semibi, miñemjili ep kasop ti-semañgilin.

Ama Siñik Yesu endi mandan nandim tike-kiliñ eneliñdok eñguk

Giñgit manda kindem wiñ nanañ miñjip ama noli kena ginañ kokuk wandin

⁴ Amatam it kwet nolok ba nolok endi Yesulon bi kiñin wopum tiñlumbi, eyout manda no niñdindin enguk, ⁵ "Ama noli plaua nanañ miñjip kot-tikitiki timbektok kenan ginañ ñañguk. Ña tom kolitñilmbi, miñjip diwindi telak plon piumbi, amali yali-ña-a-bi timbimbi, moniki bñ na-taleñgilin. ⁶ Timbi miñjip diwín kwet kawakawalatnan piumbi, tawam lambimbi, tuk niñmnatta timbi yañetambi kiñ-taleñgilin. ⁷ Timbi miñjip diwindi koselek miñjipnan piumbi, wakit yakan tawa lambingiliñda koselekti ep tapliumbi kiñgilin. ⁸ Miñjip diwín kwet kindem plon piumbi, tawa lambimbi, bien asup laliñgilin, wiñ bien 100 100 windiñ laliñgilin." Yesuli windiñ embi yousimbi, niñdindin kitñguk, "No en pawañnat endi pawañ kiñipi, nandi-tike-kiliñ eukak."

⁹ Timbi Yesu gwañgwañili eyout manda eñguk wolok kusei nandinepi ni-kaumbi ¹⁰ enguk, "Yambatti nandi-sambi, amatamñii nitik yambi-dikñelak wiñ sani-siwiñmbi

* ^{7:41:} Minem kwandai noñgan wiñ kena nain noñgan wolok tuan. Ama wal minem kiulim palmiñguk wiñ wopum dauptok kena miliñguk. Endok minem kena wiñ wakan.

nandi-dakleañ. Gan nanandin sembin wîn nak amatam dîwîn endîla eyout mandalîngot enba nandiañ. Wîn endî kañbi nîm ka-nandi-tomneliñdok ba nandîmbi nîm nandi-dakleneliñdok* wîndiñ pa tîlet.

¹¹ Tîmbi eyout manda et wolok kusei wîn ñîndiñ: plaua minjip wîn Yambattok manda, ¹² Minjip telak plon piñgiliñ wîn amatamdi Yambattok manda nandi dasiumbi, Satandi bîmbi, gînañjt gînañ manda patak wîn yolom tîke-semlak. Nîm kañbi, endî manda wîn tîke-papi, Yambattok gîngit indaneliñda, Satandi wîndiñ ti-semlak. ¹³ Minjip kwet kawakawalatnan piñgiliñ wandin wali manda nandîmbi sîlisînat kasileañ. Gan endî wîn plaua minjiptok kakai kwet gînañnan nîm piłak wandin, wala tîmbi endî nain dumangan nanandi-kiliktî tañ, gan ti-kuyuk no inda-semumbi, nanandi-kiliktinji pipiłak. ¹⁴ Minjip koselek boñgipsinan piñgiliñ wandin wali Yambattok manda nandîm kuñlîmbi, kwelalok miłap ba mînem kwîlikwîli ba nepenepek sîlisîli pa emlak wali nanandi-kiliktinji makleumbi, bukañgot pakañ. ¹⁵ Tîmbi minjip kwet kîndem gînañ piñgiliñ wandin wali ama gînañ nanandinji wîn kîndem ba dîndim sînik, tîmbi endî manda wîn nandi-dasim, tîke-kwambîñ dambî gîñgînem kuñtîpi, bienjat tañ.”

Sindi Yambattok manda telak nîtek plon nandi-dakleañ wîn ka-kiliñ enekaliñ

¹⁶ Tîmbi Yesuli yousimbi enguk, “Ama noli kolsaler pîndopi, kambotti nîm tapliwik ba doundoulouk palapalat kapmainan nîm kîmîlek. Tambo endî kolsalen indañgan kîmîlîmbi, ama it gînañ loañ kolî sale-semek. Yambattok mandan wîndiñgangot kusei ñîndiñda indañgan tîmbi daklelok: ¹⁷ endî amatam nîtek yambi-dîkñelak wandin kandañ nepek pat-sembin pakañ gîtik ep tîmbi indañgan indanekealiñ, tîmbi nanandi sembin gîtik wîn bo eu tawaukak. ¹⁸ Wala tîmbi sîndi Yambattok mandan telak nîtek nandîmbi nandi-dakleañ wîn ka-kiliñ enekaliñ. No en endok mandan nandîmbi tîke kulakta, Yambatti yousi mîmbi, nanandin tîmbi pañgitaumbi nandi-dakleukak. Gan no en mandan wîn nîm tîke kulakta, nanandin palmektok nandîlak wîn apma tîke-nîmumbi, slak palekak.”

Yambattok manda kîmit-kleañdi Yesulok meñ kwayañii sînik tañ

¹⁹ Tîmbi Yesulok meñ kwayañii endî Yesu kanepi biñgiliñ, gan amatam kîmîn wopumdi masip pakîliñda tîmbi ñasîñgan biñbîlok tuop nîm. ²⁰ Tîmbi amalî Yesu ñîndiñ piñgiliñ, “Meñga kwayañgaili gambinsep nandîmbi bîliñ, pawan ikañ.” ²¹ Eumbi tambane enguk, “Amatam Yambattok manda nandîmbi kîmit-kleañ endîla mek nokok mena kwayanai tañ.”

Ama Sîsînik Yesu endî gembîn daut semguk

Sasale gitâ tuk guañdi Yesulok man tañgoneñgîmik

²² Nain nola Yesuli gwañgwañi gitâ kîkeñ plon lombi enguk, “Tuk guañ dîkñembi, tambon kandañ ñana” eumbi, wolok ñanepi ñañgiliñ. ²³ Ñañipi, douł tîmbi gwaseim douñguk. Dou palîmbi, kwet jañgînnan nanin sasale wopumgan tuk guañnan pîm pendîlîmbi, tuk kîmîn gîtik miłap tawambi, kîkeñ gînañ pîm tokñeumbi, miłap wopum gînañ pakîliñ. ²⁴ Tîmbi gwañgwañiilou dounan nanin tîmbi sîlikñembi piñgiliñ, “Bep bep, nîndi ip kîmnepi tamîñ!” Eumbi miłapi, sasale wakît tuk kîmîn wopumgan lopîlat sînik wîn enombîumbi, sasaleli kiłp eumbi, tuktî busukñenengan pakuk. ²⁵ Tîmbi gwañgwañiila ñîndiñ enguk, “Nekta nîm nandi-kiliktî tañ?”

Wîndiñ eumbi miñsimbi, nanandi kena tîmbi, nîsî walîñgan ñîndiñ e-nandi tiñgiliñ, “Ama ñin en nin sînik, ñala sasale git tukta bo manda kwambîñ enbumbi, man tañgoneamîk?”

Yesuli yal kolan asup ama nolok gînañ nanin ep kleñguk

²⁶ Yesu git gwañgwañi endî tuk guañ dîkñembi, Gelasa amatamdoq kwet Galili distrik dat kandañ patak wandin ña suañgiliñ. ²⁷ Tîmbi Yesulok kwet kwambîñan loumbi, ama walinin no yal kolannat endî endoñ biñguk. Ama walî nain ombapgan it ba dasindasin ka-mîsimbi, biatan ama sumnan dou-mîłat tîmbi kuliñguk. ²⁸ Endî Yesu kañbi, kesiinan pi pîm papi, kwawa tîmbîmbi, yal kolandi Yesu ka-nandi-tomgukta amalok man plon wopumgan ñîndiñ kîtîmbi piñguk, “O Yesu, Yambar Loloñ Sînik endok Niñaañ, dîk nek ti-namepi bîlañ? Dîk nandi-nambi, kena gîm nîm namîñ.” ²⁹ Yesuli yal kolan ama wîn bin poñauktok manda kwambîñ piñgukta yal wali wîndiñ eñguk.

Yal kolan ama wolok gînañ gînañnan pakîliñ endî ni-gîñgîneumbi, ti-kelakelam pa tiñguk, wala tîmbi amalî nain asup sen kwambîñli kî kesii topbi, nîm pi ñauktok ka-dîkñeañgiliñ, gan endî sen tîmbi dîkñeumbi, yal kolandi ni-kleumbi, kwet ama nîmnatnan ña kuliñguk. ³⁰ Tîmbi Yesuli ni-nandîmbi eñguk, “Koka nin?” Eumbi, yal

kolan asupti endok ginan pi-nimengiliñda t̄mbi "Kotna K̄min Ḡit̄k" niñguk. ³¹ T̄mbi yal kolandi ñindin n̄mbi eñgilin, "Dik j̄mbiñ ñaneñdok nim n̄ni-muleñ" w̄indin embi ni-ḡingine tiñgilin.

³² Kwet klokloñen wandin bit asupti mina-pakiliñda t̄mbi yall Yesu ñindin ni-ḡingineñgiliñ, "Dik nandi-n̄mumbi, bit endok ginañjanan p̄ineñ." Eumbi nandi-semguk. ³³ Nandi-semumbi, ama ginan nanin poñambi, bittok ginañjanan piumbi, bit k̄min wopumdi kwet kloñnan wolok woñep pi ñambi, tuk guañnan p̄imbi, tuk nambi k̄m-taleñgiliñ. ³⁴ W̄indin t̄mbimbi, bit yambindikñe amal nek indañguk w̄in kañbi pi ñambi, wolok kasat amatam it kwelan ba kanda ña ti-semgiliñ.

³⁵ T̄mbi amatamdi nepek indañguk w̄in kanepi Yesuloñ b̄imbi kañgiliñ w̄in: ama dama yal kolannat kuliñguk endok nanandin dakleumbi, dasindasi dasimbi, Yesulok kesiinan pipalim kañbi misiñgiliñ. ³⁶ T̄mbi nepek nek indañguk w̄in dausili kañgiliñ endi ama yal kolannat kuliñguk n̄tek kindem dañguk wolok kasat amatam diwinda ti-semgiliñ.

³⁷ W̄indin t̄mbimbi, Gelasa nasi git̄kgandi Yesu kundit tiñguk wala kolan misimbi, kwesi biuktok ni-nandigiliñ. Ni-nandumbi nandi-sembi, yambim ñauktok kikeñ plon loñguk.

³⁸ T̄mbi ama yal kolannat kuliñguk endi Yesu git̄a kuuktok ni-nandtiñguk, gan Yesul ilan ni-mupi, ñindin niñguk, ³⁹ "Dik ikanan undanem ñambi, Yambatti kundit engano s̄inik ti-gamik wolok kasat amatamda ti-semekañ." Eumbi, walinin p̄imbi, it kwelan undanem ñambi, Yesul nepek ti-nimengiliñ w̄in amatam git̄ikta kasat ti-semguk.

Yesul tam j̄imbalat no t̄mbi kindem daumbi, wembe no k̄mnan nanin t̄mbi milakuk

⁴⁰ Yesul b̄indambo tuk guañ tampon kandañ ña suaumbi, amatam en mandi pakiliñ git̄ik endi silisili t̄mbi, not ti-nimengiliñ. ⁴¹ T̄mbi it kiyaulok kandikñe ama no koi Jailus endi Yesulon b̄imbi, kesiinan pi piñdim dou papi, kakukulembi, enlok ilnan nañgip ñauktok niñguk, ⁴² w̄in wemban noñgan s̄inik gwilali 12 en k̄mbepi tiñgukta t̄mbi w̄indin tiñguk. T̄mbi Yesul nandi-n̄mimbii, en git̄a ñañlimbi, amatam kle ñañgiliñ endi kle-ḡimbupi ñasiñgan ñasiñgan tiñgiliñ.

⁴³ T̄mbi tam no tam j̄imbat inda-nimumbi, ama noli en t̄mbi kindem dauktok tuop nimda ti-laliñbi, gwilat 12 ombiñguk.* ⁴⁴ Endi Yesu siñgin kandañgan t̄mbi dumalaumbi, dasindasinlok blemblem ti-ke-kaumbi, wolongan wekaili kalandañguk. ⁴⁵ T̄mbi Yesul enguk, "Nindi neplak?" eumbi, amatam git̄ikti "Nim nim" eumbi, Petlol ñiñguk, "Bep, dik amatam k̄min wopumdi gep kle ḡimgim embi, ñasiñgan ñasiñgan tañ w̄in!" ⁴⁶ Gan Yesul giñgnembi enguk, "Nimbek ñañ kindem dauktok nepmimbi, gembinali kena t̄mbim nandilet w̄in!" ⁴⁷ W̄indin eumbi, tam endi pat-sembektor tuop nim w̄in nandi-daklembi, blañblañem b̄imbi, Yesu kesiinan pi papi, amatam dausinan kusei nekta ti-ke-kañbi, wolongan kindem dañguk wolok kasat ti-nimimbii ni-siwiñkuk. ⁴⁸ T̄mbi Yesul niñguk, "Wembana, nanand-kilikitñgalí gep t̄mbi kindem dalañ, ñaña busukñeñgan ñau.

⁴⁹ Yesul manda w̄indin eñliñbi, ama noli it kiyañ kandikñelok ilnan nanin manda ti-kembi, Jailuslon b̄imbi niñguk, "Wembañga ip sembiñ, wala t̄mbi endaut n̄mimbii, slakan wandiñ kesik gawat nim ñauk." ⁵⁰ Gan Yesul mandan w̄in tikembi, Jailus ñindin niñguk, "Nim misiwiñ, nandi-kilikitñgot ti-namiañ. T̄mbi wembañga kindem dautak."

⁵¹ W̄indin embi, ña Jailuslok ilnan tombi, it ginañnan ama diwín nim loneliñdok e-kiñsisip ti-sembi, Petlo, Yoane, Yakobo t̄im wembelok meñ beu endiñgot yanañgilim loñgiliñ.

⁵² T̄mbi amatam it ginañnan pakiliñ endi git̄ik wembela kut-blambla embi mano ti-pakiliñ, gan Yesul enda ñindin enguk, "Wembe ñin nim sembiñ, endi slak dou patak, wala t̄mbi mano nim t̄mbit." ⁵³ W̄indin eumbi, wolok pakiliñdi wembe w̄in ikan sembiñguk w̄in ka-nandigiliñda t̄mbi Yesulok mandala nandum tlal t̄mbimbi, tikile manda niñgiliñ. ⁵⁴ Gan Yesul wembe kii plon tikembi kit̄-ñimimbii niñguk, "Wembe, dik miñat!" Eumbi, ⁵⁵ wembe wolok ginañ tipti undane bi piumbi, wolongan milakuk. Milalimbi, Yesul nanañ no m̄umbi nambektok enguk. ⁵⁶ T̄mbi wembe meñ beul kundit w̄in kañbi ka-silikñembi, nanandinjet nim dakleñguk. Gan Yesul eni-kiñsisip ti-sembi, nepek indañguk w̄in ama nola nim eniñeliñdok enguk.

Ama S̄isñinik Yesu endi gwañgwañii kena embi, en nin w̄in dausinan t̄mbi kwambibñ dañguk

9

Yesul gwañgwañii 12 kenala eni-mukuk

* **8:43:** Nandi-tale ama diwindin manda kusip no gamañgot patak eañ. W̄in ñindin, "Endi minem kwilikwiliñ git̄ik gwasap amala em-taleñguk."

¹ T̄mbi Yesuli gwañgwañii 12 k̄ti-seumum b̄umbi, yal kolan gitik ep kleklelok ba j̄imbat kusei kusei ep t̄mbi k̄ndem dalok gemb̄ embi,² amatam ep t̄mbi k̄ndem daneliñdok ba Yambatti yambi-dikñelak wolok giñgit eu p̄uktok eni-mukuk.³ Eni-mupi enguk, "Telak ñanepi nepek no n̄im mep ñanekaliñ, w̄in toñanji ba liks̄ ba nanañ ba m̄inem ba kiupi d̄iw̄in n̄im epbi ñanekaliñ."⁴ It kwet nolok tombimbi, it molom noli sanitiañeumbi, endok ilnan lonekaliñ tuop, ii wolokgot dou-m̄ilat t̄mbi, walinin p̄im it kwet nolok ñanekaliñ.⁵ Ba it kwet noli not n̄im ti-samnekalijenda, it kwet w̄in binekaliñ wolonda sindi Yambatti enda nandum pi-sinik talak w̄in daut semneliñdok winasiloc dausinan kesisi plon kiliñlik w̄iñgan w̄ip mamañeum piumbi ñanekaliñ."⁶ T̄mbi gwañgwañii Yesu bimbi, it kwet kle-gimbut ñambi, kwet tuop giñgit manda k̄ndem eu p̄umbi, amatam ep t̄mbi k̄ndem dañgilñ.

Elotti Yesu w̄in nin s̄inik w̄in n̄im nandi-dakleñguk

⁷ T̄mbi Galili kwettok kandikñe ama Elot endi Yesu git gwañgwañii nepek engano s̄inik gitik tiñgilñ wolok kasat nandiñmbi, kusei ñindijenda endok nanandin n̄im dakleñguk: ama diwindi "Yoane tuk ii-sem endi k̄imnan nanin miłakuk" wiñdiñ pa eñgilñ,⁸ diwindi "Elia bindambo indauktok mandiñgiñiñ endi wakan indañguk" wiñdiñ pa eñgilñ, t̄nibi diwindi "Plofet ama damañgan sembiñguk no k̄imnan nanin miłakuk" wiñdiñ pa eñgilñ.⁹ T̄mbi Elotti eñguk, "Yoane w̄in nak ewambi, bim w̄iñ dikñeñguk. Wiñdiñda t̄mbi ama ñin endok koi giñgitti nokok pawañna ḡnañ piñguk w̄in nin s̄inik?" Wiñdiñ embi, Yesu kauptok telak pa lonjñguk.

Yesuli ama 5,000 nanañ emguk

¹⁰ T̄mbi eni-mumulun endi Yesuloñ undanem b̄umbi, kena nek tiñgilñ wolok kasat tiñm̄umbi yanañgilñmbi, n̄isigot it kwet no koi Betsaida kandañ ñañgilñ.¹¹ T̄mbi amatam k̄imn wopundi giñgit w̄in nandiñgilñnda endi Yesu klembi, ñañguknan ñañgilñ. Ña tombimbi, Yesuli yambimbi not ti-sembi, Yambatti amatamñi yambidikñelak wolok plon manda enbi, amatam ep t̄mbi k̄ndem daneliñdok ni-nandiñgilñ w̄in ep t̄mbi k̄ndem dañguk.

¹² T̄mbi timlala t̄mbimbi, gwañgwañii Yesuloñ b̄umbi niñgillñ, "Ñin kwet s̄ilaninnan pakaminiñ, wala dik amatam eni-mulimbi, it kwet ba kanda it ñasiñgan pakañnan ñambi, nanañ tuk ba doundou it t̄mbi indawin."¹³ Eumbi enguk, "S̄in ep towiwit!" Eumbi niñgillñ, "Nind plaua nanañ kit tambon git mikbalak tipetgot pat-n̄imlak. Ba dik nind ñambi, amatam gitik nolok nanañ tuaneñdok wiñdiñ nandi-nñilañ ba?"¹⁴ Amatam asup k̄imn ti-pakiliñ, gan amalok kwinawinatsi w̄in 5,000 ba nek. Kusei wala t̄mbi gwañgwañii wiñdiñ eñgilñ. Eumbi, Yesuli tambane enguk, "Amatam ep danbimbi, k̄imn no 50 no 50 wiñdiñ pipalit."¹⁵ Wiñdiñ eumbi, wolok tuop ep danbimbi pi pakiliñ.¹⁶ T̄mbi Yesuli plaua kit tombon git mikbalak tipet w̄in epbi, kunum plon deium loumbi, Yambatt we ñimimbi, nanañ w̄in ombimbi, amatam daní-semneliñdok gwañgwañiila emguk. Emumbi,¹⁷ gitikgandi nañgilñ. Na tokñe-taleumbi, nanañ na tla biñgillñ w̄in gamap dasiumbi, sandin l̄ik 12 tokñeñgillñ.

Petlol Yesulok kusei e-dakleñguk

¹⁸ Nain nola Yesuli engan n̄imolo kena ti-pap b̄umbi, gwañgwañii en gitak pakiliñ enda eni-nandiñmbi eñguk, "Amatamdi naka nin pa nanañ?"¹⁹ Eumbi tambane niñgillñ, "Asumti dika Yoane tuk ii-sem pa ganañ, ba diwindi Elia bindambo indañguk wiñdiñ pa eañ. T̄mbi diwindi plofet damanin no miłapi kulak wiñdiñ pa eañ."²⁰ Wiñdiñ eumbi, n̄isila eni-nandiñmbi eñguk, "Gan s̄inla naka nin pa nanañ?" Eumbi, Petlol "Dik Mesia Yambatti ganbi taleñguk" wiñdiñ niñguk,²¹ gan Yesuli enla Mesia s̄inik w̄in ama nola n̄im eniñelidok k̄imisip kwambipi ti-sembi²² yousimbi enguk, "Nak Ama S̄isñik nepek ñindijenda namektoek een: Juda n̄indok ama biesi, tapma ama biesi gitak endikñe manda nandi-tale ama endi nambum tuop n̄im t̄mbimbi, siñgi w̄it-nambi, piñgip gawat asupgan nambi, nuli kimbambi, sandap tipet git no t̄mbimbi, Yambatti nep t̄mbim miłaletat."

²³ T̄mbi Yesuli ama gitikta ñindijenda enguk, "No en nokok giñgit indam kuupi nandilakta, endi enlok nanandin siñgi w̄itlimbi, sandap noñgan noñgan kloñbalit t̄ke bemb, nak nep kle kuuktok elet.²⁴ Nekta, no en wiñdiñ n̄im t̄mbi, kwelalok kuñgun enlok t̄ke kamaiupi nandilakta, kuñgu kwambipi wal̄ pailimkek. T̄mbi no en naka t̄mbi kwelalok kuñgun biuktok ti-pañgítam pataktak, kuñgu kwambipi wal̄ palmekak.

²⁵ T̄kap amali kwelalok nepenepek kusei kusei gitik ep kasileñilipi, kuñgun kolalak ba pailimlek, nepenepek wal̄ en n̄itek t̄mbi londauk? W̄in tuop n̄im.²⁶ T̄kap kwelan ñolok ama noli naka ba mandanala mayektalakta, endi kilamek! Neta, nain taletalenan nak Ama S̄isñikti undane bi tombi, nakit Bepna ba kunum dok eñalo n̄indok nulñnulun

wal i nep gimbulimbi, wolonda nak ama wala mayekta-nimimbi, siñgi wilmetat.²⁷ Gan nak biañgan sanlet: fi ikañi sindoñnan nanin diwin endi gama kaik kuñipi, Yambattt amatam indañgan yambi-dikñelak wiñ kanekaliñ."

Yesulok piñgiu walengano tikileñguk

²⁸ Yesuli windiñ eu taleumbi, sande noñgan ñaumbi, Petlo, Yoane git Yakobo yanañgipi, nimolo timbepi kwet jañgin nolok loñguk.²⁹ Lombi, nimolo tñilimbi, mam dai walengano sínik tikileumbi, dasindasinliñ bo satnin sínik kolí saleñguk.³⁰ Tímbi platic sínik ama tiptet, Mose git Elia, endi Yesu gitá manda embi ikimik.³¹ Kunum nulñulñliñ ep gimbulimbi, Yesuli kwet bimbi ñaukak wolok plon manda eñgimik, wiñ endi Yambattok nanandin kímít-kleñipi, Jelusalem kimbektok tiñguk.³² Eñilimbi, Petlo git noliit endi doulí ep tímibí gwaseimbi dou pakiliñ.

Pakap silikñembi, Yesulok nulñulín wakit ama tiptet en gitá ikimik yambíñgilin.³³ Tímbi ama tiptet endi Yesu bim ñañilimbi, Petlolí Yesu niñguk, "Bep, fi pakamíñ wiñ kíndem sínik. Ñala it jala tiptet git no kínditna, dikok no, Elialok no, Moselok no." Petlolí manda eñguk wolok kusei ním nandi-dakleñipi, joñgo eñguk.³⁴ Eñilimbi, mulukualí indambi ep tímibí, gwañgwali misiñgiliñ.³⁵ Tímbi mulukua gitáñnan kítikiti noli kítimbi enguk, "Nín nokok niñana. Nak en kenana tímbe tok kasileñgut; sindi endok mandan tike-kiliñ e-kunekaliñ."³⁶ Manda eu taleumbi, gwañgwali Yesu engan ilimbí kañigiliñ. Tímbi nepek kañigiliñ wala manjí galumbi, nain wolonda ama nola kasat ním ti-nimíñgiliñ.

Yesuli gwañgwa nolok yal kolan no kle kolimñguk

³⁷ Kwet salaumbi, Yesu gitá gwañgwaliñ tiptet git no endi kwet jañginnan nanin pitaleumbi, amatam kímín wopum en mandi-pakiliñ endi kanebi biñgilin.³⁸ Tímbi ama no boñgipsinan pakuk endi kiti-nimimbi eñguk, "Endaut, nak dik niñana noñgan sínik wiñ nandi-niméndok gani-kukuletet.³⁹ Nain nain yal kolan noli tike-kwambíñ dam tilamiliñ, platic sínik kwawa wopum tímibí, gembí kolimbi, man payak pa lambílak. Tiñipi, nain noñgan noñgangot kañibumbi, kíndem pa patak.⁴⁰ Wíndiñda tímibí nak gwañgwaliñyal kolan wiñ kleneliñdok eni-kukulet, gan endi yal kolan wiñ klenepi ti ním kambi biliñ."

⁴¹ Tímbi Yesuli tambane eñguk, "Amatam man ñindiñgit kuan síndi ama kelakelamesi, tímibí nanandi-kilitkiniñ ním pat-samlak. Nak sín gitá kuñgula kunjit tillet. Nain nitok sínik gamañgot sín gitáñgan kuwambi, nanandi-kilitkí inda-samekak?" Windiñ embi, gwañgwa beula nimbi eñguk, "Niñaña nañgip ñolok bo."⁴² Nañgip biñilimbi, yal kolanli tike kolimbi, kwelan pímbi, gembí kokuk. Gan Yesuli yal ni-nombimbi kle kolim ñaumbi, gwañgwa tímibí kíndem daumbi, bïndambo beulok kiinan kímikuk.⁴³ Tímbi amatam gitik endi Yambattok gembín wopum wandin kañbi ka-gitiñgitik embi, nanandiniñ ním dakleñguk.

Yesuli en ba gwañgwañilok kusasi eni-kaik tañguk

Amatamdi nepenepek gitik tiñguk wala nanandi kena tiñilimbi, Yesuli gwañgwañiila enbi eñguk,⁴⁴ "Síndi pawanjí kímipi, manda fiñ sanbep tillet wiñ ním nandi-kamalanekaliñ. Nak Ama Sisíñik kanjíknailok kísinan napitneliñdok een."⁴⁵ Gan gwañgwañiñ Yesu nek eñguk wiñ ním nandi-dakleñgiliñ. Manda wolok kusei kímísembe-seminda tímibí ním nandi-kiliñ embi, Yesu ni-nandinepi misiñgiliñ.

⁴⁶ Tímbi endi kusei kímipi, nisílok boñgipsinan nindí lolofn sínik tilak wala e-ka-lamít tiñgiliñ.⁴⁷ Tímbi Yesuli gitáñnan nanandiniñ ka-nandi-daklembi, gwañgwa minam no tike tiañe bimbi, en gitá kímili ilimbí,⁴⁸ ñindiñ enguk, "No en síndok boñgipsinan pímbiñen sínik kulakta wali wakan lolofn sínik, wala tímibi no en nak nandi-nambi, gwañgwa ñandin nola not ti-nimlakta, endi naka not ti-namlak, tímibi no en naka not ti-namlakta endi Yambatta not ti-nimlak, wiñ Yambat nának nani-mukuk enda not ti-nimlak."

⁴⁹ Tímbi Yoaneli niñguk, "Bep, ama noli dikok koka kítimbi, yal kolan ep kleumbi kañgimíñ, gan endi nín gitá ním kuñipi, ním gep klelak, wala tímibi ñindiñ kímisiñ tì ním kañ biñgimíñ."⁵⁰ Wíndiñ eumbi, Yesuli niñguk, "No en kanjík ním ti-samlakta endi not ti-samlak, wala tímibi síndi slakan ni-kímisiñ ním ti-nimnekalíñ."

Yesu kle-kuñgu walí milapmat

⁵¹ Yesu kunum gitáñnan nañgip lololok nain tímibí dumalañilimbi, nandi-gembílañipi, Jelusalem ñauktok ñañguk.⁵² Ñañipi, ama diwin eni-mulimbi, telak dama ñañgiliñ. Wiñ Yesu git noliilok ti-jumut ti-semmelíñdok ñaumbi, Samalia it kwet nolok ñiam tomgiliñ.⁵³ Gan Yesuli Jelusalem ñaup tiñgukta tímibi wiñasiliñ enda ním ni-tiañeneliñdok nandiñgiliñ. Wíndiñ tímibí, ⁵⁴ Yesulok gwañgwañiit Yakobo git Yoane endi wiñ

nandimbì, ni-nandimbì eñgimik, "Wopum, niti kiti ni-nandindambi, komba kunum ginan nanin pimbi, ep dium talenelindok nandilañ ba?"⁵⁵ Eumbi tìkile yambimbì, gwañgwa tìpet wìn enombiumbi⁵⁶ yousimbi, it kwet nolok ñañgiliñ.

⁵⁷ Telaknan ñañipi, ama noli Yesula ñindiñ niñguk, "Dìk wandiñ ba wandiñ ñaupi, ñaukañ tuop gep kle kuutat."⁵⁸ Eumbi niñguk, "Klinalok toñgaut endi tombañjat, ba monik kunum plon kuañ endi bo isiat, gan nak Ama Sisiniñgan it nim pat-namnak."

⁵⁹ Tìmbi Yesuli ama nola ñindiñ niñguk, "Bì nak nep kle ku!" Gan ama wal ñindiñ tambane niñguk, "Wopum, dìk nandi-namumbi, dama ñambi, betna kindiletat."⁶⁰ Eumbi niñguk, "Yambiumbi, kìmikimìn^{*} nis nosii ep kìnditnekalilñ. Gan dikta ñambi, Yambattì amatam indañgan yambì-dikñeukak wolok gíngit eu piukak."

⁶¹ Tìmbi ama noli bo Yesula ñimbi eñguk, "Wopum, nak gep kle-kuuttok nandilet, gan nandi-namum dama ilan ñambi, sambatnai enba nandumek bi gep kleutat."⁶² Eumbi niñguk, "No en kena kusei kìmipi, glimona pa titlak endi Yambattok kapmainan kena tìndilok tuop nim."

Ama Sisiniñ Yesulok gwañgwañiil nitek kuñgulok

10

Gwañgwañiil kenanjì nitek tìndilok elak

¹ Siñgi Yesul bìndambo gwañgwa 70 enbi taleumbi, endi it kwelan ba kwet ñaup eñguk tuop wandiñ gwañgwañiil tìpet tìpet telak dama ñanelindok eni-mupi,² ñindiñ enguk, "Bien mepmepeto wìn asup, gan kena tìndilok ama wìn lakan, wala tìmbi sindi kena molom nìmolo tiñtimumbi, kena ama diwìn ep tìmbi indaumbi, kenan ginañ eni-mulimbi ñanekalilñ.³ Nawit! Ñambi, ñindiñ nandinekalilñ: sindi sipsip niñan wandin kamot moyen sañan endok boñgipisan nak sani-mulambi ña kunekalilñ.⁴ Sindì ñanepi, miñem wakit lik ba kesisi gwìlap wìn nim mep ñanekalilñ. Tìmbi telak plon ama yambimbì, manda manda nim ti-sémnekalilñ.

⁵ It nolok ba nolok lonepi, dama it wolok pakañ enda we sembi, ñindiñ eninekalilñ, 'Busuk pat-samun.'⁶ Tìkap busuk molom noli it wolok kulakta, busuk mandanjili enda gwìlam ti-nìmekak. Tìkap nìmda, busuk mandanjì wal siñloñ undane biukak.⁷ Sindì it pimbìni nim kunekalilñ. Kena tìdinama enda tuan ombi-milok, wala tìmbi it lonekalin wolokgot pipat-mìlat tìmbi, nanañ tuk sep towiumbi nanekalilñ walí wakan tuanjì titlak.

⁸ It kwet nolok ña tombimbì sep tiañembi, nanañ samumbi nanekalilñ.⁹ Tìmbi wandiñ ama jìmbatsiat ep tìmbi kindem dambì, wiñasila ñindiñ eni-ti-kunekalilñ, 'Yambattì indañgan sambì-dikñeuktok nainñin dumala-talelak.'¹⁰ Tìmbi nain nola it kwet nolok ña tomñilimbi, sep tiañem not nim ti-samumbi, wolonda sindi ipakanan ñambi, ñindiñ eninekalilñ,¹¹ 'Niti sindok plap no nim ti-ke ñamik, wìn sindok kiliñlikisili kesitnetnan galilak wìn bo wiñ mamañendambi piumbi, siñlok pat-samekak. Ganmek sindi ñindiñ nandiwit: Yambattì indañgan sambì-dikñeuktok nainñin dumala-talelak.' Sindì wiñasila wiñdiñ eninekalilñ.*¹² Nak ñindiñ sanlet: tombon ombi-tiketikelok nainnan amatam siñgi wiñ-samsamìn endok tombonjili kolan tìdin Sodom it kwelan kuñgililñ endok tombonjì maklelak.

¹³ Kolasin git Betsaida nasi sindi kilañmet! Yambattì salamilekak! Nak kundit gembinat asup sindok kandañ tìgut walí Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, platik siñik wiñasili ginañji tambanembi, blandok dasindasin dasimbi, kwiliñ plon pipatneliñ.† Gan sindi ginañji nim tambaneñgililñ,¹⁴ wala tìmbi Yambattì amatam yambì-danbekak wolonda sindi tombon ombi-tikenekalilñ walí Tilo git Sidon nasi tombonjì makleukak.¹⁵ Tìmbi Kapaneam nasi, sindi 'Yambattì kunum ginañ nìp loukak' wiñdiñ nim nandinekalilñ! Nim siñik, sindi jìmbiñ sep koli pinekalilñ.‡

¹⁶ Tìmbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila enguk, "No en mandanjì nandi-tike-kiliñ eukak endi nokok mandana nandi-tike-kiliñ eukak. Tìmbi no en siñgi wiñ-samekak endi naka siñgi wiñ-namekak. Gan no en naka siñgi wiñ-namekak endi Yambatta siñgi wiñmekak, wìn Yambat nindì nak nani-mukuk enda siñgi wiñmekak."

¹⁷ Tìmbi gwañgwa 70 Yesuli kena tìndilok eni-mukuk endi siñisili plon undane bimbi ñimbi eñgililñ, "Wopum, ñindiñ ñambi, dìkok koka plon kena tinambi, yalí kolan endi bo mandani pa tañgoneañ yañ!"¹⁸ Eumbi enguk, "Nak Satandi piumbi ka-tuakut

* 9:60: Yesuli kìmikimìnla eñguk endi ama Yambattok dainan kuñgunji nimmat enda eñguk. * 10:11: Wiñdiñ tìneliñda, wiñasila ñindiñ daut semneliñ: no en gwañgwalok mandanjì siñgi wiñ-semañ endi Yambatta siñgi wiñmañ.

† 10:13: Kolasin git Betsaida nasi endi Juda amatam, Tilo git Sidon nasi endi Judalok sambat nim. ‡ 10:15: Yesuli Kapaneam it kwelan kuñipi dou-mìlat tìnguk, gan wiñas asupi nanandi-kiliñti nim ti-nìmengiliñ.

win p̄isapisatt̄i kunum ḡinañ nanin p̄ilak wandin. ¹⁹ Nandañ: s̄indi malet ba kauñ ep yalineliñdok ba kanjikni Satan endok gemb̄in git̄ik t̄ike-p̄i yalineliñdok nak ikan gemb̄i sam-taleñgut pat-samlak, wala t̄imbi nepek nol̄i sep t̄imbi kolauktok tuop nim. ²⁰ Gañgan s̄indi yal kolandi manji tañgoneañ wala silisili nim t̄inekalini. Nim. S̄indok kos̄i kunumdok kot sambat ḡinañ youyoulin patak wala mek nand̄i-koñgom t̄inekalini.”

²¹ Nain wolonda Dindim Woñdi Yesulok ḡinannan silisili wopum t̄imbi tokñenñimb̄i, niñdiñiñ eñguk, “Bep, kunum kwet molom, nak niñdiñda ganí-kindem dalet: dik nanand̄iñgo ama nanand̄iñjat ba nand̄i-daklenjat enda kimisemb̄iñguñ, wandingan embi win amatam nanand̄iñj nimnat enda t̄imbi dakle-semguñ. Biañgan sinik, Bep, dik wiñdiñ t̄imbeipi nand̄iñguñ tuop tiñguñ.” ²² T̄imbi amatamda niñdiñ enguk, “Bepnali gemb̄in ba nanand̄in git̄ik win naka nam-taleñguk. En noñganliñgot nak Niñan n̄itein win nand̄i-namlak. T̄imbi nak wakit ama nin nak ep kasilembi, Bep daut semlet niñdiñgot Bep en n̄itein win nand̄i-niñmamini.”

²³ Yesuli gwañgwañii git̄a niñigan palinliñmbi, niñdiñ enguk, “Amatam nind̄i nepek s̄indi kañ wolok tuop dausil kañ endi amatam diw̄in yapma kle-pakañ. ²⁴ Kusei niñdiñda wiñdiñ sanlet: plotef ama git̄a ama wapmañ damañgan kuñgilin asupti nepek s̄indi kañ win kanepi nand̄i-koñgom tiñgilin, gan endi nim kañgilin, ba manda s̄indi nandañ win nand̄iñepi nand̄i-koñgom tiñgilin, gan endi nim nand̄iñgilin.”

Samalia amali ama no not ti-ñimiñguk windiñgan ḡinañ busuk ti-kulok

²⁵ Nain nola endikñe manda nand̄i-tale ama nol̄i Yesulof b̄i indambi, Yesulok nanand̄in ka-nanduktok e-ka t̄imbi niñguk, “Endaut, nak nitek t̄imbi, kuñgu taletalen nimnat win kasilewít?” ²⁶ Eumbi ni-nand̄imbi eñguk, “Endikñe manda nitek youyoulin patak? Win niñimb̄im nandina.” ²⁷ Eumbi, niñ tambane niñguk, “Dik ḡinañga ba ḡinañga tip, gemb̄inga ba nanand̄iñga win Wopum Yambatka endok git̄ik bi-ñim-taleumbi palmekak. T̄imbi dñtnala nandilañ, wiñdiñgangot nokala nand̄i-niñmekañ.”* ²⁸ Wiñdiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Manda win tambane elañ win dindim sinik. Dik wiñdiñgan ti-takulañda, kuñgu kwambibñ pakamekak.”

²⁹ T̄imbi ama wal̄ ‘Endikñe manda k̄imt-kle-taleñgut’ wiñdiñ inda-dakleuktok Yesula niñdiñ ni-nand̄imbi eñguk, “T̄imbi ninda nand̄iwambi, notna t̄imbekak?” ³⁰ Eumbi, Yesuli tambane eyout manda no niñdiñ eñguk, “Ama nol̄i Jelusalem nanin Jeliko it kwelan p̄im ñaupi, telakan ñañipi, ama piñdasit endok k̄isinan loñguk. Loumbi wiñpi, dasindasin git kwilíkwili gitikan lom t̄ike-ñim talembi, ama en kak bim ñaumbi, k̄imbepi ti pakuk. ³¹ Palinliñmbi, niñdiñ indañguk: tapma ama nol̄i telak wolokgan p̄im ñambi ka-k̄imnembi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³² Ñaumbi, tapma ittok kena ama nol̄i bo wolok b̄i tomguk endi wiñdiñgangot ka-k̄imnembi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³³ Gan ama Samalia nanin no telak wolokgan ñañguk endi ama win pakuknan b̄i sua kañbi, blan ti-ñimbi, ³⁴ endoñnan ñambi, wandan win tuk galkñat wakit wain tukt; wiñpi t̄imliñm̄iñguk. Ti-talembi, enlok doñki plon k̄iml̄im loumbi nañgip ñambi, patnand̄i ilan k̄impi ka-dikñeñguk. ³⁵ Salaumbi kañip ñaupi, kena nain tiptet wolok tuan minem jimbi, patnand̄i it molom miñmbi, niñdiñ niñguk, ‘Dik ama niñ ka-dikñeukañ, t̄imbi minem gamlet wal̄ nain niñtepektok tuop. Makleukakta, siñgi undane biñmbi, yousiñmbi gametat.’”

³⁶ Yesuli wiñdiñ embi, endikñe manda nand̄i-tale ama ni-nand̄imbi eñguk, “Ama tiptet git no endi ama nin piñdasilok k̄isinan loñguk win kañgilin. Dik nitek nand̄ilañ, endoñnan nanin ama nin endi ama wolok nol sinik indalak?” ³⁷ Eumbi niñguk, “Ḡinañ busuk ti-ñimbiñguk en.” T̄imbi Yesuli niñguk, “Dik bo ñambi, wiñdiñgangot ti-kuukañ.”

Maliai Wopum dok mandan nand̄iñguk windiñ tilok

³⁸ T̄imbi Yesuli gwañgwañii git Jelusalem ñanepi, telaknan ñañipi, it kwet nolok tombimbi, tam no koi Mata endi ilnan ni-tiañeumbi loñguk. ³⁹ Loumbi, Matalok dalañ koi Malia endi Wopum dok kesiinan b̄i pipapi, mandan nand̄i-pakuk. ⁴⁰ Gan Mata endila nanañ neknek ti-jumupi, glimona t̄imbi, Yesulof indambi ni-ñombimbi niñguk, “Wopum. Dalana nambiumbi, natnañgan nanañ ti-jumut kena tiłet. Dik wala nim nand̄ilañ ba? Niñimb̄im bim, nep k̄imlin.” ⁴¹ Eumbi, Wopum dok tambane niñguk, “Mata Mata. Dik nepek asuptok nand̄i-bend̄i wopum t̄imbi, ḡinañga miłatalak, ⁴² gan dik nepek noñgangotta ti-p̄ikalañ. Malia endila win ep t̄indi k̄indem kasilelak win nim apma tiłekol.

11

Bep Yambatta nitek nimolo ti-ñimlok

* 10:27: Lo 6:5, Wok Pris 19:18

¹ T̄imbi nain nola Yesul̄ kwet nolok n̄imolo t̄iñguk. T̄imbi taleumbi, gwañgwañiilok nanin nol̄ n̄imbi eñguk, "Wopum, Yoanel̄ gwañgwañiila n̄imololok sambat daut semguk, w̄indñgangot d̄ik bo daut n̄imñ." ² Eumbi enguk, "S̄ind̄i n̄imolo t̄iñipi, n̄indñen enekalñ, 'Bep, d̄ikok koka w̄in giñgiñgan t̄-gamlok.

D̄ik amatam ḡitik n̄ip t̄imbi giñgiñtakai indaneñ.

³ D̄ik sandap noñgan noñgan wolok nanañ n̄imñ.

⁴ N̄ind̄i amatamdi yom t̄-n̄imañ w̄in ḡitik bi-semamiñ,

wala t̄imbi d̄ik bo yomni bi-n̄imñ.

D̄ik t̄-kuyuk plon n̄im n̄imbiwñ."

⁵⁻⁶ W̄indñen embi yousimbi enguk, "T̄ikap d̄ik tim boñgiñpan noka noloñ ñambi, kitiu s̄il̄kñeumbi, n̄indñen n̄imbeñ, 'Nokok notna nol̄ telak b̄ikap itnanan b̄umbi, nanañ towiupi yolonjilet, wala t̄imbi d̄ik nanañ t̄-pet git no namñ, t̄imbi siñgimek tambon ombi-gametat.' ⁷ W̄indñen eumbi, noka it ḡiñgan dou patak endi n̄indñen tambane ganbek bek, 'D̄ik nekta douñothan nanin nep sil̄kñefloñ?' It yama wesak ipkekakñet, t̄imbi wembe gwañgwanailo bo ip dou-talelñ, wala t̄imbi n̄itek milapi gametet?" ⁸ Nak n̄indñen ganba: endi w̄indñen ganbi, d̄ik endok nolla t̄imbi n̄im nandí-gamek bek, gañgan giñgineñgal a t̄imbi endi joñgo milapi, nepek nekta t̄ipikalñ w̄in dika gamekak. ⁹ W̄indñen da nak s̄inla n̄indñen sanba nandíwñ: Yambatta n̄imolo t̄-n̄imñpi, nepek nola ni t̄-kunekaliñda w̄in kasilenekaliñ, nepek nola lonj̄i t̄-kunekaliñda w̄in kanekaliñ, t̄imbi yama wesak wit t̄-kunekaliñda p̄isat-samekak. ¹⁰ Nekta, ama Yambattok plapta ni-nandañ endok kandañ w̄in n̄indñen: n̄i-nandí tañd̄i kasileañ, lonj̄ilonj̄i tañd̄i kañ, ba yama wesak wiñkañ enda p̄isat-semlek.

¹¹ Ba s̄indoñ nanin bep nind̄i n̄iñañli m̄ibkalakta n̄i-nandumbi, malet miw̄ik ba?

¹² Ba puput m̄injipta ni-nandumbi, kauñ miw̄ik ba? ¹³ S̄ind̄i kolan t̄ind̄i ama, gañgan nepenepek kindem wembe gwañgwanjiila pa emañ. W̄indñen da n̄itek t̄imbi kunum Beps̄i endi ama nind̄i D̄indim Woñ kasileneliñdok n̄i-nandañ enda n̄im emek? N̄im ya, endi sapma klembi, e-nandañ tuop emekak."

Yesu gemb̄inlok kusai w̄in ka-daklelok

¹⁴ Nain nola Yesul̄ ama nolok ḡinañnan yal kolan p̄-ñiñm̄imbi man sipm̄iñguk w̄in n̄ike-kolimbi po ñañguk. Ñaumbi, ama wal̄ manda eumbi, amatamdi kundit w̄in kañgilñ endi ka piasat t̄imbi, nanandi kena t̄iñgilñ. ¹⁵ Gan d̄iwñnd̄i n̄indñen eñgilñ, "Endi yal kolan pa ep klelak w̄in yal kolandok telak damanj̄i Belsebul endok gemb̄in plon tilak." ¹⁶ T̄imbi d̄iwñnd̄i t̄-kuyuk t̄-ñiñmbi, Yambattok gemb̄in palmilak w̄in t̄imbi daklesmektok jimba kundit no t̄imbektok n̄iñgilñ.

¹⁷ Gan Yesul̄ ḡinañ nanandinj̄i w̄in ka-nandi-daklembi enguk, "Ama wapmañ nolok giñgitñiil tambipi, n̄isigñgan mineliñda endi biañgan kola-talenekaliñ. T̄imbi sambat nol̄ bo w̄indñengangot t̄neliñda endi bo tawam papusenembi kolanekaliñ. ¹⁸ W̄indñengangot t̄ikap Belsebul, w̄in Satan, endok sambaliñl tambipi, n̄isigñgan miañda, kenanj̄il n̄itek kwambiniñ dauk?" W̄in tuop n̄im. W̄indñen t̄ikap nak mandanj̄ilok tuop klembi, Belsebullok gemb̄inli yal kolan pa ep klewamda, nak endok kenan timba kolauk.

¹⁹ T̄imbi nepek no w̄in n̄indñen: t̄ikap Belsebuli gemb̄i namumbi, yal kolan ep klesemamda, nind̄i nosii gemb̄i emumbi, endi yal kolan pa ep kle-semañ? Belsebul ba? N̄im bek. W̄indñen da n̄itek t̄imbi nokok plon w̄indñen eañ? S̄ind̄i naka manda juluñit nanañ w̄in nosiñli wakan t̄imbi dakle-samnekaliñ. ²⁰ Gan t̄ikap nak biañgan Yambattok gemb̄inli yal kolan pa ep kleletta, n̄indñen inda-daklelak: s̄ind̄i Yambatti samb̄i-dikñelak endok gemb̄in w̄in ikan boñgiñpsiinan ka-nandañ.

²¹ Ama gemb̄inat nol̄ miktok nepenepek gitik t̄iñwil d̄ikñembi, il̄i ka-dikñe-kiliñ elakta, giñgitñiil ep t̄imbi kolaneliñdok tuop n̄im. ²² Endi miktok nepenepel wal̄ t̄ike kamaiuktok nandilak, gan ama no nol̄ wolok gemb̄in maklelak endi ama woloñ b̄imbi, mik t̄-ñiñm̄imbi maklelakta, endi miktok nepenepel wakit giñgitñiil gitik apma ep danbi, enlok noliila emlak.*

²³ T̄imbi miktok kandañ w̄in n̄indñen: no en not n̄im t̄-namlakta endi kanjik t̄-namlak, t̄imbi nind̄i nakita kena n̄im t̄imbi, giñgiñtai ep k̄imin tilakta endi ep kleum papuseneañ."

²⁴ Yesul̄ w̄indñen embi yousimbi enguk, "T̄ikap yal kolan nol̄ ama ḡinan ḡinañ nanin lamb̄i poñaukta, endi yal pa kuañnan ñambi, pipapat lonj̄imbi kuwiñ. Lonj̄i tilapbi, n̄indñen ewiñ, 'Nak b̄indambo undane ñambi, pakutnan lowa.' ²⁵ W̄indñen embi, ña kawiñ w̄in: it w̄in ikan jamimbi t̄-dindim em bimbin palek. ²⁶ W̄indñen kañbi ñambi, yal kolan en

* ^{11:22:} Yesul̄ eyout manda miktok plon eñguk w̄in enla wakit Satandok plon eñguk; Satan en ama gemb̄inat wandin, gan Yesulok gemb̄inli endok gemb̄in maklelak.

makleañ kít tombon típet yanañgilim bimbí, it wandiñ lombi, wolok kunelíñ. [†] Wíndiñ tímibimbí, ama blangan. Nekta, dama yal kolan noñgandí ama wín tímibí kolaumbi, siñgi yal kolan asuptí tímibí kola sínik tauk.”

Yambattok mandan nandímbi tíke kuañdí amatam diwín yapma kle pakañ

²⁷ Yesulí manda wíndiñ eumbi, tam no amatam kímin tí-pakiliñ endok boñgípsinan pakuk endí kítímbi, níndiñ niñguk, “Tam gapbi, num gamguk endí amatam diwín yapma klembi patak.” ²⁸ Gan Yesulí tamdok mannan tíkembi, níndiñ eñguk, “Wín amatam Yambattok mandan nandímbi tañgoneoñ endí wakan amatam diwín yapma kle pakañ.”

²⁹ Amatamdi yousiyousi pa bíñlimbi, kímin wopumgan indaumbi, Yesulí kusei kímiñpi, níndiñ enguk, “Amatam man níndiñgit kuañ síndi kolasi. Síndi kusatna kañbi nambí-dakleneliñdok jimbá kundit no kaneliñdok embi gíñgineñañ, gan jimbá kundit no ním daut samum kanekaliñ. Ním sínk. Wín Yonalok jimbá kunditgot kanekaliñ. ³⁰ Nepek nek Yonaloka inda-nímiñguk wín Ninive nasila níndiñ daut semguk: wín Yambatti ní-mulimbí bñguk. Wíndiñgangot nak Ama Sísíñk nepek nek inda-namekak wín amatam man níndiñgit kuañ síndi níndiñ daut samekak: wín Yambatti nani-mulimbí indañgut.

³¹ Kwet no koi Siba wolok tam wapmalí manda plon lololok nainnan amatam man níndiñgit kuañ sín gitá miłapi, kusasi tímibí dakleukak. Endí ama wapmañ Solomonda nandumbí, manda nandi-daklelok molom tímibimbí, endok mandan nanduktok kwet mayañgan sínk nanin endoñ nñiguk. Gañgan síndi ama Solomon maklelak endok mandan nandi-kímkimneñañ, wala tímibí kinjan tikenekaliñ. ³² Tímibí Ninive nasıl manda plon lololok nainnan amatam man níndiñgit kuañ sín gitá miłapi, kusasi tímibí dakleukak. Endí Yonalok mandala gínañji tambaneñgilíñ, gañgan síndi ama Yona maklelak endok mandala wíndiñ ním tañ, wala tímibí kinjan tikenekaliñ.

³³ Ama noli kolsalen piñdopi, kambotti ním tapliwík ba kwet sembín nolok ním kímílek. Tambo endí indañgan kímiñpi, ama it gínañ loañ kolí sale-semlok wíndiñ tímibek. ³⁴ Daukali piñgípkalok kolsale wandin. Daukali kendemda, Yambatti kolsalen gamlak wala ka-dakleumbi, gínañga gitík kolí salelak. Daukali kolanda, gínañgo gínañ kílím mulumgot pakamlak. ³⁵ Wala tímibí kilañmek! Ním kañbi, kolsalen kasíleup nandiñguñ, gan kílím ikan kasíleum pakamlak. ³⁶ Wíndiñda tíkap kolsaledi gínañga gitík tokñeumbi, kílím no ním pakamlakta, sipalaktí kolí sale-gamlak wíndiñgan dík bo kolí salelañ.”

Ama biesílok juluñtsílok telak ním kle-kulok

³⁷ Yesulí manda eu taleumbi, Falisi ama noli nanañ yakan nandemíktok ní-tiañeumbi, nám ilnan lombi, nanañ nanalok pipakuk. ³⁸ Gan endí dama kii ním wilíkukta tímibi[‡] Falisi ama walí nandi-bendi tímibimbí, ³⁹ Wopumdi níñguk, “Falisi síndi jawañ ba tuk wítna wín pawangot pa wilíkañ wandin, gan síndi gínañji gínañ kolan ba tí-piñpiñel tokñem patak.” ⁴⁰ Síndi ama kamasi! Yambatti nepek pawan tímibí indañguk, wíndiñgangot endí gínañ ním tímibí indañguk ba? ⁴¹ Pawandok nepek wala nandi-bendí wopum ním tikenekaliñ. Tambo síndi gínañji wín piñbíñesila bi-sembi, ep kímiñtnekaliñ. Wíndiñ tíneliñda, gínañji gitík tindíñgi típet walí Yambattok dainan jamilan indaukak.

⁴² Falisi síndi nanañ kena gínañ nanin gitík wín tambípi, gwasap ba yaya wín bo kít tambon tambon tambípi, Yambattok tambon pa mañ, gan gínañjíli en ním kasíleáñ, ba ep tindíñ díndim ním pa tañ, wala tímibí síndi kilañmek! Yambat en mek sambekak. Síndi Yambatta tambon miññipi, enda ba amatamda gínañji emneliñ nñak! ⁴³ Falisi síndi it kiyau gínañ pitit damañgot pitneliñdok nandañ, tímibí kímiñli tuanan amatamdi we sambi, gíñgíñgan tí-samneliñdok nandañ, wala tímibí kilañmet! ⁴⁴ Amatamdi sum sembín no ním ka-nandi-daklembi, wolok plon joñgo yalimbi kolayañ. [§] Síndi sum sembín wandin, gan amatamdi nepenepék kolanlı síndok gínañji tokñelak wín ním ka-nandi-dakleañ, wala tímibí kilañmet!”

⁴⁵ Tímibí endíkñe manda nandi-tale ama noli Yesula níñguk, “Endaut, dík Falisi amala wíndiñ enlañda, nínda bo giñgiñgan ním tí-nímlañ.” ⁴⁶ Eumbi enguk, “Endíkñe nandi-tale ama síndi amatam nepek miłap** tañgoneneliñdok pa emum miłataumbi, ep tímibí pañgítaneliñdok kít kímit no ním pa tí-semañ, wala tímibí kilañmet! Yambatti síndi bo sambekak.

[†] **11:26:** It wín ama gínanlok walán. [‡] **11:38:** Falisi amalí Yambattok dainan jamilan indaneliñdok kísi pa wilíkañgilíñ. [§] **11:44:** Namba 19:11-22 níndiñ elak: no en ama dalandan en ba nepenepék tíke-kalakta endí Yambattok dainan jamilan ním indalak. ^{**} **11:46:** Nepek miłap wín endíkñe manda miłap wolok walán.

⁴⁷ Sındı kilañmet! Plofet ama nin bep pañjiliñ yandıp kımgılıñ endok sum gwatnamı wıñ sındı tımbı kaik talak. ⁴⁸ Endı yandıp kımgılıñ, tımbı sındı sum gwatnamı tımbı kaik tañ, wala tımbı bep pañjiliñ plofet amala nek ti-semgiliñ wıñ sındı ka nandum kındem sıñık tilakta sın inda-dakleañ. ⁴⁹ Kusei wındıñda Yambat nanandı-tale molom endı nındıñ eñguk, ‘Nak plofet ba giñgit ee ama Islael amatamdoñ eni-mulam ñaumbi, endoñnan nanin dıwın ep tımbı kolaneliñdok kle-gımgıñ embi, dıwın yandıp kımnecalıñ.’ ⁵⁰ Wala tımbı plofet ama gitik kwet kusei kımkımlınan nanin bıkap man nındıñgit yandıp kımgılıñ endok wekatsılok tuan kolan wıñ amatam man nındıñgit kuañ sındı ombı-tıkenekalıñ. ⁵¹ Wıñ Abellok plon kusei kımpı, Sakalaia ama nin sisuat git tapma it wolok boñgipsetnan wıli kımguk endok plon talelak endok kımkımlılok tuan kolanla nakbiañgan nındıñ sanlet: amatam man nındıñgit kuañ sındı wıñ ombı-tıkenekalıñ.

⁵² Yambattok nanandılok telak wali it wandin. No en wolok gınañ lolakta endı Yambattok kusei ka-nandi-daklembi nandi-ñımlak. Endıññe manda nandi-tale ama sındı it wolok yama ki wıñ kımıt kimbiñ dañ, gan gınañ nıñ loñgılıñ, tımbı amatamdi bo lonep nandiñgılıñ wıñ kımısip ti-semgiliñ, wala tımbı kilañmet!’ ⁵³ Yesuli wındıñ eu taleumbi, walinin pı ñaumbi, Falisi git endıññe nandi-tale ama endı kusei kımpı, kanjık kolan sıñık ti-ñımbı, nı-nandi kusei kusei tıñipi, ⁵⁴ kit yout tıneliñdok enlok mandanlı sisöñ ti-ñımnepliñ nandiñmbi, mandımandı ti-ñımgiñliñ.

12

¹ Nain wolonda amatam asup kwınakwıñattok tuop nıñ endı bo Yesuloñ kımın tımbı kle-gımbupi, tambo yali tiñgılıñ. Tımbı Yesuli kusei kımpı, dama gwañgwañiñla nındıñ enguk, ‘Sındı Falisi amalok plaua kımlımbendıñjıla ka-kılıñ embi kunekealiñ. Wıñ endı manji mambenji tıpelat, tımbı ep tındıñjı juluñit tañ wala elet. Nıñ kañbi, sındı bo wındıñgangot tıneliñ. ² Biañgan sıñık, nepek kımısembıñ gitik wıñ Yambatti tımbı indañgan indaumbi, nanandı sembıñ gitik wıñ tımbı dakleukak. ³ Wındıñda sındı manda kılım gınañ eñgılıñ wıñ maim plon eu indaukak, tımbı sındı nepek no it gınañnan manda janjak eñgılıñ wıñ ipakanan wopumgan eu piukak.’

Yambat endañgot misi-ñımlıok

⁴ Yesuli yousimbi enguk, ‘Notnai, nak nındıñ sanba: amalı piñgipsiñgot wıli kımneliñ, gan siñgi kandañ sep tımbı kolaneliñdok gembı no nıñ pat-semlik enda nıñ misinekalıñ. ⁵ Tambo ninda misi-ñımlıok wıñ daut sametet: Yambatti ama wıli kımbı, siñgi kandañ jımbıñ koli piuktok gembıñ palmılk enda misimisi ti-ñımlıok. Biañgan sıñık sanlet: endañgot mek misinekalıñ. ⁶ Monık tiptip kit tombongot wıñ minem gımin tıpetti tuataan, gañgan Yambatti noñgan no nıñ kamala-ñımlak. ⁷ Sındı endok dainan loloñ sıñık, monık asup yapma kleañ, tımbı endı kumbanjı saktok kwınakwıñatsı wıñ bo nandi-talelak, wala tımbı amala nombo nıñ misi-semnekalıñ.

⁸ Sanba nandıwıt. No en amalok dausınan ‘Nak Yesulok giñgit’ wındıñ e-daklelakta, nak Ama Sısiñkıt Yambattok eñaloñılok dausınan enda wakan ‘Endı nokok giñgit’ wındıñ e-dakleutat. ⁹ Gan no en amalok dausınan naka ‘En nıñ nandi-ñımlıet’ elakta, nak Yambattok eñaloñılok dausınan enda wakan ‘En nıñ nandi-ñımlıet’ eutat. ¹⁰ Tımbı no en Ama Sısiñk nanı-kolalakta, endok yomın wıñ kındem bi-ñımlıok, gan no en Dındıñ Woñ nı-lakalakae tilakta, endok yomın wıñ kımlılm palmekak.

¹¹⁻¹² Amalı manda plon sepmibi, it kiyau gınañ ba gaymandok dainan ba lolonjilok dausınan sapıtnekalıñ. Nain wolongan sıñık Dındıñ Woñdı manda nek eelok wıñ daut samekak, wala tımbı wolonda sındı nandi-bendı wopum tımbı, nındıñ nıñ enekalıñ, ‘Nındı manda nek enetamıñ?’ Ba ‘Nek tambane eninetamıñ?’

Minem kwılıkwılila ka-galkta nıñ tilok

¹³ Tımbı ama kımın wopum boñgipsetnan ama nolı Yesu nımbı eñguk, ‘Endaut, datnalı betnettok kii bimbin wıñ en noñganlıñgot ep kulak, wala tımbı dık nımbımbı, nokok tambon danbi namın.’ ¹⁴ Eumbi nıñguk, ‘Notna, ba ama nolı nak sambı-danbettok ba nepenepeset dani-samettok nanbi taleñguk ba? Nıñ ya, wıñ nokok kena nıñ.’ ¹⁵ Wındıñ embi yousimbi, amatamda enguk, ‘Nepek tokñetokñen wali kuñgu kındem nıñ samlak, wala tımbı sındı ka-kılıñ embi, kuñgunjı ka-dıkñe-kılıñ enekalıñ. Nıñ kañbi, kwılıkwıllı ba nepek nola ka-galkta tıneliñ.’

¹⁶ Wındıñ embi, eyout manda no nındıñ embi enguk, ‘Ama minem kwılıkwıllı asupmat endok nanañ kenan bien lali kındem daumbi, ¹⁷ nanandıñ gınañ nındıñ nandi-kwınakwıñaleñguk, ‘Nıtek tilok? Nanañ bien asup nolı it kawai wolok gınañjınan wiş-kolettok tuop nıñ!’ Wındıñ nandiñmbı ¹⁸ eñguk, ‘Kombıkmek nandılet: nak wiş-kot it kawai gitik wıñ wiapi, komblin wopum asupgan kındipi, nanañ ba kwılıkwıllı

gitik pat-namlak win wolok wis-i-koletat. ¹⁹ Tiñipi, natnala nindin eutat: Ip ñak! Nak nepenepek kindem gwiat asuptok kimip kiulambi pat-namlakta timbi kindem pat-nandimbi, na silisili timbetat! ²⁰ Gan Yambatti tambon nindin niñguk, 'Dik kamen, man tim ñolondañgan kuñguña gapma tikelok. Timbi nepek ti-jumut tiñguñ wal nindok timbekak?' ²¹ Yesuli eyout manda windin embi, yousimbi enguk, "No en kwelan ñolok kwilikwili asup palmektok ep kiutak, gan nepek Yambattok dainan tuannat no nim palmilakta, endi ama kamen wandin."

Piñgip ka-dikñela nandi-bendi wopum nim tñlok

22-23 Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañila nindin enguk, "Nepek tokñetoknen wali kuñgu kindem nim samlakta timbi nag kuñgunjilok ba piñgipsilok kandañ nindin sanlet: win kuñgu ba piñgip wal bien tñlak, nanañ ba dasindasin wal nim, wala timbi sindi nanañ nek nanekaliiñ ba dasindasi nek dasinekaliiñ wala nandi-bendi wopum nim tñnekaliiñ.

²⁴ Sindri monik oeoeyambim nandiwit: endi nanañ tipi-bimbi met nañ windin nim pa tañ, timbi endi wis-i-kot it bo nim pat-semlek, gañgan Yambatti tuopkan ep towilak. Sindri endok dainan monik yapma kleañda, nitek timbi nim sep towiuk? ²⁵ Timbi sindorinan narin no endi nandi-bendi wopumli kuñgun latak yousum ombatawik ba? Nim ya! ²⁶ Sindri nepek tip kambak wandin tñdilok tuop nim, windinnda kusei nekta nepek diwin wala nandi-bendi wopum pa tañ?

²⁷ Pama klinan indañ win yambim nandiwit! Nak nindin sanba: endi kena meñ nim tañ, ba dasindasinji bo nim pa youkañ, gañgan endok pamanjil amawapmañ Solomond dasindasin kindem sinik pa dasilñguk endok paman win makdelak. ²⁸ Kli nepek pamanat kena ginañ man lambi indaumbi, desa dombimbi ep siu dinkekaliiñ wandin win bo Yambatti dasindasinji kindem emlak, niteka timbi endi sindok dasindasinji nim timbi inda-samek? Win nim nandañda, sindok nanandikilitinji win latak sinik pat-samlak!

²⁹⁻³⁰ Amatam Yambat nim nandi-kilikit mañ endok nanandinjil nanañ tuk nepek wandindokgot pat-semlek. Bepsil ikan nindin nandi-talelak: nepek gitik win nim pat-samekta sindri kuneliñdok tuop nim, wala timbi sindri amatam diwindi tañ windin nim tñnekaliiñ, ba nandi-bendi wopum nim tñnekaliiñ. ³¹ Tambo sindok nanandinjil Ama Wapmañilok giñgit kuñgulokgot pat-samekak, timbi nepek wandin wal bo kuñgunjilok inda-samekak."

Ama Sisiniñk endok tomtomlok ti-pañgitam kulok

³² Timbi Yesuli gwañgwañila enbi eñguk, "Kikesmin tip, sindok Bepsil nindin tñndila nandum kindem dañguk: en ama wapmañi kumbi, sindri en gita kandikñe kena tñneliñdok nandimbi, wolok tuop tiñguk, wala timbi sindri misimisi nimnat kunekaliiñ. ³³ Sindri nepenepe pat-samlak win tuatalok kimipi, minem walinin tñkembi, pimbinesila emnekaliiñ. Windin tñnekalinda, tuanjii nim taleukak win kunum ginañ pat-samekak. Kumbu amali win kumbu tñneliñdok tuop nim, ba kwianakamdi win nim timbi kolaukakta timbi wal minem liksii nim kolawik wandin. Sindri kwelalok nepenepek wala galk nim nandinekaliiñ. Tambo sindri nepek nek Yambattok dainan loloñ sinik wala galk nandinekaliiñ. ³⁴ Kusei nindinnda: nepek ginañjil kasileum pataknan kandañ ginañ nanandinjil bo wandin pat-samekak.

³⁵⁻³⁶ Kena gwañgwali molomjil nanañ si-jumut tñndinnan narin undane ilan bimbi, wesak wiñmbi, platik sinik pisalimneliñdok mandimandit pa tañ, windiñgangoget sindri kolsalenji pindolim diumbi, kena tñndilok ti-pañgitam kunekaliiñ. ³⁷ Kena gwañgwali windin ti-kuñlímibi, molomjil undane bimbi kalak win: kena gwañgwañil gama kaik papi, mandi pakañ. Kena gwañgwa wandin wal gwañgwa diwin yapma kle pakañ. Nak biañgan sanba: molomjil kena tñndilok ti-pañgpañg timbi, nanañ naneliñdok entiañembi, naranji kle-semekak. ³⁸ Win tim borup ba puputti kusei kimipi kitilakan undane bimbi, kena gwañgwali gama kaik palññilimbi ep timbi indaukta, gwañgwa wal wakan diwin yapma kle pakañ.

³⁹ Timbi sindri nepek ñin nim nandi-kamalanekaliiñ: it molomdi kumbu amali nain nekta sinik biwikk win nim nandilak. Nandiwimda! endi kaik kuñipi, il wiapi, ginañ loup timbi kimisip ti-nimek. ⁴⁰ Windiñgangoget sindri 'Ama Sisiniñkti man nim tombek bek' windin nandinliñmbi, wolongan kaikan bi tombekak. Windinnda timbi sindri tomtomnalok ti-pañgitam kunekaliiñ.'

⁴¹ Timbi Petlol nñguk, "Wopum, eyout manda elai win nindokgot ba amatam gitiktok?" ⁴² Eumbi tambane eñguk, "Manda win kandikñe ama matañgotañgolat nanandin kindem palmilak wandin wala elet. Win en wakan molomñili kena gwañgwañili diwin yambidikñelok nimbi taleumbi, nanañ mepmettok nain dñndim sinik dani-semektok nñlak. Molomñili kena manda windin nimbi, ⁴³ ña kukap undane bimbi

kalak wîn: kena gwañgwalî nek tîmbektok nîñguk wolok tuopkan tîñgukta endî gwañgwa dîwîn yapma kle patak. ⁴⁴ Nak biañgan kena gwañgwa enda nîndîñ sanlet: molomnîli nepenepel gitik wîn endî ka-dîkñeuktok nîmbi taleukak.

⁴⁵ Gan tîkap kena gwañgwa walî gînan gînañ nîndîñ nanduk, ‘Molomnalî ña sakñelambi, platik nîm bîukak’ wîndîñ nandîmbi, kusei kîmîpi, kena wembe gwañgwa dîwîn joñgo yandîpbi, nanañ ba tuk kwambîñ wopum nañbi, kamakama tîmbekta, nek inda-nîmek? ⁴⁶ Kena gwañgwa molomnîli kena nain nekta ba nain nekta sînik bîukak wîn nîm nandilaka tîmbi endî nîm mandî palîmbi, nain wolondañgår molomnîli undane bîukak. Bîmbi, ep tîndîn kolan wîn kañbi, wolok kînjan tî-lamîpi, amatam Molom nîm kîmit-kleañ en gitâ tuanjî kolan ombi-semekak.

⁴⁷ Tîkap kena gwañgwa walî molomnîlok mandan nandînguk, gan nîm tañgoneñguk ba nîm tî-pañg-pañgle tîñgukta, en nain ombapgan waipmîlok. ⁴⁸ Gan tîkap endî molomnîlok mandan wîn nîm nandîngukta makleumbi, nain dumangan waipmîlok. Wîndîngangot tîkap Yambattî ama nola gwîlam asup mîmînda endî wolok tuopkan tambon ombi-mîlok nandîlak, ba endok kiinan kena wopum kîmîkîmîlînda, endî wolok tuopkan kenalob bien indauktok nandîlak.”

Yesuli amatam ep tambilektok indañguk

⁴⁹ Yesuli yousimbi enguk, “Nak komba kwelan kîmîlam dîuktok indañgutta nîndîñ nandîlet: komba walî ikan dualîmda, wîn kîndem sînik. ⁵⁰ Gan nak dama tuk walan no* illok nambî taletalalen. Tuk wîn gama nîm iñgutta tîmbi mîlap walî gînañna tîmbi mîlatatalak. ⁵¹ Sîndî nak amatam kwelan ep tîmba busukñenengan kunelîñdok indañgut wîndîñ nandañ ba? Wîndîñ nîm. Nak nîndîñ sanba nandîwît: tambo nak amatam ep tambilettok indañgut. Naka tîmbi ⁵² man nîndîñgitta kusei kîmîpi, kundit nîndîñ inda-ta-noukak: sambat kit meñ noñgan yakan pa kuañ endî tambîpi, kîmîn tîpet indambî, tîpetti tambon, tîpet git nolî tambon wîndîñ ipi, nîsiñgan tambon tambon kanjîk ti-kunekaliñ. ⁵³ Wîndîñ tambîpi, bep nîñam endî nîsetkan tambon tambon ipi, kanjîk tîndekamîk, tîmbi me wemba endî bo nîsetkan tambon tambon ipi, kanjîk tîndekamîk, tîmbi nambîn tam git yapman tam endî nîsetkan tambon tambon ipi, kanjîk tîndekamîk.”

Yambattok manda dindîmgan nandilok

⁵⁴ Yesuli amatam kîmîn wopumda yousim nîndîñ bo enguk, “Sîndî mulukualî tuk kîmbiñ kandañ indam bîumbi kañbi, wolongan nîndîñ pa eañ, ‘Gwi bîutak’ wîndîñ eumbi, wolok tuop indalak. ⁵⁵ Tîmbi sîndî sasalelî klinan kandañ nanin pendip bîumbi kañbi, nîndîñ pa eañ, ‘Maim kunduwat dîutak’ wîndîñ eumbi, wolok tuopkan indalak. ⁵⁶ Ama manjî mambenji tîpelat! Sîndî kunum git kwettok plon nek indalak wîn kañbi, maim iletek ba gwi pîutak wîn ka-kiliñ eañ. Gan nîtektâ tîmbi sîndî man nîndîñgît nepek nek indalak wîn kañbi, kenanalok kusei nîm ka-nandi-dakleañ? ⁵⁷ Ba kusei nekta sînlok ep tîndîñjî plon nek ñolî dîndîm sînik wîn bo nîm ka-danbi, wolok tuop tañ?

⁵⁸ Tîkap ama nolî manda plon gapilep tîmbîmbi, sitî telaknan yakan ñañîpi, mandanjet e-salendemiktok nîka tîmbekalî. Nîm kañbi endî gîñginembî, gep tiañembî, manda kandanloñ gapîlîmbi, endî bo tem dumandok kiinan gapîlîmbi, endî gembi, it kwambîñnan gapilek. ⁵⁹ Biañgan ganlet, dîk it kwambîñ gînañ papi, mînem nîtek ombi-ñîmlok een wîn gitik ombi-mî-taleuñ wolok tuop.”

13

Gînanjî nîm tambanenekalîñda kolanekalîñ

¹ Nain wolondañgan amatam wolok bî pakîlîñ endoñnan nanin dîwîndî Yesula kasat nîndîñ ti-nîñgiliñ: Galili ama dîwîndî tapma ilan tapma tîñlîmbi, Pilatoli eum yandîpîum kîmbîmbi, wekatsîli pîmbi, tapma gauttok wekatsîli wakît kiukuk. Kasat wîndîñ ti-nîñmîumbi² tambane enguk, “Mîlap wandin inda-semgukta, ama wolok yomjîlî Galili ama dîwîsilok yom makleñguk, sîndî wîndîñ nandañ ba? ³ Nak nîndîñ sanba: nanandîñjî wîn dîndîm nîm. Gan sîndok kandañ, tîkap sîndî gînañjî nîm tambanem kunekekaliñda, wîndîngangot sîndî gitik kola-talenekalîñ. ⁴ Tîmbi amatam 18 Siloam kandañ kîmgîlîñ wîn endok kandañ nîtek? It ombap jîñgînlî glombi, ep kot tapliñguk. Endok kolanjîli amatam dîwîn gitik Jelusalem kuañ endok kolanjî makleñguk, sîndî wîndîñ nandañ ba? ⁵ Nak nîndîñ sanba: nanandîñjî wîn dîndîm nîm. Gan sîndok kandañ, tîkap sîndî gînanjî nîm tambanenekalîñda, wîndîngangot sîndî gitik kola-talenekalîñ.”

* **12:50:** Tuk wîn mîlap ba pîñgip gawat Yesuli bembektok tîñguk wala elak.

⁶ T̄imbi Yesul̄ eyout manda no n̄indin̄ enguk, “Ama nolok wain kenan ḡinañ fik komba no t̄ipium pakuk. T̄imbi kena molomd̄ komba w̄in ka-nandi t̄imbepi b̄iñguk, gan endi bien no n̄im lali palimbi kañguk. Bien n̄imnat kañbi, ⁷ kena kandikñe amala n̄imbi eñguk, ‘Kalañ: gw̄lat t̄ipet git no gitik wolok ḡinañnan nak ñañamb̄ t̄imbi, komba bienda yolonjlet, gan endi bien no n̄im lalilak. Neta slakan s̄inik kwettok galk tiañe-talelak? Kak, domb̄ kot!’ ⁸ Eumbi niñguk, ‘Molomna. Biumbi, gw̄lat noñgangot nombo yousimum palin. Palimbi, nak kwet tambipi, kuseinan makauttok tem k̄impi kautat. ⁹ Gw̄lat no wolondamek bien laliukak bek. T̄ikap n̄imda, komba w̄in k̄indem domb̄ kolekañ.’”

Yambatti amatam n̄itek yambi-dikñelak

Yambattok kandikñe w̄in n̄itein?

¹⁰ Sabat patnand̄ nain nola Yesul̄ it kiyau nolok ḡinañnan amatam eni-daut ti-sem pakuk. ¹¹ T̄imbi tam no yal kolandi pi-n̄imimbi, j̄imbat siñgin sait ḡinañ t̄imbi indañimumbi, en dindim ilektok tuop n̄im, wala t̄imbi gw̄lat 18 wolok tuop plindambi pa kuliñguk, endi bo wolok b̄iñguk. ¹² Palimbi, Yesul̄ tam w̄in kañbi k̄iti-n̄imium b̄umbi niñguk, ‘Tam, j̄imbat gep top-k̄iliñ eñguk wal̄ ip taleumbi, siñgiñga pañeun.’ W̄indin̄ eñipi, ¹³ kii endok plon k̄imilimbi, wolongan siñgin sait ti-dindim embi, kusei k̄impi, Yambat n̄i-k̄indem dañguk.

¹⁴ Yesul̄ Sabat patnand̄ nainnan tam w̄in t̄imbi k̄indem dañgukta t̄imbi it kiyaulok telak dama endi ḡinañ komba d̄umbi, amatam enombimbi, n̄indin̄ eñguk, ‘Sandap kit tambon noñgan w̄in kena t̄indilok pat-samlak, wolonda endi sep t̄imbi k̄indem daneñidok b̄inekalin̄, Sabat patnand̄ nainnan n̄im.’ ¹⁵ W̄indin̄ eumbi, Wopumdi tambane n̄indin̄ niñguk, ‘Ama manji mambenji t̄ipelat! Sindi gitik makauk ba doñkinji w̄in Sabat patnand̄ nainnan isinan ep pisapi, tuk nanelñidok pa yanañgiña. ¹⁶ Gan tam n̄in Ablaamdox komblin endok kandañ w̄in n̄itek? Satandi gw̄lat 18 gitik topm̄umbi kuta-bilak, t̄imbi sindi en Sabat patnand̄ nainnan n̄im pisalimlok nandañ ba?’ ¹⁷ W̄indin̄ eumbi, kanjikñi gitikti mayek tam palimbi, amatam gitik endi kundit k̄indem sisinik t̄iliñguk gitik wala silisili t̄iñgilin̄.

¹⁸ T̄imbi Yesul̄ yousimbi enguk, ‘Yambattok kandikñe w̄in n̄itein? Kandikñe wal̄ n̄itek bendilak nak wolok plon eyout manda nek eut? ¹⁹ W̄in mastat minjip ama noli t̄ikembi, kenañ ḡinañ kokuk wandin. Minjip tipnam wal̄ lambi bendi wopum dambi, komba wopum t̄imbi, monikti isit kii gayam plon t̄iñgilin̄.’

²⁰ W̄indin̄ embi, b̄indambo n̄indin̄ enguk, ‘Nak Yambattok kandikñe w̄in n̄itein eut? ²¹ W̄in plaua k̄imilimbend̄ tam noli t̄ikembi, plaua kwilan wopumgan wakit kiupi tambaneñguk wandin. Papalem kaumbi, k̄imilimbend̄ lakatgot wal̄ plaua gitik w̄in t̄imbi bendi lambiñguk.’

Kunumdox yama gik s̄inik wolok lololok

²² Yesul̄ Jelusalem ñaupi, it kwet wopum ba tip wandiñ ñañipi, amatam eni-daut ti-semguk. ²³ T̄imbi ama noli ni-kañbi eñguk, ‘Wopum, w̄in ama lakat endiñgot Yambatti kolanjilok tuan wiat-semumbi, kunum ḡinañ lonekalin̄ ba n̄itek?’ Eumbi enguk, ²⁴ ‘Nak n̄indin̄ sanlet: amatam asupti Yambattok kandañ ñanepi wit n̄im kanekalin̄, wala t̄imbi sindi yama gik s̄inik wolok loneliñdok gemb̄i koteñkalin̄. ²⁵ It molom endi milapi, yama sip taleumek, sindi bi it pawon ipi, wesak wiñi ñinekalin̄, ‘Wopum, yama pisat-n̄imtiñ.’ Eumbi, tambon n̄indin̄ sanbekak, ‘Nak n̄im nandi-samlet. Sindi denasi?’ Sanbi nandimbi, ²⁶ kusei k̄impi, manda tombon n̄indin̄ ñinekalin̄, ‘N̄indi dikita yakan nanañ tuk nañgimiñ, t̄imbi d̄ik n̄indok ipakanan giñgit manda e-daut t̄iñguñ.’ ²⁷ Gan endi n̄indin̄ sanbekak, ‘Nak n̄indin̄ sanlet: sindi denasi w̄in nak n̄im nandi-samlet. Kolan t̄indi gitik sindi nambim ña-talewit!’

²⁸ T̄imbi k̄imisi p̄-samgukta t̄imbi sindi kunum pawan papi, Ablaam, Aisak, Jekop git plofet gitik endi Yambat gitá kuñilimbi yambinekalin̄, wolondamek sindi wandin̄ kukulembi, manji si-gilim danekalin̄. ²⁹ T̄iñlimbi, Yambattok giñgitñili kwet tambon taletalenan nanin en gitá kuneliñdok b̄imbi, nanañ si-jumut t̄indinnan pipapi nanekalin̄. ³⁰ Nandañ: wolonda n̄indin̄ indaukak: ama nin enda nandum siñgi kuañ endoñnan nanin diwisiñli dama t̄inekalin̄, t̄imbi damandaman kuañ endoñnan nanin diwisiñli siñgi t̄inekalin̄.’

Yesul̄ Jelusalem it kwetta blan ti-n̄imiñguk

³¹ Nain wolongan Falisi ama diwindi Yesuloñ b̄imbi n̄iñgiliñ, ‘Elotti gw̄ili k̄imbeñdok nandilak, wala t̄imbi d̄ik ñaalinin pi ñau.’ ³² Eumbi enguk, ‘Sindi ñaumbi, kamot moyen wala n̄indin̄ n̄imbüt, ‘Nandilañ, nak man git desa jimbatsiat ep t̄imba k̄indem dambi, yal kolan ep kle-semibi, siñgi nombo yousimbi, kenana t̄imba taleukak.’ Sindi ña w̄indin̄

nimbì nandiwìn. ³³ Biañganak, plofet ama Jelusalemgot yandip kìmkmìmlok, kwet nolok ním, wala tìmbi nak man ba desa ba sisä telaknan yousi ñoñalok een.

³⁴ O Jelusalem nasi, sìndì blasifgàndok. Sìndì plofet ama pa yandip kìmañ, tìmbi ama sìndoñ eni-mumulin bañ wìn kawattì yandipmìum kìmañ. Puputti nìñanii ep kìmìn tìmbi, papauli ep kamailak, wìndifgàngot nain asupgan natnaloñ sep kìmìn tìmbettok nandifgut, gan sìndì ním nandi-namgìlìñ. ³⁵ Nandañ! Wopumdi sìndok kwesi bimbi, nombo ním sep kamaiuk. Tìmbi nak ñìndìñ sanba: sìndì nombo ním nambinekaliñ. Ním sìñk. Sìndì nokok plon ñìndìñ enekaliñ, ‘Wopumdi ama ni-mulim ñìndoñ bìlak en gwìlam mìlok!’^{*} wolondamek nombo nambinekaliñ.”

14

Plap kenali Sabattok endikñe manda kìmít-klekle wìn maklelak

¹ Sabat patnandi nain nola Falisi ama loloñ noli Yesu nanañ nanalok ni-tiañeumbi ña lo palibì, nanañ beulok noliñ ka-tuakilìñ. ² Tìmbi ama no kii kesii bendimbendinat endi Yesulok dainan bi indaumbi ³ kañbi, endikñe manda nandi-tale ama git Falisi ama eni-nandimbi eñguk, “Endikñe mandali nek tìneñdok nandi-nìmlak - Sabat nainnan ama kìndem tìmbi kìndem dalok ba ním?” ⁴ Wìndiñ eumbi, manda no ním tambane nimbìmbi, ama wìn tìkembí, tìmbi kìndem dambi ni-mulim ñañguk. ⁵ Tìmbi Yesul eni-nandimbi eñguk, “Sabat patnandi nainnan niñanjiñ ba makauchsì noli tuk ban gìnañ piukta, sìndoñnan nanin nin endi platikan ním tiañeum lambek?” ⁶ Wìndiñ eumbi, manda tambon tambane niñelìñdok lonjìñgìlìñ.

Kayombimeañ ba plap tañdi tuan tikenekaliñ

⁷ Tìmbi ama eni-tiatiañen endi ama lolondok pitit plon pipatneliñdok pilimbi, Yesuli wìn kañbi, eyout manda no ñìndìñ enguk, ⁸ “Ama noli nanañ sina tìlaknan gep tiañeumbi, dìk dìtnalok nanandifgala ama lolondok pitit plon ním pipaleñ. Ním kañbi, ama loloñga no nanañ molomdi ni-tiañeñguk endi biumbi, ⁹ sitet tipelat sep tiañeñguk endi gambimbì, ñìndìñ ganbek, ‘Endok pitit wìn, bi-ñìmimbi, nolok pit.’ Wìndiñ ganbimbì, dìk siñgi mayek tìmbimbì, gani-mulim siñgi sìñk ña pipaleñ. ¹⁰ Wìndiñda tìmbi, tambo gep tiañenekaliñ wolonda dìk pitit siñgi sìñk wolok pilekañ. Wìndiñ tìmbeñda, nanañ molomdi gambimbì ñìndìñ ganbek, ‘Notna, dìk lo, pitit dama tìke.’ Wìndiñ ganbimbì, dìk ama dìwìn no gitá yakan nanañ nalañ endok dausinan kot giñgit tìkeukañ. ¹¹ Nekta, ama gitik nisilok kosti giñgit tìke-loañda endok kosti giñgit tìke-piukak, tìmbi no en kayobinèn kulakta en tìke-loukak.”

¹² Tìmbi Yesuli yousimbi, ama ni-tiañeñguk enda ñìndìñ niñguk, “Dìk nanañ sina tip ba wopum tìñipi, nokai ba dat kwayañgai ba sambakai ba dìkok kwekanan nasi miñem kwìlkwìlinjìat wandis wìn ním pa eni-tiañeukañ. Ním kañbi, endi bo tombon gep tiañembi, nepek nek tìnguñ wolok tombon kwelan fiolok ombi-gamum tìke-taleuñ. ¹³ Tambo dìk nanañ sina tìñipi, ama pìmbiñesì wakìt ama kisi ba kesisi ba dausì kolan wandis eni-tiañeukañ. ¹⁴ Endi tombon ombi-gammelìñdok tuop ním, gan ama dìndim endi kìnnan nanin miłatnekaliñ wolondamek Yambatti tuañga kìndem ombi-gamumbi, amatam dìwìn yapma kle palekañ.”

Yambattok ni-tiañela e-tembi; manda ním elok

¹⁵ Tìmbi ama Yesu gitá yakan nanañ nañgìlìñ endoñnan nanin noli manda wìn nandiñbi, ñìndìñ niñguk, “No en Yambatti nanañ sina wopum giñgitñiñlok ti-semekak wìn nambekakta endi amatam dìwìn yapma kle patak.” Wìndiñ eumbi, ¹⁶ Yesuli niñguk, “Nain nola ama noli nanañ sina wopum tìmbepi, amatam asup sìñk eni-tiañeñguk. ¹⁷ Nanañ nanalok nain indaumbi, kena gwañgwa no ni-mulimbi, eni-tiatiañen endoñ ñìmbi enguk, ‘Nepenepék gitik ip tìwìli dìkñemìñda tìmbi sìndì biwit!’ ¹⁸ Gan endi noñgan noñgandi kusei kìmipi, e-tembi manda nìmbi eñgilìñ. Ama dama ña kañguk endi ñìndìñ niñguk, ‘Nak kwet sanoñgat no tuañgat wìn ña kauttok een, kusei wala tìmbi nak ním bìmblòk dìk nokok blan mandana molomgala ñìmbeñañ.’ ¹⁹ Tìmbi ama noloñ ñìmbeñañ, endi ñìndìñ niñguk, ‘Nak makauk wapai kit tombon tombon kena emettok ep tuañgut wìn yanañgìpi tìkatika tìmbepi ñaupi tìlet, kusei wala tìmbi nak ním bìmblòk dìk nokok blan mandana molomgala ñìmbeñañ.’ ²⁰ Tìmbi noli bo ñìndìñ niñguk, ‘Nak tam kombikan tìngutta tìmbi ñoñalok tuop ním.’

²¹ Tìmbi kena gwañgwal undane bìmblòk, eni-tiatiañen endi nek eñgilìñ wolok kasat gitik wìn molomñila ti-ñìmìñguk. Tìmbi nanañ beulì gìnañ komba dìumbi, kena gwañgwan ñìndìñ niñguk, ‘Dìk platiñ sìñk it kwettok telak tip ba wopum wandiñ ñìmbeñañ, ama pìmbiñesì wakìt ama kisi ba kesisi kolan ba dausì sipsipmìn yambimbì yanañgìlìñ

bīwīt.' Wīndīn eumbi, wolok tuopgan tīmbi, undanem bīmbi²² nīmbi eñguk, 'Molomna, mandañga ip biennat tīlak, gan it gīnañ gama nīm tokñek.'²³ Wīndīn eumbi nīnguk, 'Bīndambo ñāmbi, it kwet pawan telak tip ba wopum tuop kuñipi, amatam yambetañ wīn eni-gīngineumbi, itna gīnañ tokñenelīndok bīwīt.'²⁴ Nak nīndīn sanlet: ama dama eni-tiatañen endoñnan nanin nolì nanañ tī-jumut tī-semít wīn lakat no nīm nanekaliñ.'

Yesu julunjuluñ nīm kle-kulok

25 Tīmbi amatam kīmīn wopum asupti Yesu ñāñguñnan kle ñāñtīmbi undane yambīmbi, nīndīn enguk,²⁶ "No en nakīta kuupi nandīlak, gan naka tīmbi meñ beu wakit tamīn ba wembe gwañgwañii ba dal kwayañii ba wiwi ba enlok kuñgūn wīn bo siñgi nīm wīt-semlakta, endi nokok gwañgwana sīñk kuuktok tuop nīm."²⁷ Tīmbi no en enlok kloñbal nīm tīke bembī, nak nep kle kulakta, endi nokok gwañgwana sīñk kuuktok tuop nīm.

28 Tīkap sīndoñnan nanin nolì it wopumgan kīndilep nandīwīkta, endi dama pipapi, ittok tuanla nandīmbi, mīnem palmīlak walì it wīn tīmbi taleuktok tuop ba nīm wīn kānandīwīk.²⁹ Nīm kañ, yop tambi, it kusei kīmīlek, gan endi it tīmbi taleuktok tuop nīm, tīmbi ama it wīn ka-nandañ endi gitikti kusei kīmīpi nī-lakalaka embi,³⁰ nīndīn eneliñ, 'Ama ñolì it plapkan kusei kīmīpi kīndikuk, gan nītektā nīm tīmbi talelak?'³¹ Ba tīkap ama wapmañ no endi ama wapmañ nolola mīk tī-nīmepi ñauk, endi nītek tīmbek? Endi dama pipapi nandī-kiliñ embi, endok ama lakatgot endi dīwindok ama asupgan mik tīsemnelīndok tuop ba nīm.³² Tīkap nīmda, kanjīkñiñ gama mayañgan palīñtīmbi, ama wapmañ walì kanjīkñiñloñ manda kīmīlīm ñāumbi nīmbek, 'Busuk inda-nīmektok nītek tīmbet'

33 Wīndīñgangot sīndi gīngitsii ba nepenepeši gitik pat-samlak wīn siñgi wīlmīninelīndok nīm tī-pañgitam pakañda, sīndi nokok gwañgwanañ sīñk kunelīndok tuop nīm.³⁴ Palañ wīn nepek koñgom sīñk. Gan wolok koñgomli talewīkta, nītek tīnambī, nombo koñgom dawīk? Wīndīn tīndīlok tuop nīm!³⁵ Palañ wandin wīn nana kena gīnañ ba gwīlañgwīlam gīnañ kena nīmnat, slak kolīm ñolok.*

No en pawañnat endi pawañ kīmīpi, mandana nandī-kiliñ eukak."

15

Yom amalì gīnañ tambanelak enda tīmbi sīlīsīli wopum indalak

1 Tīmbi takis epep ama ba yom ama asupgandī Yesulok mandan nandīnepi pa baañgīlīñ. Wīndīn tīmbīmbi,² Falisi ama git endīkñe manda nandī-tale ama endi yambīmbi nandum pīumbi, Yesula nī-wolwolk embi eñgīlīñ, 'Ama walì yom ama not tī-semi, en gīta pipat-milat tīmbi, nanañ yakan pa nalak'.³ Wīndīn eumbi, Yesuli eyout manda no nīndīn enguk.⁴ 'Tīkap sīndoñnan aman nolì sipsip 100 yambī-dīkñēñtīmbi, noñgan nolì pailekta, biwīk ba? Nīm ya! Endi 99 dīwīn wīn kwet kli pataknan yambium kli na-palīmbi, noñgan pailak wīn lonjì ñakap tīmbi indauk wolok tuop.⁵ Tīmbi indambī, walen kīndem daumbī, bupum mīmbi undane ñauk. Ña⁶ ilnan tombi, nolii ba il kwelnan nasii kītī-seumum bīumbi enbek, 'Sipsip pailak wīn ip tīmba indakta tīmbi, bī nakīta sīlīsīli tīmbit!'⁷ Nak sanba nandīwīt: ama walì sipsip pait-palīmbi tīmbi indañguk wala sīlīsīli wopum tīnguk, wīndīñgangot yom ama noñgan no endi gīnañ tambanelak enda tīmbi kūnum gīnañ sīlīsīli wopum sīñk indaukak. Gan ama 99 endi ikan dīndim kuañda tīmbi gīnañ tambatambatta nīm nandañ enda tīmbi sīlīsīli lakatgot indaukak."

8 Yesuli wīndīn embi yousīmbi enguk, 'Tīkap tam nolok mīnem kwandai satnin* kītī tambon tambon palmek, tīmbi noñgan no pailekta, kak biwīk ba? Nīm ya. Endi kolsalen pīndopi, it jamimbi, lonjì-kiliñ embi, tīmbi indauk wolok tuop.⁹ Tīmbi indaumbī, nolii ba il kwelnan nasii kītī-seumum bīumbi enbek, 'Mīnemna pailak wīn ip tīmba indakta tīmbi bī nakīta sīlīsīli tīmbit'¹⁰ Nak ñīndīn sanba nandīwīt: tam walì mīnem kwandai pailīmīmbi tīmbi indañguk wala sīlīsīli tīnguk, wīndīñgangot yom ama noñgan no endi gīnañ tambanelak enda tīmbi Yam battok eñaloñiilok boñgipsinān sīlīsīli indalak.'

11 Tīmbi Yesuli yousīmbi enguk, 'Ama no endok nīñāñit tīpet pakimīk.¹² Pakap, monalì beula ñīndīn nīñguk, 'Bep, dīk mīnem kwīlīkwīlì ba kwet pakamlak wīn itañgan danbi, nokok tambon namiñ.'¹³ Eumbi, nepek gitik wīn danbi emguk.¹⁴ Monalì nain nīm ombataumbi, beuli nepenepek mīñguk wīn tualok kīmīt-talembi, mīnem gitik epmbi, kwet mayañgan ñāmbi pat-tī-kuñguk. Kumbi, nandī-kamala-kuñipi, mīnem epguk wīn gitik kot-taleñguk.¹⁵ Kot-taleumbi, kwet pakuknan wandīñ nanañ map wopum indañguk. Indaumbī, gwañgwa walì nanañloñ lonjì nīm kañbi,¹⁶ ama wīnanin noloñ ña

* 14:35: No en Yesu julunjuluñ klelak endi palañ koñgom nīmnat wandin. * 15:8: Mīnem kwandai satnin walì kena nain noñgandok tuan.

pa galumbi, bili yambidi-kñeuktok kena ginañ ni-mulim ñañguk. ¹⁶ Ña kena ti-kuñipi, nanañ gawat tiliñgukta tñmbi bittok nanañ wñ bo ep nanalok galk nandiliñguk, gan enlok nanañ nepek no nim pa maañgiliñ.

¹⁷ Wñndiñ ti-kukap, ginañ nanandin tombiñbi, ñinditñ nandiñguk, ‘Ama betnalok mñinem kena ti-niñmañ gitik endok nanañ tuk wñ mlapkan pat-semjak, gan nak endok niñnañli nolok nanañnola kimbepi pa ti-let. ¹⁸ Wñndiñda nak kwet ñin bimbi, bindambo betnaloo ña tombi, ñinditñ nimbetat: Bep, nak Kunum Molom git dik sita yom ti-samgut, ¹⁹ wala tñmbi nak ñandin ñal: nombo niññaga sññik kuuptok tuop nim, slak nandinamumbi, mñinem kena ti-gambi kuutat.’ ²⁰ Wñndiñ nandimbi mlap, wolongan beuloñ ñauktok ñañguk.

Ñakap, kambak mayañgan il tñmbi dumalaum biumbi, beulit kañguk. Kañbi kadtaklembi, blan ti-niñmbi, woñep ñam apbi, sñmumuñ ti-niñmiguk. ²¹ Tñmbi niñnañli ñinditñ niñguk, ‘Bep, nak Kunum Molom git dik sita yom ti-samgut, wala tñmbi nak ñandin ñal: nombo dikok niññaga sññik kuuptok tuop nim.’ ²² Gan beulit nandi-kimnembi, kena gwañgwañila ñinditñ enguk, ‘Sindi platik sññik ñambi, dasindasi engano pamanat wñ tike bimbi dasi-niñmit, tñmbi besa pamanat kii niñnañ plon dasi-niñmibi, kesi gwilap wakit dasi-niñmit. ²³ Tñmbi makauk niñnañ kitti towium bendit wopum da-kilife patak wñt tike bim wip, sina wopum tñmbi, siliñsili tña. ²⁴ Neta, niñana ñin endit kimguk ba paikuknan nanin nombo biñ indambi, kaik patak.’ Wñndiñ eumbi, kusei kimpip, siliñsili wopum tñngiliñ.

²⁵ Tiñlimbi, tuanli kena ginañ pakuk walit ilan undane bim, it tñmbi dumalaumbi, amatamadit kap tiumbi nandiñguk. ²⁶ Nandimbi, kena gwañgwa no kititñmum biumbi, niñ-nandit asup tñmbi, ñinditñ ni-kañguk, ‘Wi nek indalak?’ ²⁷ Eumbi niñguk, ‘Kwayañga mona ip bik patak. Tñmbi piñgiu gwilap no nim kolañgukta besetti eumbi, makauk niñnañ kitti towium bendit wopum dañguk wñt wip, nanañ si-na tamit.’ Wñndiñ eumbi, ²⁸ tuali wala nandu piñumbi, ginañ komba diñumbi, it ginañnan nim lololok giñgineñguk.

Tñmbi beulit piñmbi, tualoñ ñambi, niñbusumbusuk ti-niñmbi, it ginañ louktok niñnandiñipi niñgiñneñguk. ²⁹ Gan tuali tambane niñguk, ‘Nandilañ. Gwilat asupgan ñin nak kena gwañgwa silanin nomik kena ti-gam-ta-bimbi, mandañga no nim wiñkut, ganmek dik notmai git siliñsili tineñdok meme niñnañ kambak no nim namguñ. ³⁰ Gan niñnañga mona ñolit tam telak joñgo kuañ en gitia kumbi, mñemga na-taleñguk en wandin walit biumbi, dik eumbi, makauk niñnañ kitti towium bendit wopum dañguk wñt dombiñbi si-niñmañ.’ ³¹ Eumbi, beulit niñguk, ‘Niñana, dik nepek nola nim lonjilañ. Nain tuop dik noñganli nakita kulañ, tñmbi nepenepekit gitik pat-namlak wñt dikok giñgit. ³² Kwayañga ñin endit kimguk ba paikuknan nanin nombo biñ indambi kaik patak. Niñtektawalenit nim kïndem daumbi, na siliñsili nim tineñ?’

16

Minem kwiliñkwili nandi-daklenat ka-dikñelok

¹ Tñmbi Yesuli gwañgwañila eyout manda no ñinditñ enguk, ‘Ama kwiliñkwili wopummat noli mñem kwiliñkwili kena aman nolok kiinan ka-dikñeuktok kimit-talembe kuiñguk. Kuumbi, nain nola ama diñwindi kandikñelok plon kit yout manda ñinditñ niñgiliñ, ‘Endit nepenepeka ep tñmbi pailektok ti-lak.’ Wñndiñ eumbi, ² kandikñe kititñmum biumbi niñguk, ‘Dikok plon manda eum nandit wñt nitek? Dik kandikñe kena nombo ti-nameñdok tuop nim, wala tñmbi yout sambat tñmbiñbi, mñinem kwiliñkwiliok kusei dakleun.’

³ Tñmbi kandikñeli ginan ginañ ñinditñ nandiñguk, ‘Molomnal kandikñe kena napma ti-kelelak, wala tñmbi nak nitek tñmbetta? Neta, nak kwet diplindiplilok gembit no nim pat-namlakta, tñmbi mñinem kwiliñkwili kitinatta maetalet. ⁴ O, kombikmek nandilet! Tïkap nak man wiñdiñ wiñdiñ tñmbetta, molomnal kena nep kleukak, wolondamek amalit not ti-nambi, isinan gumañ nanitiañeneliñ bek.’

⁵ Wñndiñ embi, molomniñlok tombon ti-ke-kuñgililñ noñgan noñgan kiti-seumum biumbi, nola ni-kañbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dikok kandañ nitek patak?’ ⁶ Eumbi niñguk, ‘Oliv komba tul wñt gilo tiñdin wñt kwet kambot* 100 wolok tuop.’ Eumbi niñguk, ‘Ale, dik tambon ombeñdok kundit youkuñ ñin tikembi, platik sññik pipapi, tambon 50 ombeñdok yout.’ ⁷ Wñndiñ embi, no niñ-nandimbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dikok kandañ nitek patak?’ Eumbi niñguk, ‘Plaua mñijip kimpika tiñdin wñt lñk 100 wolok tuop.’ Eumbi niñguk, ‘Ale, dik tambon ombeñdok kundit youkuñ ñin tikembi, tambon 80

* 15:15: Juda amalit bitta nandum nepek kolan papait tñmbimbi, nim nayañgililñ ba ti-kekañgililñ ba ep towiyañgililñ.

* 16:6: Kwet kambot wandin no wñt 37 lita ba nek.

ombeñdok yout.' Kandikñel iwindiñ eñguk.⁸ Kwelalok nepektok kandañ ama kwet ñolok giñgit kuañ endi siñginj tike-kimtneliñdok kundit ti-kindem dambi, ama Yambattok kolsalen ginañ kuañ wiñ yapma kleañ, wala timbi molomli kandikñe kelamdi nitek tiñguk wiñ nandi-tombi, niñdiñ eñguk, 'Ama wal i enlok siñgin tike-kimilektok kundit ti-kindem dañguk.'

⁹ Yesuli eyout manda windiñ embi yousimbi enguk, "Nak niñdiñ sanba: sindi windiñgangot kwelalok minem kwilikwili pat-samlak wal amatam not ti-sembi, ep kimtnekalin. Windiñ tinekalinda, kwelalok nepenepek gitik kena mi-taleumek, kuñgu taletalen nimnatnan santi-tiañeum lonekalin.¹⁰ No en nepek silanin kiinan kimilim patak wiñ ka-dikñe-kiliñ elak wal wakan nepek bien wopum windiñgangot ka-dikñe-kiliñ elak. Ba no en nepek silanin kiinan kimilim patak wiñ diñdiñgan nim ka-dikñe-kiliñ elak.¹¹ Windiñda ti kap sindi kwelalok minem kwilikwili silanin wiñ nim ka-dikñe-kiliñ eñgilinnda, nindi nepek Yambattok dainan biennat wiñ sindok kisinan ka-dikñenelidok kimilekak? No nim.¹² Ba ti kap sindi ama nolok nepek kisinan kimikuk wiñ nim ka-dikñe-kiliñ eñgilinnda, nindi nepek no siñlok pat-samektok samekak? Wiñ bo nim.

¹³ Kena gwañgwa silanin endi molomniit ti pet endok kena ti-semektok tuop nim. Windiñ timbekta, endi molomniñ nola nandum piñmbiñen timbiñmbi, nandi-kunxit tiñmek, timbi molomniñ no wiñ ginañli kasilembi, tike-kwambipiñ dauk. Windiñgangot sindi Yambat ba minem kwilikwiliñlok kena ti pelatkan ti-kuneliñdok tuop nim."

Yambattok dainan matañgotañgoli minem kwilikwili maklelak

¹⁴ Falisi ama minem kwilikwiliñlok nandi-konfgom tiañgiliñ endi Yesuli manda wolok plon eu piumbi nandiñipi, tima giak ti-nimimbi, ni-sasale manda eñgilin. ¹⁵ Timbi Yesuli enguk, "Sindi amatamdo dausinan diñdim walan pa tañ, gan Yambatti ginañ nanandinji nitein wiñ sambidakle-talembi, kusei niñdiñda nandum tuop nim ti-samlak: nepek amali nandum loloñ sindik tiłak wal Yambattok dainan kolan papait sindik pa tiłak.

¹⁶ Yoane tuk ii-sem endi gama nim indañlimbi, Moselok endikñe manda gitaplofet amali manda youkilin wiñ eu piumbi, amatamdi kimit-kleñgiliñ. Timbi Yoaneli indañguk wolok siñgi kandañ Yambatti amatam nitek yambi-dikfielak wolok giñgit manda kindem eu piumbi, amatamdi endok giñgit indaneliñdok gembi kokañ. ¹⁷ Gan endikñe manda gitiki gama papat kwambipiñ pakañ. Kunum kwet endi kindem paitekamik, gan endikñe manda endila lakat sindik no nim paitnekalin. Nim sindik.¹⁸ Windiñda no en tamin kle-kopi, komblin tikelak, endi Yambattok dainan telak joñgo kulak, timbi no en tam kle-kokol in no tikelak, endi windiñgangot telak joñgo kulak."

Minem kwilikwiliñl Kumudok yama nim pisalekak

¹⁹ Timbi Yesuli kasat no niñdiñ ti-semguk, "Ama minem kwilikwiliñl wopumnat no kuñguk. Endi dasindasin pamanat tuan wopum pa dasimbi, sandap tuop nanañ sina wopum pa tiliñguk.²⁰ Endok telak yamanan ama piñmbiñen no kimilim pakuk, koi Lasalos.[†] Wandal endok piñgiñ gwilap gitik timbi kolaumbi,²¹ nanañla papi, ama kwilikwiliñattok il ginañ nanañ na-lapi, ti na gitam ginañ mep kokañ wiñ nambepi nandiñguk. Timbi windiñgot nim. Kamott bo bimbi, wandal bñndañgilin.

²² Timbi wiñanañama piñmbiñen endi sembumbi, eñalolgi gian tip nañgit-lombi, endok pañin Ablaam gitakimilim pakuk. Timbi ama kwilikwiliñat endi bo sembumbi kindit tapliñgiliñ. Kindit taplimbi,²³ kolandok giñgit timbi, piñgiñ gawat wopum nandi pakuk. Papi, deium loumbi, Ablaamdi Lasalos gitayakan mayañgan sindik palimbi yambiñguk.²⁴ Yambimbi, kitiu loumbi niñguk, 'Bep pañ Ablaam! Nak komba galk ñolok ginañ papi, piñgiñ gawat wopum nandiñlet. Dik blan nandi-nambi, Lasalos ni-mulimbi, kii niñan kusiptuk ginañ youp bimbi, mambena plon kimilim busukñenewiñ.'²⁵ Gan Ablaamdi tambane niñguk, 'Niñana, dik nim nandi-kamalañkañ: siti dama kaik pakimiknan dik pipapat kindem kasile-taleñguñ, timbi Lasalosl nepek kolan kusei kusei inda-nimimumbi, blan plon pakuk. Gan man ñin endi ñolok busuk plon patak, timbi dik piñgiñ gawat wopum nandiñañ.²⁶ Timbi windiñgot nim. Masimasip no kimikimilin, wiñ kwet jambilan niñdok ba sindok boñgiñnan patak, timbi niñdoñnan ba sindoñnan nanin noli wiñ diñkñembi, tambo ñaneñdok tuop nim.'

²⁷ Ablaamdi windiñ eumbi, ama wal nombo kit-nandiñmbi niñguk, 'Bep. Windiñda dik kindem Lasalos ni-mulimbi, bepnalok ilan ñambi,²⁸ kwayanai kit tambon pakañ wiñ molo manda enbimbi, endi kuñgurji ti-dindim ewit. Nim kañbi, endi bo kwet kolan ñolokgong piñmbi, piñgiñ gawat wopum nandiñelini al'²⁹ Eumbi niñguk, 'Neta Lasalosl ñauktok elañ? Kwayañgolli Mose git plofet amali manda youyoulin wiñ gitik pat-semjak.

[†] **16:20:** Kot Lasalos wolok walani wiñ "Yambatti tike-kimilektok en".

Manda wîn wakan nandîmbi kîmît-klenekaliñ. ³⁰ Eumbi, ama walî Ablaamada nîmbi eñguk, ‘Bep. Wîn tuop nîm. Gan ama sembi sembin noli endoñ ñaukta, gînañjî kindem tambanenekaliñ.’ ³¹ Eumbi nîñguk, ‘Tîkap endi Mose git plofet ama endok mandanji nandî-kîmneyañda, ama noli kîmnan nanin mîlap, molo manda enbîm, walî bo nîm dakle-semek.’ ”

17

Kuñgu nitek kuamîñ wîn ka-kiliñ elok

¹ Tîmbi Yesulî gwañgwâñila ñîndîñ enguk, ‘Nepek kusei kuseilî mek amatamda indasembi, ep tiañeum yom tañ. Gan ama kusei nindî ti-kuyuk plon eni-tiañelak endi blangan. ² Kawat wopum no ama wolok bim plon tembiñbi, tuk kimbîñ gînañ youp munjup kolîm piwîk walî mîlap, gan tîkap endi gîñgitna koi nînnat ñandin no tîmbîm yom plon pipiñlakta, Yambatti kînjan mîlap wopum ombi-mîumbi, mîlata-sînîk taukak. ³ Wala tîmbi kuñgunjî ka-kiliñ enekaliñ.

Tîkap noka noli yom tîlakta, ep tîndîñ kolan wîn biuktok manda kwambîñ nîmbekañ, tîmbi yomînla nandum blalaumbi, siñgi wîtakta, yomin bi-ñîmekañ. ⁴ Tîmbi endi sandap noñgan gînañ nain asup yom ti-gamek, tîmbi nombo nain nitek yom ti-gamguk tuop ñîndîñ ganbek, ‘Nak yomnala nandîwam blalaumbi, siñgi wîtet’ eumbi, dîk yomin bi-ñîmekañ.”

⁵ Tîmbi ama eni-mumulin endi Wopumda ñîndîñ nîñgilîñ, ‘Dîk nanandi-kîliktiñi tîmbi wopum da-nîmîn.’ ⁶ Eumbi tambane enguk, ‘Tîkap nanandi-kîliktiñjî lakat mastast mînjîp nomik pat-samekta, kindem komba kakai sakñen ñala ñîndîñ nîneliñ, ‘Dîk kakatka tamapi ñam, tuk kimbîñ gînañ pîmbi, tipi kwambîñ da!’ Wîndîñ nîmbîmbi, komba walî wolongan mandanji tañgoneñk.

⁷ Tîmbi Yesulî yousîmbi enguk, ‘Tîkap kena gwañgwa sîlanin no nanañ kena ba sipsip yambi-dîkfié kena ti-samekta, kena gînañ namin undane ilan bîumbi, sîndoñnan namin noli ‘Platik sînîk bîmbi, nanañga ñîn na!’ wîndîñ nîmbek ba? ⁸ Nîm ya. Tambo endi ñîndîñ nîmbek, ‘Dîk nanañ ti-jumut ti-nambi, dasindasiñga ti-dîndîm tîmbi, nanañ tuk mep bi kle-namum nambamek, dîtnalok siñgimek kle na.’ ⁹ Tîmbi kena gwañgwâñ molomdok mandan tañgoneumbi, molomdî nî-kindem dawik ba? Nîm ya. ¹⁰ Wala tîmbi sindî wîndîñgangot nepek Molomjîlî manda sanguk wîn gitik tañgone-taleañda, ñîndîñ enekaliñ, ‘Ñîndî kena gwañgwa ñandin ñalî kenaniñgot tîngîmîñ, nînda nîn-kîndem dalok tuop nîm.’ ”

Yambatta kot gîñgit milok

¹¹ Tîmbi Yesulî gwañgwâñli git Jelusalem ñaupi, kwet tîpet, Samalia git Galili, wolok baliliñjetnan klembi ñañguk. ¹² Ñambi, it kwet nolok loup tîñilîmbi, ama kit tambon tambon endi ña Yesu tîmbi dumalañgîlîñ. Endi jîmbat yambo mawatsiat, amatamdi yambi-misîmisi taañgîlîñda tîmbi mayañgan ipi ¹³ kîti-nîmîmbi nîñgilîñ, ‘Yesu, ama wopum, dîk blan ti-nîmbi nandi-nîmîn.’ ¹⁴ Wîndîñ kîtiumbi yambiñbi, Moselok endikñne manda kleneliñdok embi enguk, ‘Sîndî gwîlapsi tapma amala daut semnepi ñawit!’ Wîndîñ eumbi ñañlîmbi, wolongan wandalji gîlitañguk.

¹⁵ Tîmbi gwîlapsi kaum kîndem daumbi, endofînan namin noli nolii yambimbi, Yambat wopumgan nî-ta-lo tiñipi, Yesulofî undane biñguk. ¹⁶ Ama wîn endi Juda ama nîm, endi Samalia namin. Endi Yesulok kesiinan bi pi pîmbi, kwet plon pîndîm papi, sîmba kîndemda manda nîñguk. ¹⁷ Eumbi, Yesulî amatam en gitâ pakiliñ ñîndîñ enguk, ‘Nak ama kit tambon tambon ep tîmba kîndem dalîñ bek, gañgan ama kit tambon tîpet tîpet endi delok pakañ?’ ¹⁸ Nitekta tîmbi ama sambat nolok ñolî engangot undane bîmbi, Yambat koi gîñgit milak?’ ¹⁹ Wîndîñ embi nîñguk, ‘Nanandi-kîliktiñgalî gep tîmbi kîndem dalañ. Kîndem a, mîlapî ñau!’

Yambatti indañgan nîmbi-dîkñeukak wolok ti-pañgipañgilelok

Ama Sîsinikti indañgan bi inda-dakleukak

²⁰⁻²¹ Yambatti dawanda kusei kîmîpi, amatam indañgan yambi-dîkñeukak wala Falisi amalî Yesu ni-nandumbi, ñîndîñ tambane enguk, ‘Endi ikan boñgîpsinan papi sambidîkñelak, wala tîmbi sindî nepek wolok kusei kîmîkîmît wîn dausîl kaneliñdok tuop nîm, ba amalî nosiila ñîndîñ nîm eninekalîñ, ‘Yakñest, endi ñolok patak’ ba ‘Da patak’.’

²² Wîndîñ embi yousîmbi, gwañgwâñila enguk, ‘Mîlap nain indaukak wolonda sindî Ama Sîsinik nak nain dumangangot nambînepi nandî-koñgom tînekalîñ, gan nîm nambînecalîñ. ²³ Tîmbi dîwîndi naka ‘En ñandin patak’ ba ‘Wandîñ patak’ wîndîñ saninekalîñ, gan sindî nandî-kîmnembi, nîm woñepi ep klenekaliñ. ²⁴ Kusei ñîndîñda:

pisapissati bayak eumbi, kunum kwet kusei kímíkímínan nanin ñam taleñguknan sale-talelak, wíndíngangot Ama Sísínik nokok nainna indaumbi, indañgan tombet. ²⁵ Gan dama nak piñgip gawat ba miłap kusei kusei bemambi, amatam man ñíndíngit kuañ endi siñgi wit-namnekalíñ. Wíndiñ inda-namektok een.

²⁶ Amatamdi Noalok nainnan tuk gwam wopum gama ním indañilimbi nítek kuñgilíñ, wíndíngangot endi nak Ama Sísínik gama ním tomnílambi kunekealiñ. ²⁷ Endi nanañ tuk nambi, wapatam tiñilimbi, Noalí kíkeñ gínañ loñguk wolok tuop. Tímbi tuk gwam wopumdi suam ep walaimbi, yandip kím-taleñguk. ²⁸ Lotilok nainnan wíndíngangot indañguk: amatamdi nanañ tuk nayañgilíñ, ba nepenepek tuuata kena ba nanañ kena ba it kíndikíndit kena pa taañgilíñ, ²⁹ gan Lotilí Sodom it kwet biñguk sandap wolonda komba git kawat kombanat kunum gínañ nanin gwi nomík pím yandípbi, ep diúmbi kím-taleñgíllíñ.

³⁰ Noa ba Lotilok nainnan miłapti amatam kaikan inda-semguk, wíndíngangot nak Ama Sísínikti tombi inda-dakleutatnan miłapti inda-semekak. ³¹ Sandap wolonda isi pawan ba kenanjí gínañ pakañ enda ñíndíñ tineñlídok nak elet: endi nepenepeši mep ñaneliñdok isi gínañ ním lonekealiñ ba undane isinán ním ñanekealiñ. ³² Loti tamínloñ miłap inda-ñímínguk wín sindí ním nandi-kamalanekaliñ. ³³ No en kwelalok kuñgun enlok tike kamaiuktok gembí kotakta, kunumdok kuñgun pailímekak. Tímbi no en naka tímbo kwelalok kuñgun bilakta, kunumdok kuñgun walí palmekak. ³⁴ Nak ñíndíñ sanlet: nain wolonda amatam típetti tim ipat noñgan plon dou palimbí, no matíkembi, no bium palekak. ³⁵⁻³⁶ Tímbi tam típet endi yakan nanañ míndi palíñilimbi, no matíkembi, no bium palekak.”*

³⁷ Tímbi gwañgwañiilí ni-nandiñmbi eñgilíñ, “Wopum, wín dendíñ indaukak?” Eumbi, eyout manda no ñíndíñ enbi eñguk, “Nepek kímíkímín pataknan moník oeoeli kímín tímboñmbi, nepek delok patak wín inda-daklelak.”

18

Nímolo ti-ta-kuumbi, Ama Sísínik en b; tombekak

¹ Tímbi gwañgwañiilí nain tuop nímolo tímbo gínginembí, ním nandi-miłataneliñdok Yesuli eyout manda no ñíndíñ enbi ² eñguk, “It kwet nolok manda kandan ama no kuñguk. Endi amala ním nandi-semliñguk, ba Yambatta bo giñgiñgan ním ti-ñímlíñguk. ³ Tímbi it kwet wolok tam kanjak no kuñguk endi manda kandanloñ nain nain bimbi, ñíndíñ níliñguk, ‘Dík nandi-nambi, kanjíkna ni-gíngineumbi, tambonna endok kandañ patak wín ombí-namekak.’ ⁴ Wíndiñ eumbi, kandanlı nandi-kímñembi kuliñguk. Kukapi, siñgimek enla ñíndíñ eñguk, ‘Nak ama ním nandi-semlet, ba Yambatta bo giñgiñgan ním ti-ñímlíet. ⁵ Gan wandingan embi, tam kanjak ñálí nain nain miłap ñín pa namlakta tímbo nak joñgo tike-kímílambi, tambon kak tikeukak. Ním kañbi, nain tuop giñgine bimbi jíklotaut.’”

⁶ Wopumdi eyout manda wíndiñ ti-sembi, gwañgwañiila enguk, “Síndi kandan ama kelamdi nek eñguk wín nandañ ba? Endi tam giñginen wín tike-kímilepi eñguk. ⁷ Tímbi Yambatti amatam enlok ep kasileñguk wín nek ti-semekak? Endi giñgiñtáiñ tim sandap kítí-ñímañ wín nair ombapgan nandi-kímñembi, ním ep kímilek ba? Ním ya. ⁸ Nak ñíndíñ sanlet: nain ním ombataumbi, platiñ sínk ep kímilekak. Gan nak Ama Sísínikti b; tommek, nak wolonda amatam nanandi-kíliktinjáat diwín kwelan ep tímbo indanekealiñ ba ním?”

Kayombíñembi kuañ endi Yambattok dainan diñdím indañ

⁹ Tímbi Yesuli yousimbi, eyout manda no eñguk, wín ama endi diñdím wíndiñ nandi-kwambíñ dambi, diwínda nandum pímbíñen tilak ama wandisí wala ñíndíñ enguk, ¹⁰ “Nain nola ama típet, wín Falisi ama no, tímbo takis epep ama no, endi nímolo tímdepi tapma it gínañ loñgímík. ¹¹ Falisi ama endi lom ipi, gínañ gínañ enla ñíndíñ nímolo tímbo eñguk, ‘Yambat. Ama diwín gitík endi miñem tiatia telak juluñgan kímít-kleañ, ba kundit kelam tañ, ba telak joñgo pa kuañ. Gan nak endi wandin ním, ba takis epep ama da patak en wandin bo ním, wala tímbo símba kíndemda manda ganlet. ¹² Sande noñgan gínañ nak sandap típet endíkñe manda klembi, nanañ gitík kímísipbi patet, ba nepenepek gitík epmiélet wín kít tambon tambon tämbí, noñgan wín dík opka gamlet.’ ¹³ Gan takis epep ama endi mayañgan sínk ipi, kunum gínañ deium lolola misimbi, yomínlok símba gawat tímipi, kuañ wiipi, ñíndíñ niñguk, ‘Yambat. Nak ama yomat, dík mamasa ti-namíñ.’”

* ^{17:35-36:} Nandi-tale ama diwíndi manda kusip no gamañgot patak eañ. Wín ñíndíñ, “Nain wolonda ama típet endi kena gínañ yakan palíñilimbi, no matíkembi, no bium palekak.”

¹⁴ Yesuli eyout manda wîn ti-sem-talembi enguk, "Nak nîndîñ sanlet: ama ñâl Yambattok dainan dîndîm indambi, ilnan ñoñguk, Falisi ama endîla nîm. Neta, ama gitik nisilok kosi giñgit ti-ke-loañda Yambatti ep ti-ke-pilak, gan no en kayombinelakta en Yambatti ti-ke-lolak."

Ama nitnein endi Kunum Molomdok giñgit indaukak?

¹⁵ Tîmbi amatamđi Yesuli ñâkñak bo ep kauptok nandîmbi, endoñ yanañgipi biñgiliñ. Biumbi, gwañgwañiili yambîmbi enombîmbi eni-kimisip ti-semgilîñ, ¹⁶ gan Yesuli kiti-seum bîumbi, gwañgwañiila enbi eñguk, "Wîn ama ñandis ñâla wakan Yambatti enlok giñgîtnii yambi-dikñelak, wala tîmbi gwañgwa bisat yambiumbi nokoñ biwit. Telak masip nîm ti-semmelñ. ¹⁷ Nak biañgan sanlet: no en Yambattok kapmainan gwañgwa bisat nomik nîm kuup nandîlakta, endi endok giñgit nîm indaukak. Nîm sînik."

¹⁸ Tîmbi Judalok telak dama noli Yesula nîndîñ niñguk, "Endaut kîndem, nak kuñgu taletalen nîmnat kasileuttok ep tiñdin nîtek kleut?" ¹⁹ Eumbi niñguk, "Nekta naka kîndem nanlañ? Yambat en noñganliñgot kîndem sînik. ²⁰ Dîk endikñe manda ip nandi-talefañ: dîk ama nolok tamîn gitâ joñgo nîm kundekamik, dîk ama wiñ kîm nîm tîmbekañ, ba kumbu nîm tîmbekañ, ba ama nolok siñgin joñgo nîm siukañ, tîmbi meñga bekala giñgiñgan ti-sem-ta-kuuken."* ²¹ Wîndiñ eumbi niñguk, "Manda elâñ wîn gitik nak ikan tip plongon kusei kîmipi, tañgonen ti-ta-bilet."

²² Yesuli manda wîn nandîmbi, nîndîñ niñguk, "Kîndem, gan nepek noñgangot gama tîmeñdok patak wîn nîndîñ: dîk nepenepek gitik pakamlak wîn tualok kîmîlîm tua-taleumbi, mînem wîn danbi, ama pîmbiñesila emekañ. Wîndiñ tîmeñda, tambon tuañga wopum kunum gînañ pakamekak. Ale, wîndiñ tîmbi taleumbi, bîm nak nep klekuukañ." ²³ Wîndiñ eu nandîmbi, mînem kwîlikwîlin asup sînik palmiñgukta tîmbi giñnan milatañguk.

²⁴ Yesuli wîn kañbi enguk, "Ama mînem kwîlikwîlinjat Yambattok giñgit indaneliñdok nandañ endi gliñglîñat. ²⁵ Kamel noli lîk bemdok gînañ mînam wolok ña tombep nandumda endi gliñglîñ tîmbek. Gan ama kwîlikwîli wopumnat noli Yambattok giñgit indambi, endok kapmainan kuup nandîlakta endi gliñglîñ wopum sînik tîmbek." ²⁶ Wîndiñ eumbi, manda nandîñgiliñ endi nîndîñ eñgilîñ, "Ei, tikap wîndiñda, ama noli kuñgu taletalen nîmnat kasileuptok tuop no nîm patak!"* ²⁷ Tîmbi Yesuli enguk, "Nepek no amalî tîmbektok tuop nîm wîn Yambatti tuop ti-talewîk."

²⁸ Tîmbi Petloli niñguk, "Nîndok kandañ ba nîtek? Nîndi nepenepet ba giñgîtnii gitik pat-nîmañ wîn yambi-talembi, dîk gep kle-kuamiñ wîn!" ²⁹ Eumbi enguk, "Nak biañgan sînik sanba nandîwît: ama gitik Yambattok giñgit indam kuneliñdok ist ba tamjii ba dasî kwayañjii ba menji bepsi ba gwañgwanji bisat yambi-talefañ endok kandañ wîn nîndîñ: ³⁰ endi giñgitsii yambiñgiliñ wolok kînjan kwelangan yousi-seumus kasiñenekalîñ, tîmbi giñgitsii komblin walî giñgitsii damanin wîn yapma klelak. Tîmbi nain gamañda indaukaknan endi kuñgu taletalen nîmnat kasiñenekalîñ."

Yesu en kîmbi miłalekak wala gwañgwañiili eni-kaik tañguk

³¹ Yesuli gwañgwañiili 12 walî nîsiñgan patneliñdok yanañgipi, nîndîñ enguk, "Nandañ: nîndî Jelusalem ñaneñdok ñamîñ, tîmbi wolok plofet amalî Ama Sîsîñkî nokok plon manda gitik youyouulin wolok tuopkan indaukak. ³² Juda amalî ama sambat nolok kîsinan napîlîmbi, endi nanî-lakalaka embi, kolan ti-nambi, iwitti nep suambi, ³³ kolan sînîk nep waipbi, nulîm kîmbetat. Tîmbi mainî tîpet git no ñaumbi, bindambo kîmnân nanin kaitambi miłaletat." ³⁴ Yesuli wîndiñ eñguk, gan gwañgwañiili nek inda-nîmekak wîn nîm nandi-dakleñgiliñ. Manda wolok kusei kîmîsembi-seumus pakukta tîmbi endi wîn nîm nandi-kiliñ eñgilîñ.

Ama dai sisipmîn noli Yesu en Mesia wîn nandi-dakleñguk

³⁵ Yesuli Jeliko it kwet tîmbi dumalaumbi, ama dai sisipmîn no telak pawan pipapi, kitinat ti pakuk. ³⁶ Papi, amatam asup makleum nandîmbi, eni-nandîmbi eñguk, "Nîn nek tañ?" ³⁷ Eumbi niñgiliñ, "Yesu Nasalet nanin endi bîlak." Wîndiñ eumbi ³⁸ kiti-nîmîmbi eñguk, "Yesu, Devittok Komblin, dîk naka gînañ busuk ti-namîñ!" Wîndiñ kitiñumbi, ³⁹ telak dama tiñgiliñdi ni-ñombîmbi eñgilîñ, "Ei, gitak pat?", gan ama walî wopumgan kîtîmbi eñguk, "Devittok Komblin-o, dîk naka gînañ busuk ti-namîñ!"

⁴⁰ Tîmbi Yesuli wîñgan bî ipi, ama wîn nañgipi endoñ bîneliñdok eumbi, nañgîpî ñasîñgan bîumbi ni-nandîmbi eñguk, ⁴¹ "Nak nek ti-gamettok nandîlañ?" Eumbi niñguk, "Wopum, nak bindambo daut deiuptok nandileñ." ⁴² Wîndiñ eumbi, Yesuli niñguk,

* **18:20:** Kisim Bek 20:12-16 * **18:26:** Juda amalok nanandînjî no wîn nîndîñ: tikap mînem kwîlikwîli asup pat-semlekta, nîndîñ inda-daklelak: Yambattok gwîlamđi endok plon patak.

“Wìndiñda bìndambo dei! Nanandi-kiliktìngali gep tìmbi kìndem dalañ.”⁴³ Wìndiñda eumbi, wolongan dai tombim deimbi, Yesu klembi, Yambatta kot giñgit miñguk. Tìmbi amatamadì kundit wìn kañgilìñ endì bo Yambat ni-ta-lo tiñgilìñ.

19

Ama Sisinik endì ama pait-papal ep lonjimbì epmektok indañguk

¹ Tìmbi Yesuli Jeliko it kwelan tombi, dìkñie ñaupi ñañguk.² It kwet wandiñ ama no kuñguk, koi Sakius. Endì takis epep amalok telak damanjì no, en mìnem kwiliñkwili wopum palmiñguk.³ Endì Yesu kauptok nandi-köñgom tìñguk, gan endì ama dumanda tìmbi ama kìmìn gitikti masimasip tiñmìumbi, kauktok tuop nìm.⁴ Wìndiñda endì yapma klembi, dama woñep ñämbi, komba endì lololok tuop nolok plon lombi, “Yesuli telak ñolok biutak” wìndiñ nandimbì, kauktok mandi pakuk.

⁵ Tìmbi Yesuli kwet wolok ña tombi, deium loumbi, Sakius kañbi niñguk, “Sakius. Plati pì! Nak man ñin dìkok ilan ñam palettok elet.”⁶ Eumbi nandimbì, platit sìñk pìmbi, Yesu sìlisilinat ilnan ni-tiañeumbi loñguk.⁷ Tìmbi amatam wì kañgilìñ endì gitik kusei kìmipi, e-balep tìmbi eñgìliñ, “Endì yom amalok ilan pap dowepi loñak.”⁸ Gan Sakiusli miłlap ipi, Wopum ñìndiñ niñguk, “Wopum, nak ñìndiñ tìmbep nandilet: nak nepenepeta tambipi, tambon ama pìmbiñesila emetat. Ba nak nimbek nolok nepenepesi juluñ tìmbi epgutta, nak bìndambo nain tiptet tiptet ombi-semetat.”⁹ Yesuli manda wìn nandimbì niñguk, “Ama ñoli bo Ablaamdoch komblin* kulakta tìmbi Yambatti sandap ñolonda it ñolok kuañ en kolandok kiinan nanin sepmataikeumbi, kìndem pakañ.”¹⁰ Nak Ama Sisinikti amatam pait-papal enda wakan ep lonjimbì epmektok indañgut.”

Ama Wapmañli undanem bìmbi, giñgitñilok tuanjì ombe-semekak

¹¹ Yesuli Jelusalem tìmbi dumalañgukta tìmbi amatamadì ñìndiñ nandiñgaliñ, ‘Yambatti kusei kìmipi, indañgan nìmbi-dìkñeupi tlak.’ Kusei wìndiñda tìmbi Yesuli yousimbi, eyout manda no amatam mandan nandi pakiliñ enda ñìndiñ enbi¹² eñguk, “Ama loloñ noli kwet kuliñguknan wolok ama wapmañiñ ñambi, nombo undane biutok eñguk.¹³ Embi, kena gwañgwañii endoñnan nanin kit tambon tambon kiti-seumum bìumbi, ama noñgan noñgan mìnem lik noñgan embi enguk, ‘Sìndi mìnem ñin tiñkembi, kena mìñilimbi, nak ñam undane biutat wolok tuop.’ Wìndiñ embi ñañguk.¹⁴ Tìmbi endok giñgtñiñ nandi-kunjita tiñmìngiliñ endì ama diwìn ep danbi, en kle ñämbi, ñìndiñ enelñdok eni-mukiliñ, ‘Ñìndi ama ñin endì ama wapmañni kuuptok nìm nandamìn.’

¹⁵ Tìmbi ama wìn ama wapmañji nìmbi taleumbi, ilnan undanem biñguk. Bìmbi, kena gwañgwa mìnem ememìn endì mìnem wìn ñitek ka-dìkñeum bendiñguk wìn kanduktok endì kit-seumum bìnelñdok eñguk.¹⁶ Eumbi, dama biñgukti ñìndiñ niñguk, ‘Molom, dik mìnem lik noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, mìnem lik kit tambon ikan yousimbi indañguk.’¹⁷ Wìndiñ eumbi niñguk, ‘Kena gwañgwa kìndem dik kundit kìndem sìñk tiñguñ. Dik nepek tip mìnem wìn ka-dìkñe-kiliñ eñguñda tìmbi it kwet kit tambon tambon yambi-dìkñeñdok ganba talelak.’¹⁸ Tìmbi ama noli bìmbi niñguk, ‘Molom, dik mìnem lik noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, mìnem lik kit tambon ikan yousimbi indañguk.’¹⁹ Wìndiñ eumbi niñguk, ‘Ale, dik it kwet kit tombongot yambi-dìkñeukan.’

²⁰ Tìmbi ama noli bo bìmbi niñguk, ‘Mìnemga ñin. Nak wìn sandumadì tìmipi biwam pakuk.²¹ Nekta, dik ama kunduwat, dik kena nìm tiñguñdì ama nolok kena meñdok bien epep pa tìlañ, wala tìmbi nandi-misi-gambi, wìndiñ tiñgut.’²² Wìndiñ eumbi niñguk, ‘Kena gwañgwa kolan dik, dìtnalok mandañga walìñgan manda plon gapiletak. Dik naka nandum nak ama kunduwat, kena nìm tiñgutti ama nolok kena meñdok bien epep pa tìlet wìndiñ nandi-namlañ ba?’²³ Tìkap wìndiñda, kusei nekta dik mìnemna tiñkembi, mìnem ilan nìm kìmikuñ? Kìmiliñda, mìnem walì kenanewambi, bien indaumbi bìmbi epmet ñak.’²⁴ Wìndiñ embi, ama wolok ikiliñ enda ñìndiñ enguk, ‘Mìnem miñgut wìn lom tiñkembi, ama nìm mìnem lik kit tambon tambon palmiñlak enda miñwit.’²⁵ Eumbi niñgiliñ, ‘Wopum, endì ikan kit tambon tambon palmiñlak wìn!’²⁶ Wìndiñ eumbi enguk, ‘Nak ñìndiñ sanba: no en nepek ka-dìkñelok mìmìn wìn tìke kulakta, enda nombo yousimbi mìlok, tìmbi no en wìn nìm tìke kulakta, endok nepek palmiñlak wìn apma

* 19:9: Sambat ñolok ginañ ‘Ablaamdoch komblin’ manda wolok walan tiptet: Sakius endì Juda ama, tìmbi Ablaamdoch Yambat nandi-kiliktì tiñmìnguk wìndiñgangot tiñguk. † 19:13: Mìnem lik noñgan ginañ kena nain 100 wolok tuan dasium pakuk.

tike-nimlok. ²⁷ Timbi kanjiknai yambidikneuttok nim nandi-namgiliñ win sindi ñolok yanañgip bimbi, dautnanangan yandipmikimbit.’”

Ama Sisnik Yesu endi Jelusalem ginañnan ama wapmañ wandin kena tiñguk

Yesuli ama wapmañ nomik Jelusalem loñguk

²⁸ Yesuli windin eu taleumbi, Jelusalem it kwet timbi dumalauktok yousimbi ñañguk.

²⁹ Ñakap, kwet kimin koi Oliv wolok lombi, Betfage git Betani it kwet ep timbi dumalaumbi, gwañgwanjiñ tipet eni-mupi ³⁰ enguk, “Siti it kwet da wolok ñawit. Na tombi, doñki niñaañ no toal toptopmin palimbi kandetamik. Dofki niñaañ win gitikin, win ama noli wolok plon no nim pipakiliñ. Win timbi indaumbi pisapi nañgip bivit.

³¹ Tíkap ama noli ‘Nekta pisakamik?’ sani-nandumbi, ñindin nindekamik, ‘Wopumdi wala elak.’”

³² Timbi ama tipet eni-mukuk endi ñambi, enguk wolok tuop timbi indañgimik.

³³ Timbi doñki niñaañ pisalñilipi, molomñili engiliñ, “Siti nekta ñin pisakamik?”

³⁴ Eumbi, ‘Wopumdi ñala elak’ eñgimik. Eum nandi-semumbi, ³⁵ Yesulon nañgip ña tombi, sauloñjet doñki niñaañllok plon kimpi, Yesu timbi plaptaumbi, wolok plon lo pipakuk. ³⁶ Pipalim nañgip ñaumbi, koi tike-loneliñdok amatamdi sauloñji telak ñañguknara sambat plon ipane-ta-ñañgiliñ.

³⁷ Timbi Yesuli Jelusalem timbi dumalaumbi, Oliv kwet kimin klokloñennenan piñilimbi, amatam kimin wopum en kle kuñgilin endi kusei kimipi kot timbi, e-silisili tiñgiliñ. Endi kundil gembiñat gitik timbit kañgilin wala timbi Yambat wopumgan nitkidekendem embi, ³⁸ ñindin eñgiliñ,

“Wopumdi ama wapmañ ni-mulim nindoñ bila
enda gwilam mñolok!”^{*}

Kunum Molom Loloñ sinik busuk nimlak
endok koi ni-ta-lona!”

Windiñ kiti-kolimbi, ³⁹ Falisi ama nind amatam kimin wopumdo boñgipsinan ñañgiliñ endoñnan nasi diwin endi manda wala nandum pumbi, Yesula niñgiliñ, “Endaut, gwañgwanaiñ enombiumbi biwit!” ⁴⁰ Eumbi tambane enguk, “Nak ñindin sanba: tíkap endi binetañda, kawatti gitik ñali kitinetañ.”

⁴¹ Timbi Yesuli Jelusalem timbi dumalaumbi, it kwet win kañbi, kut-blambla embi, ⁴² ñindin eñguk, “Jelusalem nasi, man ñindigít telak nek ñali busuk timbi indasamek win nandinelin ñak!‡ Gan walı dausinan sembin palimbi, nim ka-dakleañ. ⁴³ Kusei ñindinda windin sanlet: nain inda-samumbi, kanjiksill bimbi, kwet tuop masip samneliñdok sañ wandin sep gimbu embi, dim pawan kwet kimili loumbi, dim makleumbi, mikñat sindoñ lonekalin. ⁴⁴ Lombi, isi kwesti wakit wembe gwañgwanjiñ wolok kuañ sindi sandibbi, sep timbi kola-talenekalin. Timbi isi wialimbi, kawat noli nollok plon nim galı kwambin dambí palekak. Yambatti sep plaptauktok sindoñ biñguk, gan sindi kilanjí win nim ka-nandi-dakleñgilin da timbi kanjiksill windin tisamnekalin.”

Yesuli nind manda nimtimbi kena tiñguk wala Juda ama biesili ni-kañgiliñ

⁴⁵ Timbi Yesuli tapma it sañ Jimba ginañ lombi, ama nepenepek tuatualok kimikiliñ yambimbi, ginañ komba diumbi, kusei kimipi, walinin ep kle koliniñpi ⁴⁶ enguk, “Tapma it ñolok plon Yambattok manda ñindin youyoulın paták, ‘Nokok itnalit nimolo tnamnamlok it palekak’,^{*} gan sindi win timbitimbi, kumbu ama piñdas endok pat-sembi it nomik tilak.”

⁴⁷ Timbi Yesuli sandap tuop tapma ilan ñambi, amatam eni-daut ti-semñilimbi, tapma ama biesi git endikñe manda nandi-tale ama ba Judalok telak damanjí endi en wili kimneliñdok telak lonjigiliñ, ⁴⁸ gan amatamdi endok mandan nandineliñdok en gitamaliñgiliñda timbi ama biesilt en witeneliñdok telak no nim kañgil ñ.

20

¹ Nain nola Yesuli tapma ilan amatam eni-daut ti-semñilimbi, gitig manda kindem eniñilimbi, tapma ama biesi wakit endikñe manda nandi-tale ama ba ama biesi diwin endi kanep bimbi, ² ñindin ni-nandigiliñ, “Dik tapma ilan ñolok kundit kusei kusei pa tlak win nind windin tñdilok gembi gamguk ba ganbi taleñguk win nimbim nandina.”

³ Eumbi tambane enguk, “Nak bo ekaeka no sani-nandiwambi nanbi nandawa: ⁴ nind

* 19:38: Kap 118:26 ‡ 19:42: Yambatti epma tikeuktok Yesu ni-mukuk win nandi-kwambin daumda, Yambat gitabusuk inda-semek. * 19:46: Aisaia 56:7

Yoane nimb̄i taleumbi, tuk ii-sem kena tiñguk? W̄in Kunum Molomdi ba ama nolt?“
 5 Eumbi, nisñgan manda e-kle-kot t̄imbi eñgilñ, “Kunum Molomdi” w̄indiñ nñam,
 ñindiñ nñbetak, “W̄indiñda sindi kusei nekta mandan n̄im nandi-kwamb̄iñ dañgilñ?”
 6 Ba ‘Ama nolt Yoane nimb̄i taleñguk’ w̄indiñ nñam, amatam nin Yoane w̄in plofet ama
 nandi-kwamb̄iñ dañ endi kawatt̄i nñdip k̄imnetañ.” W̄indiñ embi, 7 ñindiñ tambane
 nñgilñ, “W̄in nindt nimb̄i taleñguk w̄in n̄im nandamiñ.” Eumbi 8 enguk, “Ale, nak bo
 nindt nanbi taleumbi, kundit ñin pa t̄ilet w̄in bo n̄im sanbetet.”

Yesuli ama biesi endi wain kena kandikñe ama kolan wandin eñguk

9 T̄imbi Yesuli kusei kimipi, amatamda eyout manda no ñindiñ enguk, “Ama nolt
 wain kena tiñguk. Wain tipi-talembi, kena w̄in kandikñe amalok kisñan kimipi, nain
 ombagpan kwet mayañgan nolok ña kuuptok ñañguk. 10 Bien epeplok nain indaumbi,
 kena gwañgwa s̄ilanin no bien d̄iw̄in epmektok kandikñe amaloñ n̄i-mulim ñañguk. Ña
 tombimbi, kandikñe amali waipbi, slak undane ñauktok n̄i-mukilñ. N̄i-mulim ñaumbi,
 11 molomli nombo kena gwañgwa s̄ilanin no n̄i-mulim ña tombimbi, en bo waipbi,
 siñgi mayek ti-lamipi, slak undane ñauktok n̄i-mukilñ. 12 T̄imbi molomdi nombo kena
 gwañgwa s̄ilanin no n̄i-mukuk w̄in endi w̄it wekat mimb̄i kle kokilñ.

13 W̄inaña wain kena molomdi erla embi eñguk, ‘N̄itek tiłok? Ip nandilet: nak nñana
 noñgantog wale k̄indem ti-n̄imlet en n̄i-mulam ñaumek, giñgiñgan ti-n̄imbi, bien nandi-
 n̄imumbi epmek bek.’ W̄indiñ embi, nñaañ n̄i-mulim ñaumbi, 14 kandikñel nñaañ w̄in
 kañbi, nisñgan e-nandi t̄imbi eñgilñ, ‘Ñalñgangan beulok kii gwatnam bimbin kasileupi
 b̄ilak bek. W̄inam kimbimbi, kena ñolit nindok giñgit timbekak.’ W̄indiñ embi, 15 wain
 kena pawan munjimunjit ti p̄imbi, wili k̄imguk.

Sindi n̄itek nandañ, kandikñel w̄indiñ tiñgilñda t̄imbi wain kena molomdi n̄itek
 ti-semekak? 16 Endi bimbi, kandikñe w̄in gitik yandipmi k̄im-taleumbi, kenañ w̄in
 kandikñe ama d̄iw̄in nolok kisñan kimilekak w̄in! T̄imbi amatamdi manda wala
 nandum p̄umbi eñgilñ, “E e, w̄in n̄im! W̄indiñ n̄im t̄indilok!” 17 Gan Yesuli dai
 gembinatgan yambimbi enguk, “T̄ikap w̄indiñda, manda youyoulñ ñalit nek plon e-yout
 tiłak?

‘It k̄indikñdit amali ta kawatt̄i t̄indin w̄in siñgi wilimgilñ
 walit wakan ta bien siñik,
 ta d̄iw̄in gitik yapma klelak.*

18 T̄imbi ta wolok kandañ w̄in ñindiñ: no en ta wolok plon pi wilekta, endi liliimeukak,
 t̄imbi ta walit ama nolok plon pi wilekta, wili gakñeukak.’ 19 T̄imbi endikñe manda nandi-
 tale ama git tapma ama biesi endi Yesuli eyout manda w̄in nisila eñguk w̄in nand-
 daklembi, nain wolondañgan t̄ikenep nandiñgilñ, gan endi amatamda misimbi, kak
 biñgilñ.

Takis minem kimikimittok Yesu n̄i-nandiñgilñ

20 Endikñe manda nandi-tale ama git tapma ama biesi endi Yesu Roma ama Judia kwet
 ka-dikñeniguk endok kiinan kimitneliñdok telak lonjñgilñ, wala t̄imbi endi Yesuli nek
 tiñguk ba manda nek eñguk wala ka-tuapi, ama pawanjene deimbi, manda t̄ike ku tañ w̄in
 eni-mulimbi, Yesuloñ ñañgilñ. Ñambi, mandali sisõñ ti-n̄imineliñdok d̄indim walanc
 juluñgan tiñpi, 21 nimb̄i eñgilñ, “Endaut, nindt nandi-gamamitñ, dik manda elañ ba
 e-daut t̄ilañ w̄in d̄indim siñik, t̄imbi ama loloiñ ba p̄imbiñen gitik manda telal noñgan
 plon enbi, Yambat n̄itek kimit-kleneliñdok biañgan eni-daut pa ti-semiñ. 22 W̄indiñda
 dik nimb̄i nandina: endikñe mandali takis minem Sisala m̄imlok nandi-n̄imlak ba
 n̄im?” 23 Eumbi, ti-kuyuksit ka-daklembi enguk, 24 “Minem kwandai satnin no daut
 namit!” Eumbi daulimium kañbi eni-kañguk, “Ama walanc git koi kundit wolok patak
 w̄in nindoñ?” Eumbi tambane “Sisalon” ñiñgilñ. 25 Eumbi enguk, “W̄indiñda Sisalon
 giñgit w̄in Sisala tambane m̄inekalñ, t̄imbi Yambattok giñgit w̄in Yambatta tambane
 m̄inekalñ.” 26 W̄indiñ eumbi, amatamdox dausinan mandali sisõñ ti-n̄imineliñdok tuop
 n̄im endi Yesulok mandala nanandi kena t̄imbi, kwap em pakilñ.

Kimnan nanin milamilattok Yesu n̄i-nandiñgilñ

27 Sadusi amali “Ama sembisembiñ endi n̄im milamilattok” w̄indiñ pa eañ endoñnan
 nanin d̄iw̄indi t̄imbi 28 n̄i-nandimbi eñgilñ, “Endaut, Mosel endikñe manda
 yout-n̄imguk wali ñindiñ t̄ineñdok elak: t̄ikap ama nolt taminnat yam̄in papi sembeka,
 endok dal ba kwayañl̄ endok tam kanjak w̄in t̄ikembi, endok gwañgwa bisat ep t̄imbi
 inda-n̄iminekalñ.* 29 Ale, nain nola dakwaya kit tambon tipet kuñgilñ. Kuñipi,
 tualit tam t̄ikembi, yam̄in papi sembiñguk. Sembumbi, 30-31 mona git gwik endi bo

* 20:17: Kap 118:22, wain kena molomdok nñaañ wakit it ta walit Yesulok walanc. * 20:28: Lo 25:5

tam wakangot t̄ikembi sembiñgimik. W̄in dakwaya kit tambon tipet endi gitik tam w̄in t̄ikembi, yamin papi sembi-taleñgilin. ³² T̄imbi siñgi tam endi bo lakat papalembi sembiñguk. ³³ Ale, ama dakwaya kit tambon tipet endi tam noñgangot w̄in t̄ikeñgilinnda t̄imbi, ama sembi+sembin k̄imnan nanin kaitambi milatnekalin nain wolonda tam w̄in endi nindok tam s̄inik t̄imbekak?”

³⁴ T̄imbi Yesuli enguk, “Amatam kwelan kuañ endi wapatam pa tañ, ³⁵ gan Yambatti amatam nandum tuop ti-semumbi, jimba nolok nainnan kunelñdok k̄imnan nanin ep t̄imbi milatnekalin endi wapatam nim t̄inekalin, ³⁶ endi eñaloli kuañ w̄indigangot kunekealin. T̄imbi Yambatti k̄imnan nanin ep t̄imbi milakilinnda t̄imbi endi enlok wembe gwañgwñii kumbi, bindambo sembiñlendok tuop nim. ³⁷ T̄imbi Moseli bo ñindin ñini-daklekak: ama sembi+sembin endi k̄imnan nanin pa milakañ. Neta, komba mambenli komba nolok plon duat-pakuk wolok kasat t̄inipi, Wopumda ñindin elak, en ‘Ablaamdo Yambat ba Aisaktok Yambat ba Jekoptok Yambat’. ³⁸ W̄indinnda t̄imbi endi gitik Yambattok dainan kuñgunjat, wala t̄imbi Yambat endi ama kaik kuañ endok Yambat, ama sembi+sembin endok Yambat nim.”[†]

³⁹ T̄imbi endikñe manda nandi-tale ama diwinti ñindin tambane niñgilin, “Endaut, dik manda kindem bien elañ.” ⁴⁰ T̄imbi bindambo ni-nandinelndok misimbi, kak biñgilin.

Yesuli enlok kuseiñila eni-nandiñguk

⁴¹ T̄imbi Yesuli ñindin eni-nandiñguk, “Nitikta t̄imbi Mesia endi Devittok Komblin s̄inik w̄indin pa eañ? ⁴² Kusei ñindin sani-kalet: Yambatti Mesiala manda no niñguk w̄in Devit en Kap ḡinañ ñindin youkuk, ‘Molomdi nokok Wopumna ñindin niñguk, Dik kitna dindim kandañ pipalimbi, ⁴³ kanjikgai w̄in ep p̄imbi, kesika kapmai yapıletat wolok tuop.’[‡]

⁴⁴ Devitt Mesia ‘Wopumna’ niñgukta, Mesia endi nitik Devittok komblin?”

Kuñgu nitein wal Yambattok dainan tuop tilak

⁴⁵ Amatam gitik nandi palinlimbi, Yesuli gwañgwñiila ñindin enguk, ⁴⁶ “Sindi endikñe manda nandi-tale ama yambi-nandi-kiliñ embi kunekealin. Endi ama lolon nisilok dasindasin ombap dasimbi ña-bi t̄inep nandañ, ba amatam ipakanan k̄imin kokañ endi giñgiñgan ti-semnelndok nandañ. T̄imbi nanañ sina wopumnan ba it kiyau ḡinañ endi pitit kindem damandama patakngot pitnepi nandañ. ⁴⁷ T̄imbi endi tam kanjak juluñgan ti-sembi, isi ba nepenepeş yolum ep semañ, t̄imbi dindim walan t̄ineñdok nimolo ombap pa tañ. Juluñtsila t̄imbi k̄injan yousi-seumum ombi t̄ikenekali.”

21

¹ T̄imbi Yesuli deium loumbi, amatam minem kwilikwiliñiat tapikot minem diñgwinda ḡinañ k̄imilim p̄imbi yambifñguk. ² T̄imbi tam kanjak p̄imbiñen no endi bo b̄imbi, minem gitim tipet k̄imilim p̄imbi kañbi ³ enguk, “Nak blañgan sanlet: tam kanjak p̄imbiñen ñoli minem k̄imilak wal amatam diwin gitikti minem k̄imilalin w̄in yapma klelak. ⁴ Neta, diwin gitik endi nepek tokñetokñengen pat-semlaknan nanin t̄ikembi, lakatgot tapikot k̄imilalin, gan tam p̄imbiñen endi nimininnan nanin nepek kuñgun ka-dikñelok tuop palmik w̄in gitik k̄imilak.”

Nain taleup tiñilimbi nitik indaukak?

Nain taleup tiñilimbi nitik indaukak?

⁵ T̄imbi ama diwinti tapma it kañbi, wala ñindin eñgilin: it w̄in kawat kindemli t̄indin, ba nepenepeku tapma lolon pakuk wala t̄imbi pama walalan indañguk. T̄imbi Yesuli enguk, ⁶ “Sindi nepek neta daukañga tañ wolok nak ñindin sanba: nain indaumbi, kawat gitik ñin mep kolim kwelan p̄imbi, kawat ñoli nolok plon no nim galit patnekalin.” ⁷ W̄indin eumbi ni-nandimbi eñgilin, “Endaut, nepek w̄in nain nekta s̄inik indaukak, ba jimba kundit nek ñoli indaumbi kañbi, nepek wal indaupi tilak w̄in nandinekamini?”

⁸ T̄imbi enguk, “Sindi ka-kiliñ embi kunekealin! Nim kañbi, juluñ amali juluñ ti-samnelin. Ama asupti nokok kotna plon b̄imbi, ñindin enekalin, ‘Nak Mesia wakan’, ba ‘Nain ip dumalalak’. Sindi ama w̄indin pa eañ w̄in nim ep kle-kunekalin. ⁹ T̄imbi kantri

^{◊ 20:37:} Kisim Bek 3:6,15,16 ^{† 20:38:} Yambat endi ama piñgipsi sembi+sembin, gan ḡinañji tip gama kaik pakañ endok Yambat, t̄imbi endi nain taletalenan piñgipsi bo t̄imbi kaik taumbi kunekealin. ^{‡ 20:43:} Kap 110:1. No en ama wapmañdok kii dindim kandañ pipatak endi koi giñgilat ba gemb̄i wopumnat.

nolok ginañi ba kantri dîwindok boñgipsinan mik indaumbi, wolok gîngit nandinekalîñ, wolonda sindi nim misi-kolanekalîñ. Nepek wandis wal damandama indauktok een, gan nain taletalen wali wolongan nim indaukak."

¹⁰ Tîmbi yousimbi enguk, "Kantri nol kantri nola mik ti-semumbi, ama wapmañjlok sambaliliñ nisîngan minekalîñ. ¹¹ Tîmbi nain wolonda kwet kwet kenîñ wopum ba nanañ map ba jîmbat kusei kusei indaumbi, kîm tambat indaukak, ba kunum plon jimba kundit ba nepek ka-misimisîn wopum indanekalîñ.

¹² Nepek gitik wali gamañ nim indanîlîmbi, endi naka tîmbi sep tîmbi kolaneliñdok sep kle-gîmgîm embi sepsi, it kuyaunji ginañ manda plon sapipi, it kwambîñji ginañ sep kîmîlîmbi, ama wapmañba kandikñe ama endoñ sanañgilim ñâmbi, mandala dausinan itnekalîñ. ¹³ Nain wolonda gîngit manda kîndem ama wala enîneliñdok kilanj indaukak. ¹⁴⁻¹⁵ Nain wolonda natna nanandi sambi, manji tîmbi londaumbi, kanjiksii gitik endi sindok mandanj nandîmbi, mandanj wiñtelîñdok ba manda wali julungan wiñ tîmbi indauktok telal lonjinekalîñ. Kusei wala tîmbi sindi ginañji ginañ ñîndiñ nandi-kwambîñ danekalîñ, 'Nîndi manda nek enambi, nîp kasopmeukak wala itañgan nandi-kwiniawinale nim tînekamîñ.'

¹⁶ Menji besi ba dasii kwayaanji ba wekat dipsi ba nosii endi bo bola ti-samumbi, kanjiksiiñ sindoñnan nanin dîwin sandip kîmnekalîñ. ¹⁷ Kwet tuop amatamdi naka tîmbi nandî-kunjit pa ti-samnekalîñ, ¹⁸ gañgan Yambattok dainan kumbanj sak noñgan no nim pailekak.* ¹⁹ Sindî gîlim dambi kunekeleñda, kuñgu kwambîñji kasilenekalîñ.

²⁰ Sindî kanekalîñ wiñ: mik amalî bîmbi, Jelusalem kle-gîmbutnekalîñ. Nain wolonda it kwet wiñ tîmbi kolauktok nain dumalalak wiñdiñ ka-nandinekalîñ. ²¹ Ka-nandîmbi, ñîndiñ tînekalîñ: Judia kwelan pakañ endi kwet janginnan pi ñanekeleñ, tîmbi Jelusalem pakañ endi bo walinin pi ñanekeleñ, tîmbi kwet nolok pakañ endi Jelusalem nim lonekalîñ. Kusei ñîndiñda wiñdiñ tînekalîñ: ²² manda gitik it kwet wolok plon youyoulin patak wolok bien indauktok Jelusalem nasill nain wolonda kolanjîlok kînjan tîkenekalîñ. ²³ Nain wiñ kolan sinikta tîmbi tam gwañgwa minjipsiat ba tam ñiñkñota num emañ endi blasîñgandok. Mîlap wopum sinik kwelan indaumbi, Yambattok gimbît wopum bien amatamdoñ inda-semumbi, ²⁴ dîwin kakitt yandîpmiñum kîmnekalîñ, dîwin ep topbi yanañgilimbi, kwet kwet nolok nasili Jelusalem it kwet ma tîkembi, ep pi-yali-ta-ñâumbi, Yambatti nain kîmít-semguk wiñ taleukak wolok tuop."

Ama Sisînik endok tomtom nain

²⁵ Tîmbi Yesuli yousimbi enguk, "Tîmbi nepek gitikñin kusei kusei maim, yakip ba domboñgip plon indaukak, ba kwelan tuk kimbiñdi tawambi, gîngîli wopum kîteukak. Kusei wala tîmbi kwet kwe kuañdi gînañji milataumbi, nanandinji nim dakleukak. ²⁶ Tîmbi nepek kwambîñ kunum plon pakañ, wiñ maim, yakip, domboñgip nek, ep minjalimbi jilopbi, kwesti binekalîñ, wala tîmbi nepek kolan nek kwetta indañimekak wala amatamdi misimisîñpi mandi-ta-kuñpi, kîm katap tînekalîñ. ²⁷ Wiñâna kanekalîñ wiñ: nak Ama Sisîniñti mulukua ginañ pi tombi, gembî ba nulinuln wopumna tîmba dakleukak. ²⁸ Nepek mîlap wandis wakan kusei kîmip indaumbi, Yambatti sapma tîkeukak wolok nain tîmbi dumalaukak wala tîmbi sindi deium loumbi nandî-pañgitanekalîñ."

²⁹ Tîmbi Yesuli eyout manda no ñîndiñ embi enguk, "Sindî komba fik ba komba dîwin nandî-siwiñtekalîñ. ³⁰ Endi mindinji tawa lambi dapmiumbi, maim nain indaup tîlak wiñ sindi dausili kañbi nandî-dakleyañ. ³¹ Wiñdiñgangoç mîlap wali indaumbi kañbi, ñîndiñ nandî-daklenekalîñ, 'Nain nim ombataumbi, Yambatti amatamñiñ indañgan yambi-dikñeukak'. ³² Nak biañgan sanba: ama sambat man ñîndiñgit kuañ endi gama nim kîm-taleñlimbi, nepek gitik ñol inda-taleukak. ³³ Kunum kwet endi talendekamîk, gan nokok mandanal nim taleukak. Nim sinik."

³⁴ Sînla kuñgunji ka-dikñe-kiliñ enekalîñ. Nim kañbi, nanandinjili tuk kimbiñ ba nana sinat ba kwelalok mîlap wolokgot pat-samumbi, Ama Sisînik nokok tomtomnalà nandî-kamala-kuumbi, kaikan inda-samek. ³⁵ Sîsonîli gaut gembînat kaikan tîkelak, wiñdiñgangoç nain wopum wali amatam gitik kwet tuop kuañ kaikan inda-semekak. ³⁶ Wala tîmbi sindi nain tuop ka-kiliñ embi, gembî pat-samektok nimolo ti-kuñpi, nepek inda-samekak wiñ gumañ maklembi, Ama Sisînik nokok dautnanan siñgi misi nimnat indambi itnekalîñ."

* ^{21:18:} Manda wolok kusei wiñ ñîndiñ: Yambatti amal nek ti-samnekalîñ wiñ nandî-talelak. † ^{21:29:} Plofet amal komba fik plon manda youkiliñ endi nain asupgan Juda amatamdoñ plon e-yout tiñgilîñ.

³⁷ Yesulî sandap tuop tapma ilan lombi, amatam eni-daut pa ti-semguk, tîmbi kîlîm elñguk tuop endî pi Oliv kwet jañgîn kandañ ñambî doulñguk. ³⁸ Kwet salaumbi, amatam gitik endî tapma ilan lombi, Yesulok mandan nandîneliñdok endoñ pa biañgîliñ.

Ama Sisînik Yesu wîli kîmbîmbi, kîmnan nanin mîlakuk

22

Yesu kîmkîmllok ti-pañgipañgile ti-nîmiñgiliñ

¹ Plaua nanañ kîmîlîmbendî nîmnat nanalok gwîlat, koi no kamaikamai nain, wîn tîmbi dumalañguk. ² Tîmbi tapma ama biesi git endikfie manda nandi-tale ama endî amatam yambi-mîsîmîsî ti-semñîpi, Yesu wîli kîmbektok telak gitak no lonjîngiliñ.

³ Yesulok gwañgwañii 12 endoñnan nanin no wîn Judas, koi no Iskaliot kîtañgiliñ. Satandî endok gînan gînañ pîmbi nañgîlîmbi, ⁴ nolii yambimbi, tapma ama biesi ba ama tapma it kamaikamai tîngiliñ endok telak damanjî endoñnan ñambî, telak nîtek tîmbi, Yesu bola ti-nîmîumbi tîkenelîndok en gîta e-nandi tînguk. ⁵ Tîmbîm sîmbasi kîndem daumbi, bolalok tuan wîn mînem mînepi e-kwambîñ daumbi, ⁶ Judaslî gînañ noñgan tîmbi nandi-tale-sembi, “Kindem” eñguk. Embi, amatam kîmîn gitiktok dausinan yambi-sembimbi, bola ti-nîmektok nain kîndem no lonjînguk.

Yesulî kîmbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

⁷ Plaua nanañ kîmîlîmbendî nîmnat nanalok gwîlat wolok kusei kîmîkîmîlinan kamaikamai gwîlat pa indalak. Nain wolonda endikñe mandalî sipsip nîñoñ noñgan noñgan tapma amalok dausinan wîli kînnelîndok elak. Sandap wîn indaumbi, ⁸ Yesulî Petlo git Yoane eni-mupi enguk, “Sîti ñambî, gwîlat ñolok nanañ ti-jumut ti-nîmumbi nanetamîñ.” ⁹ Eumbi nî-nandîmbi eñgîmîk, “Dîk delok ti-jumut tîndendok nandîlañ?” ¹⁰ Eumbi tambane enguk, “Nandamîk. Sîti Jelusalem it kwelan ña tombi, ama no tuk kambot bem ñautak en tîmbi indaumbi, en klembi, it delok loutak wolok lombi, ¹¹ it beula ñîndîñ nîndekamîk, ‘Nîndîñdañtî ñîndîñ ganî-nandîk: it gînañ wîn delok patak nakit gwañgwanai gwîlattok nanañ naneñdok nandîlañ?’ Wîndîñ eumbi, ¹² endî it gînañ wopum no plon patak ti-kîliñ e-bimbin wîn daut sametak. Wolok nanañ tuk ti-jumut tîndekamîk!” ¹³ Yesulî wîndîñ eumbi, gwañgwañiñti ñambî kañgîmîk wîn: nepek gitik Yesulî enguk wolok tuopgan indañguk. Wîndîñ ñambî, gwîlattok nanañ ti-jumut tîngîmîk.

¹⁴ Tîmbi nanañ nanalok nain indaumbi, Yesu en gîta gwañgwañii kena tîndîlok eni-mumulîn endî it gînañ wandin lombi, nanañ nanelîndok pi pakîliñ. ¹⁵ Pi palîñîpi, Yesulî enguk, “Nak gamañ mîlap wopum bembetat. Gan dama nak kamaikamai gwîlat ñolok nanañ sîn gîta nambeipi nain ombapgan nandi-koñgom ti-ta-bîñgut. ¹⁶ Kusei ñîndîñda wîndîñ sanlet: nak gwîlat ñandîn ñolok nanañ kwelan nombo nîm nambetat. Wîn nain taletalenan Yambatti amatam indañgan yambi-dîkfeumbi, nanañ ñolok bien indakleukak, wolondamek nak nombo gîñgîtnai git yakan nanañ ñandîn nambetat.”

¹⁷ Tîmbi endî wîtna no tîkembi, Yambat we ñîmîmbi, gwañgwañiila enguk, “Sîndî wain tuk ñîn tîkembi, sîn tambo miñ tîmbi nambiti! ¹⁸ Kusei ñîndîñda wîndîñ sanlet: sandap ñîn taleumbi, nak wain tuk nombo nîm nambetat. Wîn Yambatti amatam indañgan yambi-dîkfeukak wolondamek nak wain tuk nombo nambetat.” ¹⁹ Wîndîñ embi, plaua no tîkembi, Yambat we-ñîmbi, omby embi enguk, “Ñîne nokok pîñgîpna nak tapma ti-samlet. Sîndî nandi-sîwît-namnelîndok plaua tike ombimbi, na ti-kunekalîñ.” ²⁰ Nambî taleumbi, Yesulî wîndîñgangot wain wîtna no tîkembi enguk, “Wain tuk ñâlî toptop komblin Yambatti amatamñii gîta tiłak wolok walân. Nak wekatnalî tapma tîmbi yalîmît-samñîpi, toptop wîn tîmba kwambîñ dalak.”

²¹ Yesulî wîndîñ embi yousimbi enguk, “Yakñesi! Ama bola ti-nam-ti-namlok endî nakîta papi, yakan nanañ namîk. ²² Nak Ama Sisînikti telak kîmît-namnamîn wîn klembi, kîm plon loutat. Gan ama bola ti-namlak en blangandok, Yambatti kînjan ombîmekak.” ²³ Wîndîñ eumbi, wolongan gwañgwalî “Nîndoñnan nanin nîndî kolan wandin tîmbek?” embi, nîsîñgan manda e-nandi tîngiliñ.

²⁴ Tîñîpi endoñnan nanin nîndî sînîk amatamdox dausinan loloñ sînîk wala bo nîsîñgan e-dombi-tañan tîngiliñ. ²⁵ Tîmbi Yesulî enguk, “Kwelan kuñi endok ama wapmanjii ba yambîndikñenji endî gîñgîtsii gembîntagan joñgo joñgo pa yambî-dîkñeañ, gañgan endî amatamdi ‘Kindem ti-nîmañ’ wîndîñ enînelîndok nandañ. ²⁶ Gan sindok kandañ wîndîñ nîm tîlok. Nîm sînîk. Tambo sindok boñgîpsinan lolonjîlî ama pîmbîñen nomîk kuukak, tîmbi telak damanjîlî tîplaplape nomîk kuuptok elet. ²⁷ Sîndî nîtek nandañ? Amatamdox dausinan nîndî loloñ sînîk, wîn ama slak pipapi nanañ nalak endî loloñ, ba ama tîplaplape ti-nîmlak endî loloñ? Wîn slak pipapi nalak walî mek loloñ sînîk, gañgan natna sindok boñgîpsinan tîplaplapsi nomîk kulet.

²⁸ Nak mīlap plon kuñilambi, sīndi wakan nakita galī-kwambīñ dambī ku-ta-bañ. ²⁹ Tīmbī Bepnalat amatamāñii yambī-dīkñeuttok nanbi taleñguk, wīndiñgangot natna sīndi bo wīndiñ tīneliñdok sanba talelak. ³⁰ Wīn nak amatam indañgan yambī-dīkñewamek, sīndi kīndem nakita yakan nanañ nambi, ama wapmañdok pitit plon pipapi, Islaelloc sambat 12 yambī-danñelitñdok wīndiñ tīlet.

³¹ Tīmbī Yesulē eñguk, “Simon, Simon, dīk nandī: plaua mīnjip kīlikīlkīnat amalī bien epmektok op papusenlak, wīndiñgangot Satandi nanandi-kīlikītñjī pi pīuktok tīkuyuk tī-samep nandīmbī, sīndok Yambatta nī-nandīmbī, nandi-nīm-taleñguk. ³² Gan nak nanandi-kīlikītñgali nīm pi pīuktok nīmolo ikan tī-gam-talet. Tīmbī dīk undane bīmbī, nombo nakit galī-kwambīñ damek, nokai ep gembilaukañ.” ³³ Eumbi nīñguk, “Wopum, nak dīkīta it kwambīñ gīnañ ba kīmnān lololok tī-pañgītam patet.” ³⁴ Eumbi tambane nīñguk, “Petlo, nak ganba nandī: puputti man tim gama nīm kītñilimbi, dīk naka ‘Nak en nīm nandi-nīmlet’ embi, nain tīpet git no e-sembe tī-nametañ.”

³⁵ Wīndiñ embi yousimbi eni-nandīmbī eñguk, “Nak kena tīndīlok sāni-mupi, mīnem wakīt līk ba kesīt gwīlap nīm mep nīaneliñdok sāni-mulam nīñgiliñ, nain wolonda sīndi nepek nola tīpikañgiliñ ba nīm?” Eumbi, tambane nīñgiliñ, “Nepek no nīm.” ³⁶ Tīmbī yousimbi enguk, “Gan nain nīndiñgitta no en mīnemnīn palmīlakta wīn tīke-kuukak, tīmbī līl wīndiñgot. Tīmbī no en kakit ombap nīm palmīlakta, wolok tambon sauloñin tuualok kīmipi, kinjan kakit no tīkeukak. ³⁷ Kusei nīndiñda tīmbī wīndiñ elet: manda no nīndiñ youyoulin patak, ‘Enda nandum kolan tīndī ama tīlak’, tīmbī manda wolok tuop inda-namektok een. Biañganak: manda nokok plon youyoulin patak wolok bien indaupi tīlak.” ³⁸ Eumbi nīñgiliñ, “Wopum, kakit ombap tīpet pat-nīmlak nī ka.” Eumbi enguk, “Ip tuop.”

Yesulok kīmkīmlok naindi dumalaumbi, tī-pañgīpañgile tīñguk

³⁹ Tīmbī Yesulē walinin pī nīambī, tim tuop tīñguk wolok tuop Oliv kwet jañginnan nīaumbi, gwañgwañiñlī kle nīñgiliñ. ⁴⁰ Na kwet wolok tombi enguk, “Sīndi tīkuyuk nīm inda-samektok nīmolo tī-kunekaliñ.” ⁴¹ Wīndiñ embi yambīk bīmbī, kawat kolim nīlak wolok tuop nīambī, mīlelem tīmbī, nīmolo nīndiñ tīñguk, ⁴² “Bep, dīk nandum kīndem dalakta, wītna* nīn napma tīke. Gan wandingan embi, nokok nanandi nīm klewiñ, wīn dītna nītek inda-namektok nandīlañ wolok tuop inda-namīn.” ⁴³ Tīmbī kunum gīnañ nanin eñalo noli endoñ pī indambi, gembī mīñguk. ⁴⁴ Tīmbī sīmba gawattī makleumbi dīngunembi, nīmolo gembīnatgan tī-palīmbī, kokopti wekat nomīk kwelan pītop pītop tīmbī pīñguk.[†]

⁴⁵ Nīmolo tīkap mīlapi, gwañgwañiiloñ nīambī yambīñguk wīn: endī blandī ep tīmbī gwaseaumbi dou pakīlīñ. ⁴⁶ Dou palīmbī enguk, “Sīndi nekta dou pakañ? Mīlapi, tīkuyuk nīm inda-samektok nīmolo tīmbīt.”

Yesu bola tī-nīmīumbi tīkeñgiliñ

⁴⁷ Yesulē wīndiñ eñtīlīmbi, ama kīmīn no endoñ bī inda-semgiliñ. Endok gwañgwañiñ 12 endoñnan nanin no koi Judas endī damandama tī-sembe, sīmumuñ tī-nīmektok endoñ bīñguk. ⁴⁸ Gan Yesulē nīñguk, “Judas, dīk sīmumuñdañgan Ama Sīsinik bola tī-nametañ ba?” ⁴⁹ Tīmbī endok noliñlī nepek indaup tīñguk wīn kañipi nīñgiliñ, “Wopum, kakittī yandīpnemīñ ba?” ⁵⁰ Wīndiñ eñtīpi, endoñnan nanin noli tapma amalok telak damanjī endok kena gwañgwan kakittī wilepi, pawan kii dīndīm kandañ nanin wīlalīm dikñe pīñguk. ⁵¹ Tīmbī Yesulē wī kañibi enguk, “Biñt!” Wīndiñ embi, ama wolok pawanlok kīnjannan kīlī tīke-kaumbi, kīndem dañguk.

⁵² Wīndiñ tīmbī, tapma ama biesī wakīt ama tapma it kamaikamai tīñgiliñ ba ama biesī dīwīn no en tīkenepi bīñgiliñ enda nīndiñ enguk, “Sīndi naka nandumbi, nak ama piñpiñen tīmbambi, kakit ba dimba nek mepi, nepneliñdok bañ ba? ⁵³ Nak nain nain tapma ilan sīn gītañgan kuñilambi, no nīm nep kañgiliñ. Gan man tim nīn kīlīm mulum molomdi gembīnat kuñilimbi, nepneliñdok sīndok nain inda-samlak.”

Petlolī Yesula Nak en nīm nandi-nīmlet’ eñguk

⁵⁴ Tīmbī endī Yesu tīkembi nī, tapma amalok telak damanjīlok ilan loneliñdok nañgīp nīñgiliñ. Telaknan nīñlīmbi, Petlolī kambak mayañgan ep klembi nīñguk. ⁵⁵ Tīmbī ama dīwīsīlī sañ jimba boñgīpnan komba no sīmbi, pipap sei-palīñlīmbi, Petlolī wolokgan pīmbi, en gīta pipakuk. ⁵⁶ Pipalīñlīmbi, kena wembe noli kombalok kolsalans duakuk gīnañ pipalīm kañibi, daut kwambīñ kañibi eñguk, “Ama nīlī bo en gītañgan pa kulak.” ⁵⁷ Eumbi, Petlolī e-sembe tīmbī, tamda nīñguk, “Nak en nīm nandi-nīmlet.”

* ^{22:42:} Wītna wīn mīlap ba pīñgū gawat Yesu inda-nīmīuktok tīñguk wolok walān. † ^{22:44:} Nandi-tale ama dīwīndi Luka en manda nīn nīm youkuk wīndiñ eañ.

58 Wîndiñ embi, nain gama nîm ombataumbi, ama noli kañbi nîñguk, “Dîk bo endok nosî no wakan.” Eumbi, Petlolî nîñguk, “Nak nîm.”

59 Lakat papaleumbi, ama noli bo giñqînembi eñguk, “Biañgan sînîk: ama ñîlî en gitâ pa kulak. Neta, endi bo Galili nanin!”⁶⁰ Gan Petlolî ñîndiñ tambane nîñguk, “Dîk nek elâñ nak nîm nandilet.” Eñilîmbi, wolongan puputti kitiñguk.⁶¹ Kitîumbi, Wopumdi undanembi, Petlo diñdimgan kaumbi, Wopumdi manda nîñguk wîn nanditomguk. Manda wîn ñîndiñ, “Man tim puputti gama nîm kitîñlimbi, dîk nain tiptet git no naka ‘Nak en nîm nandi-nîmlet’ eutañ.” Manda wîn nandi-sîwîpi,⁶² sîmbai kîmbîmbi, walinin pi ñambî, mano kwîlîm tiñguk.

63 Tîmbi ama Yesu ka-dîkñe pakiliñ endi kusei kîmîpi, nî-suambapi waipbi,⁶⁴ timan dai bo masipbi nîñgîlîñ, “Dîk plofet manda embi, nîndî gutak wîn nînbî nandîna!”⁶⁵ Wîndiñ embi, manda winjît kusei kusei nîmîbi, koi nî-kolañgîlîñ.

Yesu manda plon kîmikîlîñ

66 Kwet salaumbi, Juda amatamdox ama biesi en gitâ tapma ama biesi git endîkñe manda nandi-tale ama endi kîmîn ti-palîmbi, Yesu nañgîpi dausinan loumbi, nîkañbi eñgîlîñ,⁶⁷ “Dîk Mesia sînîk kulañda, nînbîm nandîna.” Eumbi enguk, “Nak wîndiñ sanbetta, sîndî mandana nîm nandi-kwambîñ danetañ.”⁶⁸ Ba nepek nola sani-nandutta, tambon nîm tambane nanînetañ.⁶⁹ Gan nain nîm ombataumbi, nak Ama Sîsînîktî Yambat Gembî Molom kii diñdîmanan pipaletat.”⁷⁰ Eu nandîmbi, gitîkgandî ñîndiñ nîñgîlîñ, “Wîndiñda dîk Yambattok Nîñan wîndiñ elâñ ba?” Eumbi enguk, “Nak nîm, wîn sîn eañ wakan.”⁷¹ Eumbi, nîsîñgan e-nandi tîmbi eñgîlîñ, “Nîndîla ama ñolok kusei enlok man plon nanin eu piñumbi nandamîñ, wala tîmbi wîn inda-dakleuktok ama nola nombo nîm lonjînetamîñ.”

23

1 Tîmbi kîmîn ti-pakiliñ gitîkgandî miłapi, Yesu Pilatoloñ nañgîpi,² kusei kîmîpi, kit yout tîmbi, ñîndiñ eñgîlîñ, “Nîndî ama ñolok kusei ñîndiñ ka-nandamîñ: endi amatamnii ep tîmbi kamalalak. Tîmbi takis mînem Roma ama wapmañ Sisala mîmîlok wîn endi nîñi-kîmîsip pa ti-nîmlak, tîñipi bo enla ñîndiñ pa elak, ‘Natna Mesia, ama wapma.’”³ Tîmbi Pilatolî Yesu nî-nandîmbi eñguk, “Dîk Juda amalok ama wapmañi ba?” Eumbi nañguk, “Dîtna elâñ i wakan.”⁴ Eumbi, Pilatolî tapma ama biesla ba ama kîmîn wopum enda enbi eñguk, “Nak ama ñolok endîkñe manda wîwit bien no nîm kalet.”⁵ Gan endi giñqînembi nîñgîlîñ, “Endi Judia kwet tuop amatam enî-daut ti-semñîpi, Galili kwelan kusei kîmîpi bîm Jelusalem ñolok amatam giñanjî ep tîmbi miłatak.”

6 Pilatolî manda wîn nandîngukta enî-nandîmbi eñguk, “Ama ñîn Galili nanin ba?”⁷ Eumbi, “Ôñ” eñgîlîñ. Eumbi, Pilatolî nandi-tomguk wîn: Yesu wîn kwet Elotti ka-dîkñeñguk walinin. Tîmbi Elotti bo nain wolonda Jelusalem pakukta tîmbi Pilatolî Yesu endoñ nañgîp ñaneliñdok eñguk. Eumbi nañgîp ñam tombîmbi,⁸ Elotti en kañbi, kusei ñîndiñda sîmbai kîndem dañguk: Yesulok giñgîp nain asup pawon giñañ piñumbi, endok dainan kundit engano tîmbektok nandîlîngukta tîmbi endi nain ombapgan en kauktok mandiñguk.⁹ Wala tîmbi endi manda kusei kusei nî-nandînguk, gan Yesuli Elottok mandan nandi-kîmkîmneñîpi, tambon no nîm tambanem nîñguk.¹⁰ Tîñipi, tapma ama biesi ba endîkñe manda nandi-tale ama endi ñasîñgan ipi, siñgîn gembînatgan siñgîlîñ.¹¹ Tîmbi Elot git mik amanii endi nî-tîke-pi-yalimbi, manda sañala ti-nîmîngûlîñ. Wîndiñ tîmbi Elotti eumbi, Yesula dasindasi pamatan dasi-nîmîmbi, nombo nañgîpi, Pilatoloñ undane ñañgîlîñ.¹² Pilato git Elot endi dama niisetkan kanjîk tîñipi kuñgîmîk, gan sandap wolondañgan endi not tiñgîmîk.

13 Tîmbi Pilatolî tapma ama biesi wakît Juda amalok kandîkñenjî ba amatam kîmîn gitîk kîtî-semum bîumbi¹⁴ enguk, “Sîndî ama ñîn nokoññan nañgîp bîmbi, endi amatam ep tîmbi kamalalak wîndiñ nanîlîñ, gan nak sîndok dausinan endok kusei tîmba dakle-taleumbi, ñîndiñ sanlet: manda gitîk endok plon e-yout tañ wolok bien no nîm kalet.¹⁵ Elotti wîndiñgangot tîk. Neta, endi eumbi, ama ñîn bîndambo nîndoñ nañgîp bañ. Win ñîndiñ: endi kîmkîmlok kolan no nîm tiñguk,¹⁶⁻¹⁷ wala tîmbi nak nanandîlokgot ti-lamîpi, kak biwa ñautak.”*

18 Gan amatam gitîkgandî ka-kwawañganembi eñgîlîñ, “Barabas piñsat-nîmîbi, ama ñîn wîlî kîmîbîn.”¹⁹ (Barabas endîla nolii gitâ Jelusalem it kwelan papi, gavman mik ti-sembi, ama no wîlî kîmgukta tîmbi it kwambîñ giñañ kîmîlîm pakuk.)²⁰ Tîmbi Pilatolî

* 22:69: Kap 110:1 * 23:16-17: Nandi-tale ama diwîndi manda kusip no patak eañ. Manda wîn ñîndiñ, “Kamaikamai gwîlat tuop kandîkñenjîlî ama no it kwambîñ giñañ nanin piñsat-semsemlok een.”

Yesu písalimektok nandimbí, amatamda nombo enguk. ²¹ Gan endi ñindíñ kítikítinípi niñgíliñ, "Kloñbat plon wíli kímbíñ!" ²² Tímbi Pilatolí mandanji makleumbi, nain típet git no tímbeimbí, ñindíñ enguk, "Nekta sínik? Endi kolan nek sínik tiñguk? Nak tímbe dakleumbi, endi kímbektok bien no ním kalet, wala tímbi nak nanandílokgot ti-lamípi, kak biwa ñautak." ²³ Gan amatamdi giñgínenmbi, Yesu kloñbat plon wíli kímkímlök embi, kwambíñgan kítimbí, manda sala wopum tímbe, Pilatolok mandan wíli piñguk. ²⁴ Wala tímbi Pilatolí nandi-sembi, manda eñgilíñ wolok bien indauptok eñguk. ²⁵ Endi e-giñgenjila mandanji tañgonembi, Barabas en nin gavman mik ti-sembe, ama wíli kímgukta tímbi it kwambíñ gínañ kímkíliñ en wakan amatamda písapi emguk. Gan Yesu endila wín amatamduk mandanji la Pilatolí en mik amalok kísinan wíli kímneliñdok kímkuk.

Yesu kloñbat plon wíkiliñ

²⁶ Endi Yesu walinin nañgíp piñtipi, ama no koi Simon Sairini nanin telak plon tímbi indañgíliñ. Endi kena gínañ nanin bíumbi tíkembí, Yesulok kloñbat bembektok kii klup plon kímpipi, en klem ñañalok ni-giñgenñeñgíliñ.

²⁷ Tímbi amatam kímin wopum en kleñgilíñ endok boñgípsinan tam diwíndi kut-blambla embi, mano ti-nímiñgíliñ. ²⁸ Wíndiñ tímbimbi, Yesuli undanem yambímbi enguk, "Jelusalem tam, síndi naka blan ním tímbi kutneñliñ. Tambo síndi kusei ñindíñda sínlá ba wembe gwañgwanjila kulit: ²⁹ miłap nain no indaumbi, amatamdi ñindíñ enekaliñ, 'Tamdí yamín papi, gwañgwa ním apgilíñ ba num ním emgilíñ endi tam diwín yapma kle pakañ.' ³⁰ Wolongan endi kwet jañgína ñindíñ enínekaliñ, 'Síndi giñombi, ñindok plon piwit!', ba kwet kímina ñindíñ enínekaliñ, 'Síndi ñindip tapliwit!'"*

³¹ Komba kaikta amalí nepek ñañandíñ tímañda, kímkímlönlá nítek inda-ñimekak?"†

³² Tímbi ama típet, endi kolan tíndin ama, endi bo Yesu gitá yandípneliñdok yanañgípi ñañgíliñ. ³³ Ñakap, kwet no koi Kumbar Kwandat wandiñ ña tombi, Yesu kloñbat plon wípi, kolan tíndin tombon tombon yakan en gitá yandípbi ep tembiñgíliñ. ³⁴ Tímbi Yesuli nímoló nombo nombo tímbi, ñindíñ eñguk, "Bep, endi nek tañ wolok kusei ním nandi-dakleañda tímbi yomjí bi-semiñ." Tímbi mik amalí Yesulok dasindasin ep daneliñdok nísiñgan tímbi-inda sañula tiñgíliñ.

³⁵ Kloñbat plon ep tembim biu palímbi, amatamdi ipi, daukañga tiñgíliñ, Juda ama biesili bo e-lakalakae tímbi eñgilíñ, "Endi amatam ep kímkuk. Endi biañgan Mesia wín Yambatti nímbi taleñguk en síntka, kíndem kusei tímbi dakleumbi, enlok siñgin tíke-kímlíñ." ³⁶ Tímbi mik amalí wíndíñgot manda sañala ti-nímgíliñ, wín endi endoñ bímbi, wain tuk kímbiñ mi-wet tiñtipi, ³⁷ ñiñgíliñ, "Tíkap dík Juda amalok ama wapmañjila, kíndem siñgiñga tíke-kímt!" ³⁸ Tímbi Yesulok kusal kumbam míndiñnan komba plon ñindíñ youp wíp bium pakuk, "Ñin Juda amalok ama wapmañjí."

³⁹ Tímbi kolan tíndin ama típet Yesu gitá kloñbat plon ep tembum pakimík endoñnan nanin nolí Yesu ni-kolambi eñguk, "Dík Mesia wakan ba? Wíndiñda dítnalok siñgiñga tíke-kímlíñipi, niti wakit niñ kímt!" ⁴⁰ Gan nollí niñombímbi niñguk, "En wíli kímkímlök eu taleñliñ, wíndíñgangot dík ti-gamañ, wala tímbi dík Yambatti nek tígamekak wala ním misilañ ba?" ⁴¹ Niti kundit kolan tiñgímkita tímbi tuan díndímgan ñakan ombi-tíkeamík, gan ama ñañal kolan no ním tiñguk." ⁴² Wíndiñ embi, Yesula niñguk, "Yesu, dík kusei kímpipi, amatamgai yambi-díkñenípi, nak nandi-namekañ." ⁴³ Eumbi niñguk, "Nak biañgan ganlet: dík man sandap ñolondañgan nakita kunum walalan gínañ paletañ."

Yesu kloñbat plon kímguk

⁴⁴⁻⁴⁵ Tímbi kwet boñgíp taumbi, maim bipmíumbi, kwet tuop kílim e palíñilímbi, 3 kilok tiñguk. Nain wolonda tapma ilan sandum masimasip wopum boñgíp plon wilapmíumbi, pan típet indañguk. ⁴⁶ Tímbi Yesuli wopumgan kítimbí eñguk, "Bep, nak gínañna tip kíka plon kímitet."* Wíndiñ eu taleumbi kímguk. ⁴⁷ Tímbimbi, mik amalok telak damanjili nepek indañguk wín ka-nandi-talembi, Yambat ni-ta-lombi eñguk, "Biañgan ama ñin ama díndim no." ⁴⁸ Tímbi ama kímin gitik nepek wín kaneliñdok biñgíliñ endi nek indañguk wín gitik ka-nandi-mibi, símba gawat tiñgíliñda tímbi kuanjí wíwilembi, isínan undane ñañgíliñ. ⁴⁹ Gan Yesulok nolii git tam nin Galili nanin en klem biñgíliñ endi kambak mayañgan ipi, nepek indañguk wín ka-nandi tiñgíliñ.

Yesu tapliñgíliñ

* 23:30: Hosea 10:8 † 23:31: Yesuli eyout manda wín enla eñguk. Manda wílok walan wín ñindíñ, "Amatamdi nepek ñañin ama yom nímmatta ti-nímañda, ama yomjat gínañji ním tambaneñgíliñ enda Yambatti nítek ti-semekak?" * 23:46: Kap 31:5

⁵⁰ Ama no kuñguk koi Josep, ama kindem ba dindim no Arimatia it kwet Judia kwelan nanin. Endi ama biesi Juda amatam yambi-dikñenigiliñ endok sambat,⁵¹ gan noliil Yesulok plon manda nek e-topgiliñ ba kundit nek ti-niminiñgiliñ endi en gitä ginañ noñgan nim tiñguk. Endi Yambatti amatam indañgan yambi-dikñeukak wala nandi-kofgomatgan mandi pa tiliñguk.⁵² Ama walí Pilatoloñ ñambi, Yesulok dalandanla ni-nandumbi nandi-niminiñguk.⁵³ Nandi-nimiumbi ñambi, kloñbat plon nanin tamat tike-pimbi, sandum satminli timip imbi, tike ñambi, sum no kawat ginañ kulukululinan kimiñkuk. Sum wiñ ama no gama nim kimiñkiliñ.

⁵⁴ Win Sabat patnandi nain indaup timbiñmbi, tiwiliñdikñe nain dumalañgukta endi wiñdiñ tiñguk. ⁵⁵ Timbi tam Yesu gitä Galili nanin bimbín endi Josep klembi, sum ba Josepti telak nitek plon Yesulok dalandan kimiñkuk wiñ ka-talembi,⁵⁶ ilan undane ñañgiliñ. Ñambi, gwasap ba piñgip sable milin kindem Yesulok dalandanlok ti-jumupi, endikñe manda tañgonembí, Sabatta pat-nandi tiñgiliñ.

24

Yesulit kimmnan nanin milakuk

¹ Kena nain kusei kimiñkimiñinan kwet salaup timbiñmbi, tamdi gwasap milin kindem ti-jumut tiñgiliñ wiñ ephi, Yesulok sumnan ñañgiliñ. ² Ñam tombi kañgiliñ wiñ: kawat sum dai masipmimin wiñ manjaneum tambon kandañ ña pakuk. ³ Timbi endi sum tombañ ginañ loñgiliñ, gan Wopum Yesulok dalandan nim palim kañgiliñ. ⁴ Nim kañbi, nek indañguk wala nanandinji nim dakleñilimbi, platik sinik ama tipt dasindasinjet kolsalennat endi endoñ indambi ikiñmik. ⁵ Timbi tamdi yambi-silkenembi, kolan misiñipi, milelem ti-sembe, dausí kwelan deñumbi, tiptti engimik, "Sindi ama kaik patak enda nekta sembisembin endok boñgipsinan bi lonjañ?" ⁶ Endi ñolok nim patak, ikan milalak. Endi mama Galili kwelan gama palinipi, manda nim sanguk wiñ nandi-tombit,⁷ 'Nak Ama Siñink nepbi, yom amalok kisinan napilimbi, kloñbat plon nulí kimbambi, sandap tiptet git no ñaumbi, kimmnan nanin bindambo milaletto een.'

Eñaloli wiñdiñ eumbi,⁸ tamdi Yesulit manda eñguk wiñ nandi-tombi,⁹ sumnan nanin undane pi ñambi, Yesulok gwañgwañi¹⁰ 11 gitä nosii diwín yambiñmbi, nepek gitik inda-semguk wolok kasat ti-semgiliñ.¹¹ Win Malia Makdala nanin, Yoana, Yakobolok meñ Malia, wakit tam diwín en gitä pakiliñ wali wakan ama nim Yesulit kenalok enimumulun endoñ ñambi, kasat ti-sem pa tiñgiliñ,¹² gan enimumulun endi tamdok mandala nandum tlañ timbiñmbi, nim nandi-kwambibiñ dañgiliñ.¹³ Petlolot wandingan embi milapi, sumnan woñep ñambi mumuñem paunjinem, ginañ deium loumbi kañguk wiñ: sandum Yesulok dalandan timip imimin waliñgot pakuk. Wiñdiñ kañbi, ilan undane ñambi, nepek wiñ indañguk wolok nanandit kena tiñguk.

Yesulok noliit tiptet Emaus telaknan ñañilimbi, en inda-semguk

¹³ Timbi sandap wolondañgan Yesulok noliit tiptet endi Jelusalem bimbi, Emaus ñandepi ñañgimik. It kwet wiñ 11 kilomita wolok tuop Jelusalem timbi dumalaum patak. ¹⁴ Tim ñañipi, nisetkan nepek gitik indañguk wolok manda e-nandi tiñgimik.¹⁵ Manda eu ñañambit timbi, e-kle-kot tim pa ñañilimbi, Yesu en wakan siñginjetnan ep timbi dumalaumbi, en gitä yakan ñañguk.¹⁶ Gan nepek noli dauset masipmumbi, nim kandan-tomgimik.

¹⁷ Timbi endi eni-nandimbi eñguk, "Siñ manda nektok e-kle-kot tiñipi ñamik?" Eumbi, gitakan sinik ipi, dei-blambla embi pakimik. ¹⁸ Timbi endoñnan nanin no koi Kleopas endi Yesu ni-kañbi eñguk, "Ama yok asupgan Jelusalem bi pakañ. Endoñnan nanin dik noñganli kena nain lap kandañ wandiñ nepek indañguk wiñ nim nandiñañ ba?" ¹⁹ Eumbi, "Win nek indañguk?" wiñdiñ eni-kañguk. Eni-kaumbi, tambane niñgimik, "Nepek Yesu Nasalet nanin enda inda-nimiyung wala eamik. Endi plofet ama no, timbi manda gembinat eñguk ba kundit engano tiñguk wali amatadam ñindifñ daut semguk: Yambatti enda nandum loloñ sinik.²⁰⁻²¹ Nindi ñindifñ nandi-kwambibiñ dambi mandiñgimifñ: Yambatti Yesu en wakan Islael amatam nindi kolan ginañ nanin nipa ma tikeuktok nimbi taleñguk, gan nindok tapma ama biesi ba ñimbidikñenil en Roma amalok kisinan kimiñimbi, wiñ kimbektok manda embi, kloñbat plon wiñim kimguk.

Nepek wiñ ikan sisajangin inda-nimiumbi, biañgan kím-sinik tañguk.²² Timbi wakan-got nim. Nindoñnan nanin tam diwín endi niñ timbi silkenembi, nanandinji nim daklelak. Man salasanalan sinik endi sumnan ñolifñ,²³ gan Yesulok dalandan nim kañbi undane bimbí, ñindifñ ñiñiliñ, 'Nindi nepek engano kamifñ, wiñ eñaloli Yesu kaik patak niñimbim yambimifñ.' Tamdi wiñdiñ eumbi,²⁴ nindoñnan nanin ama diwín endi bo sumnan ñambi kalifñ wiñ, nepek tamdi sumda niñiliñ wolok tuop palak. Gan Yesu en nim kalifñ.'

²⁵ T̄imbi Yesul̄ enguk, “S̄ind̄i ama kamasi, plofet amalok mandanji git̄ik ḡinañji ḡinañ baiñgan baiñgan pa nandi-dasiañ. ²⁶ End̄i Mesial̄ amatam epmektok miłlap wakan bemb̄imbi, Yambatti koi giñgit wopum miuktok youkiliñ.” ²⁷ Yesul̄ wiñdiñ embi, Moselok plon kusei kiñipi, Mose en wakit̄ plofet ama diw̄indiñ Yesu enlok plon manda youkiliñ git̄ik wiñ eni-dakleñguk. Eni-dakleñilimbi ñakap, ²⁸ it kwet ama tiptetti ñandep nandiñgiñmik wiñ timbi dumalañguk. T̄imbi end̄i kaum Yesul̄ gamañgot yousim ñauktok t̄imb̄imbi, ²⁹ t̄ike-kimbi dambi niñgiñmik, “Kak, niñkita pat! Maim ip piñumbi k̄ilim elak.” Wiñdiñ ni-giñgiñeumbi, en git̄a palep it ḡinañ loñguk.

³⁰ T̄imbi nanañ nanep tiñiliñmbi, Yesul̄ plaua nanañ no t̄ikembi, Yambat we-ñim̄imbi omb̄imbi emum t̄ikeñgiñmik. ³¹ T̄ikeñipi, dauset tombimbi ka-nandi-tombimbi, dauset-nangan paikuk. ³² T̄imbi end̄i niisetkan e-nandi t̄imbi eñgimik, “Biañgan s̄inik. End̄i telaknan niñkita biñipi, manda embi, Yambattok manda wolok bien niñ-dakleñilimbi, walenet biañgan miłlalak!” ³³ Wiñdiñ eñipi, wolongan miłapi, Jelusalem undane ñañgiñmik. Ña tombi, Yesulok gwañgwañii 11 git̄ amatam diw̄in en git̄a kiñin ti pakiliñ ep t̄imbi indañgiliiñ. ³⁴ T̄imbi amatam walī ama tiptetta ñiñdiñ engiliñ, “Wopumdi biañgan kiñnan nanin miłapi, Simondoñ indañok!” ³⁵ Wiñdiñ eumbi, ama tiptet end̄i telaknan nek indañguk wolok kasat ti-sembi engimik, “End̄i plaua nanañ no omb̄imbi niñumek, nit̄i ka-nandi-tommik.”

Yesul̄ gwañgwañiloñ inda-semguk

³⁶ Gwañgwañiiñ gamañgot endañgan manda e-palñiliñmbi, Yesu en wakan boñgipsinan bi indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ³⁷ Wiñdiñ eumbi, ka piasat t̄imbi, kolan miñiñpi, “Ama wale kamñ” embi nandiñgiliñ. ³⁸ T̄imbi end̄i enguk, “Neta ḡinañji miłataumbi, ḡinañ tiptet tañ?” ³⁹ K̄itna kesitna kawit, ñin natna s̄inik yañ! Gwilañtña t̄ike-kañbi, ñiñdiñ namb̄i-daklewit: nak gaumna git̄ kwandatna nat, gan wale tip end̄i gaum ba kwandatsi n̄im nat.” ⁴⁰ Eu taleumbi, kii kesii daut semumbi kañgiliñ. ⁴¹ Kañbi, s̄ilisili git̄ nandi-bendili ḡinañji tokñeñgukta t̄imbi gama n̄im nandi-kwamb̄iñ dañgiliñ. T̄imbi end̄i eni-kañbi eñguk, “S̄indok nanañ no patak ba?” ⁴² Eumbi, miłbalak sinjin pan no miñumbi ⁴³ t̄ikembi, dausinangan nañguk.

⁴⁴ T̄imbi gwañgwañila enbi eñguk, “Nak dama s̄in git̄a kuñipi, ñiñdiñ sangut: Mose wakit̄ plofet ama ba ama diw̄in git̄ik end̄i nokok plon e-yout t̄imbi, manda youkiliñ patak manda git̄ik wolok bien indauptok een.” ⁴⁵ Wiñdiñ embi, Yambattok manda youyoulin patak wolok kusei nandi-kiliñ eneliñdok nanandinjiñ t̄imbi pañgitaumbi ⁴⁶ enguk, “Nepek ñiñdiñ indauktok youyoulin patak: Mesial̄ piñgip gawat bemb̄i kiñbi, sandap tiptet git̄ no t̄imb̄imbi, kiñnan nanin miłalekak. ⁴⁷ T̄imbi noliñ Jelusalem it kwelan kusei kiñipi, endok koi plon amatam git̄ik kwet tuop kuañ enda ñiñdiñ eu piukak, ‘S̄ind̄i ḡinañji tambanenekalñda, Yambatti yomj̄ bi-samekak.’ Wiñdiñ indauktok youyoulin. ⁴⁸ S̄ind̄i mek nepek git̄ik wiñ indañguk ba indaukak wolok gemb̄i ipi e-daklenekalñ. ⁴⁹ Nandiwit! Bepnalī nek samektok e-kwamb̄iñ dañguk wiñ natna ni-mulamb̄i, s̄indor̄ piukak. Gan s̄ind̄i Jelusalem ñiñgan papi mandiñiliñmbi, Yambattok gemb̄in kunum ḡinañ nanin wiñ dasindasin nomik dasi-samekak wolok tuop.” *

Yesul̄ kunum ḡinañ loñguk

⁵⁰ T̄imbi Yesul̄ gwañgwañii yanañgipi, Betani it kwet kandañ ñam tombi, kii t̄ike-lombi, ep gwilañ t̄i-semguk. ⁵¹ Ep gwilañ t̄i-semñipi yamb̄ik biumbi, Yambatti kunum ḡinañ t̄ike-loumbi loñguk. ⁵² Loñiliñmbi, gwañgwañiiñ miłeleml̄ t̄iñimiñmbi, s̄ilisili wopum t̄iñipi, Jelusalem it kwelan undane ñañgiliñ. ⁵³ Ñambi, sandap tuop tapma it sañ jimba ḡinañ lombi, wolok Yambat ni-k̄indem dambi kuñgiliñ.

* **24:49:** Manda ñolok walān wiñ ñiñdiñ, “Yambattok gemb̄in, wiñ Dindim Woñ, kunum ḡinañ nanin inda-sembe pat-semekak.”

Gîñgit manda kîndem Yoanelî youkuk Eundakle manda

Yoane gîñgit manda youkuk endî Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no, gan enlok koi tîke-louptok nîm nandîmbi, kîmit-semibimbi, enlok plon ñîndîñ e-yout tiñguk, "gwañgwa nin Yesulî gînañli kasileñguk" (13:23, 19:26, 21:7,20) ba "gwañgwa no" (18:15-16, 20:2-8).

Matayo wakît Maleko ba Lukalî gîñgit manda kasatsî wîn ikan youkiliñ, wala tîmbi Yesulî kundit engano tiñguk asup wîn Yoanelî lapipi, dîwîn no biennat sîník wingot youpi, ñîndîñ eñguk, "kundit youyoulin patak walî kusei ñîndîñda youyoulin: sîndî manda ñin pinat nandi tîmbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Nîñañ, wîn nandi-kwambîñ danekalîñ, tîmbi nandi-kwambîñ dañþpi, endok gîñgitñii kuañda tîmbi kuñgu sisinik wîn kasilenekalîñ." (20:31)

Yesulî e-yout manda asup eñguk wîn Yoanelî wîndiñgångot lapipi, tipetgot youkuk. Gan endî Yesulok kusal wakît kuñgu sisinik ba nandi-kîliktitlok plon manda asup ñîndîñ youkuk: Yesulî Kunum Yambattok Man Mandan sisinik, tîmbi nepek gitîñgîtik ep tîmbi indañguk. Endî Kunum Yambattoñ lololok yama wakan; endî telaktok kusei, manda biañgan sisiniktok kusei, ba kuñgu sisiniktok kusei; endî kuñgulok nanañ tuk biañgan sisinik ba kolsalen kuñgu emlak en wakan; endî miłamîlat ba kuñgu molom; tîmbi endî sipsiplok kandikñenjî kîndem ba wain komba sisinik en wakan. Nin endî Yesu nandi-kîlikti tîñmîlak, endî kuñgu sisinik kasilembi, papat kwambîñgân kulak, gan nin endî Yesu siñgi wiñmîlak, endî kîmlok gîñgit kulak, tîmbi kolandom tambon ombi-tîkeukak.

Yoanelî kasat youkuk wolok sambat
Yesulî ama sîník indambi, kena kusei kîmîkuk (1)
Yesulok mandan ba kundil walî endî Kunum Yambattok Nîñañ wîn tîmbi inda-dakleñguk (2-12)

Yesulî kîmbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgle ti-semguk (13-17)
Yesulî enlok kusal tîmbi inda-dakleuktok kîm miłapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk (18-21)

Yesulî ama sîník indambi, kena kusei kîmîkuk

Yesu, wîn Kunum Yambattok Man Mandan en wakan, ama sîník indañguk

¹ Kwet nain kusei kîmîkîmîlinan Man Mandan endî ikan pakuk. Endî Kunum Yambat git yakán kuñgîmîk, en bo Yambat. ² En wakan kusei kîmîkîmîlinan Kunum Yambat git yakán kuñguk, ³ tîmbi endok mandanla nepek gitîñgîtik ep tîmbi inda-taleñguk, wîn telak nolok plon nepek no nîm tîmbi indañdanan. ⁴ Man Mandan en wakan kuñgu biañgan sisinik wolok kusei, tîmbi kuñgu walî amatamđok kolsalen sisinik. ⁵ Tîmbi kolsalen walî kîlîm gînañ kolî sale-ta-ñaumbi, kîlîmdi en makleuktok tuop nîm.

⁶⁻⁷ Kolsalen wolok gembîn ilîmektok Kunum Yambatti ama no koi Yoane * ni-mulîm biñ indambi, kolsalen wolok kusei eni-daklembi, amatam gitîkgandî endok mandan nandîmbi, kolsalen wîn nandi-kîlikti tîñmîneliñdok wîndiñ tiñguk. ⁸ Kolsalen wîn Yoane en nîm, tambo endî kolsalen wolok kusei eu inda-dakleuktok indañguk. ⁹ Kolsalen sisinik, nîndî amatam gitîk kolî sale-semelak, endî kwelan indaupi tiñguk.

¹⁰ Man Mandanlı kwet ñîn tîmbi indañguk, tîmbi en wakan kwelan ama indambi, kwelan kuñguk, ganmek kwalalok amatamđen en wîn nin sîník wîn nîm ka-nandi-tomgîlin. ¹¹ Wîn endî enlok kwelan wîngan pî indambi kuñguk, gañgan enlok amatamñiñli siñgi wiñmîñgîlin. ¹² Gan ama en not tîñmîñgîlin, wîn endok koi tîke-kwambîñ dañgîlin, endî gitîk Man Mandanlı ep tîmbi pañgitaumbi, Kunum Yambattok gwañgwa bisalii indañgîlin. ¹³ Wîn endî meñ beptok wekat sîník nîm indañgîlin, ba amalok ka-galksîla ba nanandînjîla nîm, tambo Kunum Yambat engan ep tîmbimbi, enlok gwañgwa bisalii indañgîlin.

¹⁴ Man Mandanlı kwelan ama gwîlap ba gaummat indambi, nîndok boñgipnînan dou miłat tiñguk. Tîmbi nîndî dautnîli kaññtnambi, endî enlok kusal engano wîn tîmbi inda-dakleumbi kaññimîn, wîn endî Bep Yambattok Nîñañ engano sîník. Bep en ni-mulîm pîm indambi, yousîyousîñgan Beulok gînan sîloñ ba kusal sisinik wîn tîmbi inda-dakleñguk.

* 1:6-7: Yoane gîñgit manda kîndem youkuktî ñolok Yoane tuk i-sem-i-sem endok plon elak.

¹⁵ Endok plon Yoaneli nindin e-daklembi kitimbi enguk, "Win ama wakan nak nindin sangut, 'Ama nokok siangi kandañ indalak endi nak gama nim indañilambi ikan pakuk, wala timbi endi nak napma klelak.' "¹⁶ Timbi Man Mandanli ginañ siloñ molom sinikta timbi bisik kusei kuseit nindit gitiktok nain nain inda-nimguk. ¹⁷ Win Moseli Kunum Yambattok endikne mandan Juda nindok bep pañnila emguk, timbi Yesu Klistoli Kunum Yambattok ginan siloñ ba kusal sisiniñ win timbi inda-daklenguk. ¹⁸ Nimbek noli Bep Yambat nain nola no nim kañgilin. Win enlok Niñañ engano sinik en wakan Bep Yambattok kusal timbi inda-daklenguk. Neta, endi bo Yambat sinik, timbi Beu gitasñigan sinik patak.

*Yoane tuk i-sem-i-semli Yesulok telak ti-dindim eñguk
(Matayo 3:1-12, Maleko 1:2-8, Luka 3:15-17)*

¹⁹ Juda ama biesi Jelusalem pakilin endi Yoanelok kusal, win endi Mesia indaindalok een en wakan ba no, win nandi-dakleneliñdok nandigiliñ, wala timbi endi tapma ama git Livai ama diwin Yoaneloñ eni-mulim na tombi, "Dik nin sinik?" ni-nandigiliñ. Timbi Yoaneli nindin tambane enguk: ²⁰ endi enlok kusal nim kimit-sembimbi, endi e-daklembi enguk, "Natna win Mesia nim." ²¹ Windiñ eumbi, ni-nandimbi eñgiliñ, "Tikap dik Mesia nimda, dik nin sinik? Ba dik plofet Elia bindambo indauktok een en ba?" Eumbi enguk, "Nak en nim." Eumbi nñigiliñ, "Windiñda dik plofet Mose nomik win indauktok een en ba?" * Eumbi, "Nak en bo nimgot" enguk. ²² Windiñ eñgukta, bindambo ni-nandimbi eñgiliñ, "Dik nin sinik? Nindit ama nini-mukiliñ enda manda tambon enineñdok dik kusaka nimbim nandina. Dik ditnala nitek elan?" ²³ Eumbi, Yoaneli manda no plofet Aisaial youyoulin win kimit-klembi, nindin enguk, "Ama no kwet ama nñmnatnan papi, Wopumdok telal ti-dindim ewit! Windiñ kitilak" * win natna wakan."

²⁴ Timbi Falisi amali ama eni-mulimbi biñgiliñ wal ²⁵ Yoane nindin ni-nandigiliñ, "Tikap dik Mesia en nim, ba Elia ba plofet win bo nim, windinda dik nekta amatam tuk pa i-semilañ?" ²⁶ Eumbi tambane enguk, "Nak win tukgot pa i-semlet, gan ama no sindok boñgipsinan kulak - sñ endok kusal nim ka-nandi-dakleañ - ²⁷ endi wakan nokok singi kandañ indaupi tilak, timbi nak pimbien ñandin ñal endok kesii gwiplaplok toan pisalimmettok tuop nim."

²⁸ Win Yoaneli Betani it kwet, Jodan tuk maim lambilambin kandañ papi, tuk i-semliñguk kwet wolok windiñ indañguk.

Yoaneli Yesula Kunum Yambattok Sipsip Niñañ sinik windiñ e-daklenguk

²⁹ Kwt salaumbi, Yoaneli Yesu biñm kabiñi, noliila nindin enguk, "Wi kawit: en Kunum Yambattok Sipsip Niñañ, nin endi kwelalok amatam gitik endok yomjilok milap win apma tike-taleukak!" ³⁰ Win ama walañgan nak nindin eñgut, 'Ama nindit nokok singi kandañ indalak, endi nak gama nim indañilambi ikan pakuk, wala timbi endi nak napma klelak.' ³¹ Dama natna bo en nin sinik win nim ka-daklengut, gan endok kusal Isael amatamda timba inda-dakleuktok nak nolok bimbi, tuk i-sem-i-sem kena kusei kimikut."

³² Timbi Yoaneli yousimbi, Yesulok plon nindin e-daklenguk, "Dindim Woñdi mamaibaip wandin kunum ginañ nanin pimbibi, endok plon pi palim kañgut. ³³ Damañgan nak bo en Mesia win nim nandigiliñ, gan tuk i-sem-i-semloks nanimukukt nindin nanguk, 'Ama nindok plon nokok Woñdal pi palimbi kaukañi en wakandi amatam Dindim Woñli i-semekak.' ³⁴ Eumbi, natna dautnal windiñ indaumbi ka-taleletta timbi nindin pa edaklelet: ñin Kunum Yambattok Niñañ sinik."

³⁵ Salaunda Yoaneli kwet pakuknan wolok bindambo ñam ikuk. Timbi gwañgwa en kle-ta-kuñgiliñ endofinan nanin tipetti en gitia ikimik. Ilñilimbi, ³⁶ Yoaneli Yesu yapma kle ñaum kabiñi, gwañgwañiitta nindin enguk, "Win kandemik! Kunum Yambattok Sipsip Niñañ wakan ñak!" ³⁷ Eumbi, endi manda win nandimbi, Yesu kle ñañgimik. ³⁸ Timbi Yesuli tambanembi, ama tipet en kle biñm kambil, ent-nandimbi eñguk, "Siti nekta bamik?" Eumbi nñgimik, "Rabai" (win nindok mandani plon 'endaut'), "dik it delok dou milat pa tilan?" ³⁹ Eumbi enguk, "Bimbi kandemik!" Yesuli windiñ eumbi, endi en kle ña it win kañgimik. 4 kilok timbiñmibi, en gitia palimbi, tim tñguk.

⁴⁰ Ama tipet Yoanelok mandan nandimbi, Yesu kle ñañgimik, endofinan nanin no win Simon Petlolok kwayaan koi Andlu. ⁴¹ Endi Yesu gitia pakap kañbimbi, dindimgan ñam

* 1:19: Ablaamdoek lan Jekop endok nñññiloiñnan nanin nolok koi Livai. Endok samballii tapma ilan tiplaplape kena kusei kusei tñgiliñ endok kosi "Livai ama" kitikitin. (Namba 3:17-37) * 1:21: Malakai 4:5, Lo 18:15 * 1:23: Aisaia 40:3 * 1:29: Kunum Yambatti yomji bi-semektok Juda amali sipsip ba gaut diwin no yandibbi, tapma tñmañgiliñ. Gan gauttok wekaili amalok yom wilit-semum taleuktok tuop nim, wala timbi Kunum Yambatti enlok niñañ Yesu amatam kolanjilok tuan apma tikeuktok ni-mulim pim indambi, sipsip niñañ wandin kim-semguk.

dal Simon lonj̄-ta-ñā kañbi n̄ñguk, "N̄t̄ Mesia ip kam̄ik." (Mesia w̄in Glik manda plon Klisto k̄it̄añ.)⁴² W̄ind̄iñ embi nañḡilimbi, Yesuloñ ñā tomḡim̄ik. Ñā tomb̄imbi, Yesuli Simon daut kwamb̄iñ kañbi n̄ñguk, "D̄ik Simon Yoanelok n̄ññañ. Koka komblin Sifas k̄it̄inekalññ." (Kot 'Sifas' w̄in Grik manda plon Petlo.) §

Filip git Natanaell̄ Yesu en Mesia, Kunum Yambattok N̄ññañ, w̄in ka-nandi-tomḡim̄ik

⁴³ Salaumbi, Yesuli Galili kwelan ñāupi nand̄imbi ñāñguk. Ñāñipi, Filip t̄imb̄i indaumbi n̄ñguk, "D̄ik b̄i nak nep kle kuukañ." ⁴⁴ (Filiptok it kwet w̄in Betsaida, w̄in Andlu, git Petlo endok iset k̄weset.) ⁴⁵ T̄imbi Filipt̄ ñā Natanael t̄imb̄i indaumbi n̄ñguk, "Ama wal̄ñgan Mosel̄ endiñkñe manda ḡinañ ba plofet amal̄ bo indauktok youyoulin, w̄in Mesia en n̄nd̄i ip kam̄iñ. En Joseptoñ n̄ññañ koi Yesu Nassaleit kwelan nanin." ⁴⁶ Eumbi n̄i-nand̄imbi eñguk, "Akai! Ba nepek k̄indem no it kwet koi ḡiñgil n̄imnat wandinnan indauktok tuop ba?" Eumbi, Filipt̄ n̄ñguk, "Ditna b̄imek ka!"

⁴⁷ T̄imbi Yesuli Natanael b̄ium kañbi, endok plon n̄ind̄iñ eñguk, "Yakñe! Ama ñin end̄ Israel ama sis̄inik. Juluñit endok plon no n̄im palm̄ilak." ⁴⁸ W̄ind̄iñ eumbi n̄i-nand̄imbi eñguk, "N̄itek t̄imbi d̄ik nokok kusatna wandin nand̄i-namlañ?" Eumbi n̄ñguk, "Filipt̄ gama n̄im k̄iti-gamñilimbi, d̄ik komba fik kapmainan pipalimbi gamb̄it." ⁴⁹ Natanaell̄ manda w̄in nand̄imbi n̄ñguk, "Endaut. D̄ik Kunum Yambattok N̄ññañ sis̄inik, Israel n̄ndok Ama Wapmaññi mand̄i pakam̄iñ w̄in d̄ik wakan!" ⁵⁰ Eumbi, Yesuli tambane n̄ñguk, "Ba nak komba fik kapmainan pipalim gamb̄it w̄ind̄iñ ganitta t̄imbi, d̄ik w̄ind̄iñ nand̄i-kwamb̄iñ dalañ ba? D̄ik nepek ḡit̄kñin d̄iw̄in siñgimek indaumbi kaukañ wal̄i man nek indalak w̄in makleukak." ⁵¹ T̄imbi yous̄imbi n̄ñguk, "W̄in biañgan sis̄inik. Nak n̄ind̄iñ sanlet: s̄indi kanekalññ, w̄in kunum yama d̄il̄ tomb̄imbi, Kunum Yambattok eñaloñiiñ kwelan nanin kunum ḡinañ lombi, nak Ama Sis̄inik nokoñnan undane p̄imbi, w̄ind̄iñ lo ñā pi pa t̄inekalññ." **

Yesulok mandan ba kundil wal̄i endi Kunum Yambattok N̄ññañ w̄in t̄imb̄i inda-dakleñguk

2

Yesuli tuk t̄imb̄im wain indañguk

¹ Kena nain t̄ipet taleumbi, Galili kwelan it kwet no koi Kana wandin ama nol̄ k̄kokot t̄imbi, nanañ sina wopum t̄iñguk. Yesu meñli wandiñ pakuk. ² t̄imbi Yesu git gwañgwāñii bo eni-tañeñum b̄imbi, wandin pakiliñ. ³ Pakap, wain tuk taleumbi, Yesu meñli Yesula ñind̄iñ n̄ñguk, "Wain ememlok w̄in ip talek." ⁴ Eumbi tambane n̄ñguk, "Me, w̄in nokok nepek n̄im. Kusatna t̄imba inda-daklelok nain w̄in gama n̄im indak." ⁵ Eumbi, Yesu meñli it wolok kena gwañgwāñiñ n̄ind̄iñ enguk, "Endi nepek no sanb̄imbi, wolok tuop t̄inekalññ!"

⁶ T̄imbi it wolok ḡinañ kawat kambot tuknat k̄it tombon, tombon noñgan pakuk, noñgan noñgan wolok wopum w̄in 80 ba 120 lita, wolok tuop. W̄in Kunum Yambattok dainan t̄ijamilan t̄ind̄iñk Jude amatamđi tuk wal̄i k̄isi kesisi, nepek d̄iw̄in wakit̄ w̄il̄kañqil̄iñ. ⁷ T̄imbi Yesuli kambot w̄in kañbi, kena gwañgwāñiñ enguk, "Kambot ñi pakañ w̄in tuk git-talewit!" Eumbi, kambot ḡit̄kñit̄ w̄in ḡil̄im man plon tokfie-taleumbi ⁸ enguk, "Ale, tuk lakat no kambot ḡinañ nanin ḡipi, nanañ kand̄ikñe amalōñ t̄ike ñawit!" Eñguk wolok tuop t̄ike ñambi, ⁹ nanañ kand̄ikñe amala m̄umbi, tuk wal̄i ikan wain indañguk w̄in nakanaka t̄iñguk. Nakanaka t̄imbi, wain tuk w̄in denanin w̄in n̄im nand̄iñguk, w̄in kena gwañgwāñiñ endiñgot nand̄iñgiliñ, wala t̄imbi kand̄ikñel̄i ama k̄kokot t̄iñguk w̄in k̄it̄iñm̄imbi ¹⁰ n̄ñguk, "K̄im̄in beu git̄kti wain tuk k̄indem w̄in dama danbi, yoksila emum nam, kamakama t̄imb̄imbi, wain kolan siñgimek danbi pa emañ. Gan d̄ik wain tuk k̄indem t̄ike-kimbiñ dambi, komb̄itmek t̄ike bilañ."

¹¹ Yesuli Galili kandañ, Kana it kwelan tuk t̄imb̄i wain indañguk wal̄i endok jimba kundil dama sis̄inik. Kundil w̄in t̄iñipi, enlok kusal engano w̄in t̄imb̄i inda-dakleumbi, gwañgwāñiñ kañbi nand̄i-kwamb̄iñ dañgiliñ.

¹² Sina wal̄i taleumbi, Yesu meñ kwayaññi ba gwañgwāñii endi Kapaneam it kwelan ñā tombi, sandap n̄itepekgot yakan wandin pakiliñ.

*Yesuli Beulok il giñgiñgan n̄im tiñgiliñda ep kle-kokuk
(Matayo 21:12-13, Maleko 11:15-17, Luka 19:45-46)*

¹³ Juda amatamđok Kamaikamai gw̄ilat wal̄i indaup t̄imb̄imbi, Yesuli gwañgwāñii git̄a Jelusalem lo ñañguk. ¹⁴ Ñā tombi, tapma it sañ jimba ḡinañ lombi yamb̄iñguk, w̄in ama

§ 1:42: Kot t̄ipet wolok kusatet w̄in 'kawat'. ** 1:51: Jeokpit̄ Kunum Yambattok eñaloñii lat plon lombi p̄imbi kañbi ka-nandi-dakleñguk, w̄in Yambatti en kasileñguk (Stat 28:12-15), w̄ind̄iñgant̄ Yesulok gwañgwāñiñ Yambatti Yesu kasileñguk w̄in ka-nandi-tomnekalññ.

dīwīndī tapmalok makauk wakīt sipsip ba mambaip tualok ep bī yapīkīlīn, tīmbi ama dīwīndī mīnem walān kusei kusei tombo mīn kena tī-pakīlīn.* Yesulī wīn yambīmbi, ¹⁵ toa no binjaneum gīlīm daumbi, ama wakīt makauk ba sipsip gītīk wīn tapma it sañ jimba gīnan nanin yandip kleum poña-taleumbi, ama mīnem tombo mīn kena tī-pakīlīn endok mīnem kwandainjī gītīk wīn wīlī papuseneumbi, endok kīmīkīmītsī ep tambokuk. ¹⁶ Tīmbi endī ama mambaip tualok kīmīkīlīn wīn enombīmbi eñguk, “Ei! Nepeñepēk gītīk fīn platikan mep fīa-talewīt, tīmbi nokok Bepnalok il nīn tīmbīm kīmīlī tua it sīlanir inda-ta-bilak, wīndīn nombo nīm tīnekalīf!” ¹⁷ Wīndīn eumbi, gwañgwaññūlī plofet manda no Kap nolok gīnañ youyoulīn patak wīn nandi-sīwīkīlīn. Manda wolok gīnañ Mesialī Kunum Yambatta fīndīn fīnguk, “Nak dīkok ika tīke-kimbīn dambi, it walī gīngi sīnīk palektok gīngīneletta tīmbi kuñguna kolaukak.” *

¹⁸ Yesulī tapma ilan wīndīn fīngukta tīmbi Juda ama biesīlī nīmībī eñgīlīn, “Dīk jimba kundit nītek tīmbīmbi ka-dakleamīn, wīn Kunum Yambattī tapma it kandīkīne kena wandin tīndīlok ganbī taleñguk?” ¹⁹ Eumbi tambane enguk, “Sīndī Kunum Yambattok il fīn wīalīmbi, sandap tīpet git no wolok gīnañnan nak bīndambo mamba ilekak.” ²⁰ Eumbi nīngīlīn, “Akai! Nīndīla tapma it nīn gwīlāt 46 gīnañnan kīndīt-ta-bamīn, gan dīkta sandap tīpet git no wolok gīnañnan mambī ilepi elāñ ba!” ²¹ Gan Yesulī tapma itta sīnīk nīm eñguk, tambo endī enlok pīñgīula eñguk. ²² Tīmbi Kunum Yambattī en kīmnan nanin tīmbi mīlakuk, wolok sīngi kandañ gwañgwaññūlī manda wīn eñguk wīn nandi-sīwīpi, Mesialok mīlāmīlat plon manda youyoulīn patak wakīt manda Yesu en eñguk wīn nandi-kwambīn dañgīlīn.

Yesulī amatam gītīktok kusasi nandi-talelak

²³ Yesulī Kamaikamai gwīlatta Jelusalem it kwelan palīñīpi, jimba kundit asup tīmbīmbi, amatam asuptī wīn kañgīlīnđa tīmbi en wīn Mesia sīnīk wīn nandi-kwambīn dañgīlīn. ²⁴ Gan Yesulī endīla amatam dok nanandīnji plon nīm panjañganēñguk, ²⁵ wīn kusei fīndīnđa: amatam gītīk endī nītein wīn Yesu en nandi-kīlīn eñguk, tīmbi endok gīnañ nanandīnji yambī-nandi-dakle-taleñgukta tīmbi, nīsīlok kusasi plon nimbek noli Yesula nanandī mīuktok tuop nīm.

3

Kuñgu taletalen nīnnat wolok kusei wīn Yesu en wakan

¹ It kiayu wopum Juda amatam yambī-dīkñēñgīlīn, endoñnan nanin Falisi ama no koi Nikodemus.² Endī tim nola Yesulōn bīmbi fīnguk, “Endaut. Nīndī gambī-nandi-dakleamīn, wīn Kunum Yambattī dīk endaut kuuñdok gani-mupi, dīkīta patak. Neta, jimba kundit dīk pa tīlañ, wandin wīn ama noli nīsīlok gembīñjī plon tīneññīdok tuop nīm.” ³ Eumbi, Yesulī tambane fīnguk, “Wīn bīañgān sīnīk. Tīmbi Kunum Yambattok kandañ nak fīndīn ganba: tīkap ama noli indaina komblin bīndambo nīm indaukta, endī endok gīngīt indaukto tuop nīm.” ⁴ Eumbi, Nikodemuslī nī-nandīmbi eñguk, “Akai, ama gīlīktī indaina komblin wīn telak nītek plon tuop indauk? Endī meñlōk sīmbai gīnañ bīndambo pīumbi, meñlōk apmekto tuop nīm bek.” ⁵ Eumbi, Yesulī tambane fīnguk, “Wīn bīañgān sīnīk. Nak fīndīn ganba nandi: tīkap Kunum Yambattī tuk wakīt Woññīnlī ama nīm tīmbi kaitkaumbi, indaina komblin indaukta, endī Kunum Yambattok gīngīt indaukto tuop nīm.” ⁶ Wīn amalok pīñgīu gwīlap wīn enlok meñ beuloñnan nanin, tīmbi gīnañ tiptok kuñgu sīsīnīk wīn Dīndīm Woññofīnan nanin.

⁷ Nak “Sīndī indaina komblin indanelīñdok” ganit, wala nandi-gītīñgītīp nīm tīmbekañ. ⁸ Sasalelī enlok nanandin klembi, pendip ñolak. Walī denanin bīmbi delok ñolak wīn dīk nanduñdok tuop nīm, dīk gīngīlīñgot pa nandīlañ. Wīndīñgangot Dīndīm Woññīlī telat nītek plon amala kuñgu sīsīnīk wīn mīlumbi, komblin indalak, wīn ama noli kauktok ba nandi-dakleuktok tuop nīm.” ⁹ Nikodemuslī nī-nandīmbi eñguk, “Woññīlī kuñgu sīsīnīk mīlak walī nītek indauk?” ¹⁰ Eumbi tambane fīnguk, “Dīk Isael amatam dok endautsī loloñ, gañgan nepek wīn nīm nandi-daklelañ bek?” ¹¹ Bīañgān ñok. Nak fīndīn ganba: nīndī nepek nandi-kīlīn eamīn wolok plon manda eamīn, ba nepek dautnīlī kañgīmīn wolok gembīn ikamīn, gan sīndī nīndok mandanī nīm pa nandi-dasianī. ¹² Nak nepek kwelan ñolok indañ wolok plon kasat tī-samgut, gan sīndī nokok mandana nīm nandi-kwambīn dañda tīmbi, nītek plon pañgītambi, nepek kunum gīnañ indañ wīn sanbam nandi-kwambīn danelīn? ¹³ Ganmek sīndoñnan nanin ama noli kunum dok nepek ka-nandīlok wandīn no nīm loñgīlīn. Nīm. Nak Ama Sīsīnīk

* ^{2:14:} Ama mīnem tombo mīn kena tīañgīlīn endī amatam dok mīnem tīkembī, wolok kīnjan tapma ittok mīnem emumbi, amatam dī walī tapmalok gaut tuañgīlīn ba tapkot kīmīkīlīn. ^{2:17:} Kap 69:9

noñganlıñgot kunum gınañ kukap, kwelan ñolok pñgutta tñmbi kunumdok nepek gitik wñn nandi-talelet.

¹⁴⁻¹⁵ Tñmbi nak nandi-kilikti ti-namañdi kuñgu taletalen nimmat wñn kasileneliñdok Kunum Yambatti Ama Sisintk nak nep lololok elak. Wñn Islael amatamdi kwet silaninnan kuñilimbi, amatam malett eium kÿmtep tñgiliñ wñn ep kÿmilektok Moselî malet walawan no tñmbi, komba bem mioñ nolok plon tike-lo mambî ikuk, * walan wñndiñgangot amatamdi kuñgu taletalen nimmat wñn kasileneliñdok nep mambî loutat."

¹⁶ Kunum Yambatti kwelalok amatam gitik engano sînik ep galk tañguk wñn ñindiñ tñmbi inda-dakleñguk: endi enlok Niñaoñ engano sînik amatamda kÿm-semektok ni-mulimbi indañguk. Wñndiñda no en Niñaoñ nandi-kilikti tiñmilakta, endi kolandok giñgit nim tÿmbekak, tambo endi kuñgu taletalen nimmat wñn kasileukak. ¹⁷ Wñn Kunum Yambatti Niñaoñ amatamdok kolanjîlok kinjan eu taleuktok kwelan nim ni-mukuk, tambo endi kolanjîlok kinjannañ nanin yapma tÿkeuktok ni-mulimbi indañguk. ¹⁸ Nin endi Niñaoñ nandi-kilikti tiñmilimbi kulakta, Kunum Yambatti yominlok kinjan tambon ombi-tÿkeuktok nim eu talelak. Gan nin endi Niñaoñ nim nandi-kilikti tiñmilimbi kulakta, endi Kunum Yambattok Niñaoñ engano sînik endok koi nim nandi-kilikti tiakta tñmbi, Kunum Yambatti ikan yominlok kinjan tambon ombi-tÿkeuktok eu taleñguk. ¹⁹ Wñndiñ tñguk wñn kusei ñindînda: endi kolsalen kwelan ikan ni-mulimbi indañguk, gan kuñgunji kolanda tñmbi amatamdi kolsalen siñgi wilimbi, kîlîm kasileñgiliñ. ²⁰ Neta, ama gitik ti-mipmle tañ endi ep tñndiñjîlok kusei inda-dakleñmek wala misiñipi, kolsalenla nandikunjit sînik tambi makleañ. ²¹ Gan nin endi Kunum Yambattok kusal sisinik wñn kimitklembi, tike-kwambîñ dalakta, endi Kunum Yambatt tañgoneñipi, kundit kindem pa tilak walî inda-dakleuktok kolsalen ginañ pa bîlak.

Yesulî Yoane tuk i-sem-i-sem maklelak

²² Kamaikamai gwîlat taleumbi, Yesulî gwañgwâñii yanañgîpi, Jelusalem nanin pîmbi, Judia kwelan ña tombi, nain dîwîn gwañgwâñii gita wandiñ kuñipi, amatam tuk i-semliñguk. ²³⁻²⁴ Yoane tuk i-sem-i-sem it kwambîñ ginañ gama nim kîmikiliñda tñmbi, endi bo kena wñn ti-ta-kuñguk, wñn it kwet koi Salim kandañ tuk asup pakukta tñmbi, endi tuk no koi Ainon wolok palimbi, amatamdi yousîyoustîngan endoñ biumbi, tuk i-semliñguk.

²⁵ Tñmbi nain nola Yoanelok gwañgwâñii diwîn git Juda ama noli kusei kîmîpi, kîsi kesîs ba nepek kusei kusei dîwîn wñn nitek wilîpi, Kunum Yambattok dainan jamilan indainalok plon e-tañan tñgiliñ. ²⁶ Wñndiñ tñmbi, Yoaneloñ ñambi niñgiliñ, "Endaut, ama walî ba, dîkîta Jodan tuk tambon kandañ kuumbi, endok kusei pa nîni-dakleñguñ, wñn Yesu endi bo nain ñindîngitañgan tuk i-sem-i-sem kena tîmbimbi, amatam gitikti endoñ pa ñañ yañ!" ²⁷ Eumbi tambane enguk, "Wñn kindem. Tîkap Kunum Molomdi ama nim tike gwîlam tîñmekta, kenanlok bien walî indañmektok tuop nim. ²⁸ Sînila nak ñindîñ ewambi nandiñgiliñ, 'Nak Mesia en nim, tambo nak endok telak dama tîñmettok nanî-mulimbi bî indañgut.' ²⁹ Mesia nitok plon nak e-yout manda nitek ewit? Mesia wñn, endi ama no tam giñgit wilimîmîn wandin. Tîmbi ama wolok nol endok kandañ ipi, mandan nandîlak wandin natna Yesulok gembîn ipi, amatamdi endok mandan nandînepi ñañ wñn nandîlet, nain wolonda nandi-silisiliñ nokok ginañna tokñelak. ³⁰ Neta, Kunum Yambatti endok koi giñgit walî wopum daumbi, nokok kotna giñgit walî pîpi euktok nandîlak."

Kunum ginañ nanin pîmbi indañguk wñn Yesu en wakan

³¹ Kunum ginañ nanin pîmbi indalakti ama gitik yapma klelak. Neta, kwelan ama endi kwettok giñgîñtii, tñmbi kwelalok nepek plon manda eañ, gan kunum ginañ nanin pîmbi indañguki wandin nim, tambo endi kwelan ama gitik yapma klembi, ³² nepek kunum ginañ kañguk ba nandiñguk wolok plon elak, gañgûn mandan wñn noñgan noñgandîñgot nandi-dasian. ³³⁻³⁴ Kunum Yambatti Niñaoñ ni-mukuk enda Dîndîm Woñ tokñetokñen miłakta tñmbi, Woñ walî tñmbi pañgitaumbi, Kunum Yambattok mandangot pa elak, wala tñmbi nim endi mandan wñn nandi-dasilak, endi ñindîñ tñmbi inda-daklelak: endi Kunum Yambatti biañgan molom sînik wñndiñ nandi-kwambîñ dalakta. ³⁵ Bepti Niñaoñ tike-galk talak, tñmbi endi nepek gitîñgîtik endok kiinan kîmîpi, ka-dîkñeuktok nimbi taleñguk. ³⁶ Wñndiñda tñmbi nim endi Kunum Yambattok Niñaoñ nandi-kilikti tiñmilak, endi kuñgu taletalen nimmat wñn ikan ñindîngitañgan kasilembi kulak, gan nin endi Niñaoñdok mandan nim tîkembi kîmît-klelak, endi kuñgu sisinik wñn nim kasileukak. Tambo, Kunum Yambatti ikan yominlok kinjan tambon ombi-tÿkeuktok eu taleumbi, palmekak.

4

Samalia nasıl Yesu en Mesia wîn nandi-kwambibiñ dañgilîñ

1-2 Tîmbi manda no ñîndiñ eu sapakñiareñguk, “Amatamdi Yesulok gwañgwañii indaumbi, tuk i-semlek, endok kwînakwînatsîl Yoanelok gwañgwañii yapma klelak.” (Gan wîn Yesuli tuk i-sem-i-sem kena nîm tiñguk, wîn endok gwañgwañiliñgot amatam tuk i-sem pa tiñgilîñ.) Tîmbi manda walî Falisi amalok pawanji gînañ piñguk wîn Yesuli nandi-tomguk, wolonda ³ endi Judia kwet bimbi, Galili kwelan bîndambo undane ñâupi ñâñguk. ⁴ Ñâmbi nandiñguk, wîn “Samalia distrik dama dîkñeuttok.”

⁵ Tîmbi Yesuli Samalia kwelan ñâñipi, it kwet no koi Sikal wîn tîmbi dumalaumbi, Juda git Samalia nasilok bep pañjî Jekopti kwet no niñoañ Joseptok biñmîñguk wolok tomguk.

* ⁶ Tîmbi Jekopti tuk ban no kîndit-bium wolok pakuk, wala tîmbi Yesuli telak ombagan biñgukta tîmbi gwaseimbi, ban baliliñan pip pakuk.

Kwet nain bomup tîmbimbî, ⁷ Samalia tam nolî tuk gîlep bîum kañbi niñguk, “Dîk tuk git nam!” ⁸ (Gwañgwañii endila it kwelan nanañ tuatuala ña-taleñgilîñ.) ⁹ Yesuli wîndiñ eumbi, Juda amatamdi Samalia en gitâ not nîm tañda tîmbi tam walî nandi-sîlkñembi niñguk, “Nîtekta tîmbi dîk Juda amalî nak Samalia tam ñandin ñala tukta nanla?” ¹⁰ Eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Kunum Yambatti amatam nek sîloñ tambongan ememlok nandîlak wîn dîk nandi-dakleumda, ba nin sîñik tukta ganlak wîn ka-nandi-tombimda, dîtna naka tukta nanbimbi, nak tuk ama tîmbi kaiktalok wîn gumañ gamam.”

¹¹ Tîmbi tamdi niñguk, “Ama wopum, tuk ban ñin ombap sîñik, tîmbi tuk gîñgitok bo nîm pakamlakta tîmbi, dîk tuk ama tîmbi kaiktalok elâñ wîn denanin gitelâñ? ¹² Sotni Jekop endi wakan tuk ban ñin kîndit-nîmbi, en wakît niññâñi ba sipsip bulmakauñiñi tuk ñokan nayañgilîñ. Nîtek tîmbi dîk gumañ en makleuñdok nandîlañ?” ¹³ Wîndiñ eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Amatam gitikti tuk ñolok gîpi pa nañ, endok binjî bîndambo kalandaukak. ¹⁴ Gan no en tuk natna miwambi nambekak, endok bim nombo nîm kalandauñmekak. Tambo tuk nak mîmîlok pat-namlak, walî endok gînañ tuk dai no wandin indambi, tîmbi kaiktaumbi, papat kwambîñgan kuukak.”

¹⁵ Tîmbi tamdi manda wolok kusei nîm nandi-tombi niñguk, “Ama wopum, dîk tuk wîn naka namekañ! Nîm kañbi, nak nombo tukta kîmbi, tuk gîlepi, slakan ñandîñ yousiyousi bîut.” ¹⁶ Wîndiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Ale, dîk ña, wapaka kitî nañgîpi, en gitâ undane bîukañ.” ¹⁷ Eumbi niñguk, “Nak wapatna nîm nat.” Eumbi, Yesuli niñguk, “Dîk wapaka nîm nat elâñ, wîn dîndim sîñik. ¹⁸ Gan dîk wapakai epguñ wîn kit tambon gitik, tîmbi ama nin en gitâ man ñîndiñgit kulañ, endi dîkok wapaka nîm, wala tîmbi manda elâñ wîn biañgan sîñik.”

¹⁹ Yesuli wîndiñ eñgukta tîmbi tam walî niñguk, “Ama wopum, nak gambi-nandîlet, wîn dîk plofet ama no. ²⁰ Wîndiñda nak ganî-nandîwa: kwet jañgin da patak wolok Samalia ñînlok bep pañniñ Kunum Yambat mîlelem tiñmamîñgilîñ. Nîtek tîmbi Juda sîndi amatamdi Jelusalem it kwelangot Kunum Yambat mîlelem tiñmîneliñdok pa eañ?” ²¹ Eumbi Yesuli tambane niñguk, “Tam, dîk manda ñin dîka ganlet wîn nandi-kwambîñ daukañ: nain dumalaumbi, amatamdi kwet jañgin ñolokgot ba Jelusalem it kwet wolokgot Bep Yambat nîm mîlelem tiñmînekalîñ. ²² Samalia sîndila Kunum Yambat mîlelem tiñmamîñ en nandîñmamîñ, wîn kusei ñîndiñda: Kunum Yambatti amatam gitik kolanjîlok mîlapnan nanin yapma tiketikelok kenan wîn Juda nîndok kandañ kusei kîmîkuk.

²³ Tîmbi nîm ombataumbi, nain wîn ip inda-talelak, wolonda ni-wowoñ tîndilok ama sisinîk endi Beptok kusal sisinîk wîn nandi-kîliñ eumbi, Woñînlî ep tîmbi pañgitaumbi, ni-wowoñ tiñmînekalîñ. Wîn ama wandin wala Bepti yambi-galk tambi, ni-wowoñ tiñmîneliñdok ep kasileup nandîlak. ²⁴ Kunum Yambat en ama nîm, endi Woñ sîñikta tîmbi en mîlelem tiñmîlok wolok telak biañgan sisinîk noñgangot patak. Wîn ñîndiñ: endok kusal sisinîk wîn nandi-kîliñ eumbi, Woñînlî ep tîmbi pañgitaumbi, ni-wowoñ tiñmîmlok.” ²⁵ Tîmbi tamdi niñguk, “Nak nandîlet wîn Mesia, koi no Klisto kitâñ, endi indauktok een. Tîmbi endi indamek, nepek gitik nîñi-dakle tî-nîm-taleukak.” ²⁶ Tîmbi Yesuli niñguk, “Nak nîndi manda ganlet wîn Mesia en wakan.”

²⁷ Wolongan endok gwañgwañiñ undane bi tombi kañgilîñ, wîn Yesuli tam gitâ manda e-nandi tînguk, tîmbi ka-sîlkñembi, nanandî kena tiñgîlîñ. Gan endofînan nanin nolî Yesu ñîndiñ no nîm ni-kañgilîñ, “Dîk nekta lonjîmbi ni-nandîlañ?” ba “Kusei nekta tam ñokita manda e-nandi tilañ?” ²⁸ Tîmbi tam walî tuk kambot tîke-biñguk wîn wolok biu palîmbi, it kwelan undane ñâmbi, amatamda ñîndiñ eni-ta-kuñguk, ²⁹ “Sîndi nakita tuk

* ^{4:5:} Manda walî Stat 48:22 git Josua 24:32 wolok plon e-youtak.

bannan ñambi, ama no nokok ep tindinalok kusei gitik nani-talelak en bim kawit! En Mesia wakan bek?"³⁰ Windiñ eumbi, amatamdi it kwet bimbi, Yesu kanepi ñañgilin.

³¹ Amatamdi gama nim bi tomñilimbi, gwañgwañiñi Yesu ni-giñginembi eñgilin, "Ninindaut, nanañga na!"³² Gan Yesuli tambane enguk, "Nokok nanañ pat-namlak win sindi nim ka-nandi-dakleañ."³³ Windiñ eumbi, nisñgan ñindin e-nandit tñgilin, "Ama noli nanañ ep bim miñ ba?"³⁴ Tmbi Yesuli eni-daklembi eñguk, "Nak nin nani-mukuk endok man tañgoneñpi, kenan tmbettok namguk win gitik tmba taleukak, wali wakan nokok nanañna tñlak."

³⁵ Tmbi Yesuli yousimbenguk, "Amatamdi ñindin pa eañ, 'Yakip tipet tipet taleumbi, nanañ mepmep tok nain indaukak.' Gan nak ñindin sanlet, sindi daus+ deium ñaumbi, amatam ñndoñ binep tañ win yambit: endi kena ginañ nanañ bien epeptok ikan gitatalak wandin.³⁶ No en amatam wandin kuñgu taletalnan nimnatnan yanañgitak, endi ama bien epep kena tmbi, tuan kindem kasilelak wandin. Windiñda tmbi tipitipi tñlak gitabien epep tñlakti yakan bienla silisiliñ tamik.³⁷ Manda no ñindin pa eañ, 'Ama noli tipitipi tmbimbibi, noli bien epep pa tñlak.' Win kusei ñindin da tmbi manda wali sindok kandañ bien tñlak:³⁸ sindi kena noli tñgiliñ wolok bien epneliñdok nak sani-mulam ñañgilin, win diwin noli kena meñ tñgiliñ, tmbi sindi endok kenanjilok bien kasileañ."

³⁹ Samalia tamdi eñguk, "Endi nokok ep tindina gitik nani-dakle-talelak," windiñ eñgukta tmbi endok ilnan nasi asupti Yesu en Mesia sñik windiñ win nandi-kwambibñ dañgilin.⁴⁰ Windiñda tmbi endi Yesulõ bi tomgiliñ, endi Yesuli en gitabien kuuptok giñginembi, ni-tiañeumbi nandi-sembi, isi+ kwestinan sandap tipet kumbi,⁴¹ giñgít manda enguk. Tmbi manda eñgukta tmbi amatam asupgan siniñti Yesu en Mesia sñik win nandi-kwambibñ dambibñ,⁴² tamda ñindin niñgiliñ, "Win dikok mandañgalangot tmbi ñindi nombo nim nandi-kwambibñ damiñ. Tambo, ñindi nñlok pawannil endok mandan nandimbi, ñindin nandi-dakleamibñ: biañgan sñik, ñine Mesia nin kwelalok amatam gitik kolanjilok kinjannan nanin yapma tkeukak en wakan."

Yesuli kena ama nolok niñañ tmbi kindem dañguk

(Matayo 8:5-13, Luka 7:1-10)

⁴³ Yesuli Samalia kwelan sandap tipet pakap, Galili kwelan ñaupi ñañguk.⁴⁴ Endi damañgan ñindin eñguk, "Plofet ama nolok ilnan nasiñ giñgigagan nim pa tñmañ."

⁴⁵ Windiñda endi Galili kwelan undane ña tomguk, wolonda winas+ endi bo Kamaikamai gwilatta Jelusalem ñambi, Yesuli nepek nek wolok tñguk win gitik kañgilin da tmbi enda not tñmimigiliñ.

⁴⁶ Yesuli Galili kwelan kuñipi, Kana it kwet wolok damañgan tuk tmbim wain indañguk, wandiñ kandañ endi bindambo ñam pakuk. Tmbi Kapaneam it kwet wali Kana ñasñgan pakuk, wandiñ ama wapmañdok kena ama noli kuñguk. Endok niñaañdi jimbatiñgukta tmbi,⁴⁷ endi Yesuli Judia kwelan nanin pimbi, Galili bi tomguk wolok giñgit nandimbi, wolongan endoñ biñguk. Bimbi, ni-giñginembi, ñindin eñguk, "Wandingan, dik nakita Kapaneam ñambi, nokok niñana sembe piñlak win tmbi kindem dawin."⁴⁸ Windiñ eñgukta tmbi Yesuli ñindin niñguk, "Tikap amatam sindi jumba kundit ba kundit gitikñin daut samambi nim kañda, sindi nak nim nandi-kilikit+ ti-namañ."⁴⁹ Windiñ eumbi tambane niñguk, "Wopum, nim kañbi niñana sembekta, plapgan biñmbi ñanda."⁵⁰ Gan Yesuli tambane niñguk, "Dik ñau. Niñaañga ip kindem dam kulak."

Tmbi ama wali Yesuli manda niñguk win nandi-kwambibñ dambibñ, ilan ñaupi ñañguk.

⁵¹ Ñañilimbi, endok kena gwañgwañiñi en telaknan bi tmbi indaumbi, ñindin niñgiliñ, "Dikok niñaañga ip kindem dak kulak."⁵² Eumbi, nain nekta sñik kindem dañguk wala eni-nandumbi niñgiliñ, "Desa 1 kilok timlala tmbimbi, siñgin komba diñgukti busukñeñguk."⁵³ Eumbi, beul+ ka-nandi-dakleñguk, win 1 kilok timlala sñik Yesuli "Niñaañga kindem dam kulak" windiñ niñguk. Tmbi en gitabien amatam endok ilnan kuñgiliñ endi gitikti Yesu nandi-kilikit+ tñmimigiliñ.

⁵⁴ Yesuli Judia kwelan nanin Galili kwelan undane bi tombi, bindambo jimbatiñguk win tmbimbi, nain tipet indañguk.

5

Yesuli tuk ban baliliñnan ama no tmbi kindem dañguk

¹ Nain nitepek ñambi, Judia amatamdoñ gwilat no tmbi dumalaumbi, Yesuli Galili kwet bimbi, Jelusalem undane ñam pakuk. ² Jelusalem it kwettok sañ yama nolok koi win Sipsiplok Yama, * tmbi yama wolok ñasñgan tuk ban no patak, wolok koi win Judalok

* 5:2: Yama wolok sipsip yanañgilim lo-pit pa tñgiliñ.

mandanji plon Betesta kītañ. Tuk ban walı palanda kıt tambongot,[†] 3-4 tımbı palanda wolok plon amatam jımbatsıat asup, wı̄n amatam dausı sipsipmın, ba kesisi kolan ba pıñgıpsı dalandañguk endı pakılıñ.[‡]

⁵ Ama no gwılat 38 gitik jımbat tıkeñgukta endı bo wolok pakuk. ⁶ Yesulı tuk bannan nı̄a tombi, ama wı̄n kañbi ka-nandiñguk, wı̄n endı nain ombapgan wolok pakañguk. Wındıñda endı nı̄ndıñ ni-nandımbı eñguk, “Dık kındem dauñdok nandi-galk tılañ ba?” ⁷ Eumbi, ama jımbalatti tambane niñguk, “Wopum, tuktı sasık tımbımbı, notna noli nepmu plaptaumbı, tuk gınañ piut ñı̄ak! Niñda tımbı, natnañgan pımbılok gliñglıñ tımbambi, dı̄wın noli napma klembi, dama pa pañ.” ⁸ Wındıñ eumbi, Yesulı niñguk, “Dık mı̄lapı, ipaka tıkeñgukta ñı̄au.” ⁹ Tımbı wolongan ama walı kındem dambı mı̄lapı, ipal tıkeñgukta ñı̄au.

Wı̄n Sabat patnandi nainda wındıñ indañgukta tımbı,¹⁰ Juda ama biesili ama kındem dañgukta niñdiñ ni-giñgıñembı eñgiliñ, “Man Sabat yañ! Dık nı̄tek tımbı endıñne manda wı̄pi, ipaka tıkeñgukta ñı̄au?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama nep tımbı kındem dat endı niñdiñ nanık, “Dık ipaka tıkeñgukta ñı̄au.” ¹² Eumbi ni-nandiñgiliñ, “Ama nindiñ ‘Ipaka tıkeñgukta ñı̄au’ ganık?” ¹³ Gan Yesulı kı̄min wopum wolok pakılıñ endok boñgıpsınan paikukta tımbı, ama kındem dañgukta en nin sıñık wı̄n nı̄m nandiñgiliñ.

¹⁴ Siñgi kandañ Yesulı ama wı̄n tapma it sañ jimba gınañ tımbı indaumbı niñguk, “Nandiñañ, dık ip kındem dañguñda, yom nombo nı̄m tımbekañ. Nı̄m kañbi, mı̄lap wopum sıñık noli gepmek!” ¹⁵ Eumbi, amalı walinin pı̄m nı̄a Juda ama biesloñ nı̄ambı, Yesulı tımbı kındem dañguk wındıñ eumbi nandiñgiliñ.

Kunum Yambattok Niñaañ ba kuñgu sisiniktok kusei wı̄n Yesu en wakan

¹⁶ Yesulı kundit wandisı Sabat patnandi nainda pa tı̄ñgukta tımbı, Juda ama biesili kusei kı̄mipi, mı̄lap pa miñgiliñ. ¹⁷ Tımbı Yesulı enlok ep tı̄ndıñ kasopmeuktok ama biesila niñdiñ enguk, “Bepnalı yousiyousiñgan kena ti-ta-kulakta tımbı nak bo wındıñgangoñ ti-ta-kuutat.” ¹⁸ Kusei wala tımbı Juda ama biesili Yesu wı̄li kı̄mbektok telak lonjı-sıñık tañgiliñ. Wı̄n endı Sabattok endıñne manda lapıkuk walañgot nı̄m. Wı̄n endı Kunum Yambatta “Bepna” eñguk, walı en tımbımbı, endı Kunum Yambat git tuopset niñgan tı̄ngukta tımbı wı̄li kı̄mbektok telak lonjıñgiliñ.

¹⁹ Tımbı Yesulı niñdiñ tambane enguk, “Manda et walı biañgan sıñık. Tımbı niñdiñgot sanba: nak Kunum Yambattok Niñaañda natnalok nanandıñala nepek no tımbettok tuop nı̄m. Tambo nokok Bepnalı nepek nek tımbımbı kalet, wı̄ngot gumañ tımbet. Wı̄n Beptı nepek nek pa tı̄lak, wındıñgangoñ nak endok Niñaañda pa tı̄let. ²⁰ Tımbı endı gınañlı nep kasilembi, enlok ep tı̄ndıñ gitik wı̄n daut namum kañbi pa tı̄let. Tımbı sıñdi kasiñkıñembı, nanandı kena tı̄neliñdok, endı kundit gitikfıñ daut namum kañbi tımbetat, tımbı walı kundit damañgan tı̄ngut wı̄n makle tı̄nekalıñ.

²¹ Wı̄n niñdiñ: Bepnalı ama kı̄mınan nanin ep tımbı mı̄lalımbı, kuñgu emlak, wındıñgangoñ nak endok Niñaañlı bo ama ninda kuñgu emepi nandılet enda emlet.

²² Tımbı wı̄ngot nı̄m. Beptı ama no nı̄m yambı-danlak. Tambo amalı kuñgulok ba kı̄mkımlı wı̄n eu taletale kena wı̄n Beptı nokok kı̄tnanan kı̄mit-taleñguk. ²³ Wı̄n kusei niñdiñda: endı enda kot giñgit mañ gitikiñ nak Niñaañda wındıñgangoñ kot giñgit namneliñdok nandılk. No en giñgıñembı, nak Niñan kot giñgit nı̄m namlak, endı Bep nani-mukuk enda bo kot giñgit nı̄m pa mı̄lak. ²⁴ Wı̄n biañgan sıñık.

Tımbı niñdiñ sanba nandıwıt: nin endı nokok mandana kı̄mit-klembi, Bep nani-mukuk en nandi-kı̄likti tı̄ñimlak, endı kuñgu taletalen nı̄mnat wı̄n ikan palmıłak. Wı̄n endı damañgan kı̄mlık giñgit kuñguk, gan kuñgu sı̄sinik wolok giñgit ikan indambi kulak, tımbı yomı̄nlıok kı̄njan tambon nı̄m ombı-tı̄keukak. ²⁵ Manda walı biañgan sıñık.

Tımbı nak niñdiñ sanlet: nain indaup tı̄lak wolonda amatam endok gınañlı tip kı̄mkımlıñ endı nak Kunum Yambattok Niñaañ nokok mandana nandınekalıñ. Biañgan ñı̄ak, nain wı̄n ikan indak, tımbı mandana nandi-dasiañdı papat kwambıñgan kunekealiñ. ²⁶ Wı̄n kusei niñdiñda: nokok Bepna en kuñgu molomdı amatam ep tımbı kailtaumbı, kuñgu ememlok gembıñ palmıłakta, tımbı nak endok Niñaañda wındıñgangoñ tımbettok endı gembıñ wı̄n naka bo namguk. ²⁷ Tımbı nak Ama Sı̄sinikta tımbı endı nak amatam

[†] 5:2: Nandi-tale amalı eañ, wı̄n tuk ban wı̄n wopum sıñık, amalı tı̄ndıñ, tımbı ban wı̄n palandalı tambımbı, tuktı tambon tambon pakı̄mık, tımbı palandalı tuk ban wı̄n ep kle-gı̄mbut pakuk. [‡] 5:3-4: Nandi-tale ama diwındı manda kusip no gamañgot patak eañ. Wı̄n niñdiñ, “Endı tuk sasık tımbektok mandı-pakañgiliñ. Wı̄n kusei niñdiñda: nain no ba nola Wopumduk eñalo noli tuknan pı̄mbı, tuk tımbı sasık tı̄nguk, tımbı nin endı tuk gınañ dama pı̄linçuk endıñgot jı̄mbat wı̄n ba wı̄n inda-semguk walı tale-semlıñguk.”

yambi-danbettok ikan nanbi taleumbi, endi kuñgulok ba k̄imk̄imlok manda w̄in nak ewa taleukak.

²⁸ Sindi wala nanandi kena nombo n̄im tinekaliiñ, w̄in kusei ñindiñda: nain indaukak wolonda semb̄isemb̄in git̄ik endi nokok mana malap nandimb̄i, ²⁹ sumji binekaliiñ, w̄in kindem tindi endi milapi, kuñgu kwamb̄iñ kunekeleñ, timbi kolam tindi endi milapi, nak mandanj̄i ewa taleumbi, endi kolanj̄ilok tambon ombi-t̄kenekaliiñ. ³⁰ Nak natnalok nanandinala nepek no t̄imbeptok tuop n̄im. W̄in Bepnalit n̄itek nanlak, wolok tuopgan nak amatam pa yambi-dan̄i tilet. Timbi nak telak dindim plon yambi-dan̄i tilet, w̄in kusei ñindiñda: nak natnalok nanandina n̄im k̄imit-klelet, tambo Bep nani-mukuk endok man tañgonembi k̄imit-klelet.”

Yesulok kusal timbi inda-dakleuktok asup patak

³¹ Timbi Yesuli yousimb̄i, ama biesila enguk, “Tikap nak noñganliñgot natnalok kusatna e-daklewamda, sindi wala nandum biañgan n̄im tlak. ³² Gan kusatna e-daklelok no patak, w̄in Bepna en wakan. Timbi nak ñindiñi nandi-daklelet: endi manda nokok plon elak wal̄i biañgan s̄inik tlak.

³³ Timbi s̄inik nokok kusatna timbi inda-dakleneliñdok ama eni-mulimb̄i, endi Yoane tuk i-sem-i-semloñ ñiam ni-nandiñgiliñ, wolonda Yoaneli kusatna sisinik w̄in sani-dakleñguk. ³⁴ Natna kusatna inda-dakleuktok endok ba ama nolok mandan plon n̄im panjañganelet, ganmek sindi Yoanelok mandan nandi-dasiumbi, Kunum Yambatti kolanj̄ilok kinjannan nanin sapma t̄ikeuktok nak Yoanelok mandan w̄in sani-kaikta ti let. ³⁵ Sipalakti duapi kol̄i salelak, w̄indiñgan Yoaneli nokok kusatna timbi salesamumbi, s̄inik nain dumangan endok mandanla timbi nandi-koñgomnat silisili wopumgan t̄ñgiliñ.

³⁶ Kusatna timba inda-dakleuktok nepek no pat-namlak, timbi wal̄i Yoanelok mandan maklelak. W̄in nokok Bepnalit nak kena timba taleuktok namguk, w̄in nak kundit pa ti let, wal̄i wakan endi nak nani-mulimb̄i indañgut w̄in timbi inda-daklelak.

³⁷ Timbi w̄ingot n̄im. Bepna nani-mukuk endi bo kusatna timbi inda-daklelak. Sindi nain nola endok man malap n̄im nandiñgiliñ, ba endok walān n̄im kañgiliñ. ³⁸ Timbi endok mandan sindok ginañjiñ ginañjiñ n̄im nandi-dasium patak, w̄in kusei ñindiñda: endi nak wakan nani-mulimb̄i indañgut, ganmek sindi nokok mandana n̄im nandi-kwamb̄iñ dañi.

³⁹ Sindi kuñgu taletalen n̄innat wolok telak w̄in manda youyoulin ginañ timbi indamektok nandañda timbi manda w̄in pinat-lonji kena pa ti-kiliñ eañ, timbi manda wal̄i wakan nokok kusatna eu daklelak, ⁴⁰ gañgan sindi giñgñembi, nak sep timba pañgitaumbi, kuñgu sisinik w̄in kasileneliñdok nokoñ n̄im pa bañi.

⁴¹ Amali kot giñgit namañ ba n̄im namañ, nak wala nandi-koñgom n̄im pa ti let. ⁴² Gan sindok kandañla w̄indiñ n̄im. Nak nandi-kiliñ ti-sam̄bi, sambi+nandi-daklelet, w̄in sindok ginañjiliñ Kunum Yambat n̄im kasileañ. ⁴³ Neta, nokok Bepnalit nani-mulimb̄i, endok kinjannan sindoñ biñgut, ganmek sindi siñgi wiwit pa ti-namañ. Gan tikap ama noli enrol nanandinala sindoñ bilañta, sindi not pa tiñmañ. ⁴⁴ Sindi nosiliñ kot giñgit samañ wala nandi-koñgom pa tañi, gan Kunum Yambat noñgan s̄inikit̄i kot giñgit samektok s̄in gemb̄i n̄im pa kokañ. W̄indiñda timbi sindi n̄itek nokok mandana nandi-kwamb̄iñ daneñiñ?

⁴⁵ Bepnalok dainan nindi s̄inik mandali sep youpi san̄i-kolaukak? W̄in nak n̄im! Sindi w̄indiñ n̄im nandi-namnekaliiñ. W̄in ama sindi sep k̄imilektok nandi-kwamb̄iñ dañi, w̄in Mose en wakan mandali sep youlekak! ⁴⁶ Endi nokok plon manda youkuk, wala timbi tikap sindi endok mandan nandi-kwamb̄iñ daumda, nokok mandana bo nandi-kwamb̄iñ daneñiñ. ⁴⁷ Gan tikap sindi Moseli manda youkuk w̄in n̄im nandi-kwamb̄iñ dañda, nokok mandana n̄itek nandi-kwamb̄iñ daneñiñ?”

6

Yesuli ama 5,000 wakit tam git gwañgwa bisat nanañ ep towiñguk (Matayo 14:13-21, Maleko 6:30-44, Luka 9:10-17)

¹ Timbi Yesuli Galili kwelan undanem bi pakap, nain nola k̄ikeñ tikembi, Galili tuk guañi, wolok koi no Taibelias, w̄in dikñembi, tombon kandañ gwañgwañii git̄a wandiñ ñañguk. ² Timbi amatam k̄imin wopumdi Yesuli jimbäa kundit ama jimbatsiatta t̄semlñguk w̄in pa kayañgilñda timbi, en kle-gimgim embi ñañgiliñ. ³ Timbi Yesuli tambon kandañ ña tombi, kwet jañgın nolok lombi, gwañgwañii git̄a pip pakuk. ⁴ (Nain wolonda Juda amatam dok gw̄iñlat wopum no, koi Kamaikamai gw̄iñlat, wal̄i dumalañguk.)

⁵ Timbi Yesuli deium ñaumbi, amatam k̄imin wopum endoñ biumbi yamb̄imbi, Filipta n̄i-nandimb̄i eñguk, “Nindi nanañ denanin tuambi, amatam ñandin s̄inik ep towineñ?”

⁶ (Endi amatam ep towiuktok nandi-sambat ikan tiñguk, gan Filiptok nanandi-kiliktin ka-nanduktok wiñdiñ eñguk.) ⁷ Timbì Filipi tambane niñguk, “Tiñk nindi kena timbi, sandap 200 wolok tuan pat-nimumda, minem walı plaua nanañ tuanambi, amatam noñgan noñganlı lakatgot naneliñda, walı gama tuop nim ti-semek.” ⁸ Timbi Yesulok gwañgwa no koi Andlu, Simon Petlolok kwayañ, endi Yesu niñdiñ niñguk, ⁹ “Gwañgwa no ñin patak, endok plaua nanañ wiñ bali kwilanlı tiñdin kit tambongot git mikbalak sinjin tiñet palmilak. Gan plaua git mikbalak wandin walı amatam asupgan pakañ nitek tuop ti-semek”

¹⁰ Timbi Yesul gwañgwañi enbiñbi, endi amatamdi pip patneliñdok enbiñbi pipakiliñ. (Kwet wolok kli asup pakuk.) Timbi ama endok kwinakwiñatsi wiñ 5,000 ba niñtepek. ¹¹ Timbi Yesul plaua nanañ wiñ epbi, Kunum Yambat weñimbi, amatam wolok pipakiliñ enda dani-semneliñdok gwañgwañiila emguk. Emu taleumbi, mikbalak tipteta wiñdiñgangot tiñguk. Timbi amatamdi nandi-galksılıok tuop epbi nañgilin. ¹² Na tokneumbi, Yesul gwañgwañiila enguk, “Nanañ nambiñbi, dip pat-ta-ñalak wiñ kiulit! Nim kañbi, binam pap kolauk.” ¹³ Wiñdiñda endi amatamdi nanañ na-tilap biñgilin wiñ kiukiliñ, wiñ plaua nanañ kit tambongot wolok dipdipli sandiñ lik 12 tokñeñgilin.

¹⁴ Amatamdi Yesul jimba kundit wiñ timbiñ kañgilinnda timbi manda niñdiñ eu satañguk, “Biañgan siñik, Kunum Yambatti plofet niñmulim kwelan indauktok een ^{*} wiñ ama ip ñakan siñki!” ¹⁵ Endi wiñdiñ eumbi, Yesul yambi-nandiñguk, wiñ amatamdi en kaikgan tikenbi, ama wapmañji wiñdiñ mambı ilektok nandi-sambat tiñgilin, wala timbi endi yambik bimbi, bindambo engan kwet jañginnan loñguk.

*Yesul tuk guañ plon yalimiñ ñañguk
(Matayo 14:22-27, Maleko 6:45-52)*

¹⁶ Timlala timbiñbi, Yesulok gwañgwañiili kwet jañginnan nanin tuk guañnan pimbi pakiliñ. ¹⁷ Pakap, kwet kilem eumbi, Yesul endoñ gama nim biñgukta timbi endi kikeñ plon lombi, tuk guañ dikñembi, ña Kapaneam kandañ ñanepi ñañgilin. ¹⁸ Ñañgilimbi, sasale wopum bimbi, tuk pendilimbi, tuktok gembindi wopumgan milakuk. ¹⁹ Endi 5 ba 6 kilomita wolok tuop kindit ñambi kañgilin, wiñ Yesu kesikti tuk plon yaliyalibimbi, kikeñ timbi dumalaum kañbi misiñgilin. ²⁰ Gan Yesul enguk, “Ñin natna siñik, nim misiñeliñ.” Wiñdiñ eumbi, ²¹ gwañgwañiili kikeñ ginañ nañgip loneliñdok nandi-koñgom tiñgilin, timbi wolongan kkeñdi kwet ñanepi ñañgilin wandin ña suañguk.

Kuñgulok nanañ biañgan sisinik wiñ Yesu en wakan

²² Kwet salaumbi, amatam tuk guañ tampon kandañ gamañgot pakiliñ endi ka-nandi-tomgiñ, wiñ “Desa kikeñ noñganliñgot ñolok pakuk, gan Yesul wolok plon nim loñguk. Wiñ gwañgwañiili niñsiñgot wolok plon lombi ña-toleñgilin.” ²³ Timbi kikeñ diwindi Taibelias it kwelan nanin bimbi, Yesul Kunum Yambat weñimbi, amatam nanañ ep towiñguk kwet wolok ñasiñgan bi tomgiñ.

²⁴ Timbi amatamdi ka-nandi-tomgiñ, wiñ Yesu git gwañgwañiili kwet wolok nombo nim pakiliñ, wala timbi endi kikeñ wandiñ bi tomgiñ wolok plon lombi, Yesu lonjinepi Kapaneam it kwelan ñañgilin. ²⁵ Ñambi, Yesu en tuk guañ tampon kandañ timbiñ indaumbi, niñnandiñbi eñgilin, “Endaut, dik dawanda ñandisiñ biñ?” ²⁶ Timbi Yesul e-nandisñji wiñ nandi-kimnembi, niñdiñda tambane enguk, “Ba sindi nak jimba kundit asup timbam kañbi, kusatna nandi-dakleñgilinnda timbi nep lonjañ ba? Wiñ biañgan nim! Nak sanlet, wiñ sindi nandi-galksılıok tuop nanañ na tokñeñgilin, walañgot timbi nep lonjañ.

²⁷ Sindri nanañ kolalak wandin kasleneliñdok kena boñgit nim tiñekaliñ. Tambo sindri nanañ walı sep timbi kaitkaumbi, kuñgu taletalen nimnat samlak wiñ kasleneliñdok giñgirembi, kena boñgit tiñekaliñ. Timbi nak Ama Sisinkiti nanañ wakan sametat, wiñ kusei niñdiñda: Bep Yambatti nak wiñdiñ timbettok nanbi taleñguk.” ²⁸ Wiñdiñ eumbi, endi niñnandiñgiñ, “Ale, niñdi Kunum Yambattok kenan tiñendok niñek siñik tiñlok?” ²⁹ Eumbi tambane enguk, “Kunum Yambat endi niñdiñ tiñelidok nandi-samlak: sindri endi ama nin niñmulim pi indañguk, wiñ natna nandi-kiliktin ti-nam-ta-kunekaliñ.”

³⁰⁻³¹ Amatamdi manda wiñ nandiñbi, niñdiñ niñnandiñgiñ, “Ale, dik jimba kundit nek siñik no timbiñ kañmek, dik manda biañgan elai wiñ gumañ nandi-kwambin daneñ? Wiñ niñdiñ youyoulin patak, ‘Endi nanañ kunum ginañ nanin emum nayañgilin,’ ^{*} wala timbi Mose endila niñdok bep pañnila nanañ koi mana wiñ kwet slianinnañ emumbi nayañgilin. Wiñdiñda dñtna kundit engano nek siñik daut niñmetañ?” ³² Eumbi tambane enguk, “Endi nanañ wiñ nayañgilin wiñ biañgan siñik, gan nak niñdiñ sanba: nanañ kunum ginañ nanin emguk wiñ Mose nim. Tambo nokok Bepna en wakan nanañ sisink wiñ kunum ginañ nanin pa samlak. ³³ Wiñ kusei

ñiñdiñda: nek ñalí kunum gínañ nanin pímbi, kwelalok amatam kuñgu sisinik emlak, walí nanañ biañgan sisinik Kunum Yambat en pa samlak wakan.”³⁴ Eumbi niñgiliñ, “Wopum, dík nain tuop nanañ wín nimekañ.”³⁵ Eumbi enguk, “Kuñgu sisinik wolok nanañ wín natna wakan. No en nokoñ bímbi, nep yousimbi, nandí-kiliktí ti-namlakta, endok gínañ tipmiñlí nanañ tukta nombo ním kímbekak.

³⁶ Gan nak sangut wolok tuop sindi nokok kusatna ikan nambi-nandañ, gañgan ním nandí-kiliktí tañ. ³⁷ Bepnali amatam nokok kitnanan yapisit, endi gitiktí nokok kandañ bi-talenekaliñ. Tímbi nokok kandañ bañ wín nak endoñnan nanin no ním ep kleutat. Ním sínk. ³⁸ Wín kusei ñiñdiñda: nak natnalok mana tañgoneupi kunum gínañ nanin kwelan ñin ním piñgut. Tambo Bepnali nani-mukuk endok man mandan tañgoneuttok indañgut. ³⁹ Tímbi endok man mandan wín ñiñdiñ: amatam nokok kitnanan yapisit-taleñguk, endoñnan nanin walí no ním pait-talenekaliñ. Tambo nak endi gitík ep kamaimbi, nain taletalennan kímnan nanin epma mìlat-talenekaliñ. ⁴⁰ Wín Bepnali ñiñdiñ indauptok nandí-galk talak: amatam nin endok Niññañ nokok kusatna nambi-daklembi, nandí-kiliktí ti-namañ, endi gitík kuñgu taletalen nímnat wín kasilenekaliñ, tímbi nain taletalennan natna mek kímnan nanin epma mìlatnekaliñ.”

⁴¹ Yesuli: “Nanañ kunum gínañ nanin piñguk wín natna” wíndiñ eñgukta tímbi, Juda ama biesili kusei kímpipi, endok plon e-balep tímbi,⁴² nísíngan e-nandí tímbi eñgiliñ, “En Yesu yañ, Joseptok niññañ wín, tímbi níndi endok meñ beu nandi-semamíñ! Nítekta tímbi ama wandin walí kunum gínañ nanin kwelan piñguk wíndiñ pa elak?”⁴³ Eumbi tambane enguk, “Sindiñ sínlod boñgípsinan e-balembalep nombo ním tímbit.”⁴⁴ Bep nin nak nani-mukuk en amatam nokoñ ním yanañgilimda, ama noli nokoñ bímbi, nep kle kuneiñdok tuop ním. Tímbi nain taletalennan natna mek kímnan nanin ep tímba mìlatnekaliñ.⁴⁵ Plofet amali manda youkiliñ wolok gínañ ñiñdiñ youyoulín patak, ‘Kunum Yambatti amatam gitík eni-daut ti-sembi, nanandi emekak.’ * Wíndiñda tímbi amatam Bepti nanandi emlak wín nandímbi nandí-dasiañ, endi gitiktí nokoñ bímbi, nep kle kuañ.

⁴⁶ Ama noli Bep daili kañguk wíndiñ ním sanlet. Wín nak Bep gitík kukap kwelan piñdañgut, nak noñgandíñgot en kañgut. ⁴⁷ Wín biañgan sínk. Tímbi ñiñdiñ sanlet: nin endi nandí-kiliktí ti-nam-kulakta, endi Bep gitík papat kwambiñgan kulak. ⁴⁸ Kuñgu sisinik wolok nanañ wín natna wakan. ⁴⁹ Síndok bep pañjiliñ kwt sílaninnan kuñipi, nanañ koi mana kunum gínañ nanin piñguk wín nayañgilíñ, gañgan endi sembi-taleñgiliñ.⁵⁰ Gan nanañ sisinik kunum gínañ nanin piñguk walí mana wandin ním. Tambo nin endi nanañ wakan nalak, endi ním sembekak.”

⁵¹ Yesuli yousimbi enguk, “Nanañ kunum gínañ nanin pímbi, kuñgu sisinik wín pa samlak wín natna wakan. No en nanañ wín pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak. Nanañ wín nokok piñgipna, tímbi kwelalok amatamdi papat kwambiñgan kuneiñdok nak tapma ti-semetat.”

⁵² Yesuli wíndiñ eñgukta tímbi Juda ama biesili gínañjí komba diumbi, kusei kímpipi, nísíngan e-tañan tímbi, ñiñdiñ eñgiliñ, “Ama wandin walí enlok piñgiú nínda nínum naneñdok telak no ním patak!”⁵³ Eumbi enguk, “Manda et walí biañgan sínk. Tímbi ñiñdiñgot sanlet: tíkap sindi Ama Sisiniñk nokok piñgipna git wekatna ním naneñdok, kuñgu sisinik walí ním pat-samekak.”⁵⁴ Gan nokok piñgipna git wekatna na-ta-kulakti kuñgu taletalen nímnat wín ip palmílak, tímbi nain taletalennan natna en kímnan nanin tímba mìalekak.⁵⁵ Wín kusei ñiñdiñda: nokok piñgipna git wekatna walí nanañ tuk sisinik.⁵⁶ Wíndiñda tímbi nin endi nokok piñgipna git wekatna na-ta-kulak, endi nakita galí-kwambiñ dambi kulak, tímbi nak en gitá galí-kwambiñ dambi kulet.⁵⁷ Bep kuñgu molomdi nani-mupi, kuñgu namgukta tímbi kulet. Wíndiñgantot nin endi nak nep na-ta-kulakta, nak kuñgu sisinik wín ipa pa miletta tímbi endi papat kwambiñgan kuukak.⁵⁸ Nanañ kunum gínañ nanin piñguk wín natna wakan. Nanañ ñoli bep pañdi nanañ koi mana wín nambi, kukap sembiñgilíñ wandin ním. Tambo nin endi nanañ ñin pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak.”

⁵⁹ Yesuli Kapaneam it kwelan papi, it kiyau gínañ amatam eni-daut ti-semguk, wolonda endi manda wíndiñ eñguk.

Manda kuñgu taletalen nímnat wín tímbe inda-nímlak wolok kusei wín Yesu en wakan

⁶⁰ Amatamdi Yesuli enlok piñgiú git wekai nanala manda eum nandímbi, en klekuñgiliñ, endoñnan namin asupti ñiñdiñ eñgiliñ, “Manda ñin mìlap sínk yañ. Nindi sínk kíndem nandi-dasiusk?”⁶¹ Gan endi e-balep wíndiñ tñgiliñ wín Yesuli enlok gínañ ikan nandi-daklembi enguk, “Manda walí síndok nanandi-kiliktinji tímbi kolalak ba.”⁶² Wíndiñda tímbi tíkap sindi nak Ama Sisiniñkí dama pakutnan undane lowambi nambíñelíñda, nítek nandi-namnelíñ? ⁶³ Wín Kunum Yambattok Woñin walí wakan

kuñgu sisinik wín samlak, tímberi kwelan ama nolí wolok sep plaptauktok tuop ním. Wín natna manda san-i-talelet walí sep tímberi pañgitaumbi, sindi Woñ wakit kuñgu sisinik wín gumañ kasileañ. ⁶⁴ Ganmek sindoñnan nanin díwíndi nokok mandana ním nandidasiañ.” (Yesulí manda wín eñguk wín kusei níndiñda: endi kenan kusei kímikukan ikan yamb-i-nandi-dakleñguk, wín ama nindí en ním nandi-kilikti tiñmiñgiliñ, ba nin sínkiti en kanjikñiilok kísinan kímilekak.) ⁶⁵ Tímberi yousimbi enguk, “Amatam díwíndi nokok mandana ním nandi-dasianda tímberi nak níndiñ ikan sanít: tíkap Bepti ama no ním nandi-taleñmeka, endi nokoñ bimbi, nep kle-kuuuptok tuop ním.”

⁶⁶ Yesulí manda wíndiñ eu taleumbi, en kle-kuñgiliñnan nanin asupti en siñgi wiñim ñambi, en gitá nombo ním kuñgiliñ. ⁶⁷ Wíndiñda tímberi Yesulí gwañgwañii 12 eni-nandiñbi eñguk, “Ba sindi bo nak nambík bimbi, ñanepi nandañ ba?” ⁶⁸ Eumbi, Simon Petlolí tambane nínguk, “Wopum, níndi dík gambineñda, nindoñ sínkiti ñaneñ? Neta, manda kuñgu taletalén nímnat wín tímberi inda-nimlak wín dík noñgandíñgot pa níñlañ. ⁶⁹ Tímberi níndiñ ikan gambi-nandi-daklembi, nandi-kwambíñ damiñ, wín dík wakan Kunum Yambatti gep danbi gan-i-mukuk.”

⁷⁰ Tímberi Yesulí tambane enguk, “Natnañgan gwañgwa 12 sep kasileñgut. Ganmek sindoñnan nanin nolí kolan molomdok giñgít kulak.” ⁷¹ Wíndiñ eñguk wín Simon Iskaliottok níñlañ Judas enda eñguk. Wín kusei níndiñda: Judas endi gwañgwa 12 endoñnan nanin no, ganmek endi Yesu kanjikñiilok kísinan kímilepi tíñguk.

7

Yesulok kwayañiil en ním nandi-kilikti tiñmiñgiliñ

¹ Wolok siñgi kandañ Juda ama biesili Yesu wili kímmelñdok telak lonjíñgiliñda tímberi, endi Judia kwelan nombo ním kuñgulok nandibí, Galili kwet wandiñ kandañ kle-gimbut ñambi kuñguk.

² Tímberi Juda amatamdoç gwílat no, wín gonjala it gínañ papattok gwílat * walí dumalañguk. Gwílat wín Jelusalem indauptok tíngukta tímberi, ³ Yesulok kwayañiil níndiñ níñgiliñ, “Dík ñalinin pímbi, gwílatta Judia kwelan ñambi, kundit engano pa tilañ wín wolok tímbeñañ. Wíndiñda amatam gep kle-kuañ endi wín gumañ kaneliñ. ⁴ Neta, kot giñgít tíkeuktok nandílakti kena pat-sembeñ ním pa tilak. Dík kundit wandin pa tilañda tímberi, kwelan kuañ gitik enda díkok kusaka tímberi inda-dakle-semun.” ⁵ (Yesulok kwayañiil bo en Mesia sínkit wín ním nandi-kwambíñ dañgiliñda tímberi manda wíndiñ eñgiliñ.) ⁶ Wíndiñda Yesulí tambane enguk, “Nokok nainna gama ním indañguk, gan sindila gwílatta nain no ba nola ñanepi ñaneliñ, walí bo kindemgot.” ⁷ Wín kwalalok giñgitiñiil kusei nímnat nítek tímberi sambí-kunjít ti-sammeliñ, gan nakta endok kunditsi kolan wín ewa dakle-ta-kuletta tímberi, endi nambi-kunjitta pa ti-namañ. ⁸ Sindi sínigan gwílatta Jelusalem ñanekalíñ, gan nakta nainna gama ním indañgukta tímberi ním ñautat.” ⁹ Wíndiñ embi, Galili kwelan wíñgan pakuk.

Yesulok mandan ba kundil wín Kunum Yambattoñnan nanin

¹⁰ Yesulok kwayañiil Jelusalem gwílatta ña-taleumbi, endi bo ñañguk, gan endi indañgan ním ñañguk, endi pat-sembeñ gitáñgítak ñañguk. ¹¹ Tímberi gwílatt wolonda Juda ama biesili en lonjímbi, “Ama wín dek?” embi, e-nandi-ta-kuñgiliñ. ¹² Tímberi kímin wopumdoç boñgipsiñan asupti Yesulok plon manda janjet eñgiliñ. Díwíndi “Endi ama kíndem” wíndiñ eumbi, díwíndi níndiñ eñgiliñ, “Ním, endi amatam nanandinjiñ tímberi kamalalak.” ¹³ Gan Juda ama biesila misiñgiliñda tímberi ama nolí Yesulok plon manda indañgan no ním eñgiliñ.

¹⁴ Gwílat ip palím boñgíptaumbi, Yesulí tapma it sañ jimba gínañ lombi, kusei kímpipi, amatam eni-daut ti-semguk. ¹⁵ Tímberi Juda ama biesili endok mandan nandibí, nanandikaena tímberi eñgiliñ, “Endikñe manda nandi-tale ama nolí en ním ni-daulimíñguk, gan nítek tímberi nandíñnandi wopum wandin palmílak?” ¹⁶ Wíndiñ eumbi, Yesulí tambane enguk, “Nak nanandi emlet wín natnaloñnan nanin ním, wín Kunum Yambattoñnan nanin no endi Kunum Yambattoñnan nanin, ba ama sílanin no nomík natnaloñnanandinala pa elet. ¹⁷ Enlok nanandinla manda elakti enlok koi giñgít tíke-louptok wíndiñ pa tilak. Gan nin endi ni-mukuk endok koi giñgít tíke-louptok kena tilak, endi biañgan molom, juluñit endok kandañ no ním palmílak.”

* 7:2: Bep pañjili kwet silaninnan kuñipi, sel isi gínañ dou-mílat tíñgiliñ, nain wín nandi-kaiktanelñdok Juda amali gonjala it gínañ papattok gwílat wolonda gonjala it kíndipi, wolok dou mílat tíñgiliñ (Wok Pris 23:33-36,39-43, Lo 16:13-16).

¹⁹ Moselē Kunum Yambattok endiknē mandan sīndok bep pañjiila eni-daut tī-semguk wīn pat-samlak, gañgan sīndoñnan nanin nolē manda gitik wīn no nīm kīmit-kleañ. Wīndiñda tīmbi sīndi kusei nekta nak sīnik nepbi, nīlim kīmbettok telak lonjilak? ”²⁰ Eumbi, kīmin gitikti tambane nīñgiliñ, “Nindē gwili kīmbeñdok telak lonjilak? Yal kolandē pī-gamumbi, e-kamakama tīlañ!” ²¹ Eumbi enguk, “Nak Sabat patnandi nainnan kudit engano noñgan tīñgutta tīmbi, sīndi gitik wala nandum pīumbi, nanandi kena tañ. ”²² Sīndok kandañ, sīndi nīñañjiilok siñginjē dīp gwilap wīn Sabat patnandi nainnan bo pa dombañ, Moselē bep pañjiila enguk wolok tuop. (Gan dombī kudit telak wīn Moselōñ nanin nīm, wīn sīndok bep pañjiilon nanin.) ²³ Tīkap sīndi Moselok endiknē mandan wīn nīm witneliñdok nīñañjiilok siñginjē dīp gwilap wīn Sabat patnandi nainnan bo kīndem pa dombañda, nītek tīmbi sīndi nak Sabat patnandi nainnan ama nolok siñgin gitik tīmba kīndem da-taleñguk, wala gimbīt tī-namañ? ”²⁴ Sīndi yop tambi, ama dausilñgöt yambī-danbi, yom plon nombo nīm yapiñtekaliñ. Tambo sīndi nek walī Kunum Yambattok dainan dīndim sīnik wolok tuop ama yambī-danbi, dīndimgan tīnekaliñ.”

Amatamdi Yesu en Mesia ba nīm wala gīnañ tipet tīñgiliñ

²⁵ Wolonda Jelusalem nasi dīwīndi kusei kīmipi, nīsiñgan Yesulok plon nīndiñ e-nandē tīmbi eñgililiñ, “Nīndok ama biesili amā wīwittok nandāñ wīn ñakan bek. ”²⁶ Nītek tīmbi endē ñolok indañgan ipi, manda samakgan elak, tīmbi ama biesili enda manda no nīm nīañ? Ba endē en Mesia sīnik wīndiñda biañgan nandēñmañ bek? ”²⁷ Gan nītek? Mesia en indaumek, endē denanin wīn no nīm nandīñmīnekaliliñ, gan nīndila ama ñolok il kusei wīn nandīñmamīñ.”

²⁸ Wīndiñda tīmbi Yesuli tapma it sañ jimba gīnañ amatam eni-daut tī-semñipi, manda tambon nīndiñ wopumgan eu pīñguk, “Sīndi nokok kusatna nandē-nambi, nak denanin wīn biañgan nandē-namañ ba? Gan nak natnalok nanandīñala nīm bī indañgut. Tambo nīn nak nani-mukuk, endē biañgan molom sīnik. Sīndila en nīm nandīñmāñ, ”²⁹ gan nakta en nandē-kīliñ tīñmīlet, wīn kusei nīndiñda: nak en gīta palambi nani-mulimbi, pī indañgut.”

³⁰ Yesuli Kunum Yambattoknan nanin pīñguk wīndiñ eñgukta tīmbi ama dīwīndi en tīkenepi tī-tīlakiliñ, gan endok kīmkīmlok nainñin gama nīm indañgukta tīmbi, amalī en tīkeneliñdok tuop nīm. ³¹ Ganmek kīmin gitik endok boñgīpsinan amatam asupti Yesu en Mesia sīnik wīn nandē-kwambīñ dambī, nīsiñgan nīndiñ eñgililiñ, “Ama ñalī Mesia wandin indambī, jimba kudit asup pa tīlak! Ama nolē indam, en makleuktok tuop nīm bek ya.”

³² Kīmin gitikti Yesulok plon manda janjet wīndiñ eumbi, Falisi amalī wīn nandīmbi, tapma ama biesila embimbi, endē tapma ittok kamaikamai ama dīwīn yakan eni-mulimbi, Yesu tīkenepi ñañgiliñ. ³³ Tīmbi Yesuli eñguk, “Nak nain dumangangot sīn gīta gama paletat. Pakap, nani-mukuk endoñ undane ñawambi, ”³⁴ sīndi nak nep lonjimbi, nīm nambīñekaliñ, tīmbi nak paletatnan sīndi ñaneliñdok tuop nīm. ”³⁵ Wīndiñ eumbi, Juda ama biesili nīsiñgan nīndiñ e-nandīñgiliñ, “Nīndē en lonjimbi nīm kanekamīñ, wīndiñ elakta tīmbi endē dendēñ ñaupi elak? Ba endē nīndok notnii dīwīn papusenem papi, Grik amalok boñgīpsinan kuañ endoñ ñambi, Grik ama eni-daut tī-semeipi elak ba? ”³⁶ Tīmbi nīndē lonjinekamīñ, gan nīm kanekamīñ, tīmbi nīndē endē palekaknan ñaneñdok tuop nīm wīndiñ elak, manda wolok kusei wīn nītek?”

Kuñgulok tuk biañgan sīsīnik wolok kusei wīn Yesu en wakan

³⁷ Gonjala it gwīlat wolok nain taletalən walī loloñ sīnik. Sandap wolonda Yesuli tapma it sañ jimba gīnañ milap ipi, kīti-koli pīumbi eñguk, “No en tutka kīmlakta, endē nokoñ bīmbi nambīñ. ”³⁸ Kunum Yambattok mandan youyoulin patak, wolok tuop nin endē naka nandē-kīlikti tī-namlakta, ‘tuk en tīmbi kaiktauktok walī endok gīnan gīnañ tokñe map pīne-ta-ñaukak.’ ”³⁹ Yesuli tuktok plon eñguk, wīn endē Dīndim Woñlok plon eñguk. (Wīn Yesu nandē-kīlikti tī-nīmañdī Woñ wīn kasilenepi tīñgiliñ, gan nain wolonda Kunum Yambattē Yesulok pipapal engano patak wolok undane louktok gama nīm tīke-loñgukta tīmbi Dīndim Woñ gama nīm nī-mulimbi, kweleñ pīñguk.)

⁴⁰ Yesuli wīndiñ eumbi nandīñgiliñ, wolonda dīwīndi nīndiñ eñgililiñ, “Biañgan sīnik, ama ñalī plofet indaindalok een ip en wakan.” ⁴¹ Tīmbi dīwīndi eñgililiñ, “Endē Mesia sīnik.” Gan dīwīndi nīndiñ eñgililiñ, “Nīm ya! Mesialē Galilai kwelan nīm indauktok een! ”⁴² Manda youyoulin patak walī nīndiñ elak: Mesialē Devittok komblin, tīmbi endok il kusei Betleem wandīñ indaukak.” ⁴³ Wīndiñda tīmbi amatamdi Yesu en nin wala embi tambīkiliñ. ⁴⁴ Tīmbi dīwīndi en tīkeneliñdok nandē-galk tīñgiliñ, gan ama nolē en nīm tīke-kañgiliñ.

Juda ama biesili giñginembi, Yesu n̄im nandi-kilikti tiñmiñgiliñ

⁴⁵ T̄mbi tapma it kamaikamai amalı undanembi, tapma ama biesi git Falisi amaloñ ña tombimbi, endi eni-kañbi eñgilin, "Kusei nekta sindi en n̄im t̄ike nañgipi bañ?" ⁴⁶ Eumbi tambane engiliñ, "Manda elak wandin ama nolı no n̄im eumbi nandiñgimiñ!" ⁴⁷ Eumbi, Falisi amalı enombimbi eñgilin, "N̄im kañbi, endi sinda bo juluñt ti-samek. ⁴⁸ Ba kandikñe ama git Falisi ama n̄indoñnan nanin nolı Yesu w̄in nandi-kilikti tiñmiñguk ba? N̄im yañ! ⁴⁹ W̄in kimin gitik, nindı Moselok endikñe manda n̄im nandi-dakleuñda t̄mbi j̄imbilñdok giñgit kunelilñdok nandi-semamiñ, endi wakan Yesu nandi-kilikti tiñmañ."

⁵⁰ T̄mbi ama biesi endoñnan nanin no koi Nikodemus, ama nindı damañgan tim no Yesu kauptok ñiañguk, endi ñindıñ enguk, ⁵¹ "Nindok endikñe mandanlıl ñindıñ t̄ineñdok elak: nindı yop tambi, ama kit yout tamıñ tambon manda ena taleumbi, w̄indiñ n̄im t̄iñmiłok. Tambo nindı endok ep t̄indin w̄in eu inda-dakleuktok nain m̄imbi, endok kusal w̄in ka-nandi-daklembi, wolok siñgi kandañmek endok mandan ena talelak." ⁵² Eumbi, noliit tambane ñiñgiliñ, "N̄im kañbi, dñta bo endok nol no Galil nanin! T̄ikap dik manda youyoulın patak w̄in pinat-lonjilonj t̄imbeñda, dik ka-dakleuñ, w̄in Galil kwelan plofet ama no n̄im indanelilñdok een." ⁵³ W̄indiñ eumbi, endi walinin p̄im ñambi, isınan ña-taleñgiliñ.

8

¹ Gan Yesu endila Oliv kwet jañginnan ñambi loñguk.

Tam telak joñgo kuñguk no Yesuloñ nañgipi biñgiliñ

² Kwet salawa salawa t̄mbimbi, Yesuli tapma it sañ jimba ḡinañ bindambo undane loumbi, amatam gitiktit endoñ b̄im kle-gimbulimbi, endi pip papi, kusei k̄imipi enidaut ti-semguk. ³ Tiñilimbi, endikñe manda nandi-tale ama git Falisi ama diw̄in endi tam wapaiat no telak joñgo kuum kañbi t̄ikeñgiliñ w̄in nañgip b̄imbi, amatam Yesulok mandan nandi-pakiliñ endok boñqipsinan k̄imilim ilimbi, ⁴ Yesula n̄imbi eñgilin, "Endaut, tam ñin telak joñgo kuñlimbi t̄ikeumbi, nañgipi bamıñ. ⁵ Moselok endikñe mandalı tam wandisı w̄in kawattı yandıp k̄im t̄indilok ñinlak. Ale, dikta n̄itek tiñimineñdok ewiñ?" ⁶ Endi Yesu manda plon k̄imtelilñdok kusei lonjimbi, mandanjılı sisoñ tiñm̄inep nandimbi, w̄indiñ ni-nandiñgiliñ. * Gan Yesuli nandi-kimnembi, mumuñanembi, kwet kwiliñ plon kii niñanlı kudit youkuk. ⁷ Tiñilimbi, nombo nombo ni-nandumbi, miłap ipi enguk, "Sindoñnan nanin nindı yom no n̄im t̄iñguk, wandin walı k̄indem telak dama ti-sambi, kawat t̄ike kopı w̄ilin."

⁸ T̄mbi Yesuli bindambo mumuñanembi, kwet kwiliñ plon kii niñanlı kudit youkuk. ⁹ T̄mbi amalı manda w̄in nandimbi, endi kusei k̄imipi, noñgan noñgandı walinin p̄im ñañgiliñ, w̄in ama gwıatlatsı wopum endi dama ñaumbi, diw̄indi bo ep klem ña-taleumbi, Yesu gitä tam endiñgot pakimik. ¹⁰ T̄mbimbi Yesuli miłap deimbi, tam ni-nandimbi eñguk, "Tam, ama kit yout ti-gamlıñ endi dek? Ba dikok yomgalok tambon om̄it-t̄ikeuñdok ama nolı nombo n̄im elak ba?" ¹¹ Eumbi niñguk, "Wopum, no n̄im." T̄mbi Yesuli niñguk, "Nak bo dik tamboñga om̄it-t̄ikeuñdok n̄im elet. K̄indem a, ñau, t̄mbi yom nombo n̄im ti-ta-kuuken."

Kolsalen nindı kuñgu sisinik ñimlak w̄in Yesu en wakan

¹² T̄mbi Yesuli bindambo amatamda manda enbi eñguk, "Kwelan kuañdok kolsalen w̄in natna. No en nak nep kle-kulakta, endi nain no ba nola kılım ḡinañ n̄im kuukak. Tambo endi kolsalen kuñgu sisinik miłak walı palmekak." ¹³ T̄mbi Falisi amalı manda wala nandum piumbi niñgiliñ, "Dıtnalok kusaka e-daklelañda t̄mbi manda elanı walı biañgan n̄im t̄ilak." ¹⁴ Eumbi tambane enguk, "W̄indiñ n̄im. Nak natnalok kusatna e-daklelet, ganmek nokok mandanalı biañgan t̄ilak, w̄in kusei ñindıñda: nak denanın biñgut be dendıñ ñaутat w̄in nandi-talelet. Gan sindila nak denanın biñgut be dendıñ ñaутat w̄in n̄im nandañ." ¹⁵ T̄mbi sıñlok nanandijılık tuop ama pa yambı-dani ti-semañ, gan nakta w̄indiñ n̄im pa tilet. ¹⁶ Gan t̄ikap nak ka-danı kena t̄imbetta, nak w̄in natnañgan n̄im t̄imbet, tambo Bep nak nanı-mukuk en nitı ka-danı kena w̄in yakan tamık, wala t̄mbi walı dındım euk. ¹⁷ T̄mbi sıñlok endikñe mandanjılı ḡinañ manda no ñindıñ youyoulın patak: t̄ikap ama tiptetti nepek nolok plon gembı ipi, manda noñgan eamıkta, endok mandanjet walı biañgan. ¹⁸ Ale, sindı nokok mandanala w̄indiñgango

* **8:6:** Nain wolonda Juda amatamdi endikñe manda tiptet k̄im-klembi, kapmainan kuñgiliñ. Moselok endikñe mandanlı tam telak joñgo kuañ w̄in kawattı yandıp k̄imtelilñdok eñguk, gan Roma nasiloc endikñe mandanlı wala k̄imisip t̄iñguk. T̄ikap Yesuli tam w̄in wilı k̄imbektok eukta, endi Romalok endikñe mandan w̄in wilek, gan t̄ikap endi n̄im wilı k̄imbektok eukta, endi Moselok endikñe mandan w̄in wilek, t̄mbi amatam en kle-kuñgiliñ asuptı siñgi wiliñmneliñ.

nandum biañgan t̄imbekak. Neta, natnalok kusatna e-daklelet, t̄imbi Bep nani-mukuk endi bo gemb̄ it-nambi, nokok kusatna e-daklelak.”

¹⁹ Yesuli w̄indiñ eumbi, endi ni-nandimbi eñgilin, “T̄imbi d̄ikok bepka gemb̄ it-gamlak endi dek?” Eumbi enguk, “Sindi nak nim nandi-namañ, ba nokok Bepna bo nim nandi-nimañ. Neta, tikap sindi nak nin s̄inik w̄in nandi-namumda, nokok Bepna en bo ip nandiñm̄ineliñ.”

²⁰ Yesuli tapma it sañ jimba ḡinañ papi, tapikot minem dasiyañgilin kandañ wolok pipapi, amatam eni-daut ti-semñipi, manda w̄in eñguk. Ganmek en wili k̄imneliñdok nain wali gama nim indañgukta t̄imbi, ama noli en nim ti-keñgilin.

Yesu en kunum ḡinañ nanin w̄in eu inda-dakleñguk

²¹ T̄imbi Yesuli yousimbi enguk, “Nain nim ombataumbi, nak sambim ñautat, t̄imbi sindi Mesia lonji-t̄ilapi, sindok yomj̄ gama pat-samumbi k̄imnekalin. T̄imbi natna ñautatnan sindi ñaneliñdok tuop nim.” [†] ²² W̄indiñ eñgukta t̄imbi Juda ama biesili nisñgan ñindiñ eñgilin, “Endi elak, w̄in endi ñauakakan nindi ñaneñdok tuop nim. Windiñ elakta t̄imbi endi enlok kuñgūn t̄imbi kolauktok elak ba nitek?”

²³ T̄imbi Yesuli yousimbi enguk, “Sindila kwet ñolok giñgit, gan nafta kwet ñolok giñgit nim.” ²⁴ Kusei wala t̄imbi nak ñindiñ sanit: sindok yomj̄ gama pat-samumbi k̄imnekalin. W̄in tikap sindi nokok kusatna papat kwambibñ [‡] w̄in nim nandi-kwambibñ dañda, sindok yomj̄ biañgan pat-samumbi k̄imnekalin ñok.” ²⁵ Eumbi ni-nandinigilin, “Dik nin s̄inik w̄in nimbi nandina.” Eumbi tambane enguk, “Nak nin? W̄in nak kena kusei k̄imk̄imilinan eñgut ip wakan. ²⁶ Nak sindok kusas t̄imba inda-dakleumbi sanit-danbettok manda asupgan gumañ ewit. T̄imbi manda elet wali biañgan s̄inik. Neta, nani-mukukt̄ biañgan molom s̄inik, t̄imbi nak endi manda nambimbi nandilet, w̄indiñgangot kwelan kuañda pa enlet.”

²⁷ Yesuli Bep Yambattok plon manda enguk w̄in nim nandi-dakleñgilinnda t̄imbi ²⁸ Yesuli yousimbi enguk, “Sindi nak Ama Sisñik kloñbat plon nep lomek, ñindiñ nambin-andinekalin: kusatna sangut w̄in natna, t̄imbi natnalok nanandinala nepek no nim pa t̄ilet, tambo Bepti nanandi namguk wolok tuopgangot nak manda pa elet.” ²⁹ T̄imbi nani-mukuk en wakan nakita pat-ta-kulak, w̄in endi nokok ep t̄indina gitik w̄in kau kindem dalakta t̄imbi nain nola nak nim nambiñguk.” ³⁰ Manda w̄indiñ eñl̄imbi, amatam asupti en Mesia s̄inik w̄in nandi-kwambibñ dañgilin.

Yesuli nin yomjinan nanin ep pisatak endi Kunum Yambattok sambalii s̄inik samaktangan kuañ

³¹ T̄imbi Yesuli Juda ama nin ip nandi-kilikit̄ tiñm̄ingilin enda ñindiñ enguk, “Tikap sindi nokok mandana k̄imit-kle ti-ta-kuañda, sindi nokok gwañgwanai biañgan sisñik, ³² t̄imbi Kunum Yambattok kusal sisñik w̄in ka-nandi-talenekalin. T̄imbi wali sep pisalimbi, sindi samaktangan kunekealin.” ³³ Eumbi, endi manda wala nandum piumbi, tambane ñigilin, “Nindi Ablaamduk komblinii, nain nola ama nolok kapmainan kena gwañgwa silanin no nim kuñgiñmiñ. Nitok t̄imbi dik elañ, w̄in wali nip pisalimbi, samaktangan kunekeamiñ?” ³⁴ Eumbi tambane enguk, “Sindi Ablaamduk komblinii w̄in biañgan s̄inik. Gan nak ñindiñ sanba: amatam yom ti-kuañ gitik endi yomjil ep topmumbi, kena gwañgwa silanin wandin wolok kapmainan kuañ.

³⁵ T̄imbi sindi yomlok kena gwañgwa silanin kuañda t̄imbi Kunum Yambattok ilan pipapat kwambibñ nim pat-samlak, gan nak Molomdok Niñañdi Bepnalok ilan papat kwambibñgan kulet. ³⁶ W̄indiñda t̄imbi tikap sindi nak nandi-tale-namneliñda, nak Molomdok Niñañdi yomdok toptopnan nanin sep pisalimbi, sindi biañgan Kunum Yambattok sambalii samaktangan kunekealin.”

Amalok ep t̄indinjili bepsi sisñiktok kusal w̄in t̄imbi inda-daklelak

³⁷ T̄imbi Yesuli yousimbi enguk, “Sindi Ablaamduk sambalii w̄in nandi-samlet, ganmek sindi nokok mandana nim nandi-dasiañda t̄imbi nil̄ kimbettok telak lonjañ. ³⁸ Nakta Bepnalok kandañ nek kañgut wala manda elet, gan sindila s̄inlok bepsi sangut wolok tuopkan pa tañ.” ³⁹ Eumbi tambane ñigilin, “Niñlok bep pañiñ w̄in Ablaam en wakan.” Eumbi enguk, “Tikap Ablaamdi sindok bep pañiñ sisñik palimda, sindi endok telak kindem w̄in ikan k̄imit-klembi kunekealin.” ⁴⁰ Gan nitok? Nak Kunum Yambattok kusal sisñik w̄in endoñnan nanin kasileñgut wakangot pa sanlet, gañgan sindi nil̄ kimbettok telak lonjañ w̄in! Ablaamdi kundit wandin no nim tiñguk, ⁴¹ wala t̄imbi endi sindok

[†] 8:21: Manda wolok walan w̄in ñindiñ: Yesuli k̄imbi, kunum ḡinañ loukak, gan nin endi Yesu en Mesia s̄inik w̄in nim nandi-kwambibñ dañ, endi ep k̄imilektok Mesia nola lonji-ta-kuñipi, nisilok yomjila t̄imbi kunum ḡinañ loneliñdok tuop nim. [‡] 8:24: Grik mandal nim inda-daklelak, gan nandi-tale ama asupti nandañ, w̄in Yesuli enlok kusal plon e-yout tiñguk, endi Kunum Yambat w̄indiñ eñguk.

bep pañjî sîsînîk nîm. Sîndok bepsi sîsînîk no patak, tîmbi sîndî endok wekai pa kleanî." Wîndiñ eñgukta tîmbi nîñgîliñ, "Nîntlok menî patni Salalî telak joñgo wandin no nîm kuñipi nîpguk. Nîm sînîk. Nîndî Ablaam dok komblinñii, wala tîmbi Kunum Yambat en noñgandî nîndok Bepni sîsînîk." ⁴² Wîndiñ eumbi enguk, "Tîkap Kunum Yambattî biañgan sîndok Bepsi sîsînîk palîmda, sîndî gînañjîli nep kasîleneliñ. Win kusei nîndîñda: wîn Kunum Yambat enlok kandañnan nanin nak pîmbi, kwelan fiolok indañgut patet. Tîmbi natnalok nanandînala wîndiñ nîm tiñgut. Tambo endî nak nani-mulimbi pî indañgut.

⁴³ Nak manda elet wîn sîndî kusei nekta nîm nandi-dakleañ? Wîn kusei nîndîñda: sîndî nokok mandana nandi-dasindasila kunjit pa tañ. ⁴⁴ Sîndî wîn bepsi Satan endok komblinñii, tîmbi endok wekai klembi, endî nîtek tîmbep nandi-galk talak wîn sîndî tiñep nandañ. Nain kusei kîmîkîmînan nanin endî amatam ep tîmbi kola ti-ta-bilak. Tîmbi juluñit molom sîsînîcta tîmbi endî kusei sîsînîk wîn nain no ba nola nîm pa kîmît-klelak. Tambo endî juluñit molom gitiktok kusei, wala tîmbi juluñ manda elak wîn enlok gînañ nanandin klembi pa elak. ⁴⁵ Gan nacta Kunum Yambattok kusal sîsînîk wîn sanletta tîmbi, sîndî nokok mandana nîm nandi-kwambîñ dañ. ⁴⁶ Sîndoñnan nanin nolînak kolan tiñgut wîn tîmbi inda-dakleuktok tuop nîm. Wîndiñda tîmbi nak endok kusal sîsînîk wîn sanletta, sîndî nîtekta tîmbi mandana nîm nandi-kwambîñ dañ? ⁴⁷ Kunum Yambattok gîñgîtñii endok mandan pa nandi-dasiañ, gan sîndîla endok gîñgîtñii nîm kuañda tîmbi wîndiñ nîm pa tañ."

Yesu papat kwambîñgan kulaktî Ablaam maklelak

⁴⁸ Tîmbi Juda ama Yesulok mandan nandi-pakîliñ endî nîndîñ nîñgîliñ, "Dîk Samalia ama pîmbiñen yal kolannat wîndiñ eñgîmîñ, wîn nîndî manda biañgan eñgîmîñ yañ!" ⁴⁹ Eumbi tambane enguk, "Nak yal kolanna nîmnat. Tambo nokok kuñgunolî ba mandanalî Bepnalok koi gîñgît tîmba wopum dalak, ganmek sîndîla nokok kotna gîñgît tîmbi kolalak. ⁵⁰ Natna kotna gîñgît tîke-louptok kena nîm pa tîlet. Tambo no patak nokok kotnalî gîñgît tîkeuptok nandîlak, tîmbi endî wakan amatam gîtîk yambî-danbekak. ⁵¹ Wîn biañgan sînîk.

Tîmbi nak nîndîñ sanba: no en nokok mandana kîmît-klembi kulakta, endok plon kîm nîm indañmekak. Nîm sînîk. ⁵² Wîndiñ eumbi, Juda amalî amalok pîñgîpsî sîlanin wala eumbi, wîndiñ nandîñi pi nîñgîliñ, "Dîk yal kolanganat wîn ip gambî-nandi-dakleamîñ! Ablaam gîta plofet ama endî sembi-taleñgîliñ, gañgan dîk wîn nîndîñ elâñ, 'No en nokok mandana kîmît-klembi kulakta, endok plon kîm nîm indañmekak.' ⁵³ Dîk nîndok bep paññi Ablaam maklelañ ba? Nîm ya! En gît plofet amalî sembi-taleñgîliñ, wala tîmbi dîk wandin walî dîtnala nandum nin sînîk tîmbimbi, manda wandin elâñ?" ⁵⁴ Eumbi, Yesulî tambane enguk, "Natna kotna gîñgît tîke-lowamda, walî tlal tîmbek. Win nokok Bepnalî wakan kotna gîñgît pa tîke-lolak. Sîndî en sîndok Yambatsî kîtiañ, ⁵⁵ gan en nîm nandi-kîliñ eañ. Natna en nandi-kîliñ tîñmîlet. Tîkap nak 'en nîm nandi-kîliñ elet' wîndiñ ewamda, sîndî nomik manda juluñgan eut. Gan nak en nandi-kîliñ tîñmîmbi, endok mandan kîmît-klembi kulet.

⁵⁶ Sîndok bep pañjî Ablaam endîla nandîñguk, wîn nak kwelan indam kuwambi kauktok, tîmbi wala sîlisîlt wopum tiñguk. Tîmbi endî wîndiñ indaumbi kañguk, wolonda sîmbai kîndem dañguk." ⁵⁷ Wîndiñ eumbi nîñgîliñ, "Akae! dîk gama gwîlat 50 nîm maklelañdî nîtek tîmbi 'nak Ablaam kañgut' wîndiñ elâñ?" ⁵⁸ Eumbi tambane enguk, "Wîn biañgan sînîk. Tîmbi nak nîndîñ sanlet: Ablaamî gama nîm indañlîmbi, nak papat kwambîñgan kuletti ikan pakut." Yesulî enla wîndiñ eumbi, ⁵⁹ Juda amalî endî Kunum Yambat nî-tîke-pî-yalilak wîndiñ nandîmbi, wîtnelîñdok kawat mekîliñ, gan endî yambî-sembîmbi, tapma it sañ jimba gînañ nanin pîm ñañguk.

9

Yesulî dausî sisipmîn kuañ endok dausî tîmbi tombektok indañguk

¹ Nain nola Yesulî telaknan ñañipi, ama no meñ simbai gînañ nanin dai sisipmîn indañguk wîn kañguk. ² Tîmbi endok gwañgwañiñi ni-kañbi eñgîliñ, "Nînñdaaut, wîn enlok yomda ba meñ beulok yomla tîmbi dai sisipmîn indañguk?" ³ Eumbi enguk, "Wîn enlok ba meñ beulok yomla tîmbi nîm, wîn Kunum Yambattî tîke-kimîlinîlîmbi, amatamđi endok kundil engano sînîk wîn ka-dakleneliñdok dai sisipmîn indañguk. ⁴ Tîmbi nîndî Bep nak nani-mukuk endok kundil engano wîn gama sala palîñlîmbi tîlok. Nain nîm ombataumbi, kîlîm eumbi, ama nolî kena no tîmbektok tuop nîm. ⁵ Gan kwelan kulet tuop nak kwelan kuañ endok kolsalenjî wakan."

⁶ Wîndiñ eu taleumbi, kwet plon iwît suambi, kwet gît tambaneumbi, ganji indaumbi, ama dai sipsipmîn dai gwîlap plon saplembi, ⁷ nîndîñ nîñguk, "Dîk Siloam tuk guañnan

ñāmbi, timañga daut wílit.” (Kot Siloam wín nñílok mandaninan ‘ni-mumulín.’) Tímbi ama walí ñāmbi, timan daut wílitmbi, dai tombimbi, kíndem deimbi, ilnan undane ñañguk.

⁸ Tímbi endok nolii git ama díwín nin endi dama mìnemda kitinat ti-semnílumbi kañgilíñ, endi en kañbi, nísíngan e-nandi tímbi eñgilíñ, “Ama kwelan pipapi, mìnemda kitinat tiliñguk en wakan bek.” ⁹ Eumbi, díwíndi eñgilíñ, “En ñak,” tímbi díwíndi ñíndiñ pa eñgilíñ, “Ním yañ, ama no en nomík.” Tímbi endi enguk, “Wín natna ñíkan.” ¹⁰ Eumbi ni-nandimbí eñgilíñ, “Wíndiñda dik nítek tímbi dauka tombimbi deilañ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama koi Yesu kítan endi kwet tike ganji tímbi, nokok dautna gwílap plon saplembi, ñíndiñ nanik, ‘Dik Siloam tuk guañnan ñāmbi, timañga daut wílit.’ Wolok tuop nak ñāmbi, wílitambi, dautna tomík.” ¹² Wíndiñ eumbi, endok noliit “Ama wín dek?” ni-kaumbi, “Nak en ním nandíñmílet” enguk.

¹³ Tímbi endi ama dama dai sisipmín kuñguk wín nañgípi, Falisi amaloñ ñañgíliñ. ¹⁴ Wín Sabat patnandi nainnan Yesuli kiil ganji tímbi, ama wolok dai plon sapleumbi, dai tomguk, ¹⁵ wala tímbi Falisi amalí wala nandum piumbi, endi bo kusei kímpípi, telak nítek plon dai tomguk wala ní-kaumbi, ñíndiñ tambane enguk, “Endi ganji nokok dautna plon sapleumbi, nak timana daut wílipi deilet.”

¹⁶ Wíndiñda Falisi ama díwíndi Yesula ñíndiñ eñgilíñ, “Ama walí Sabat patnandi naindok endíkñe manda maklembi, kena pa tilak, wala tímbi Kunum Yambatti en ním ni-mulim bím indañguk.” Gan díwíndi ñíndiñ eñgilíñ, “Nítek tímbi yom amali jimba kundit wandin gumañ pa tímbe? Wíndiñ embi, nísíngan tambíkiliñ. ¹⁷ Wíndiñda endi ama dai sisipmín indañguk enda bínda ni-nandimbí eñgilíñ, “Wín endi dítnalok dauka tímbi tomguk, wala tímbi dítna ama wala nítek sínik elaañ?” Eumbi enguk, “Nak enda nandíwam endi plofet ama no tilak.”

¹⁸ Gan ama walí dai sisipmín kuumbi, endok dai tomguk, wín Juda ama biesili gama ním nandi-kwambíñ dañgilíñ, wala tímbi endi ama wolok meñ beu kiti-seumum bíumbi ¹⁹ eni-nandiñgíliñ, “Ñine sitok niñañjet ba? Tímbi siti dai sisipmín indañguk wíndiñ eamík ba? Wíndiñda nítek tímbi endi man ñíndiñgit deilak?” ²⁰ Eumbi tambane engimík, “En nitok niñonet, dai sisipmín indaíandan wín nandíñmamík. ²¹ Gan nítek tímbi man ñíndiñgit deilak, ba níndi sínik endok dai tímbi tomguk, wínda mek nitila ním nandi-dakleamík. Wín enla ni-kawít! Endi ip bendimbí, ama tilakta tímbi kíndem enlok kusei e-dakleutak.” ²² Juda ama biesili ikan e-toptopmín, wín tíkap ama noli Yesula en Mesia sínik wín indañgan eukta, ama biesili en it kiyau gínañ nanin kle-kolimbi, pawon pa kuuk. Kusei wala tímbi ama wolok meñ beulí Juda ama biesila misimbi, ²³ ñíndiñ eñgimík, “Endi ip bendimbí, ama tilakta tímbi enla ni-kawít!”

²⁴ Tímbi ama biesili ama dai sisipmín kuñguk wín bindambo kítinum bíumbi ñíngíliñ, “Níndi ama wala yom ama sínk wíndiñ nandíñmamíñ, wala tímbi dik manda biañgon embi, dikok daukalí tomguk, wala Kunum Yambat en wakan ni-kíndem daukañ, ama wín ním.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Endi yom ama ba ním, wín nak ním nandílet. Gan gal nepek no nandi-kiliñ elet wín ñíndiñ: nak dautna sisipmín kuñgutti man deilet.” ²⁶ Eumbi yousimbi ni-kañgilíñ, “Nítek tí-gamguk? Ba nítek tímbi dauka tímbi tomguk?” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “Nak wín ikan sani-talet, gan sindi nandínepi kunjit tilíñ. Nekta manda kilik wíngan bindambo sanbam nandínepi eañ? Ním kañbi sindi bo endok gwañgwaññi indaneliñdok nandíneleñ?”

²⁸ Tímbi ama biesili ni-suambapi eñgilíñ, “Dícta ama wolok gwañgwan, gan níndila Moselok gwañgwaññi. ²⁹ Tímbi níndila ka-nandi-dakleamíñ, wín Kunum Yambatti Moselok kena manda niñguk, gan ama wolok kena tindílok gembín wín denanin wín ním nandíñmamíñ.” ³⁰ Eumbi tambane enguk, “Akai! Ñin nepek gitikfún sínik yañ! Sindí endok gembín wín denanin wín ním nandiñmañ, ganmek endi nokok dautna tímbi tomguk!” ³¹ Níndi gitik nandi-dakleamíñ, wín Kunum Yambatti yom ama ním nandi-semlak. Tambo nin endi Kunum Yambat kímit-klembi, man tañgone-kulakta, Kunum Yambatti endok nímo wín nandimbí nandíñmilak. ³² Ba kwet kusei kímitkímilinan nanin bíkap man ñíndiñgit, ama no dai sisipmín indaíandan endok dai tímbi tomguk, wolok kasat no ip nandiñgímiñ ba? Ním ya! ³³ Wíndiñda tíkap ama ñalí Kunum Yambattoknan nanin ním bíumda, nepek wandin no tímbetoktuop ním.” ³⁴ Wíndiñ eumbi, ama biesili tambane niñgíliñ, “Dik meñgalok simbai gínañ nanin yom ama indañguñdi kulañ wandin walí nínda nítek tímbi nanandí ni-meñdok nandílañ?” Wíndiñ embi kle-kokíliñ.

³⁵ Tímbi Yesuli ama wín kle-kokíliñ wolok kasat wín nandimbí, ama wín kauptok ñāmbi, tímbi indaumbi, ni-nandimbí eñguk, “Dik Ama Sisínik enda nandi-kiliñti tímílañ ba?” ³⁶ Eumbi tambane niñguk, “Ama wopum, nak en nandi-kiliñti tímímettok

Ama Sisinič wín nin, wín dík nanbím nandiwa.³⁷ Eumbi níñguk, “Dík en ip kalañ ñak. Biañgan sínik, nak manda ganlet natna Ama Sisinič wakan.”³⁸ Wíndiñ eumbi níñguk, “Wopum. Nak nandi-kilikti tì-gamlet.” Wíndiñ eñipi, mielelem tìñmíñguk.

³⁹ Tímbi Yesuli níndiñ eñguk, “Nak kusei níndiñda tìmbi kwelan indañgut: naka tìmbi dausí sisipmín kuañ endok dausí tombimbí, deimbi ka-daklenekalíñ, tìmbi nin endí níndiñ nandañ, ‘níndi dautní deimbi ka-dakleamíñ,’ endí dausí sisipmín papat kwambíñgan kunekalíñ. Tìmbi endí ka-dakleaña bá nim, wolok tuopgan Kunum Yambatti yambi-danbekak.” * ⁴⁰ Tìmbi Falisi ama diwín Yesu gitá pakiliñ endí manda wín nandi-bímbi níñgiliñ, “Nítek? Níndi dautní sisipmín nimé!”⁴¹ Eumbi enguk, “Tíkap sìndi ‘Ním ka-dakleamíñ’ wíndiñ eumda, sìndok yomjílok mìlap nim pat-samum, gan sìndi ‘Ka-dakleamíñ’ wíndiñ juluñgan eañda tìmbi, sìndok yomjílok mìlap wín kimilim pat-samlak.”

10

Sipsip kandikñenji kindem wín Yesu en wakan

¹ Yesuli yousimbi, Falisi amala enguk, “Manda elet walí biañgan sínik. Tìmbi níndiñ sanlet: nin endí sipsip sañ gínañ loupi, yamanan nim loñípi, nolok joñgo lapípi piuk, endí kumbu ama ba ti-piñpiñen.² Gan nin endí yamanan lolak, endí sipsiplok kandikñenji en wakan.³ Ama endí yamanan bìumbi, yama kandikñe amali yama pa písalimlak, tìmbi sipsipti endok man pa kímit-kleaañ, wín endí enlok sipsipñilok kosí kiti-seumim bìumbi, yanañgilimbi, kwelan pímbi ñaañ.⁴ Kwelan pi ña-taleumbi, kandikñenji telak dama tìsemlak, tìmbi sipsipti endok man malap nandiñmañda tìmbi en pa kle ñaañ.⁵ Gan endí ama gitikñin no nim kle ñaneliñ. Tambo endí man malap walán no nandañda tìmbi misimbi pi ñaneliñ.”

⁶ Yesuli Falisi amala eyout manda wíndiñ enguk, gan endí manda wolok kusei wín nim nandi-dakleigiliñ.⁷ Wíndiñda tìmbi Yesuli bìndambo enbi eñguk, “Manda walí biañgan sínik. Tìmbi níndiñ sanlet: sipsipti Bep Yambattoñ lololok yama wín natna.⁸ Nak gama nim indañlambi, ama nindí sipsiploñ bìmbi, juluñgan yambi-díkñenigiliñ, endí kumbu ama ba ti-piñpiñen ama, gan sipsipti endok mandanjí nim nandi-dasimbi kímit-kleigiliñ.⁹ Nak noñgandí yama wakan. No en nokoo bìmbi, Bep Yambattok sañ gínañ lolakta, en nim kolauktok nak en tike-kamaiutat, tìmbi endí misimisi nimmat kumbi, nepek nola nim lonjukak.¹⁰ Kumbu amali sipsip kumbu tìndilok ba yandip kímlak ba ep tìmbi kolaneliñdok walañgot pa bílak. Gan natna indañgut, wín nokok giñgitnaili kuñgu sisinik wakít bisik tokñetokñen walí endok pat-semektok indañgut.”

¹¹ Tìmbi Yesuli yousimbi eñguk, “Natna wín sipsiplok kandikñenji kindem. Kandikñe kindem endí sipsipñiila tìmbi nandi-koñgomat kímtsemek.¹² Gan ama nin mìnem kenañgot pa tilak, endila sipsiplok kandikñenji ba bepsí nim. Endí kamot moyendi bìumbi kalakta, misimbi, sipsip yambimbí pim flaubi, kamotti sipsip ep si kleumbi papuseneañ.¹³ Ama walí mìnem kenañgot tìmbi, sipsip nim nandi-semlakta tìmbi wíndiñ pa tilak.¹⁴⁻¹⁵ Gan natnala sipsiplok kandikñenji kindem. Bepti nandi-kiliñ ti-namumbi, nak nandi-kiliñ tiñmilet, wíndiñgangot nokok giñgitnaila nandi-kiliñ ti-semambi, endí naka nandi-kiliñ ti-namañ. Tìmbi wingot nim. Nokok sipsipnaila tìmbi nandi-koñgomat kímtsemet.¹⁶ Tìmbi sipsip ñañoñgot nim a. Sipsip diwín no wakít pat-namañ. Endí sañ ñolok gínañ nanin nim, gan nak endí wakít yanañgít bimbiblok. Endí nokok mana malapna nandi-bímbi, nep kímit-kleumbi, nokok sipsipnai gitikñti kíkesimín noñgan indaumbi, nak noñgandí endok kandikñenji kuwait.

¹⁷ Bepnalí nep kasilembi, gínañli nandi-koñgom pa ti-namlak wín kusei níndiñda: nak kímnan nanin bìndambo milaettok nandi-koñgomat kímbet. ¹⁸ Nak nim nandi-tale-semamda, ama nolí níli kímneliñdok tuop nim, gan nak nandi-tale-sembi, nandi-koñgomat kímbet. Wín Bepnalí nokok kuñguna bimbí, bìndambo tìketikelok gembí nambi, wíndiñ tìmbettok nandi-díkñeniguk.”

¹⁹ Yesuli wíndiñ eñgukta tìmbi Juda amatamdi níñganan bìndambo tambípi,²⁰ asupti níndiñ eñgiliñ, “Yal kolan nolí endok gínañ píumbi, kamakama tilak. Endok mandan slakan neta nandi-lok?”²¹ Tìmbi diwíndi eñgiliñ, “Ama yal kolannat nolí manda wandin nim euk. Tìmbi wingot nim. Yal kolan nolí dai sisipmín endok dai tìmbi tombektok tuop nim ya!”

Juda amatam asupti Yesu en Kunum Yambattok Niñañ wín nim nandi-kwambíñ dañgiliñ

* ^{9:39:} Yesuli gínañ tiplok daila manda wandin embi, níndiñ eñguk: no en Yesulok kusal sisinik wín nim ka-daklembi, nim nandi-kilikti tiñmílak, endí ama dai sisipmín wandin, tìmbi Kunum Yambatti endok tombon ombíñmekak.

²² T̄imbi gw̄lat no Jelusalem indañguk wolonda Juda amatamdi bep pañjili tapma it t̄imbi kaiktañguk * nain w̄in nandi-kaikta pa tañ. Gwi sasale nain t̄imbambi, ²³ Yesuli tapma it sañ jimba ḡinañ Solomondok palanda plon ñañambit tiñilimbi, ²⁴ Juda amatamdi b̄imbi, en klem ḡmbup papi niñgilin, "D̄kok kusaka nain nitek gamañgot k̄imit-sebumbi, n̄indì d̄ika nin s̄inik wala ḡinañ tiñet tamìñ? T̄ikap d̄ik Mesia s̄inikta, kusaka indangan n̄ini-dakleukañ." ²⁵ Eumbi tambane enguk, "Nak w̄in ikan sangut, gan sindi n̄im nandi-kwambibñ da-namañ. Nak Bepnalok koi plon kundit engano pa tiñet walimek kusatañ t̄imbi inda-daklelak, ²⁶ gan sindi sipsipnai mandana nandi-dasimbi k̄imit-kleaañ. W̄in nak nandi-k̄iliñ ti-semlet, t̄imbi endi nak nep k̄imit-klembi kuañ. ²⁸ T̄imbi nak kuñgu taletalen n̄imnat emlet, t̄imbi endi kolandok ḡñigít nombo n̄im tinekalin, t̄imbi ama noli nokok k̄itnanan nanin no n̄im k̄iw̄lap t̄imbi epmekak. ²⁹ W̄in nokok Bepna, nin endi ḡñigñtai k̄itnanan yapikuk, endi mek nepek git̄kgan yapma kle-talelak, wala t̄imbi ama noli Bepnalok kiinan nanin ḡñigñtai k̄iw̄lap t̄imbi, epneliñdok tuop n̄im. ³⁰ Bep n̄iti noñgan tamik."

³¹ Manda wala t̄imbi amatamdi b̄indambo kawattí wiñ k̄imneliñdok kawat mekiliñ, ³² gan Yesuli enguk, "Nak kundit k̄indem kusei kusei Beptoñ nanin sindok dausinan t̄imbambi kañgilin. Sindì kundit nek s̄inikta t̄imbi kawattí nitnepi tañ?" ³³ Eumbi tambane niñgilin, "W̄in kundit k̄indem nola t̄imbi w̄indiñ n̄im tamìñ. W̄in d̄ik kwelan ama s̄ilanin wandin wal̄ diñmala Kunum Yambat eñipi, en ni-t̄ike-pi-yalilañda t̄imbi n̄indì kawattí gw̄itnepi tamìñ." ³⁴ W̄indiñ eumbi, Yesuli enlok kusal kasopmeuktok Kunum Yambattok mandan nolok plon e-yout t̄imbi, fiñdiñ tambane enguk, "Sindok endikñe mandanjì ḡinañ youyoulin patak, w̄in Kunum Yambattí ama diñwanda fiñdiñ enguk, 'Nak sangut w̄in sindi yambat'. * ³⁵ T̄imbi n̄indì nandamiñ, manda youyoulin patak wal̄ nain tuop biañgan s̄inik. Ale, tiñel t̄imbi en wakan ama s̄ilaninda manda embi, endok kosi 'yambat' k̄itñgukta, ³⁶ n̄itek t̄imbi sindi nak kit yout ti-namañ, t̄imbi 'Nak Kunum Yambattok Niñaoñ' w̄indiñ eñgukta t̄imbi nak en ni-t̄ike-pi-yalilet w̄indiñ eañ? W̄in Bepti en wakan nak enlok kenan tiñdilok nak nep kasilembi, nani-mulimbi kwelan piñ indañgut.

³⁷ K̄indem a, tiñkap nak Bepnalok kenan n̄im pa tiñetta, kak, nak endok Niñaoñ w̄in n̄im nandi-kwambibñ danekaliiñ. ³⁸ Gan tiñkap nak Bepnalok kenan w̄in tiñetta, nak endok Niñaoñ w̄in nandi-kwambibñ danekaliiñ. W̄in sindi nokok mandanala t̄imbi w̄in n̄im nandi-kwambibñ daneliñ bek, ganmek nokok kunditnala t̄imbi w̄in nandi-kwambibñ dawit. W̄indiñ tiñelinda, sindi ka-daklembi nandi-daklenekaliiñ, w̄in Bepti nokok ḡinañ patak, t̄imbi nak endok ḡinañ patet." ³⁹ Yesuli w̄indiñ eñgukta t̄imbi amatamdi b̄indambo tiñeñ patak, t̄imbi nak endi k̄isinan nanin jiłop paipi ñañguk.

⁴⁰ T̄imbi Yesuli Jodan tuk d̄ikñembi, maim lambilak kandañnan undane ñambi, Yoaneli damañgan tuk i-sem-i-sem kena tiñguknaiñ wandiñ ña kuñguk. Kuñilimbi, ⁴¹ amatam asupti endoñ b̄imbi, niñiñgan ñiñdiñ eñgilin, "Yoaneli jimba kundit engano no n̄im tiñguk, ganmek endi ama ñolok plon manda eñguk gitik wal̄ biañgan s̄inik." ⁴² W̄indiñ eñipi, wolok pakiliñ asupti Yesu en Mesia w̄in nandi-kwambibñ dañgilin.

11

Milam̄lat ba kuñgu molom w̄in Yesu en wakan

¹⁻² Ama no koi Lasalos endi j̄imbat wopum ti-pakuk. Lasalosl̄ wiwiit Malia git Mata en gitá Betani it kwelan kuñguk, t̄imbi Malia w̄in tam nin endi siñgimek Wopumdok kesii piñigíp saple milifinatti w̄ilipi, kumbam sakti t̄imbi kalandañguk. * Lasalosl̄ j̄imbat ti-paliñilimbi, ³ endok wiwiit Yesulon manda ñiñdiñ k̄imilim loñguk, "Wopum, d̄ik nandiñ noka ḡinañgal̄ kasiñelañ endi j̄imbat tiłak." ⁴ T̄imbi Yesuli kasat w̄in nandiñ, ñiñdiñ eñguk, "J̄imbat indañmiñguk wal̄ endi k̄imbektok n̄im. Tambo wal̄ Kunum Yambattok koi ḡñigít wopum dauktok ba nak Kunum Yambattok Niñaoñ nokok kusatna engano w̄in t̄imbi inda-dakleuktok indañmiñguk."

⁵ T̄imbi Yesuli Mata wakit dalañ Malia ba wiu Lasalos w̄in ep galk tañguk. ⁶ W̄indiñda t̄imbi endi 'Lasalosl̄ j̄imbat tiłak' ḡñigít w̄in nandiñ, kwet pakuk wolok sandap tiñet nombo yousim pakuk. ⁷ Pakap, gwañgwañilla enguk, "B̄umbi, Judia kwelan b̄indambo undane ñana." ⁸ Eumbi niñgilin, "Niñindaut, Judia nasil kawattí gw̄itnep tiñgilin, nain n̄im ombataumbi, d̄ik b̄indambo wandiñ undane ñauñdok elaañ ba?" ⁹ Eumbi tambane

* **10:22:** Damañgan nain nola Silia nasil mikta Jelusalem lombi, tapma ilan nisilok yambatsila bit ep tapma tiñmiñgiliñ, kusei wala t̄imbi itti kolañguk. Juda amal Silia nasi ep kle-kot-talembi, tapma it w̄in b̄indambo t̄imbi kaiktañguk. * **10:34:** Kap 82:6 * **11:1-2:** Yoane 12:3

enguk, "Sandap noñgan ginañ aua 12got kwettı sala patak. Wala tımbi sandap kulaktı kwet fiolok kolsalen kalakta tımbi yout-kasalam nım pa tıłak." ¹⁰ Gan tim kulaktı kolsalen nım palmiłakta tımbi yout-kasalam pa tıłak."

¹¹ Yesulı wındıñ eñipi, yousımbi enguk, "Notni Lasaloslı dou patak, gan nak fiambi, tımba sılıkñem mılalekak." ¹² Eumbi, gwañgwañili niñgiliñ, "Wopum, tıkap endı dou pataktı, jımbalı taleumbi, kindem daukak." ¹³ Wın Yesulı Lasaloslok kımdok plon e-yout tiñguk, gan gwañgwañili endı dou sılanın wala elak wındıñ nandıñgiliñ. ¹⁴ Wındıñda tımbi Yesulı indañgan eni-daklembi eñguk, "Lasaloslı ip sembił, ¹⁵ gan sinda tımbi nak en gitı nım pakut wala sımbatnalı kindem dalak. Wın kusei niñdiñda: nain fiolonda nokok kusatna nandı-kwambıñ da-sın taneliñdok nainjı indalak. Gan man fiñ endoñ fiña." ¹⁶ Eumbi, wolongan Tomas koi no Didimus endı gwañgwa dıwında niñdiñ enguk, "Ale, wındıñda niñdi bo fiambi, niñindaut en gitı kımna."

¹⁷ Tımbi Yesulı Betani it kwet kandañ fi tombi, Lasaloslı nain tıpet tıpet ikan sum ginañ taplium pakuk wolok kasat nandıñguk. ¹⁸ Betani wın mayañgan nım, 3 kilomita ba nıtek Jelusalem tımbı dumalaum patak, ¹⁹ wala tımbi amatam asuptı Jelusalem bimbı, Malia git Matalok wiset sembiñgukta tımbi eni-kılıktı tınepi endoñ bi taleñgiliñ. ²⁰ Tımbi nımbek noli Matala "Yesu bıłak" wındıñ nımbı nandımbı, endı telak plon fi tımbi indañguk, gan Matalı ilan pipakuk. ²¹ Tımbi Matalı Yesula niñguk, "Wopum, dık fiolok palımda, witnali nım sembek." ²² Gammek man niñdiñgıtäñgan niñdiñ nandılet: dık Kunum Yambatta nıtek tımbektok nı-nandutañda, nandı-gametak." ²³ Eumbi niñguk, "Dıkok wikali bindambo kımnan nanin mılapi kuukak." ²⁴ Eumbi, Matalı niñguk, "Kunum Yambattı nain taletalennan amatam gitık ep tımbı mılatañekalıñ, wolondamek nokok witnali bo mılalekak wında nak nandı-daklelet fiak." ²⁵ Eumbi niñguk, "Amatam ep mılamlılat ka kuñgu ememlok molom wın natna fiakan. Wala tımbi naka nandı-kılıktı tı-namlaktı kımbek bek, gammek kuñgun sısinık wali gama palmekak." ²⁶ Wın amatam kaik papi, naka nandı-kılıktı tı-namañ gitık endı sembindeñ, gammek kım biañgan walı nain no ba nola nım inda-semekak. Dık wın nandı-kwambıñ dalañ ba?" ²⁷ Eumbi, Matalı niñguk, "Wopum, biañgan fiak! Tımbi nak manda fiñ bo nandı-kwambıñ dalet: Mesia, Kunum Yambattok Niñaañ, nin kwelan fiolok indauptok een, wın dıtna wakan."

²⁸ Matalı wındıñ eu taleumbi, ilan undane fiambi, dalañ Malia kitiñmımbı, manda janjet tımbi, niñdiñ niñguk, "Niñindautı bi tombi, kiti-gamlak." ²⁹ Eu nandımbı, wolongan platik mılapi, Yesuloñ fiñguk. ³⁰ (Yesulı it kwet ginañi gama nım loñguk, tambo endı Matalı en tımbi indañguk wolok pakuk.) ³¹ Tımbi Jelusalem nasi, nindı Malia gitıa gitıa papi, nı-kılıktı tiñgiliñ, endı Malia platik sıñık mılapi, pawan pıñ fiambi kañgiliñ. Kañbi, "Endı sumnan kut-blambalan eup fiolak" wındıñ nandımbı, kle fiñgiliñ.

³² Tımbi Malialı Yesu pakuknan fi tombi kañguk, wolonda endı kesınan mılelem tımbi niñguk, "Wopum, dık fiolok palımda, witnali nım sembek!" ³³ Wındıñ eu taleumbi, kut-blambalan eñguk, tımbi Jelusalem nasi en gitı biñgiliñ endı bo mano tiñgiliñ. Tımbi Yesulı wın yambıñguk, wolonda endok ginañlı mılata-sıñık taumbi, blan ba gimbit walan wandin deiñguk. ³⁴ Tımbi eni-nandıñguk, "Delok kımılım patak?" Eumbi niñgiliñ, "Wopum, fiñ bi ka." ³⁵ Tımbi Yesulı sumdok telaknan fiañipi, dai tullı piñguk. ³⁶ Wındıñda Jelusalem nasılı niñgangan niñdiñ eñgiliñ, "Wi kawit! Endı Lasalos ginañlı sıñık tıke-kaşileñguk yañ." ³⁷ Gan endoñan nanin dıwındı niñdiñ eñgiliñ, "Nıtek tımbi ama dai sipsipmın endok dai tımbı tomugktı ama fiñ nım tıke-kımılımbı sembiñguk?"

³⁸ Tımbi Yesulı bindambo ginañ mılata sıñık taumbi, sumnan fi tombuk. Lasalos wın kawat tombañ nolok ginañ kımipi, yama wın kawat wopumdı masip bimbın. ³⁹ Tımbi Yesulı enguk, "Kawat tıke fiawit!" Eumbi, ama sembiñsembeñdok wiu Mata endı tambane niñguk, "Wopum, nain tıpet tıpet ikan sembi-pakukta tımbi ip mılın tilak yañ!" ⁴⁰ Eumbi, Yesulı niñguk, "Nak ikan niñdiñ ganıt: tıkap dık naka nandı-kılıktı tı-namlıñda, Kunum Yambattok kusal engano wın inda-dakleumbi kautañ." ⁴¹ Wındıñda ama dıwındı kawat wın tıke fiambi, Yesulı deium loumbi, niñdiñ eñguk, "Bep, dık nokok nımolona ikan nandı-namlañ, wala tımbi nak we ganlet." ⁴² Dık nain tuop nandı-namlıñ, wın natna nandı-talelet. Gan nak amatam fiolok ikañ enda nandı-sembe, endı dıtna wakan nani-mulım indañgut wın nandı-kwambıñ daneliñdok wındıñ et." ⁴³ Wındıñ eu taleumbi, wopungan kitımbi eñguk, "Lasalos, dık pi!" ⁴⁴ Eumbi, kımgukti kaiktambi piñguk. Tımbi kii kesı ba kumbam wın sandumdı tapli imimında tımbi Yesulı enguk, "Sandum pısalım, samakgan kuwın."

*Yesu amatam dok kinjan wili kımneliñdok telak lonjiñgiliñ
(Matayo 26:1-5, Maleko 14:1-2, Luka 22:1-2)*

⁴⁵ Wîndiñda Jelusalem nasi Malia kanep bîñgiliñ endoñnan nanin asupti Yesuli Lasalos nîtek tîñmîñguk wîn ka-nandîngiliñda tîmbi en Mesia sînîk wîn nandî-kwambîñ dañgiliñ. ⁴⁶ Gan dîwîndi Falisi amaloñ ñâmbi, Yesuli nîtek tîñguk wolok kasat tî-semgiliñ.

⁴⁷ Wîndiñda tapma ama biesi git Falisi ama endi Judalok it kiyau wopum dok ama gitik kiti-semum bîumbi, kîmnâr timbi, nîsîñgan Yesulok plon nîndiñ e-nandî tîñgiliñ, "Nîtek tîlok? Ama walî jimba kundit asupgan sînîk pa tîlak wîn!" ⁴⁸ Tîkap nîndiñ binambi, wîndiñgot tî-kuukta, amatam gitikgandi en Mesia wîndiñ nandî-kwambîñ dambi, enda timbi kusei kîmipi, nîndok kandikñenii Roma nasi mik tî-semumbi, endi bîmbi, nîndok tapma it wakit ama sambat nîn nîpma tîkeumbi kolanekamîñ."

⁴⁹ Timbi ama biesi endoñnan nanin no, wîn Kaifas, endi gwîlat wolonda tapma amalok telak damanjî kuñguk, timbi endi nîndiñ enguk, "Sîndi ka-nandî-daklenji nîmnat yañ! ⁵⁰ Nîm kañbi Juda ama nîn gitik kola-taleneñ, wala timbi wîn sîndok kandañ kîndem, tîkap ama noñganîñgot amatam gitiktok kînjannî kîm-nîmek. Sîndi wîn nîm ka-nandî-dakleñ bek." ⁵¹ Kaifaslî wîndiñ eñguk, gan endi manda wîn enlok nanandînla nîm eñguk. Tambo endi gwîlat wolonda tapma amalok telak damanjî pakukta, plofet manda eñtipi, nîndiñ eñguk: Yesuli Juda amatam dok kînjan kîm-semepi tîñguk. ⁵² Timbi endokgot nîm. Endi Kunum Yambattok gîñgitñii kwet nolok papusenem pakañ ep kiuñlimbi, sambat noñgan tîneliñdok kîmbepi tîñguk. ⁵³ Kaifaslî wîndiñ eñgukta timbi Juda ama biesili sandap wolondañgan kusei kîmipi, nîsîñgan e-sambat ti-kumbi, Yesu wîli kînneliñdok telak lonjîñgiliñ.

⁵⁴ Wîndiñda timbi Yesuli Jelusalem nasi endok boñgîpsînan indañgan nombo nîm kuñguk. Tambo endi walinin pîm ñâmbi, kwet no kwet sîlanin ñasîñgan patak wolok ñâmbi, it kwet no koi Eflaim wolok gwañgwañii gîta kuñguk.

⁵⁵ Timbi Juda amatam dok Kamaikamai gwîlat dumalumba, amatam asupti isi kwesi bimbi, Kunum Yambattok dainan jamilan indaneliñdok itañgan tapma ilan tî-pañgipañgle tînepi Jelusalem lo ñañgiliñ. ⁵⁶ Ñâmbi, Yesu lonjîmbi, tapma it sañ jimba gînañ ipi, nîsîñgan nîndiñ eñgiliñ, "Sîndi nîtek nandân? Endi gwîlatta nîm bîukak bek." ⁵⁷ Wîndiñ eñgiliñ wîn kusei nîndiñda: tapma ama biesi git Falisi amalî Yesu tîkeneliñdok manda kwambîñ no nîndiñ eu satañguk, "Tîkap ama nolî Yesu delok patak wîn nandîlakta, wîn nînbî nandîmbi, en tîkeneñdok."

12

*Malialî Yesu kîmkîmlök tî-pañgipañgle tîñmîñguk
(Matayo 26:6-13, Maleko 14:3-9)*

¹ Kamaikamai gwîlat gama nîm indañilimbi, sandap kit tambon noñgan gama palimbi, Yesuli nolî git Betani it kwelan ña tomguk. Betani wîn Lasalos, nin Yesuli kîmnâr nanin timbi miłakuk, endok il kweł. ² Yesulî wolok tombimbi, nanañ sîna tî-nîmîumbi, Yesu gitâ nanañ nañgiliñ endoñnan nanin no wîn Lasalos, timbi Matalî yambî-dikñeñguk. Nanañ na-palîñilimbi, ³ Malialî wîliñgilo no tîkembî, Yesulî ña indambi, piñgip sâple mîliñ kîndem tuan loloi sînîk endok kesi plon yalimîpi, kumbam sakti timbi kalandâñguk. Timbi piñgip sâplelok mîliñ kîndem walî it gitik wîn tokñeñguk. *

⁴ Timbi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no koi Judas Iskaliot, ama nin endi siñgi kandañ Yesu kanjîkñiilok kîsînan kîmîkuk, endi Malialî kundit tîñguk wala nandum piñumbi eñguk, ⁵ "Yakai! Nîndi piñgip sâple wîn tuatualok kîmîtnem tuaumda, gwîlat noñgandok kena naindok tuan walinin epbi, gumañ piñbîñesila emneñ!" ⁶ Gan endi ama piñbîñesila nîm nandî-semguk, tambo endi kumbu pa tîñgukta timbi wîndiñ eñguk. Wîn amatamdi Yesu git gwañgwañila mînem emgiliñ wîn Judasli ka-dîkñembi, walinin gitakan enlok pa epîñguk.

⁷ Timbi Yesuli Judasla nîmbi eñguk, "Maliala mîlap nîm mîwîñ! Wîn nak kîmbambi, nep kîndit taplinekaliñ, wolok itañgan nokok piñgipna tî-pañgipañgle tî-namektok endi piñgip sâple wîn tuatualok nîm kîmîkuk. ⁸ Piñbîñesili nain tuop sîn gitâ kuumbi, kîndem ep kîmîtnekaliñ, gan nakta kwelan ñolok sîn gitâ papat kwambîñgan nîm kuutat."

Tapma ama biesili Lasalos bo wîli kînneliñdok e-sambat tîñgiliñ

⁹ Timbi Jelusalem nasi asupgan sînîk endi Yesu Betani it kwelan pakuk wolok gitîñgît nandîmbi, kanepi bîñgiliñ. Timbi engot nîm. Endi Yesuli Lasalos kîmnâr nanin timbi miłakuk en bo kanepi bîñgiliñ. ¹⁰⁻¹¹ Wîn Lasalosla timbi amatam asupti Yesulok kandañ

* 12:3: Wîn wîtna tîpet ba nîtek wolok tuop Malialî piñgip sâple koi 'nad' kîtiañ wîn Yesulok kesi plon yalimîkuk.

ñia-talembi, nandi-kiliktü tñimñigülin, wala tñmbi tapma ama biesili Lasalos bo wili kÿmnelñindok e-sambat tiñgülin.

*Yesuli ama wapmañ wandin Jelusalem loñguk
(Matayo 21:1-11, Maleko 11:1-11, Luka 19:28-40)*

¹² Kwet salaumbi, amatam kÿmin gitik gwüllatta Jelusalem biñgülin endi Yesuli wolok loupi tñguk manda wîn nandiñgülin. ¹³ Nandimbi, Yesulok koi giñgit tike-loneliñdok kombu gandua wandin wolok kii gayam ombim epbi, it kwet bimbi, telaknan tñmbi indauktok ñambi, ñindiiñ kitibmbi enñgülin,

“Hosana! Ni-ta-lona!

Ama riñ Wopumdok koi plon bimbi,

Kunum Yambatti gwüllam tñfimin!

Endi Islael nindok Ama Wapmañi! *

¹⁴ Tñmbi Yesuli doñki sim no tñmbi indaumbi, wolok plon pipapi ñañguk. Wîn plofet manda ñindiiñ youyouulin patak wolok tuop indañguk,

¹⁵ “Saion nasi sındi nîm misineliñ! Wî kawit!

Sindok ama wapmañj doñki ñiñan plon pipapi bilak.” *

¹⁶ (Nain wolonda Yesulok gwañgwañiliñ nek indañguk wolok walangama nîm nandidakleñgülin. Wîn Kunum Yambatti Yesu kÿmnan nanin tñmbi milapi, endok pipapal engano wolok undane loñguk, wolok siñgi kandañmek endi nandi-tomgiñlin, wîn plofet amali Yesulok plon wîndiiñ indauktok youyouulin, tñmbi wolok tuopgan indañmñiguk.)

¹⁷ Tñmbi kÿmin wopum Yesuli Lasalos kitimimbi, kÿmnan nanin tñmbi milapi, sum giñañnan nanin lambumbi kañgülin, endi yousimbi, nek indañguk wîn e-saktañgülin.

¹⁸ Kÿmin gitik Kamaikamai gwüllatta Jelusalem biñgülin, endi Yesu telak plon tñmbi indaneliñdok ñañgülin, wîn kusei ñindiiñda: Yesuli jimbâ kundit wandin tñguk wolok giñgit sapakñeumbi, endi nandimbi, telak plon tñmbi indaneliñdok ñañgülin. Ñaumbi, ¹⁹ Falisi amali wîn kañbi, nandum tuop nîm tñmbimbi, ñisigang ñindiiñ enñgülin, “Wî kawit! Kwelan kuañ gitikti en ip klem kunezi ñañ! Ñindiiñ nek kusei kusei tamîñ, walibien ñimnat wandin inda-daklelak!”

Yesuli enlok kÿmkimñila plofet manda enguk

²⁰ Amatam gwüllatta Kunum Yambat millelem tñmñinelñdok Jelusalem biñgülin endok boñgipsonan Grik ama dîwîn pakiliñ. ²¹ Filip endi Betsaida it kwet Galili kwelan nanin, tñmbi sambat walî endoñ bimbi ñiñgülin, “Ama wopum, ñindiiñ Yesu kanep nandamîñ.”

²² Eumbi, Filiptü ñambi, Andlu ñimbi nandumbi, yakan Yesulon ñambi, enñgülin wolok tuop ñigimik.

²³ Tñmbi Yesuli ñindiiñ tambane enguk, “Nak Ama Sisiniñ nokok pipatna engano wolok undane louttok nain walî ip inda-talelak. ²⁴ Wîn biañgan sînîk. Tñmbi ñindiiñ sanlet: tîkap nanañ miñjipü kwelan nîm pîmbi kÿmbekta, en noñgango palek. Gan tîkap endi kÿmbekta, endi bien asup laliuk. ²⁵ Nin endi enlok kuñgun tike-kimbiñ dalakta, endok kuñgun papat kwambîñgan nîm palmekak. Gan nin endi kwelan ñolok kumbi, naka tñmbi kuñgun enlok nîm tike-kimbiñ dalakta, walî wakan kuñgun wîn tike kamaimbi, papat kwambîñgan palmekak. ²⁶ Wîn no en nokok kena gwañgwana kulakta, endi nak nep kle kuwin. Nak nep kle kuñipi, natna patetnan endi bo palekak. Tñmbi nokok Bepnalî kena gwañgwana kuañ gitikta kot giñgit emekak.”

²⁷ Tñmbi Yesuli enlok kÿmala kÿmit-nandimbi yousimbi enñguk, “Man nokok giñañna milataumbi, nîtek ewit? Bep, dîk milap inda-namep tilak ñiñ napma tike’ wîndiiñ ewit ba? Nîm a. Wîn nak milap wîn bemettok indañgutta tñmbi wîndiiñ nîm eutet. ²⁸ Tambo ñak ñindiiñ elet, ‘Bep, dîkok kusaka engano wîn tñmbi inda-dakleumbi, kokali wopum dawin.’”

Yesuli wîndiiñ eumbi, kunum ginañ nanin manda noli ñindiiñ eu piñguk, “Nokok kusatna engano wîn ikan tîmba inda-dakleumbi, kotnali wopum dañguk, tñmbi wîndiiñgango bindambo tîmbet.” ²⁹ Kÿmin gitik wolok pakiliñ endi kitikiti wîn nandimbi, dîwîndi “Diliñmat kitilak” eumbi, dîwîndi “Eñalo noli manda nilak” wîndiiñ enñgülin. ³⁰ Tñmbi Yesuli tambane enguk, “Manda walî nak nep tñmbi plaptauktok nîm, walî sındi sep tñmbi plaptauktok pîlak. ³¹ Man ñindiiñgît nain inda-taleumbi, ñindiiñ indaukak: Kunum Yambatti kwelalok amatam gitik yambî-danbi, tambonj ombeñkeneliñdok eu taleukak, tñmbi kwet ñolok kandikñe Satan en wakan wili piukak. ³² Gan natnalok kandañ wîn ñindiiñ: nak kwelan nanin nep loumek, nak amatam gitikti nokon bimbiñlok telak diliñtom-semetat.” ³³ Yesuli wîndiiñ enñguk, wîn endi kÿmkim nîtein kÿmbektok wîn e-dakleñguk.

* 12:13: Kap 118:25-26 * 12:15: Sekeraia 9:9

³⁴ T̄imbi amatamđi tambane n̄iñgiliñ, "Manda youyoulın patak walı Mesia papat kwambiñgan kuuktok eumbi pa nandıñgimtiñ. Nitek timbi dık Ama Sisiniç kloñbat plon t̄ike-loumbi kimbektok elañ? Dık Ama Sisiniç nitein wandin ñala manda wıñ elañ?" ³⁵ T̄imbi Yesuli enlok plon manda embi, ñindit̄ enguk, "Kolsalenlı nain dumangangot gama sindok boñḡpsinan pat-samekak. Nım kañbi kılımdı sapma kleuk, wala t̄imbi sindi kolsalen gama pat-samlak tuop wolok gınañ yousimbi kunekealiñ. Neta, kılım gınañ kulaktı dendit̄ ñıalak wala nım nandı-daklelak." ³⁶ Wındit̄nda t̄imbi kolsalendok kuseil̄ s̄iñ ḡita gama palıñil̄imbi, sindi kolsalem molom indaneliñdok en nandı-kılıktı t̄iñm̄inekalit̄."

Yesuli wındit̄ eu taleumbi, amatam yambıñ bim ñıambi, yambıñ-sembıñ pa kuñguk.

Yesu nım nandı-kılıktı t̄iñmañdı tuanı; ombı-tikenekalit̄

³⁷ Yesuli jimba kundit asupgan amatamđok dausınan ip t̄iñguk, gan asuptı wandingan embi giñḡinembı, en Mesia wıñ nım nandı-kwambiñ dañgiliñ. ³⁸ Wıñ plofet Aisaialı manda no youkuk patak walı bien t̄imbektok wındit̄ indañguk. Manda wıñ ñindit̄, "Wopum, nındı giñgit̄ manda eñḡimtiñ

wıñ amatam tıpet sıñktı nandı-kwambiñ dañgiliñ,
ba dikok gembıñga daut semguñ wıñ ka-dakleñgiliñ." *

³⁹ Endı Yesu nandı-kılıktı t̄iñm̄ineliñdok tuop nım. Wolok kusei wıñ Aisaialı ñindit̄ youkuk,

⁴⁰ "Nak Kunum Yambatti endok dausı masipbi,
gınañjıñ t̄imba kwambiñ dañguk.

Nım kañbi, endı dausıñl̄ nokok kunditna kañbi,
gınañjıñl̄ nandı-kılıñ embi,
tambanem, nokoñ bıumbi,
natna ep t̄imba kaitka-talenekalit̄." *

⁴¹ Aisaialı wındit̄ youkuk, wıñ kusei ñindit̄da: Kunum Yambatti Mesialok kusal engano wıñ Aisaia itañgan daulıñüm kañbi, endı nepek eukak ba t̄imbekak wolok plon youkuk.

⁴² Ganmek nain wolongan Juda ama biesilok boñḡpsinan bo asuptı Yesu nandı-kılıktı t̄iñm̄ingiliñ, gan endı Falisi amala misiñgiliñda t̄imbi wıñ nım e-indañgiliñ. Nım kañbi, endı it kiyau gınañ nanin ep kle-kolimbi, wakan kunelit̄. ⁴³ Ama walı amatam eniñdem dañ wala nandı-galk wopum t̄iñgiliñ, ganmek Kunum Yambattok kandañ nandı-galk wopum wandin nım t̄imbi, nandı-kılıktıñjıñ kimit-sembıñgiliñ.

⁴⁴ T̄imbi Yesuli wopumgan kıt̄imbi, ñindit̄ eu piñguk, "Nak nandı-kılıktı t̄i-namlaktı nakgot nım nandı-kılıktı t̄i-namlak, tambo endı Bep nak nani-mukuk en bo nandı-kılıktı t̄iñm̄ilak. ⁴⁵ Wındit̄ngangot nak nambilaktı nani-mukuk en bo kalak. ⁴⁶ Amatam nak nandı-kılıktı t̄i-namañ, endı kılım gınañ nombo nım kunelit̄dok nak kolsalen wandin kwelan pi indañgut. ⁴⁷ Nak kwelan kuañ yambıñ-danbi, endok kolanjilok tambon ewa taleuktok nım indañgut. Tambo nak kolanjilok tambonnan nanin yapma t̄ikeuttok indañgut. Kusei wala t̄imbi t̄ikap ama noli nokok mandana nandı-kımkımnelakta, natna en ka-danbi, endok tambon ewa talelak wıñdıt̄ nım t̄let. ⁴⁸ Tambo nin endı nak siñgi wıtnambi, nokok mandana nım nandı-dasilak en ka-danbi, tambon eu taleuktok no patak, wıñ nak manda eñgut walı wakan en kwet nain taletalenan ka-danbi, tambon ombı-t̄ikeuttok eu taleukak. ⁴⁹ Wıñ kusei ñindit̄da: nak natnalok nanandıñala manda nım eñgut. Tambo Bep nak nani-mukuk en wakan nak manda nek ba nitek eelok wıñ nani-dikñeñguk. ⁵⁰ T̄imbi nak ñindit̄ nandı-kılıñ elet: endı manda euttok nani-dikñeñguk, manda walı amatam ep t̄imbiñbı, kuñgu taletalen nımmat kunekealiñ. Wıñdıt̄nda t̄imbi nak endı manda nitek eelok nanguk, wolok tuopgangot pa elet."

Yesuli kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgle ti-semguk

13

Yesuli gwañgwañiilok kesisi wilit-semguk

¹ Kamaikamai gwılat indaup t̄imbımbı, Yesuli kwelan ñolok bımbı, Beuloñ undane lololok nain indañguk wıñ ka-nandı-dakleñguk. Endı ama nin kwelan ñolok en kimit-kle kuñgiliñ wıñ ep galk t̄i-ta-bıñguk, t̄imbi yousimbi, kwelan gama kuñguk tuop ep galkta t̄iñguk wıñ daut semguk.

² Yesu git gwañgwañii endı tim nanañ na-palıñil̄imbi, ñindit̄ indañguk: Satandi Judas, Simon Iskaliottok nıññañ, enda ikan gınañ gınañ nanandı mımbı, Yesu kanjikñiilok kısınan kımilektok nıñguk. ³ Gañgan Yesuli nandıñguk, wıñ Beptı nepek gitik endok kiinan kımılımbı ka-dikñeñguk, t̄imbi endı Kunum Yambattoñnan nanin piñgukti endoñ

undane louptok tīñguk. Wīndīñ nandīñipi,⁴ nanañ na-pakiltīñnan nanin mīlapi, dasindasin ombap kiundiñ kīmīpi, tīmbikalanda no tīkembī, boñgjungan temguk.⁵ Tīñipi, tuk jawañ gīnañ wīlī pīumbī, kusei kīmīpi, gwañgwāñii kesīt wīlit-sembi, tīmbikalanda boñgjungan temguk walī tīmbī kalandañguk.

⁶ Wīndīñ ti-sem-ta-ñakāp, Simon Petloloñ bī tombīmbī nīñguk, "Wopum, nīm kañbi dīkī nokok kesītna wīlīlep tīmbeñ a." ⁷ Eumbī tambane nīñguk, "Natna nek ti-samlet wolok kusei wīn dīk man nīndīñgīta nīm nandī-daklelañ, gan gamamek nandī-tombekañ." ⁸ Eumbī, Petloli kīmīsip tīñmīmbī nīñguk, "Dīk nain no ba nola nokok kesītna no nīm wīlit-namekañ." Eumbī, Yesuli nīñguk, "Tīkap nak nīm wīlit-gametetta, dīk nokok gīñgīt yousim kuuñdok tuop nīm." ⁹ Eumbī, Simon Petloli nīñguk, "Wopum, tīkap wīndīñda, dīk nandī-nambī, kesītnāgōt nīm wīlit-nameñ, tambo dīk nokok kītna ba kumbana wakīt wīlit-namekañ!" ¹⁰ Eumbī, Yesuli nīñguk, "Nīn endī tuk ikan ik, endī jamilan sīsīñk, gan kesīñgōt wīlīwīlīttok. Tīmbī gīnañjīlok kandañ sīndī jamilan sīñk, gan gītīk sīñk nīm." ¹¹ Yesuli nin sīñkīt en kanjikñiilok kīsīnan kīmīpi tīñguk wīn ikan ka-nandīñgukta tīmbī nīndīñ eñguk, "Sīndī gītīk sīñk jamilan nīm."

¹² Yesuli gwañgwāñiilok kesīti wīlit-talembī, dasindasin ombap bīndambo dasimbi, kwel kīnjannan undane ñā pip papi enī-nandīñguk, "Sīndī nak nek ti-samit wolok kusei ka-nandī-tomañ ba nīm? Wīn nīndīñ: ¹³ nak sīndok Sanīndautsī ba Wopumjī kulettā tīmbī sīndī 'Nīnīndaut' ba 'Wopum' nanañ wīn dīndīm eañ." ¹⁴ Wīndīñda tīkap nak sīndok Wopumjī ba Sanīndautsīlī sīndok kesīti wīlit-sam-taleetta, sīngan kesīti tambo wīlīlīm ti-ta-kulok. ¹⁵ Nak telak wīn dāut samit, wīn sīndī bo naok nomīk kosi gīñgīt wīn biu pīumbī, nak ti-samit wīndīñgān sīndī tambo tīke-kīmīt ti-kunekalīñ. ¹⁶ Biañgan ñūk. Nak nīndīñ sanlet: kena gwañgwāñiilok sīlānindī molomjīlok kapmainan kuañ, tīmbī ama kena tīndīlok enī-mulīm ñāñ endī bo nin enī-mukuk endok kapmainan kuañ. * ¹⁷ Sīndī nepek sanit wolok walān ip nandī-dakleñañda, tīkap sīndī wolok tuop tī-kunekalīñda, sīndī Kunum Yambattok dāinan amatam dīwīn yapma kle-patnekalīñ."

Ama nin Yesu kanjikñiilok kīsīnan kīmīpi tīñguk wīn inda-dakleñguk

(Matayo 26:20-25, Maleko 14:17-21, Luka 22:21-23)

¹⁸ Tīmbī Yesuli yousimbi enguk, "Nak sīndī gītīk amatam dīwīn yapma kle-patnekalīñ wīndīñ nīm elet. Nak ama nītein nokok gwañgwāñai kūnelīñdok ep kasīleñgut wīn nandī-dakle-samlet, tīmbī nak nin kasīleñgut wīn plofet manda no youyoulin patak walī bien tīmbektok kasīleñgut. Wīn nīndīñ, 'Ama no notna wandin nakita yakan nanañ nalak, endī kanjik tī-namlak.' * ¹⁹ Nak man ñīn wolok plon itañgān kasat ti-samlet, wīn kusei nīndīñda: wīndīñ inda-namumek, sīndī nokok kusatna papat kwambīñ wīn nandī-kwambīñ danekalīñ. ²⁰ Nak kusatnala elet walī biañgan sīñk. Tīmbī nīndīñ sanlet: nin endī nak ama nī-mukut enda not tīñmīlak, endī Kunum Yambattok dāinan nak wakan not tī-namlak, tīmbī nin endī not tī-namlak, endī nak nāñ-mukuk enda bo not tīñmīlak."

²¹ Yesuli wīndīñ e-talembī, gīnañ mīlata-sīñk taumbī, indāñgan e-daklembī enguk, "Manda et walī biañgan sīñk, wīn nak nīndīñ sanlet: sīndoñnan nanin nolī bola ti-nambī, kanjikñailok kīsīnan napiletat." ²² Tīmbī gwañgwāñiil Yesuli ninda sīñk eñguk wala gama nīm nandī-daklembī, nandī-bendī wopum tīmbī, tambo ka tīñgīlīñ. ²³ Tīmbī endoñnan nanin no, wīn gwañgwāñiil Yesuli gīnañli kasīleñguk † endī Yesulok ñāsīñgān kīi dīndīm kandañ pakuk, ²⁴ wala tīmbī Petloli enda kīi walawala tīmbī nīñguk, "Ninda sīñk elak wīn dīk nī-ka!" ²⁵ Wīndīñ tīmbīmbī, gwañgwāñiil walī Yesulok kandañ ñāñā embi nī-nandīñguk, "Wopum, wīn nin?" ²⁶ Eumbī, Yesuli tambane nīñguk, "Nak plaua nanañ dīp ñīn wītna gīnañ wīsīmbī, mīwam nambetak en wakan." Wīndīñ enīpi, plaua nanañ dīp wīn wīsīmbī, Judas Simon Iskaliottok ñīñāñda mīumbī ²⁷ tīkeumbī, wolongan Satandi Judaslok gīnañ pī-ñīmīñguk. Tīmbī Yesuli nīñguk, "Dīk nepek tīmbep tīlañ wīn platik sīñk ti."

²⁸ Endī wīndīñ eñguk, gan nanañ na-pakiltīñ dīwīn nolī endī kusei nekta wīndīñ nīñguk wīn nīm nandī-dakleñgīlīñ. Nīm nandī-daklembī, ²⁹ Judaslı endok mīnemjī ka-dīkñençukta tīmbī dīwīndī Yesuli Judasla nīndīñ ba nek nīñguk wīndīñ nandīñgīlīñ, "Dīk ñāmbī, gwīlatta nek nanalok tīpīkamīñ wīn tua," ba "Pīmbīñesiila mīnem em." ³⁰ Tīmbī Judaslı nanañ dīp wīn tīke-talembī, wolongan walinin kīlīm gīnañ pīm ñāñā enguk.

Yesuli gwañgwāñiil tambo tīke-galk tīnelīñdok enī-dikñeñguk

³¹ Judaslı walinin ip pīm ñāumbī, Yesuli gwañgwāñiil dīwīn nīndīñ enguk, "Ama Sīsīñk nokok kusatna engano walī man inda-dakleupi tīlak, tīmbī nek inda-namepi tīlak, walī

* ^{13:16:} Manda wolok walān wīn nīndīñ: tīkap Yesuli sīñgin tīke-pīmbī, gwañgwāñiil ep kīmīkulta, endok gwañgwāñiil tambo wīndīñgāñtōt tīlak. * ^{13:18:} Kap 41:9 † ^{13:23:} Yoaneli enlok plon e-yout tīñguk, gan enlok koi tīke-louktok nīm nandīmbī, eu inda-dakleñguk.

Kunum Yambattok kusal engano wîn tîmbî inda-dakleukak. ³² Tîkap nak endok kusal engano wîn tîmba inda-daklelakta, nain nîm ombataumbi, endî bo nokok kusatna engano wîn tîmbî inda-dakleukak.

³³ Gwañgwânaï, nak nain dumangot gama sîn gitâ kuutat. Kukap ñawâmbi, sîndi nep lonjînekaliñ, gan nak Juda ama biesila engut wîndiñgangot sînda ñîndiñ sanlet, ‘Nak ñautatnan sîndi ñaneliñdok tuop nîm.’ ³⁴ Wîndiñda tîmbi nak endîkne manda komblin sanbi, sîndi gînañjîli tambo tîke-galk tîneliñdok sanî-dîkñelet, wîn nak sep galk tî-samgutti tî-samlet, telak wolok tuopgan sîndi bo tambo tîke-galk tînekaliñ. ³⁵ Tîkap sîndi wîndiñ tî-kunekaliñdâ, amatam gitîktî sîndi nokok gwañgwânaï kuañ wîn sambî-nandi-tomnekaliñ.”

Yesuli Petlolok e-sembeñ wîn eu indañguk

(Matayo 26:31-35, Maleko 14:27-31, Luka 22:31-34)

³⁶ Tîmbi Simon Petlolî Yesu ni-nandînguk, “Wopum, dîk dendîñ ñaukañ?” Eumbi tambane niñguk, “Nak ñautatnan dîk man ñîn nep klem ñauñdok tuop nîm, gan gamamek dîk nep klembi ñaukañ.” ³⁷ Eumbi ni-nandîmbi eñguk, “Wopum, nîtek tîmbi nak man ñîn gep klem ñauttok tuop nîm? Nak kuñguna bimbi, kîm-gamettok pañgitam patet.” ³⁸ Wîndiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Ba dîkok kuñguñga bimbi, kîm-nametañ ba? Wîn biañgan nîm! Nak ñîndiñ ganlet: puputti gamañ nîm kitîñlîmbi, dîk naka nain tîpet git no e-sembeñ tî-nametañ.”

14

Kunum Yambattoñ lololok telak noñgangot wîn Yesu en wakan

¹ Tîmbi Yesuli yousimbi, gwañgwâniila ñîndiñ enguk, “Gînañjî mîlataumbi, nandi-bendî wopum tañ wîndiñ nombo nîm tînekaliñ. Tambo sîndi Kunum Yambattok plon panjañganembi, wîndiñgangot nokok plon panjañgane-ta-kunekaliñ. ² Nokok Bepnalok il kuseinan it gînañ asup patak. Nîm palîmba, nak ñîndiñ nîm sanbet, ‘Nak ñambi, it tîwîli dîkñe tî-sametat.’ ³ Tîmbi nak ñambi, it tîwîli dîkñe tî-sam-talemek, undane bîmbi, sanañgilambi, sîndi bo natna kuutatnan kuneliñdok ñanekamîñ. ⁴ Tîmbi nak kwet delok ñautat, wolok telak wîn sîndi ip nandi-taleañ.”

⁵ Tîmbi Tomasli niñguk, “Wopum, dîk dendîñ ñaukañ wîn nîndi nîm nandi-dakleamîñ, wala tîmbi telak wîn nîtek nandi-dakleneñ?” ⁶ Eumbi niñguk, “Natna telaktok kusei, manda biañgan sisiniktok kusei, ba kuñgu sisiniktok kusei. * Nak napma klembi, Beptoñ tomtom wîn no nîm sîník patak. ⁷ Sîndi nak nandi-kîliñe tî-namumda, Bepna bo nandiñminelîñ. Tîmbi sîndi man kusei kîmîpi, en nandi-kîliñ tîñmañ. Biañgan ñak, sîndi en ikan kañgilîñ.”

⁸ Tîmbi Filipti niñguk, “Wopum, dîk Bep daud nîmumbi, nandîna tuop tî-nîmek.” ⁹ Eumbi niñguk, “Filip, nak nain ombapgan sîn gitâ ip kuñgut, ganmek dîk nokok kusatna gama nîm nambi-nandi-tomlañ ba? No en nak nambiñgukti Bep ip kañguk. Wîndiñda dîk nekta ‘Bep daud nîmekâ’ elâñ? ¹⁰ Bepti nokok gînañ palîmbi, nak endok gînañ patet. Dîk wîn nîm nandi-kwambîñ dalañ ba? Nitî noñgan tamîkta tîmbi nak manda sanlet wîn natnalok nanandînala nîm pa elet. Tambo Bep nokok gînañ patakît enlok kenan pa tîlak. ¹¹ Bepti nokok gînañ palîmbi, nak endok gînañ patet, sîndi manda wîn nandi-kwambîñ da-kunekaliñ. Tîkap sîndi nak wîndiñ eletta tîmbi wîn nandi-kwambîñ daneliñdok tuop nîmda, kundit ep tîmbambi kañgilîñda tîmbi wîndiñ tînekaliñ. ¹² Biañgan sîník, sîndi kunditnala tîmbi wîndiñ tînekaliñ.”

Tîmbi kundit tîndîlok kandañ nak ñîndiñ sanlet: nin endî nak nandi-kîlikti tî-nam tî-kulakta, endî bo kena ba kundit natna tîlet wîndiñgangot tîmbekak. Tîmbi endok kenan ba kundil walî natna kena ba kundit tîñgut wîn makleukak. Wîn kusei ñîndiñda: nak Bepnalok loutat. ¹³ Lowambi, sîndi nokok kotnalok plon kîtî-nambi, nek ba nek tî-samettok nani-nandîañ, wolok tuop nak Niñâñdî Bepnalok kusal engano wîn tîmba inda-dakleuktok tî-sametat. ¹⁴ Wîn tîkap sîndi nokok gîñgîtnai kuañda tîmbi nek ba nek tî-samettok nani-nandînekaliñda, natna wîn tî-sametat.”

Yesuli Dîndim Woñ ni-mulîm piuptok e-kwambîñ dañguk

¹⁵ Tîmbi Yesuli yousimbi, gwañgwâniila ñîndiñ enguk, “Tîkap sîndi gînañjîli nep galk tañda, nak sîndi nek tîneliñdok sanî-dîkñelet wolok tuop tî-kunekaliñ. ¹⁶ Tîmbi nak Bepta ni-nandîwambi, endî sindok Pañgembilanjî no ni-mulîm piumbi, nokok kînjan sîn gitâ papat kwambîñgan kuukak. ¹⁷ Nak Dîndim Woñ Beptok kusal sisinik wîn tîmbi inda-daklelak enla elet. Kwelalok gîñgîtñii endila en nîm ka-nandañ ba en nîm nandiñmañ,

* **14:6:** Yesu en wakan telak Kunum Yambattoñ ñalok wîn daud nîmlak, endok kusal wîn tîmbi inda-dakle-nîmlak, tîmbi kuñgu sisinik nîmlak.

wala t̄imbi endi en kas̄lenel̄indok tuop n̄im. Gan Woñ wal̄ s̄in ḡita kulak, t̄imbi s̄indok ḡinañj̄i ḡinañ p̄imb̄i, palekakta t̄imbi s̄indila en nandi-k̄iliñ tiñmañ.

¹⁸ Nak sambiwambi, pañgembilanji n̄imnat nomik n̄im kunekaliñ. N̄im. Nak s̄indoñ undane b̄utat. ¹⁹ W̄in nain n̄im ombataumbi, kwelalok giñgitñiñ nombo n̄im nambinekaliñ, gan s̄indila bindambo nambinekaliñ. T̄imbi nak papat kwambibñgan kuleta t̄imbi s̄indi bo kunekaliñ. ²⁰ S̄indt bindambo nambimek, ñindin ka-nandi-daklenekaliñ: nak Beptok ḡinañ patet, t̄imbi s̄indi nokok ḡinañ palimbi, nak s̄indok ḡinañ patet. ²¹ Nin endi nokok endikñe mandana nandi-dasimbi k̄imit-kle-kulakta, endi wakan ḡinañli nep galk tambi, nep kasilelak. T̄imbi nin endi w̄indin ti-namlak, en wakan Bepnalı t̄ike-galk tauak, t̄imbi natna bo en t̄ike-galk tambi, nokok kusatna t̄imba indakle-ñimekak."

²² T̄imbi Judas no, w̄in Judas Iskaliot en n̄im, wal̄ Yesu ni-nandimbi eñguk, "Wopum, ni tek t̄imbi dikok kusaka w̄in n̄indañgot t̄imbi inda-dakle-n̄imep elañ, gan kwelalok amatam diwinda n̄im?" ²³ T̄imbi Yesul̄ tambane ññguk, "T̄ikap nol̄ ḡinañli nep kasilekulakta, endi nokok mandana k̄imit-kle-kulakta. T̄imbi Bepnalı ama wandin w̄in t̄ike-galk tambi, Bep niñ endoñ b̄imbi, en ḡita yakan papat kwambibñgan kundekamik. ²⁴ Gan nin endi ḡinañli n̄im nep kasilekulakta, endi nokok mandana n̄im k̄imit-klelak. T̄imbi manda sanbambi nandañ wolok kandañ w̄in ñindin: w̄in natnalok manda n̄im, w̄in Bep nin nak kwelan nanı-mukuk enlok mandan.

²⁵ Nak gama s̄in ḡita kuñipi, nepek git̄ik w̄in sani-ta-bilet. ²⁶ Gan gamanda Bept̄ s̄indok Pañgembilanji, w̄in Dindim Woñ, ni-mulim p̄imb̄i, nokok k̄injannan s̄in ḡita kuukak. T̄imbi endi wakan nepenepk git̄ik sani-daut ti-sam̄bi, natna manda sangut git̄ik w̄in t̄imbi kaikta-samumbi, b̄inda nandi-tommekaliñ.

²⁷ Nak sambik bimbi, nokok busukna bisikñat pat-samektok samlet. Busuk samettok pat-namlak wal̄ busuk kwelan nanin wandin n̄im. Nak busuk w̄in sametta t̄imbi s̄indok ḡinañjili miñataumbi, misimisi n̄im tiñekaliñ. ²⁸ Nak manda ñindin ikan sanbambi nandilñ, 'Nak sambik bimbi, ñakap, s̄indoñ bindambo undane b̄utat.' S̄indi ḡinañjili biañgan nep galk tambi, nep kasile-kuumda, nak Beptoñ ñautat wala s̄indi naka t̄imbi nandi-silisiliñ t̄inelñ. Neta, Bepnalı nak napma klembi, lolon̄ s̄inik patakta. ²⁹ Nepek gamamek indaukak w̄in nak man ñin itañgan sani-talelet, w̄in kusei ñindin: nak saniñ wolok tuop indaukak, wolondamek s̄indi nak manda biañgan elet w̄in gumañ nandi-kwambibñ danekalñ.

³⁰ Nak s̄in ḡita manda nombo yousim sansanlok nain laketgot pat-namlak, w̄in kusei ñindin: kwettok kandikñe ama Satan endi nep t̄imbi kolauttok biupi tiłak. Endi nepek no ti-namektok gemb̄i n̄im palmilak, ³¹ gan nak wandingan embi n̄im k̄imisip tiñmilet. Tambo nak Bepna ḡinañoli kasilelet w̄in kwelan kuañdi nambi-nandi-dakleneliñdok Bepnalı nanı-dikñeñguk wolok tuopgan tiłet.

Ale, ip miłapi, p̄im ñana.

15

Wain komba sisinik w̄in Yesu en wakan

¹ T̄imbi Yesul̄ yousimbi, gwañgwañiila enbi eñguk, "Natna wain komba sisinik, t̄imbi nokok Bepnalı wain kenalok kandikñe ama. ² Endi nokok k̄itna gayam bien n̄im laliañ git̄ik w̄in dombimbi, ep kolim ñolak. T̄imbi nokok k̄itna gayam bien laliañ wal̄ bien laliñik taneliñdok endi ti-dindim kena pa t̄lak. ³ T̄imbi komba kii gayam bien lalilalilok ti-dindim eañ, wandin nak manda sanbambi nandi-dasigilñ wal̄ ikan sep ti-dindim eumbi, Kunum Yambattok dainan dindim indañgilñ.

⁴ Tiłap kii gayamdi komba plon n̄im yousim patakta, wal̄ engan bien laliuktok tuop n̄im, w̄indin angot tiłap s̄indi natnalok plon n̄im yousim pakaña, bienji lalineliñdok tuop n̄im. W̄indin ñida t̄imbi s̄indi natnalok plon yousimbi pat-ta-kunekaliñ, t̄imbi natna s̄indok plon yousimbi pat-ta-kuutat. ⁵ Natna wain komba, t̄imbi s̄indi nokok k̄itna gayam. Nin endi nokoñ yousumbi, nak bo endoñ yousiletta, wal̄ wakan bien asup pa lalilak. W̄in kusei ñindin: nak napma klembi, bien lalilalilok telak no n̄im patakta. ⁶ Tiłap ama nol̄ nokoñ n̄im yousimbi patakta, endi komba gayam dombi kokottok wandin: w̄in t̄ike kolimbi, yañetaumbi, kii gayam diwín ḡita ep kiupi, komba ḡinañ ep siu dindilok. ⁷ Tiłap s̄indi nokoñ yousim pakaña, t̄imbi nokok mandana nandi-dasigilñ w̄in k̄imit-kle-kuañda, s̄indi Kunum Yambattı w̄indin ba w̄indin ti-samektok nandañ wala k̄indem ni-nandumbi, nandi-samumbi. ⁸ Nandi-samumbi, s̄indi telak w̄indin plon bien asup laliumbi, nokok gwañgwanai kuañ w̄indin inda-daklelak, t̄imbi nokok Bepnalı kot giñgit t̄ikelak."

⁹ Yesuli yousimbi, gwañgwañiila enguk, “Bepti nep galk tañguk, wîndiñgangot nak sep galk tañgut. Tîmbi nak yousimbi, sep galk ta-ñauttok sindi nokoñ yousim patnekaliñ. ¹⁰ Wîn natna Bepnalok endikñe mandana kîmit-kle-talembi, endoñ yousim patet, tîmbi endi yousiyousiñgan nep galk talak, wîndiñgangot tîkap sindi nokoñ endikñe mandana kîmit-kleañda, sindi nokoñ yousim patnekaliñ, tîmbi nak yousiyousiñgan sep galk tautat. ¹¹ Wîn nak simba sasat nandilet wîn sindi bo nandimbi ginanjî ginañ tokneumbi pat-samekto nandilet, wala tîmbi nokok mandana kîmit-kleneliñdok sanit. ¹² Tîmbi endikñe mandana wîn ñindîñ: nak sep galk tañgut, wîndiñgangot sindi ginañjîl tambo tîke-galk ti-ta-kunekaliñ.

¹³ Tîkap ama noliila ep galk tambi kîm-semekta, endi ep galk tîndilok telak diwîn gitik patak wîn makle-sin tauk. ¹⁴ Tîmbi tîkap sindi nokok endikñe mandana kîmit-kle-kuañda, sindi nokok notnai sînik inda-daklean. ¹⁵ Nak sinda kena gwañgwa nombo nîm sanlet, tambo nak sinda nokok notnai sanitalelet. Wîn kusei ñindîñda: kena gwañgwa molomdi nek nandi-sambat tilak wîn nîm nandîlak, gan nokok Bepnalî nepek gitîñgitik nanguk wîn nak sinda sani-dakle-wambambi, sindi ikan nandi-taleañ. ¹⁶ Sindî nak nîm nep kasileñgilîñ. Tambo natna sep kasilewambi, ñindîñ tîneliñdok sep dangut: sindi ñambi, bienjî tîmbi indaukak, wîn bien papat kwambîñgan palekak wandin. Wîndiñ indaumek, sindi nokok kotna plon Bep kitîñmîmbi, nepek no ba no ti-samektok ni-nandañ, endi wolok tuop sînik ti-samekak. ¹⁷ Nak endikñe manda ñîn bindambo sanba nandîwit: sindi ginañjîl tambo tîke-galk ti-ta-kunekaliñ.”

Gwañgwañiilok miłap inda-semekak wala Yesuli eu inda-semguk

¹⁸ Yesuli bindambo yousimbi, ñindîñ enguk, “Amatam kwelalok giñgit kuañdî nandî kunjitta ti-samumbi, wolonda sindi nîm nandi-kamalanekaliñ, wîn kwelalok giñgit kuañdî dama naka ip nandi-kunjitta ti-namgiñliñ. ¹⁹ Sindî kwelalok giñgit kuumda, endi sinda nandum endok nosii tîmbimbî, sep galk tanelîñ. Gan nak endok boñgîpsinan nanin sep kasilewambi, sindi natnaloñ giñgitnai kumbi, kwelalok giñgit nombo nîm kuañ. Kusei wala tîmbi endi sinda nandi-kunjitta ti-samañ. ²⁰ Sindî manda ñîn dama sangut wîn nandi-tombit, ‘Kena gwañgwa silanindi molomjîlok kapmainan kuañ.’ * Kusei wala tîmbi tîkap kwelalok giñgitñiñi nak nep tîmbi kolauottok nep kle-gîmgim engiñliñda, wîndiñgangot sindi bo sep tîmbi kolaneliñdok sep kle-gîmgim enekaliñ, tîmbi tîkap endi nokok mandana nandi-dasimbi kîmit-kleñgilîñda, wîndiñgangot endi sindok mandanjî bo nandi-dasimbi kîmit-klenekaliñ. ²¹ Endi Bep nani-mukuk en nîm nandi-kiliñ ti-nîmañ, wala tîmbi sindi nokok giñgitnai kuañda tîmbi endi kolan wandin wîn ti-samnekalîñ.

²² Nak indambi, Bepnalok mandan engut wîn ikan nîm enbamda, yomjîlok miłap nîm pat-semek. Gan nak indambi, endok mandan engutta tîmbi endi yom tîndilok e-tembi manda no nîm pat-semlik. ²³ Naka nandi-kunjitta ti-namlakti Bepnalô bo nandi-kunjitta tiñmîlak. ²⁴ Ba nak kundit gembînat gitikñin amalî nîm tîndîñ endok boñgîpsinan nîm pa tîmbamda, yomjîlok miłap nîm pat-semek. Gan endi kundit wîn kañgilîñ, gammek Bep nîta nandi-kunjitta ti-nîmgîliñ, wala tîmbi yomjîlok miłap kîmîlim pat-semlik. ²⁵ Endok endikñe mandanjî gînañ ñindîñ youyoulîn patak, ‘Endi naka slakan nandi-kunjitta ti-namgiñliñ,’ * tîmbi manda walî bien tîmbektok endi wîndiñ ti-namgiñliñ.”

Yesuli Dîndim Woñdî gwañgwañi ep tîmbi pañgitauktok e-kwambîñ dañguk

²⁶ Yesuli yousimbi enguk, “Sîngimek nak sindok Pañgembilanji wîn Beptok kandañ nanin ni-muletat. Woñ walî Beptoñnan nanin pîmbi, endok kusal sîsînik wîn tîmbi inda-daklekak. Pîmek, nokok kusatna e-dakle tîmbekak, ²⁷ tîmbi sîni bo nokok kusatna e-dakle ti-ta-kunekaliñ. Wîn kusei ñindîñda: sindi nak kena kusei kîmîkut naningen nakita kuta-bañ.

16

¹ Nepek kolan sanit wandin walî inda-samumek, sindok nandi-kîlîktinjî wolonda nîm pi pîuktok nak manda gitik wîn sanit. ² Endi it kiyaunji gînañ nanin sep kle-kolimbi, pawon kunekealiñ. Tîmbi wîndiñgot nîm. Nain indaumbi, nin endi sindoñnan nanin no wili kîmbekakta, endi ‘telak wolok plon Kunum Yambat kîmit-klelet’ em nandukak, gan endi tîmbi kamalaukak. ³ Endi Bep nîta nîm nandi-kiliñ ti-nîmañda tîmbi wîndiñ ti-samnekalîñ. ⁴ Nepek gamamek indaukak, wîn nak man ñîn itañgan sanitalelet. Wîn kusei ñindîñda: nak sanit wolok tuop ti-samnekalîñ, wolondamek nak endok plon manda sangut wîn sindi nandi-tomnekaliñ.

* **15:20:** Manda wolok walâ wîn ñindîñ: kena molomda nîtek indañmîlak, wolok tuogpan endok kena gwañgwanla indañmîlak. * **15:25:** Kap 35:19, 69:4

Nak sín gitá kuñgutta tímber kena kusei kímíkut wolonda nepek wolok kasat gama ním ti-samgut.⁵ Gan man níndíñgit nak Bep nani-mukuk endoñnan ñaúpi titlet, gañgan síndoñnan nanin noli 'Dík dendíñ ñaukañ?' wíndíñ no ním nani-nandañ.⁶ Tambo nak ñañalok manda mílap wandin sanletta tímber, símba gawatt síndok gínanjít tokñelok.⁷ Gan nak manda níndíñ elet walí biañgan titlak: nak sambí ñautat wolok bien walí síndoñ inda-samekak. Neta, tíkap nak ním sambí ñautta, Pañgembilat síndoñ ním biwík. Tíkap nak sambí ñautatta, nak en ní-mulambi, síndoñ biukak.⁸ Bímek, kwelalok gíñgitñílla tímber dakle-seumumbi, nandi-kwambíñ danekalíñ, wín yom wín nek sínik, ba nin endí wín díndim sínik, ba Kunum Yambatti nítek sínik yambí-danbekak wín endí ním nandi-daklembi, nandum kamalalak.⁹ Wín níndíñ: endí nak ním nandi-kílikítí tínamañ, walí yom biañgan sisínik.¹⁰ Tímber díndim kuñgulok kandañ wín níndíñ: nak Beptoñ undane ñawambi, síndí nombo ním nambínekalíñ, walí nak díndim sínik wín tímber inda-dakleukak.¹¹ Tímber ka-daní kenalok kandañ wín níndíñ: Kunum Yambatti kwet ñolok kandíkñie ama Satan ikan ka-danbi, tambon ombí-tíkeuktok eu taleñgukta tímber amatam bo yambí-danbekak.

¹² Manda sansanlok gama asup patak, gan man níndíñgit síndí wín gitík nandi-daklembi, nandi-dasineliñdok tuop ním.¹³ Gan Woñdi Kunum Yambattok kusal sisínik wín tímber inda-daklelak. Endí pímek, síndok nanandíñjí ep tímber pañgitaumbi, Yambattok kusal sisínik wín nandi-daklenekalíñ. Wín kusei níndíñda: Woñdi enlok nanandíñla manda no ním eukak, tambo manda nítek nímbímbi nandílak wolok tuop endí eukak, ba nepek nek siñgimek indaukak wín sanbí indaukaka tímber, endí nokok kusatna engano wín tímber inda-dakleukak.¹⁴ Bep nítok nanandínet wín noñganda tímber nak níndíñ sanit, 'Nak manda Woñda nímbambi nandílak wín sínda sani-dakleukak.'

Milapsílok kinjannan siliñsili gwañgwañiloñ inda-semekak

¹⁶ Yesuli yousimbi enguk, "Nain ním ombataumbi, síndí nombo ním nambínekalíñ, tímber nain ním ombataumbi, bíndambo nambínekalíñ."¹⁷ Wíndíñ eumbi, endok gwañgwañii díwíndí nísiñgan níndíñ eñgílñ, "Endí níndíñ elak, 'Nain ním ombataumbi, níndí nombo ním kanekamíñ, tímber nain ním ombataumbi, bíndambo en kanekamíñ,' tímber 'Endí Beptoñ undane ñaukakta tímber wíndíñ indaukak.' Manda wolok walán wali' nek plon e-yout titlak?"¹⁸ Wíndíñ eñípi, nísiñgan e-nandíñgiñí, "Nain ním ombatalak' manda wolok walán wí nítek? Nek elak wín níndí ním nandi-dakleamíñ."

¹⁹ Tímber endí wala ní-nandíñeliñdok nandumbi, Yesuli yambí-nandi-daklembi enguk, "Nak níndíñ sanit, 'Nain ním ombataumbi, síndí nombo ním nambínekalíñ, tímber nain ním ombataumbi, bíndambo nambínekalíñ.' Wín manda wolok kuseila sínigan e-nandí tañ ba?"²⁰ Manda et walí biañgan sínik. Tímber nak níndíñ sanit: nak kímbambi, síndí kut-blamban embi, mano tínekalíñ, gan kwelalok gíñgitñíllí siliñsili tínekalíñ. Tímber síndok gínañjí milata sínik taumbi patnekalíñ, gan síndí bíndambo nambímbi, síndok nandi-mílapsílok kinjannan siliñsili inda-samekak.

²¹ Wín tamdi gwañgwañtikelak wandin inda-samekak. Endok píñgip gawat tíndílok nainñin indalakta tímber gínan mílata sínk taumbi patak, gan endí gwañgwañtikemek, gwañgwan indañmílak walí siliñsili miumbi, mílap wín ip kamalalak.²² Wíndíñgangot nain ñolonda síndok gínañjí mílatalak, gan nak bíndambo bí sambambi nambínekalíñ, wolonda walenjílì bo kíndem daumbi, siliñsili gínañjí tokñeukak, tímber ama noli síndok siliñsili; solom tíkeneliñdok tuop ním.²³ Nain wín indaumek, síndí nepek nolok plon nombo ním nak nani-nandíñekalíñ. Wín biañgan sínik. Tímber nak níndíñ sanit: síndí nepek no ba nola nokok Bepnala ní-nandíñekalíñ, wolok tuop endí nokok kotna plon samekak.²⁴ Síndí nokok kotna plon enda nepek nola ním ní-nandi-ta-bíñgílñ. Ale, man nín síndí kíndem gíñginembí, ní-nandi tí-ta-kunekalíñ, tímber wolok tuopgan inda-samumbi, nandi-siliñsili gínañjí tokñeukak."

Milap kusei kusei indaukak, gan Yesuli kwettok gembíñ kolán wín ip wíli píñguk

²⁵ Yesuli yousimbi, níndíñ enguk, "Nak manda sani-ta-bilet wín eyout mandalíñgot sanlíñgut, gan nain indaumbi, nak manda eñípi, eyout manda nombo ním sanbetat. Tambo nokok Bepnalok plon indañgan kasat tí-samet."²⁶ Nain wolonda síndí nokok kotna plon Bep ní-nandíñekalíñ. Nak Beptoñ sep kímilektok ní-nandutat wíndíñ ním sanlet, tambo níndíñ sanlet: wín sín en ní-nandíñekalíñ.²⁷ Wín kusei níndíñda: síndí gínañjílì nak nep galk tambi, nak Beptoñnan nanin píñgut wín nandi-kwambíñ da-kuañda tímber endí sep galk tambi, ní-nandíñji nandi-samekak.²⁸ Nak en gitá pakap kwelan pímbi indañgutta, man nín kwet nín bimbi, endoñ undane loupi titlet."²⁹ Wíndíñ eumbi, gwañgwañíllí níñgílñ, "Ei! man ip dík eyout manda bimbi, manda indañgan níñlañ wín!"³⁰ Man nín níndí gambí-nandamíñ, wín dík nepek gitíñgítík nandi-taleñañ,

t̄imbi n̄ind̄i gama n̄im gani-nand̄inambi, d̄ik ikan n̄indok nanand̄in̄i ka-nandi-daklelañ. Kusei wala t̄imbi n̄ind̄i d̄ik Kunum Yambattoñnan nanin p̄iñguñ w̄in nandi-kwamb̄iñ damiñ.”

³¹ T̄imbi Yesuli tambane enguk, “Ba s̄ind̄ biañgan ip nandi-kwamb̄iñ da-namañ ba?

³² Nandañ! N̄im ombataumbi, nain ñ̄in ip inda-talelak: nokok kanj̄iknaili sep kleumbi, s̄ind̄i nak nambium, natnañgan palambi, s̄ind̄i noñgan noñgandi papusenembi, is̄inan pi ña-talenetañ, ganmek nokok Bepnali nakita patakta t̄imbi nak natnañgan n̄im paletet.

³³ S̄ind̄i nokok ginañ kuañda t̄imbi busuk bis̄ikñat w̄in kasileumbi pat-samektok nak manda w̄in sanit. Kwelan ñolok m̄lap kusei kusei pat-samlak, gan nak kwelalok gemb̄in kolan w̄in ip w̄ila p̄iñgukta t̄imbi s̄indok s̄imbatsi saleun.”

17

Yesuli enla ba gwañgwañiila n̄imolo tiñguk

¹ Yesuli manda w̄in eu taleumbi, kunum ginañ deium loumbi, Beula n̄imolo n̄ind̄iñ tiñm̄iñguk, “Amber, nak m̄lap bemb̄i, k̄imbettok nain ip indalak. D̄ik nandi-namumbi, nak d̄ikok Niññigali kusaka engano w̄in t̄imba inda-dakleuktok d̄ik bo nokok kusatna engano w̄in t̄imbi inda-dakleukañ. ² D̄ik ama nep k̄im̄it-kleneliñdok namguñ, t̄imbi nak kuñgu taletalen n̄innat enda emettok nandiñguñ, wala t̄imbi d̄ik nak amatam git̄ik yambi-d̄ikñeuttok napikuñ. ³ T̄imbi kuñgu taletalen n̄innat wolok walan w̄in n̄ind̄iñ: endi Kunum Yambat sis̄inik noñgangot d̄ik nandi-kiliñ ti-gamañ, t̄imbi Yesu Mesia d̄ik nan̄i-mukuñ naka nandi-kiliñ ti-gamañ. ⁴ D̄ik naka kena t̄imbettok namguñ w̄in git̄ik t̄imba taleñguk, t̄imbi telak wolok plon d̄itnalok kusaka engano w̄in kwelan ñolok t̄imba inda-dakleñguk. ⁵ Ale, Bep, man ñ̄in d̄ik nandi-namibi, natnalok kusatna engano w̄in n̄ind̄iñ t̄imbi inda-daklewñ: kwet gama n̄im indañilimbi, nak d̄ikita kuñipi, nokok pipapatna engano pat-namuguk w̄in d̄ik b̄indambo naka namumbi pat-namun.

⁶ D̄ik kwelan kuañ endoñnan nanin d̄iw̄in ep danbi, nokok gwañgwanai kuneiñdok yapikuñ, t̄imbi nak d̄ikol kusaka enda eni-dakle-semambi, endi d̄ik nandi-kiliñ ti-gamañ. W̄in endi d̄ikok giñgítkai, gan d̄ik nakita kuneiñdok yapikuñ, t̄imbi nak yambi-d̄ikñeambi, endi d̄ikok mandañga k̄im̄it-kle-kumbi, ⁷ man n̄ind̄iñgit namb̄i-nandi-dakleañ, w̄in d̄ik nepek git̄iñgítk namumbi pat-namlak walí biañgan d̄ikoñnan nanin. Endi w̄ind̄iñ nandi-dakleañ, ⁸ w̄in kusei n̄ind̄iñda: d̄ik manda naka nanguñ w̄in nak enda enba taleñguk. Ewambi, endi nandi-dasimbi, nak d̄ikoñnan nanin p̄i indañgut w̄in biañgan ka-nandi-dakleñañ, t̄imbi d̄ik nan̄i-mukuñ w̄in ip nandi-kwamb̄iñ da-taleañ.

⁹ Nak enda t̄imbi n̄imolo ti-gamlet. Nak man n̄ind̄iñgit kwelan kuañ git̄ikta n̄imolo n̄im ti-gamlet. Tambo nak ama nin d̄ik nokok gwañgwanai kuneiñdok yapikuñ endañgot n̄imolo ti-gamlet, w̄in kusei n̄ind̄iñda: endi d̄ikok giñgítkai sis̄inik. ¹⁰ W̄in nokok giñgít kuañ endi git̄ik d̄ikok giñgítkai, t̄imbi d̄ikok giñgítkai git̄ik endi nokok giñgítuai. T̄imbi endok kuñgunjilí nokok kusatna engano w̄in t̄imbi inda-daklelak. ¹¹ Nak kombikan d̄ikoñ biútat, t̄imbi kwelan ñolok nombo n̄im yousimbi kuutat, gan endila kwelan yousimbi kunekeñiñ.

Bep Giñgi Sis̄inik n̄it̄ noñgan tamik, w̄ind̄iñgangoñt endi bo noñgan t̄inelñdok d̄ik nandi-namibi, d̄ikok gemb̄inga naka namguñ walí ep kamaiukañ. ¹² Nak en git̄a kuñipi, d̄ik gemb̄i namguñ walí ep kamaimbi yambi-d̄ikñe-ta-biñgut. T̄imbi endoñnan nanin no kolandok giñgít kuñguk en noñgandiñgot kolañguk, nolii d̄iw̄inli n̄im. W̄in manda youyoulin patak walí bien t̄imbektok w̄ind̄iñ indañguk. ¹³ Ale, nak d̄ikoñ biúpi tilet, gan nak nandi-silisili tilet wolok tuopgan endi bo nandi-silisili t̄inelñdok nak kwelan ñolok gamañgot patetta manda git̄ik ñin enbambe nandañ.

¹⁴ D̄ik manda nanguñ w̄in nak enda eni-talewambi, endi nandi-dasiñgilíñ, t̄imbi natna kwet ñolok giñgít n̄im kulet, w̄ind̄iñgangoñt endi bo kwet ñolok giñgít nombo n̄im kuañ, wala t̄imbi kwelalok giñgít kuañdi nandi-kunjitta ti-semañ. ¹⁵ D̄ik kwet ñololin Yapma tikeuñdok n̄imolo n̄im ti-gamlet. Tambo nak n̄ind̄iñ n̄imolo ti-gamlet: d̄ik ep kamaiumbi, kolan molomdi ep t̄imbi kolaneliñdok tuop n̄im. ¹⁶ Natna kwet ñolok giñgít n̄im, w̄ind̄iñgangoñt endi bo kwet ñolok giñgít n̄im kuañ. ¹⁷ W̄ind̄iñda t̄imbi d̄ikok mandañgalí kusaka sis̄inik w̄in e-daklelak, walí ep t̄imbi pañgitaumbi, endi d̄itnalok giñgítkañgot kunekeñiñ. ¹⁸ D̄ik nak kwelan nani-mulimbi indañgut, w̄in d̄ikok kenañga t̄imbettok. W̄ind̄iñgangoñt nak bo endi kwelan eni-mut-talelet. ¹⁹ T̄imbi endi bo biañgan kuñgunjilí d̄ikok bi-gamneliñdok nak d̄ikok kenañga t̄imbettok kuñguna d̄ikok bi-gamtalet.”

Nin endi Yesu nandi-kiliñti tiñm̄inekaliñ enda n̄imolo tiñguk

²⁰ T̄imbi Yesuli n̄imolo yousim t̄imbi eñguk, “Bep, nak gwañgwanai 11 endañgot n̄imolo n̄im t̄-gamlet. Tambo nak amatam nin endi gwañgwanailok mandanji nandimb̄i, nandikilikti ti-namnekalij̄n, enda bo n̄imolo t̄-gamlet. ²¹ W̄in Bep d̄ik nokok ḡinañ palimb̄i, nak d̄ikok ḡinañ palambi, n̄iti noñgan tamik, w̄indiñgangot endi bo noñgan t̄inelij̄ndok nak n̄imolo t̄let. T̄imbi kwelan kuañ git̄ikt̄i d̄ik wakan nak nani-mukuñ w̄in nandikwamb̄iñ danelij̄ndok nak nandikilikti ti-namnekalij̄ndi. Bep n̄itok ḡinañ patnelij̄ndok n̄imolo t̄let. ²² N̄iti noñgan tamik, w̄indiñgangot endi bo noñgan t̄inelij̄ndok nak nandisembi, d̄ik pipapat engano naka namguñ pat-namlak. ²³ W̄in endi noñgan s̄ink inda-talembi, noñgan t̄inelij̄ndok nak endok ḡinañ palambi, d̄ik nokok ḡinañ patañ. Endi w̄indiñgan noñgan t̄inekalij̄n, wolonda kwelan kuañ git̄ikt̄i ka-nandidaklenekalij̄n, w̄in d̄ik wakan nani-mukuñ, t̄imbi d̄ik nak nep galk tañguñ, w̄indiñgangot nak nandikilikti ti-namañ w̄in ep galk tañguñ.

²⁴ Kunum kwet gama n̄im indañlimbi, d̄ik nak nep galk tañguñda t̄imbi pipapat engano w̄in namguñ pat-namlak. Bep, nak n̄indij̄ndiñ indauktok nandigalk talet: amatam nakita kunelij̄ndok namguñ, endi bo natna kuutatnakan nakita kumbi, nokok pipapat engano w̄in kanekalij̄n. ²⁵ Bep ep t̄indij̄ndiñ d̄indim molom, kwelalok git̄ingit̄niilij̄ d̄ika n̄im nandigamañ, gan nakta nandikiliñ ti-gamlet, t̄imbi d̄ik nani-mulimb̄i indañgut w̄in nokok gwañgwanai ñalit ka-nandit-tom-taleañ. ²⁶ Nak d̄ikok kusaka engano w̄in daut semgut, t̄imbi yousimbi daut sem-tañautat. W̄in d̄ik nak nep galk talañ, w̄indiñgan endi bo tambo ep galk tanelij̄ndok ba nak en git̄a kuuttok w̄indiñgan ti-semetat.”

Yesuli enlok kusal t̄imbi inda-dakleuktok k̄im m̄ilapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk

18

Yesu t̄ikeñgilij̄n

(Matayo 26:47-57, Maleko 14:43-53, Luka 22:47-54)

¹ Yesuli n̄imolo t̄imbi taleumbi, gwañgwañii git̄ pakiliñnan nanin p̄im ñambi, tuk no koi Kitlon w̄in d̄ikñembi, oliv komba kena no wandinñ pakuknan ña tomgilij̄n. ² Endi wolok nain asup k̄imin tañgilij̄nda t̄imbi Judas Yesu endok kanjikñiiloñ k̄isinan k̄imilepi t̄inguk endi bo kwet w̄in nandigilij̄. ³ W̄indiñda tapma ama biesi git̄ Falisi amali tapma ittok kamaikamai ama d̄iw̄in eni-mukilij̄ en wakit Romalok mik ama d̄iw̄in Judasli ep kiulimb̄i, endi tou git̄ sipalak ep p̄indopi, miktok nepenepek epmumbi, Judasli yanañgilimbi, kwet wolok biñgilij̄n. ⁴ Biumbi, Yesuli n̄itek indañmektok w̄in ikan nanditaleñpiñ, ña ep t̄imbi indaumbi enguk, “S̄indit nin lonjañ?” ⁵ Eumbi tambane ñiñgilij̄n, “Yesu Nasalet nanin.” Eumbi enguk, “W̄in nak ñakan.” (T̄imbi Judas Yesu kanjikñiiloñ k̄isinan k̄imikuk endi ama wolok boñgipsinan ikuk.)

⁶ Yesuli “W̄in nak ñakan” w̄indiñ eumbi, wolongan amali nandisilikñembi, siñgisigilok ñambi, pi pi-taleñgilij̄n. ⁷ W̄indiñ t̄imbimbi, b̄indambo eni-nandimb̄i eñguk, “S̄indit nin lonjañ?” Eumbi, “Yesu Nasalet nanin” w̄indiñ ñiñgilij̄n. ⁸ Eumbi, Yesuli tambane enguk, “W̄in nak ñakan w̄in ikan sanit. W̄indiñda t̄ikap s̄indit nak nep lonjañda, notnai ñin yambiumbi ñawit.” ⁹ Yesuli manda w̄indiñ eñguk, w̄in endi dama Beula ñiñdiñ ñiñguk wali bien t̄imbektok eñguk, “D̄ik ama nakita kunelij̄ndok namguñ w̄in nak yambi-dikñewambi, no n̄im paikiliñ.”

¹⁰ T̄imbi Simon Petlol̄i kakit̄ t̄ike biñguk w̄in tiañeum lambumbi, tapma amalok telak damanj̄ endok kena gwañgwa s̄ilanin no koi Malkus endok pawan kit̄ d̄indim kandañ nanin wilalim pi piñguk. ¹¹ W̄indiñ t̄imbimbi, Yesuli Petlola ñiñguk, “D̄ikok kakit̄ka kwelnan suaem p̄iw̄in. Bepnal̄i engan milap ñin k̄imit-namguk w̄in n̄itekta t̄imbi n̄im bembet?”

¹² T̄imbi mik ama wakit endok telak damanj̄ ba tapma ittok kamaikamai ama endi Yesu t̄kemb̄i, kii imbi ¹³ nañgipi, ama no koi Anas endoñ dama ñañgilij̄n. Anas endok wembanlok wapai koi Kaiafas endi gw̄iat wolonda tapma amalok telak damanj̄ kuñguk. ¹⁴ W̄in Kaiafas en wakan Juda ama biesila nanandi dama ñiñdiñ emguk, “Ama noñganliñgot amatam git̄iktok k̄injanji k̄imbek w̄in k̄indem.”

Petlol̄i Yesula “N̄im nandij̄milet” eñguk

(Matayo 26:58,69-70, Maleko 14:54,66-68, Luka 22:55-57)

¹⁵ Yesu nañgip ñañliñmbi, Simon Petlo git̄ Yesulok gwañgwa no * endi siñgi klem ñañgimik. Tapma amalok telak damanj̄ endok sambalilij̄ gwañgwa no w̄in nandij̄milenigilij̄n, wala t̄imbi endi telak damalok il sañ jimba ḡinañ Yesu k̄indem klem

* 18:15: Yoaneli gwañgwa ninda youkuk endi enla eñguk.

loñguk,¹⁶ gan Petlolî telak yama pawan ikuk. Tîmbi gwañgwa nin telak damanjîlok sambaliñilî nandîñimîñgiliñ endî pi ñâmbi, telak yama kandikñe wembela Petlolok plon manda ñîmbîmbi, yama pisalîmbi, gwañgwa wali Petlo nañgilîmbi, gînañ loñgimik.¹⁷ Loumbi, yama kandikñe wembe wali Petlo ni-kañbi eñguk, “Nîm kañbi, dîk bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi ñîñguk, “E, nak nîm.”

¹⁸ Sasale tîñgukta tîmbi tapma amalok telak damanjî endok kena gwañgwa git tapma ittok kamaikamai ama endî komba sim ipi, sei-palîmbi, Petlo endî bo boñgi-psinan ña ipi, komba sei-pakuk.

Tapma amalok telak damanjî Yesu ni-nandinandi tîñguk

(Matayo 26:59-66, Maleko 14:55-64, Luka 22:66-71)

¹⁹ Tîmbi Anas tapma amalok telak damanjî damañgan pakuk endî Yesu ni-kañbi, endok gwañgwañilok plon ba manda e-daut tîlîñguk wolok plon ni-nandinandi tîñguk.²⁰ Tîmbi Yesuli ñîndiñ tambane ñîñguk, “Nak amatam gitikta indañgan manda engut, wiñ Juda amatam gitikta it kiyaunji gînañ ba tapma ilan kîmîn tañ wolok nain tuop manda eni-daut ti-sem-ta-kuñgut, tîmbi nak kwet sembînnan nepek no nîm eñgut.²¹ Wala tîmbi nekta naka nani-nandîlañ? Manda enbambi nandîñgiliñ enda eni-kaukañ; endî mek nak nel engut wiñ nandañ.”²² Wîndiñ eumbi, kamaikamai ama ñusifigun ikiñilîñ endoñnan nanin nolî Yesu timan dai plon wiñpi ñîñguk, “Dîk tapma amalok telak damanjî enda nîtektâ manda wîndiñ tambane ñîlañ?”²³ Eumbi tambane ñîñguk, “Manda ewa kamalalakta, wiñ kusei nani-dakleumbi nandîwa, ba dîndîm eletta, dîk nekta slakan ñîtañ?”²⁴ Tîmbi Anasli eumbi, Yesu kii im-bimbin nañgip ñâmbi, tapma amalok telak damanjî Kaiafas endoñ ñañgilîñ.

Petlolî Yesula Nîm nandîñmilet bîndambo eñguk

(Matayo 26:71-75, Maleko 14:69-72, Luka 22:58-62)

²⁵ Tîmbi Simon Petlolî komba sei-palîñilîmbi, ni-nandîmbi eñgiliñ, “Nîm kañbi, dîk bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi, e-kîmît-sembîmbi enguk, “E, nak nîm.”²⁶ Tîmbi tapma amalok telak damanjî endok kena gwañgwa no, wiñ ama nindok pawan Petlolî wiñli dîkñeñguk endok wekai dipti Petlola ñîndiñ ñîñguk, “Dîk oliv komba kena gînañ en gitâ kuumbi gambit wiñ!”²⁷ Eumbi, bîndambo “Wiñ nak nîm” eumbi, wolongan puputti kitîñguk.

Pilatoli Yesu ama wapmañ kuñgunla ni-nandi tîñguk

(Matayo 27:1-2,11-14, Maleko 15:1-5, Luka 23:1-5)

²⁸ Kwet salaumbi, Juda ama biesîli Kaiafaslok il bimbi, piñ ñâmbi, Yesu nañgipi, kandikñe ama Pilatolok ilan ñañgilîñ, gan il gînañ nîm loñgiliñ, wiñ kusei ñîndiñda: endî Roma ama Pilatolok il gînañ loumda, Kunum Yambattok dainan kolambi, Kamaikamai gwîlattok nanañ sandap wolonda naneliñdok tuop nîm. It gînañ nîm lombi, sañ jîmba gînañ palîmbi,²⁹ Pilatoli piñ, endoñ ñâmbi, eni-nandîmbi eñguk, “Sîndi ama ñâla manda nîtek embi, kit yout tîñmañ?”³⁰ Eumbi tambane ñîñgiliñ, “Endî tîndi ama nîm palînda, dîkok kîkanan slakan nîm kîmîtneñ.”³¹ Eumbi, Pilatoli enguk, “Tîkap wîndiñda, sîn en tîkembi, sînlok endîkñe mandanjî kîmît-klembi, manda plon kîmîlit.” Eumbi, ama biesîli ñîñgiliñ, “Juda nîndok endîkñe mandanjîli en kîmkîmlok elak,^{*} gan Roma sîndok endîkñe mandanjîli nîndi sep lapîpi, wîndiñ tîneñdok kîmîsip patak.”³² Juda ama biesîli Pilatola wîndiñ ñîñgiliñ, wali tîmbi inda-dakleñguk, wiñ Yesuli damañgan kîmkîm nîtein kîmbektok e-dakleñguk, manda wali bien tîmbep tîñguk.

◊

³³ Tîmbi kandikñe Pilatoli ama biesîlok mandanjî nandî-talembi, kandikñe amalok it gînañ undane lombi, Yesu kîtîñmum biumbi ni-nandîmbi eñguk, “Ba dîk ñakan Juda amatam dok ama wapmañji ba?”³⁴ Eumbi tambane ni-nandîñguk, “Ba dîk manda wiñ dîtnalok nanandîñgala elâñ, ba diwîndok manjî klembi elâñ?”³⁵ Eumbi ñîñguk, “Natna Juda ama nîm, wala tîmbi dîkok kusaka nîtek nandî-gamet? Wiñ dîtnalok amatamgai git tapma ama biesîli gepbi, nokok kîtnanan gapîkañ. Dîk nîtek sîñik tîñguñ?”³⁶ Eumbi tambane ñîñguk, “Nokok ama wapmañ kuñguna wiñ kwet ñolok nîm. Wiñ kwet ñolok palînda, nokok kena gwañgwâñilî kanjîknai mik ti-semumbi, endî nîtek plon nepbi, Juda ama biesîlok kîsînan napîtneliñ? Gan nokok ama wapmañ kuñguna wiñ kwet ñolok nîm.”

³⁷ Tîmbi Pilatoli ñîñguk, “Wîndiñda dîtna ama wapmañ wîndiñ elâñ ba?” Eumbi tambane ñîñguk, “Naka ama wapmañ nanlañ wiñ dîndîm elâñ. Wiñ kusei biañgan sîñik wiñ e-dakle kena tîmbektok menali napmîumbi, kwelan indañgut. Tîmbi nin endî kusei biañgan sîñik wiñ tîke-kwambîñ dalok nandî-galk tañ gitik endî nokok

mandana nandimbì nandì-dasiañ.”³⁸ Eumbi, Pilatolì niñguk, “Kusei biañgan sisinik wìn nek sìnìk?”

*Pilatolì Yesulok kolan no nìm tìmbi indañguk, ganmek kimbektok eu taleñguk
(Matayo 27:15-31, Maleko 15:6-20, Luka 23:13-25)*

Tìmbi Pilatolì bìndambo pìmbi, Juda amatamdoñ ñàmbi enguk, “Nakta endok kolan no nìm tìmba indalak.³⁹ Gan nak sìndok ep tìndinjì no kìmít-klembi, Kamaikamai gwìlat tuop ama no it kwambìñ gïnañ nanin sìndok pa pìsat-samlet, wala tìmbi sìndì nak ama ñìn Juda amatamdoñ ama wapmañjì ñìn en pìsat-samettok nandañ ba?”⁴⁰ Wìndiñ eumbi, endì kwawañgànembi, tambane ñìngiliñ, “Nìm yañ! Barabas kak pìsat-nìmìñ!” Barabas wìn endì ama piñpiñen nin Roma ama mik ti-semliñguk. *

19

¹ Wolongan Pilatolì eumbi, mik amalì toa pìsìk asupnat gaut gwìlaptì tìndin walì Yesu waipgiliñ.² Tìmbi ama wapmañ walan esilimìñipi, toa no pìsìkñat walì bondìnembi, kumbannan kìmìlì pìumbi, sauloñ gïmìn dasi-mìngiliñ.³ Wìndiñ tìñipi, ama noñgan noñgan endoñ biñgiliñ tuop endì walan noñgangot tìmbi, “Judalok ama wapmañjì, we!” wìndiñ ñìmbi, timan dai plon kit pìndim wìkiliñ.

⁴ Tìmbi Pilatolì bìndambo pìmbi, kìmìn gitiktoñ ñàmbi enguk, “Nandìwìt: nak en sìndoñ nañgip biwambi, sìndì ñìndiñ ka-nandìwìt: nakta endok yomìnlòk bien lonjì nìm kañ bilet.”⁵ Tìmbi Yesu en toa pìsìkñat bondìnen git sauloñ gïmìnnat wakit pì ilimbi, Pilatolì daut sembi enguk, “Ama ñìn kawit!”⁶ Wìndiñ eumbi, tapma ama biesì git tapma ittok kamaikamai amalì Yesu kañgiliñ, wolongan endì wopumgan kítìmbi eñgiliñ, “Kloñbat plon wìli kìmìn!” Eumbi, Pilatolì manjìnan tìkembi enguk, “Nakta endok yomìnlòk yolonjìletta tìmbi sìndì en tìkembi, kloñbat plon wìlit.”⁷ Tìmbi Juda ama biesili tambane ñìngiliñ, “Endì enla ‘Nak Kunum Yambattok Niñoañ’ wìndiñ pa elak, tìmbi endikñe manda pat-nìmlak walinin nolì ama wandisi wìn yandip kìmneliñdok elak.”

⁸ Tìmbi Pilatolì Yesulok plon manda wandin wìn nandìñguk wolonda endì wìli kìmneliñdok eu taletalela misì sìnìk tambi,⁹ Yesu it gïnañ nañgip lombi, ni-kañbi eñguk, “Dìk denanir sìnìk?” Gan Yesulì tambon no nìm tambane ñìnguk,¹⁰ wala tìmbi Pilatolì niñguk, “Niñek? Ba dìk manda tambon no nìm nanlañ ba? Nak dìk slak gambiwani kuuñdok ba ewa kloñbat plon kímbeñdok gembì pat-nìmlak, wìn dìk nìm nandì-daklelañ ba?”¹¹ Tìmbi Yesulì tambane ñìnguk, “Kunum Yambatti gembì nìm gamumda, nepek no ti-nameñdok gembì no nìm pakamek. Kusei wala tìmbi ama nin nak dìkok kíkanan napìkuk endok yomìnlì dìkok yomga maklelak.” *

¹² Pilatolì manda wala tìmbi Yesu kañbiuktok telak lonjìñguk, gan Juda ama biesili kwawa tìmbi kítìmbi, Pilatola ñìngiliñ, “No en enla ama wapmañ elak, endì Roma ama wapmañ Sisala kanjìk tìñimìmbi e-ta-pì tìñimìlak. Wìndiñda tikap dìk ama ñìn kañbiutànda, dìk bo Sisalok nol nìm indalañ.”¹³ Pilatolì manda wìndiñ nandimbì, wolongan endì Yesulok mandan eu taleuktok en nañgip pìmbi, ka-danì amalok pitit plon pipakuk, kwet kawat pìndimli galgalin wolok. (Juda amalok mandanjìnan kwet wolok koi wìn Gabata.)

¹⁴ Sandap wolondañgan Juda amalì Kamaikamai gwìlattok nepek gitik ti-jumit tìñilimbi, kwet boñgip taumbi, Pilatolì pitit plon pipapi, Juda amatamda e-sasale manda enbi eñguk, “Ale, sìndok ama wapmañjì ñìn kawit!”¹⁵ Eumbi, endì kítìmbi eñgiliñ, “Nañgip ñawit! Nañgip ñawit! Nañgip ñàmbi, kloñbat plon wìli kìmìn!” Tìmbi Pilatolì enguk, “Niñek? Sìndok ama wapmañjì ñakan ñìk! Ba nak en kloñbat plon wìli kìmneliñdok eut ba?” Eumbi, tapma ama biesili ñìndiñ tambane ñìngiliñ, “Nimbek no en ñìndok ama wapmañi nìm, Sisa en noñgan.”¹⁶ Wolongan Pilatolì nandì-sembi, Yesu kloñbat plon wìli kìmneliñdok kísinan kìmikuk.

*Yesu kloñbat plon wìli kìmìñguk
(Matayo 27:32-56, Maleko 15:21-41, Luka 23:26-49)*

¹⁷ Wìndiñda mik amalì Yesu walinin nañgip ñàmbi, enlok kloñbat miñum bembimbi, kwet no koi Kumba Kwandat, Judalok mandanjìnan Golgata, wandiñ nañgip ñàmbi,¹⁸ kloñbat plon wìkiliñ. Tìmbi kolan tìndi ama tiþet wakita yandipbi, no tombon no tombon, tìm Yesu en endok boñgipsetnan ep samba embi, mambì ikìliñ.

¹⁹ Tìmbi Pilatolì eu taleumbi, Yesulok kumbam miñdiñ plon kundit ñìndiñ youp kìmikiliñ, “Yesu Nasalet namin, Juda amalok ama wapmañjì.”²⁰ Kundit wìn Juda wakit Roma ba Grik endok mandanjì plon youp kìmikiliñ, tìmbi Yesu wìkiliñ wìn it kwet

* 18:40: Maleko 15:7 * 19:11: Yesulì tapma amalok telak damanjì Kaifas endok plon e-yout tìñguk bek.

ñasîñgan pakukta tîmbi Juda ama asupgandi manda wîn kañbi pinakiliñ. ²¹ Tîmbi Juda amalok tapma ama biesîl kundit wala kañ nandum tuop nîm tîmbimbi, Pilato nîmbi eñgilîñ, "Dik 'Juda amalok ama wapmañji' wîndiñ nîm yout. Tambo ñîndiñ yout, 'Ama ñolî en 'Nak Juda amalok ama wapmañji' eñguk.' " Wîndiñ eumbi, ²² Pilatoli tambane enguk, "Ewam youlalîñ wîndiñgan palin."

²³ Tîmbi mik amali Yesu kloñbat plon wit-talembi, endok dasindasin tiþpet tiþpet wîn ep danbi, molom tuop epgiliñ. Tîmbi endi wîndiñgot endok kiupin ombap tîkembi kañgilîñ, wîn kiupi wîn sandum noñgandîñgot tîndiñ, dîmbo nîmnat, ²⁴ wala tîmbi endi wala kau kîndem daumbi, nîsîñgan ñîndiñ eñgilîñ, "Wîn wilapnambi kolauk, wala tîmbi molom nin sîñk wîn indauktok nîndi tîmbi+indalok sañala tîna!" Wîndiñ embi, tîmbi+inda sañala tîmbimbi, kiupi wolok molom indaumbi, manda ñîndiñ youyoulîn patak walî bien tiñguk.

"Endi nokok dasindasina ep danbi, sandumnala tîmbi+inda sañala tiñgilîñ." *

Wolok tuogpan mik amali tiñgilîñ.

²⁵ Tîmbi Yesulok meñ wakît meñlok dalañ, ba Klopas tamîn koi Malia, tîmbi Malia Makdala nanin endi Yesulok kloñbalî kuseinan ikilîñ. ²⁶ Tîmbi Yesuli enlok meñ git gwañgwâr nin gînañli kasileñguk wîn endi ñasîñgan ilîmbi kañbi, gwañgwâr wolok plon meñla ñîndiñ nîñguk, "Tam, ñîn dîkok nîñângâ wakan." ²⁷ Wîndiñ em tambanembi, gwañgwâr wala ñîndiñ nîñguk, "Ñîn dîkok meñgâ wakan." Tîmbi nain wolonda gwañgwâr walî Yesulok meñ nañgilîmbi, endok ilñan ñaumbi ka-dîkñefñguk.

²⁸ Wolok siñgi kandañ Yesuli nandîñguk, wîn endi kena nek tîmbektok indañguk wîn git tik ip tîmbi taleñguk. Tîmbi manda enlok plon youyoulîn patak walî bien tîmbektok endi ñîndiñ eñguk, "Tukta kîmlet." * ²⁹ Tîmbi kwet kambot nolok gînañ wain tuk kimbiñ wiñlimbi, wolok pakuk. Wîndiñda ama noli nepek busukñanen tuk tiañelok no tîkembi, walî wain tuk gînañ wiñlimbi, komba koi hisop wolok bem kusip bañak gînañ kîmipi, man plon kîmiliñ loumbi nañguk. ³⁰ Wain tuk kimbiñ wîn nañbi eñguk, "Ip tîmba talelak." Wîndiñ eñipi, kumbam biúm gwasei piñumbi, kuñgun Kunum Yambattok kiinan kîmipi kîmifñguk.

³¹ Sandap wolonda Sabat patnandî nain wopum indaup tîmbimbi, Juda amatamdi wolok ti-pañgi pañgile tiñgilîñ. Tîmbi Juda ama biesîl ama kloñbat plon yandipmîum pakiliñ endok piñgipsili Sabat nainnan yousim papatta nandum tuop nîm tîmbimbi, Pilatoloñ ñâmbi nîñgiliñ, "Dik kîndem nandi-nîmî, mik amala enbimbi, endi endok kesis+ kwandat wîli gîlo-semum platikan kîmbimbi, piñgipsi ep piñmbi, ep ñawit." Wîndiñ eumbi, Pilatoli mik amala enbimbi, ³² endi ama tiþpet Yesu git yandipgiliñ endoñ ñâmbi, mama nolok kesi kwandai wîli gîloumbi, siñgi nolok wîndiñgot tiñgilîñ. ³³ Tîmbi Yesuloi bîm kañgilîñ, wîn en ikan kîmifñguk. Wîndiñ kañbi, endok kesi+ kwandai nîm wîli gîloñguk. ³⁴ Gan mik ama noli bambau kandañ basamdi youli tombimbi, wolongan wekat git tuktî yalimulimbi, Yesuli biañgan kîmifñguk wîn inda-dakleñguk.

³⁵ Wîn sîndi bo nandi-kîlikî tîneliñdok nepek wîn dailiñgan indaum kañgukti wolok gembîn ipi elak. Endok e-dakle mandan walî biañgan tîlak, tîmbi endi manda biañgan elak wîn ikan nandi-talelak. ³⁶ Nepek nek indañguk walî manda youyoulîn patak walî bien tîmbektok indañguk. Neta, manda noli ñîndiñ elak, "Kwandai no nîm wîli gîlolok," * ³⁷ tîmbi no wîn ñîndiñ, "Endi ama youli tomtomin enda daut deinekalîñ." *

Yesu sum gînañ kîmifñguk

(Matayo 27:57-61, Maleko 15:42-47, Luka 23:50-56)

³⁸ Josep Alimiatia nanin + endi Yesulok gwañgwâr no kuñguk, gan Juda ama biesîla miñsîñgukta tîmbi gitañgit pat-semibiñguk. Yesu kîmifñgukta endi Pilatoloñ ñâmbi, ñîndiñ nî-nandiñguk, "Nak Yesulok dalandan kîndem tîke ñawit ba?" Eumbi nandi-nîmumbi, ñâm Yesu kloñbat plon nanin bindipi, tîke ñañguk. ³⁹ Tîmbi Nikodemus + damañgan tim nola Yesu ña kañguk endi bo biñguk. Endi gwasap miliñ kîndem walan tiþpet 30 kilo ba nîtek kiukiulin wîn ep biñguk. ⁴⁰ Ama tiþpet endi Yesulok dalandan tîkembi, Juda amali dalandanjîlok plon pa tañ telak wîn klembi, gwasap endok plon kîmipi, sandum satniñdi tîmip imgiñmîk.

⁴¹ Yesu kloñbat plon wiñkilîñ kwet wolok ñasîñgan gwatnam kena no pakuk, tîmbi kena wolok gînañ sum kawat tombañ gitikñin no pakuk, wolok ama dalandan gama no nîm

* 19:24: Kap 22:18 * 19:28: Kap 22:15, 69:21 * 19:36: Kisim Bek 12:46, Namba 9:12, Kap 34:20 * 19:37:

Sekeraia 12:10 † 19:38: Josep Alimiatia nanin endi Juda amatamduk kandikñenjî ba ama wopum no. (Matayo 27:57, Maleko 15:42, Luka 23:50-51) ‡ 19:39: Nikodemus endi Juda amatamduk kandikñenjî ba ama wopum no. (Yoane 3:1-10, 7:50)

kimikimilin. ⁴² Sabat patnandı nain wın indaup tımbımbı, sum nıasıñgan pakukta tımbı endı Yesulok dalandan wolok tıke ña kımipi, sum telak yama masipgımık.

20

*Yesulok dalandan sum gınañ nım pakuk
(Matayo 28:1-10, Maleko 16:1-8, Luka 24:1-12)*

¹ Kena nain kusei kımikimilinan kwet gama nım salañlımbı, Malia Makdala nanin endı Yesulok sumnan ñıambi kañguk, wın kawat sum telak yama masimasipmın wın tıke lo tambon kımılım pakuk. ² Wındıññı kañbi, woñep ñıambi, Simon Petlo git gwañgwa no Yesuli gınañlı tıke-kaşileñguk endoñ ñıambi enguk, “Wopumdoç dalandan sumnan nanin tıke ñıambi, delok kımılım patak wın nındı nım nandamıñ.”

³ Wolongan Petlo git nol endı iset bimbı, sumnan ñıandepi ⁴ yakan woñep ñañgımık, gan nol wali Petlo maklembı, dama sumnan tomguk. ⁵ Tombı, telak yama pawan mumuñembi, gınañ deium loumbı, sandum Yesulok dalandan tımitimilin wın kañguk, gan gınañ nım loñguk. ⁶ Tımbı Simon Petloli siñgi klem bi tombı, sum gınañ lombı kañguk, wın Yesulok kwel kinjannan sandumlıñgot pakuk. ⁷ Sandum no endok kumbam imimın wali diwın no git nım pakuk. Tambo sandum wın engan kwasanembi, giñgiñgan kımılım pakuk. ⁸ Tımbı gwañgwa dama sumnan tomguk endı wındıñgot gınañ lombı, nepenepek gitik wın kañbi, Yesu mılakuk wın nandi-kwambıñ dañguk. ⁹ (Nain wolonda endı Kunum Yambattok mandanlı Mesialı kımnan nanin mılalektok elak wın gama nım nandı-tomgiliñ.)

*Yesuli Malia Makdala nanin endoñ indañguk
(Maleko 16:9-11)*

¹⁰ Tımbı gwañgwa tıpet endı isetnan undane ñañgımık, ¹¹ gan Malia Makdala nanin endı sumnan undane bi tom papi, pawan ipi, kut-blamlan eñguk. Tıñipi mumuñembi, sum gınañ deium loumbı, ¹² eñalo tıpet dasindasinjet satnin wın yambıñguk. Endı Yesulok kwel kinjannan pipakımık, nolı kumbam kandañ pilımbı, nolı kesii kandañ pipakuk. ¹³ Pipapi nıñgımık, “Tam, dık neta kut-blamlan elañ?” Eumbı enguk, “Nokok Wopumnalok dalandan tıke ñıam, delok kımılım patak wın nım nandılet.” ¹⁴ Wındıññı eñipi undanembi, Yesu siñgi kandañ ilımbı kañguk, gan endı en gama nım ka-nandi-tomguk. ¹⁵ Tımbı Yesuli nı-kañbi eñguk, “Tam, dık neta kut-blamlan elañ? Ba ninda lonjılañ?” Nı-kaumbı, Maliali “Kena kandıñke ama kalet” wındıññı nandımbı nıñguk, “Ama wopum. Tıkap dık ñılı tıke ñıaññañda, nanbi nandımbı, dık kwet delok kımılañnan ñıambi, natna tıke ñıam kındit tapliutet.”

¹⁶ Tımbı Yesuli Malialok koi kıtıumbı, endı tıkile ka-nandi-tombı, Juda mandanjinan “Rabonalı” nıñguk. (Wın nıñilok mandaninan ‘Nokok nandautna’.) ¹⁷ Maliali Yesula wındıññı kıtımbı, tıke-kaumbı, Yesuli nıñguk, “Nambıñ bi! Nak gama Bepnaloñ nım undane loñgut, wala tımbı nombo nım nep kawiñ. Dık nokok kwayanailoñ * ñıambi, ñındıññı enbekañ, ‘Wın nokok Betna git sindok Bepsi, nokok Yambatna git sindok Yambatsı, nak endoñ undane loupi tılet.’” ¹⁸ Tımbı Malia Makdala nanin endı Yesulok gwañgwañiiloñ ñıa tombı enguk, “Nak Wopum ip kat” embi, Yesuli manda nıñguk wın wakan kasat tı-semumbi nandıñgiliñ.

*Yesuli gwañgwañiiloñ inda sembi ti-semguk
(Matayo 28:16-20, Maleko 16:14-18, Luka 24:36-49)*

¹⁹ Kena nain kusei kımikimilinan sandap wolonda kwet kılım eumbi, Yesulok gwañgwañiili kımın ti-pakiliñ. Endı Juda ama biesila misiñgilıñda tımbı it yama kekak ti sip kwambıñ da-talembi pakiliñ. Palıñılımbı, Yesu en boñgıpsınan indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ²⁰ Wındıññı e-talembi, enlok kii bim tıpet wakıt bambau gılıñ daut semumbi, endı Wopum en wakan wın ka-nandi-tom sırıñ tambı, sılısılıñ tokñe-semguk. ²¹ Tımbı Yesuli bindambo enguk, “Busuk pat-samun. Bepti nak nani-mukuk, wındıñgängot nak bo sindı santi-mutet.” ²² Wındıññı e-talembi, man woñlı ep pendıpi enguk, “Sindok gınañji gınañ Dındıñ Woñ kaslewıt! Kasile-talemek, ²³ Woñ wali daut samlak, wın Kunum Yambattı ama nolok yomın biñmıñguk ba nım, tımbı wolok tuop sindı amatamda kindem ñındıññı eni-dakle-semnekalıñ, ‘Yomjılok milap wın wiat-taletaleten,’ ba ‘Yomjılok milap wın kımılım pat-samlak.’”

²⁴ Yesuli inda-semguk wolonda endok gwañgwañiili 12 endoñnan nanin no koi Tomas (koi no Didimus) endı nolii git nım pakuk. ²⁵ Nım pakukta, endok noliilı ñındıññı nıñgiliñ, “Nındı Wopum kañgımın!” Gan endı enguk, “Tıkap nak dautnalı biliñdok gıl endok kii

* ^{20:17:} Yesuli enlok kwayañila eñguk, wın endı gwañgwañiiloñ plon e-yout tıñguk.

bim plon n̄im kautat, t̄imbi k̄itna n̄iñāñl̄i kii bim wandan ḡinañnan n̄im suaeutat, t̄imbi bambau wanda w̄in n̄im t̄ike-kautatta, s̄ind̄i nek eañ w̄in nak n̄im s̄inik nand̄i-kwamb̄iñ dautat.”

²⁶ Sande noñgan taleumbi, gwañgwal̄i b̄indambo it ḡinañnan k̄im̄in t̄imb̄imbi, Tomasli en ḡita yakan pakil̄iñ. Endi yama kekak t̄i sip kwamb̄iñ da-talembi pakil̄iñ, ganmek Yesuli b̄indambo boñgips̄inan b̄i indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ²⁷ W̄ind̄iñ eñipi, Tomasla kii bim daul̄im̄imbi niñguk, “K̄ika n̄iñāñ k̄itna ḡil plon k̄im̄ip̄i, k̄itna ka! T̄imbi k̄ika kot suapi, nokok bampatna t̄ike-nandi! Dik nand̄i-bendi nombo n̄im t̄imbekañ, tambo nak kaik patet w̄in nand̄i-kwamb̄iñ daukañ!” ²⁸ Eumbi tambane niñguk, “Dik nokok Wopumna git Yambattna.” ²⁹ Eumbi, Yesuli niñguk, “Ba dik namb̄ilañda t̄imbi nand̄i-kilikt̄i ti-namlañ ba? Nin endi n̄im nambañ, gan wandingan embi nand̄i-kilikt̄i ti-namañ, endi Bepnalok dainan amatam d̄iw̄in yapma kle pakañ.”

Kusei nekta pepa ñiñ youyoulin patak

³⁰ Yesuli gwañgwañiiloñ dausinan jimba kundit d̄iw̄in asupgan tiñguk, gan w̄in pepa ñolok ḡinañnan n̄im youyoulin patak. ³¹ Gan kundit youyoulin patak wal̄i kusei ñiñdiñda youyoulin: s̄indi manda ñin pinat nand̄i t̄imbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok N̄iñāñ, w̄in nand̄i-kwamb̄iñ danekal̄iñ, t̄imbi nand̄i-kwamb̄iñ dañipi, endok ḡiñgitñii kuañda t̄imbi kuñgu sisinik w̄in kasilenekal̄iñ.

21

Yesuli tuk guañ baliliñnan gwañgwañiiloñ inda-semguk

¹ Yesuli gwañgwañiiloñ dama Jelusalem inda-semguk, wolok siñgi kandañ endi b̄indambo Galili kwelan tuk guañ koi Taibelias wolok inda-semguk. W̄in ñiñdiñ: ² Simon Petlo, Tomas (endok koi no Didimus) git Natanael Kana it kwet Galili kwelan nanin, wakit Sebedilok n̄iñāñti tipet ba Yesulok gwañgwañiit tipet no yakan k̄im̄in ti-pakil̄iñ. ³ Pal̄iñlimbi, Simon Petlol̄i noliila enguk, “Nak m̄ikbalak lolonjila ñauteet.” Eumbi niñgiliñ, “Nind̄i dik̄ita yakan ñonetam̄iñ.” W̄ind̄iñ embi, walinin p̄im ñambi, k̄ikeñ plon lom ñambi, m̄ikbalak lik̄ tiatia kena tiñgiliñ, gan tim ombap wolonda m̄ikbalak no n̄im epgil̄iñ.

⁴ Kvet salaup t̄imb̄imbi, gwañgwañiil̄i Yesu k̄inanjatnan pal̄imbi kañgil̄iñ, gan endi en Yesu w̄in n̄im ka-nand̄i-tomgiliñ. ⁵ T̄imbi Yesuli k̄iti-semibi enguk, “Notnai! Ba s̄indi m̄ikbalak no n̄im epmiliñ ba?” Eumbi, “N̄im epmamaiñ” w̄ind̄iñ n̄imb̄imbi, ⁶ endi enguk, “Ale. Lik̄ k̄ikeñ kit dind̄im kandañ kol̄i piumbi epnetañ.” Eumbi, endi b̄indambo lik̄ w̄in kol̄i piumbi, m̄ikbalak asup epgil̄iñda t̄imbi lik̄ w̄in tiañeum k̄ikeñ plon lamb̄ilamb̄ilok tuop n̄im.

⁷ Wolongan Yesuli gwañgwañiil̄i t̄ike-kasileñañguk endi Petlola ñiñdiñ niñguk, “W̄in Wopum engan!” Simon Petlol̄i manda “Wopum” w̄ind̄iñ nand̄imbi, dasindasin kiundiñ biñguk w̄in t̄ike dasimbi, Yesulol̄i ñaupi, tuk guañ ḡinañl̄i d̄ikokuk. ⁸ T̄imbi gwañgwa ñiñdiñ Petlo k̄ikeñ plon klembi, m̄ikbalak lik̄ tokñetokñen w̄in tiañembi, k̄inanjatnan b̄i tomgiliñ. Kwet w̄in mayañgan s̄inik n̄im, 100 mita ba n̄itek wolok tuop. ⁹ K̄inanjatnan p̄imbi, komba di-papal kañgil̄iñ, t̄imbi komba galk plon m̄ikbalak wakit plaua nanañ ñiñdiñ pal̄imbi kañgil̄iñ. ¹⁰ T̄imbi Yesuli enguk, “M̄ikbalak kombikan epmiliñ ñiñdiñ ep biwit!” ¹¹ Eumbi, Simon Petlol̄i k̄ikeñ plon lombi, m̄ikbalak lik̄ tiañeumbi, tuk pawar k̄inanjatnan lamb̄iñguk. M̄ikbalak wopum s̄inik 153 git̄ik wal̄i pi lik̄ t̄imb̄i tokñeñgil̄iñ, ganmek lik̄ wal̄i n̄im blañganeñguk.

¹² T̄imbi Yesuli b̄im, nanañ nanelñdok enguk. Gwañgwañiil̄i en Wopum w̄in ip nand̄iñm̄iñgiliñda t̄imbi, endi git̄ik wal̄i “Dik nin?” w̄ind̄iñ ni-nand̄inep misiñgiliñ.

¹³ T̄imbi Yesuli b̄imbi, plaua wakit m̄ikbalak epbi, emumbi nañgiliñ.

¹⁴ Yesuli k̄im̄an nanin m̄lakuk wolok siñgi kandañ endi gwañgwañiiloñ w̄ind̄iñ inda-semumbi, nain tipet git no tiñguk.

Yesuli Petlola endok ḡiñgitñii yamb̄i-dikñeuktok niñguk

¹⁵ Nanañ nanb̄i taleumbi, Yesuli Simon Petlo ni-nand̄imbi eñguk, “Simon Yoanelok n̄iñāñ, dik̄ nokok gwañgwanai d̄iw̄in ñiñ yapma klembi, ḡinañgal̄i nak nep kasile-s̄inik talañ ba?” Eumbi niñguk, “T̄imbi, Wopum, nak ḡinañnol̄i dik̄ gep kasilelet w̄in dik ip nand̄ilañ.” W̄ind̄iñ eumbi, Yesuli enlok ḡiñgitñiilok plon Petlola ñiñdiñ niñguk, “Nokok sipsip n̄iñanai ep towi ti-ta-kuukañ.”

¹⁶ T̄imbi b̄indambo ni-nandumbi, nain tipet tiñguk, “Simon Yoanelok n̄iñāñ, dik̄ ḡinañgal̄i nak nep kasile-s̄inik talañ ba?” Eumbi niñguk, “T̄imbi, Wopum, nak ḡinañnol̄i dik̄ gep kasilelet w̄in dik ip nand̄ilañ.” W̄ind̄iñ eumbi niñguk, “Nokok sipsipnai yamb̄i-dikñe ti-ta-kuukañ.”

¹⁷ T̄imbi b̄indambo ni-nandumbi, nain t̄ipet git no tiñguk, “Simon Yoanelok n̄ñaañ, d̄ik ḡinañgal̄i nak nep kasilelañ ba?” Yesul̄i “D̄ik ḡinañgal̄i nak nep kasilelañ ba?” w̄indiñ eumbi, nain t̄ipet git no tiñgukta t̄imbi, Petlol̄i ḡinañ kolaumbi niñguk, “Wopum, d̄ik nepek git̄ik ip nandi-talembi, nak ḡinañnal̄i d̄ik gep kasilelet w̄in namb̄i-nandilañ.” Eumbi, Yesul̄i niñguk, “Nokok sipsipnai ep towi t̄i-ta-kuukañ.” ¹⁸ W̄in biañgan t̄imbekañ.

T̄imbi nak n̄ñdiñ ganba nandi. D̄ik sim plon papi, d̄itnañgan biñgwilap tembi, delok ñaupi nandiliñguñ wolok tuopkan samasamakgan ñalíñguñ, gan d̄ik ḡilik t̄imbekañ nain wolonda d̄ik k̄ika t̄ike-loumbi, nimbek nol̄i gep topmbi, kwet n̄im ñañalok nandi-galk talañnan ganañgil̄imbi ñaukañ.” ¹⁹ (Yesul̄i w̄indiñ embi, Petlol̄i Kunum Yambattok koi giñgit miuktok telak n̄itek plon k̄imbekak w̄in t̄imb̄i inda-dakleñguk.) T̄imbi yousimbi, n̄ñdiñ niñguk, “D̄ik nak nep kle-kuukañ.”

Pepa ñin youkuk endok mandan

²⁰ T̄imbi Petlol̄i tambanem kañguk, w̄in Yesul̄i gwañgwa nin ḡinañli t̄ike-kasileñguk endi ep klem biñguk. (Endi gw̄illattok nanañ yakan na-pakiliñ, wolonda gwañgwa wal̄ wakan Yesulok plon panjañganembi ni-nandimbi eñguk, “Wopum, w̄in nind̄i s̄inik d̄ik kanjikkailok k̄isinan gapilekak?”) ²¹ Petlol̄i gwañgwa w̄in kañbi, Yesu ni-nandimbi eñguk, “Wopum, ama ñolok kandañ n̄itek indañmekak?” ²² Eumbi niñguk, “T̄ikap nak undanem b̄i tombetat, endi wolok tuop yousimbi kuuktok nandifñmetta, wal̄ d̄ikok nepek n̄im.”

²³ T̄imbi manda wal̄ Yesu k̄im̄it-kle-kuañgil̄iñ endok boñgi ps̄inan sapakñeumbi, ama wal̄ n̄im k̄imbekak w̄indiñ nandifñgil̄iñ. Gan Yesul̄i Petlola n̄ñdiñ n̄im n̄imbi eñguk, “Gwañgwa wal̄ n̄im k̄imbekak.” Tambo endi n̄ñdiñgot eñguk, “T̄ikap nak undanem b̄i tombetat, endi wolok tuop yousimbi kuuktok nandifñmetta, wal̄ d̄ikok nepek n̄im.”

²⁴ Gwañgwa wal̄ wakan nepek git̄ik wolok gemb̄in ipi, ñolok yout-talelak. T̄imbi n̄ndi mandan youkuk wala nandina biañgan s̄inik t̄ilak.

²⁵ Yesul̄i kundit kusei kusei asup d̄iw̄in no wakit tiñguk. T̄imbi nak n̄ñdiñ nandilet: n̄ndi kundit git̄iñgit̄ik w̄in youtnamda, pepa asup s̄inik indaumbi, n̄ndi kwet tuop tuop pepa git̄ik w̄in k̄im̄itneñdok kwet lonjineñ.